

SVEUČILIŠTE U RIJECI
PRAVNI FAKULTET

SARA MADŽAROV MATIJEVIĆ

**TEORIJSKE ODREDNICE I PERSPEKTIVE RAZVOJA PRAVA
NA OBAVIJEŠTENOST U DIONIČKOM DRUŠTVU**

DOKTORSKI RAD

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
PRAVNI FAKULTET

SARA MADŽAROV MATIJEVIĆ

**TEORIJSKE ODREDNICE I PERSPEKTIVE RAZVOJA PRAVA
NA OBAVIJEŠTENOST U DIONIČKOM DRUŠTVU**

DOKTORSKI RAD

Mentori: prof. dr. sc. Edita Čulinović-Herc
prof. dr. sc. Dionis Jurić

Rijeka, 2023.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF LAW

SARA MADŽAROV MATIJEVIĆ

**THEORETICAL DETERMINANTS AND DEVELOPMENT
PERSPECTIVES OF THE SHAREHOLDERS' RIGHT TO
INFORMATION IN JOINT STOCK COMPANY**

DOCTORAL THESIS

Rijeka, 2023.

Mentori rada: prof. dr. sc. Edita Čulinović-Herc
prof. dr. sc. Dionis Jurić

Doktorski rad obranjen je dana _____ u/na

_____, pred povjerenstvom u sastavu:

1. _____

2. _____

3. _____

ZAHVALE

Golemu zahvalu upućujem mojoj mentorici prof. dr. sc. Editi Čulinović-Herc i mentoru prof. dr. sc. Dionisu Juriću na najvećoj potpori, pomoći te pažljivim savjetima u pisanju i izradi ovoga rada, kao i cjelokupnom istraživačkom procesu.

Također koristim priliku iznimnu zahvalu uputiti Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci na značajnoj institucionalnoj potpori tijekom studija, kao i svim kolegama na njihovoj podršci i razumijevanju u procesu pisanja doktorskog rada, posebice kolegama Katedre za trgovačko pravo i pravo društava.

Posebno se zahvaljujem Pravnom fakultetu Sveučilišta u Mariboru, Max-Planck Institutu za komparativno i međunarodno privatno pravo te Pravnom fakultetu Sveučilišta u Veroni koji su mi omogućili boravak u svojim knjižnicama i prikupljanje neophodnih izvora za izradu ovog rada, kao i sucima drugostupanjskog suda koji su mi ljubazno dopustili pristup relevantnoj sudskoj praksi, kao i ponudili svu moguću pomoć.

Na kraju, najveća i najiskrenija zahvala ide mojoj obitelji, hvala Vam na svemu!

Tebi i Vama! ∞

SAŽETAK

Predmet doktorske disertacije je pravo dioničara na obaviještenost kao važne komponente članskih prava dioničara koja omogućuje ostvarivanje ostalih članskih prava na temelju pravodobnih, sadržajno potpunih i istinitih informacija čime se nastoji smanjiti informacijski deficit koji postoji na strani dioničara u odnosu na osobe koje vode poslove društva. Stoga, ova doktorska disertacija istražuje prednosti i nedostatke postojećega pravnog uređenja prava dioničara na obaviještenost uočene u pravnoj doktrini i sudskoj praksi. Poseban zamah razvoju prava na obaviještenost pridonijela je pandemija bolesti COVID-19, u kojoj trebalo preispitati određene modalitete ostvarivanja toga prava, jer je u novim okolnostima trebalo napustiti paradigme i koncepte za koje se mislilo da su neizostavni i nezamjenjivi. U tom je smislu pravo na obaviještenost doživjelo preobliku te se disertacijom ispituju već postojeći novi propisi koji uređuju realizaciju prava na obaviještenost. Ta društveno uvjetovana promjena otvorila je raspravu koliko je potrebno zakonodavno intervenirati u pravo na obaviještenost i kako, posebno s obzirom na doktrinarne rasprave i uočene interpretativne probleme u sudskoj praksi.

Ova doktorska disertacija smjera, s jedne strane, usustaviti te uobličiti teorijski okvir pravnog uređenja prava na obaviještenost istraživanjem triju pravnih sustava osnovnoga usporednopravnog uzorka sličnih pravnih tekovina te stoga i sličnih problema u primjeni. Pritom se želi uočiti razlike koje su prepoznate u pravnim rješenjima proširenoga usporednopravnog uzorka država članica Europske unije, što je omogućilo pronalaženje najboljih komparativno utemeljenih *de lege ferenda* pravnih rješenja u hrvatskom pravu. S druge strane, na temelju širokoga uvida u sudsku praksu promatranih sustava, uočavanjem pravne praznine i prepoznavanjem sličnosti i razlika u tumačenjima nejasnih elemenata primjene u pravnoj praksi, te uvažavajući uz to promijenjene okolnosti pod kojima se realizacija prava na obaviještenost odvija u doba pandemije bolesti COVID-19, koristeći najbolja pravna rješenja, disertacija cilja unaprijediti pravno uređenje prava na obaviještenost u hrvatskom pravu. To će rezultirati većom pravnom sigurnosti za dioničare, bit će usmjereno na olakšavanje ostvarivanja prava na obaviještenost, s ultimativnim ciljem da dioničari prevladavaju apatiju u ostvarivanju prava te time omogućiti bolje i društveno odgovornije usklađivanje interesa ulagatelja i društva.

U doktorskom radu ponajprije će se analizirati pravo na obaviještenost u razvojnoj i usporednopravnoj perspektivi prikazom pravnog uređenja i povijesnog razvoja instituta putem

regulatornih aktivnosti europskoga zakonodavca te nacionalnih zakonodavaca usporednopravnog uzorka. Potom je identificirana opća pravna narav instituta. Središnji dio rada posvećen je prednostima i nedostacima suvremenog uređenja prava dioničara na obaviještenost u hrvatskom pravu u sklopu kojeg su prikazana najrelevantnija stajališta sudske prakse hrvatskih, njemačkih i slovenskih sudova i pravne doktrine o mjerodavnim odredbama propisa o dioničkim društvima kao osnovnog uzorka, dodatno osnaženog analizom i zaključcima proširenog usporednopravnog uzorka preostalih država članica Europske unije (u daljnjem tekstu rada: EU) Analizirana su prava dioničara na obaviještenost identifikacijom subjektivnih i sadržajnih pretpostavki. Istraživanje se potom usmjerava na ostvarivanje toga prava putem pretpostavki realizacije na strani podnositelja zahtjeva i adresata, uz posebni osvrt na realizaciju unutar i izvan okvira glavne skupštine dioničkog društva kao ograničavajućeg čimbenika, kao i zaštitom povrijeđenoga prava dioničara na obaviještenost. U posljednjem je dijelu rada dan osvrt na daljnji razvoj prava dioničara na obaviještenost i ukazanu potrebu za reformiranjem instituta, posebice kao posljedica zakonodavnih intervencija koje su učinjene u velikom broju država zbog utjecaja pandemije bolesti COVID-19. Konačno, u zaključku se izlaže sinteza svih istraživanjem prikupljenih spoznaja i informacija te se ističu *de lege ferenda* prijedlozi za unaprjeđenje pravnih pravila kojima je uređen institut prava dioničara na obaviještenost u hrvatskom pravnom sustavu.

Ključne riječi: pravo na obaviještenost; dioničko društvo; glavna skupština.

SUMMARY

The subject of the doctoral dissertation is the shareholders' right to information, as an important component of shareholder rights, which allows them to exercise other membership rights based on timely, complete, and accurate information, thereby reducing the information deficit that exists between the shareholders and those who manage the company's affairs. This doctoral dissertation, therefore, explores the advantages and disadvantages of the existing legal regulation of the shareholder's right to information, as observed in legal doctrine and case law. The pandemic circumstances have given special impetus to the development of the right to information, in which it was necessary to reconsider certain modalities for the realization of this right, as new paradigms and concepts had to be abandoned, which were considered essential and irreplaceable. In this sense, the right to information has undergone a transformation, and the dissertation examines the existing new regulations governing the realization of the right to information. This socially conditioned change has opened a debate on the extent to which legislative intervention is necessary in the right to information, and in what way, particularly with regard to doctrinal debates and identified interpretative problems in case law.

This doctoral dissertation aims, on the one hand, to systematize and shape the theoretical framework of the legal regulation of the right to information through an examination of three legal systems of the basic comparative sample of similar legal achievements, and therefore, similar problems in application, by identifying differences in legal solutions of the expanded comparative sample of EU Member States, which allowed the identification of the best comparably-based *de lege ferenda* legal solutions in Croatian law. On the other hand, based on an extensive review of the case law of the observed systems, identifying legal gaps and similarities and differences in interpretations of unclear elements in practice, and also taking into account the changed circumstances under which the realization of the right to information took place during the pandemic, using the best legal solutions, the dissertation aims to improve the legal regulation of the right to information in the Croatian law. This will result in greater legal certainty for shareholders, it will be aimed at facilitating the exercise of the right to information, with the ultimate goal of overcoming shareholder apathy in the exercise of their rights, and thus enabling better and socially responsible alignment of the investors' and the company's interests.

The doctoral thesis first analyzes the shareholder's right to information from a developmental and comparative perspective by presenting the legal framework and historical development of the institute through the regulatory activities of the European legislator and national legislators of comparative samples. Following this, the general legal nature of the institute is identified. The central part of the thesis is devoted to the advantages and disadvantages of the contemporary regulation of shareholders' right to information in Croatian law, within which the most relevant positions of Croatian, German, and Slovenian courts and legal doctrines on the relevant provisions of the legislation on joint stock companies as the basic sample are presented, and additionally strengthened by the analysis and conclusions of the extended comparative sample of other EU Member States. An analysis of shareholders' right to information is carried out by identifying subjective and substantive prerequisites. The research then focuses on the realization of this right through the prerequisites for realization by the applicant and addressee, with special emphasis on realization within and outside the framework of the general meeting of the joint stock company as a limiting factor, as well as the protection of the violated right to information of the shareholder. In the last part an overview of the further development of the shareholder's right to information and the need to reform the institute is made, especially as a result of legislative interventions made in many countries under the influence of the COVID-19 pandemic. Finally, the conclusion presents a synthesis of all the knowledge and information gathered in the research, and highlights *de lege ferenda* proposals for improving the legal rules governing the institute of the right to information for shareholders in the Croatian legal system.

Key words: shareholders' right to information; joint stock company; general meeting

SADRŽAJ

SAŽETAK	I
SUMMARY	III
I. UVOD	2
1.1. Uvodna razmatranja	2
1.2. Problem ograničenja instituta s obzirom na vrijeme i mjesto njegova ostvarenja	15
1.3. Opseg, cilj i hipoteze istraživanja.....	22
1.4. Metodologija istraživanja	25
II. PRAVO NA OBAVIJEŠTENOST U RAZVOJNOJ I USPOREDNOPRAVNOJ PERSPEKTIVI	29
2.1. Pravno uređenje i povijesni razvoj instituta prava na obaviještenost.....	29
2.1.1. Regulatorne aktivnosti europskoga zakonodavca	31
2.1.1.1. Prijedlog Direktive o pravima dioničara	38
2.1.1.2. Direktiva o pravima dioničara	40
2.1.2. Regulatorne aktivnosti nacionalnih zakonodavaca država članica Europske unije.....	49
2.1.2.1. Osnovni usporednopravni uzorak.....	50
2.1.2.1.1. Republika Hrvatska.....	50
2.1.2.1.2. Savezna Republika Njemačka.....	54
2.1.2.1.3. Republika Slovenija	59
2.1.2.2. Prošireni usporednopravni uzorak.....	65
2.2. Opća pravna narav	75
2.2.1. Polje primjene prava na obaviještenost: uvrštena ili i neuvrštena društva	76
2.2.2. Pojedinačno – kolektivno pravo.....	79
2.2.3. Samostalno – ancilarno pravo	85
2.3. Međuzaključak poglavlja	90
III. SUBJEKTIVNE I SADRŽAJNE PRETPOSTAVKE PRAVA NA OBAVIJEŠTENOST	97
3.1. Subjektivne pretpostavke prava na obaviještenost.....	97
3.1.1. Ovlaštenik prava na obaviještenost.....	98
3.1.1.1. Dioničar kao ovlaštenik.....	98

3.1.1.2. Treće osobe kao ovlaštenici	103
3.1.1.3. Prošireni usporednopravni uzorak.....	113
3.1.2. Adresat prava na obaviještenost.....	121
3.1.2.1. Dioničko društvo kao nositelj obveze	121
3.1.2.2. Uprava kao izvršitelj obveze	122
3.1.2.3. Prošireni usporednopravni uzorak.....	127
3.2. Sadržajne pretpostavke prava na obaviještenost	132
3.2.1. Povezanost obavijesti s poslovima dioničkog društva.....	132
3.2.1.1. Izravni i neizravni poslovi dioničkog društva	136
3.2.1.2. Pravni i poslovni odnosi povezanog društva.....	142
3.2.2. Povezanost obavijesti s predmetom raspravljanja na glavnoj skupštini	145
3.2.2.1. Povezanost s točkom/pitanjem na dnevnom redu glavne skupštine.....	145
3.2.2.2. Važnost obavijesti za prosudbu točke/pitanja dnevnog reda.....	149
3.2.3. Razlozi ograničenja prava na obaviještenost	161
3.2.3.1. Taksativna lista razloga uskrate	162
3.2.3.1.1. Mogućnost nastanka štete	169
3.2.3.1.2. Zaštita povjerljivosti i poslovnih interesa društva	175
3.2.3.1.3. Porezni razlozi	178
3.2.3.1.4. Skrивene rezerve.....	180
3.2.3.1.5. Računovodstvene metode i metode vrednovanja.....	183
3.2.3.1.6. Otkrivanje podataka kao temelj kaznene odgovornosti	184
3.2.3.1.7. Posebni propisi za kreditne institucije	187
3.2.3.1.8. Dostupnost na internetskoj stranici dioničkog društva	188
3.2.3.1.9. Priprema i osiguranje reda na glavnim skupštinama	192
3.2.3.2. Razlozi uskrate izvan taksativne liste.....	198
3.3. Međuzaključak poglavlja	204
IV. OSTVARIVANJE PRAVA NA OBAVIJEŠTENOST	226
4.1. Pretpostavke ostvarivanja prava na obaviještenost na strani podnositelja zahtjeva.....	226
4.1.1. Zahtjev dioničara	227
4.1.2. Vrijeme i oblik postavljanja zahtjeva	231
4.1.2.1. Dopuštenost pitanja na glavnoj skupštini	232

4.1.2.2. Dopusštenost pitanja izvan glavne skupštine.....	238
4.1.2.2.1. Države članice koje izrijekom uređuju rok u kojem se mogu podnijeti pitanja	239
4.1.2.2.2. Države članice koje izrijekom ne uređuju rok za podnošenje pitanja	247
4.2. Pretpostavke ostvarivanja prava dioničara na obaviještenost na strani adresata.....	251
4.2.1. Vrijeme i oblik davanja odgovora.....	252
4.2.1.1. Davanje odgovora na glavnoj skupštini dioničkog društva.....	252
4.2.1.1.1. Osnovni usporednopravni uzorak	253
4.2.1.1.2. Prošireni usporednopravni uzorak	262
4.2.1.2. Davanje odgovora izvan glavne skupštine dioničkog društva	263
4.2.1.2.1. Institut proširenog prava na obaviještenost u osnovnom usporednopravnom uzorku	263
4.2.1.2.2. Prošireni usporednopravni uzorak	271
4.2.2. Priprema uprave radi davanja obavijesti.....	278
4.3. Sudska zaštita povrijeđenoga prava dioničara na obaviještenost	282
4.3.1. Sudska zaštita nalaganjem društvu da se daju obavijesti dioničaru.....	282
4.3.1.1. Postupovne pretpostavke: nadležnost i postupak	284
4.3.1.2. Postupovna pretpostavka obveze bilježenja pitanja u zapisnik	291
4.3.2. Parnični postupak radi pobijanja odluke glavne skupštine zbog informacijskog nedostatka	294
4.3.2.1. Osnovno o parničnom postupku pobijanja odluke glavne skupštine zbog informacijskog nedostatka.....	295
4.3.2.2. Problem usporednog vođenja i završetka postupaka za zaštitu povrijeđenog prava na obaviještenost	302
4.3.3. Načini zaštite povrijeđenog prava na obaviještenost u izabranim državama članicama proširenog usporednopravnog uzorka.....	306
4.4. Međuzaključak	321
V. UTJECAJ PANDEMIJE BOLESTI COVID-19 NA OSTVARIVANJE PRAVA NA OBAVIJEŠTENOST	338
5.1. Regulatorne reakcije zakonodavaca na bolest COVID-19.....	339
5.1.1. Osnovni usporednopravni uzorak	344

5.1.1.1. Savezna Republika Njemačka	344
5.1.1.1.1. Privremeni propisi nastali zbog pandemije bolesti COVID-19	344
5.1.1.1.2. Pravci prijedloga reforme u svjetlu pandemije bolesti COVID-19	356
5.1.1.1.3. Reformirano pravo na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini.....	362
5.1.1.2. Republika Slovenija	371
5.1.1.2.1. Privremeni propisi nastali zbog pandemije bolesti COVID-19	371
5.1.1.2.2. Reforma instituta u slovenskom uređenju virtualne glavne skupštine.....	374
5.1.2. Prošireni usporednopravni uzorak	376
5.2. Međuzaključak	386
VI. ZAKLJUČAK.....	395
VII. POPIS KRATICA	416
VIII. LITERATURA	419
8.1. Knjige i monografije	419
8.2. Poglavlja u knjigama	423
8.3. Članci u časopisima i zbornicima.....	428
8.4. Pravni izvori	443
8.4.1. Republika Hrvatska.....	443
8.4.2. Međunarodni izvori.....	444
8.4.3. Europska unija	445
8.4.4. Savezna Republika Njemačka.....	451
8.4.5. Republika Slovenija.....	453
8.4.6. Druge države	456
8.5. Sudska praksa	462
8.5.1. Republika Hrvatska.....	462
8.5.1.1. Visoki trgovački sud Republike Hrvatske.....	462
8.5.1.2. Trgovački sudovi.....	462
8.5.2. Savezna Republika Njemačka.....	463
8.5.2.1. Bundesverfassungsgericht – Savezni ustavni sud	463
8.5.2.2. Der Bundesgerichtshof – Savezni vrhovni sud	463
8.5.2.3. Kammergericht - Prizivni sud u Berlinu	463
8.5.2.4. Bayerisches Oberstes Landesgericht – Bavarski vrhovni sud.....	463

8.5.2.5. Oberlandesgericht – Viši zemaljski sud	463
8.5.2.6. Landgericht - Zemaljski sud.....	464
8.5.3. Republika Slovenija.....	464
8.5.4. Druge države.....	465
8.6. Ostali izvori	466
IX. POPIS TABLICA.....	472

I. UVOD

U uvodnom dijelu disertacije ukratko će se predstaviti institut prava dioničara na obaviještenost te će se objasniti njegov pravni značaj. Nadalje, objasniti će se teorijska podloga nastanka prava dioničara na obaviještenost koja izvire iz asimetrije informacija. Cilj je uvodnog poglavlja utvrditi problem prava dioničara na obaviještenost te definirati ciljeve i svrhu koja se ovim istraživanjem želi postići, kao i hipoteze od kojih je istraživanje polazilo, temeljeno na metodologiji koja je korištena u istraživanju.

1.1. Uvodna razmatranja

Pojam aktivnih dioničara (tzv. engl. *active shareholder*) jedan je od mehanizama u teoriji korporativnog upravljanja kojima se nastoji uskladiti interesi „vlasnika“ dioničkog društva, odnosno dioničara te upravljačkog tijela, temeljeno na postulatima agencijske teorije. Jedna je od prepreka aktivnog dioničarstva pojava, tzv. *the free-rider* problema koji nastaje zato što dioničar koji nadzire upravu snosi sve troškove povezane s takvim nadzorom, dok koristi od takvog nadzora imaju svi dioničari, uključujući i one koji takve troškove ne snose.¹ Europska je komisija definirala pojam „aktivnog vlasništva“ u dokumentu *Green Paper on The EU corporate governance framework*² tako da je obuhvatila različite aktivnosti dioničara koje se odnose na aktivno nadziranje društva, sudjelovanje u dijalogu s upravom društva te ostvarivanje prava dioničara, uključujući glasovanje i suradnju s drugim dioničarima koje su utemeljene i u instrumentima *hard law*-a i u onim *soft law*-a, poput kodeksa korporativnog upravljanja.³ Kako bi dioničari mogli provoditi nadzor društva i uprave, kao jedan od ključnih elemenata aktivnog vlasništva moraju imati na raspolaganju pravodobne, dostatne i relevantne informacije. Mogućnost dioničara da nadziru i discipliniraju upravu ovisi o temeljnim pravima dioničara, poput pristupa informacijama o društvu i prava koja se mogu ostvariti na glavnoj skupštini, uključujući pravo glasa. Unatoč

¹ Birkmose, Hanne Søndergaard, Directors' Duties to Engage Shareholders, u: Birkmose, Hanne, Neville, Mette, Sørensen, Karsten (eds.), Boards of directors in European companies – reshaping and harmonising their organisation and duties, Kluwer Law International, 2013., Nordic & European Company Law Working Paper, br. 14-05, str. 103-128., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2533382> (25.11.2022.), str. 104.-105. Više o ovom ekonomskom, tzv. *free rider* problemu vidjeti: Van der Elst, Christian, Attending at the general meeting or voting by mail: The French case, *Revue Trimestrielle de Droit Financier*, 2018., str. 61-67., str. 62.

² Green Paper on The EU corporate governance framework, COM (2011) 164 final, str. 11.

³ Birkmose, H., Directors' Duties to Engage Shareholders, op. cit., str. 107.-108.

brojnim izvorima informacija o društvu na koje dioničari mogu računati, poput financijskih analiza, medija ili društva koje pružaju usluge ulagateljima (primjerice ISS ili *Glass Lewis*), ipak je primarni izvor informacija o društvu, samo društvo.⁴ Ipak, katkad dioničari moraju sami biti aktivni i proaktivno tražiti informacije ili pravo na uvid.⁵ Povećanjem broja informacija koje uporabom novih medija kroz vijesti o samom društvu pristižu do svakog dioničara, smanjuje se informacijski „deficit“ na strani dioničara. Budući da veliki broj društava ima svoje internetske stranice kako bi održali korak s konkurentima na tržištu, oni ih koriste u svrhe „odnosa s ulagateljima“, čime nastoje osigurati da su javno objavljene sve potrebne informacije dioničarima. Dodatno, ne treba smetnuti s uma činjenicu da se informacije o društvu objavljuju u skladu s obvezama određenim propisima registarskog prava, prava društava, burzovnog prava te prava tržišta kapitala.⁶ Istodobno, preopterećenost informacijama ili informacijsko preplavlivanje može proizvesti suprotan učinak, a to je da dioničari neće moći raspoznati koje su im informacije najbitnije. Kako bi potaknuli dioničare na sudjelovanje, uprava mora pronaći odgovarajuću ravnotežu u informacijama koje pružaju dioničarima. Potreba za dodatnim informacijama mogla bi biti najveća u područjima koja nisu obuhvaćena zakonodavnom regulacijom, uključujući mnoga pitanja korporativnog upravljanja.⁷ Dakle, aktivno dioničarstvo koje se želi ostvariti ima svoju pretpostavku u dobroj informiranosti. Jedan je od tih stupova i pravo na obaviještenost.

Postavlja se pitanje koliko je za dioničara društva važno i korisno ostvariti pravo na obaviještenost, posebice imajući u vidu okolnost da je on kao član dioničkog društva uložio određeni kapital u društvo, ali pritom nema ovlasti utjecati na tijek i politiku poslovanja društva, osim kroz glavnu skupštinu.⁸ Ako se polazi od ideje „znanje je moć“, za dioničara je važno imati

⁴ Ibid., str. 109.

⁵ Siems, Mathias M., *Convergence in Shareholder Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008., str. 121.

⁶ Siems, Mathias, u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), *Kommentar zum Aktiengesetz*, Band 1, §§ 1-149, 4. Aufl., München, Verlag C.H. Beck, 2019., AktG, § 131, Rn. 8.

⁷ Birkmose, H., *Directors' Duties to Engage Shareholders*, op. cit., str. 117.

⁸ Birkmose napominje kako se opravdanje modela dioničarske demokracije koji dioničarima omogućuje da adresiraju gotovo sve stvari društva na glavnoj skupštini, uvrštavanjem točaka na dnevni red ili postavljanjem pitanja na glavnoj skupštini, može pronaći u argumentaciji da su dioničari nositelji rizika zbog čega trebaju imati konačnu riječ o tome kako se kapital koristi. S druge strane, dioničari se ne bi trebali izravno miješati u upravljanje društvom jer hijerarhijska organizacija dioničkog društava zahtijeva od dioničara da izaberu upravu koja će voditi poslove društva i njime upravljati zbog čega su dioničari ograničeni na odlučivanje o stvarima na glavnoj skupštini. Problem se pojavljuje u donošenju odluka za koje dioničari nisu dostatno legitimirani zbog hijerarhijske strukture, posebice za ona pitanja koja se odnose na vođenje poslova društva budući da dioničari nemaju dostatno informacija o društvu zbog neizbježne pojave asimetrije informacija, nisu kvalificirani za odlučivanje o poslovanju društva te nisu obvezni biti lojalni, što slabi legitimitet njihovih odluka. Konačno, moglo bi se također tvrditi da je prirodan rezultat hijerarhijske strukture da dioničari ne bi trebali odlučivati o pitanjima koja se odnose na upravljanje društvom. Vidjeti: Birkmose, Hanne Søndergaard, *The Transformation of Passive Institutional Investors to Active Owners- Mission*

na raspolaganju sve relevantne informacije kako bi mogao donositi informirane odluke koje će, u konačnici, utjecati i na njegov imovinskopravni položaj. S obzirom na okolnost da dioničar ne posjeduje informacije koje posjeduje član uprave, primjetna je pojava informacijske asimetrije. Ta se informacijska asimetrija nastoji ispraviti s pomoću različitih alata, a jedan je od njih zasigurno institut prava dioničara na postavljanje pitanja upravi društva, ali je ideja o uspostavi pune simetrije informiranosti ipak teško provediva u praksi.⁹ Stoga, je nužno reći kako je informacijska asimetrija *ratio* uređenja instituta prava dioničara na obaviještenost. U društvima kapitala kao gospodarski najvažnijim društvima,¹⁰ informacijska je asimetrija najizraženija u odnosu uprave i članova društva, iako postoji i u drugim odnosima (većinski - manjinski dioničar).¹¹ Bitno je pitanje svakako kojim se informacijskim alatima dioničko društvo može koristiti kako bi se umanjili nepovoljni učinci informacijske asimetrije. Iako u pojedinim dioničkim društvima članovi društva mogu biti i članovi uprave, pa će informacijska asimetrija biti manja, oni dioničari koji nisu dio upravljačke strukture češće će koristiti pravo na obaviještenost.¹² Upravo je kod takvih dioničara u društvu opisana informacijska asimetrija snažno prisutna.¹³ Neovisni položaj uprave koja vodi poslove društva na vlastitu odgovornost i koja nije obvezna slijediti upute te s tim u vezi

Impossible?, u: Birkmose, Hanne, Neville, Mette, Sørensen, Karsten (eds.), *The European Financial Market in Transition*, Kluwer Law International, 2011., Nordic & European Company Law Working Paper, br.10-16, str. 108-131., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1869818> (12.12.2022.), str. 122.-123.

⁹ U neuvrštenim društvima, dioničari imaju manju potrebu posezati za pravom na obaviještenost jer su manje nemoćni u odnosu na upravu zbog nedostatka elementa razdvajanja vlasništva i kontrole, pa je s tim i asimetrija informacija manja. Simes smatra da su za uvrštena društva prikladniji kolektivni oblici objavljivanja. Vidjeti: Siems, M., naslov poglavlja?, u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 11.

¹⁰ Iako je riječ o gospodarski najistaknutijim društvima, primjerice u Republici Hrvatskoj dionička društva čine samo 0,4 % od ukupnoga broja gospodarskih subjekata. Prema Državnom zavodu za statistiku Republike Hrvatske, na dan 31. prosinca 2020. godine u Republici Hrvatskoj bilo je registrirano 217 352 trgovačka društva, od kojih je 131 180 bilo aktivno, a samo su 782 bila dionička društva. Vidjeti: Priopćenje Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske broj 11.1.1/4. – Broj i struktura poslovnih subjekata u prosincu 2020., izdano u Zagrebu 9. veljače 2021., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/11-01-01_04_2020.htm (8.06.2021.) i Hrvatska obrtnička komora, Gospodarstvo i savjetovanje, Statistika, Trgovačka društva i obrti, <https://www.hok.hr/gospodarstvo-i-savjetovanje/statistika/trgovacka-drustva-i-obrti> (8.06.2021.).

¹¹ Osnovna *principle-agent* paradigma informacijske asimetrije koja nastaje između uprave društva i njegovih dioničara primjenjuje se na uvrštena dionička društva budući da dioničari obično ne mogu nadzirati ponašanje članova uprave što stvara apatiju dioničara. Vidjeti: Velasco, Julian, *The Fundamental Rights of the Shareholder*, U.C. Davis Law Review vol. 40, br. 2(2006-2007), str. 407-467., dostupno na: https://scholarship.law.nd.edu/law_faculty_scholarship/311 (12.05.2022.), str. 425.; Koch, Jens, *Informationsweitergabe und Informationsasymmetrien im Gesellschaftsrecht*, Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht, vol. 49, br. 2-3, 2020., str. 183-216., <https://doi.org/10.1515/zgr-2020-0009> (19.11.2020.), str. 190.

¹² Ibid., str. 184. Prema Spindleru, uprava, kao agent ima mogućnost pristupa svim informacijama koje se odnose na poslove društva, dok dioničari nisu uključeni u upravljanje društvom zbog čega u cijelosti ovisе o instrumentima zahvaljujući kojima dobivaju pristup informacijama. Vidjeti: Spindler, Gerald, Jaenig, Ronny, *Informing Shareholders and Investors: A Behavioral and Economics Approach from a German Law Perspective*, *The Journal of Interdisciplinary Economics*, vol. 22, br 1-2(2010), str. 89-108., str. 91.

¹³ Koch, J., op. cit., str. 190.

ograničeno pravo dioničara na obaviještenost definiraju mjeru informacijske asimetrije između uprave i dioničara društva. Takva asimetrija ne nalazi se u drugim tipovima trgovačkih društava.¹⁴ Dodatno, u dioničkom društvu zbog brojnoga članstva razlikuje se mjera informacijske asimetrije kod većinskog-manjinskog dioničara u odnosu prema ostalim vrstama trgovačkih društava, upravo jer su naglašenije znatnije razlike u veličini i utjecaju između dioničara. Stoga, katkada i manjinski dioničari mogu znatno utjecati kada koriste „druge poluge“, premda su manjinski. Ipak, niti kada se pravo na obaviještenost udružuje s ostalim polugama, ono ne dovodi do potpunog uklanjanja informacijske asimetrije.

Štoviše, za dionička društva koja su orijentirana na tržište kapitala vrijedi da ne moraju biti informirani samo postojeći dioničari društva, već i potencijalni ulagatelji. Stoga, veliku ulogu u smanjenju informacijske asimetrije imaju propisi tržišta kapitala. Jedan od temelja učinkovitog funkcioniranja tržišta kapitala ogleda se u računovodstvu i financijskom izvještavanju budući da je usmjereno upravo na smanjenje informacijske asimetrije.¹⁵ Konačno, državni nadzor velikoga broja trgovačkih društava, poput banaka ili drugih nadziranih financijskih institucija, koja su uobičajeno osnovana u pravnom obliku dioničkog društva, također može imati veliku ulogu u uklanjanju asimetrije budući da postoji općeniti javni interes znati što se događa s važnim društvenim sudionicima.¹⁶

¹⁴ Primjerice, u društvima s ograničenom odgovornošću članovi društva češće su i članovi uprave. Razlog tomu je manji broj članova društva, njihova tješnja povezanost te smanjenje troškova upravljanja društvom. Različiti stupanj informacijske asimetrije u dioničkom društvu i društvu s ograničenom odgovornošću proizlazi iz činjenice da se u najvećem broju društava s ograničenom odgovornošću nalazi manji broj osnivača, koji su vrlo često i članovi uprave. Ako su u društvima s ograničenom odgovornošću članovi društva istodobno i članovi uprave, informacijske asimetrije gotovo niti nema. Vidjeti: Čulinović Herc, Edita, Jurić, Dionis, Madžarov Matijević, Sara, Pravo na obaviještenost u društvima kapitala – granice ujednačavanja rješenja i otvorena pitanja primjene, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci vol. 41, br. 1(2020), str. 269-288., str. 270., fn. 2. Najopćenitije može se utvrditi da se pravo na obaviještenost različito postavlja ovisno o tipu društva. Primjerice, u komanditnom društvu, koje ima dvije vrste članova, pravo na obaviještenost daje se samo komplementarima, dok komanditori imaju samo pravo nadzora. No, u društvima osoba, posebno u javnom trgovačkom društvu, pravo na obaviještenost članova manje dolazi do izražaja negoli u društvima kapitala, jer u pravilu svi članovi društva imaju pravo i obvezu voditi poslove društva, pa su samim time i o svim aspektima poslovanja tog društva i obaviješteni. Stoga će se za pravom na obaviještenost kao članskim pravom posezati više onda kada neki članovi društva nisu ovlašteni voditi poslove društva, odnosno ako su od toga isključeni ili ako između članova društva postoje nesuglasice, pa neki od njih pridržavaju za sebe informacije koje bi trebali podijeliti s drugim članovima. Kod gospodarskog interesnog udruženja koje se svrstava u društvo osoba, pravo na obaviještenost se donekle razlikuje od ostalih društava osoba jer je to jedino društvo osoba koje ima organe društva, odnosno upravu, pa članovi GIU-a predmetno pravo upravljaju prema upravi, a ne jedni prema drugima.

¹⁵ Pervan, Ivica, Horak, Hana, Vasilj, Marijana, Financial Reporting Regulation for the Listed Companies: Analysis for Selected Eastern European Transitional Countries in the Process of EU Enlargement, *Ekonomski misao i praksa*, vol. 19, br. 2(2010.) str. 277-309., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/62316> (15.03.2023.), str. 278.

¹⁶ Koch, J., op. cit., str. 190.

Informacijska asimetrija sveprisutna je i neizbježna, pa ideja o njezinu potpunom uklanjanju svakako je nedostižan cilj.¹⁷ Umjesto toga, trebali bi se usredotočiti na precizno prepoznavanje situacija kada se pojava informacijske asimetrije mora spriječiti. Koch ističe kako je moguće zamijetiti trend smanjivanja informacijske asimetrije u odnosu između uprave i dioničara u dioničkom društvu, posebice u odnosu na selektivno određene dioničare kojima uprava dobrovoljno daje informacije. Još jedan primjetan trend je da organi dioničkog društva pokazuju volju sudjelovati u više ili manje intenzivnom dijalogu s ulagateljima što svakako upućuje na okolnost smanjivanja informacijske asimetrije u odnosu između uprave i određenih dioničara.¹⁸ Dijalog između dioničara i uprave društva jedan je od alata za postizanje aktivnog dioničarstva čija je svrha osigurati da, s jedne strane, dioničari dobiju informacije o stvarima društva, ali i da su s druge, uvrštena društva upoznata sa stajalištima dioničara o takvim pitanjima. Tradicionalno se takav dijalog odvija između dioničara i uprave na glavnoj skupštini, ali ako se on promatra kao element poticanja sudjelovanja dioničara, tada se mora omogućiti njegov kontinuitet. Stoga, osim glavne skupštine, potrebni su i drugi forumi, a vrlo često uvrštena društva koriste nekoliko različitih informacijsko-komunikacijskih kanala u svom dijalogu s dioničarima, koji nisu obvezatni zakonom, ali su dio okvira korporativnog upravljanja u tim društvima.¹⁹

Propisi koji uređuju objavu informacija dioničarima i ulagateljima razvijali su se tijekom proteklog stoljeća, počevši od osnovnoga paketa informacija (propisi koji su regulirali dužnost objave financijskih izvješća do mogućnosti ostvarivanja „jednostavnog“ prava uvida u dokumentaciju društva ili prava postavljanja „jednostavnih“ pitanja na glavnoj skupštini društva). Kasnije su se upotpunili obvezama objave podataka o promjenama u korporativnoj strukturi, obvezama objave povlaštenih informacija te zajamčenim kaznenopravnim i građanskopravnim sankcioniranjem povrede navedenih objava.²⁰ Stoga je pravo na obaviještenost nepobitno jedan od važnijih, ali nikako ne jedini alat informiranja dioničara. Povećanjem broja i sadržaja tema o kojima se objavljuju informacije, osobito kada su u pitanju uvrštena dionička društva prirodno se sužava prostor za ostvarivanje prava dioničara na obaviještenost jer, što su dioničari bolje

¹⁷ Ibid., str. 184. Herz smatra kako uspostavom jednakih informacijskih mogućnosti, zakonodavac teži što više postići cilj preventivnog izbjegavanja informacijskih monopola i ravnoteže informacijske asimetrije među dioničarima. Nejednako postupanje dopušteno je ako postoje „objektivni razlozi“ što mora biti podvrgnuto testu proporcionalnosti. Vidjeti: Herz, Pirmin Jonas, Informationelle Gleichbehandlung und Informationsprivilegien im Aktienrecht, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 8(2020), str. 285-291., str. 288.

¹⁸ Koch, J., op. cit., str. 198-200.

¹⁹ Birkmose, H., *Directors' Duties to Engage Shareholders*, op. cit., str. 126.

²⁰ Spindler, G., Jaenig, R., op. cit., str. 92.

informirani putem drugih objava, manja će biti njihova potreba za postavljanjem pitanja upravi društva.

Nužno je istaknuti da, zbog revnosti u traženju i iznalaženju rješenja vezano za problem asimetrije informacija, dolazi i do apsurdnih situacija. Zbog velikoga broja objava, što se posebno odnosi na uvrštena društva, dioničari bivaju „preplavljeni“ dostupnim informacijama.²¹ Tu se pojavljuje problem uopće mogućnosti njihova procesuiranja, osobito ako se navedeno promatra iz prizme dioničara kao pojedinca. U određenom trenutku, dodatne informacije neće više utjecati na poboljšanje kvalitete odluka koje se donose na temelju njih. Također, dioničar će u nekom trenutku morati posegnuti za uslugom posrednika koji će obraditi i odabrati te informacije kako bi ih sveo na bitno. Ako se uzmu u obzir informacije koje se o nekom uvrštenom društvu objavljuju na godišnjoj osnovi, to može rezultirati informacijskim preopterećenjem u kojem će nestati korisnost informacije za pojedinog dioničara. Profesionalni ulagatelji i informacijski posrednici lakše će prebroditi navedeni problem, negoli mali dioničari, odnosno ulagatelji, zbog kojih je objava toga informacijskog kontingenta ponajprije i uvedena. Naime, jedan je od ciljeva tih objava upravo izjednačavanje startnog položaja malih i institucionalnih ulagatelja, s obzirom na to da potonji raspolazu i drugim informacijskim alatima. U tim mnogobrojnim objavama ulagatelj/dioničar može se osloniti i samo na djelić objavljene informacije, a da pritom ne primijeti i ne uzme u obzir važnost nekih drugih informacija koje su bitne za donošenje njegove odluke.²²

Ako se promotre informacijsko-komunikacijski kanali između dioničara te uprave i nadzornog odbora,²³ oni se općenito, mogu podijeliti na one koji se odvijaju na glavnoj skupštini ili izvan nje.²⁴ Kao dopuna komunikaciji na glavnoj skupštini društva, kao i prije njezina održavanja, važna je i komunikacija koja se odvija između dioničara i samoga društva te dioničara

²¹ Objavljivanje informacija od uvrštenog društava podržava povjerenje na tržištu kapitala zbog čega dioničarima i potencijalnim ulagateljima treba osigurati redoviti pristup pouzdanim i točnim informacijama na temelju kojih mogu procijeniti vrijednost društva i isplativost ulaganja. Vidjeti: Djokić, Danila, Dodatna razkritja korporacijskih informacij po ZGD-1B, Podjetje in delo, vol. 34, br. 8(2008), str. 1637-1648., v. Splošno o korporacijskem upravljanju in razkritju korporacijskih informacij.

²² Spindler, G., Jaenig, R., op. cit., str. 96.

²³ Vrlo je važno omogućiti pravovaljanu komunikaciju na relaciji upravljačkih organa i dioničara, posebice ako se uzme u obzir da se njihovi interesi često ne podudaraju. Vidjeti: Horak, Hana, Dumančić, Kosjenka, Jačanje prava dioničara i pravo dioničara na informacije u: Horak, H. ... [et al.] (ur.), Zbornik radova Hrvatsko i europsko pravo društava, Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015., str. 90-119., str. 97.

²⁴ Haas, Rosa, Hzmer, Daniela, Reisinger, Markus, Corporate Governance: The Rights of Shareholders and Role of the Bord – a Comparison of US, UK and Germany, Journal of Finance and Risk Perspectives, vol. 3, br. 3(2014), str. 15-34., str. 18.

međusobno. Primjerice, Ferran ističe kako u društvima koja karakterizira raspršenost dioničara koji sudjeluju u temeljnom kapitalu s manjim udjelima upravo je njihova međusobna komunikacija izvan glavne skupštine ključna za vršenje utjecaja dioničara na donošenje odluka.²⁵ Informacijski kanali češće su jednosmjerni negoli dvosmjerni, pa je tako u praksi dioničarskih društava raširena primjena upućivanja pisma dioničarima kao oblik netradicionalnoga suvremenog načina komunikacije između dioničara i društva (engl. *letter to shareholders*). Naime član uprave, putem pisma može se izravno obratiti dioničarima društva kako bi im iznio pregled svih poslovnih aktivnosti koje je društvo poduzelo tijekom godine. Uobičajeno se objavljuje jednom godišnje i sastavni je dio godišnjeg izvješća društva, a često se može pronaći i na internetskim stranicama društva.²⁶ Određena količina personalizacije postoji u komunikaciji, iako je riječ o tipiziranoj komunikaciji. S obzirom na to da izlazi iz pera ključnog upravljačkog osoblja društva, omogućava povezivanje dioničara s istaknutim vrijednostima društva te pridonositi ostvarivanju vjernosti prema društvu.

S obzirom na kriterije podjele informacijskih instrumenata prema Spindleru,²⁷ institut prava dioničara na obavještenost može se karakterizirati kao individualno informacijsko pravo prema kojem je uprava obvezatna dati primjereni odgovor ne samo u sklopu individualnih potreba

²⁵ Ferran, Eilis, The role of the Shareholder in internal corporate governance: Shareholder information, communication and decision making, u: Ferrarini, Guido ... [et al.] (ed.), *Reforming Company and Take over Law in Europe*, Oxford, Oxford University Press, 2004., str. 417-454., str. 419. Barbić kao primjer takve komunikacije ističe ugovore o vezanju glasova između dioničara. Vidjeti više u: Barbić, Jakša, Djelovanje zajednice (*poola*) prava glasa, *Revija kopaoničke škole prirodnog prava*, br. 1(2019), str. 255-271; Barbić, Jakša, *Pravo društava: Knjiga druga, Društva kapitala, Svezak I, Dioničko društvo*, 6. izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb, Organizator, 2013., str. 604–607. te Barbić, Jakša, *Pravo društava: Knjiga druga, Društva kapitala, Svezak II, Dioničko društvo*, 6., izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb, Organizator, 2013., str. 279–283.

²⁶ Mlikotin-Tomić, Deša, Horak, Hana, *Trgovačko pravo – društva*, Zagreb, Školska knjiga, 2009., str. 118. Pitanje koje se postavlja je nude li pisma čelnih ljudi dioničarima društva neku dodanu vrijednost u smislu uklanjanja informacijske asimetrije u odnosu na podatke koji su već objavljeni u formalno propisanim objavama (poput godišnjih financijskih izvješća), kao i da se kroz ta pisma dijelom konzumira ono što bi dioničari inače ostvarivali kroz svoje pravo na obavještenost. Postojanje informacijske vrijednosti u smislu dodatnog izvora informacija u kojem dioničari mogu dobiti informacije ili podatke do kojih inače, upotrebom drugih uobičajenih alata ne bi došli, malo je vjerojatna budući da zakon uvijek propisuje kako se bitne informacije moraju objaviti na propisani način.

²⁷ Razlikujemo individualne i kolektivne informacije (prema kriteriju tko može zahtijevati informaciju); periodične ili neperiodične informacije (prema kriteriju vremena kada je informacija pružena); prošle i buduće informacije (prema kriteriju na kakve se okolnosti konkretna informacija odnosi); direktne i indirektne informacije (prema kriteriju kanala kojima se informacija dostavlja). Detaljnije u: Spindler, G., Jaenig, R., op. cit., str. 93-100. Za raspravu o periodičnim i neperiodičnim informacijama, vidjeti primjerice: Čulinović-Herc, Edita, *Financijska transparentnost (javnih) dioničkih društava - trendovi u europskom pravu društava i mogući utjecaj na hrvatsko pravo*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 53, br. 6(2003), str. 1475.-1499.; Jurić, Dionis, *Transparentnost statusnih i financijskih odnosa povezanih društava*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 27, br. 2(2006), str. 939-984., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/25248> (30.05.2022.); Čulinović-Herc, Edita, *Obveza dioničkog društva da objavljuje podatke i da obavještava treće osobe*, *Pravo u gospodarstvu*, vol. 42, br. 4(2003), str. 57.-96.

dioničara, već i na način da je ta informacija i individualno razumljiva.²⁸ Kada dioničari ostvaruju svoje pravo postaviti pitanje na glavnoj skupštini društva, oni uobičajeno ciljaju na prijašnje radnje članova uprave. No, ovaj institut omogućava i dobivanje uvida u informacije o radnjama koje društvo planira poduzeti u budućnosti.²⁹

Rezultati studije koje je proveo Europski parlament 2012. godine pokazali su da pravo dioničara na informacije, koje im omogućuje da učinkovito djeluju na glavnim skupštinama kao njegovi članovi, uključuje stalan pristup informacijama u uvrštenim društvima, zajedno s redovitim informacijama o financijskim izvješćima, ali se uglavnom temelji na davanju pravodobne informacije vezane za sazivanje glavne skupštine. Predmetna je studija u pravo dioničara na kontinuiranu informaciju uvrstila ne samo objave uvrštenih društva (kod kojih je stvarni korisnik informacija zapravo tržište, odnosno javnost, a ne samo oni koji se mogu smatrati dioničarima), već i prava koja ovlašćuju dioničare, uključujući one u neuvrštenim društvima, da postavljaju pitanja upravi društva. Ovo pravo na obaviještenost općenito je otvoreno 'u bilo koje vrijeme', ali uprava nije uvijek dužna odgovoriti na pitanja postavljena u vezi s ovim pravom izvan institucionalnog okvira glavne skupštine koji predstavlja forum na kojem se može razviti dijalog između dioničara i uprave i/ili nadzornih tijela. Pravo na pravodobnu informaciju uključuje obavijest o dnevnom redu koji planira uprava društva i/ili njegovo nadzorno tijelo za sljedeću glavnu skupštinu na koju će biti pozvan kako bi dioničari znali o čemu će se raspravljati te kako bi bili potaknuti na eventualne doprinose.³⁰ Stoga je ponajprije pravo na obaviještenost nužno razgraničiti od prava na informacije koje je šira kategorija koja se ostvaruje neovisno o tome je li dioničar zahtijevao takvu informaciju. Pravo na obaviještenost je uža kategorija te se uvijek ostvaruje samo na zahtjev dioničara.³¹

Kada se govori o pravu na obaviještenost, nužno je podsjetiti kako se u dioničkom društvu isprepliću različiti interesi, oni koje zastupaju dioničari i interesi članova uprave ili nadzornog odbora. Zadatak je zakonodavca da donošenjem propisa u području prava društava uskladi te

²⁸ Spindler, G., Jaenig, R., op. cit., str. 94.

²⁹ Ibid., str. 97.-98.

³⁰ Rights and obligations of shareholders: National regimes and proposed instruments at EU level for improving legal efficiency, Study, EU Parliament, Directorate-General for Internal Policies Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Legal Affairs, DG for Internal Policies, 2012., dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/dv/pe462463_/pe462463_en.pdf (17.05.2022.), str. 40.-41.

³¹ Kalss, Susanne, Aktionärsinformation, Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht, vol. 49, br. 2-3(2020), str. 217-237., str. 218.

razriješi takve sukobe.³² S obzirom na to da je pravo na odlučivanje dodjeljeno dioničarima na glavnoj skupštini,³³ upravo dodjeljivanjem dioničarima mogućnosti da upravi postavljaju pitanja i traže obavijesti tijekom održavanja glavne skupštine jamči se aktivno sudjelovanje dioničara u njezinom radu, što je logičan nastavak obveze objave dnevnog reda i nacрта odluka glavne skupštine.³⁴ Prema tome, ako društvo ne dostavi dostatne relevantne informacije, dioničarima je potrebno osigurati mogućnost prikupljanja informacija na vlastitu inicijativu. To uključuje pravo postavljanja pitanja upravi o upravljanju društvom, koje je uz pravo na dobivanje informacija o društvu prije glavne skupštine, primarni izvor stjecanja informacija izravno od društva, posebice od uprave.³⁵

Ako se navedena pitanja pokušaju razmotriti na normativnoj razini, pravni odnosi koji nastaju između samog dioničkog društva te njegovih članova, dioničara, temelje se upravo na njihovu članstvu u tom društvu, a prava i obveze immanentna svakom dioničaru određuju njegov pravni položaj u određenom društvu.³⁶ Budući da je u dionici utjelovljena ukupnost prava i obveza koja pripadaju dioničaru na temelju njegova članstva, prijenosom same dionice, prenose se i članska prava u društvu.³⁷ Dioničari u stvarima društva svoja prava uglavnom ostvaruju na glavnoj skupštini.³⁸ Iz toga slijedi da je uloga dioničara tako u velikom opsegu definirana ulogom koju

³² Bratina, Borut, ZGD mora omogućati učinkovito odlučanje v delniški družbi, u: Prelič, Saša (ur.), Gospodarsko pravo ob 5. obletnici Zakona o gospodarskih družbah, Šesto posvetovanje, Maribor, Inštitut za gospodarsko pravo, 1998., str. 109-119., str. 109. Horak i Poljanec ističu da je zamjetan diskurs kako bi se moderno pravo društava trebalo otvoriti ostvarivanju širih društvenih ciljeva i prihvaćanju *stakeholder* teorije koja prepoznaje trgovačko društvo kao sustav ovisan o utjecajima različitih dionika, a koja bi trebala biti nit vodilja razvoja korporativnog upravljanja održivoga trgovačkog društva. Vidjeti: Horak, Hana, Poljanec, Kristijan, Recent Developments in European Company Law: A Way Forward to More Social Europe?, InterEULawEast, vol. 5, br. 28(2018), str. 151-167., doi:10.22598/iele.2018.5.2.5 (11.06.2022.), str. 152.

³³ Prema organizacijskoj strukturi dioničkog društva, dioničari ne mogu biti nadređeni ostalim organima u društvu, već svoja prava mogu izvršavati na glavnoj skupštini koja je ovlaštena donositi odluke o pitanjima koja su izrijeком navedena u zakonu te statutu. Budući da dioničari, za razliku od članova društva s ograničenom odgovornošću, nemaju kontrolnu funkciju nad radom uprave, jedino sredstvo koje im stoji na raspolaganju za neizravan utjecaj na upravu je glasovanje na glavnoj skupštini. Vidjeti u odluci njemačkog Saveznog Ustavnog suda (Bundesverfassungsgericht, u daljnjem tekstu: BVerfG): BVerfG, 20. rujna, 1999, 1 BvR 636/95, Rn. 22.

³⁴ Čulinović-Herc, Edita; Jurić, Dionis, Prekogranični aspekti prava glasa - otvorena pitanja u europskom i hrvatskom pravu, u: Bodiroga-Vukobrat, Nada, Barić, Sanja (ur.), Prekogranična i regionalna suradnja - zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, 6. i 7. listopada 2006., Rijeka, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2007., str. 219-248., str. 10.

³⁵ Birkmose, H., The Transformation... cit., str. 117.

³⁶ Barbić, Jakša, Pravo društava: Knjiga druga, Društva kapitala, Svezak I, Dioničko društvo, 5. izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb, Organizator, 2010., str. 338.

³⁷ Barbić, J., op. cit., u bilj. 36, str. 65. O prijenosu članskih prava u: Primec, Andreja, Delnica kot skupek članskih upravičenj delničarja s poudarkom na pravnih možnostih njene zastavitve, Podjetje in delo, br. 26, br. 1(2000), str. 22-35., v. 2. Pomen delnice kot skupka članskih upravičenj delničarja

³⁸ Barbić navodi da se prava dioničara može podijeliti s obzirom na kriterij izvršavanja na glavnoj skupštini (upravljačka prava) ili izvan nje (imovinska prava). Vidjeti u: Barbić, J., op. cit., u bilj. 36., str. 1067-1068. Birkmose

glavna skupština ima u organizacijskoj strukturi društva. Regulacija glavne skupštine polazi od dvije pretpostavke: dioničari su ti koji ulažu kapital te koriste društvo kao sredstvo za ostvarivanje ciljeva zajedničkoga poduzetništva (što je razlog zašto glavna skupština ima bitnu ulogu i zašto su joj dodijeljene važne ovlasti), ali u dioničko društvo ulažu i dioničari s malim ulozima, a što će prouzročiti poteškoće povezane s velikim brojem malih dioničara koji sudjeluju u donošenju poduzetničkih odluka.³⁹

Ako krenemo od toga da se u normativnopravnom kontekstu članska prava dioničara^{40/41} mogu podijeliti na upravljačka prava i imovinska prava,⁴² imovinska su prava dioničara temeljni razlog ulaganja kapitala u dionička društva.⁴³ Kako bi dioničar mogao ostvariti punu korist koju ima od ulaganja u dionicu, on mora imati pravo njome raspolagati.⁴⁴ Upravljačka prava dioničaru služe za sudjelovanje u formiranju kolektivne volje dioničkog društva, ali i kao obrana od

smatra da je većina prava dioničara ograničena ostvarivanjem na glavnoj skupštini, od kojih se neka mogu definirati kao kontrolna prava (utjecaj dioničara ograničen na kontrolu pitanja vodi li uprava društvo učinkovito), dok druga mogu biti više proaktivne prirode (dioničarima će omogućiti da iniciraju korporativne promjene). Vidjeti: Birkmose, H., *The Transformation...* cit., str. 113.

³⁹ Kersting, Christian, *The Role of Shareholders in Public Companies in Germany*, u: Fleischer, Holger, Lau Hansen, Jesper, Ringe, Wolf-Georg (ed.), *German and Nordic perspectives on company law and capital markets law*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2015, str. 111-127., str. 112. Jedno od ključnih karakteristika društava kapitala upravo je razdvojenost kapitala i kontrole. Ovlaštenje voditi poslove povjereno je upravi. Dioničari su ovlašteni glasovati o bitnim pitanjima poslovanja, na temelju čega ostvaruju određeni stupanj kontrole nad društvom (primjerice pravo izbora članova uprave koji će zauzvrat voditi poslove društva). Unatoč tome, opće je poznato kako individualni dioničar načelno nije zainteresiran ili nije sposoban učinkovito vršiti upravljačka prava. Više u: Velasco, J., *The Fundamental Rights of the Shareholder*, op. cit., u bilj. 11., str. 416-419.

⁴⁰ Da se temeljna dioničareva prava mogu promatrati iz perspektive tri temeljne, međusobno suprotne, teorije o korporacijama vidjeti: Velasco, J., *The Fundamental Rights of the Shareholder*, op. cit., u bilj. 11., str. 439.

⁴¹ Neki autori kategoriziraju dioničareva prava u četiri grupe: ekonomska, kontrolna, sudska i informacijska prava. Više u: Velasco, J., *The Fundamental Rights of the Shareholder*, op. cit., u bilj. 11., str. 413-421. U odnosu na njemačko pravo, Kersting smatra kako, osim načela jednakog položaja dioničara (čl. 53.a AktG-a), položaj individualnih dioničara definiraju dvije kategorije općih pravila: odredbe o financijskom, odnosno, materijalnom položaju dioničara (o obvezi uplate uloga ili prava na dividendu) te odredbe kojima se dioničaru dodjeljuju prava i ovlasti na temelju kojih će biti sposoban sudjelovati u donošenju odluka. Više u: Kersting, C., *The Role of Shareholders in Public Companies in Germany*, op. cit., u bilj. 39, str. 113-114.

⁴² U tom smislu Velasco smatra da dioničaru pripadaju ekonomska prava. Temeljni razlog zbog kojeg dioničari ulažu u dionička društva je radi stjecanja dobiti, dakle zbog ekonomskih razloga. Više u: Velasco, J., *The Fundamental Rights of the Shareholder*, op. cit., u bilj. 11., str. 413-414.

⁴³ Horak, H. Dumančić, K., *Jačanje prava dioničara i pravo dioničara na informacije*, op. cit., str. 93.

⁴⁴ Parać smatra kako pravo raspolaganja dionicom treba uvrstiti u imovinska prava u širem smislu riječi, zajedno sa svim onim pravima koja se uobičajeno smatraju da pripadaju imatelju određene dionice i da su u takvoj dionici uključena. Vidjeti: Parać, Zoran, *Obveza obavještanja i glavna skupština dioničkog društva*, u: Barbić, Jakša, Giunio, Miljenko (ur.), *Zbornik 49. susreta pravnika, Opatija 2011.*, Zagreb, Hrvatski savez udruga pravnika u gospodarstvu, 2011., str. 125-151., str. 127. ZTD ne propisuje obvezu izvršavanja upravljačkih prava, već ona stoje na raspolaganju dioničarima o čijoj će volji ovisiti hoće li se s tim pravima u praksi doista i koristiti. Vidjeti: Barbić, J., *Pravo društava*, op. cit., u bilj. 36., str. 521.

neprimjerenog utjecaja drugih u društvu.⁴⁵ Opseg imovinskih prava u načelu se određuje prema udjelu dioničara u temeljnom kapitalu društva, dok upravljačka prava u načelu nisu kvantificirana, osim prava glasa koje se ostvaruje u skladu s udjelom dioničara u temeljnom kapitalu društva.⁴⁶ Zanimljivu funkcionalnu podjelu upravljačkih prava uvodi Parać koji ih dijeli u dvije skupine: skupinu kreativnih ili proaktivnih prava te skupinu aposteriornih ili kurativnih upravljačkih prava. U kategoriju kreativnih ili proaktivnih upravljačkih prava ponajprije se ubraja pravo glasa na glavnoj skupštini dioničkog društva te pravo sudjelovati u radu glavne skupštine.⁴⁷ S druge strane, primjer aposteriornih ili kurativnih upravljačkih prava je pravo na pobijanje odluke glavne skupštine.⁴⁸

Dakle, dioničari pravo na odlučivanje mogu ostvarivati tijekom trajanja glavne skupštine glasovanjem o pojedinoj točki dnevnoga reda, ali ono zahtijeva ostvarivanje dodatnih prava, kao što su pravo sudjelovati na glavnoj skupštini, pravo donijeti informiranu odluku te pravo glasovati.⁴⁹ Važnost obavještenja dioničara o okolnostima i činjenicama koje se odnose na pitanja, odnosno točke dnevnog reda glavne skupštine koje su predmet raspravljanja i odlučivanja, ogleda se u okolnosti da svaki dioničar predstavlja osobu koja je uložila određena sredstva u kapital dioničkog društva, konkretno preuzimanjem i uplatom jedne ili više dionica, a uprava je ta koja raspolaže onime što je ušlo u imovinu društva.⁵⁰ S obzirom na to, razumljivo je da dioničaru pripada pravo biti upoznat s okolnostima na koji se način vode poslovi društva, gdje i kako se ulažu sredstva, kakva je strategija i plan djelovanja društva. Stoga, samo dioničar koji je dostatno informiran može propisno ostvariti svoja glasačka prava. U tome se ogleda njegov instrumentalni

⁴⁵ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 521. Primjerice, zahvaljujući pravu na pobijanje odluka glavne skupštine.

⁴⁶ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 66-67.

⁴⁷ Dva su najvažnija proaktivna sredstava kojima se koriste aktivni dioničari: pravo na glas (engl. *vote*) i pravo na napuštanje društva (engl. *exit*). Birkmose, H., The Transformation of Passive Institutional Investors to Active Owners-Mission Impossible?, op. cit., str. 111.

⁴⁸ Parać, Z., op. cit., str. 128-129. Birkmose smatra kako se velik dio prava dioničara koja se mogu ostvariti na glavnoj skupštini može okarakterizirati kao kontrolna prava, pri čemu je utjecaj dioničara ograničen na nadzor vodi li uprava poslove društva učinkovito. Prava dioničara mogu biti i više proaktivne naravi na način da dioničarima omogućuju da utječu na korporativne promjene. Ono što je pritom važno je da dioničari imaju na raspolaganju sve informacije koje im omogućuju sudjelovanje i ostvarivanje svojih prava na glavnoj skupštini, dok uprava ima široko definiranu obvezu otkrivanja i dostave informacija dioničarima. Birkmose, H., Directors' Duties to Engage Shareholders, op. cit., str. 112.

⁴⁹ Kersting, C., The Role of Shareholders in Public Companies in Germany, op. cit., u bilj. 39., str. 114.

⁵⁰ U tom smislu, nužno je podsjetiti kako se povijest prava društava razvijala u smjeru povećanja fleksibilnosti članova uprave te smanjenja opsega prava dioničara. Iako se dioničare redovito promatra kao „vlasnike“ dioničkog društva, takav status ipak ne rezultira velikom moći u odnosu na postupanje članova uprave. Velasco, J., The Fundamental Rights of the Shareholder, op. cit., u bilj. 11., str. 409-410.

značaj za pravo glasa, iako je pravo na obaviještenost uz to instrumentalno i za odluku o izlasku iz investicije (prodaji/otuđenju dionice) i sl. No, s druge strane, pravno uređenje prava na obaviještenost treba biti takvo da osigura stvarnu potrebu manjinskih dioničara koji nisu uključeni u svakodnevno upravljanje da budu pravilno informirani, ali ne treba i ići u susret interesima (katkada zlonamjernih) manjinskih dioničara koji ističu obijesne ili neprimjerene zahtjeve za otkrivanjem informacija. To može ili nerazumno opteretiti društvo ili utjecati na gubitak povjerljivosti podataka potrebnih za obavljanje posla. Za dioničara je važno dobiti informacije koje omogućuju ostvarivanje članskih prava, dok je za društvo, s druge strane, važno spriječiti ostvarivanje zahtjeva koji se mogu smatrati uznemiravanjem ili koji drukčije mogu nanijeti znatnu štetu društvu.⁵¹

Stoga se može reći kako je pravo na obaviještenost jedno sveobuhvatno pravo koje objedinjuje pripreme i potporne radnje kao temelje za izvršavanje drugih članskih prava, posebice prava na sudjelovanje u donošenju odluka u društvu (dakle, pravo glasa) ili donošenja odluke o istupanju iz samoga društva. Uz to, svrha primanja informacije ujedno je instrument kontrole organa društva od dioničara. Institut prava na obaviještenost ima određenu ulogu u osiguravanju razine odgovornosti koju organi društva trebaju imati prema dioničarima društva.⁵² Istom cilju služe informacije o dioničkim društvima (posebice onim uvrštenim) koje će biti pravodobno objavljene i dostupne te jasne, što je također eksterni, „prema van“ orijentirani instrument kontrole rada uprava i nadzornih odbora.⁵³ Mjera ovlasti provođenja nadzora i discipliniranja uprave koje će dioničarima biti dodjeljene, jednim dijelom ovisi o pravima dioničara definiranim nacionalnim pravom društava i pravom tržišta kapitala, kao što je pristup informacijama o društvu i pravima koja se mogu ostvariti na glavnoj skupštini, uključujući pravo glasa.⁵⁴

Pravo na obaviještenost nije određeno isključivo ili samo s pomoću toga što je (ili može biti) sadržaj informacije koja se daje, već je naglasak na informacijskim protokolima, dopuštanju pristupa informacijama te koordinaciji cjelokupnim procesom razmjene informacija. Osim informacija koje se daju u smjeru društvo-dioničar, jednako je važan i obrnuti smjer. Dioničarima

⁵¹ Vutt, Andreas, Vutt, Margit, Shareholders' Individual Information Right: Prerequisites and Boundaries, *Juridica International*, vol. 23 (2015), str. 60-69., <https://doi.org/10.12697/JI.2015.23.07> (11.03.2022.), str. 60.

⁵² Tako Kalss, S., op. cit., str. 220.; Velasco, J., *The Fundamental Rights of the Shareholder*, op. cit., u bilj. 11., str. 416.-419.

⁵³ Horak, Hana; Poljanec, Kristijan, *Fighting Short-Termism in EU Company Law after the Financial Crisis*, *European company law*, br. 17(2020), 4; 115-122., str. 121.

⁵⁴ Birkmose, H., *Directors' Duties to Engage Shareholders*, op. cit., str. 106.

je bitno da na temelju postavljenih pitanja i rasprave na glavnoj skupštini mogu utjecati na formiranje volje društva.⁵⁵ Budući da je ovo pravo koncentrirano na glavnoj skupštini društva na kojoj se donose odluke dioničkog društva, doseg toga prava ne iscrpljuje se samo u svrsi mogućnosti donošenja informirane pojedinačne odluke, nego i utjecaja na kolektivnu volju dioničara, koji mogu na temelju novopristiglih informacija promijeniti mišljenje i glasovati na drugi način.⁵⁶ Uz to, ako se pravu na obaviještenost pristupa tako da se njeguje načelo (kultura) transparentnosti, ne samo da će ono poslužiti kao poticaj za stjecanje povjerenja u odnosu između dioničara društva, njegovih vjerovnika i trećih osoba te samoga dioničkog društva, već će ta kultura transparentnosti pogodovati održavanju integriteta tržišta kapitala.⁵⁷ Stoga, upravo institut prava dioničara na obaviještenost dodatno služi zaštiti dioničara kao ulagatelja, pritom uzevši u obzir da zaštita ulagatelja proizlazi već i iz dužnosti objave velikoga broja informacija o društvu. Te su dvije kategorije u odnosu kontingentnosti jer što je prva veća, to je druga manja.⁵⁸ Stoga se može zaključiti kako pravo na obaviještenost služi i interesima glavne skupštine dioničkog društva kao kolektivnog tijela jer, informirajući jednog dioničara, informira se i cijeli glasački parlament. S druge strane, ostvarivanje prava na obaviještenost nije uvjetovano ostvarivanjem uvjeta držanja određenog broja dionica, stoga i jedan jedini ulagatelj koji se rukovodi isključivo financijskim interesima, ima pravo na ostvarivanje ovoga instituta.⁵⁹

Pravo na postavljanje pitanja stoga označava pojavni oblik prava na obaviještenost.⁶⁰ Njegova je svrha da, ponajprije, služi učinkovitom izvršavanju onih članskih prava koje pojedini dioničar ostvaruje na glavnoj skupštini.⁶¹ Iako je na prvom mjestu svakako pravo glasa, svrha je

⁵⁵ Kalss, S., op. cit., str. 220.

⁵⁶ Siems, M. u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 3. Spolidoro također ističe kako je svrha rasprave na glavnoj skupštini zapravo potaknuti barem neke od dioničara da promijene svoj unaprijed zauzeti stav o glasanju, te da takvo odlučivanje ima očite prednosti u odnosu na ono koje se odvija na temelju unaprijed dostupnoga pisanog materijala. Nužno je uzeti u obzir činjenicu da se tijekom glavne skupštine izlažu dodatne informacije u odnosu na one unaprijed dostupne, kao i velika važnost retoričkih vještina pojedinaca pri argumentiranju i zastupanju vlastitih stavova. Vidjeti: Spolidoro, Marco Saverio, *Le assemblee delle s.p.a. durante e dopo la pandemia*, *Contratto e impresa*, br. 3(2022), str. 792-812., str. 806-807.

⁵⁷ Horak, Hana, Dumančić, Kosjenka, Poljanec, Kristijan, *Modernizacija i usklađivanje prava društava u Republici Hrvatskoj sa pravnom stečevinom Europske unije i načelo transparentnosti podataka*, u: Nevzet Veladžić ... [et al.] (ur.), *Zbornik radova: II. Međunarodna konferencija Bosna i Hercegovina i euroatlantske integracije, Trenutni izazovi i perspektive*, Bihać, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću, Centar za društvena istraživanja Internacionalnog Burč univerziteta, 2014., str. 575-600., str. 577. i 597.

⁵⁸ Siems, M. u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 2.

⁵⁹ Siems, M. u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 3.

⁶⁰ Pirc, Igor, *Uporaba elektronskih sredstev pri izvedbi skupščine delničarjev*, *Podjetje in delo*, vol. 35, br. 6-7(2009), str. 1099-1112., str. 1106.

⁶¹ Cvetko, Mateja, *Delničarjeva pravica do obveščenosti v zvezi z organom nadzora v delniški družbi in zahteva za protokoliranje*, *Podjetje in delo*, vol. 37, br. 1(2011), str. 49.+59., str. 49., v. 1. Uvod. Za hrvatsko pravo vidjeti:

prava na obaviještenost također omogućiti izvršavanje manjinskih prava dioničara, ali i individualnog prava svakog dioničara na pobijanje odluka glavne skupštine.⁶² Pravo na obaviještenost ključno je kako bi dioničar mogao donositi odluke utemeljene na znanju o određenoj tematici.⁶³

Stoga je pravo na obaviještenost jedan od informacijsko-komunikacijskih kanala između dioničara te upravljačkih organa u dioničkom društvu. Prevladavajuće zastupljeno stajalište doktrine je da su članovi uprave bolje upoznati o poslovima društva jer ih oni po zakonu vode, pa pravo na obaviještenost služi kao instrument za ispravljanje informacijske asimetrije. U normativnopravnom kontekstu, pravo na obaviještenost kao upravljačko člansko pravo osigurava da dioničari informirano odlučuju na glavnoj skupštini društva o najvažnijim pitanjima koja se tiču društva te tako utječu na njegovu gospodarsku sudbinu. Zbog toga oni moraju dobiti obavijesti koje će im omogućiti zauzimanje stajališta pri donošenju neke odluke. Osim što je dioničko društvo oblikom ustrojeno na način prikladan za sudjelovanje velikog broja ulagatelja, njegovi dioničari mogu odluke donositi samo na glavnoj skupštini društva. Kada se pravo na obaviještenost promotra kao subjektivno pravo, tada je nužno odrediti njegova ovlaštenika i adresata. Na razini objektivnih komponenti bitno je odrediti što može biti njegov predmet, postoje li podatci o kojima se ne mogu dobiti obavještenja, odnosno postoje li zakonska ograničenja o predmetu toga prava (situacije uskrate) ili načina, vremena i mjesta njegova korištenja.

1.2. Problem ograničenja instituta s obzirom na vrijeme i mjesto njegova ostvarenja

VTSRH, Pž-3251/18 od 22. svibnja 2018.; VTSRH, Pž-3041/18 od 28. svibnja 2018. Za slovensko pravo vidjeti VS u Ljubljani, VSK sklep I Cpg 1693/2015 od 12. siječnja 2016. koji je istaknuo da je pravo na obaviještenost dioničara sadržajno uže od individualnog informacijskog prava članova društva s ograničenom odgovornošću iz čl. 512. ZGD-1 koje predviđa pravo na obavijesti o poslovima društva, ali i uvid u poslovne knjige i dokumentaciju društva. Za njemačko pravo vidjeti: LG Frankfurt, 3-5 O 144/07 od 15. siječnja 2008. koji je kao svrhu ovoga prava istaknuo mogućnost procjene točke dnevnog reda glavne skupštine te razumno korištenje glasačkih i drugih članskih prava, ali i doprinos formiranju mišljenja i prosudbe drugih dioničara, posebno onih manjinskih.

⁶² Podgorelec, Peter, Pravica delničarja do obveščnosti, Podjetje in delo, vol. 30, br. 2(2004), str. 213-229., str. 215. Bratina, Borut, Jovanovič, Dušan, Bratina, Miha, Pravice in dolžnosti nadzornega sveta glede delničarjeve pravice do obveščnosti in prisotnosti in skupščini družbe, Podjetje in delo, br. 46, št. 3-4(2020), str. 498-508., v. 3. Splošno o pravici delničarja do obveščnosti; Drnovšek, Gregor, Priprava posloводства na uresničevanje delničarjeve pravice do obveščnosti, Pravna praksa, vol. 29, br. 9(2010), str. 11-13., str. 11.

⁶³ Breznik, Karmen, Nadaljnje usklajevanje Zakona o gospodarskih družbah s smernicami Direktive 2007/36/ES o uveljavljanju določenih pravic delničarjev družb, ki kotirajo na borzi, Podjetje in delo, vol. 35, br. 3-4(2009), str. 579-601., v. 2.1.5. Pravica postavljanja vprašanj; Bohinc, Rado, Upravljanje gospodarskih družb, Ljubljana, Lege artis, 1993., str. 79. te Bohinc, Rado, Bratina, Borut, Upravljanje korporacij, Gospodarsko pravo, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, 2005., str. 356.

Pravo dioničara na obaviještenost može, primjerice, biti ograničeno na nekoliko načina: 1. s obzirom na mjesto i vrijeme njegove primjene, 2. s obzirom na sadržaj i vrstu informacija i 3. s obzirom na razloge zbog kojih se može uskratiti - samo u iscrpnom popisu slučajeva. S druge strane, kada je riječ o osnovnom usporednopravnom uzorku (hrvatsko, njemačko te slovensko pravo), moraju se ispuniti pretpostavke da bi dioničar mogao dobiti informaciju: realizacija se odvija najčešće u sklopu glavne skupštine, mora postojati povezanost s točkom dnevnog reda itd. To je pravo dodatno oslabljeno stvarnim uvjetima realizacije zato što je isključivo usmena razmjena pitanja i odgovora na masovnom događaju prikladna samo u ograničenom opsegu. Nadalje, sporno je koliko detaljne informacije mogu biti jasno i sveobuhvatno iskomunicirane na način koji će dioničaru omogućiti valjanu procjenu.⁶⁴ Ako se pravo na obaviještenost promotri iz kuta proširenog usporednopravnog uzorka, tada se ono nužno ne mora ostvarivati na glavnoj skupštini što je uočeno kao bitna usporednopravna razlika. S obzirom na to da je pravo na obaviještenost, komparativno gledano, najčešće individualno pravo svakoga dioničara, u primjeni ovoga instituta nastaju ozbiljni operativni problemi, slijedom činjenice da je glavna skupština fizički i vremenski omeđen događaj koji se ne može pretvoriti u raspravu o pitanjima koja nemaju veze s dnevnim redom. Kada je riječ o institutu prava dioničara na obaviještenost, naglasak je na okolnosti da je ukupnost informacija koja pronade svoj put do dioničara povećana tek kada se određena pitanja i teme uvrste u dnevni red glavne skupštine koja o njima mora raspraviti i donijeti odluku. Nerijetko, kako bi došlo do ostvarivanja ovog instituta u praksi, dolazi do nastanka dvije pojave, odnosno problema: fenomen tužbi za pobijanje odluka glavne skupštine te ulaganje velikog napora društva za pripremu (koji nerijetko manje služi ispunjavanju potreba za dobivanjem informacija, a više formalnom ispunjavanju slova zakona).⁶⁵ Stoga je jedna od temeljnih postavki, koja je kamen temeljac prava na obaviještenost u dioničkom društvu (osim pitanja tko to može tražiti, u pogledu čega i prema kome) u osnovnom usporednopravnom uzorku, ta da mora postojati povezanost zahtjeva za tom informacijom u smislu njezine bitnosti/relevantnosti za donošenje odluke na glavnoj skupštini društva. Prijeporno je jesu li sva navedena ograničenja previše

⁶⁴ Koch, J., op. cit., str. 195. Spolidoro je identificirao određene pojave u ponašanju dioničara na glavnim skupštinama uvrštenih društava. Na njima uglavnom sudjeluju većinski dioničari te institucionalni ulagatelji koji slijede vlastite investicijske strategije. Nadalje, samo mali broj dioničara nije unaprijed odlučio kako će glasovati, već nakon provedene rasprave na glavnoj skupštini formira svoj glas. Mnogo uistinu važnih informacija također se ne prenosi na samoj glavnoj skupštini ili prije nje, već u različitim prilikama izvan nje i samo određenim kategorijama dioničara, onoliko koliko to dopušta zakon. Spolidoro, M., op. cit., str. 808.

⁶⁵ Koch, J., op. cit., str. 196.

ograničavajuća, čime se stvara okružje u kojem je dioničar činjenično onemogućen u ostvarivanju prava koje mu je dodijeljeno zakonom. Primjerice, kako je dioničarima dopušteno postavljati samo pitanja koja se odnose na „poslove društva“, veliki dio sudske prakse nastoji utvrditi što je sve obuhvaćeno tim pojmom.

Nadalje, kada je u pitanju mjesto ostvarivanja prava na obaviještenost, sadržaj predloženih pitanja i uvjet povezanosti s točkama na dnevnom redu glavne skupštine ima značenje „afirmativnog dijela“ prava dioničara na obaviještenost te je pozitivna pretpostavka za njegovo ispunjenje. Situacije uskrate njihova su protuteža koja također oblikuje sadržaj toga prava, no s jednom bitnom razlikom – potrebom da ih se restriktivno tumači. Dakle, nedostatna povezanost postavljenoga pitanja s točkom dnevnoga reda može dovesti do njegova isključivanja. Procjena leži na upravi koja je ovlaštena odgovarati na pitanja na glavnoj skupštini društva, ali je dioničar taj koji bi trebao učiniti vjerojatnim relevantnost informacije za procjenu točke dnevnog reda. Promatrajući usporednopravno, razlozi uskrate se dobrim dijelom podudaraju, ali mogu biti i različiti. S druge strane, kako je pravo na obaviještenost omeđeno i razlozima uskrate, ako postoje neki od tih razloga, pravo na obavijest bit će uskraćeno, bez obzira na to što su ispunjene sve pozitivne pretpostavke. Pritom se ne može ne primijetiti da je ta norma ovlašćujuća, a ne naređujuća, što znači da uprava i dalje može odgovoriti na ta pitanja, odnosno da sama po svojoj diskrecijskoj ocjeni može odlučiti hoće li se pozvati na pojedini razlog uskrate ili ne. Navedno otvara prostor za različito postupanje u činjenično istim situacijama i u konačnosti vodi u pravnu nesigurnost. Dodatna okolnost koja otežava procjenu pravih istinskih granica prava na obaviještenost je i u tome što se, osim razloga uskrate koji su zakonom propisani, u otklanjanju obavijesti uprava može pozvati i na opće institute, poput zlouporabe prava. Prema tome, ultimativna procjena pravne sigurnosti, kao i zone u kojoj se ostvaruje pravo na obaviještenost moguća je tek nakon što se uvidom u sudsku praksu istraži praktično ostvarenje, odnosno tumačenje pravnih standarda u kojima su sadržane pozitivne i negativne pretpostavke, koje dovode do priznavanja, ali i uskrate prava na obaviještenost.

Kada se pravo na obaviještenost pogleda iz drugog kuta, odnosno iz kuta osobe koja daje obavijest, a to je član uprave, oprez oko pitanja hoće li odgovoriti na pitanje dioničara ili ne, uprava duguje i prema samoj sebi jer će, bude li nelegitimno uskratila odgovor na to pitanje, izložiti društvo troškovima u izvanparničnom postupku u kojem će dioničari naknadno tražiti tu obavijest, a pod određenim pretpostavkama može doći i do pobijanja odluke glavne skupštine koja je

donesena bez da je dana važna obavijest. Problem je što članovi uprave trebaju odluku o odgovoru na postavljena pitanja na glavnoj skupštini donijeti *ad hoc*, odnosno spontano, čime se, posljedično uvelike povećava mogućnost propusta i pogrešaka što izravno utječe na mogućnost osporavanja odluka glavne skupštine. Prema tome, jedan od problema svakako je taj što je *ad hoc* odluka uprave u ograničenim uvjetima glavne skupštine nerijetko obilježena pogreškama koje „trigeriraju“ sudske postupke i postavljaju upitnik nad zakonitosti i ispravnosti odluka donesenih na glavnoj skupštini.⁶⁶ Kada se tome dodaju faktične mogućnosti postavljanja pitanja na glavnoj skupštini koja je omeđenog vremenskog trajanja, dolazi se do zaključka da je pravo na obaviještenost upravo zbog načina na koje se razvijalo i nadograđivalo u primjeni, postalo tema u kojoj niti uprava niti dioničari ne mogu sa sigurnošću predvidjeti hoće li se neka uskrata kasnije u sudskom postupku tumačiti kao nezakonita ili ne. Uz to, na to utječe i način ostvarivanja toga prava jer ako se postavljanje pitanja uvjetuje u pisanoj ili usmenoj formi, ili se, štoviše, nameće i pitanje jezika na kojem se pitanje mora postaviti (zbog toga da ga razumiju i ostali dioničari koji su prisutni na skupštini), odgovor na pitanje jasne zone prava na obaviještenost tim je složeniji. Sve je navedeno stvorilo složen sustav pravila i iznimaka na koje je teško unaprijed dati odgovor na pitanje iz kojih se osnova može odbiti odgovor na pitanje, a da to bude zakonito, odnosno u kojim sve situacijama uprava mora, ili barem treba nastojati dati odgovor. Rukovodeći se načelom da je jasna zona pravne sigurnosti u primjeni neke norme ključna za sve adresate te norme, ako dioničari koji zahtijevaju obavijest imaju jasnu sliku o tome koje su granice tog zahtjeva, tada će se njihova pitanja kretati unutar dopustive zone, jer će im biti jasno da abuzivnim zahtjevima neće biti udovoljeno. S druge strane, oni kojima je zahtjev postavljen, pri davanju odgovora na to pitanje, moraju voditi računa da ne povrijede odredbe koje se inače na njih primjenjuju, a koje bi dale povoda njihovoj kasnijoj odgovornosti. U odnosu na članove uprave, tu osobito praktičnu važnost ima povreda dužnosti čuvanja poslovne tajne društva koja može dati povoda i odgovornosti za štetu (a i kaznenoj odgovornosti). S druge strane, uprava ne mora davati obavijesti koje se inače objavljuju kao dio „paketa objava“ koje vrijede za uvrštena dionička društva.

Stoga, unatoč zakonski zajamčenoj mogućnosti ostvarivanje prava na obaviještenost, ne može biti neograničeno.⁶⁷ Zakonodavac je prepoznao potrebu dioničara za određenim

⁶⁶ Siems, M. u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 6.

⁶⁷ U tom smislu Ott tematizira je li pravo na obaviještenost omeđeno objektivnim i subjektivnim granicama. Vidjeti u: Ott, Christoph, Objektive und subjektive Grenzen des Auskunftsrechts nach § 131 Abs. 1 Satz 1 AktG, Die Aktiengesellschaft, vol. 65, 10(2020), <https://doi.org/10.9785/ag-2020-651013> (29.11.2020.), str. 377-388., str. 377.

informacijama kako bi ostvario druga članska prava koja proizlaze iz te dionice. Pojedinačno informacijsko pravo dioničara ograničeno je s obzirom na njegov predmet i vrijeme izvršenja. Dioničar može zatražiti informacije od uprave samo na glavnoj skupštini i samo informacije o stvarima društva koje su potrebne za ocjenu predmeta dnevnog reda. Takvo se ograničenje temelji ponajprije na činjenici da u dioničkom društvu funkcija nadzora nad poslovanjem ne pripada dioničarima, već nadzornom odboru. Iz navedenoga se može zaključiti da su u većini slučajeva aktualni podaci o poslovanju društva nedostupni dioničarima.⁶⁸ Stoga se, prema nekim autorima, razlog ograničavanja opsega ostvarivanja prava na obaviještenost nalazi u slobodi raspolaganja dionicama.⁶⁹ Dionice su u načelu slobodno prenosive te se takvu slobodu može ograničiti odredbama statuta, no takve su situacije rijetke.⁷⁰ Obilježje prenosivosti svake dionice može se pronaći u definiciji „prenosivih vrijednosnih papira“ u koju kategoriju potpada i dionica, a što je sadržano u Zakonu o tržištu kapitala (u daljnjem tekstu: ZTK).⁷¹ Stoga, s obzirom na načelnu slobodu u prijenosu dionica, u situacijama kada je važna brzina mogućnosti promjene imatelja dionica, stjecanje dionica osoba koje bi potencijalno mogle zloupotrijebiti neograničenost opsega prava na obaviještenost na štetu dioničkog društva, ali i drugih dioničara, razlog je zašto opseg toga dioničareva prava ne smije biti neograničen, a što je i potvrđeno sudskom praksom.⁷² Uz to je nužno osigurati ispunjenje načela ekonomičnosti gdje uprava ne smije vrijeme utrošiti samo na ispunjenje prava na obaviještenost. Također, valja naglasiti da zbog prenosivosti dionice i njezine podobnosti za trgovanje na tržištu kapitala, dio populacije uvrštenih dioničkih društava zbog obveza koje proizlaze činjenicom uvrštenja, objavljuje o sebi niz podataka, pa se tako i na

⁶⁸ Cvetko, M., op. cit., str. 49., v. 1. Uvod.

⁶⁹ Slakoper, Zvonimir, Buljan, Vesna, Trgovačka društva prema Zakonu o trgovačkim društvima i domaćoj i inozemnoj sudskoj praksi, Zagreb, TEB – poslovno savjetovanje, 2010., str. 307.

⁷⁰ S druge strane, sloboda prijenosa poslovnih udjela u društvima s ograničenom odgovornošću mnogo se češće ugovara odredbama društvenog ugovora kao ustrojbenog akta u tim društvima. Prijenos poslovnog udjela može se u potpuno isključiti, ali i ograničiti, primjerice unošenjem u društveni ugovor odredbe o potrebnoj suglasnosti društva za namjeravani prijenos poslovnog udjela ili ugovaranjem prava prvenstva pri stjecanju poslovnog udjela za pojedine članove društva.

⁷¹ Člankom 3. Zakona o tržištu kapitala, Narodne novine br. 65/2018, 17/2020, 83/2021 određeni su temeljni pojmovi, između kojih je i definicija prenosivih vrijednosnih papira: 87. prenosivi vrijednosni papiri su one vrste vrijednosnih papira koji su prenosivi na tržištu kapitala, kao što su: a) dionice i drugi ekvivalentni vrijednosni papiri koji predstavljaju udio u kapitalu ili članskim pravima u društvu ili drugom subjektu te potvrde o deponiranim vrijednosnim papirima za dionice, b) obveznice i drugi oblici sekuritiziranog duga, uključujući i potvrde o deponiranim vrijednosnim papirima za takve vrijednosne papire, c) svi ostali vrijednosni papiri koji daju pravo na stjecanje ili prodaju prenosivih vrijednosnih papira ili koji se namiruju u novcu pozivanjem na prenosive vrijednosne papire, valute, kamatne stope ili prinose, robu ili druge indekse ili mjerne veličine. Instrumenti plaćanja ne smatraju se prenosivim vrijednosnim papirima u smislu ove točke ovoga članka.

⁷² Slakoper, Z., Buljan, V., op. cit., str. 307. Potvrđeno presodom Trgovačkog suda u Zagrebu, R1-256/2018 od 22. listopada 2018.

funkcionalnoj razini smanjuje potreba za opsegom informacija koje su potrebne dioničarima, jer se dio informacija koje ih zanimaju mogu pribaviti na internetskim stranicama uređenog tržišta (burze), odnosno u Službenom registru propisanih informacija što ga vodi HANFA.

Pravo na obaviještenost u užem smislu riječi najčešće se ostvaruje u vremenski (i prostorno) omeđenim okvirima, odnosno na glavnoj skupštini dioničkog društva. U ostvarivanju ovoga informacijskog instrumenta uočen je problem (vrijedan istraživanja). S obzirom na to da će se ono moći ostvariti praktički samo na dan održavanja glavne skupštine, pri njenoj primjeni postoji snažan vremenski pritisak što nerijetko rezultira produljenjem trajanja glavne skupštine, a što posljedično može utjecati na smanjenje motivacije prosječnoga dioničara da uopće sudjeluje na skupštini.⁷³ Siems smatra kako glavna skupština može biti atraktivnija u smislu privlačenja dioničara na sudjelovanje upravo s pomoću vremenskog ograničavanja prava na obaviještenost.⁷⁴ S druge strane, kako i uprava mora u kratkom roku odlučiti o zakonitosti i opravdanosti zahtjeva za informacijama, velika je vjerojatnost da će u slučaju nezakonite i neopravdane uskrate odluke glavne skupštine izložiti sudskim postupcima.⁷⁵ Kako bi se izbjegao rizik dovođenja u pitanje valjanosti odluka glavne skupštine društva, uprave se društva sve više suzdržavaju od uvrštavanja prijedloga važnih odluka na dnevni red glavne skupštine.⁷⁶ Stoga, stavljanje fokusa prava na obaviještenost upravo na glavnoj skupštini, što posljedično uobičajeno rezultira i ograničenjem na jedan dan u godini, potencijalno će biti jedan od glavnih okidača brojnih sporova o pravu dioničara na obaviještenost. Koncentracija zahtjeva za informacijama na glavnoj skupštini otvara i dodatni problem, a to je da ako ima previše legitimnih ili nelegitimnih pitanja dioničara, predsjednik glavne

⁷³ Poelzig, Dörte, u: Henssler, Martin (GesamtHrsg.), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), Beck-online GROSSKOMMENTAR, München, Verlag C.H. Beck, 2021., AktG, § 131, Rn. 47. Spindler ističe kako mali dioničari ne pronalaze smisao u prisustvovanju glavnoj skupštini društva upravo zato što je njihov utjecaj na rezultate izbora ili formiranje politika društva vrlo ograničen. Stoga se oni odlučuju suzdržati od sudjelovanja na glavnoj skupštini te biraju prodajom dionica napustiti članstvo u društvu (engl. *exit-or-vote*). Više u: Spindler, Gerald, The Role of Shareholders in Public Companies, u: Fleischer, Holger, Kanda, Hideki, Kon Sik, Kim, Mülberr, Peter (eds.), German and Asian perspectives on company law: Law and policy perspectives, Tübingen, Mohr Siebeck, 2016., str. 203-215., str. 203.

⁷⁴ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 6. Pretjerano dugačke sesije pitanja i odgovora svakako mogu utjecati na smanjenje atraktivnosti kod dioničara kada je riječ o njihovoj motivaciji za sudjelovanje u radu glavne skupštine, posebice ako se uzme u obzir da u tim govorima i pitanjima ostali dioničari najčešće neće nalaziti dodatnu informacijsku vrijednost kojom će se ispuniti svrha prava na obaviještenost – stjecanje informacijske potpore za glasovanje i odlučivanje.

⁷⁵ Herrler, Sebastian u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), Aktiengesetz: Kommentar, 2. Aufl., München, Verlag C.H. Beck, 2020., AktG § 131, Rn. 2.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 6.

⁷⁶ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg.), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 47.

skupštine mora posegnuti za proceduralnim ograničenjima. To otvara u praksi problem kvalitetnog upravljanja vremenskim tijekom glavne skupštine, što može izazvati sudski spor ako se odbiju pitanja nekih dioničara. Kako bi se potencijalni sukob dioničara i uprave sveo na najmanju mjeru, neki autori predlažu politiku informiranja uoči glavne skupštine kao najučinkovitije sredstvo.⁷⁷ Upravo iz navedenih razloga, postavlja se pitanje može li se pojednostavniti i olakšati realizacija prava dioničara na obaviještenost tako da se proširi zakonska dispozicija koja uvjetuje njegovo izvršavanje isključivo na glavnoj skupštini. S tim u vezi, nameću se daljnja pitanja bi li se time olakšalo ispunjavanje zadataka i samoj upravi društva koja je obvezna pripremiti se za odgovaranje na potencijalna, još uvijek nepoznata pitanja dioničara, a što praktično iziskuje veliki trud i angažiranje znantnih ljudskih i materijalnih resursa. Takav koncept svakako može biti kontinuirani izvor pravne nesigurnosti.

Studija Europske komisije koja se bavi pitanjima o zaštiti prava dioničara iz 2018. godine (u daljnjem tekstu: *Study on minority shareholders protection*) određuje da bi dioničari trebali biti potpuno obaviješteni prije sudjelovanja na glavnoj skupštini društva. Također bi im se trebalo omogućiti postavljanje pitanja prije ili tijekom glavne skupštine, no zahtjevi i uvjeti za ostvarivanje toga prava razlikuju između država članica. Iako je ovo pravo zajamčeno dioničarima, općenito postoji bojazan i opasnost da bi dioničari mogli zloupotrijebiti pravo postavljanja pitanja i primanja informacija o poslovima društva, što je ujedno razlog zbog kojeg većina nacionalnih propisa uključuje određena ograničenja prava na obaviještenost i nameće uvjete za njegovo ostvarivanje. Dok neke države zahtijevaju da se pitanja moraju dostaviti u pisanom obliku prije održavanja glavne skupštine, neke države dopuštaju samo usmeno postavljanje pitanja na samoj glavnoj skupštini.⁷⁸

Dodatan je problem to, što u uvjetima sve veće internacionalizacije i diverzifikacije ulagatelja (odnosno, dioničara) dolazi do njihova brojčanog povećanja, no pritom se ne može stvarno očekivati da će informacije koje dobiju o društvu postavljanjem pitanja na glavnoj skupštini, uopće znantno utjecati na rezultat glasovanja. Uz to, individualni ulagatelji vrlo često ne drže svoje dionice izravno, već putem ulaganja u kolektivne investicijske sheme (fondove), a

⁷⁷ Kubis, Dietmar, u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), *Münchener Kommentar zum Aktiengesetz*, Band 3: §§ 118-178, 5. Aufl., München, Verlag C.H. Beck; Verlag Franz Vahlen, 2022, AktG § 131, Rn. 5.

⁷⁸ Study on minority shareholders protection: final report, European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, Publications Office, 2018, dostupno na: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/658269> (26.03.2022.), str. 170.

time i neizravno putem institucionalnih ulagatelja.⁷⁹ Kod većine dioničara postupak donošenja odluka već je završen prije održavanja glavne skupštine, tako da informacije koje su dostupne na glavnoj skupštini redovito više neće utjecati na način glasovanja. Uz to, uprava ulagatelje (institucionalne) sve više informira izvan glavne skupštine, kao dio dijaloga s ulagateljima. Na taj se način važnost prava na informacije na glavnoj skupštini smanjuje te se pojavljuje teza kako glavna skupština već odavno nije mjesto ozbiljne rasprave za institucionalne ulagatelje. Pravo na obaviještenost koje je usmjereno na usmenu raspravu na događaju kolektivnog tipa stoga je samo u ograničenoj mjeri prikladno za formiranje odgovarajućeg mišljenja dioničara.⁸⁰

Zaključno, disertacija smjera utvrditi problem ograničenja prava dioničara na obaviještenost s obzirom na vrijeme i mjesto njegova ostvarivanja. Također, smjera sagledati pravo dioničara na obaviještenost na novi način u cilju njegove optimizacije u hrvatskom pravnom uređenju, što će pomnije biti objašnjeno u potpoglavlju koje slijedi.

1.3. Opseg, cilj i hipoteze istraživanja

Pregledom objavljenih radova u hrvatskoj pravnoj znanosti utvrđeno da ne postoje radovi koji bi sustavno obrađivali pravo na obaviještenost kao jedno od temeljnih prava članova društva kapitala, odnosno da je riječ o pravnoj doktrini koja datira iz razdoblja koji je prethodio promjenama u europskom pravu na kojima se temelje sadašnja rješenja ZTD-a. Pravna doktrina koja se u većoj mjeri bavi temom, također ne nudi potpune i jasne zaključke o relevantnim pitanjima, posebno ako ih se sagleda u svjetlu promjena koje se događaju u pravu društava i

⁷⁹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 48.

⁸⁰ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 48.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 7. Ako se fokus postavi na oblik održavanja glavne skupštine koja podrazumijeva fizičko okupljanje, tada uglavnom mali dioničari svoje sudjelovanje na glavnoj skupštini vide kao jedini način da komuniciraju s društvom, istaknu svoju zabrinutost oko određenih tema, postavljaju pitanja i raspravljaju o određenim pitanjima s upravom. Unatoč tome, praktični je problem što doista mali broj dioničara iskoristi priliku da sudjeluje na glavnoj skupštini, a još je manji onih koji doista postavljaju pitanja. Vidjeti: Van der Elst, Christoph, Lafarre, Anne, Bringing the AGM to the 21st Century: Blockchain and Smart Contracting Tech for Shareholder Involvement, European Corporate Governance Institute (ECGI) - Law Working Paper No. 358/2017, 2017., str. 1-25., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2992804> (14.06.2022.), str. 23. Autori Van der Elst i Lafarre proveli su istraživanje u cilju određivanja mjere u kojoj dioničari sudjeluju na glavnim skupštinama dioničkog društva Atos Origin (velikog francuskoga uvrštenog društva u industriji digitalnih usluga) od 2012. do 2016. godine. Rezultati su pokazali kako samo 1 do 5 posto dioničara fizički nazoči glavnim skupštinama. Vidjeti: Van der Elst, C., Lafarre, A., Bringing the AGM to the 21st Century, op. cit., str. 8.

korporativnoj praksi zbog pandemije bolesti COVID-19, novih tehnologija, promjena korporativne paradigme i upravljanja te učestalih posljedičnih promjena u hrvatskom i europskom zakonodavstvu. Zbog toga je nužno provesti istraživanje o tome na koji način je pravo na obaviještenost tumačila doktrina promatranih pravnih sustava, kako je ono zaživjelo u sudskoj praksi te koji su temeljni problemi uočeni u njegovoj primjeni.

Tek obogaćeni tim spoznajama podvrgnutim kritičkoj analizi, mogu se dati prijedlozi *de lege ferenda* koji streme olakšavanju njegova ostvarivanja i njegovoj optimizaciji. U uvjetima primjene najsuvremenijih tehnologija može se razumno pretpostaviti da će moguće neke od njih bitno olakšati ostvarivanje prava na obaviještenost. To se posebno odnosi na način, vrijeme i mjesto postavljanja zahtjeva prava na obaviještenost, kao i ista pitanja za davanje odgovora. U projektiranju *de lege ferenda* rješenja svakako je nužno uzeti u obzir iskustva onih zakonodavstava koja su nam tradicijski najbliža poput njemačkog. Tu se osobito misli na propise koji su regulirali način odvijanja glavnih skupština dioničkih društava u pandemijskim uvjetima kada su bile nužne značajne prilagodbe, kao i uostalom u ostalim sferama društvenoga života. Pandemija bolesti COVID-19 djelovala je i kao *stress test* na pravo društava te su u mnogim pitanjima prihvaćena nova rješenja. Nesumnjivo, učinci proglašenja pandemije, između ostalog, snažno su utjecali na korporativno upravljanje. Izazovi su se javljali i u provedbi glavnih skupština, posebice prava na obaviještenost i u donošenju odluka na njima te u radu kolektivnih tijela upravljanja i nadzora, koja su morala znatno prilagoditi svoje poslovanje. Riječ je o tome da je Savezna Republika Njemačka u ožujku 2020. donijela zakon kojim se prvi put omogućuje virtualna glavna skupština i ograničava pravo postavljanja pitanja.⁸¹ Iako je primjena toga propisa bila vremenski omeđena trajanjem pandemije, potaknula je znanstvenu raspravu o održivosti trenutnoga uređenja instituta dioničareva prava na obaviještenost te njegovu strukturiranju. Unatoč tomu što je propis prestao vrijediti u kolovozu 2022. godine, on je rezultirao izmjenama AktG-a u srpnju 2022. godine upravo u odnosu na institut prava dioničara na obaviještenost. Sličan primjer slijedio je i slovenski, ali i brojni europski zakonodavci, koji je u studenom 2020. godine donio *Zakon o interventnih ukrepah za omilitev posledic drugega vala epidemije COVID-19 (ZIUOPDVE)* koji je također uključivao izmjene i dopune Zakona o trgovačkim društvima u dijelu koji uređuje način

⁸¹ *Gesetz über Maßnahmen im Gesellschafts-, Genossenschafts-, Vereins-, Stiftungs- und Wohnungseigentumsrecht zur Bekämpfung der Auswirkungen der COVID-19-Pandemie, donesen člankom 2. Gesetz zur Abmilderung der Folgen der COVID-19-Pandemie im Zivil-, Insolvenz- und Strafverfahrensrecht* od 27. ožujka 2020. (BGBl. 2020 I 569) (u daljnjem tekstu: COVMG).

održavanja glavnih skupština dioničkih društava. Stoga se može uočiti da je pojava pandemije ubrzala zakonodavne promjene u pravu društava, pa tako i u odnosu na pravo na obaviještenost, koje bi se vjerojatno odvijale mnogo sporije u normalnim okolnostima.

Usporednom analizom teorijskog okvira i pravnog uređenja prava na obaviještenost u zakonodavstvu, pravnoj doktrini i sudskoj praksi odabranih pravnih sustava, cilj je disertacije u hrvatskom pravu predložiti *de lege ferenda* rješenja koja će težiti učinkovitom i pravno sigurnom ostvarivanju prava na obaviještenost. Predložit će se optimizacija vremenskih okvira njegove primjene, pritom vodeći računa o načelu jednakoga položaja dioničara⁸² te potrebi uklanjanja/smanjenja informacijske asimetrije dioničara. Također će se voditi računa da su predložena rješenja u skladu s proklamiranim načelom osiguranja dugoročnog ulagačkog horizonta dioničara koji je pretpostavka održivoga razvoja trgovačkih društava.⁸³ Time će se predvidivo utjecati na uklanjanje negativnih pojava u pravu društava, poput dioničarske apatije, orijentacije velikih dioničara na kratkoročne ciljeve i sl. Olakšano ostvarivanje toga članskog prava i preispitivanje njegova položaja u kontekstu rada glavne skupštine na kojoj se ostvaruje, predvidivo će dovesti do boljšeg razumijevanja dugoročnih ciljeva društva dioničara, smanjenja/uklanjanja informacijske asimetrije te do smanjenja broja (parničnih i izvanparničnih) sporova koji nastaju kao posljedica kršenja toga prava. U prijedlozima novih rješenja vodit će se računa o rješenjima koja su usvojena zbog pandemijskih uvjeta, a koja su se pokazala iznimno korisnim. Kritičkim vrednovanjem tih rješenja stremi se stvoriti optimiziranu i pravno sigurnu zonu primjene prava na obaviještenost te utjecati na smanjenje broja sudskih postupaka u kojima se odvija njegova *ex post* kontrola. Sve navedeno ispunit će i općedruštveni cilj poboljšanja

⁸² Europsko pravo ne propisuje načelo jednakog položaja dioničara na određenoj općenitoj razini, već je ono usidreno u raznovrsnim direktivama na području europskog prava društva i tržišta kapitala (primjerice čl. 4. Direktive 2007/36/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o izvršavanju pojedinih prava dioničara trgovačkih društava uvrštenih na burzu, SL L 184, 14.7.2007. i Direktiva 2017/828 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. svibnja 2017. o izmjeni Direktive 2007/36/EZ u pogledu poticanja dugoročnog sudjelovanja dioničara, SL L 132/1, 20.05.2017. (u daljnjem tekstu: Direktiva o pravima dioničara). Ono što je svim propisima zajedničko je da dioničari moraju biti jednako tretirani pod istim uvjetima, te su stoga činjenično opravdana razlikovanja dopuštena. Europsko pravo društva postavlja isti položaj dioničara na razinu načela, pritom ga detaljno ne razrađujući, već to dopušta državama članicama da učine nacionalnim propisima. Kalss, S., op. cit., str. 227.

⁸³ Trenutačno se u fazi međuinstitucionalnih pregovora izrađuje zajednički tekst nove direktive o dužnoj pažnji za održivo poslovanje čiji je prijedlog Europska komisija objavila u veljači 2022. koji bi adresate koji ispunjavaju kriterije, obvezao na upravljanje rizicima vezanim uz pitanja okoliša, ljudskih prava, radnih uvjeta te društva općenito, točnije ESG rizicima (*Environmental, Social and Governance*). Vidjeti: Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937, COM/2022/71 final, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0071> (29.06.2022.).

korporativnog upravljanja u dioničkim društvima koje promiče održivi razvoj trgovačkih društava te boljem pozicioniranju Republike Hrvatske, kao ulagateljske destinacije gdje se vodi računa o pravima dioničara.

Istraživanje polazi od sljedećih hipoteza:

1. Pravo na obaviještenost dioničara potrebno je reformirati jer analiza zakonodavstva, pravne doktrine i sudske prakse promatranih sustava upućuje da je njegova primjena nedostatno pravno sigurna, zbog složenoga sustava pozitivnih i negativnih pretpostavki njegova ostvarenja, što otvara brojna pitanja u primjeni koja osobito dolaze do izražaja u istraženju sudskoj praksi promatranih sustava.

2. Pravo na obaviještenost dioničara u svom se pretežnom dijelu ostvaruje na glavnoj skupštini koja je prostorno i vremenski omeđeni događaj, pa su brojne pozitivne i negativne pretpostavke ostvarivanja toga prava u ograničenim prostornim i vremenskim okvirima glavne skupštine izvor dodatne pravne nesigurnosti i za dioničare koji *ad hoc* postavljaju pitanja i za upravu koja *ad hoc* daje odgovore.

3. Ostvarivanje prava na obaviještenost može se optimizirati i učiniti pravno sigurnijim proširenjem vremenskoga horizonta njegova ostvarivanja tako da uključuje i razdoblje pripreme glavne skupštine. Pri kreiranju novih rješenja prednost se treba dati pravno sigurnim rješenjima koja omogućavaju veću transparentnost, olakšavaju ostvarivanje prava te su već isprobani u pandemijskim uvjetima.

1.4. Metodologija istraživanja

Kada je riječ o nacionalnom i komparativnom zakonodavstvu, disertacija analizira sve propise hrvatskoga, njemačkog i slovenskoga pravnog sustava relevantne za pravno uređenje prava dioničara na obaviještenost. Kako odredbe ZTD-a o pravu dioničara na informaciju slijede njemački uzor (koji bitno slijedi i slovenski zakonodavac), analiza njemačkoga prava i sudske prakse može biti uzorom za rješavanje niza otvorenih pitanja *de lege lata* hrvatskoga prava vezanih za pravo na obaviještenost, posebice zbog toga jer se taj institut u njemačkom pravu razvijao dugi niz godina, pa o njemu postoji bogata sudska praksa. No, da bi analiza *de lege lata* rješenja njemačkog (ali i slovenskog te hrvatskoga prava) mogla biti objektivna i dati odgovore na pitanja

koja svojom pravnom strukturom opterećuju i njemačke pravnike i suce, ta je rješenja osnovnog usporednopravnog uzorka nužno sučeliti s rješenjima proširenoga usporednopravnog uzorka.

Dakle, rješenja odabranih usporednopravnih sustava osnovnog uzorka sučelit će se s prikazanim i analiziranim rješenjima proširenoga usporednopravnog uzorka država članica Europske unije, posebno ako ona nude drukčiji pogled na određeno prijeporno pitanje pravnog uređenja prava na obaviještenost. U tom će smislu uvelike biti korisna studija Europske komisije, *Study on minority shareholders protection*. Rezultati navedene studije pokazuje kako je institut prava dioničara na obaviještenost zajamčen u svim državama članicama Europske unije (u daljnjem tekstu: EU), ali se nacionalni propisi razlikuju od države do države jer mogu uključivati različite pretpostavke koje djeluju ograničavajuće na pravo na obaviještenost, posebice kada je riječ o mjestu i vremenu ostvarivanja toga prava dioničara. Kategorizacija i zaključci studije također će biti vrijedan temelj za uspostavu proširenoga usporednopravnog uzorka. Naime, istražena rješenja iz osnovnoga usporednopravnog uzorka predstavljat će glavni pravac odabira novih rješenja, dok će prošireni usporednopravni uzorak služiti kao *tertium comparationis*, odnosno dodatni izvor informacija koji će se koristiti kao korektiv osnovnog uzorka.

Osim analize važećega pravnog uređenja, pravno istraživanje obuhvatit će i razvojnu perspektivu tog uređenja u cilju prikaza povijesnopravnog razvoja toga instituta u uspoređivanim zakonodavstvima. Zbog utjecaja prava EU na nacionalna prava država članica, kao i zbog njegove nadređenosti nacionalnim pravima, analizirat će se i propisi prava EU koji su utjecali na razvoj nacionalnih propisa o pravu dioničara na obaviještenost. Riječ je o pozitivnopravnoj regulativi i na nacionalnoj i na razini EU, koja će biti detaljno protumačena te međusobno uspoređena. Pritom je, kada je riječ o regulativi EU, nužno voditi računa kojim regulatornim stilom je pojedina materija uređena budući da je direktiva harmonizacijski instrument, a uredba unifikacijski. Na takvoj će osnovi autorica iznijeti kritičko opažanje i mišljenje u odnosu na obrađeno pozitivnopravno zakonodavstvo. Na temelju obrađenog i kritički prosuđenoga pregleda pozitivnih pravnih izvora (*de lege lata*), nastojat će se predložiti nova pravna rješenja *de lege ferenda*. Osim analize i usporedbe relevantnih propisa nacionalnog i komparativnog zakonodavstva, bitna je komponenta istraživanja analiza relevantne sudske prakse promatranih nacionalnih sustava u cilju identificiranja, analize i kritičkoga vrednovanja onih točaka primjene koje upućuju na mogućnost boljeg uređenja. Prije kritičkog vrednovanja propisa koji su na snazi i prije predlaganja rješenja *de lege ferenda*, autorica će prikazati te analizirati i ocijeniti stavove iznesene u pravnoj doktrini.

Budući da pravna znanost snagom svoje uvjerljivosti djeluje kao neizravan pravni izvor te uvelike utječe na oblikovanje pravnih instituta, predmet analize i kritičkog vrednovanja bit će i analiza prava na obaviještenost u monografijama ili znanstvenim radovima te drugim studijama i empirijskim analizama. Pritom će u posebnom središtu analize biti upravo pravna znanost koja pravno dogmatski pozicionira pravo na obaviještenost u kontekstu širega spektra članskih prava, kao i ona koja je usmjerena na analizu i kritičko vrednovanje sudske prakse. Zbog sličnosti uređenja instituta prava dioničara na obaviještenost u hrvatskom, njemačkom i slovenskom pravnom sustavu, radi produbljiivanja spoznaja, dodatno su analizirana rješenja drugih komparativnih (a manje bliskih) zakonodavstava koji su korišteni kao pokazatelj općih razvojnih trendova te eventualni koraktiv pri predlaganju novih rješenja.

Hipoteze rada ispitat će se primjenom pozitivnopravne metode, točnije analizom pozitivnih pravnih propisa koji uređuju materiju instituta dioničareva prava na obaviještenost, uz primjenu komparativnopravne metode. U disertaciji će se analizirati izvori hrvatskoga prava te pravni izvori EU. Komparativnopravno, u odnosu na nacionalna zakonodavstva država članica EU, analizirat će se i nacionalna zakonodavstva Savezne Republike Njemačke te Republike Slovenije, te u manjoj mjeri ona preostalih država članica EU. Osim pravnih izvora, disertacija će obuhvatiti djela pravnih autora koji daju komentar pravnih propisa domaćeg i spomenutih komparativnih prava. U nastavku iznesene metode primijenit će se kako bi se u zaključku potvrdile ili opovrgnule izložene hipoteze rada.

U analizi relevantnih izvora za potrebe izrade doktorske disertacije, ocjeni postojećeg uređenja prava na obaviještenost dioničara i definiranju najprikladnijih rješenja *de lege ferenda* koristit će se odgovarajuće metode prema potrebama pravnog istraživanja: znanstveno-istraživačka metoda analize (proučavanjem stručne i znanstvene literature te zakonodavstva) i sinteze, metoda deskripcije, metode dedukcije (metoda klasifikacije i komparativna metoda) i indukcije (promatranjem) te povijesna metoda. Stoga, pravna metodologija koja će se koristiti radi ostvarivanja cilja i svrhe ovog istraživanja odnosi se ponajprije na analizu hrvatskoga i komparativnog uređenja instituta prava dioničara na obaviještenost te utvrđivanja za hrvatski pravni sustav najpovoljnijih i najkvalitetnijih rješenja u skladu s gore spomenutim načelima. Navedeno će se postići usporedbom i vrednovanjem rješenja tih pravnih sustava, zajedno s načinima njihove primjene u sudskoj praksi, uz istodobno sagledavanje primjene u dinamičnom

razvoju, odnosno vodeći računa i o promjenama do kojih je došlo u radu glavnih skupština u uvjetima pandemije bolesti COVID-9.

Daljnji razvoj hrvatskoga prava u pogledu instituta prava dioničara na obaviještenost temeljit će se na isprobanim modelima komparativnoga prava. Pritom će se prednost dati rješenjima koja, uz povećanje pravne sigurnosti, streme većoj transparentnosti, uklanjanju asimetrije i ostvarivanju dugoročnog ulaganja dioničara što podržava održivost trgovačkog društva. No, važnu komponentu istraživanja čini i identificiranje pravne naravi i smještanje prava na obaviještenost u kontekst ostalih članskih prava kako bi predložena rješenja bila usklađena s njegovim općim teorijsko-dogmatskom okvirom. Predložene promjene smjeraju učiniti zonu primjene prava na obaviještenost u hrvatskom pravu i korporativnoj praksi pravno sigurnijom i učinkovitijom i za dioničare koji postavljaju taj zahtjev prema društvu i u odnosu na upravu koja ispred društva odgovara na taj njihov zahtjev. To bi moglo povećati aktivizam „malih“ dioničara čija se dioničarska apatija želi prevladati te smanjiti pretjerani aktivizam „velikih“ dioničara čiji se, često „sebični“ kratkoročni ciljevi žele nametnuti na glavnoj skupštini društva. Stvaranje pravno sigurne zone primjene prava na obaviještenosti predvidivo će smanjiti abuzivno ponašanje dioničara, s jedne strane, te smanjiti broj nezakonito odbijenih zahtjeva za obaviještenost, s druge, što će posljedično voditi i smanjenju broja sporova u kojima se provodi *ex post* kontrola prava na obaviještenost. Sve navedeno rezultirat će poboljšanjem pravnog okvira korporativnog upravljanja u dioničkim društvima u Republici Hrvatskoj te boljem pozicioniranju Republike Hrvatske kao ulagateljske destinacije gdje se vodi računa o pravima dioničara. Time će se metodologija istraživanja povezati s načelima i ciljevima rada.

II. PRAVO NA OBAVIJEŠTENOST U RAZVOJNOJ I USPOREDNOPRAVNOJ PERSPEKTIVI

Cilj je ovoga poglavlja objasniti i približiti institut prava dioničara na obaviještenost na dvije razine, u njegovoj razvojnoj te u usporednopravnoj perspektivi. Prvo će se prikazati regulatorne akcije europskog zakonodavca koje su rezultirale donošenjem Direktive o pravima dioničara i utjecale na nacionalnopravnu regulaciju prava dioničara na obaviještenost u državama članicama EU. Zbog toga će se u sljedećem dijelu ovoga poglavlja prikazati regulatorne aktivnosti nacionalnih zakonodavaca država članica EU koje će biti podijeljene u dvije kategorije. U prvoj će se kategoriji prikazati postojeće pravno uređenje i povijesni razvoj predmetnog instituta u hrvatskom te njemačkom i slovenskom pravnom sustavu u sklopu osnovnog usporednopravnog uzorka. U drugoj će se kategoriji pažnja usmjeriti na nacionalnopravna uređenja u preostalim državama članicama EU-a na općenitijoj razini. Iako je riječ o državama koje su dio EU-a te su neki aspekti prava dioničara na obaviještenost usklađeni na europskoj razini, pažnja će biti usmjerena na sličnosti i razlike u ovom pravu dioničara.

2.1. Pravno uređenje i povijesni razvoj instituta prava na obaviještenost

Istraživanje prava na obaviještenost provodi se, s jedne strane, na komparativnom uzorku, a, s druge u svom dinamičkom konceptu razvoja. Nacionalna prava koja se izučavaju ovom disertacijom – hrvatsko, njemačko i slovensko, to su pravo poznavala i prije negoli što su te države postale države članice EU-a. Zbog toga nije nužno da je pristup isključivo komparativan, jer su neki izvori europskoga prava značajno utjecali na razvoj nacionalnih prava, koji spadaju u *common core*. Stoga u tom kontekstu prihvatljivije govoriti o malim, neznatnim razlikama koje potječu slijedom činjenice da je ključni harmonizacijski regulatorni instrument u ovoj materiji direktiva, koja je instrument minimalne harmonizacije. Zbog magnitude toga utjecaja europskoga prava, u ovom će se poglavlju prikazati propisi prava EU-a koji su izravno utjecali na uređenje instituta prava na obaviještenost, i to ponajprije važnost Direktive o pravima dioničara, kao i usporedbe s odredbama Prijedloga predmetne direktive. Nakon toga, komparativno će se prikazati uređenje instituta prava na obaviještenost dioničara u hrvatskom pravnom sustavu, koje će se usporediti s izabranim pravnim sustavima, odnosno s njemačkim i slovenskim. Uz važeće pravno uređenje

nacionalnih instituta, prikazat će se i povijesni razvoj instituta u pojedinom nacionalnom uređenju, odnosno prikazat će se njegova zakonodavna razvojna putanja, da bi posljednji *state of art* nacionalnih propisa promatranih zakonodavstava, zajedno s pripadajućom sudskom praksom, poslužio kao osnova za iznalaženje odgovora na temeljna pitanja ove disertacije. Slijedom toga, u posljednjem će se dijelu obraditi nacionalna uređenja u preostalim državama članicama kroz prošireni usporednopravni prikaz koji će se u sljedećim poglavljima rada koristiti kao pravni okvir za iznalaženje razlika u uređenjima u odnosu na detaljnije istraženo uređenje prava na obaviještenost u hrvatskom, njemačkom te slovenskom pravu. Istraživanjem, analizom te kritičkim vrednovanjem triju komparativnih sustava sličnih pravnih tekovina pa tako i sličnih problema u primjeni te prikazom razlika u odnosu na prošireni usporednopravni uzorak, omogućit će se pronalaženje najboljih komparativno utemeljenih *de lege ferenda* pravnih rješenja u hrvatskom pravu.

U ovom je dijelu također nužno upozoriti kako je informiranje dioničara osim, tzv. *hard law* instrumentima i na razini europskoga zakonodavca u vidu uredbi i direktiva i na razini nacionalnih zakonodavaca država članica putem zakona i drugih propisa, uređeno i instrumentima tzv. *soft law* prava.⁸⁴ Prvenstvene izvore *soft law* prava nalazimo u kodeksima te načelima korporativnog upravljanja, kao i standardima najbolje prakse.⁸⁵ Primjena *soft law* prava u području korporativnog upravljanja najočitija je kod primjene načela OECD-a.⁸⁶ Načela korporativnog upravljanja OECD-a koje je donijela međunarodna Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (*The Organisation for Economic Co-operation and Development*) (u daljnjem tekstu: OECD)

⁸⁴ Za općenitu raspravu o *soft law* instrumentima u EU-u vidjeti: Terpan, Fabien, *Soft Law in the European Union - The Changing Nature of EU Law*, *European Law Journal*, Wiley, vol. 21, br. 1(2015), str. 68-96., dostupno na: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00911460/document> (27.11.2022.).

⁸⁵ Birkmose, H., *Directors' Duties to Engage Shareholders*, op. cit., str. 108. Povijesno gledano, inicijative regulacije korporativnog upravljanja ponajprije su provođene s pomoću instrumenata *soft law* prava što se opravdava činjenicom da su prve inicijative poduzete bez sudjelovanja regulatornih tijela, kao i zbog toga što se na razini EU-u prigovaralo potencijalnoj primjeni instrumenata *hard law* prava radi usklađivanja sustava korporativnog upravljanja država članica (vidjeti European Commission, DG XV – Internal Market and Financial Services, *Acts of conference on company law and single market*, Albert Borschette Conference Centre, Brussels, 15 and 16 December 1997, Publications Office, 1998, dostupno na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/dbe5cfdb-dd81-4054-974c-65616e0eae8c> (17.04.2022.); Engrácia Antunes, José, ... [et al.], *Report of the Reflection Group on the Future of EU Company Law*, 2011., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1851654> (29.04.2022.), str. 11. Vidjeti u: Birkmose, Hanne Søndergaard, Bitsch Madsen, Marina, *The Danish Stewardship Code – The Past, the Present and the Future*, Nordic & European Company Law Working Paper, br. 20-01, 2020., str. 1-22., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3533834> ili <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3533834> (20.11.2022.), str. 12., fn. 55.

⁸⁶ Bodiroga Vukobrat, Nada, Horak, Hana, *Kodeksi korporativnog upravljanja - instrument socijalno odgovornog gospodarenja*, u: Bodiroga-Vukobrat, Nada, Barić, Sanja (ur.), *Socijalno odgovorno gospodarenje: ekonomski i etički aspekti*, Zagreb, TIM press Zagreb, 2008., str. 187-212., str. 209.

naglasila su važnost davanja dionicima poštenog, pravodobnog i ekonomičnog pristupa informacijama.⁸⁷ Tim je dokumentom prvi put donesenim 1999. godine postavljen okvir za regulaciju prava dioničara koja su velikim dijelom u kasnijem razdoblju definirana Direktivom o pravima dioničara.⁸⁸ Osim navedenih načela, informiranje dioničara predmet je regulacije nacionalnih kodeksa korporativnog upravljanja koji predstavljaju instrument, tzv. *soft law* prava zbog njegove identifikacije kao alata koji proizvodi određene pravne učinke, iako nije određen kao pravno obvezujući.⁸⁹ Oni služe kao instrument poboljšanja obaviještenosti svih sudionika društva.⁹⁰ Iako je polje primjene kodeksa korporativnog upravljanja u kategoriji uvrštenih dioničkih društava, nerijetko je preporuka da ih primjene i neuvrštena dionička društva.⁹¹

Prije određenja razvojne perspektive prava na obaviještenost u nacionalnim propisima, nužno je istaknuti kako povijesno gledano, članovima društava nisu stajala na raspolaganju današnja informacijsko-komunikacijska sredstva, te se, općenito, transakcije nisu odvijale tom brzinom. Novi zamah razvoju pridonosi upravo pojava europskih integracija s obzirom na njegovu komponentu jedinstvenoga tržišta kapitala (te slobode kretanja kapitala) te je bitno upozoriti na to da se kapital svakako ne može slobodno kretati, ako se ne kreće „po jednakim pravilima“. Stoga je cilj prvotno istražiti kako je regulaciji prava dioničara na obaviještenost pristupio europski zakonodavac, kako bi se moglo pristupiti daljnjem istraživanju nacionalnih propisa.

2.1.1. Regulatorne aktivnosti europskoga zakonodavca

Europska komisija nekoliko je puta neuspješno pokušala (potpuno) uskladiti pravo društava na razini Europe, međutim, razlike između država članica su prevelike.⁹² Iako potpuno

⁸⁷ The G20/OECD Principles of Corporate Governance, OECD, 2015., OECD Publishing, Paris., dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264236882-en> (21.12.2021.), str. 3.

⁸⁸ Horak, H., Dumančić, K., Jačanje prava dioničara i pravo dioničara na informacije, op. cit., str. 92.

⁸⁹ Bodiřoga Vukobrat, N., Horak, H., op. cit., str. 207-208. Autorice upućuju na rezultate studije Wellens, K.C., Borchard, M.G., *Soft Law in European Community Law*, *European Law Review*, br. 14(1989), str. 267. i dalje.

⁹⁰ Horak, Hana, Dumančić, Kosjenka, Pecotić Kaufman, Jasminka, *Uvod u europsko pravo društava*, Zagreb, Školska knjiga, 2010., str. 85. Za pregled instituta kodeksa korporativnog upravljanja vidjeti detaljnije u: Bodiřoga Vukobrat, N., Horak, H., op. cit., str. 187-212. Primjerice, u Danskoj 2016. godine Odbor za korporativno upravljanje usvojio je Kodeks upravljanja nakon javne rasprave, a koji je bio uvelike inspiriran UK *Stewardship Codeom*. Njegov je cilj promicanje dugoročnog stvaranja vrijednosti danskih uvrštenih društava čime se doprinosi maksimiziranju dugoročnoga povrata za ulagatelje. Više u: Birkmose, H., Bitsch Madsen, M., op. cit., str. 1.

⁹¹ Bodiřoga Vukobrat, N., Horak, H., op. cit., str. 201.

⁹² Lafarre, Anne, *The AGM in Europe: Closing the gap between theory and practice*. S.l.: [s.n.], 2017., str. 21. Član *European Company Law Experts* (u daljnjem tekstu: ECLE) grupe, Hopt navodi da je ECLE zaključio da je usklađivanje potrebno samo u nekim ključnim područjima prava društva, za razliku od prava tržišta kapitala, a za što

usklađivanje prava društava na razini EU nije uspjelo, neka su pitanja ipak djelomično usklađena raznim direktivama europskoga prava društava, uglavnom usredotočenih na uvrštena društva.⁹³ Ostvarivanje cilja uspostave jedinstvenoga tržišta financijskih usluga uvelike je pridonijelo stvaranju nekoliko jedinstvenih prava dioničara u EU.⁹⁴ Direktive kao što su Direktiva o pravima dioničara (2007/36/EZ) i Druga direktiva o pravu trgovačkih društava (koja se naziva i Direktiva o kapitalu, Direktiva 2012/30/EU⁹⁵) uvele su neka zajednička prava dioničara u Europi. Pritom je važno podsjetiti da su Direktiva o pravima dioničara, Direktiva o transparentnosti (Direktiva 2004/109/EC⁹⁶, izmijenjena Direktivom 2013/50/EU⁹⁷) i Direktiva o preuzimanju (Direktiva 2004/25/EC⁹⁸) primjenjive na uvrštena društva, dok se Direktiva o kapitalu,⁹⁹ Treća direktiva o pravu trgovačkih društava (Direktiva 2011/35/EC¹⁰⁰) i članak 37. Direktive o reviziji (Direktiva

navodi dva razloga: sloboda izbora oblika trgovačkog društva te velike razlike između država članica u odnosu na pitanje strukture dioničara i zaštite zaposlenika. Vidjeti: Hopt, Klaus J., *Corporate Governance in Europe: A Critical Review of the European Commission's Initiatives on Corporate Law and Corporate Governance*, European Corporate Governance Institute (ECGI) - Law Working Paper, br. 296(2015), str. 1-58., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2644156> (17.08.2022.), str. 25. Nadalje, europsko pravo društava tradicionalno je obilježeno harmonizacijom kao načinom ujednačavanja pravnih pravila kojima se u državama članicama EU nastoji postići što veći stupanj sličnosti između zakonodavnih rješenja. Harmonizacija prava društava u Europskoj uniji bila je ograničena na minimalne zahtjeve, što je vidljivo u području uređenja prekograničnih aktivnosti ili oblika trgovačkih društava u EU-u, poput Societas Europea (SE). Razlozi tome ogledaju se u snažnim nacionalnim stavovima i tradicijama država članica, njihovoj volji i želji da održe fleksibilnost u organiziranju vlastitih oblika trgovačkih društava, posebice uzevši u obzir to da se pravo društava smatra vrijednim instrumentom regulatorne kompeticije. Vidjeti: Conac, Pierre-Henri, *Sustainable Corporate Governance in the EU: Reasonable Global Ambitions?*, *Revue Européenne du Droit*, vol. 4, br. 1 (2022), str. 111-118., str. 111.

⁹³ Lafarre, A., op. cit., str. 22. Za pregled uredbi i direktivi iz područja prava društva vidjeti više u: Horak, H., Dumančić, K., Pecotić Kaufman, J., op. cit., str. 141-479.

⁹⁴ Xiangxing Hong, F., *Protection of Shareholders' Rights at EU Level: How Far Does It Go?*, *European Company Law*, vol. 6, br. 3(2009), str. 124-130., str. 124.

⁹⁵ Direktiva 2012/30/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o usklađivanju zaštitnih mehanizama koje, radi zaštite interesa članova i trećih osoba, države članice zahtijevaju od trgovačkih društava u smislu članka 54. drugog stavka Ugovora o funkcioniranju Europske unije, u pogledu osnivanja dioničkih društava te održavanja i promjene njihovog kapitala, a s ciljem ujednačavanja tih zaštitnih mehanizama (preinaka), SL L 315, 14.11.2012.

⁹⁶ Direktiva 2004/109/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 15. prosinca 2004. o usklađivanju zahtjeva za transparentnošću u vezi s informacijama o izdavateljima čiji su vrijednosni papiri uvršteni za trgovanje na uređenom tržištu i o izmjeni Direktive 2001/34/EZ, SL L 390, 31.12.2004. (u daljnjem tekstu: Direktiva 2004/109/EZ).

⁹⁷ Direktiva 2013/50/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o izmjenama Direktive 2004/109/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o usklađivanju zahtjeva za transparentnošću u vezi s informacijama o izdavateljima čiji su vrijednosni papiri uvršteni za trgovanje na uređenom tržištu, Direktive 2003/71/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o prospektu koji je potrebno objaviti prilikom javne ponude vrijednosnih papira ili prilikom uvrštavanja u trgovanje i Direktive Komisije 2007/14/EZ o utvrđivanju detaljnih pravila za provedbu određenih odredbi Direktive 2004/109/EZ, SL L 294, 6.11.2013.

⁹⁸ Direktiva 2004/25/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o ponudama za preuzimanje, SL L 110, 29.4.2004.

⁹⁹ Direktiva 2013/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicijskim društvima, izmjeni Direktive 2002/87/EZ te stavljanju izvan snage direktiva 2006/48/EZ i 2006/49/EZ, SL L 176, 27.6.2013.

¹⁰⁰ Direktiva 2011/35/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. o spajanjima dioničkih društava, SL L 142, 29.4.2011.

2006/43/EC¹⁰¹, izmijenjena Direktivom 2014/56/EU¹⁰²) primjenjuju na neuvrštena dionička društva. Ove direktive obuhvaćaju minimalne zahtjeve usklađivanja, što znači da države članice mogu nadilaziti uvjete odredbi u direktivama.¹⁰³

Kada je riječ o razvoju prava na obavještenost u dioničkom društvu, on je bio uvjetovan utjecajem prava EU, osobito putem propisa o pravima dioničara i poticanju njihova dugoročnog sudjelovanja.¹⁰⁴ Dioničarska apatija bila je najizraženija u ponašanju dioničara pri glasovanju, pri čemu se većina dioničara odlučila ili uopće ne glasovati ili glasovati točno onako kako im je to preporučila uprava.¹⁰⁵ Razdoblje koje je prethodilo regulatornom poticanju dugoročnoga sudjelovanja dioničara bilo je obojano stavom kako se apatija dioničara smatra „racionalnom“.¹⁰⁶ Dioničari su bili disperzirani što je smanjivalo mogućnost njihova zajedničkog djelovanja, kao i mogućnost stjecanja znanja i iskustva potrebnih za informirano postupanje, ali i ono postupanje u najboljem interesu društva.¹⁰⁷ Na jednoj općenitoj razini može se reći kako se glavna skupština dioničkog društva nerijetko ocjenjuje kao neučinkovita. Uz to, pretjerana kontrola uprave nad njezinim tijekom i radom rezultirala je demotiviranjem dioničara u sferi njihova aktivizma. Europska je komisija smatrala nužnim istaknuti važnost glavnih skupština za postizanje

¹⁰¹ Direktiva 2006/43/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 17. svibnja 2006. o zakonskim revizijama godišnjih financijskih izvještaja i konsolidiranih financijskih izvještaja, kojom se mijenjaju direktive Vijeća 78/660/EEZ I 83/349/EEZ i stavlja izvan snage Direktiva Vijeća 84/253/EEZ, SL L 157, 9.6.2006.

¹⁰² Direktiva 2014/56/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o izmjeni Direktive 2006/43/EZ o zakonskim revizijama godišnjih financijskih izvještaja i konsolidiranih financijskih izvještaja, SL L 158, 27.5.2014.

¹⁰³ Lafarre, A., op. cit., str. 22-23.

¹⁰⁴ Izvorno su individualne obveze izvještavanja bile dodijeljene ne samo dioničkim društvima (posebice ne samo uvrštenim društvima), već i društvima s ograničenom odgovornošću. Kao dodatak i dopuna propisima iz domene prava društava, obveze obavještanja i izvještavanja dodatno su regulirane računovodstvenim propisima te propisima tržišta kapitala kojima je cilj zaštititi ne samo trenutne dioničare društva, već i potencijalne buduće ulagatelje, vjerovnike te istodobno i javnost. Kalss, S., op. cit., str. 226.

¹⁰⁵ O dioničarskoj apatiji vidjeti: Velasco, Julian, Taking Shareholder Rights Seriously, U.C. Davis Law Review vol. 41, 2007.-2008., str. 605-681., dostupno na: https://scholarship.law.nd.edu/law_faculty_scholarship/310 (13.05.2022.); Nili, Yaron, Kastiel, Kobi, In Search of the 'Absent' Shareholders: A New Solution to Retail Investors' Apathy, Delaware Journal of Corporate Law (DJCL), vol. 41, br. 1(2016), Univ. of Wisconsin Legal Studies Research Paper, No. 1397, str. 56-104., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2870590> (12.07.2022.); Kastiel, Kobi, Nili, Yaron, Just a Little "Nudge" Curing Investors' Rational Apathy, working paper, Comments on Proxy Voting Roundtable, 2015., dostupno na: www.sec.gov/comments/4-681/4681-2.pdf (6.06.2022.); Stratling, R., How to overcome shareholder apathy in corporate governance - the role of investor associations in Germany, Annals of public and cooperative economics, vol. 83, br. 2(2012), str. 143-157.

¹⁰⁶ O racionalnoj apatiji dioničara vidjeti primjerice: Gulinello, Christopher, The retail-investor vote: mobilizing rationally apathetic shareholders to preserve or challenge the board's presumption of authority, Utah Law Review, no. 3, 2010., str. 547.-603., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1722372> (22.05.2022.); Bolodeoku, Ige Omotayo, Corporate governance in the new information and communication age: An interrogation of the rational apathy theory, Journal of Corporate Law Studies, br. 7.1(2007), str. 109-141.; 127. Solomon, Dov, Rational Apathy of Shareholders: How to Awaken Investors from Their Sleep, Tel Aviv University Law Review, vol. 39, br. 317(2016), str. 317-368.

¹⁰⁷ Fairfax, Lisa M., From Apathy to Activism: The Emergence, Impact, and Future of Shareholder Activism as the New Corporate Governance Norm, Boston University Law Review, vol. 99, (2019), str. 1301-1345., str. 1304.

dugoročnih ciljeva upućujući dioničare da iskoriste glavnu skupštinu za nadzor te povećavajući prava dioničara u pogledu glavne skupštine.¹⁰⁸

Razvoj propisa koji uređuju informiranje dioničara od društva, odvijao se na europskoj razini u „Politici malih koraka“. Već u Prvoj Direktivi br. 68/151/EEZ (o publicitetu)¹⁰⁹ krajem šezdesetih godina 20. stoljeća, a što se posebice sedamdesetih godina nastavilo Drugom Direktivom br. 77/91/EEC usmjerenom na očuvanje kapitala,¹¹⁰ Trećom Direktivom br. 78/855/EEZ (o pripajanju i spajanju dioničkih društava),¹¹¹ Šestom Direktivom br. 82/891/EEC (o podjeli dioničkih društava),¹¹² Jedanaestom Direktivom br. 89/666/EEC (o publicitetu za podružnice),¹¹³ osim Četvrte Direktive br. 78/660/EEC (o godišnjim financijskim izvještajima društava kapitala)¹¹⁴ i Sedme Direktive br. 83/349/EEC (o konsolidiranim financijskim izvještajima koncerna)¹¹⁵ koje su standardizirale godišnje financijske izvještaje i konsolidirane financijske izvještaje iz sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća,¹¹⁶ uspostavljena je obveza izvještavanja koja je ponajprije bila usmjerena na osiguravanje prava i obveza društava na suradnju.¹¹⁷ Informacije i informacijska prava te obveze nisu predstavljale kategoriju samu za

¹⁰⁸ Birkmose, Hanne Søndergaard, Strand, Therese, Institutional Investors: The Way to Active Ownership, Nordic & European Company Law Working Paper, br. 10-30(2012), str. 1-29., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2151206> (5.5.2022.), str. 4.; Pasquariello, Caterina, Il diritto di porre domande prima dell'assemblea: un nuovo dialogo tra gli azionisti e la società, Analisi normativa e prospettive, Rivista di diritto societario, br. 1(2017), str. 87-141., str. 92.

¹⁰⁹ Prva direktiva Vijeća 68/151/EEZ od 9. ožujka 1968. o koordinaciji zaštitnih mehanizama koje, u svrhu zaštite interesa članica i ostalih, države članice zahtijevaju od društava u smislu članka 58. stavka 2. Ugovora, s ciljem ujednačavanja takvih zaštitnih mehanizama u cijeloj Zajednici, SL L 65, 14.3.1968.

¹¹⁰ Druga direktiva Vijeća 77/91/EEZ od 13. prosinca 1976. o koordinaciji zaštitnih mehanizama koje, u svrhu zaštite interesa članica i ostalih, države članice zahtijevaju od društava u smislu stavka 2. članka 58. Ugovora, u pogledu osnivanja dioničkih društava i održavanja i promjene njihovog kapitala, a s ciljem ujednačavanja tih zaštitnih mehanizama, SL L 26, 31.1.1977.

¹¹¹ Treća direktiva Vijeća 78/855/EEZ od 09. listopada 1978. koja se temelji na članku 54. stavku 3. točki g) Ugovora, a odnosi se na pripajanja i spajanja dioničkih društava, SL L 295, 20.10.1978.

¹¹² Šesta direktiva Vijeća 82/891/EEZ od 17. prosinca 1982. koja se temelji na članku 54. stavku 3. točki g) Ugovora, a odnosi se na podjelu dioničkih društava, SL L 378, 31.12.1982.

¹¹³ Jedanaesta direktiva Vijeća 89/666/EEZ od 21. prosinca 1989. koja se odnosi na zahtjeve za otkrivanje podataka o podružnicama koje su otvorile neke vrste društava u državama članicama u skladu sa zakonima druge države, L 395, 21.12.1989.

¹¹⁴ Četvrta direktiva Vijeća od 25. srpnja 1978. na temelju članka 54. stavka 3. točke (g) Ugovora o godišnjim financijskim izvještajima za određene vrste trgovačkih društava, SL L 222, 14.8.1978.

¹¹⁵ Sedma direktiva Vijeća 83/349/EEZ od 13. lipnja 1983. na temelju članka 54. stavka 3. točke (g) Ugovora o konsolidiranim financijskim izvještajima, SL L 193, 18.7.1983.

¹¹⁶ Barbić, Jakša, Utjecaj njemačkog prava na stvaranje hrvatskog prava društva, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 44, br. 3-4(2007), str. 339-363., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/31519>. (5.5.2022.), str. 349. Upravo su Četvrta i Sedma direktiva postavile temelje kada je riječ o računovodstvu i financijskom izvješćivanju u Europskoj Uniji. Vidjeti: Pervan, I., Horak, H., Vasilj, M., op. cit., str. 281.

¹¹⁷ Hrvatski ZTD usklađen je s rješenjima europske regulative prava društava: Prvom, Drugom, Trećom, Četvrtom, Šestom, Sedmom, Osmom, Jedanaestom, Dvanaestom direktivom te Uredbom Vijeća (EEZ) br. 2137/85 od 25. srpnja 1985. o Europskom gospodarskom interesnom udruženju (EGIU). Više u: Horak, H., Dumančić, K., Pecotić Kaufman, J., op. cit., str. 18.-20.

sebe, već su služile kao temelj i potpora za ostvarivanje prava koja omogućavaju kontrolu, utjecaj te sudjelovanje (pravo glasa) u društvu, ali istodobno i za ostvarivanje imovinskih prava dioničara, ponajprije kako bi dioničar mogao donijeti odluku o prodaji dionice i izlasku iz društva.¹¹⁸ Unatoč drukčijoj strukturi, direktive (posebice Direktiva o pravima dioničara koja se primjenjuje samo na uvrštena društva) uvode dužnost obavještanja dioničara. Na europskoj je razini osobito važna upravo koncentracija informacija i komunikacijskih kanala koji se uspostavljaju između uvrštenog društva te njegovih dioničara.¹¹⁹

U svom završnom Izvješću o suvremenom okviru za reguliranje prava društava u Europi (Izvješće *Winter*) objavljenom 4. studenog 2002. godine,¹²⁰ Visoka skupina stručnjaka za pravo društava (*High Level Group of Company Law Experts*) (u daljnjem tekstu: *Winter Group*) identificirala je zaštitu dioničara kao ključno pitanje za osiguravanje dobrog korporativnog upravljanja, s posebnim naglaskom na uklanjanje prepreka za prekogranične aktivnosti. Izvješće je upozorilo na niz specifičnih prepreka u pogledu informacija i dokumentacije te prava dioničara na glavnoj skupštini. *Winter Group* također je preporučila da Europska komisija kao jedno od prioritarnih pitanja, uspostavi poseban projekt za izgradnju regulatornog okvira za informiranje dioničara, komunikaciju i donošenje odluka, koji bi olakšao sudjelovanje dioničara diljem država članica Europske unije u upravljanju europskim uvrštenim društvima.¹²¹

Nadalje, Europska je komisija u svojoj Komunikaciji Vijeću i Europskom parlamentu pod nazivom „Osuвременjivanje prava trgovačkih društava i poboljšanje korporativnog upravljanja u

¹¹⁸ Kalss, S., op. cit., str. 225.

¹¹⁹ Kalss, S., op. cit., str. 226.

¹²⁰ Report of The High Level Group of Company law Experts on A Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe (Winter Report), Brussels, 2002., dostupno na: https://ecgi.global/sites/default/files/report_en.pdf (16.06.2022.).

¹²¹ Annex to the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the exercise of voting rights by shareholders of companies having their registered office in a Member State and whose shares are admitted to trading on a regulated market and amending Directive 2004/109/EC, Impact Assessment {COM (2005) 685 final}, Commission Staff Working Document, Commission of the European Communities, Brussels, 17.2.2006, SEC (2006) 181, str. 4.

Europskoj uniji – plan za napredak“ 2003.¹²² godine (u daljnjem tekstu: Akcijski plan EU),¹²³ koji je inicirala Visoka skupina stručnjaka za pravo društava, istaknula da će biti poduzete nove prilagođene inicijative u cilju zaštite prava dioničara kako bi se ojačao položaj uvrštenih dioničkih društava te da će kao hitnoća biti riješeni problemi koji su povezani s izvršavanjem glasačkih prava.¹²⁴ Prema tome, jedan od ključnih političkih ciljeva Akcijskog plana EU-a za modernizaciju prava trgovačkih društava i poboljšanje korporativnog upravljanja u 2003. bio je jačanje prava dioničara.¹²⁵ U svom Akcijskom planu EU-a, Europska komisija je kao jednu od ciljanih akcija objavila provedbu „integriranog pravnog okvira za olakšavanje učinkovite komunikacije dioničara i donošenja odluka (sudjelovanje na glavnim skupštinama, ostvarivanje glasačkih prava, prekogranično glasovanje)“, a koja je zakonodavno realizirana kao Direktiva o pravima dioničara.¹²⁶ Akcijskim se planom potiče da društva koriste moderne tehnologije koje omogućavaju da dioničari učinkovito ostvaruju svoja prava.¹²⁷ Na europskoj razini, pitanje

¹²² Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union – A Plan to Move forward, COM (2003) 284 final of 21 May 2003., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0284&from=EN> (28.03.2022.). Akcijski plan EU-a pretpostavljao je mjere u cilju osiguravanja usklađivanja nacionalnih prava država članica EU-a u području prava trgovačkih društava i korporativnog upravljanja. Takve mjere uključivale su mogućnost izbora između monističkog i dualističkog ustroja organa dioničkog društva te mjere u vezi s izvještavanjem, ostvarivanjem prava dioničara, vođenjem poslova, položaja i naknada direktora i nadzora. Akcijskim planom dodatno se za društva čijim se dionicama trguje na uređenom tržištu vrijednosnih papira, predviđala obveza da se u godišnje izvješće uključe izjave kojom se definiraju ključni elementi, strukture i prakse korporativnog upravljanja. Više u: Horak, Hana, Dumančić, Kosjenka, Modeli korporativnog upravljanja s posebnim osvrtom na rješenja u Italiji i Francuskoj u: Horak, H.; ... [et al.] (ur.), Zbornik radova Hrvatsko i europsko pravo društava, Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015., str. 56-89., str. 59., fn. 17.

¹²³ Više u: Horak, H., Dumančić, K., Pecotić Kaufman, J., op. cit., str. 30-38.

¹²⁴ Horak, H. Dumančić, K., Jačanje prava dioničara i pravo dioničara na informacije, op. cit., str. 100. Akcijskim planom trebao se formirati nacrt za politiku koja će se provoditi na europskoj razini u području prava trgovačkih društava, uključujući plan za posebne mjere koje treba poduzeti. Između objave izvješća Visoke skupine stručnjaka za pravo društava i objave Akcijskog plana, projekt modernizacije europskog prava trgovačkih društava dobio je daljnji poticaj u obliku računovodstvenih skandala koji su se dogodili početkom 2003. u Parmalatu (Italija) i Ahold (Nizozemska). Više u: Overkleeft, F.G.K., De positie van aandeelhouders in beursvennootschappen (Instituut voor Ondernemingsrecht nr. 103), Deventer, Wolters Kluwer, 2017., str. 260.

¹²⁵ Lafarre, A., op. cit., str. 23.

¹²⁶ *Integrated legal framework to facilitate efficient shareholder communication and decision-making (participation to meetings, exercise of voting rights, cross-border voting)*. Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union – A Plan to Move forward, op. cit., u bilj. 122., str. 24.

¹²⁷ Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union – A Plan to Move forward, op. cit., u bilj. 122., str. 6. Za raspravu o primjeni novih tehnologija u trgovačkim društvima vidjeti primjerice: Čulinović-Herc, Edita, Jurić, Dionis, Nove tehnologije i promjene paradigmi u trgovačkom društvu, u: Barbić, Jakša (ur.): Okrugli stol Nove tehnologije i pravo društava održanom 22. listopada 2021., Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava, Zagreb, 2022., str. 21.-63.; Čulinović-Herc, Edita, Kako osigurati primjenu etične blockchain tehnologije u trgovačkom društvu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 72, br. 1-2, 2022., str. 157-188., <https://doi.org/10.3935/zpfs.72.12.04> (27.01.2023.).

pristupa dioničara informacijama vezanim uz glavne skupštine prvi je put obrađeno Direktivom 2004/109/EZ¹²⁸ (tzv. *Transparency Directive*).¹²⁹ Predmetna je direktiva postavila temelj da uvrštena društva koriste elektronička sredstva radi osiguravanja dostupnosti njihovih podataka za vlastite dioničare te za osiguravanje stalnoga pristupa takvim podacima.¹³⁰ Međutim, Direktiva 2004/109/EZ zahtijeva od izdavatelja da stave na raspolaganje određene informacije i dokumente koji su relevantni za glavne skupštine, ali oni moraju biti dostupni u matičnoj državi članici izdavatelja te se ne spominje kada i kako se oni trebaju učiniti dostupnima. Stoga ova direktiva ne rješava posebne poteškoće nerezidentnih dioničara u dobivanju pristupa informacijama prije glavne skupštine te fokus stavlja na informacije koje izdavatelji moraju otkriti tržištu, a ne bavi se samim procesom glasovanja dioničara.¹³¹ Proceduralne zapreke sudjelovanju dioničara na glavnim skupštinama bile su široko prepoznate tijekom provedbe procjena učinaka Direktive (tzv. *Impact Assessment*), odnosno Procjene utjecaja Direktive o pravima dioničara (u daljnjem tekstu: Procjena učinaka Direktive).¹³² Tako je primjerice Europska komisija priznala da bi pristup materijalima relevantnim za glavnu skupštinu društva na internetu posljedično utjecao na smanjenje troškove informiranja dioničara, što bi vjerojatno dovelo do većega sudjelovanja dioničara.¹³³

¹²⁸ Direktiva 2004/109/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 15. prosinca 2004. o usklađivanju zahtjeva za transparentnošću u vezi s informacijama o izdavateljima čiji su vrijednosni papiri uvršteni za trgovanje na uređenom tržištu i o izmjeni Direktive 2001/34/EZ, SL L 390, 31.12.2004.

¹²⁹ Zetzsche, Dirk Andreas, *Virtual Shareholder Meetings and the European Shareholder Rights Directive - Challenges and Opportunities*, CBC-RPS, br. 0029(2007), str. 1-76., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=996434> (26.10.2022.), str. 53.

¹³⁰ Horak, H. Dumančić, K., Jačanje prava dioničara i pravo dioničara na informacije, op. cit., str. 100. Dodatno, ova je Direktiva naglasila važnost financijskog izvješćivanja regulacijom godišnjeg i polugodišnjega financijskog izvješćivanja. Pervan, I., Horak, H., Vasilj, M., op. cit., str. 284.

¹³¹ Proposal for a Directive of The European Parliament and of The Council on the exercise of voting rights by shareholders of companies having their registered office in a Member State and whose shares are admitted to trading on a regulated market and amending Directive 2004/109/EC, Commission of the European Communities, Brussels, 05.01.2006, COM(2005) 685 final, 2005/0265 (COD), dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005PC0685&from=hr> (29.06.2022.), str. 2.-3. Direktiva o transparentnosti zahtijeva od izdavatelja da određene informacije stave na raspolaganje dioničarima prije glavne skupštine: da osiguraju da su dostupne sve informacije potrebne dioničarima da ostvare svoja prava, uključujući mjesto, vrijeme održavanja te dnevni red glavne skupštine, ukupan broj dionica i prava glasa te prava imatelja na sudjelovanje na skupštinama; da osiguraju jednak tretman svim dioničarima koji su u istom položaju, što uključuje jednako postupanje u odnosu na pristup informacijama te objavu godišnjeg financijskog izvješća kako bi dioničari mogli procijeniti financijsku uspješnost društva i uprave. Direktiva stavlja odgovornost za objavljivanje informacija na društvo, ali je s obzirom na ulogu uprave u glavnoj skupštini uprava ta koja je obvezna osigurati objavljivanje potrebnih informacija. Birkmose, H., *Directors' Duties to Engage Shareholders*, op. cit., str. 113.

¹³² Annex to the Proposal, op. cit., u bilj. 121.

¹³³ Lafarre, A., op. cit., str. 23.

2.1.1.1. Prijedlog Direktive o pravima dioničara

Europski parlament je u rezoluciji od 21. travnja 2004. godine¹³⁴ podržao namjere Europske komisije da zaštiti prava dioničara, te da, ponajprije transparentnim pravilima, osnaži glasačka prava, mogućnost sudjelovanja na glavnoj skupštini elektroničkim putem te osigura prekogranično izvršenje glasačkih prava. Ti su napori u konačnici rezultirali Prijedlogom Direktive Europskog parlamenta i Vijeća¹³⁵ od 5. siječnja 2006. godine (u daljnjem tekstu: Prijedlog Direktive).¹³⁶

Odbor Europskog parlamenta za ekonomsku i monetarnu politiku (*Committee on Economic and Monetary Affairs*) u svojem je mišljenju o Prijedlogu Direktive predložio Odboru Europskog parlamenta za pravna pitanja (*Committee on Legal Affairs*) određene izmjene koje su se, između ostalog, odnosile na čl. 9. koji uređuje pravo dioničara na postavljanje pitanja.¹³⁷ Člankom 9. (1) Prijedloga Direktive za dioničare utemeljeno je pravo da na glavnoj skupštini postavljaju pitanja usmeno i/ili to učine prije održavanja glavne skupštine u pisanoj ili elektroničkoj formi.¹³⁸ Uvjet povezanosti s točkama dnevnoga reda glavne skupštine ili, štoviše, relevantnosti za njihovu procjenu nisu bili obuhvaćeni ovim prijedlogom direktive.¹³⁹ Odbor Europskog parlamenta za ekonomsku i monetarnu politiku uputio je amandman br. 39 na način da svaki dioničar ima pravo postavljati pitanja koja se odnose na točke dnevnoga reda glavne skupštine te su propisali obvezu društva da odgovori na takva pitanja. Uz to, amandmanom broj

¹³⁴ Minutes (2004/C 104 E/03) Proceedings of the Sitting, Wednesday 21 April 2004, P5_TA(2004)0346, OJ C 104E, 30.4.2004, p. 412–738, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.CE.2004.104.01.0412.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2004%3A104E%3ATOC#CE2004104EN.01071401> (25.07.2021.), str. 714.

¹³⁵ Proposal for a Directive of The European Parliament and of The Council on the exercise of voting rights ..., op. cit., u bilj. 130, str. 6.

¹³⁶ Kubis, Dietmar, Auskunft ohne Grenzen? – Europarechtliche Einflüsse auf den Informationsanspruch nach § 131 AktG, Zugleich eine Anmerkung zum Beschluss des BGH vom 5. 11. 2013 (II ZB 28/12), Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht, vol. 43, br. 5(2014), str. 608-626., <https://doi.org/10.1515/zgr-2014-0608> (19.11.2020.), str. 614.

¹³⁷ Opinion of the Committee on Economic and Monetary Affairs for the Committee on Legal Affairs on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the exercise of voting rights by shareholders of companies having their registered office in a Member States and whose shares are admitted to trading on a regulated market and amending Directive 2004/109/EC, COM(2005)0685 – C6-0003/2006 – 2005/0265(COD), 27.11.2006., dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/econ/avis/2006/371848/ECON_AD\(2006\)371848_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/econ/avis/2006/371848/ECON_AD(2006)371848_EN.pdf) (30.06.2021.), str. 22.

¹³⁸ Proposal for a Directive of The European Parliament and of The Council on the exercise of voting rights..., op. cit., u bilj. 131, str. 14.

¹³⁹ Kubis, D., op. cit., str. 614.

40 izmjenili su i drugi stavak čl. 9. Direktive koji je do tada glasio kako će uvršteno društvo odgovarati na pitanja koja im postavljaju dioničari, u skladu s mjerama koje države članice mogu poduzeti ili dopustiti uvrštenim društvima da poduzmu kako bi osigurali red na glavnoj skupštini i njihovu pripremu te zaštitu povjerljivosti i poslovnih interesa društva. Ovaj je stavak također sadržavao presumpciju o davanju odgovora ako su relevantne informacije dostupne na internetskoj stranici uvrštenih društava u obliku „često postavljanih pitanja“. Odbor Europskog parlamenta za ekonomsku i monetarnu politiku dodao je još jednu mjeru koja se odnosila na osiguranje identifikacije dioničara, kao i da se društvima omogući da daju općeniti odgovor na pitanja s istim sadržajem. Dodatno, Prijedlog se odnosio i na presumpciju gdje je izmijenjena obveza da društva objave pitanja i odgovore i kada društvo u svom odgovoru objasni gdje se točno te informacije mogu pronaći.¹⁴⁰

Amandman br. 41 odnosio se na 3. st. čl. 9. Direktive za koje je predloženo brisanje (do tada je glasio da će odgovori na pitanja dioničara iz stavka 1. biti dostupni svim dioničarima putem internetske stranice uvrštenog društva) pozivom na obrazloženje kako bi predmetni stavak mogao dovesti do skupe obveze izrade ovjerenog zapisnika cijele glavne skupštine, a objava odgovora do dugotrajnih i skupih sporova i sudskih postupaka oko ispravnog prenošenja onoga što je rečeno i same primjerenosti odgovora.¹⁴¹ Istaknuto je kako bi dioničari trebali moći postavljati pitanja upravi društva na glavnim skupštinama koje su glavni forum na kojem dioničari mogu ostvariti svoja prava i govoriti. Kada ne bi postojala odgovarajuća obveza uvrštenog društva da odgovori na pitanja (podložno odgovarajućim mjerama), pravo na obaviještenost bilo bi lišeno bilo kakvoga stvarnog sadržaja. Također, odgovor se neće smatrati neophodnim u situacijama kada dioničar može lako dobiti relevantne informacije jer ih je uvršteno društvo učinilo dostupnima u obliku „učestalo postavljanih pitanja“, npr. na svojoj internetskoj stranici. Kada je riječ o prekograničnim uvjetima, smatralo se da postoji potreba da se omogući postavljanje pitanja na daljinu, npr. barem poštom, dok se za korištenje elektroničkih sredstava smatralo da ne bi smjelo biti prepreka. Svi odgovori na pitanja moraju se učiniti lako dostupnim svim dioničarima neovisno o mjestu njihova

¹⁴⁰ Opinion of the Committee on Economic and Monetary Affairs for the Committee on Legal Affairs..., op. cit., u bilj. 137, str. 22.

¹⁴¹ Opinion of the Committee on Economic and Monetary Affairs for the Committee on Legal Affairs..., op. cit., u bilj. 137, str. 23.

prebivališta, za što je posebice pogodna mogućnost objavljivanja na internetskoj stranici društva.¹⁴²

2.1.1.2. Direktiva o pravima dioničara

U Procjeni učinaka Direktive, Europska je komisija predložila nove mjere za smanjenje troškova glasovanja dioničara koje su, između ostalog uključivale minimalne standarde u vezi s otkrivanjem informacija povezanih s glavnom skupštinom društva. Nakon Procjene učinaka Direktive i dva kruga javnih savjetovanja (2004. i 2005. godine),¹⁴³ Direktiva o pravima dioničara službeno je usvojena 11. srpnja 2007. godine. Većina odredbi u direktivi o pravima dioničara proceduralne su naravi u skladu s nalazima Procjene učinaka Direktive te je uvršteno pravo postavljanja pitanja.¹⁴⁴ Direktivom o pravima dioničara utvrđena je obvezujuća verzija kojom se znatno promijenila regulacija prava na obaviještenost u odnosu na tekst iz Prijedloga Direktive.¹⁴⁵ Tako je institut prava na obaviještenost implementiran na europskoj razini, iako su mnoge države

¹⁴² Proposal for a Directive of The European Parliament and of The Council on the exercise of voting rights ..., op. cit., u bilj. 131, str. 6.

¹⁴³ Od rujna do prosinca 2004. i od svibnja do srpnja 2005. godine, Glavna uprava za unutarnje tržište, industriju, poduzetništvo te mala i srednja poduzeća (*The Directorate General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs*) provela je dva javna savjetovanja o poboljšanju prava dioničara (*Fostering an Appropriate Regime for Shareholder Rights*), posebno u prekograničnom kontekstu. Cilj je ovih javnih rasprava bio steći uvid u mišljenja i stavove zainteresiranih strana o glavnim preprekama prekograničnom glasovanju i mogućim minimalnim standardima koje bi Europska komisija mogla predložiti u ovom području. Obje rasprave rezultirale su velikim brojem odgovora tržišnih sudionika iz svih interesnih skupina, koji su iskazali veliku potporu mjerama koje su iznesene na raspravi. Vidjeti: Proposal for a Directive of The European Parliament and of The Council on the exercise of voting rights ..., op. cit., u bilj. 131, str. 3.

¹⁴⁴ Lafarre, A., op. cit., str. 24. Činilo se prikladnim Direktivom obuhvatiti samo društva čije dionice kotiraju na uređenom tržištu upravo zbog toga što je broj društava čije dionice ne kotiraju na burzi mnogo veći i da je prekogranični dioničarski segment nad njima manje važan. Stoga bi proširenje prijedloga direktive i na takva društva ipak dramatično povećalo troškove primjene bez velikoga povećanja koristi. Annex to the Proposal op. cit., u bilj. 121, str. 4. U načelu, za društva koja kotiraju na burzi može biti potrebna određena razina jedinstvenih, obveznih materijalnih pravila kako bi se dostatno zaštitili dioničari, ali i vjerovnici. Za istinski zatvorena društva, općenito bi trebao biti širi prostor za samostalno utvrđivanje prava, odgovornosti i obveze onih koji u njemu sudjeluju. Uz to, sve mjere usmjerene na olakšavanje prekograničnih prava glasa trebale bi se primjenjivati na sva društva čije su dionice uključene u trgovanje jer postoji javni interes u upravljanju društvima čije se dionice nude javnosti. Međutim, to nije spriječavalo države članice da takve mjere prošire na sva društva, tj. i ona čije dionice nisu uvrštene na uređeno tržište. Annex to the Proposal op. cit., u bilj. 121, str. 21.

¹⁴⁵ Kubis, D., op. cit., str. 614. Neke od država članica (primjerice Njemačka) smatrale su spornim prijedlog koji je omogućavao dioničarima da postavljaju pitanja prije održavanja glavne skupštine. Njemački je zakonodavac propisao da se pitanja postavljaju samo na glavnoj skupštini (članak 131. AktG). U odnosu na ovo pitanje, situacija u državama članicama EU-a je raznolika. Ulrich, Noack, *The Shareholder Rights Directive (Die Aktionärsrechte-Richtlinie)*, Festschrift für H.P. Westermann, CBC-RPS, br. 0034(2008), str. 1-19., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1138735> (13.07.2021.), str. 12.

članice to pravo osigurale i prije provedbe ove Direktive.¹⁴⁶ U Procjeni učinaka Direktive, Europska je komisija potvrdila da dioničari imaju pravo postavljati pitanja u svakoj državi članici, ali je ono katkada bilo previše ograničeno.¹⁴⁷ Laffare ističe kako Direktiva o pravima dioničara uglavnom uključuje procesna prava, osim dva materijalna prava: pravo uvrštavanja točke na dnevni red glavne skupštine (i pravo sazvati glavnu skupštinu) te pravo postavljati pitanja.¹⁴⁸ Zetzsche ovo pravo identificira kao jedno od tri vrste prava Direktive o pravima dioničara kojima se postiže razina komunikacije, odnosno minimalna komunikacijska prava, uz pravo uvrštavanja točke dnevnog reda te njegove dopune.¹⁴⁹

Cilj Direktive o pravima dioničara primarno je bio postavljen na poticanje izvršavanja prava dioničara, a ne nametanje obveza dioničarima društva.¹⁵⁰ Prema Birkmose, čini se da je primat dioničara (*Shareholder Primacy*) teorijska podloga pristupa Europske komisije u povećanom uključivanju dioničara.¹⁵¹ Dioničari imaju, kao opće načelo prava društava, pravo prisustvovati glavnim skupštinama kao forumu na kojem mogu procijenjivati uspješnost društva i uprave koja ga vodi, a koja se u jednom dijelu temelji na na informacijama koje dobiju od društva (primjerice godišnje izvješće). Direktiva o pravima dioničara postavila je standard za stavljanje informacija na raspolaganje dioničarima prije glavne skupštine (čl. 5.), a ova su prava dioničarima neophodna za provedbu kontrole uprave. S druge strane, prava koja im omogućuju pokretanje korporativnih promjena bitna su za discipliniranje uprave te je Direktiva o pravima dioničara

¹⁴⁶ Odredba koja daje dioničarima pravo postavljanja pitanja o točkama dnevnog reda na glavnoj skupštini na koja se mora odgovoriti ne može se pronaći u zakonima država SAD-a, iako je uobičajena praksa voditi rasprave o neriješenim pitanjima na glavnim skupštinama i dopuštati pitanja dioničara na glavnim skupštinama dioničkih društava. Ono što Pinto smatra spornim je pitanje bi li situacije uskrate predstavljale kršenje zakona u SAD-u. Vidjeti: Pinto, Arthur R., *The European Union's Shareholder Voting Rights Directive from an American Perspective: Some Comparisons and Observations*, *Fordham International Law Journal*, vol. 32, (2008), Brooklyn Law School, Legal Studies Paper, br. 117, str. 1-35., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1268454> (17.07.2022.), str. 23-24.

¹⁴⁷ Annex to the Proposal op. cit., u bilj. 121, vidjeti: Appendix 3, Question 7.1.

¹⁴⁸ Laffare, A., op. cit., str. 29.-30.

¹⁴⁹ Zetzsche, D., op. cit., str. 57.

¹⁵⁰ Birkmose, H., *The Transformation of Passive Institutional Investors to Active Owners- Mission Impossible?*, op. cit., str. 108.

¹⁵¹ Glavna ideja teorije primata dioničara (engl. *Shareholder primacy*) kao teorije korporativnog upravljanja jest da su dioničari „vlasnici“ društva zbog čega bi trebali imati konačnu kontrolu nad društvom. Birkmose, H., *The Transformation of Passive Institutional Investors to Active Owners- Mission Impossible?*, op. cit., str. 110. O teoriji *Shareholder primacy* vidjeti primjerice: Velasco, Julian, *Shareholder Ownership and Primacy*, *University of Illinois Law Review*, vol. 3(2010), str. 897–956.; dostupno na: https://scholarship.law.nd.edu/law_faculty_scholarship/319 (12.05.2022.)

također postavila standarde, između ostalog, tako da je dioničarima dala pravo postavljanja pitanja u vezi s točkama dnevnog reda (čl. 9.).¹⁵²

Izrijeckom, čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara zahtijeva odnosa između obavijesti i nekom od točaka dnevnog reda glavne skupštine (za razliku od prijedloga Direktive) te ne propisuje druge kvalitativne ili kvantitativne zahtjeve koji se moraju ispuniti za ostvarivanje prava na obaviještenost, već je dostatno da dioničar postavi pitanja koja se odnose na točke dnevnog reda glavne skupštine.¹⁵³ Direktivom se pokušalo uskladiti pravo dioničara na obaviještenost na način da je st. 1. čl. 9. propisano kako svaki dioničar ima pravo postavljati pitanja koja se odnose na točke dnevnog reda glavne skupštine društva. Društva moraju osigurati da se odgovori na ova pitanja, dok se samo pravo ograničava u posebnim okolnostima propisanim st. 2. istoga članka.¹⁵⁴ Direktiva dopušta sekciju učestalo postavljenih pitanja (*Frequently Asked Question*) (u daljnjem testu: FAQ) kako bi se spriječila pojava suvišnih pitanja i osigurala učinkovitost njezinih odredbi. Iz odredbe čl. 9. Direktive jasno proizlazi kako su države članice ovlaštene i dalje regulirati ovaj institut: kako identificirati dioničare i druga postupovna pitanja; mogućnost objedinjavanja jednog odgovora za istovrsna pitanja te dopuštanje društvima dostavu informacija putem svojim internetskih stranica. Kada je riječ o sadržaju odgovora na pitanja, države članice ovlaštene su i zaštititi povjerljivost i poslovni interes društva. Direktiva jamči dioničarima minimum zaštite, ali države članice mogu dati dodatna prava dioničarima ili drugim imateljima vrijednosnih papira. U svim državama članicama primjena direktive rezultirala je izmjenama zakona u području dioničkih

¹⁵² Birkmose, H., *The Transformation of Passive Institutional Investors to Active Owners- Mission Impossible?*, op. cit., str. 113.-114.

¹⁵³ Kubis, D., op. cit., str. 617.

¹⁵⁴ Van der Elst, Christoph, *Question time? The shareholder right to ask questions as appropriate stewardship tool*, *Law and Economy*, vol. 4, br. 4(2012), str. 35-62., str. 38.

društava.¹⁵⁵ Ipak, nisu sve izmjene koje su učinjene u cilju njezine primjene rezultirale, odnosno uključivale izmjenu prava na postavljenje pitanja.¹⁵⁶

Uvodna razmatranja predmetne direktive već navode da bi, u načelu, svaki dioničar trebao moći postavljati pitanja o točkama dnevnog reda glavne skupštine i dobiti odgovore na njih. Međutim, pravila o tome kako i kada treba postavljati pitanja i odgovore treba ostaviti na dispoziciju državama članicama da odrede formulaciju.¹⁵⁷ Prema tome, ovo se pravo može ostvariti na podlozi Informacijsko-komunikacijske tehnologije i internetu.¹⁵⁸ U šestom recitalu Direktiva o pravima dioničara naglašava važnost koju za dioničare ima mogućnost informiranog glasovanja na glavnoj skupštini ili prije glavne skupštine. U odnosu na institut prava na obaviještenost, ključan je upravo prilog “informirani” te se može uočiti povezanost prava na obaviještenost s pravom glasovanja. Nadalje, ističe se da bi se dioničarima u svrhu ostvarivanja cilja da na raspolaganju imaju dostatno vremena kako bi se upoznali sa sadržajem isprava za glavnu skupštinu te donijeli odluke o glasovanju, morala na vrijeme dati obavijest o glavnoj skupštini te dostaviti potpune informacije koje će se na njoj iznijeti.¹⁵⁹ U tom smislu, Direktiva

¹⁵⁵ Primjerice za Belgiju vidjeti *Loi du 20 décembre 2010 concernant l'exercice de certains droits des actionnaires de sociétés cotées*, *Moniteur Belge F. 2011 — 1052 du 18. april 2011.*, page: 24068; za Francusku *Ordonnance n° 2010-1511 du 9 décembre 2010 portant transposition de la directive 2007/36/ CE du 11 juillet 2007 concernant l'exercice de certains droits des actionnaires de sociétés cotées*, *JORF n°0286 du 10 décembre 2010*; za Njemačku *Gesetz zur Umsetzung der Aktionärsrechterichtlinie (ARUG) vom 30.07.2009*, *BGBI I S. 2479*; za Nizozemsku *Wet tot wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Wet op het financieel toezicht en ter uitvoering van richtlijn 2007/36/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 11 juli 2007 betreffende de uitoefening van bepaalde rechten van aandeelhouders in beursgenoteerde vennootschappen (PbEU L 184)*, 30 juni 2010, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, p. 257.; za Ujedinjeno Kraljevstvo *The Companies (Shareholders' Rights) Regulations 2009* (S.I. 2009/1632), reg. 12(1) (3.8.2009)

The Companies (Shareholders' Rights) Regulations 2009 of 3 August 2009.

¹⁵⁶ Primjerice, njemački zakonodavac nije izmijenio čl. 131. AktG-a, dok je nizozemski smatrao kako je postojeće uređenje instituta usklađeno s Direktivom. Francuski je zakonodavac samo dodatno uredio pravo društava da se pozivaju na sekciju FAQ, kao i na grupna pitanja istog sadržaja te je tvrdio da je predmetni institut u svemu ostalom usklađen sa zahtjevima Direktive. S druge strane, neke države članice, primjerice Ujedinjeno Kraljevstvo i Belgija, znatno su izmijenile svoje propise. Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 39-40.

¹⁵⁷ *Einzelfragen zum aktienrechtlichen Auskunfts- und Fragerecht im Zuge der COVID-19-Pandemie*, *Wissenschaftliche Dienste, Deutscher Bundestag, WD 7: Zivil-, Straf- und Verfahrensrecht, Bau und Stadtentwicklung, WD 7 - 3000 - 057/20* od 6. svibnja 2020. godine, dostupno na: <https://www.bundestag.de/resource/blob/700748/41efcd890a89d36760dfec2210a80ba3/WD-7-057-20-pdf-data.pdf> (16.07.2021.), str. 6. Primjerice, u nekim je državama članicama pravo na obaviještenost prije glavne skupštine izričito dopušteno nacionalnim zakonima. Članak 9. Direktive izričito ne dopušta pisana pitanja, ali i ne isključuje tu mogućnost.

¹⁵⁸ *Zetzsche, D.*, op. cit., str. 63.

¹⁵⁹ Primarni cilj zahtjeva za objavljivanjem podataka o glavnoj skupštini je omogućiti dioničarima donošenje informiranih odluka na skupštini, uključujući odobravanje financijskih izvješća. Zbog toga je na upravi posebna dužnost dati dioničarima pravovremene i relevantne informacije. Malo je vjerojatno da će većina dioničara pribaviti dostatno informacija koje će im omogućiti donošenje informiranih odluka zbog, tzv. *free-rider* problema i troškova dobivanja takvih informacija. *Birkmose, H., Directors' Duties to Engage Shareholders*, op. cit., str. 113.

potiče uporabu mogućnosti koje nude suvremene tehnologije za trenutni pristup informacijama. U odnosu na institut prava na obaviještenost, u osmom recitalu Direktiva o pravima dioničara potiče države članice da se svakom dioničaru omogući da postavlja pitanja koja se odnose na točke dnevnoga reda glavne skupštine, kao i da na njih dobije odgovor, dok im, s druge strane, prepušta da odrede pravila o tome kako i kada pitanja treba postavljati i na njih odgovarati.

Direktiva o pravima dioničara jamči čl. 9. svakom dioničaru pravo postavljati pitanja koja se odnose na točke dnevnog reda, uz istodobnu obvezu društva da odgovora na postavljena pitanja. Dioničar ima pravo zahtijevati odgovore na pitanja koja, izravno ili neizravno, utječu na vrijednost njegove dionice.¹⁶⁰ U skladu s preambulom, ovaj članak stoga ograničava pravo postavljanja pitanja na točke dnevnoga reda, ali budući da su mnoge države članice već uključile pravo na obaviještenost u svoje nacionalne propise prije primjena Direktive o pravima dioničara koja sadrži zahtjeve za minimalnim usklađivanjem, neke države članice (primjerice Nizozemska) određuju kako dioničar može postavljati i pitanja koja nisu izravno povezana s dnevnim redom glavne skupštine.¹⁶¹ Iako Direktiva predviđa da se pitanje mora odnositi na točke dnevnog reda glavne skupštine, izričito se ne zahtijeva da je takva informacija potrebna, odnosno nužna dioničaru da bi on mogao procijeniti takvu točku dnevnog reda.¹⁶² Prema Direktivi o pravima dioničara, svaki dioničar mora imati pravo, bez obzira na kvorum, postavljati pitanja u vezi s točkama dnevnog reda glavne skupštine i dobiti odgovor. Prema trećem recitalu „učinkoviti nadzor dioničara preduvjet je uspješnog korporativnog upravljanja te bi ga shodno tome trebalo olakšati i poticati“.¹⁶³ Stoga je pravo postavljanja pitanja važna odredba koja jamči da država članica ne može uvesti kvorum prema kojem je za njegovo ostvarivanje potreban minimalni udio u temeljnom kapitalu dioničkog društva.¹⁶⁴

Oblik i vrijeme ostavriavanje prava na obaviještenost, tj. pravila o tome kako i kada treba postavljati i odgovarati na pitanja htjelo se prepustiti državama članicama (recital 8., str. 2.

¹⁶⁰ Čulinović Herc, Edita, Hasić, Tea, Sudjelovanje dioničara u radu glavne skupštine dioničkog društva prema noveli Zakona o trgovačkim društvima, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 32, br. 1(2011), str. 31-71., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82229> (22.02.2020.), str. 52.

¹⁶¹ Lafarre, A., op. cit., str. 27.

¹⁶² Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 11. Tako i Kubis, D., op. cit., str. 614.

¹⁶³ Za cjelovitu raspravu o korporativnom upravljanju vidjeti: Jurić, Dionis, Pravno uređenje unutarnjeg korporacijskog upravljanja (Corporate Governance) u dioničkim društvima u hrvatskom i usporednom pravu društava, Rijeka, Pravni fakultet u Rijeci, 2006.

¹⁶⁴ Ulrich tematizira je li takvo uređenje europskog zakonodavca dostatno kvalitetno s obzirom na mogućnost nastanka situacija u kojima mali dioničari mogu kupiti veliki broj dionica koje će ih ovlastiti da na glavnim skupštinama ostvare pravo na obaviještenost postavljenjem velikog broja pitanja. Ulrich, N., op. cit., str. 12.

Direktiva o pravima dioničara).¹⁶⁵ Stoga su države članice mogle dopustiti da se pravo postavljanja pitanja realizira prije ili tijekom glavne skupštine, ili u oba slučaja, ali svakako mora biti ispunjen uvjet da se pitanja odnose na dnevni red glavne skupštine. Prijedlog Direktive proširio je pravo postavljanja pitanja na vrijeme prije glavne skupštine, jer su zakoni država članica ili ograničavali njegovu primjenu samo na glavnu skupštinu ili čak nisu priznavali pojedinačno pravo postavljanja pitanja na glavnoj skupštini kao pravo na informaciju.¹⁶⁶

Države su članice mogle pravo postavljanja pitanja i obveza odgovora ograničiti mjerama koje poduzima sama država članica ili koje dopusti društvima da ih poduzmu. Takve su se mjere mogle nametnuti u cilju utvrđivanja identiteta dioničara, osiguranja reda na glavnim skupštinama i njihova pripremanja te zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa društva. Europski zakonodavac uočio je da bi se društvo moglo izložiti opasnosti od raznih negativnih posljedica upravo davanjem odgovora na određena pitanja, zbog čega je vrlo široko postavio mogućnost uskrate odgovora na pitanja. Daljnja, dodatna razrada razloga uskrate ostavljena je državama članicama pri implementaciji odredbi Direktive u nacionalna zakonodavstva. Države članice su također imale na raspolaganju mogućnost da dopuste društvima da pruže zajednički odgovor na pitanja uz uvjet da su ona istog sadržaja. Također su mogle uvesti predmnijevu odgovora na pitanje kada su odgovarajuće informacije dostupne na internetskoj stranici društva u obliku pitanja i odgovora.¹⁶⁷ Svrha je takvih promjena bila u postizanju veće dostupnosti informacija i mogućnosti samoinformiranja dioničara radi rasterećenja rada glavne skupštine.¹⁶⁸

Provedbenom Uredbom Komisije (EU) 2018/1212 od 3. rujna 2018. godine o utvrđivanju minimalnih zahtjeva za provedbu odredbi Direktive 2007/36/EZ Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu utvrđivanja identiteta dioničara, prijenosa informacija i olakšavanja izvršavanja prava dioničara (u daljnjem tekstu: Provedbena Uredba Komisije (EU) 2018/1212),¹⁶⁹ istaknuto je da je

¹⁶⁵ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 11.

¹⁶⁶ Ulrich, N., op. cit., str. 12.

¹⁶⁷ Članak 9. (2) Direktive o pravima dioničara. Čulinović Herc, E., Hasić, T., op. cit., str. 52.

¹⁶⁸ Pirš, Barbara, Vpliv Direktive 2007/36 o uveljavljanju določenih pravic delničarjev na slovenski pravni red, Podjetje in delo, vol. 38, br. 3-4(2012), str. 567-584., v. 4. Ključne spremembe.

¹⁶⁹ C/2018/5722, SL L 223, 4.9.2018, Prema četvrtoj alineji Provedbene Uredbe Komisije (EU) 2018/1212, cilj njezina donošenja je: „spriječiti različitu provedbu odredbi Direktive 2007/36/EZ, koja bi mogla dovesti do donošenja neusklađenih nacionalnih normi, čime bi se povećali rizici i troškovi prekograničnih djelovanja te time ugrozila njihova djelotvornost i učinkovitost, kao i stvorila dodatna opterećenja za posrednike“. Prema trećoj alineji Direktive 2017/828 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. svibnja 2017. o izmjeni Direktive 2007/36/EZ u pogledu poticanja dugoročnog sudjelovanja dioničara, SL L 132/1, 20.05.2017. (u daljnjem tekstu: Direktiva (EU) 2017/828), Europska je komisija u svojoj komunikaciji u Akcijskom planu EU-a najavila provedbu određenih mjera u području

nužno poticati izdavatelje da u komunikaciji sa svojim dioničarima upotrebljavaju moderne tehnologije u cilju olakšanja učinkovitijega prekograničnog izvršavanja prava dioničara.¹⁷⁰

Direktivom o pravima dioničara nastojala se “poboljšati komunikacija između trgovačkih društava uvrštenih na burzu i njihovih dioničara, posebno prijenos informacija duž lanca posrednika,¹⁷¹ te se od posrednika zahtijeva da olakšaju izvršavanje prava dioničara. Ta prava uključuju pravo na sudjelovanje i glasovanje na glavnim skupštinama te financijska prava poput prava na isplatu dobiti ili na sudjelovanje u drugim korporativnim događajima koje pokrene izdavatelj ili treća strana”.¹⁷² Svi ovi problemi postaju dodatno složeniji ako je sudjelovanje dioničara oposredovano.¹⁷³ Uklanjanje prepreka ostvarivanju prava domaćih i prekograničnih dioničara smatralo se ključnim preduvjetom za razvoj tržišta dionica u Europskoj uniji te za olakšavanje integracije financijskih tržišta u Europskoj uniji i konačno, osiguranje jedinstvenoga tržišta kapitala.¹⁷⁴ Europska je komisija identificirala dvije obvezujuće mjere kako bi primorale institucionalne ulagatelje da zauzmu aktivniji stav: da otkriju svoje politike glasovanja te kako su njihovi glasovi zapravo dani. Time bi se trebalo poboljšati upravljanje institucionalnih ulagatelja,

korporativnog upravljanja, posebice onih kojima će se potaknuti dugoročno sudjelovanje dioničara te jačanje transparentnosti na relaciji trgovačko društvo i njegovi ulagatelji.

¹⁷⁰ Cilj je Direktive o pravima dioničara omogućiti dioničarima pravodobni pristup cjelovitim informacijama i jednostavnim načinima ostvarivanja određenih prava - posebno glasačkih prava, bez obzira na to gdje imaju prebivalište u EU-u, a može se postići samo korištenjem informacijske tehnologije s pomoću koje dioničari svoja prava ostvaruju na glavnoj skupštini. Vidjeti u: Breznik, K., op. cit., v. 3. Uporaba informacijske tehnologije na području korporacijskih pravnih institutov.

¹⁷¹ U ulozu posrednika pojavljuju se kreditne institucije i investicijska društva koja pružaju usluge pohrane i skrbništva nad vrijednosnim papirima, odnosno upravljanja portfeljem vrijednosnih papira svojih klijenata. Tepeš, Nina, Investicijska društva i kreditne institucije kao subjekti ovlašteni za obavljanje poslova skrbništva, u: Slakoper, Zvonimir (ur.), Bankovni i financijski ugovori, Zagreb, Narodne novine, 2017., str. 957-964.

¹⁷² Prva alineja Provedbene Uredbe Komisije (EU) 2018/1212.

¹⁷³ Primjerice, kao jedan od temeljnih problema koji se javlja u prekograničnom kontekstu je različito regulatorno okruženje koje se tiče vrijednosnog papira i njegova zakonitog imatelja – ulagatelja ili posrednika. Vidjeti: Čulinović-Herc, Edita, Zubović, Antonija, Derenčinović Ruk, Morana, Utjecaj modernih tehnologija na posredno držanje dionica – nacionalni modeli i globalna perspektiva, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, vol. 12, br. 1(2021), str. 21-44., <https://doi.org/10.32984/gapzh.12.1.2> (19.12.2022.), str. 23. O problemu posrednog držanja dionica vidjeti: Markovinović, H., Tepeš, N., Ostvarivanje prava glasa po dionicama u skrbništvu, u: Čulinović-Herc, E.; Jurić, D.; Žunić Kovačević, N. (ur.). Financiranje, upravljanje i restrukturiranje trgovačkih društva u doba recesije, Rijeka, Pravni fakultet u Rijeci, 2011., str. 339–377.; Kunda, Ivana, Ostvarivanje članskih prava u sustavu prekograničnog držanja dionica putem posrednika, u: Čulinović-Herc, E., Jurić, D., Žunić Kovačević, N. (ur.), Financiranje, upravljanje i restrukturiranje trgovačkih društva u doba recesije, Rijeka, Pravni fakultet u Rijeci, 2011., str. 303–336.; Markovinović, Hrvoje, Tepeš, Nina, Posebno o pripadnosti nematerijaliziranih vrijednosnih papira povjerenih u skrbništvo, u: Slakoper, Zvonimir (ur.), Bankovni i financijski ugovori, Zagreb, Narodne novine, 2017., str. 978.-995.; Markovinović, Hrvoje, Tepeš, Nina, Skrbništvo nad vrijednosnim papirima, u: Barbić, Jakša, Giunio, Miljenko (ur.), Zbornik 49. susreta pravnika, Opatija 2011., Zagreb, Hrvatski savez udruga pravnika u gospodarstvu, 2011., str. 81-124.; Tepeš, Nina, Skrbništvo nad financijskim instrumentima i sustav zaštite ulagatelja, u: Miladin, Petar, Jakšić, Tomislav (ur.), Prilagodba hrvatskog prava i ekonomije europskom tržištu kapitala, Zagreb, Pravni fakultet u Zagrebu, 2013., str. 387-418.

¹⁷⁴ Annex to the Proposal op. cit., u bilj. 121, str. 3.

ali i povećati njihov angažman u društvima u koje ulažu.¹⁷⁵ Rasprava o osnaživanju dioničara temelji se na pretpostavci da dioničari imaju dugoročne ciljeve ulaganja koje se odnose na maksimiziranje vrijednosti, kao preostali nositelji rizika. Ako se kao idealni aktivni dioničar identificira onaj dioničar koji cilja na dugoročno ulaganje, tada je moguće rješenje dodijeliti dodatne poticaje takvim dioničarima. To nudi primjerice francuski model koji dioničarima koji drže dionice u svoje ime najmanje dvije godine dodjeljuje dvostruka glasačka prava koja su vezana ne za dionicu, već za konkretnog dioničara.¹⁷⁶

Kao odgovor na problem nedostatne uključenosti dioničara u rad glavnih skupština i donošenje odluka na njima te učestalu pojavu institucionalnih ulagatelja i upravitelja imovinom usmjerenih na kratkoročne ciljeve društva koji dionice drže kao posrednici koji ostvaruju članska prava za dioničare te zbog čega društva nerijetko nemaju informacije o tome tko su njihovi krajnji ulagatelji, zakonodavac EU-a reagirao je donošenjem Direktive (EU) 2017/828.¹⁷⁷ Izmijenjena Direktiva o pravima dioničara ponudila je još veći stupanj zaštite dioničarima te je potaknula dugoročno sudjelovanje dioničara u društvu.¹⁷⁸ Dodjeljivanjem dioničarima prava na obvezujuće ili savjetodavno glasovanje o politici primitaka moguće je uočiti pojavu dodjeljivanja dodatnih dioničarskih prava.¹⁷⁹ S obzirom na trend povećanja informiranja i transparentnosti, odredbama Direktive (EU) 2017/828 u pogledu poticanja dugoročnoga sudjelovanja dioničara prošireni su zahtjevi za određivanjem politike primitaka članovima uprave, odnosno izvršnim direktorima društava u koju se sada uključuju dioničari te se propisala obveza izrade godišnjeg izvješća o primitcima njihovih članova.¹⁸⁰ Uz to, kada je riječ o uvrštenim dioničkim društvima, uvedeni su dodatni regulatorni zahtjevi kako bi se dioničare potaknulo sudjelovati u radu glavnih skupština kada za njih dionice pohranjuju i prava iz njih ostvaruju posrednici. Također se uvodi transparentnost institucionalnih ulagatelja, upravitelja imovinom i savjetnika pri glasovanju o

¹⁷⁵ Birkmose, H., *The Transformation of Passive Institutional Investors to Active Owners- Mission Impossible?*, op. cit., str. 127.

¹⁷⁶ Birkmose, H., *The Transformation of Passive Institutional Investors to Active Owners- Mission Impossible?*, op. cit., str. 129-130.

¹⁷⁷ Lafarre, A., op. cit., str. 32-33.

¹⁷⁸ Horak, H., Poljanec, K., *Recent Developments in European Company Law: A Way Forward to More Social Europe?*, op. cit., str. 156.

¹⁷⁹ Horak, H., Poljanec, K., *Recent Developments in European Company Law: A Way Forward to More Social Europe?*, op. cit., str. 161.

¹⁸⁰ Za raspravu o navedenom vidjeti: Kocbek, Marijan, *Politika prejemkov direktorjev – pravice delničarjev in informacije: po predlogu novele ZGD-1K, Podjetje in delo*, vol. 45, br. 6-7(2019), str. 1181-1191.; Strojín Štampar, Anja, *Politika prejemkov organov vodenja in nadzora - de lege lata in uskladitev z direktivo o sodelovanju delničarjev, Podjetje in delo*, vol. 44, br. 6-7(2018), str. 1075-1090.

njihovoj politici sudjelovanja, dogovorima i pružanju usluga na glavnim skupštinama društava.¹⁸¹ Dodatne informacijske obveze nametnute su i kada je riječ o poslovima društva s povezanim osobama koje mora prethodno odobriti nadzorni, odnosno upravni odbor društva te se oni objavljuju na internetskim stranicama društva.¹⁸² Nedavne reforme europskoga zakonodavca ukazuju da se nastoji ispuniti cilj dugoročnoga sudjelovanja dioničara putem različitih financijskih posrednika koji su uključeni u lance financijskih ulaganja. Institucionalni ulagatelji¹⁸³ i upravitelji imovinom sada imaju zadatak ispuniti uvjet transparentnosti u pogledu svojih strategija ulaganja, politike sudjelovanja i njezine provedbe što ukazuje na promjenu paradigme kada je riječ o regulatornim ciljevima jer je fokus usmjeren s odnosa dioničara i društva prema više uravnoteženom pristupu koji uzima u obzir javni interes. Tako se može primjetiti kako u fokusu europskoga zakonodavca više nije isključivo dodjeljivanje ili osnaživanje prava dioničara, već sve više uključuje nametanje obveze dioničarima¹⁸⁴ prema trgovačkim društvima u koji ulažu kapital,

¹⁸¹ Institucionalni ulagatelji i upravitelji imovinom trebali bi razviti i javno otkriti informacije o provedbi svoje politike sudjelovanja, a osobito način na koji su izvršili svoje pravo glasa (ili pojasniti razlog zbog kojeg su odlučili da neće tako postupiti) kako bi se ostvario cilj povećanja transparentnosti. Vidjeti sedamnaestu i osamnaestu alineju Direktive (EU) 2017/828. Za raspravu o transparentnosti institucionalnih ulagatelja, upravitelja imovinom i savjetnika za glasanje vidjeti: Prostor, Jerneja, Preglednost institucionalnih vlagatelj, upravljavcev premoženja in svetovalec za glasovanje, Podjetje in delo, vol 45, br. 6-7(2019), str. 1192-1203.

¹⁸² Jurić, Dionis, Direktiva (EU) 2017/828 o izmjeni Direktive 2007/36/ez u pogledu poticanja dugoročnog sudjelovanja dioničara i njezina implementacija u hrvatsko pravo društava, Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, vol. 35, br. 3-4(2019), str. 243-260., <https://doi.org/10.25234/pv/8628> (15.05.2022.), str. 243. Za raspravu o transakcijama s povezanim osobama vidjeti primjerice: Podgorelec, Peter, Preglednost in odobritev poslov s povezanimi strankami, Podjetje in delo, vol. 45, br. 6-7(2019), str. 1168-1180.; Zubović, Antonija, Novi regulatorni okvir za transakcije s povezanim osobama, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 41, br. 1(2020), str. 219-240., <https://doi.org/10.30925/zpfsr.41.1.10> (11.07.2022.)

¹⁸³ Za raspravu o tome trebaju li institucionalni ulagatelji primarno djelovati u interesu društva u koje ulažu (engl. *agency theory*), korisnika sredstava (engl. *agency capitalism*), tržišta, odnosno ekonomije (engl. *universal ownership*) ili društvene zajednice (engl. *stakeholder theory*), vidjeti u: Klettner, Alice, Stewardship Codes and the Role of Institutional Investors in Corporate Governance: An International Comparison and Typology, British Journal of Management, vol. 32, br. 4(2021), str. 988.+1006., <https://doi.org/10.1111/1467-8551.12466> (24.05.2022.).

¹⁸⁴ Obveze dioničara najčešće se odnose na problem *principal-agent* koji se može pojaviti između većinskih i manjinskih dioničara, ali se nametanje obveza dioničarima može opravdati osiguranjem učinkovitosti tržišta. Vidjeti: Birkmose, Hanne Søndergaard, Sergakis, Konstantinos, Enforcement of Shareholders' Duties – Introduction, u: Birkmose, Hanne S., Sergakis, Konstantinos (eds.), Enforcing Shareholder Duties, Cheltenham, Edward Elgar, 2019., Nordic & European Company Law Working Paper, br. 19-02, str. 1-15., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3350310> (20.11.2022.), str. 2. Nadalje, Birkmose i Möslein obveze dioničara dijele prema njihovim izvorima; prema kriteriju interesa koji se pritom treba štiti; s obzirom na vrstu društava u koja se ulaže, vrste dioničara i različite vrste poslovnih situacija. Vidjeti detaljno u: Birkmose, Hanne Søndergaard, Möslein, Florian, Introduction: Mapping Shareholders' Duties u: Hanne S. Birkmose (ed.), Shareholders' Duties, Kluwer Law International, 2017. Nordic & European Company Law Working Paper, br. 18-03, str. 1-25., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3122380> (20.11.2022.), str. 2-14.

kao i općenito prema zajednici.¹⁸⁵ Putem posrednika (primjerice banke skrbnika i depozitara) europski je zakonodavac uspostavio informacijske kanale za dijalog između uvrštenih društava te njihovih dioničara. S novim informacijskim kanalom stvorenim člancima 3a do 3k Direktive 2007/36/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o izvršavanju pojedinih prava dioničara trgovačkih društava uvrštenih na burzu prvi je put postavljen pravni temelj za individualnu komunikaciju s dioničarima. Namjera je bila društvima omogućiti identifikaciju postojećih dioničara kako bi se dioničarima olakšalo izvršavanje članskih prava te komunikacija s društvom. Time je stvoren instrument za prijenos individualne i ciljane informacije s dioničkog društva na dioničare te obrnuto, s dioničara na društvo.¹⁸⁶ Iako reforma nije izravno utjecala na odredbe o pravu na obaviještenost, jedino čl. 14.b Direktive o pravima dioničara sada predviđa da države članice moraju predvidjeti učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće sankcije, što je povezano s mogućnosti pobijanja odluke glavne skupštine zbog neinformiranja.¹⁸⁷ Kao rezultat takvoga razvoja, pravo na obaviještenost sada je samo jedan element sveobuhvatnoga sustava informacijskih pravila za dionička društva.¹⁸⁸

2.1.2. Regulatorne aktivnosti nacionalnih zakonodavaca država članica Europske unije

Postojeće pravno uređenje i povijesni razvoj prava dioničara na obaviještenost prvo će se istražiti u hrvatskom, njemačkom i slovenskom pravnom sustavu kao temeljnim pravnim uređenjima izabranim za usporedbu. U sljedećem potpoglavlju prikazat će se na koji način to pravo reguliraju preostale države članice EU-a na jednoj općenitijoj razini, u sklopu proširenoga usporednopravnog uzorka.

¹⁸⁵ Autenne, Alexia, ... [et al.], *The Current Challenges for EU Company and Financial Law and Regulation*, *The Journal of Accounting, Economics, and Law*, A Convivium, vol. 8, br. 3(2018), str. 1-12, 10.2139/ssrn.3089782 (15.01.2022.), str. 8-9. O pojavi proširivanja obveza dioničara vidjeti primjerice: Birkmose, Hanne S. (ed.), *Shareholders' duties*, Alphen aan den Rijn, Wolters Kluwer Law International B.V., 2017.; Birkmose, Hanne S., *From Shareholder Rights to Shareholder Duties – A Transformation of EU Corporate Governance in a Sustainable Direction?*, *InterEULawEast*, vol. 5, br. 2(2018), str. 69-96., dostupno na: <https://doi.org/10.22598/iele.2018.5.2.2>. (15.5.2022.).

¹⁸⁶ Kalss, S., op. cit., str. 227.

¹⁸⁷ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 13.

¹⁸⁸ Decher, Christian E., *Aktionärsinformation – Responsio –*, *Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht*, vol. 49, br. 2-3(2020), str. 238-247., <https://doi.org/10.1515/zgr-2020-0011> (14.11.2020.), str. 239.

2.1.2.1. Osnovni usporednopravni uzorak

Cilj je potpoglavlja o osnovnom usporednopravnom uzorku prikazati pravo na obaviještenost u razvojnoj i usporednopravnoj perspektivi hrvatskoga, njemačkog te slovenskog prava.

2.1.2.1.1. Republika Hrvatska

Prema hrvatskom pravu, pravi razvoj prava na obaviještenost započinje s prvom inačicom ZTD-a, koji je temeljen na zasadama prava društava zemalja germanskoga kruga. Nužno je uzeti obzir i činjenicu diskontinuiteta pravnog uređenja razdoblja u kojem su bila zastupljena državna poduzeća te nakon toga, vrste organiziranja u privredi koje su bile suprotnost postojećim tipovima trgovačkih društava. Stoga, hrvatsko uređenje ovog instituta započinje sa Zakonom o trgovačkim društvima¹⁸⁹ i njegovom primjenom 1995. godine.¹⁹⁰

Pravna osnova prava na obaviještenost i danas se nalazi u odredbi čl. 287. st. 1. ZTD-a. Budući da je pravo na obaviještenost izrijekom propisano zakonom, ne postoji mogućnost njegova isključenja, primjerice odlukom glavne skupštine.¹⁹¹ Pravo na obaviještenost nije neograničenog opsega, već ograničenje postoji u dva smjera. Jedno se odnosi na sadržaj i vrstu obavještavanja (samo one obavijesti o poslovima društva ako je to potrebno za prosudbu pitanja koja su na dnevnom redu glavne skupštine), a drugo se odnosi na mogućnost uskrate davanja obavijesti u taksativno propisanim slučajevima. Ono je uvedeno čl. 287. Zakona o trgovačkim društvima iz 1993. godine, dok je pravno sredstvo zajamčeno čl. 288. koji je regulirao odluku suda o pravu dioničara biti obaviješteni.¹⁹² Članak 287. ZTD/93 tako je propisivao tko je dužan dati obavijesti i

¹⁸⁹ U Republici Hrvatskoj trgovačka su društva prvi put ovim Zakonom detaljno regulirana nakon 1875. godine. Prije toga ona su bila uređena Trgovačkim zakonom koji se nazivao i Zakonskim člankom XXXVII. zajedničkog Hrvatsko-ugarskog sabora. Vidjeti: Nacrt Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima s konačnim prijedlogom zakona, Ministarstvo pravosuđa, Zagreb, 2009., dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/41519-02.pdf> (27.10.2021.), str. 2.

¹⁹⁰ O povijesnom nasljeđu te stvaranju hrvatskoga prava društva vidjeti: Barbić, J., Utjecaj njemačkog prava na stvaranje hrvatskog prava društva, op. cit, str. 339. na dalje.

¹⁹¹ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 535.

¹⁹² Zakon o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 111/93. (u daljnjem tekstu: ZTD/93.). Članak 288. ZTD/93-a propisivao je koji je sud nadležan za donošenje odluke o zahtjevu dioničara, koje su kategorije dioničara obuhvaćene pojmom aktivno legitimiranih te u kojem se roku to može učiniti.

kome, gdje se to mora učiniti, da je potreban zahtjev te koja su pitanja obuhvaćena pojmom obavijesti.

Članak 287. ZTD-a izmjenama je i dopunama bio sustavno mijenjan, nadograđivan te usklađivan. Prva je takva izmjena stupila na snagu Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima iz 2003. godine.¹⁹³ U prvom su stavku dodane dvije rečenice koje su se odnosile na obveze uprave o podacima koji su moraju navesti u financijskim izvješćima kada društvo stekne vlastite dionice, kao i na obvezu uprave društva majke u koncernu na dodatna obavještenja. Time je zakonodavac postavio dodatne obveze upravi dioničkog društva u pogledu izvještavanja o vlastitim dionicama, dionicama bez nominalnog iznosa i društvima koncerna u cilju postizanja veće razine transparentnosti i obaviještenosti dioničara društva. Odredbom čl. 124. st. 2., 3. i 4. ZID ZTD/03. djelomično je izmijenjen st. 2. u odnosu na razloge uskrate davanja obavijesti. Tako je u st. 2. u uvodnoj rečenici iza riječi: „obavijesti“ dodana riječ: „samo“, čime se nastojalo naglasiti kako uprava smije uskratiti davanje obavijesti samo u slučajevima navedenih razloga za uskratu, što listu razloga uskrate čini isključivom. U odnosu na čl. 288. ZTD-a dio teksta je brisan u st. 1., dok je u st. 2. dio također zamijenjen i dodan. Dodavanjem riječi „zatraženo“ u odnosu na obavještenje nastojalo se dodatno naglasiti i navesti kako se obavještenja ne daju *ex offo*, već isključivo na zahtjev dioničara. Najvažnija promjena odnosila se na dodavanje st. 3., kojim je izrijekom propisano kako će se obavijest dati dioničaru i izvan skupštine ako sud udovolji njegovu zahtjevu.

Sljedeća izmjena stupila je na snagu Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima 2007. godine.¹⁹⁴ Njome je odredbom čl. 73. st. 1. ZID ZTD/07-a dodana točka 6. koja se odnosila na propisivanje dodatnoga razloga uskrate davanja obavijesti pozivanjem na obavijest koja je dostupna na internetskoj stranici društva najmanje sedam dana prije prvoga dana održavanja glavne skupštine i tijekom njezina održavanja. Isti je članak odredbom čl. 73. st. 2. ZID ZTD/07-a dopunjen dodanim st. 5. kojim je predsjedniku glavne skupštine dana ovlast da vremenski primjereno ograniči ostvarivanje prava dioničara na postavljanje pitanja i raspravljanje radi osiguravanja normalnog tijeka glavne skupštine, a da se takva ovlast detaljnije uredi statutom, odnosno poslovnikom o radu. Također se njime željela otkloniti ili umanjiti njegova

¹⁹³ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 118/03. (u daljnjem tekstu: ZID ZTD/03.).

¹⁹⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 107/07. (u daljnjem tekstu: ZID ZTD/07.).

potencijalna zloupotreba. Primjerice, na način da određeni dioničar oduzme previše vremena na glavnoj skupštini čime bi spriječio preostale dioničare da dođu na red za postavljanje pitanja ili iznošenje stavova i mišljenja. S druge strane, čl. 288. ZTD-a nije mijenjan niti nadopunjavani ZID ZTD/07-a.

Izmjene ZTD-a iz 2009. godine provedene su radi usklađivanja s Direktivom o pravima dioničara koja je bila usvojena nakon što je već ZTD u ranijoj noveli bio izmijenjen i stupio na snagu. Iako je Direktiva o pravima dioničara ciljala uspostaviti pravila koja promiču ostvarivanje prava dioničara na glavnim skupštinama društava uvrštenih na burzu, hrvatski je zakonodavac smatrao da je pravo na obaviještenost potrebno osigurati za dioničare svih dioničkih društava.¹⁹⁵ Novela ZTD-a iz 2009. godine usvojena radi primjene predmetne direktive stupila je na snagu, između ostalog i radi jačanja prava dioničara koji imaju pravo biti obaviješteni te, posljedično, kako bi mogli sudjelovati u postupku donošenja odluka na glavnoj skupštini društva.¹⁹⁶ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima iz 2009. godine¹⁹⁷ izmijenio je oba članka relevantna za ostavriavanje prava na obaviještenost svakog dioničara. Prva se izmjena odnosila na čl. 287. ZTD-a u kojem je odredbom čl. 61. st. 1. ZID ZTD/09.-a djelomično izmijenjen st. 1., a st. 2. i 3. istoga zakona djelomično je izmijenjen st. 2. Prvi je stavak djelomično izmijenjen radi terminoloških usklađivanja s novim pojmom izvršnih direktora budući da je izmjenama i dopunama ZTD-a 2007. godine uvedena mogućnost izbora između monističkog i dualističkog ustroja organa. Također je nadograđena obveza uprave uvedena ZID ZTD/03. o podacima koji se moraju navesti u izvješću o stanju društva kada društvo stekne vlastite dionice.¹⁹⁸ Ako društvo nije obvezno sastaviti izvješće, podatke navedene u zakonu dužno je navesti u bilješkama uz financijska izvješća. Drugi je stavak također terminološki usklađen. U odnosu na čl. 288. ZTD-a dio je teksta dodan odredbom čl. 62. ZID ZTD/09. na način da je tekst terminološki usklađen s pojmom izvršnih direktora. Tako je izrijekom uvedeno pravilo da će sud o naknadi troškova postupka o pravu dioničara da budu obaviješteni odlučivati po kriteriju slobodne ocjene. Novela ZTD-a iz 2009. uvela je novosti vezano za minimalni sadržaj poziva na glavnu skupštinu (odnosno,

¹⁹⁵ Horak, H., Dumančić, K., Jačanje prava dioničara i pravo dioničara na informacije, op. cit., str. 106.

¹⁹⁶ Horak, H., Dumančić, K., Jačanje prava dioničara i pravo dioničara na informacije, op. cit., str. 113.

¹⁹⁷ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 137/09. (u daljnjem tekstu: ZID ZTD/09.).

¹⁹⁸ VTSRH, Pž-2510/05 od 10. ožujka 2008. utvrdio je da dioničari imaju pravo biti obaviješteni o pitanjima u vezi sa stjecanjem vlastitih dionica društva, određivanjem cijene po kojoj su one prodane, odnosno jesu li takve dionice bile ponuđene dioničarima društva. Takve obavijesti moraju biti detaljne, jasne, određene i razumljive te odgovarati načelima savjesnog i istinitog polaganja računa.

obavijesti o sazivanju glavne skupštine) te je izmijenjen st. 3. i 4. čl. 277. ZTD-a. Predviđeno je da uprava mora u poziv za glavnu skupštinu društva čijim se dionicama trguje na uređenom tržištu, između ostalih elemenata, navesti pravo dioničara na obaviještenost (pri čemu se podatci mogu ograničiti samo na rokove za korištenje pravima ako se u pogledu ostaloga upućuje na daljnja objašnjenja koja su dostupna na internetskoj stranici društva).¹⁹⁹

Godine 2011. Hrvatski je sabor utvrdio i proglasio pročišćeni tekst ZTD-a kojim je objedinio sve dotadašnje izmjene i dopune.²⁰⁰ Nakon toga još je jednom došlo do izmjene čl. 287. ZTD-a, i to Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima iz 2012. godine.²⁰¹ Nakon toga su članci ZTD-a koji uređuju institut prava na obaviještenost dioničara ostali u neizmijenjenom obliku.²⁰² U ZID ZTD/12 dopunjene su u st. 2. čl. 287. ZTD-a točke 2., 3. i 4. koje reguliraju razloge uskrate davanja obavijesti. U odnosu na točku 2. (porezna davanja ili visina pojedinih od njih) te točku 3. (razlika između vrijednosti s kojom su pojedini predmeti navedeni u poslovnim knjigama društva i njihove više vrijednosti) povezanost s interesom zaštite povjerljivih podataka ili poslovnog interesa društva ili s njime povezanog društva uveden je kao uvjet za opravdanost pozivanja na predmetne razloge uskrate. Za iste je potrebe uskrate točka 4. (metode izrade financijskih izvješća društva i procjene vrijednosti imovine, prihoda i rashoda) također uvjetovana urednim radom i primjerenim trajanjem glavne skupštine. Nužno je istaknuti kako se u hrvatskom uređenju prava na obaviještenost posebno ne predviđa uporaba internetske stranice društva²⁰³ za davanje odgovora na postavljena pitanja niti mogućnost elektroničkoga postavljanja pitanja. No, to je svakako odluka koje svako društvo može donijeti za sebe.²⁰⁴

¹⁹⁹ Članak 50. ZID ZTD/09.

²⁰⁰ Zakon o trgovačkim društvima (potpuni tekst), Narodne novine, br. 152/11. (u daljnjem tekstu: ZTD/11.).

²⁰¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 111/12. (u daljnjem tekstu: ZID ZTD/12.).

²⁰² U nastavku navedeni zakoni nisu dirali u institut prava na obaviještenost u dioničkom društvu: Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 68/13. (u daljnjem tekstu: ZID ZTD/13.), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 110/15. (u daljnjem tekstu: ZID ZTD/15.), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 40/19. (u daljnjem tekstu: ZID ZTD/19.), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 34/22 (u daljnjem tekstu: ZID ZTD/22), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 114/2 (u daljnjem tekstu: ZID ZTD/22-1) te Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 18/23 (u daljnjem tekstu: ZID ZTD/23).

²⁰³ Autorice Horak i Dumančić provele su istraživanje 2010. godine kojim su, između ostalog, nastojale utvrditi koliki broj društava koristi vlastite internetske stranice. Od 265 uvrštenih društava, 167 primjenjuje kodeks korporativnog upravljanja, a od toga 95 % društava ima svoje internetske stranice (4 % nema, a 1 % nije odgovorilo). Horak, H. Dumančić, K., Jačanje prava dioničara i pravo dioničara na informacije, op. cit., str. 109.

²⁰⁴ Čulinović-Herc, E., Jurić, D., Prekogrančni aspekti prava glasa..., op. cit. u bilj. 34, str. 10.

S obzirom na aktualno uređenje, pravni temelj prava dioničara na obaviještenost čl. 287. ZTD-a određen je u prvom stavku koji propisuje njegove subjektivne pretpostavke (ovlaštenika i adresata) te sadržajne pretpostavke (povezanost obavijesti s poslovima dioničkog društva te pravnim i poslovnim odnosima povezanog društva, kao i s predmetom raspravljanja na glavnoj skupštini društva). Drugi stavak uređuje razloge ograničenja prava na obaviještenost kao dodatnu sadržajnu pretpostavku ostvarivanja toga prava koja je povezana s četvrtim stavkom o proceduralnim pretpostavkama u slučaju uskrate odgovora. Dodatno, trećim je stavkom regulirano, tzv. prošireno pravo na obaviještenost kada je nekome dioničaru zbog njegova svojstva dioničara dana obavijest izvan glavne skupštine. Peti stavak dodjeljuje ovlasti predsjedniku glavne skupštine da vremenski primjereno ograniči ostvarivanje prava dioničara na postavljanje pitanja. Analizom promjena zakonskoga uređenja prava na obaviještenost, moguće je uočiti kako je hrvatski zakonodavac usmjeren na, s jedne strane, povećavanje i proširivanje obveza uprave koje se odnose na obavještanje dioničara, a s druge, na smanjivanje i pooštavanje uvjeta za primjenu razloga uskrate. Razvidno je da razvoj instituta prava na obaviještenost ide u pravcu jačanja prava dioničara. To je u skladu s njegovim temeljnim ciljem i polazištem da treba služiti dioničarima radi ispravljanja njihove informacijske asimetrije. S druge strane, bolje i potpunije informirani dioničar moći će kvalitetnije oblikovati kolektivnu volju društva. U odnosu na Direktivu o pravima dioničara, RH je u potpunosti implementirala čl. 9. o pravu dioničara na obaviještenost. Prema mišljenju autorice, hrvatski je zakonodavac dodatno pooštrio razloge uskrate odgovora na pitanje dioničara u odnosu na mjere propisane Direktivom o pravima dioničara kao instrumenta minimalne harmonizacije. Također je nužno zaključiti da se RH ubraja u zakonodavstva s velikim brojem razloga uskrate zbog čega se postavlja pitanje može li tih razloga biti manje.

2.1.2.1.2. Savezna Republika Njemačka

Pravo na obaviještenost u njemačkom je pravu uređeno Zakonom o dioničkim društvima (njem. *Aktiengesetz*)²⁰⁵ (u daljnjem tekstu: AktG), točnije čl. 131. (*Auskunftsrecht des Aktionärs*) koji uređuje pravo dioničara zahtijevati informacije i 132. (*Gerichtliche Entscheidung über das Auskunftsrecht*) koji uređuje sudsko odlučivanje o pravu dioničara da zahtijeva informacije.

²⁰⁵ *Aktiengesetz vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089), das zuletzt durch Artikel 7 Absatz 6 des Gesetzes vom 12. Mai 2021 (BGBl. I S. 990) geändert worden ist*

Pravo na obaviještenost u skladu s čl. 131. AktG-a izvorno je bilo usmjereno na informacije koje se daju dioničarima društva na glavnoj skupštini.²⁰⁶ S druge strane, razvoj prava na obaviještenost dioničara u njemačkom pravu ima dužu povijest. Još prema preporuci Višeg trgovačkog suda (*Reichoberhandelsgerichts*) u njegovom izvješću iz 1877. godine, pojedinačni dioničar imao je pravo uvida u izvještaje o imovini i ekonomskom stanju društva. Međutim, nije osigurano daljnje zakonsko pojedinačno pravo dioničara na informacije. Nakon kontroverzne odluke Carevinskog suda (*Reichsgericht*) 1894. godine o pojedinačnom pravu na informaciju, u presudi iz 1913. godine sud je jasno stavio do znanja da glavna skupština, ali ne i pojedinačni dioničar, ima pravo na informacije, čime je potvrđeno kako je ovo pravo u svojem začetku bilo definirano kao kolektivno, a ne individualno pravo dioničara.²⁰⁷ Nakon što je pravo pojedinačnih dioničara na informaciju prvi put došlo u središte pozornosti kroz prijedloge na 34. Njemačkoj konferenciji pravnika 1926. godine i u nacrtu AktG-a iz 1930. godine koji je uslijedio, zakonodavac u AktG-u iz 1937. godine²⁰⁸ dodijelio je svakom dioničaru pravo na informaciju.²⁰⁹ U praksi je poseban problem predstavljalo to što je odluka o uskrati informacija ovisila o diskrecijskoj ocjeni uprave dioničkog društva. Nakon intenzivne rasprave koja je uslijedila, AktG iz 1965. godine oduzeo je tu diskreciju upravi.²¹⁰ Uvedena je i opcija obaveznoga davanja informacija nakon provedene sudske kontrole.²¹¹ Dodatno, AktG iz 1965. godine povezo je i uvjetovao pravo zahtijevati obavijesti dioničarevom mogućnosti prosuđivanja neke od točaka dnevnoga reda glavne skupštine. Nakon toga, fokus zakonodavca bio je usmjeren na ograničavanje prava na obaviještenost.²¹²

²⁰⁶ Decher, C., op. cit., str. 238.

²⁰⁷ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 7.

²⁰⁸ U Njemačkoj je do 1937. godine ovo pravo bilo neregulirano. Članak 112. njemačkog AktG 1937 osigurao je dioničarima pravo postavljati pitanja koja se odnose na točke o kojima se raspravlja na glavnoj skupštini. Odgovor se ne smije dati onda kada postoji pretežni interes društva ili povezanog društva ili zajednički interes, tj. korist društva ili države. Njemački je zakonodavac donošenjem AktG-a 1965. godine unaprijedio ovaj institut. Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 38.

²⁰⁹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 8.

²¹⁰ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 1.

²¹¹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 8.

²¹² Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 1.

Nova etapa razvoja nastaje s propisom *Gesetz zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts*²¹³ (u daljnjem tekstu: UMAG) iz 2005. godine. UMAG je nastojao poboljšati sustav upravljanja dioničkim društvima te je obuhvaćao brojne važne amandmane njemačkom AktG-u u odnosu na tri ključna područja korporativnog upravljanja: (1) odgovornost članova uprave; (2) glavnu skupštinu i (3) pobijanje odluka glavne skupštine dioničkog društva.²¹⁴ Glavne skupštine dioničkih društava nastojalo se izmijeniti tako da se smanji pretjerano formalističko poimanje izvršavanja informacijskih prava dioničara. Do tada su pojedinačni dioničari mogli postaviti bilo koje pitanje koje se odnosi na teme o kojima raspravlja glavna skupština, a uprava im je morala odgovoriti na ta pitanja. Ako im odgovor na ta pitanja ne bi bio potpuno pružen, dioničari su mogli ustati tužbom. Ishod tih parnica mogao je rezultirati proglašenjem odluka glavne skupštine nevažećima. Sve je to dioničarima njemačkih društava davalo vrlo široke ovlasti u ostvarivanju njihovih prava na obaviještenost, koje su nerijetko zloupotrebjavali i koristili ga kao osnovu za podnošenje brojnih tužbi.²¹⁵ Zbog toga je cilj pojedinih odredbi UMAG-a bio ograničavanje tako široko određenih informacijskih prava.²¹⁶ Prema Drinhausenu, cilj koji se želio postići UMAG-om bio je poboljšanje kvalitete sadržaja rasprave na glavnoj skupštini.²¹⁷ Kako bi se ograničio broj pitanja koje dioničari postavljaju na glavnoj skupštini dioničkog društva, UMAG je obuhvatio odredbu koja u AktG uvodi novo pravilo koje ovlašćuje upravu da uskrati informacije kada su one dostupne na internetskoj stranici društva najmanje sedam dana prije održavanja te tijekom trajanja glavne skupštine (odredba čl. 132 (3), rečenica 7).²¹⁸ Time je UMAG uveo predmnijevu da se sve informacije objavljene na internetskoj stranici društva smatraju danima/dobivenim na glavnoj skupštini. U svjetlu toga rješenja, dionička

²¹³ *Gesetz zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts vom 22.09.2005*, BGBl I, Nr. 60, S. 2802, donesen je 22. rujna 2005. godine.

²¹⁴ Ulrich, Noack, Zetzsche, Dirk Andreas, Corporate Governance Reform in Germany: The Second Decade, *European Business Law Review*, vol. 16, br. 5(2004), str. 1033-1064., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=646761> (15.06.2022.), str. 1041.

²¹⁵ Ulrich, N., Zetzsche, D., Corporate Governance Reform in Germany: The Second Decade, op. cit., str. 1044. Tako i Wooldridge, Frank, *The German UMAG of 22 September 2005*, *Amicus Curiae*, br. 70(2007), str. 22-24., str. 23.

²¹⁶ Wooldridge, F., op. cit., str. 22.

²¹⁷ Drinhausen, Florian, u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), *Aktiengesetz: Kommentar*, 4. Aufl., München, Verlag C.H. Beck/Verlag Vahlen, 2022., AktG § 131., Rn. 1. Kao novost je uvedena mogućnost postavljanja vremenskog okvira za cjelokupni tijek trajanja glavne skupštine, za individualne točke dnevnog reda glavne skupštine te za pojedinačne dioničare koji ostvaruju svoje pravo na govor, ali koji ipak predstavljaju vrijedne alate za poboljšanje kvalitete sadržaja glavne skupštine dioničkog društva. Vidjeti: Entwurf eines Gesetzes zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts (UMAG), Deutscher Bundestag, Drucksache 15/5092 od 14. ožujka 2005., dostupno na: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/15/050/1505092.pdf> (15.04.2021.), str. 17.

²¹⁸ Wooldridge, F., op. cit., str. 23.

društva mogla su uvelike smanjiti napore u davanju odgovora na pitanja na glavnim skupštinama društva, budući da bi tijekom cijele godine učestalo objavljivala informacije na svojim internetskim stranicama.²¹⁹ Time je društvima omogućeno da se pretjeranoj uporabi, odnosno zloupotrebi prava dioničara na obaviještenost suprotstave s pomoću agresivne informacijske politike uoči održavanja glavne skupštine.²²⁰ Nadalje, UMAG je odredio da uskrata informacija koje po standardu razumnog dioničara nisu relevantne za glasovanje ne opravdava tužbu dioničara za pobijanje odluka glavne skupštine.²²¹ Dodatno, uveo je i novu odredbu kojom se ograničava pravo na postavljanje pitanja i na govor (čl. 131. (2) druga rečenica AktG-a).²²²

Njemački je zakonodavac institut prava na obaviještenost strukturirao u čl. 131. AktG-a na način da ga je podijelio u pet stavaka. Prva rečenica prvog stavka oblikuje opće pravo na obaviještenost te određuje pretpostavke za njegovo ostvarenje: tko uopće može postaviti zahtjev za obaviještenjem, protiv koga se takav zahtjev mora upraviti, kakvog on oblika i sadržaja mora biti, da se obavijest mora odnositi na poslove društva i da mora biti povezana s dnevnim redom glavne skupštine dioničkog društva. Drugom do četvrtom rečenicom prvog stavka te drugom rečenicom drugog stavka određen je opseg prava na obaviještenost, zahtjevi potrebni za davanje informacije te vremensko ograničenje prava na obaviještenost i prava na govor. Nužno je upozoriti kako pravo govora nije izrijekom utvrđeno u čl. 131. AktG-a, već se ono samo spominje u vidu ovlasti predsjednika glavne skupštine da ga vremenski ograniči.²²³ Iako se njegov cilj koji se odnosi na razmjenu i stjecanje informacija iz govora drugih dioničara na temelju kojih preostali dioničaru oblikuju svoje mišljenje i stavove, razlikuje od cilja prava na obaviještenost (dobivanje informacija o poslovanju i stanju društva kao točkama dnevnog reda glavne skupštine), uvjeti za realizaciju prava na obaviještenost moraju u načelu također biti ispunjeni i kod prava na govor.²²⁴ Njemački Savezni Vrhovni sud (*Der Bundesgerichtshof*) (u daljnjem tekstu: BGH)²²⁵ potvrdio je

²¹⁹ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 1.

²²⁰ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75, AktG § 131, Rn. 2.; Wienand, Meilicke, Heidel, Thomas, UMAG "Modernisierung" des Aktienrechts durch Beschränkung des Eigentumsschutzes der Aktionäre, *Der Betrieb*, vol. 27-28, (2004), str. 1479.-1487., str. 1479.

²²¹ Članak 243. (4) AktG-a sprječava dioničare da podnose tužbe za pobijanje odluke glavne skupštine zbog toga što su dane netočne, nepotpune ili nedostatne obavijesti o utvrđivanju visine ili primjerenosti različitih oblika naknada, ako se ta pitanja mogu riješiti u posebnom postupku (njem- *Spruchverfahren*). Ulrich, N., Zetzsche, D., *Corporate Governance Reform in Germany: The Second Decade*, op. cit., str. 1044.

²²² Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 1.

²²³ Detaljnije o pravu govora u njemačkom pravu vidjeti *infra*, str. 192., potpoglavlje 3.2.3.1.9. Priprema i osiguranje reda na glavnim skupštinama.

²²⁴ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75, AktG § 131, Rn. 3.

²²⁵ BGH, II ZR 94/08 od 8. veljače 2010.

da se pravo na postavljanje pitanja i pravo na govor obično isprepliću u praksi.²²⁶ Treći stavak propisuje razloge uskrate u sedam točaka, dok je četvrtim stavkom prošireno pravo na obaviještenost radi zadovoljavanja interesa jednakog položaja svih dioničara društva.²²⁷ Svrha je odredbi o uskrati uspostaviti ravnotežu između interesa pojedinačnih dioničara za informacijama i interesa samoga dioničkog društva. Nadalje, pravo u javnobilježničkom zapisniku zahtijevati utvrđenje pitanja koje je postavljeno i razloga uskrate prema petom stavku služi samo kao dokazno sredstvo.²²⁸

Posljednju etapu razvoja čine, tzv. pandemijski propisi doneseni radi ublažavanja posljedica pandemije bolesti COVID-19 koji su u konačnici rezultirali izmjenama AktG-a. Donošenjem njemačkoga Zakona za ublažavanje posljedica pandemije bolesti COVID-19 u građanskom, stečajnom i kaznenom postupku (*Gesetz zur Abmilderung der Folgen der COVID-19-Pandemie im Zivil-, Insolvenz- und Strafverfahrensrecht*) od 27. ožujka 2020. godine u drugom je dijelu stupio na snagu Zakon o mjerama u pravu trgovačkih društava, zadruge, udruga, zaklada i stambenom pravu za suzbijanje posljedica bolesti COVID-19 (*Gesetz über Maßnahmen im Gesellschafts-, Genossenschafts-, Vereins-, Stiftungs- und Wohnungseigentumsrecht zur Bekämpfung der Auswirkungen der COVID-19-Pandemie*) (u daljnjem tekstu: COVMG). Riječ je o zakonodavnim izmjenama čije se važenje periodično produživalo tijekom trajanja pandemije. Iako je njihova primjena vremenski uvjetovana trajanjem pandemije te je COVMG prestao vrijediti 31. kolovoza 2022. godine, ona su potaknula znanstvenu raspravu o održivosti trenutačnoga uređenja instituta dioničarova prava na obaviještenost te potrebi njegova boljeg strukturiranja. U konačnici je rezultirala izmjenama AktG-a donošenjem dana 20. srpnja 2022. godine Zakona o uvođenju virtualnih glavnih skupština dioničkih društava i izmjena propisa o zadrugama, stečaju i restrukturiranju²²⁹ koji je stupio na snagu 27. srpnja 2022. godine. Izmjenama AktG-a uvedeni su novi stavci nakon prvoga stavka čl. 131. od 1a-1f koji reguliraju pravo na

²²⁶ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 199.

²²⁷ Ako se davanje obavijesti dioničarima sagleda kroz prizmu načela jednakog položaja dioničara, postavlja se pitanje je li različito davanje obavijesti različitim dioničarima kršenje toga pravila, odnosno nejednak tretman dioničara koji nije objektivno opravdan. Koch smatra kako je nesporno da je prema odredbi čl. 53a AktG-a selektivno davanje informacija pojedinim dioničarima nejednak tretman u odnosu na dioničare koji nisu informirani. Prema Kochu, načelo jednakog postupanja prema AktG-u moglo bi poslužiti kao instrument za suzbijanje nastanka horizontalnih asimetrija informacija, ali istodobno smatra kako praksa pokazuje da je ta odredba uvelike neučinkovita zbog nedostatka propisane sankcije u slučaju kršenja. Koch, J., op. cit., str. 208., 212.

²²⁸ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75, AktG § 131, Rn. 3.

²²⁹ *Gesetz zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung genossenschafts- sowie insolvenz- und restrukturierungsrechtlicher Vorschriften vom 20.07.2022. (BGBl. I S. 1166)*

postavljanje pitanja dioničara na virtualnoj glavnoj skupštini te su umetnute rečenice o elektroničkom podnošenju zahtjeva u st. 4. (koji regulira prošireno pravo na obaviještenost) i st. 5. (koji regulira zapisničko utvrđenje). Aktualnim izmjenama AktG-a zakonodavac je nastojao osigurati da dioničari i u slučaju virtualne glavne skupštine mogu ostvariti svoja prava na isti način, i onoliko koliko je to moguće, na usporediv način kao i u slučaju uobičajene glavne skupštine koja podrazumijeva fizičko okupljanje.²³⁰ Navedene izmjene bit će istražene u daljnjim pitanjima ove disertacije.

2.1.2.1.3. Republika Slovenija

Uvodno je nužno istaknuti kako su Hrvatska i Slovenija dijelile isto pravno nasljeđe u uređenju trgovačkih društava nakon Drugog svjetskog rata pa sve do njihova osamostaljenja. Slovenija je, isto kao i RH, iskoristila već dosta razvijeno pravo društava zemalja germanskoga kruga, posebice u smislu zakonodavstva. Razdoblje koje je uslijedilo nakon osamostaljenja Slovenije obilježilo je veliki rast broja propisa na području prava društava te učestalost njihova mijenjanja čemu su, osim ekonomskih i političkih okolnosti, pridonijele društvene okolnosti povezane s ulaskom Slovenije u EU radi usklađivanja sa standardima EU-a.²³¹ Prije promjena gospodarskoga sustava u slobodno i tržišno orijentiran sustav, 1989. godine donesen je Zakon o poduzećima²³² koji je omogućio privatno vlasništvo u poslovnim poduzećima, ali i dalje osiguravajući društveno vlasništvo, pa je u to vrijeme prevladavao, tzv. koncept mješovitoga vlasništva.²³³ Pri uređenju dioničkog društva (kao i drugih trgovačkih društava) u slovenskom pravnom sustavu uzor ZGD-u bilo je njemačko pravo.²³⁴

Danas je u slovenskom sustavu pravo na obaviještenost dioničara propisano *Zakonom o gospodarskih družbah*²³⁵ (u daljnjem tekstu: ZGD-1), točnije čl. 305. koji uređuje pravo na

²³⁰ Reger, Gerald, Gaßner, Timm, Die neue virtuelle Hauptversammlung – ein Überblick, *Recht Digital*, br. 2(2022), str. 396-403., str. 397.

²³¹ Novak, Marko, Stabilitas legis i vladavina prava: problem slovenskog zakonodavstva o pravu društava, *Pravni vjesnik*, vol. 31, br. 3-4(2015), str. 51-64., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/155872> (16.03.2022.), str. 58.

²³² Zakon o poduzećima, *Sl. list SFRJ*, br. 77/78.

²³³ Novak, Marko, op. cit., str. 59.

²³⁴ Pivka, Hilda Marija, Ocena Zakona o gospodarskih družbah in predlogi za njegovo daograjevanje, u: Prelič, Saša (ur.), *Gospodarsko pravo ob 5. obletnici Zakona o gospodarskih družbah: VI. posvetovanje*, Rogaška slatina 28. do 30. maj 1998., Maribor, Institut za gospodarsko pravo, 1998., str. 69-77., str. 71.

²³⁵ Zakon o gospodarskih družbah, *Uradni list Republike Slovenije*, br. 65/09 – uradno prečišćeno besedilo, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13 – odl. US, 82/13, 55/15, 15/17, 22/19 – ZPosS, 158/20 – ZIntPK-C, 18/21, 18/23 – ZDU-IO in 75/23.

obaviještenost dioničara (*Delničarjeva pravica do obveščeniosti*) te čl. 306. koji uređuje odluku suda o pravu na obaviještenost (*Sodna odločdba o pravici do obveščeniosti*).²³⁶

Prvi *Zakon o gospodarskih družbah* donesen je 27. svibnja 1993. godine,²³⁷ te je, uz izmjene i dopune, bio na snazi sve do 2006. godine²³⁸ kada je donesen novi *Zakon o gospodarskih družbah*.²³⁹ ZGD iz 1993. godine²⁴⁰ uređivao je dioničarevo pravo na obaviještenost u dva članka. Članak 293. (*Delničarjeva pravica do obveščeniosti*) uređivao je u prvom stavku obvezu uprave dioničkog društva da na skupštini dioničarima da pouzdane informacije o poslovima društva, ako je to potrebno za ocjenu predmeta dnevnog reda (odnosi se i na pravne i poslovne odnose društva s povezanim društvima). Drugi stavak čl. 293. propisivao je razloge zbog kojih uprava može uskratiti obavijesti u pet situacija.²⁴¹ Treći je uređivao situaciju kada su dioničaru dane informacije izvan skupštine, dok je četvrti stavak propisivao obvezu zapisničkoga protokoliranja uskrate informacije. U čl. 294. (*Sodna odločdba o pravici do obveščeniosti*), ZGD je propisao da sud odlučuje na prijedlog dioničara mora li uprava dati informacije.

Prva opsežnija i cjelovita novela ZGD-a provedena je 2001. godine. Riječ je o noveli ZGD-F,²⁴² koja je bila rezultat posebnog projekta *Uskladitev slovenskega prava družb s pravom EU*.²⁴³ Njegov je cilj bio dvojak: usklađivanje s europskim pravom društava, ponajprije direktivama iz područja prava društava, ali i unutarnje usklađivanje ZGD-a, dopunjavanje te redakcijski

²³⁶ Kocbek, Marijan, Prelič, Saša (ur.), *Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1J*, Ljubljana, GV Založba, 2017., str. 436-437.

²³⁷ Uradni list RS, br. 30/93 od 10. lipnja 1993., stupio na snagu 10. srpnja 1993.

²³⁸ *Zakon o gospodarskih družbah* (Uradni list RS, št. 30/93, 29/94, 82/94, 20/98, 32/98, 37/98, 84/98, 6/99, 54/99 - ZFPod, 31/00 – ZP-L, 36/00 – ZPDZC, 45/01, 59/01 – popr., 93/02 – odločba US, 57/04 in 139/04).

²³⁹ Kocbek, Marijan (ur.), *Veliki komentar Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1)*, 2. Knjiga (168. do 470. člen), Ljubljana, GV Založba, 2007., str. 13.

²⁴⁰ *Zakon o gospodarskih družbah – ZGD* (Uradni list RS, št. 30/93 od 10. 6. 1993).

²⁴¹ Uprava je bila ovlaštena uskratiti informacije, osim ako bi time nastala za društvo šteta ili bi se počinilo kazneno ili slično djelo (autori navode kao općeniti razlog uskrate). Vidjeti: Kerčmar, Sebastjan, Tratar, Boštjan, Boltin, Tomaž, *Praktični komentar novega Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1)*, Lesce, Založba Legat, 2006., str. 328. Također, ako se pitanja dioničara odnose na zakonski određene vrste, odnosno kategorije podataka, kao što su porezne stope ili iznosi pojedinačnih poreza, razlike između vrijednosti kojom se procjenjuju stavke u godišnjem izvješću i veće vrijednosti tih stavki te ako se odnose na metode uravnoteženja i vrednovanja. Vidjeti: Kocbek, Marijan (ur.), *Zakon o gospodarskih družbah (ZGD) s komentarjem*, 1. Knjiga (1. do 305. člen), 2. dopolnjena in spremenjena izd., Ljubljana, GV Založba, 2002., str. 921. Tako i Kocbek, Marijan (ur.), *Zakon o gospodarskih družbah s komentarjem*, Ljubljana, Gospodarski Vestnik, 1999., str. 434.

²⁴² *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-F* (Uradni list RS, št. 45/01 z dne 7. 6. 2001).

²⁴³ Za pregled unifikacije i harmonizacije europskog prava društava i razvoja slovenskog ZGD-1, vidjeti: Kocbek, Marijan, *Unifikacija in harmonizacija evropskega prava družb ter dograjevanje slovenskega ZGD*, *Pravnik: revija za pravno teorijo in prakso*, vol. 53, br. 1-3(1998), str. 3-23.

ispravci.²⁴⁴ Osim što je Novelom ZGD-F izmijenjen čl. 364. (*Razlogi za izpodbojnost; konvalidacija izpodbojnih sklepov*) koji je uređivao razloge pobijanja odluke glavne skupštine, propisana je i odredba koja je važna za dioničarevo pravo na obaviještenost. Naime, neovisno o tome jesu li pri donošenju odluke prekršene odredbe zakona ili statuta i utječu li te povrede na valjanost odluke, odluka glavne skupštine uvijek se pobija ako je povrijeđeno pravo dioničara na obaviještenost iz čl. 293. ZGD-a u vezi s donošenjem odluke.²⁴⁵

Državni zbor Republike Slovenije 4. travnja 2006. godine donio je novi *Zakon o gospodarskih društvah* (ZGD-1)²⁴⁶ koji je zamijenio prvotni ZGD iz 1993. godine.²⁴⁷ Glavni razlog donošenja novoga ZGD-1 bio je usklađivanje s europskim pravom društava²⁴⁸ te prelazak na drugu novčanu valutu euro.²⁴⁹ Novost je da dioničari u pozivu za glavnu skupštinu moraju biti upozoreni na mogućnost ostvarivanja prava na obaviještenost iz čl. 305. ZGD-1.²⁵⁰ Novim ZGD-1 dioničarevo pravo na obaviještenost uređeno je u dva članka. Riječ je o čl. 305. (*Delničarjeva pravica do obveštenosti*) koji u prvom stavku utvrđuje obvezu uprave (slo. *posloводства*) dioničkog društva da na glavnoj skupštini dioničarima da pouzdane podatke o poslovima društva, ako je to potrebno za procjenu predmeta dnevnoga reda (odnosi se i na pravne i poslovne odnose društva s povezanim društvima). Umjesto izraza *uprava* upotrijebljen je izraz *posloводство* radi uvođenja mogućnosti izbora monističkoga sustava upravljanja, pa prema tome i uspostavljanja upravnoga odbora kao organa dioničkog društva. Izraz *informacija* koji se upotrebljavao u prijašnjem članku ranijega ZGD-a sada je zamijenjen izrazom *podatak*.²⁵¹ U drugom stavku čl. 293. ZGD-a bilo je propisano kada uprava smije zadržati informacije, dok novo uređenje čl. 305.

²⁴⁴ Kocbek, Marijan (ur.), Veliki komentar Zakon o gospodarskih društvah (ZGD-1), op. cit., u bilj. 236., str. 14.-15.

²⁴⁵ U nastavku je pregled zakona kojima je dopunjen i mijenjan ZGD, ali u dijelu koji se ne odnosi na institut prava na obaviještenost dioničara: Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih društvah – ZGD-A (Uradni list RS, št. 29/94 od 31.5.1994), Zakon o spremembi Zakona o gospodarskih društvah – ZGD-B (Uradni list RS, št. 82/94 od 30.12.1994), Zakon o spremembah Zakona o gospodarskih društvah – ZGD-C (Uradni list RS, št. 20/98 od 13.3.1998), Zakon o dopolnitvi Zakona o gospodarskih društvah – ZGD-D (Uradni list RS, št. 84/98 od 11.12.1998), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih društvah – ZGD-E (Uradni list RS, št. 6/99 od 29.1.1999), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih društvah – ZGD-G (Uradni list RS, št. 57/04 od 27.5.2004) te Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih društvah – ZGD-H (Uradni list RS, št. 139/04 od 28.12.2004).

²⁴⁶ Zakon o gospodarskih društvah – ZGD-1 (Uradni list RS, št. 42/06 od 19. 4. 2006)

²⁴⁷ Kocbek, Marijan (ur.), Veliki komentar Zakon o gospodarskih društvah (ZGD-1), op. cit., u bilj. 239., str. 13.

²⁴⁸ Riječ je o uvođenju u slovenski pravni sustav europskog dioničkog društva (*societas europeae*) kao nadnacionalnog pravnoorganizacijskog oblika za obavljanje gospodarskih djelatnosti u obliku dioničkog društva.

²⁴⁹ Kocbek, Marijan (ur.), Veliki komentar Zakon o gospodarskih društvah (ZGD-1), op. cit., u bilj. 239., str. 17.

²⁵⁰ Kocbek, Marijan, Prelič, Saša (ur.), Zakon o gospodarskih društvah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, GV Založba, Ljubljana, 2009., str. 59.

²⁵¹ Kocbek, Marijan (ur.), Veliki komentar Zakon o gospodarskih društvah (ZGD-1), op. cit., u bilj. 239., str. 500.

(2) ZGD-1 govori o tome kada poslovodstvo ne treba dati podatke, što je pravno jednako, ali sada mnogo jasnije.²⁵² Drugi stavak čl. 305. propisivao je samo tri razloga zbog kojih uprava može uskratiti obavijesti. U odnosu na stari ZGD koji je propisivao njih ukupno pet, novi ZGD-1 sada je uklonio razloge poreznih stopa ili iznosa pojedinačnih poreza te razlike između vrijednosti kojom se procjenjuju stavke u godišnjem izvješću i veće vrijednosti tih stavki, osim ako Skupština ne odobri godišnje račune. Treći stavak koji je propisivao situaciju kada su dioničaru dane informacije izvan skupštine, ostao je isti. Izmjene članka 306. ZGD-1 u odnosu na uređenje čl. 294. ZGD-a samo su terminološke (*Sodna odločba o pravici do obveštenosti*).²⁵³

Novi ZGD-1C²⁵⁴ donesen je 27. svibnja 2009. godine u cilju implementacije europskog prava društava, točnije Direktive o pravima dioničara.²⁵⁵ Predloženim izmjenama i dopunama ZGD-1 trebalo je dopuniti ili ojačati osnovna načela prava društva: načelo jednakog postupanja prema dioničarima, načelo informiranja dioničara i načela manjinskih prava dioničara u ostvarivanju glasačkih prava na glavnoj skupštini.²⁵⁶ Daljnje obveze dioničkih društava povezane su s detaljnim informiranjem dioničara o pojedinim pravima koja im se jamče, pa tako i na pravo na obaviještenost.²⁵⁷ U skladu s čl. 9. Direktive o pravima dioničarima, novelom ZGD-1C interveniralo se u odredbu čl. 305. koji obrađuje dioničarevo pravo na obaviještenost. Izmjene su djelomično bile redakcijske, a djelomično suštinske.²⁵⁸ Ovom je Novelom ZGD-1C izmijenjen čl. 305. na način da je u prvoj rečenici prvoga stavka dodana riječ “točke” ispred sintagme “dnevni red” kako bi se ukazalo na povezanost pružene obavijesti i određene točke dnevnoga reda glavne skupštine. Uz to, jedna od bitnih promjena odnosila se na dodavanje nove rečenice u istom stavku kojim je dopušteno da uprava u zajedničkom odgovoru da informacije o pitanjima dioničara koji

²⁵² Kocbek, Marijan (ur.), Veliki komentar Zakon o gospodarskih društvima (ZGD-1), op. cit., u bilj. 239., str. 500.

²⁵³ Tako se umjesto izraza *uprava* upotrebljava izraz *poslovodstvo*, a umjesto izraza *informacija* izraz *podatci*. Kocbek, Marijan (ur.), Veliki komentar Zakon o gospodarskih društvima (ZGD-1), op. cit., u bilj. 239., str. 501.

²⁵⁴ *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih društvima*, Uradni list RS, št. 42/09 od 5. 6. 2009.

²⁵⁵ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih društvima (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250, str. 41.

²⁵⁶ Bohinc, Rado, Jovanovič, Dušan, Pravo gospodarskih društva, Priručnik za članove nadzornih svetova in upravnih odborov, dostupno na: https://www.zdruzenjens.si/db/doc/upl/bohinc_in_jovanovic___pravo_gospodarskih_druzba_2012.pdf (8.07.2021.), str. 1-201. str. 171. Za raspravu o sazivanju glavne skupštine te ostvarivanju individualnih i manjinskih prava dioničara osobno i putem punomoćnika vidjeti: Prelič, Saša, Sklic skupštine d.d. in uveljavljanje posameznih in manjinskih pravic delničarjev osebno in po pooblaščenih, Podjetje in delo, vol. 35, br. 6-7(2009), str. 1071-1081.

²⁵⁷ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih društvima (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 60.

²⁵⁸ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih društvima (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 76.

imaju jednaki sadržaj. Još jedna bitna promjena uslijedila je uvođenjem dodatnoga, četvrtog razloga uskrate kada su podatci objavljeni na internetskoj stranici društva u obliku pitanja i odgovora najmanje sedam dana prije glavne skupštine.²⁵⁹

Slovenski je zakonodavac, kao i njemački, donio također skup propisa ili izmjena propisa²⁶⁰ kako bi odredio postupanje dioničkih društava tijekom pandemije bolesti COVID-19.²⁶¹ Državni zbor Republike Slovenije donio je 25. studenoga 2020. godine *Zakon o interventnim ukrepima za omiliteve posledice drugoga vala epidemije COVID-19 (ZIUOPDVE)* (u daljnjem tekstu: PKP6). Riječ je o zakonu o interventnim mjerama za ublažavanje posljedica drugoga vala epidemije COVID-19, poznatijim kao “PKP6” koji je stupio na snagu 28. studenog 2020. godine.²⁶² PKP6 obuhvaća niz zakonskih novina i izmjena, uključujući izmjene i dopune Zakona o trgovačkim društvima (ZGD-1) u dijelu koji uređuje način održavanja glavnih skupština dioničkih društava, a što se posebice odnosi na mogućnost održavanja elektroničke glavne skupštine, odnosno *elektronske skupštine* dioničkog društva, čak i ako mogućnost sudjelovanja i glasovanja dioničara na glavnoj skupštini elektroničkim putem nije izričito predviđena statutom dioničkog društva, kao i primjene novoga koncepta virtualne glavne skupštine dioničkog društva. Prema obrazloženju prijedloga zakona, u odnosu na ograničavanje prava na postavljanje pitanja i odgovaranja na njih PKP6 postavlja smjernice kojih se uprava mora pridržavati prema vlastitom

²⁵⁹ U nastavku je pregled zakona kojima je dopunjen i mijenjan ZGD-1, ali kojima se nije uplitalo u institut prava na obavještenost dioničara: Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1A (Uradni list RS, št. 10/08 od 30.1.2008), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1B (Uradni list RS, št. 68/08 z dne 8.7.2008), Zakon o dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1D (Uradni list RS, št. 33/11 od 3.5.2011), Zakon o dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1E (Uradni list RS, št. 91/11 od 14.11.2011), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1F (Uradni list RS, št. 32/12 od 4.5.2012), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1G (Uradni list RS, št. 57/12 od 27.7.2012), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1H (Uradni list RS, št. 82/13 od 8.10.2013), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1I (Uradni list RS, št. 55/15 od 24.7.2015), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1J (Uradni list RS, št. 15/17 od 31.3.2017) te Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1K (Uradni list RS, št. 18/21 od 9.2.2021).

²⁶⁰ Radi suočavanja s posljedicama pandemije, Vlada Republike Slovenije donijela je Pakete mjera za ublažavanje posljedica epidemije. O paketima mjera vidjeti više: <https://www.gov.si/teme/koronavirus-sars-cov-2/odpravljanje-posledic-epidemije/> (2.06.2022.).

²⁶¹ Neki se autori slažu kako će učinci proglašenja epidemije, između ostalog, snažno utjecati na korporativno upravljanje. Izazovi se javljaju i u provedbi glavnih skupština, donošenju odluka na glavnim skupštinama i u radu kolektivnih tijela upravljanja i nadzora, koja će morati znatno prilagoditi svoje poslovanje. Avbreht, Aleš, Beton Katarina, Korporacijskopravne dileme v času epidemije, Pravna praksa, vol. 39, br. 17/18(2020), str. 25-26., str. 25.

²⁶² Zakon o interventnim ukrepima za omiliteve posledice drugoga vala epidemije COVID-19 (ZIUOPDVE), Uradni list RS, št. 175/2020 od 27. studenog 2020. godine, dostupno na: <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2020-01-3096>

nahođenju, ali koje su određene na apstraktnoj razini te se stoga trebaju nadopunjavati ovisno o slučaju.²⁶³

Također se trenutačno provodi novi krug izmjena i dopuna ZGD-1 kojima se, između ostalog, reformira institut prava na obavještenost u slovenskom uređenju virtualne glavne skupštine, o čemu će biti riječ u posljednjem poglavlju ove disertacije.

Svrha je prava postavljanja pitanja praktična izvedba i ostvarivanje prava na obavještenost, odnosno prava na informaciju.²⁶⁴ Visoki sud (u daljnjem tekstu: VS) u Ljubljani u presudi iz 2014. godine²⁶⁵ potvrdilo je stav kako se dioničko pravo na obavještenost ostvaruje kao informacijski zahtjev (postavljanjem pitanja) koji mora kumulativno ispunjavati tri pretpostavke: 1. dioničar ga mora realizirati na glavnoj skupštini; 2. mora se odnositi na poslove društva, ali i na pravne i poslovne odnose društva s povezanim društvima te 3. zahtjevana informacija mora biti potrebna za prosudbu točaka dnevnog reda.²⁶⁶ U sudskoj je praksi također potvrđeno kako pravo na obavještenost dioničara nije apsolutno pravo, već je ograničeno pravo i u smislu svojeg predmeta i u smislu vremena izvršenja. Uprava dioničkog društva obvezna je dati informaciju pojedinačnom dioničaru koji je postavio zahtjev na glavnoj skupštini.²⁶⁷ Prema iznesenome, slovensko pravo određuje kako dužnost davanja podataka dioničarima nije apsolutna, već je vezana uz dva uvjeta: da se podatci odnose na poslove društva koji su potrebni za procjenu predmeta dnevnog reda te da ne postoji neki od razloga uskrate zbog kojih uprava ne treba dati dioničaru podatke.²⁶⁸

Prema tome, slovensko uređenje prava na obavještenost potrebno je ocijeniti naprednijim u odnosu na ono hrvatsko, posebice uzevši u obzir pandemijske propise, kao i manji broj razloga

²⁶³ Predlog nujni postopek, eva: 2020-1611-0125, Zakon o interventnih ukrepah za omilitev posledic drugega vala epidemije Covid-19 (PKP6), dostupno na: <https://www.gov.si/assets/vlada/Seja-vlade-SZJ/2020/11-2020/PKP6.pdf> (31.05.2022.), str. 72.

²⁶⁴ Pirc, I., op. cit., str. 1106.

²⁶⁵ VS u Ljubljani, VSL sodba II Cpg 1240/2014 od 19. studenog 2014.

²⁶⁶ Osim u sudskoj praksi, jednaki stav zauzima se i u teoriji. Da bi se pravo dioničara da bude informiran prema čl. 305. ZGD-1 (koje je ograničenije od primjerice prava člana društva s ograničenom odgovornošću) moglo ostvariti, moraju se ispuniti tri preduvjeta: 1. dioničar mora zahtjev za informacijama postaviti na glavnoj skupštini, 2. zahtjev se mora odnositi na poslove društva ili na pravne i poslovne odnose društva s povezanim društvima, 3. informacije moraju biti potrebne za procjenu predmeta dnevnog reda. Vidjeti u: Podgoršek, Bojan, Notarske listine pri poslovanju in organiziranju gospodarskih družb, Podjetje in delo, lvol. 40, br. 6-7(2014), str. 1320-1330., v. 4.2. Protokoliranje vprašanj delničarjev na skupščini.

²⁶⁷ VS u Ljubljani, VSL Sodba II Cpg 1240/2014 od 19. studenog 2014.

²⁶⁸ Kocbek, Marijan (ur.), Veliki komentar Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1), op. cit., u bilj. 239., str. 500. Tako i Šinkovec i Tratar u: Šinkovec, Janez, Tratar, Boštjan, Komentar Zakona o gospodarskih družbah s sodno praksom, vzorci tožb in vzorci aktov gospodarskih družb ter prilogami, Založba Legat, Lesce, 2004., str. 366.

uskrate. Stoga, će se u sljedećim poglavljima razraditi po elementima koje pravo ide više u prilog dioničaru.

2.1.2.2. Prošireni usporednopravni uzorak

Pravo na obaviještenost obuhvaća mnoge aspekte te je obično dobro uređeno zakonima čime se smanjuje rizik od zloupotrebe. Pravo na obaviještenost na glavnoj skupštini regulirano je propisima prava društava, ali je ostavljeno i na odluku sudovima kako bi se spriječile zloupotrebe dioničara. Razni propisi prava društava država članica zahtijevaju otkrivanje određenih informacija dioničarima prije, tijekom i nakon glavne skupštine dioničkog društva.²⁶⁹ Iako je pravo na obaviještenost dioničara utvrđeno pravom Europske unije, barem za uvrštena društva, još od primjene Direktive o pravima dioničara iz 2007. godine, struktura toga prava dioničara uvelike se razlikuje u EU-u, od države do države. Iako Direktiva o pravima dioničara to pravo jamči dioničarima uvrštenog društva, na razini država članica EU-a uočene su razlike u regulaciji primjene samo za uvrštena društva ili za sva dionička društva. Dok neke države, primjerice Hrvatska, Njemačka ili Slovenija, pravo na obaviještenost dioničara ograničavaju na glavnu skupštinu, dioničari u drugim državama članicama informiraju se i izvan glavne skupštine.²⁷⁰ Dodatna je razlika uočena kada je riječ o tome definiraju li nacionalni zakoni pravo dioničara na obaviještenost kao pojedinačno ili kolektivno pravo.

U ovom će poglavlju biti iznesen kratki pregled uređenja ovog instituta u državama članicama Europske unije, uključujući Ujedinjeno Kraljevstvo, iako ono formalno više nije država članica EU-a,²⁷¹ kako bi se utvrdilo koja nacionalna prava reguliraju predmetno pravo. U sljedećim

²⁶⁹ Conac, Pierre-Henri, *The Shareholders' Duty Not to Abuse Rights*, u: Hanne S. Birkmose (ed.), *Shareholders' Duties*, Kluwer Law International, 2017., *Nordic & European Company Law Working Paper*, br. 18-06, str. 363-376., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3123001> (27.11.2022.), str. 372.

²⁷⁰ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 15. U pravnim sustavima izvan država članica EU-a, a koji također poznaju ovaj institut (npr. Japan i Kina), pravnodogmatske rasprave o njihovoj strukturi nemaju veliku ulogu. U Francuskoj i Japanu dioničari mogu poslati pitanja upravi prije glavne skupštine kako bi na njih dobili odgovore. Suprotna je situacija u britanskom i američkom pravnom sustavu koji tradicionalno nisu prihvatili ili izričito prihvatili pravo na obaviještenost, iako je zamislivo da dioničari postavljaju pitanja na glavnoj skupštini. Vidjeti: Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 9.

²⁷¹ Ujedinjeno Kraljevstvo je 31. siječnja 2020. godine napustilo članstvo EU-a, ali ga predmetna *Study on minority shareholders protection* analizira. Stoga će ono za potrebe ove disertacije biti obrađeno u kategoriji država članica EU-a. Za raspravu o posljedicama koje je, tzv. *Brexit* imao na trgovačka društva i pravo društava vidjeti: Böckli, Peter, ... [et al.], *The consequences of Brexit for companies and company law*, Financial Law Institute, Working Paper Series

poglavljima nacionalna prava bit će prikazana kroz pojedina pitanja disertacije, odnosno kroz analizu tih pitanja iz perspektive proširenog usporednopravnog uzorka.

Study on minority shareholders protection obradila je, između ostalog, i pravo na obaviještenost. Ključna pitanja u formi upitnika poslana su nacionalnim pravnim stručnjacima država članica EU. Pitanja obuhvaćaju i uvrštena i neuvrštena dionička društva.²⁷² Prema zaključcima *Study on minority shareholders protection*, u svim je državama članicama EU-a svakom dioničaru zajamčeno pravo na određeni kvantum informacija i dokumenata od dioničkog društva. Pravo na informacije u državama članicama EU-a ima pravni temelj u propisima europskoga zakonodavca i nacionalnim zakonskim propisima, na temelju precedentnog prava, ustavima država članica i kodeksima korporativnog upravljanja.²⁷³ Unatoč tome, nacionalni propisi razlikuju se od države do države jer mogu različito propisivati pretpostavke za ostvarivanje prava na obaviještenost koje mogu djelovati ograničavajuće na njegovu realizaciju. Pravo na informacije dioničara u državama članicama EU-a široki je pojam budući da uključuje pravo na dobivanje informacija koje se javno objavljuju, no u kontekstu istraživanja za potrebe ove disertacije, pažnja će se usmjeriti na propis iz čl. 9. Direktive o pravima dioničara koji daje svakom dioničaru pravo postavljati pitanja u vezi s točkama dnevnog reda glavne skupštine, a koji ne sadrži nikakva ograničenja u pogledu prava na obaviještenost.²⁷⁴ Stoga je cilj ovoga poglavlja općenito pojasniti na koji je način i kojim je propisima u državama članicama uređeno pravo na obaviještenost, kako bi se preliminarno identificirali regulatorni pristupi, da bi se u nastavku, na temelju uočenih razlika, pristupilo njihovoj grupiranju iz kuta polja primjene (uvršteno - neuvršteno društvo).

Pravno uređenje prava dioničara na obaviještenost u Austriji vrlo je slično njemačkom te je uređeno čl. 118. austrijskog *Aktiengesetz*²⁷⁵ (u daljnjem tekstu: AktG(Ö)).²⁷⁶ Taj je propis većim

2017, Ghent University, 2017., str. 1-68., dostupno na: <https://financallawinstitute.ugent.be/wp-content/uploads/2020/wps/WP2017-02.pdf> (16.02.2023.).

²⁷² *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 19.

²⁷³ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 152.

²⁷⁴ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 152.-153.

²⁷⁵ *Bundesgesetz über Aktiengesellschaften (Aktiengesetz – AktG)*, *StF: BGBl. Nr. 98/1965 idF BGBl. Nr. 24/1985 (DFB) (NR: GP X RV 301 AB 661 S. 76. BR: S. 226.*

²⁷⁶ Odredba čl. 118. AktG(Ö) uslijedila je iz stare verzije čl. 112. AktG-a uvedene AktRÄG 2009 (*Aktienrechts-Änderungsgesetz 2009 – AktRÄG 2009*, BGBl I Nr. 2009/71, 31.07.2009.) kojom je dioničarima zajamčeno obvezno pravo na informaciju tijekom glavne skupštine. Iako je njegova primarna svrha dioničarima dati one informacije koje će im olakšati ostvarivanje upravljačkih prava (od kojih je najvažnije pravo glasa), također im se treba olakšati ili omogućiti donošenje i drugih odluka (primjerice o ostvarivanju manjinskog prava). Vidjeti: Egle, Jakob,

dijelom podudaran s propisom čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara, ali ga proširuje uključivanjem obveze dioničkog društva da daje informacije o pravnim i poslovnim odnosima toga društva s povezanim društvima.²⁷⁷ Belgijski Zakon o trgovačkim društvima u čl. 70ter izrijekom je priznao pravo na obavještenost 1984. godine.²⁷⁸ Belgijska pravna doktrina²⁷⁹ priznala je ovaj institut davno prije donošenja zakona. Zakon je izrijekom zajamčio to pravo na način da će njegova primjena učiniti sudjelovanje dioničara na glavnoj skupštini smislenim.²⁸⁰ Belgija je dioničarima već omogućila pravo na obavještenost prije primjene Direktive o pravima dioničara. To je učinjeno u čl. 540. sada već izmijenjenoga belgijskog Zakona o trgovačkim društvima (WvV).²⁸¹ Njegovom izmjenom dodano je pravo na podnošenje pitanja u pisanom obliku prije glavne skupštine. Uz to, belgijsko je pravo omogućilo davanje općeg odgovora na pitanja koja imaju isti sadržaj.²⁸² Danas je pravo dioničara na obavještenost uređeno čl. 7:139 belgijskoga Zakona o trgovačkim društvima (*Code des sociétés et des associations*) (u daljnjem tekstu: CSA).²⁸³ Dioničari nemaju izrijekom zajamčeno pravo govoriti na glavnim skupštinama.²⁸⁴

Bugarska se ubraja u države članice koje nacionalnim propisima ne osiguravaju opće pravo dioničara da u svim dioničkim društvima postavljaju pitanja koja se odnose na dnevni red glavne skupštine dioničkog društva, no u praksi se ipak dopušta realizacija toga prava, iako ono nije izrijekom propisano.²⁸⁵ Opće je prihvaćeno da bi svaki dioničar društva trebao imati pravo

Informationsrechte der GmbH-Gesellschafter und Aktionäre – Ein Rechtsvergleich zwischen Österreich und der Schweiz, DISSERTATION, Wien, Universität Wien, 2011., str. 91.

²⁷⁷ Lafarre, A., op. cit., str. 47.

²⁷⁸ Članak 70ter LCSC utvrđuje načelo prema kojem su direktori dužni odgovoriti na „pitanja za koja smatraju da su ih postavili dioničari u vezi s njihovim izvješćem ili točkama dnevnog reda”. Zakonski revizori, prema istoj odredbi, „odgovaraju na sva pitanja koja im postave dioničari u vezi s njihovim izvješćem“. Vidjeti u: De Bauw, François, Les Assemblées Générales Dans Les Sociétés Anonymes, Bruxelles, Bruylant, 1996., str. 245., Rn. 574.

²⁷⁹ Resteau, Charles, *Traité des Sociétés Anonymes*, Brussel, Polydore Péé, 1933., str. 333-334.

²⁸⁰ Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 38.

²⁸¹ *Wetboek van vennootschappen van 7 mei 1999*, JUSTITIE Publicatie: 06-08-1999 nommer: 1999A09646. Riječ je o Zakonu o trgovačkim društvima koji je bio na snazi do 2019. godine kada je zamijenjen reformiranim Zakonom o trgovačkim društvima i udrugama (*Code des sociétés et des associations*).

²⁸² Lafarre, A., op. cit., str. 48.

²⁸³ *Code des sociétés et des associations*, Moniteur Belge N. 75 du 4. april 2019, page: 33239. Belgijski je parlament odobrio nacrt zakona 23. ožujka 2019., koji je trebao temeljito preoblikovati postojeći Zakon o trgovačkim društvima. Cilj je novoga Zakona o trgovačkim društvima i udrugama („CSA”) učiniti Belgiju investicijski atraktivnijom destinacijom. Vidjeti: Bosly, Thierry, Van de Wiele, Willem, Hallemeesch, Nick, *Belgian Code on Companies and Associations: A practical handbook on the new law*, 29 April 2019., dostupno na: <https://www.whitecase.com/insight-alert/belgian-code-companies-and-associations> (18.09.2022.).

²⁸⁴ Lafarre, A., op. cit., str. 48.

²⁸⁵ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 111.

postavljati pitanja i upite na glavnoj skupštini.²⁸⁶ Članak 110c bugarskoga Zakona o javnoj ponudi vrijednosnih papira (*Закон За Публичното Предлагане На Ценни Книжа*)²⁸⁷ samo određuje kako uvršteno dioničko društvo treba osigurati sve potrebne uvjete i informacije za dioničare potrebne za ostvarivanje njihovih prava te jamči za cjelovitost ovih podataka, dok čl. 115. (2), 7. točka bugarskoga Zakona o javnoj ponudi vrijednosnih papira određuje kako, između ostalog poziv za glavnu skupštinu mora sadržavati pravo dioničara na postavljanje pitanja tijekom glavne skupštine, no primjena je samo u odnosu na uvrštena društva. Dioničari mogu postavljati pitanja neovisno o tome jesu li navedena pitanja relevantna za dnevni red (čl. 115. (13) bugarskoga Zakona o javnoj ponudi vrijednosnih papira.²⁸⁸ Ne postoje posebni zahtjevi ili uvjeti koji se odnose na pravo dioničara da postavljaju pitanja i pokreću rasprave vezane za odluke glavne skupštine.²⁸⁹

Članak 128C (1) ciparskoga Zakona o trgovačkim društvima (*Ο περί Εταιρειών Νόμος*)²⁹⁰ jamči članu uvrštenog društva pravo postavljati pitanja u vezi s točkama dnevnoga reda glavne skupštine i dobiti odgovore na njih od društva.²⁹¹ Prema češkom pravu, u dioničkom društvu na glavnoj skupštini dioničar ima pravo zatražiti i dobiti od društva objašnjenje o stvarima koje se tiču društva ili subjekta koje kontrolira društvo, pod uvjetom da je takvo objašnjenje potrebno kako bi se mogao ocijeniti sadržaj pitanja uključenih u dnevni red glavne skupštine ili ostvarivanje prava dioničara na glavnoj skupštini (uređeno čl. 357. češkoga Zakona o trgovačkim društvima, u daljnjem tekstu: *Закон о обходních корпораций*).²⁹²

²⁸⁶ U bugarskom zakonu postoji generalno pravo dioničara da upravi postavljaju pitanja u vezi s upravljanjem društvom i da na njih dobiju odgovore (vjerojatno je ono ograničeno određenim razumnim granicama i primjenjuje se samo tamo gdje se ne protivi interesu društva). Autori ovo pravo povezuju s njemačkim institutom prava na obaviještenost na glavnoj skupštini dioničkoga društva (AktG §131(1)) te smatraju kako se može primijeniti u novonastalom obliku u bugarskom pravu koje je u korporativnim pitanjima vrlo otvoreno utjecaju njemačkoga privatnog prava. Vidjeti: Information and Disclosure Rights in Bulgarian Public (or Joint-Stock) Companies, New Balkans Law Office, 11 August 2013, dostupno na: <https://www.newbalkanslawoffice.com/information-and-disclosure-rights-in-bulgarian-public-or-joint-stock-companies/> (14.02.2023.). Bugarski Trgovački zakon (*Търговски Закон*, В сила от 01.07.1991 г., Обн. ДВ. бр.48 от 18 Юни 1991г.) (u daljnjem tekstu: *Търговски Закон*) koji regulira dioničko društvo izrijekom ne određuje pravo na obaviještenost.

²⁸⁷ Закон За Публичното Предлагане На Ценни Книжа, В сила от 31.01.2000 г. Обн. ДВ. бр.114 от 30 Декември 1999г.

²⁸⁸ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 443.

²⁸⁹ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 1259.

²⁹⁰ *Ο περί Εταιρειών Νόμος (ΚΕΦ.113)*, dostupno na: http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/0_113/index.html (21.04.2021.).

²⁹¹ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 1522.

²⁹² *Закон ze dne 25. ledna 2012 o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)*, Sbíрка zákonů č. 90/2012, Částka 34, Strana 1370, ve znění zákona č. 458/2016 Sb., zákona č. 33/2020 Sb. a zákona č. 163/2020 Sb.

Dioničari u nordijskim državama članicama EU-a (Danska, Švedska, Finska) uživaju neograničeno pravo na obavještenost već dugi niz godina.²⁹³ U Danskoj je ovaj institut reguliran Zakonom o trgovačkim društvima (u daljnjem tekstu: *Selskabsloven*)²⁹⁴ koji čl. 102. (1) propisuje kako društvo, na zahtjev dioničara i ako uprava smatra da nema većeg štetnog učinka za društvo, mora na glavnoj skupštini objaviti dostupne informacije o svim pitanjima bitnim za ocjenu godišnjega financijskog izvješća i stanja društva ili koje se odnose na prijedlog odluke koju treba donijeti glavna skupština. U Estoniji je propisano da dioničar ima pravo dobiti informacije o poslovima dioničkog društva od uprave na glavnoj skupštini (čl. 287. (1) *Äriseadustik*).²⁹⁵ Finski Zakon o društvima kapitala (u daljnjem tekstu: *Osaakeyhtiölaki*)²⁹⁶ regulira pravo dioničara na obavještenost čl. 25. Na zahtjev dioničara, uprava i predsjednik uprave dužni su na glavnoj skupštini dati detaljnije informacije o pitanjima koja mogu utjecati na predmet rasprave na glavnoj skupštini.

Francuski zakon koji je regulirao sprječavanje i mirno rješavanje poslovnih poteškoća²⁹⁷ detaljno je uredio još 1984. godine pravo dioničara na obavještenost. Prema čl. 162. toga zakona, svaki je dioničar imao pravo obratiti se upravi društva u pisanom obliku od trenutka kada su objavljeni svi materijali za glavnu skupštinu (koji su trebali obuhvatiti sve relevantne informacije o upravljanju i poslovanju društva). Na sva se postavljena pitanja trebalo odgovoriti tijekom glavne skupštine društva. Iako su dioničari imali pravo postavljati pitanja u pisanom obliku, to ih nije sprječavalo da ostvare svoje pravo na obavještenost i tijekom glavne skupštine, tj. usmeno.²⁹⁸ Važeće uređenje ovog instituta primjenjuje se na francuska uvrštena društva. Svaki dioničar može

²⁹³ Hansen, Jesper Lau, *Nordic Company Law - the Regulation of Public Companies in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*, København, Djøf Forlag, 2003.

²⁹⁴ *Lov om aktie- og anpartsselskaber (selskabsloven)*, Lovtidende, LBK nr 1952 af 11/10/2021.

²⁹⁵ *Äriseadustik*, Riigi Teataja I 1995, 26 (355). Estonski Vrhovni sud (*Riigikohus*) kvalificirao je čl. 287. (1) *Äriseadustik* kao dispozitivnu odredbu koja omogućuje da se odredbama statuta društva osigura za dioničara povoljnije pravo na informaciju u usporedbi sa zakonom zajamčenim pravom. U predmetnom je postupku točka 3.2.5. Statuta društva, koji je vrijedio u vrijeme podnošenja zahtjeva za informacijama, propisivala da dioničar ima pravo od uprave dobiti informacije o aktivnostima društva i uvid u dokumente društva. Tako je podnositelju zahtjeva u konkretnom postupku, osim prava na informacije koje proizlaze iz zakona, bilo zajamčeno pravo zahtijevati uvid u dokumentaciju društva na temelju točke 3.2.5. Statuta. Vidjeti: *Riigikohus*, 2-18-13213 od 19. listopada 2020., dostupno na: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=277166888> (13.12.2022.), Rn. 16. Prema Paatsi, uputno je u statut društva unijeti odredbu o pravima dioničara na informacije kako bi se osigurao bolji pristup informacijama i dokumentima koji su relevantni za ostvarivanje prava dioničara. Vidjeti: Paatsi, Karina, Flinters, Gatis, Foigt-Norvaisene, Dalia, *Shareholder's Rights to Information*, objavljeno 30. ožujka 2021., CEE Legal Matters, dostupno na: <https://ceelegalmatters.com/estonia/16448-shareholder-s-rights-to-information> (12.02.2022.).

²⁹⁶ *Osaakeyhtiölaki*, Suomen säädöskokoelma/Finlands författningsamling 624, 21.7.2006.

²⁹⁷ Article 13. *Loi n° 84-148 du 1 mars 1984 relative à la prévention et au règlement amiable des difficultés des entreprises*, JORF du 2 mars 1984.

²⁹⁸ Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 38.

podnijeti pitanja u pisanom obliku. Nakon toga upravni odbor mora dioničarima poslati ili staviti na raspolaganje dokumente potrebne kako bi im se omogućilo donošenje informirane odluke i prosudbe o upravljanju i poslovanju društva (čl. L. 225-108 francuskoga Trgovačkog zakonika (u daljnjem tekstu: *Code de commerce*).²⁹⁹ Direktivom o pravima dioničara umetnute su dvije odredbe u *Code de commerce*: da je društvima dopušteno dati jedan odgovor na slična pitanja (L. 225-108, st. 3.) te da se smatra da je odgovor na pisano pitanje dan ako se nalazi u sekciji pitanja i odgovora na internetskoj stranici društva (L. 225-108, st. 4.).³⁰⁰

U Grčkoj je pravo na obaviještenost jedno od upravljačkih prava koje pripada svakom dioničaru. Četvrti stavak čl. 39. grčkoga Zakona o društvima kapitala (u daljnjem tekstu: *NOMOS Περὶ Ανωνύμων Εταιρειών*)³⁰¹ uređuje pravo dioničara zahtijevati od uprave konkretne podatke o poslovima društva onoliko koliko je ta informacija korisna za stvarnu procjenu točaka dnevnog reda. Peti stavak čl. 39. propisuje informacijsko manjinsko pravo dioničara koji drže dionice koje predstavljaju jednu petinu (1/5) uplaćenoga temeljnog kapitala. Irski Zakon o trgovačkim društvima (u daljnjem tekstu: *Companies Act 2014*)³⁰² izmijenjen je radi primjene odredbi Direktive o pravima dioničara. Pravo na obaviještenost uključeno je u čl. 1107. *Companies Act 2014*. koji propisuje da član uvrštenoga dioničkog društva ima pravo postavljati pitanja u vezi s točkama dnevnog reda glavne skupštine i na takva pitanja dobiti odgovore od društva, podložno svim razumnim mjerama koje uvršteno društvo može poduzeti kako bi osiguralo identifikaciju člana. Dioničari također imaju pravo govoriti na glavnoj skupštini što proizlazi iz odredbe čl. 1103. *Companies Act 2014* koji propisuje prava dioničara u pozivu za glavnu skupštinu. Odredbe irskoga *Companies Act 2014* slične su odredbama *Companies Act 2006* Ujedinjenog Kraljevstva po uzoru na već spomenute odredbe Direktive o pravima dioničara.³⁰³

U Italiji, uz iznimku propisanu u čl. 2371. talijanskoga Građanskog zakonika (u daljnjem tekstu: *Codice civile*)³⁰⁴ nisu regulirana pravila u vezi s ovlastima predsjednika glavne skupštine. Ovaj propis ne uređuje pravila rada glavne skupštine, uključujući pravo dioničara da postavljaju

²⁹⁹ *Code de commerce*, Dernière mise à jour des données de ce code: 26 mars 2023, dostupno na: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000005634379> (30.03.2023.). Posljednje izmijenjeno 2019. godine. Vidjeti: *Code de commerce*, Version en vigueur depuis le 21 juillet 2019, Modifié par LOI n°2019-744 du 19 juillet 2019 - art. 18, JORF n°0167 du 20 juillet 2019, dostupno na: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes> (6.09.2022.).

³⁰⁰ Lafarre, A., op. cit., str. 47.

³⁰¹ Grčko dioničko društvo (Anonimi Etairia) uređeno je grčkim zakonom o društvima kapitala - *NOMOS ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 2190 ΦΕΚ Α' 216/19.09.1920 Περὶ Ανωνύμων Εταιρειών, Με τις τελευταίες αλλαγές από το Νόμο 4601/2019*.

³⁰² *Companies Act 2014*, Iris Oifigiúil, Uimhir 38 de 2014, 23.12.2014.

³⁰³ Lafarre, A., op. cit., str. 42.

³⁰⁴ *Codice Civile* (Regio Decreto 16 marzo 1942, n. 262, Gazzetta Ufficiale n.79 del 4-4-1942).

pitanja u vezi s točkama dnevnoga reda glavne skupštine.³⁰⁵ Članak 127-ter Konsolidiranog zakona o financijskom posredovanju (*Testo unico delle disposizioni in materia di intermediazione finanziaria: Testo Unico della Finanza*) (u daljnjem tekstu: TUF) predviđa pravo svakoga dioničara uvrštenog društva da postavlja pitanja o točkama dnevnog reda prije glavne skupštine.³⁰⁶ Pravo na obaviještenost koje prema talijanskom pravu podrazumijeva pravo na postavljanje pitanja prije glavne skupštine, Pasquariello ocjenjuje takvim pravom koje bi stvarno moglo potaknuti dioničare da sudjeluju na glavnim skupštinama društava te tako pomaže uspostavi važnoga dijaloga između društva i dioničara.³⁰⁷ Latvijski Trgovački zakon (u daljnjem tekstu: *Komerclikums*)³⁰⁸ čl. 276. (4) određuje da dioničar ima pravo podnijeti pisani zahtjev upravi najmanje sedam dana prije glavne skupštine kojim traži informacije o pitanjima koja su na dnevnom redu glavne skupštine, te mu je uprava dužna dostaviti odgovore najkasnije tri dana prije održavanja glavne skupštine. Članak 283. (1) *Komerclikums* propisuje da je na upravi dužnost da na zahtjev dioničara daje glavnoj skupštini društva obavijesti o gospodarskom stanju društva onoliko koliko je to potrebno za raspravu i objektivno odlučivanje o pojedinoj točki dnevnog reda. U Litvi je institut prava dioničara na obaviještenost uređen čl. 16. Zakona o dioničkim društvima (u daljnjem tekstu: *Akcinių Bendrovių, Įstatymas*) kao jedno od upravljačkih prava dioničara kojim se društvu unaprijed dostavljaju pitanja u vezi s točkama koje su na dnevnom redu glavne skupštine.³⁰⁹

³⁰⁵ Eckbo, B. Espen, Paone, Giulia, Urheim, Runa, Efficiency of Share-Voting Systems: Report on Italy, Tuck School of Business Working Paper No. 2009-64, ECGI - Law Working Paper, br. 174/2011, 2011., str. 1-177., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1431733> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1431733> (14.04.2022.), str. 108.

³⁰⁶ Uređeno čl. 127. ter *Decreto Legislativo 24 febbraio 1998, n. 58 Testo unico delle disposizioni in materia di intermediazione finanziaria, ai sensi degli articoli 8 e 21 della legge 6 febbraio 1996, n. 52.*, Gazzetta Ufficiale Serie Generale n.71 del 26-03-1998 - Suppl. Ordinario n. 52. U Italiji je primjena Direktive o pravima dioničara zahtijevala provedbu u dvije etape: prva je provedena Zakonodavnom uredbom od 27. siječnja 2010., br. 27. (DECRETO LEGISLATIVO 27 gennaio 2010, n. 27 Attuazione della direttiva 2007/36/CE, relativa all'esercizio di alcuni diritti degli azionisti di societa' quotate. (10G0045)), dok je druga provedena Zakonodavnom uredbom od 18. lipnja 2012., br. 91. (DECRETO LEGISLATIVO 18 giugno 2012, n. 91 Modifiche ed integrazioni al decreto legislativo 27 gennaio 2010, n. 27, recante attuazione della direttiva 2007/36/CE, relativa all'esercizio di alcuni diritti degli azionisti di societa' quotate. (12G0111)). Pravo na obaviještenost prije glavne skupštine prema talijanskom pravu alat je za informiranje dioničara prije glavne skupštine, ali i alat za glavnu skupštinu. Vidjeti: Pasquariello, C., op. cit., str. 95-96.

³⁰⁷ Pasquariello, C., op. cit., str. 95. Borsano smatra da su informacije koje se dioničarima daju prije glavne skupštine ponajprije korisne institucionalnim ulagateljima koji su zbog visine svojih ulaganja i visoke stručne spremne, važniji subjekti kada je riječ o kontroli kapitala. Borsano, Pietro, I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quotate, alla luce delle recenti evoluzioni, Il nuovo diritto delle Società, nbr. 12(2014), str. 52-76., str. 67.

³⁰⁸ *Komerclikums*, Latvijas Vēstnesis, 158/160, 04.05.2000.

³⁰⁹ *Lietuvos Respublikos, Akcinių Bendrovių, Įstatymas*, 2000 m. liepos 13 d. Nr. VIII-1835, Valstybės žinios, 2000-07-31, Nr. 64-1914. Prema Foigt-Norvaisene, litavska sudska praksa pridržava se pravila da društva mogu proširiti prava dioničara u svojim statutima u usporedbi s načinom na koji su ta prava regulirana *Akcinių Bendrovių, Įstatymas*.

U luksemburškom pravu čl. 7. Zakona o ostvarivanju određenih prava dioničara na glavnim skupštinama uvrštenih društava (*Loi du 24 mai 2011 concernant l'exercice de certains droits des actionnaires aux assemblées générales de sociétés cotées*) (u daljnjem tekstu: *Loi du 24 mai 2011*)³¹⁰ uređeno je pravo na obaviještenost na način da svaki dioničar uvrštenog društva ima pravo postavljati pitanja o točkama dnevnoga reda glavne skupštine. Prema čl. 214. mađarskog Zakona o trgovačkim društvima (u daljnjem tekstu: *2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról*),³¹¹ dioničar ima pravo sudjelovati na glavnoj skupštini te zahtijevati podatke pod uvjetima propisanim zakonom. Članak 298. određuje kako je uprava dužna svim dioničarima najkasnije tri dana prije datuma određenog za održavanje glavne skupštine dati informacije koje se mogu smatrati potrebnima za raspravu u vezi s točkama dnevnog reda glavne skupštine, ako se pisani zahtjev podnese najmanje osan dana prije zakazanoga datuma glavne skupštine.

U Malti se na uvrštena društva primjenjuju pravila za uvrštena društva malteškoga nadzornog tijela za financijske usluge, *Malta Financial Services Authority* (u daljnjem tekstu: MFSA). Pravilom 12.24 *MFSA Full Listing Rules* osigurava svakom dioničaru (ili opunomoćeniku) pravo da postavlja pitanja koja su relevantna i povezana s točkama dnevnoga reda glavne skupštine i da na takva pitanja odgovore direktori ili osoba koju direktori ovlaste u tu svrhu.³¹² Nizozemska je 1971. godine priznala glavnoj skupštini pravo na obaviještenost kada je uveden dualistički ustroj, iako je, kao i u Belgiji, pravna doktrina³¹³ priznavala taj institut i prije samoga zakonskog reguliranja.³¹⁴ Pravo zahtijevati informacije ugrađeno je u čl. 2:107(2) nizozemskoga Građanskog zakonika (*Burgerlijk Wetboek Boek 2*) (u daljnjem tekstu: BW)³¹⁵ od 1971. godine.³¹⁶ Prema nizozemskom zakonodavstvu, ovaj članak već uključuje pravo

Iako Vrhovni sud Republike Litve (*Lietuvos Aukščiausios Teismas*) nije usvojio posebnu odluku o proširenju statutarnoga prava dioničara na informaciju. Ipak, Foigt-Norvaisene preporučuje da se u statut društva uključe odredbe o mehanizmu ostvarivanja prava dioničara na informaciju, uvijek imajući na umu da se statutom ne smiju ograničavati zakonska prava dioničara. Vidjeti: Paatsi, K., Flinters, G., Foigt-Norvaisene, D., Shareholder's Rights to Information, op. cit.

³¹⁰ *Loi du 24 mai 2011 concernant l'exercice de certains droits des actionnaires aux assemblées générales de sociétés cotées et portant transposition de la directive 2007/36/CE du Parlement européen et du Conseil du 11 juillet 2007 concernant l'exercice de certains droits des actionnaires de sociétés cotées*, Mémorial A n° 109/2011, 27.05.2011.

³¹¹ *2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról*, Magyar Közlöny 2006/1, 2006. január 4.

³¹² *MFSA Full Listing Rules as amended on 02 March 2021*, dostupno na: <https://www.mfsa.mt/wp-content/uploads/2021/03/Full-Listing-Rules-as-amended-on-02-March-2021.pdf> (22.05.2022.) (u daljnjem tekstu: *MFSA Full Listing Rules*).

³¹³ Maeijer, J.M.M., *Vertegenwoordiging en rechtspersonen*, Zwolle, Tjeenk Willink, 2000., str. 313.

³¹⁴ Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 38.

³¹⁵ *Boek 2 van het Burgerlijk wetboek*, Staatscourant van het Koninkrijk der Nederlanden 2022, 17678, 08.07.2022.

³¹⁶ Deraedt, P.G., *De verstrekking van inlichtingen aan een individuele aandeelhouder*, *Vennootschap & Onderneming*, br. 10(2001), str. 165-167., str. 165. Glavna skupština dioničara ima zakonsko pravo dobivati

postavljanja pitanja kako je navedeno u čl. 9. Direktive o pravima dioničara i stoga nije propisana nikakva nova odredba.³¹⁷ Člankom 428. poljskoga Zakona o trgovačkim društvima (u daljnjem tekstu: *Kodeks spółek handlowych*) uprava je dužna na glavnoj skupštini, na zahtjev dioničara, dati podatke o društvu ako to opravdava procjena pitanja na dnevnom redu glavne skupštine.³¹⁸ Portugalski Zakon o trgovačkim društvima (u daljnjem tekstu: *Código das Sociedades Comerciais*) kao jedno od prava dioničara navodi pravo na informaciju koje, između ostalog, obuhvaća obavještanje na glavnoj skupštini dioničkoga društva (čl. 290. *Código das Sociedades Comerciais*) te kolektivno pravo na informaciju (čl. 291. *Código das Sociedades Comerciais*).³¹⁹ U Rumunjskoj prema čl. 117.2 (3) rumunjskoga Zakona o trgovačkim društvima (u daljnjem tekstu: *Legea societăților*) svaki dioničar može upravi ili direktoru postaviti pitanja u pisanom obliku koja se odnose na poslovanje društva, prije dana održavanja glavne skupštine, a odgovor treba dati na glavnoj skupštini.³²⁰

U slovačkom pravu, upravljačka prava dioničara sastoje se u pravu dioničara da postavlja pitanja i traži objašnjenja na glavnoj skupštini društva i usko su povezana s pravom glasa te se odnose na pravo dioničara da sudjeluje na glavnoj skupštini i traži informacije.³²¹ Prema čl. 180. (1) *Obchodný zákonník*, dioničar ima pravo sudjelovati na glavnoj skupštini te zahtijevati podatke i objašnjenja u vezi s poslovima društva ili poslovima ovisnoga društva, a koji su u vezi s predmetom glavne skupštine. Prema čl. 180. (3) *Obchodný zákonník*, uprava je na glavnoj skupštini dužna svakom dioničaru, na njegov zahtjev, dati potpune i istinite podatke kao i objašnjenja koja se odnose na predmet rasprave na glavnoj skupštini.³²² U Španjolskoj tijekom održavanja glavne skupštine dioničari društva mogu usmeno zatražiti informacije ili pojašnjenja

informacije, na temelju čega je prihvaćeno da dioničari imaju pravo postavljati pitanja na glavnoj skupštini. Vidjeti: Raaijmakers, Geert, Rutten, Suzanne, *The Corporate Governance Review: Netherlands*, NautaDutilh, 17 March 2022., dostupno na: <https://thelawreviews.co.uk/title/the-corporate-governance-review/netherlands> (1.12.2022.).

³¹⁷ Lafarre, A., op. cit., str. 43-44.

³¹⁸ *Kodeks spółek handlowych*, Dziennik Ustaw 2000 Nr 94 poz. 1037 z dnia 15 września 2000, Opracowano na podstawie: t.j. Dziennik Ustaw. z 2022 r. poz. 1467, 1488.

³¹⁹ *Código das Sociedades Comerciais, Decreto-Lei n° 262/86, Diário da República n° 201/1986, Série I de 1986-09-02*. Prema članku 290. (1) *Código das Sociedades Comerciais* dioničar može na glavnoj skupštini zahtijevati da mu se daju istiniti, potpuni i jasni podatci koji će mu omogućiti formiranje obrazloženog i utemeljenog mišljenja o pitanjima koja su predmet rasprave na glavnoj skupštini. Članak 291. (1) *Código das Sociedades Comerciais* određuje pravo dioničara koji drže 10 % temeljnoga kapitala društva da pisanim putem zatraže od uprave da im, također pisanim putem, dostavi podatke o pitanjima društva.

³²⁰ *Legea privind societățile comerciale* nr. 31/1990 din 16 noiembrie 1990 Monitorul Oficial nr. 126 - 127/17 noiembrie 1990, modificări (Legea nr. 265/2022).

³²¹ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 346-347.

³²² *Obchodný zákonník*, Zbierka Zákonov Slovenskej Republiky, Zákon č. 513/1991 Zb. z 5. novembra 1991.

koja smatraju potrebnima u vezi s pitanjima koja su uključena u dnevni red glavne skupštine.³²³ Prema čl. 197. španjolskoga Zakona o društvima kapitala (u daljnjem tekstu: *La Ley de Sociedades de Capital*), dioničari mogu do sedmoga dana prije dana zakazanoga za održavanje glavne skupštine zatražiti od uprave društva podatke ili pojašnjenja koja smatraju potrebnima u vezi s pitanjima koja su uvrštena u dnevni red ili pisanim putem formulirati pitanja na koja smatraju potrebnim dobiti odgovore, dok je uprava dužna dostaviti podatke ili dati odgovore u pisanom obliku do dana održavanja glavne skupštine.³²⁴

Švedsko pravo izričito ne regulira kriterije za ostvarivanje upravljačkih prava osim glasovanja, kao što je primjerice pravo postavljanja pitanja u pisanom obliku prije glavne skupštine.³²⁵ No, dioničari švedskih dioničkih društava imaju na zakonu utemeljeno pravo postavljati pitanja u vezi s točkama dnevnog reda glavne skupštine, dok upravni odbor i izvršni direktor imaju dužnost odgovarati na ta pitanja. Prema 7. poglavlju (koje uređuje glavnu skupštinu dioničkih društava), u čl. 32. švedskoga Zakona o društvima kapitala (u daljnjem tekstu: *Aktiebolagslag*)³²⁶ određeno je da upravni odbor i izvršni direktor moraju, ako dioničar to zahtijeva i upravni odbor smatra da se to može učiniti bez velike štete za društvo, na glavnoj skupštini dati informacije o okolnostima koje mogu utjecati na ocjenu pitanja na dnevnom redu i uvjetima koji mogu utjecati na ocjenu financijskoga stanja društva. Dodatno, *Aktiebolagslag* regulira u čl. 36. dodatnu mogućnost za dioničare dioničkih društava koja broje najviše deset dioničara (*lex specialis*) da im se omogući uvid u račune i druge dokumente koji se odnose na poslovanje društva, onoliko koliko je potrebno da bi dioničar mogao procijeniti financijski položaj i rezultate društva ili određeno pitanje o kojem će se raspravljati na glavnoj skupštini. Riječ je o “jačem” pravu koje se posebno dodjeljuje dioničarima točno određene kategorije dioničkih društava koje je usporedivo s pravom na uvid koje se primjerice, prema hrvatskom pravu, dodjeljuje članovima društva s ograničenom odgovornošću.

U Ujedinjenom Kraljevstvu pravo dioničara na obaviještenost prepoznato je kao važno pravo, iako ono kao poseban institut u ranije važećim propisima prava društava (*Companies Act*)

³²³ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 5995.

³²⁴ *La Ley de Sociedades de Capital, Real Decreto Legislativo 1/2010, de 2 de julio, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Sociedades de Capital*, Boletín Oficial del Estado, núm. 161, de 03/07/2010.

³²⁵ Eckbo, B. Espen, Paone, Giulia, Urheim, Runa, Efficiency of Share-Voting Systems: Report on Sweden, Tuck School of Business Working Paper No. 2010-79, ECGI - Law Working Paper, br. 173/2011, 2010., str. 1.-204., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1651582> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1651582> (14.04.2022.), str. 153.

³²⁶ *Aktiebolagslag*, Svensk författningssamling 2005:551, 16.04.2005.

nije bilo regulirano.³²⁷ Vrlo važna presuda donesena u predmetu *National Dwellings Society v Sykes* datira još iz 1894. godine.³²⁸ Iz utvrđenja predmetne sudske presude može se zaključiti kako dioničari društva načelno imaju pravo raspravljati i govoriti na glavnoj skupštini, kao i da im je dopušteno postavljati pitanja. Također, iako to nije bila obveza utvrđena zakonom da uprava društva odgovara na pitanja,³²⁹ postojala je ustaljena i uobičajena praksa da predsjednik glavne skupštine odgovara na pitanja koja dioničari postave upravi društva.³³⁰ Trenutačno važeći Zakon o trgovačkim društvima (u daljnjem tekstu: *Companies Act 2006*) u čl. 319A propisuje da na glavnoj skupštini uvrštenoga društva, društvo mora dati odgovor na svako pitanje koje se odnosi na predmet raspravljavanja na glavnoj skupštini, a koje postavi član društva koji prisustvuje skupštini.³³¹ Članak 319A *Companies Act 2006* stupio je na snagu donošenjem *The Companies (Shareholders' Rights) Regulations 2009* 3. kolovoza 2009. godine.³³²

2.2. Opća pravna narav

³²⁷ Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 37-38. Prema Siemsu, do primjene Direktive o pravima dioničara, u Velikoj Britaniji odbijali su se prijedlozi o potrebi izričite zakonske regulacije jer se smatralo da je tijekom glavne skupštine i dalje potrebno prepustiti „najboljoj praksi“. Vidjeti: Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 9. Nolan smatra da, iako se tek primjenom čl. 9. Direktive o pravima dioničara uvelo opće pravo dioničara da postavljaju pitanja na glavnim skupštinama društava, nije istina da dioničari nisu imali nikakva prava postavljati pitanja. Osim zakonskih prava, dioničari su imali i ekonomsku moć koju su mogli iskoristiti kako bi uprava odgovarala na njihova pitanja. Prema običajnom pravu (*common law*), članovi društva na glavnoj skupštini imaju pravo raspravljati o poslovanju društva (vidjeti: *Wall v. London & Northern Assets Corporation Ltd.* [1898] 2 Ch. 469.146). To se može činiti mnogo užim pravom od općeg prava na postavljanje pitanja, ali se ono mora promatrati u kontekstu poslova koji se moraju obaviti na glavnim skupštinama uvrštenog društva, posebno na njegovim glavnim skupštinama. Razlika između Direktive i zakona koji je bio važeći do njezine primjene u Ujedinjenom Kraljevstvu tiče se prava opunomoćenika kojima se prema člancima 9. i 10. (3). Direktive daje pravo postavljanja pitanja u istoj mjeri kao i njihovim ovlaštenicima. Opunomoćenici nisu imali takvo zakonsko pravo u odnosu na dioničko društvo (a time i u odnosu na uvršteno društvo), iako su takva društva mogla i jesu takva prava osiguravala kroz odredbe statuta. Još jedna razlika odnosi se na članak 9. (2) Direktive koji je prisilio uvrštena društva da odgovaraju na pitanja, budući da u Ujedinjenom Kraljevstvu nije postojalo takvo odgovarajuće opće pravo. Vidjeti: Nolan, Richard C., Shareholder rights in Britain, *European Business Organization Law Review*, vol. 7, br. 2(2006), str. 549-588., str. 583-585.

³²⁸ *It is the duty of the Chair "to preserve order, and to take care that the proceedings are conducted in a proper manner, and that the sense of the meeting is properly ascertained with regard to any question which is properly before the meeting"*. *National Dwellings Society v Sykes* 1894 3 Ch. 159.

³²⁹ Članak 304. *Companies Act 1985* propisivao je samo pravo uprave da pričaju i raspravljaju o odluci o opozivu članova uprave.

³³⁰ Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 37-38.

³³¹ *Companies Act 2006*, 2006 c. 46., 8 November 2006. (*An Act to reform company law and restate the greater part of the enactments relating to companies; to make other provision relating to companies and other forms of business organisation; to make provision about directors' disqualification, business names, auditors and actuaries; to amend Part 9 of the Enterprise Act 2002; and for connected purposes*).

³³² *The Companies (Shareholders' Rights) Regulations 2009*, op. cit.

Važna sastavnica ovog istraživanja svakako je identificiranje opće pravne naravi prava dioničara na obaviještenost te smještanje toga prava u kontekst ostalih članskih prava dioničara kako bi predložena rješenja bila usklađena s općim teorijsko-dogmatskim okvirom. Određivanje pravne naravi prava dioničara na obaviještenost ima posebnu svrhu. Ona može poslužiti pri iznalaženju rješenja za otvorena pitanja koja zakonodavci izrijekom ne rješavaju. Logično je da se ono pitanje postavi i obradi upravo nakon prikaza aktualnoga pravnog uređenja prava na obaviještenost u zakonodavstvima iz osnovnog i proširenog usporednopravnog uzorka. Razlog tomu je okolnost što *de lege ferenda* rješenja treba predložiti na temelju utvrđene pravne naravi *de lege lata*. Stoga, važnu komponentu ovoga doktorskog istraživanja čini svakako i identificiranje pravne naravi i smještanje prava na obaviještenost u kontekst ostalih članskih prava kako bi predložena rješenja *de lege ferenda* bila usklađena s njegovim dogmatskopравnim kontekstom. Kao ključna pitanja za utvrđivanje pravne naravi ocjenjuju se pitanja: 1.) je li ovo pravo na razini država članica EU-a uređeno isto za sva dionička društva ili je zakonodavac učinio regulatornu razliku u pogledu uvrštenih i neuvrštenih društava; 2.) smatra li se u nacionalnim pravima država članica EU-a pravo na obaviještenost pravom koje se jamči svakom dioničaru ili je riječ o kolektivnom pravu te 3.) je li ono samostalno pravo u katalogu članskih prava ili je ancilarno (instrumentalno) pravo u odnosu na dioničarevo pravo glasa.

2.2.1. Polje primjene prava na obaviještenost: uvrštena ili i neuvrštena društva

Ovo je pitanje potrebno razmotriti, posebice zbog utjecaja koji je na nacionalne zakonodavce na prava dioničara u uvrštenim društvima imala Direktiva o pravima dioničara. Smatra se da postoje opravdani razlozi za različiti regulatorni pristup kada je riječ o uvrštenim i neuvrštenim društvima. Za uvrštena društva može biti potrebna određena razina jedinstvenih, obveznih, materijalnih pravila kako bi se u dostatno mjeri zaštitili dioničari (ulagatelji), s jedne strane te vjerovnici društva, s druge. To osobito jer je riječ o društvima koja su okrenuta prikupljanju kapitala od široke ulagateljske javnosti koja prelazi državne granice. Sloboda kretanja kapitala kao jedna od sloboda unutarnjeg tržišta EU-a, ne može se potpuno ostvariti ako se taj kapital ne kreće pod istim pravilima, a jedno od njih se svakako odnosi i na ujednačavanje pravnog okvira za ostvarivanje članskih prava, pa tako i prava na obaviještenost. Kada je riječ, o tzv.

“closed” companies, odnosno zatvorenim društvima,³³³ treba biti veća sloboda za članove da samostalno, u dopuštenom zakonskom okviru između sebe utvrđuju strukturu društva te prava, odgovornosti i obveze onih koji u njemu sudjeluju. Pri analizi regulatornoga pristupa EU zakonodavca, nužno je uzeti u obzir da se pravo društava nalazi u zoni usklađivanja, a vrlo rijetko unifikacije. To zbog toga jer se povijesno gledano pravo društava pojedinih država članica razvijalo uz postojanje različitih tipova i podtipova trgovačkih društava.³³⁴ Prema tome, iako je Direktiva o pravima dioničara koja uređuje institut prava dioničara na obaviještenost primarno ciljala na dodjeljivanje ovog prava uvrštenim društvima, nesporno je da su neki nacionalni zakonodavci zbog definicije direktive kao alata minimalne harmonizacije birali dodijeliti predmetno pravo svim dioničkim društvima, neovisno o uvjetu kotiranja njihovih dionica na uređenim tržištima. Stoga, u nekim se državama članicama pravo postavljanja pitanja na glavnoj skupštini priznaje i uvrštenim i neuvrštenim društvima.³³⁵ Primjerice, Pasquariello smatra da su i europski zakonodavci i oni nacionalni, unatoč naznačenim razlikama, oblikovali pravo na obaviještenost kao važan alat koji bi trebao biti prepoznat i u dioničkim društvima čije dionice ne kotiraju na burzi, afirmacijom tih rješenja njihovim uključivanjem u izričite odredbe statuta ili pravilnika o radu glavne skupštine.³³⁶

Kao što je ranije utvrđeno, zakonodavci iz osnovnog usporednopravnog uzorka pravo dioničara na obaviještenost zajamčili su svojim zakonima u svim dioničkim društvima. U proširenom usporednopravnom uzorku, dio država članica EU-a ovaj institut primjenjuju za sva dionička društva. Riječ je o Austriji, Belgiji, Češkoj, Danskoj, Estoniji, Finskoj, Grčkoj, Latviji, Litvi, Mađarskoj, Nizozemskoj, Poljskoj, Portugalu, Rumunjskoj, Slovačkoj, Španjolskoj te Švedskoj.

U ovoj grupi država članica potrebno je izdvojiti Španjolsku i Švedsku. Naime, iako su na načelnoj razini uredile pravo na obaviještenost za sva dionička društva, dodatno su uredile u

³³³ Prema Čulinović, Herc et al., nije moguće u domaćem ni u usporednom pravu dati točnu definiciju zatvorenih društava, već se takva društva često opisuje kao društva koja su po svojoj definiciji suprotna otvorenim društvima (engl. *public companies*), odnosno onima čijim se udjelima slobodno trguje. Prema tome, dionicama/udjelima zatvorenih društava nije moguće slobodno trgovati, odnosno udjeli/dionice tih društva ne kotiraju na uređenim tržištima. Vidjeti: Čulinović-Herc, Edita, Marinac Rumora, Sonja, Braut Filipović, Mihaela, Pravno uređenje odnosa članova u zatvorenim (closely held) društvima na primjeru hrvatskog društva s ograničenom odgovornošću, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 39, br. 1(2018), str. 45-86., <https://doi.org/10.30925/zpfsr.39.1.2> (14.10.2022.), str. 48-49.

³³⁴ Report of The High Level Group of Company law Experts on A Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe, op. cit., u bilj. 120., str. 35-36.

³³⁵ Conac, P., The Shareholders’ Duty Not to Abuse Rights, op. cit., u bilj. 269., str. 372.

³³⁶ Pasquariello, C., op. cit., str. 132.

posebnim člancima ovo pravo i kada je riječ o dioničarima uvrštenih društava. Španjolska primjerice, uz čl. 197. *La Ley de Sociedades de Capital* koji regulira ovo pravo za sva dionička društva, dodatno uređuje ostvarivanje prava dioničara na informaciju u uvrštenim društvima u čl. 520. Njime se propisuje kraći rok za dostavu pitanja (do petoga dana prije dana zakazanoga za održavanje glavne skupštine, dok čl. 197. *La Ley de Sociedades de Capital* određuje rok do sedmoga dana prije održavanja dana glavne skupštine). Također je sadržajno proširen krug mogućih pitanja (pojašnjenja koja smatraju potrebnima u vezi s informacijama dostupnima javnosti koje je društvo dostavilo španjolskom regulatoru *Comisión Nacional del Mercado de Valores*) (u daljnjem tekstu: CNMV);³³⁷ od održavanja zadnje glavne skupštine te o izvješću revizora).

Prema 1. poglavlju, čl. 2. (3) švedskog *Aktiebolagslag* određeno je kako se ovaj zakon primjenjuje na sva dionička društva, osim ako izrijekom nije drukčije određeno. Tako se u 7. poglavlju čl. 32. određuje kako upravni odbor i izvršni direktor moraju, ako dioničar to zahtijeva i upravni odbor smatra da se to može učiniti bez značajne štete za društvo, na glavnoj skupštini dati informacije o okolnostima koje mogu utjecati na ocjenu pitanja na dnevnom redu i uvjetima koji mogu utjecati na ocjenu financijskog stanja poduzeća. Dodatno za uvrštena društva ograničava primjenu ovog prava na način da u čl. 57. *Aktiebolagslag* izrijekom određuje da su upravni odbor i izvršni direktor dužni dati obavijesti prema čl. 32. *Aktiebolagslag* samo na glavnoj skupštini na kojoj se utvrđuju financijska, odnosno konsolidirana financijska izvješća. Švedski je zakonodavac imao na umu da dioničari uvrštenih društava mogu biti brojni, pa tako i njihova pitanja, te je zato upravni odbor oslobodio obveze da im odgovara prije glavne skupštine. Ali to je samo ona glavna skupština na kojoj se utvrđuju financijska, odnosno konsolidirana financijska izvješća.

Druga grupa država članica EU-a uključuje nacionalna prava koja ovaj institut reguliraju samo u odnosu na uvrštena društva: Bugarska, Cipar, Francuska, Irska, Italija, Luksemburg, Malta te Ujedinjeno Kraljevstvo.³³⁸

³³⁷ *Comisión Nacional del Mercado de Valores* nacionalna je komisija za tržište vrijednosnih papira koja je neovisno regulatorno tijelo odgovorno za provođenje nadzora i inspekcije tržišta vrijednosnih papira u Španjolskoj, kao i aktivnosti povezanih s njima.

³³⁸ Čl. 110c te 115. (2), 7. točka bugarskoga Zakona o javnoj ponudi vrijednosnih papira (Bugarska), čl. 128C (1) *Ο περί Εταιρειών Νόμο* (Cipar), čl. L. 225-108 *Code de commerce* (Francuska), čl. 1107. *Companies Act 2014* (Irska), čl. 127-ter TUF-a (Italija), čl. 7. *Loi du 24 mai 2011* (Luksemburg), pravilo 12.24 *MFSA Full Listing Rules* (Malta), čl. 319A *Companies Act 2006* (Ujedinjeno Kraljevstvo).

Na temelju ovih saznanja, jasno se nameće zaključak kako je većina nacionalnih zakonodavaca u EU-u optirala urediti ovo pravo za sva dionička društva. Može se primjetiti kako je samo osam država na europskoj karti odlučilo slijediti “slovo” Direktive o pravima dioničara te zakonom osiguralo realizaciju ovog prava samo dioničarima uvrštenog društva. Iako je ono zajamčeno samo dioničarima uvrštenih društava, ne postoji prepreka da se tim pravom koriste i dioničari neuvrštenih društava, jasno, uz uvjet da takvo što omogući upravo samo dioničko društvo svojim autonomnim aktima. Može se zaključiti kako je ipak velika većina zakonodavaca smatrala kako je ovo pravo bitno pravo dioničara, neovisno o okolnosti “uvrštenosti” ili “neuvrštenosti” društva, stoga su ga zajamčili zakonom kako bi dioničari mogli informirano glasovati na glavnim skupštinama dioničkih društava. Kada takav regulatorni pristup gledamo iz perspektive dioničara, svakako je poželjna i potrebna istovrsna razina zaštite glede članskih prava dioničara uvrštenih i neuvrštenih društava, jer se time ujednačuje dioničarski *level playing field*. No, opet, ujednačavanje razine djelovanja svakako je neophodnije za uvrštena društva.

2.2.2. Pojedinačno – kolektivno pravo

Jedno od pitanja koje je ključno za identifikaciju pravne naravi ovoga instituta je pitanje je li riječ o individualnom ili kolektivnom pravu dioničara. Pravna je teorija³³⁹ suglasna kako je pravo na obaviještenost jedno od prava koje pripada dioničarima upravo zbog njihova statusa dioničara u društvu, odnosno da je riječ o članskom pravu. Ono što je prijeporno je pitanje služi li, u tom kontekstu, pravo na obaviještenost interesima društva ili isključivo pojedinačnim interesima svakog dioničara. Da bi se dao odgovor na to pitanje, prvo će se sučeliti rješenja osnovnog usporednopravnog uzorka, da bi se, nakon toga, navedena rješenja sučelila s rješenjima proširenoga usporednopravnog uzorka. Uz to autorica naglašava da će dio analize o individualnom ili kolektivnom pravu dioničara također obuhvatiti analizu o samostalnosti ili ancilarnosti prava na obaviještenost koja je predmet rasprave u sljedećem potpoglavlju. Riječ je o tome da predmetno pitanje samostalnosti ili ancilarnosti ovog prava također treba promotriti u funkciji pojedinačnoga

³³⁹ Za hrvatsko pravo vidjeti Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 521.; za njemačko pravo Kubis, Dietmar u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), Münchener Kommentar zum Aktiengesetz: AktG, Band 3: §§ 118-178, 4. Aufl., München, Verlag C.H. Beck / Verlag Franz Vahlen, 2018., AktG § 131, fn. 1; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 1 te Ott, C., op. cit., str. 378., Rz. 1.; a za slovensko pravo Kocbek, Marijan, Delnice in delniška družba, Ljubljana, Gospodarski vesnik, 1995., str. 73. te Bratina, Borut, ... [et al.], Pravo družb z osnovami gospodarskega pogodbenega prava, Maribor, De Vesta, 2008., str. 506.

ili kolektivnoga karaktera prava na obaviještenost koje je „jezgreno“ razmatranje ovoga potpoglavlja. Prema tome, ove dvije rasprave donekle su međusobno povezane, pa se dio rasprave o ancilarnosti premješta ovdje budući da svaki dioničar kojem pravo na obaviještenost pripada ipak daje svoj glas.

Prema hrvatskom pravu, pravo na obaviještenost, navedeno u ZTD-u zajedno s pravom dioničara na sudjelovanje u glavnoj skupštini društva,³⁴⁰ koje uključuje i pravo na raspravljanje (čl. 274. st. 1. ZTD-a); pravo glasa (čl. 290. i dr. ZTD-a); pravo na pobijanje odluka glavne skupštine (čl. 362. ZTD-a), smatra se članskim pravom.³⁴¹ Potrebno je prvotno naglasiti kako pravo na obaviještenost dioničar ostvaruje uvijek, odnosno čim stekne članstvo u dioničkom društvu na bilo koji od zakonom predviđenih načina upravo zato što je članstvo pravni odnos koji je utjelovljen putem dionice.³⁴² U odnosu na hrvatsku pravnu doktrinu, Parać ističe kako je pravo dobiti odgovor na pitanje postavljeno na glavnoj skupštini svojevrsna pomoć dioničaru u donošenju odluke kako će dati svoj glas na glavnoj skupštini te se u praksi ostvaruje kao individualno pravo koje pripada svakom dioničaru.³⁴³ Takav je stav potvrđen i u sudskoj praksi prvostupanjskoga i drugostupanjskog suda. Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: VTSRH) istaknuo je postojanje veze između prava na sudjelovanje na glavnoj skupštini i prava na obaviještenost. Budući da ZTD ne propisuje u čemu se sastoji pravo sudjelovanja na glavnoj skupštini, stajalište je sudske prakse i pravne znanosti da dioničar svojim sudjelovanjem ima pravo raspravljati o svim pitanjima koja su na dnevnom redu, postavljati pitanja, tražiti obavijesti i objašnjenja, predlagati i izražavati protivljenje. Time može utjecati na to da se na glasovanje stavi prijedlog onakve odluke kakvu smatraju opravdanom te pridobiti ostale da glasuju za takvu odluku. Da bi mogli sudjelovati u donošenju odluka na glavnoj skupštini, na raspolaganju moraju imati valjane i potpune informacije o stanju društva.³⁴⁴ Da je pravo na obaviještenost

³⁴⁰ Ono je mnogo šire od samoga prava ostvarivati glas na glavnoj skupštini jer obuhvaća pravo dioničara da se javlja za riječ, da iskaže svoje mišljenje, stavove i nezadovoljstvo ili zadovoljstvo s postupcima uprave ili nadzornog odbora, da izrazi određenu kritiku, da istakne svoj protuprijedlog itd. Pravom glasa dioničari sudjeluju u formiranju i iskazivanju volje dioničkog društva u granicama određenih nadležnosti glavne skupštine, dok se cilj preostalih prava u kategoriji prava na sudjelovanje u radu glavne skupštine odnosi na pripremanje dioničare za ostvarivanje njihova prava glasa. Parać, Z., op. cit., str. 128.

³⁴¹ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 521.

³⁴² Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 341. Članstvo u dioničkom društvu može se steći izvorno (originarno) ili izvedeno (derivativno). Detaljnije u: Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 341-488.

³⁴³ Parać, Z., op. cit., str. 130. Jednako Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 534.

³⁴⁴ VTSRH, Pž-9494/13 od 23. studenog 2016.

pojedinačno člansko pravo dioničara koje pripada samo njemu i samo se on njime koristi, potvrdili su u svojim presudama Trgovački sud (u daljnjem tekstu: TS) u Splitu te TS u Zagrebu.³⁴⁵

U njemačkom pravu, prema Kerstingu, njemački AktG jamči da se temeljne odluke donose na glavnoj skupštini te da dioničari mogu učinkovito sudjelovati i donositi odluke na glavnoj skupštini, ne samo jamstvom pristupa glavnoj skupštini, već i dodijeljivanjem mehanizama za stjecanje dostatnih informacija koje će im omogućiti donošenje informirane odluke.³⁴⁶ Cilj je prava na obaviještenost omogućiti uporabu članskih prava dioničara na glavnoj skupštini i u vezi s glavnom skupštinom društva. Pravo primati obavijesti primarno služi smislenom korištenju prava glasa, ali je važno i u pogledu korištenja prava manjinskih dioničara (posebice pravo pobijati odluke glavne skupštine i prava na posebnu reviziju).³⁴⁷ U praksi, pravo na obaviještenost realizirano na glavnoj skupštini dioničkog društva posebno je važno u usporedbi s ostalim članskim pravima dioničara, što je i potvrđeno u brojnim sudskim odlukama temeljenim na čl. 131. AktG-a.³⁴⁸ Tako se može ukazati na stavove njemačkoga Saveznog ustavnog suda (*Bundesverfassungsgericht*) (u daljnjem tekstu: BVerfG) koji je utvrdio kako je pravo dioničara da primi informacije o poslovima društva čiji je član, integralno pravo koje proizlazi iz njegova članstva u dioničkom društvu. Informacija je neophodna pretpostavka čije je ispunjenje nužno da bi dioničar mogao ostvariti svoja članska prava. Pravo na obaviještenost važno je i za realizaciju imovinskih prava koja proizlaze iz članstva u dioničkom društvu jer bi slobodu raspolaganja imovinom bilo nemoguće realizirati kada dioničar ne bi mogao saznati bitne informacije o dioničkom društvu u koje je uložio te, posljedično, donijeti odluku o tome hoće li prodati dionice ili će ostati dioničarem.³⁴⁹ Naravno, neke informacije primit će u sklopu drugih informacijskih paketa, posebno kada je u pitanju uvršteno društvo, pritom se misli na dužnost objave povlaštenih informacija. Prema tome, pravo na obaviještenost, kao jedno od središnjih prava dioničara, proizlazi iz Ustavom zaštićene članske komponente vlasništva nad dionicama te se s pravom može

³⁴⁵ TS u Splitu, P-572/17 od 25. listopada 2018.; TS u Zagrebu, P-1265/18 od 18. ožujka 2019.

³⁴⁶ Kersting, C., *The Role of Shareholders in Public Companies in Germany*, op. cit., u bilj. 39., str. 119.

³⁴⁷ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75, AktG § 131, Rn. 1. Kubis smatra da je fokus stavljen na pravo glasa za koje pravo na obaviještenost treba pružiti dostatnu razinu informacija kako bi se moglo razumno koristiti, ali da, s druge strane, legitimni interes dioničara za informacijama nije ograničen na pripremu za glasanje. Ono također služi dioničarima da donesu odluku o pitanjima koja se tiču toga trebaju li ostvariti određena manjinska prava. Stoga se pravo na obaviještenost ne ograničava isključivo na točke dnevnog reda o kojima glavna skupština mora donijeti odluku, i na one točke dnevnog reda zbog kojih nije potrebno ostvarivanje glasačkih prava. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339, AktG § 131, fn. 1.

³⁴⁸ Ott, C., op. cit., str. 378., Rn. 1.

³⁴⁹ BVerfG, 1 BvR 636/95 od 20. rujna 1999., Rn. 1-32, http://www.bverfg.de/e/rk19990920_1bvr063695.html, Rn. 17.

okarakterizirati kao temeljno člansko pravo. Ono ima i kolektivnu funkciju doprinošenja oblikovanju mišljenja i prosudbe drugih dioničara u smislu učinkovite dioničarske demokracije. Budući da dioničar može razumno koristiti svoje pravo na govor i podnošenje prijedloga samo ako mu se pruže potrebne informacije, pravo na informaciju može se opisati kao sredstvo za dioničara da ispravno ostvaruje svoja članska prava. Budući da pravo na obaviještenost služi i pravu glasa jer dioničar može učinkovito ostvariti navedeno pravo samo ako ima pravo zahtijevati određene informacije, sve intervencije prava na obaviještenost stoga su i neizravne intervencije u glasačka prava.³⁵⁰ Kada je riječ o stavovima njemačke pravne doktrine, Kalss ističe kako je jedna od tri temeljne poluge u sklopu sustava informacija u pravnom uređenju dioničkih društava (uz kolektivne te dobrovoljne informacije), upravo individualno pravo dioničara da govore te zahtijevaju informacije na glavnoj skupštini dioničkog društva. Stoga brojni pravni teoretičari³⁵¹ pravo na obaviještenost smatraju pojedinačnim pravom dioničara.³⁵² Koch također smatra kako je pravo na obaviještenost člansko pojedinačno pravo dioničara koje je usmjereno zaštititi njegovih interesa i koje pripada pojedinačnim dioničarima, a ne samoj glavnoj skupštini.³⁵³ Nužno je naglasiti kako se predmetnim institutom dioničari mogu koristiti kako bi izrazili vlastite stavove i mišljenja o određenoj problematici te izravno poslali poruku upravo samom društvu, ali u isto vrijeme i ostalim dioničarima.³⁵⁴ Kubis također potvrđuje tezu da je ovo pravo pojedinačne prirode jer, s jedne strane, tako određeno pravo sadrži osnovna ovlaštenja svakoga dioničara da raspoláže zahtjevom za informacijama, dok, s druge strane, proizlazi da ostvarivanje prava ne ovisi o odluci glavne skupštine niti se takvom odlukom može nadjačati. U tom je smislu zauzeto stajalište da je cilj prava na informaciju ne samo zadovoljiti pojedinačnu informacijsku potrebu pojedinca koji traži informaciju, već i informirati glavnu skupštinu kao tijelo.³⁵⁵

U slovenskoj pravnoj doktrini ističe se da se prava koja nastaju kao posljedica članstva u dioničkom društvu ne mogu kategorizirati niti kao stvarna prava niti kao obvezna prava, već ih se upravo zbog njihove posebnosti imenuje korporacijskim pravima (što odgovara konceptu članskih

³⁵⁰ Sturm, Wolfgang, Imsameh, Jassem, Zum Gesetz zur Einführung virtueller Hauptversammlungen, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 28(2022), str. 1327-1332., str. 1329.

³⁵¹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 3. te Hüffer, Uwe, Aktiengesetz, 9. Aufl., München: Verlag C.H. Beck, 2010., § 131, Rn. 12.

³⁵² Kalss, S., op. cit., str. 221.

³⁵³ Koch, Jens, u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), Aktiengesetz, 13. Aufl., München, C.H. Beck, 2018., AktG § 131, Rn. 2.

³⁵⁴ Kalss, S., op. cit., str. 222.

³⁵⁵ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 77, AktG § 131, Rn. 3.

prava prema hrvatskom pravu). Takva se prava mogu podijeliti na imovinska te članska prava.³⁵⁶ Tako se u slovenskoj pravnoj doktrini, u članska prava dioničara uvrštava i pravo na obaviještenost,³⁵⁷ koje se smatra jednim od temeljnih članskih, odnosno korporacijskih prava dioničara.³⁵⁸ Može se još nazvati individualnim informacijskim pravom koje regulira upravo ZGD-1 i koje proizlazi iz položaja dioničara kao člana dioničkog društva te pripada svakom dioničaru pojedinačno i individualno, neovisno o visini njegova udjela u temeljnom kapitalu društva.³⁵⁹ U smislu teorijsko-pravnog položaja prava na obaviještenost, predmetno je pravo moguće smjestiti u članska prava dioničara u užem smislu.³⁶⁰ VS u Ljubljani (2020.) potvrdio je pravo na obaviještenost kao jedno od temeljnih članskih prava čija je svrha dati dioničaru informacije potrebne za ostvarivanje njegovih članskih prava, a koje dioničar u pravilu ostvaruje na glavnoj skupštini postavljanjem pitanja. Važnost prava na informaciju uglavnom se ogleda u činjenici da dioničar ne može ostvariti svoja druga imovinska i članska prava koja mu pripadaju kao dioničaru ako nije pravilno informiran. Kako ostvarivanje ostalih prava ovisi o ostvarivanju prava na informaciju, to se pravo pokazuje kao najvažnije pravo dioničara.³⁶¹ U slovenskoj pravnoj doktrini, Podgorelec ističe kako u podjeli informacijskih prava na individualna i kolektivna prava, individualna informacijska prava proizlaze iz položaja dioničara kao člana dioničkog društva te pripadaju svakom dioničaru pojedinačno i individualno, neovisno o visini njegova udjela u temeljnom kapitalu društva.³⁶² U predmetnoj podjeli, Kocbek i Prelič zauzimaju stav kako pravo na obaviještenost zauzima svoje mjesto u kategoriji individualnih informacijskih prava.³⁶³

Nakon utvrđenja kako je pravo dioničara na obaviještenost svakako člansko pravo dioničara, uz načelni zaključak o njegovu pomoćnom karakteru, bitno je naglasiti da, prema hrvatskom, njemačkom te slovenskom pravu, ono nije manjinsko pravo, već pojedinačno pravo

³⁵⁶ Primec, A., op. cit., v. 2. Pomen delnice kot skupka članskih upravičenj delničarja; Markovič Čas, Alja, Pravica delničarjev do obveščeniosti, Podjetje in delo, br. 5(1998), str. 546.

³⁵⁷ Kocbek, M., Delnice in delniška družba, op. cit., str. 73.

³⁵⁸ Bratina, Borut, ... [et al.], op. cit., u bilj. 339., str. 506.

³⁵⁹ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščeniosti, op. cit., u bilj. 62., str. 213. Dioničari bi pri primanju informacija trebali biti jednakopravni te nije dopušteno privilegiranje određenih dioničara. Kerčmar, S., Tratar, B., Boltin, T., op. cit., u bilj. 241., str. 328.

³⁶⁰ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščeniosti, op. cit., u bilj. 62, str. 215.

³⁶¹ VS u Ljubljani, VSL Sodba I Cpg 131/2019 od 5. veljače 2020. Cvetko smatra da se ovo pravo ostvaruje pitanjem dioničara te da nije ograničeno na točke dnevnog reda o kojima skupština treba donijeti odluku, već postoji i na onim točkama dnevnog reda koje ne predviđaju usvajanje odluke glavne skupštine. Cvetko, M., op. cit., str. 49., v. 1. Uvod

³⁶² Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščeniosti, op. cit., u bilj. 62, str. 213.,

³⁶³ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250, str. 76.

dioničara što znači da ono pripada svakom dioničaru koji ga može realizirati bez obzira na iznos svog udjela u temeljnom kapitalu društva i bez obzira na činjenicu ima li glasačka prava ili ne. Može se reći kako je u literaturi zastupljen neprijeporan stav kako je pravo na obaviještenost pojedinačno pravo svakoga dioničara.³⁶⁴ Dodatno, u sklopu rasprave o pojedinačnom karakteru prava dioničara na obaviještenost, raspravlja se i o tome služi li ono isključivo zadovoljenju interesa samoga dioničara koji se njime služi ili služi i nekim dodatnim interesima koji nisu isključivo dioničarevi. Tako neki autori³⁶⁵ ističu kako je pravo na obaviještenost usmjereno zaštititi interesa dioničara, dakle vlastitih interesa, a ne interesa drugih dioničara, glavne skupštine ili dioničkog društva.³⁶⁶ To znači da dioničar nije obvezan postupati u skladu s interesima društva pri ostvarivanju navedenoga prava.³⁶⁷ Unatoč pojedinačnom karakteru i prvenstvenoj usmjerenosti ka vlastitim ciljevima, ovo pravo ima u određenom smislu i kolektivni karakter jer služi informiranju glavne skupštine dioničkog društva te formiranju volje glavne skupštine kao tijela.³⁶⁸ Time ipak služi i zaštiti kolektivnih interesa za donošenjem informiranih odluka dioničara, a time i interesa društva.³⁶⁹

Budući da je na osnovnopravnom uzorku zaključeno da je pravo na obaviještenost pojedinačno pravo koje pripada svakom dioničaru društva, nužno je nadalje usporediti pravne sustave proširenog usporednopravnog uzorka radi stjecanja uvida postoje li sustavi koji predmetno pravo ne dodjeljuju pojedinom dioničaru, već zahtjevaju ispunjenje uvjeta držanja određenog udjela u temeljnom kapitalu dioničkog društva. Istraživanjem preostalih prava iz proširenog uzorka, utvrđeno je da svi zakonodavci država članica EU-a predmetno pravo definiraju kao

³⁶⁴ Za njemačko pravo vidjeti: Hüffer, U., op. cit., 2010., u bilj. 351, AktG § 131, Rn. 12.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339, AktG § 131, Rn. 3., Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 2.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 3., Kalss, S., op. cit., str. 221.; Koch, J., u: Hüffer, U., Koch, J. (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 353., AktG § 131, Rn. 2. Za slovensko pravo vidjeti: Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62, str. 213.; Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250, str. 76.; za hrvatsko pravo pogledati: Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 534.; Parać, Z., op. cit., str. 130.

³⁶⁵ Koch, J., u: Hüffer, U., Koch, J. (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 353., AktG § 131, Rn. 2.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339, AktG § 131, Rn. 4.

³⁶⁶ Parać, Z., op. cit., str. 130.

³⁶⁷ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62, str. 215.

³⁶⁸ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75, AktG § 131, Rn. 1.

³⁶⁹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 4.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339, AktG § 131, Rn. 3.

pojedinačno,³⁷⁰ ali uz napomenu kako Grčka, Portugal i Francuska, uz odredbe o pojedinačnom pravu, dodatnim odredbama, uz određene pretpostavke, njegovo ostvarivanje dioničarima uvjetuju držanjem određenog udjela u temeljnom kapitalu društva.

U **Grčkoj, Portugalu te Francuskoj**, uz pojedinačno pravo na obaviještenost,³⁷¹ dodatno se jamči manjinsko pravo dioničarima koji zajedno drže 1/20, odnosno 1/5 temeljnoga kapitala,³⁷² onima koji drže 10 % temeljnoga kapitala društva³⁷³ te pojedinačnom dioničaru ako on sam drži ili je riječ o više dioničara koji zajedno drže udjele u iznosu od najmanje 5 % temeljnoga kapitala,³⁷⁴ te se informacijski zahtjevi moraju odnositi samo na određene teme.³⁷⁵

Nakon provedenog istraživanja, potvrđena je teza o pravu na obaviještenost kao pojedinačnom pravu na razini prava društava država članica EU-a. Riječ je o usklađenim rješenjima na europskoj razini jer sve države članice ovo pravo dodjeljuju svakom dioničaru neovisno o broju dionica kojih je imatelj. Kao iznimke su prepoznati pravni sustavi Grčke, Portugala i Francuske koji, pored prava na obaviještenost koje jamče svakom dioničaru, dodatno propisuju pravo na obaviještenost kao kolektivno pravo propisivanjem pretpostavki pod kojima se postavljanje pitanja dopušta, ako je ispunjen uvjet određenog kvantuma kapitalnoga sudjelovanja. Takvo uređenje ne ide u korak s određenjem prava na obaviještenost kao važnoga članskog prava koje bi trebalo biti jednako zajamčeno svakom dioničaru budući da otvara situacije u kojima vrlo važne podatke, poput naknada upravljačkim organima može tražiti samo kolektiv dioničara koji zajedno drži određeni udio u temeljnom kapitalu. Ako je pravo na obaviještenost zajamčeno kao pojedinačno pravo, tada njegova realizacija ne bi smjela biti uvjetovana kvantumom kapitalnoga sudjelovanja, neovisno o sadržaju i vrsti pitanja.

2.2.3. Samostalno – ancilarno pravo

³⁷⁰ Austrija, Belgija, Bugarska, Cipar, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Grčka, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Mađarska, Malta, Nizozemska, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka, Španjolska, Švedska, Ujedinjeno Kraljevstvo. Za detaljniju raspravu o ovlašteniku prava na obaviještenost u proširenom usporednopravnom uzorku, vidjeti *infra*, str. 113., potpoglavlje 3.1.1.3.

³⁷¹ Članak 39. (4) grčkoga Zakona o društvima kapitala, članak 290. *Código das Sociedades Comerciais*; čl. L. 225.-108. *Code de commerce*.

³⁷² Članak 39. (5) grčkoga Zakona o društvima kapitala. Dornseifer, Frank (ed.), *Corporate Business Forms in Europe: A Compendium of Public and Private Limited Companies in Europe*, Otto Schmidt/De Gruyter european law publishers, 2005., str. 311-312.

³⁷³ Članak 291. *Código das Sociedades Comerciais*.

³⁷⁴ Članak L225-232 *Code de commerce*.

³⁷⁵ O tome detaljnije vidjeti *supra*., str. 113., potpoglavlje 3.1.1.3. Prošireni usporednopravni uzorak.

Iduća rasprava koja je bitna za utvrđivanje pravne naravi je pitanje je li pravo na obaviještenost samostalno, odnosno je li *sui generis* pravo u katalogu članskih prava dioničara ili je ono sastavnica upravljačkog prava, odnosno služi li isključivo kao akcesorno i potporno pravo za realizaciju ostalih prava. Pritom je važno podsjetiti da pravo na obaviještenost ima temeljnu i logičnu svrhu olakšati ostvarivanje drugih upravljačkih i imovinskih prava. Zbog toga je, sa stajališta pravne doktrine, važno utvrditi je li riječ doista o pravu koje je akcesorno u odnosu na „glavna“ članska prava ili se ono u određenoj mjeri „osamostaljuje“ i postaje jednakopravno pravo drugim članskim pravima. O tom pitanju u pravnoj znanosti postoje prijepori. Dio autora zastupa tezu da je riječ o ancilarnom pravu, tj. takvome pravu čije je ostvarenje samo u funkciji zaštite drugih imovinskih i upravljačkih prava. Najprirodniji oblik povezanosti iskazan je u vezi između dobivanja obavijesti radi zauzimanja stava oko pitanja o kojima se glasuje na glavnoj skupštini društva. Član društva niti ne može zauzeti stav o predmetu odlučivanja ako nema potpunu, istinitu i pravodobnu informaciju o tome. Tek na temelju takve informacije može izgraditi vlastiti stav o tome kako će glasovati o pojedinoj točki dnevnog reda. S razvojem prava društava i posebno pod utjecajem tržišta kapitala koje je inače okrenuto većoj razini transparentnosti svih segmenata poslovanja i korporativne strukture, uočava se novija tendencija poimanja toga prava kao samostalnog prava. Argument u korist samostalnoga prava, odnosno prava *sui generis* je taj što se ono može promatrati kao temelj ili uvjet za ostvarivanje dviju temeljnih grupacija članskih prava, onih upravljačkih te onih imovinskih, budući da bez potrebnih informacija o stanju društva i poslovima društva, član društva ne može ostvarivati niti jedno od prava koje mu pripadaju. U prilog tezi da je riječ o samostalnom pravu unutar kataloga članskih prava govori i činjenica da pravo na obaviještenost pripada i članu čija druga prava miruju ili su trenutačno obustavljena.

U hrvatskoj pravnoj doktrini, Parać smatra kako je vrlo teško dati jednoznačan odgovor na pitanje je li pravo na obaviještenost sastavnica upravljačkoga prava dioničara ili je ipak riječ o samostalnom pravu.³⁷⁶ Prema odredbama čl. 287. i 288. ZTD-a, pravu na obaviještenost daje se ancilijarni značaj. Takav značaj ne pripada mu samo u odnosu prema upravljačkom pravu jer dioničaru služi kao pomoć u razumijevanju onoga što se na samoj glavnoj skupštini događa, kao i za formiranje konačne odluke kako će dati svoj glas o određenom pitanju o kojem se treba donijeti odluka. S druge strane, može se tvrditi da je pravo na obaviještenost ancilijarno i u odnosu na imovinska prava koja se vežu uz dionice budući da obavijesti koje mu se dostavljaju na temelju

³⁷⁶ Parać, Z., op. cit., str. 134.

realizacije prava na obaviještenost dioničaru služe kako bi ostvario i svoja imovinska prava i ekonomske interese. Parać razmatra i tezu o uklapanju prava na obaviještenost u određenu treću grupu prava koja proizlaze iz dionice (uz upravljačka i imovinska prava). U toj grupi, s jedne strane, nalazila bi se prava dioničara na obaviještenost zajamčena čl. 287. ZTD-a (pravo na obaviještenost u užem smislu) koja se smatraju individualnim i ovisnim o inicijativi dioničara jer nastanak obveze društva da preda informacije ovisi o njihovom zahtjevu. S druge se strane nalaze kolektivna prava neovisna o inicijativi dioničara koja proizlaze iz obveze dioničkog društva da u slučajevima propisanim zakonom objavljuje i priopćava dioničarima određene podatke. Objekti skupine prava formiraju ukupnost prava na obaviještenost u širem smislu, služe ostvarivanju upravljačkih prava te neizravno imovinskih prava koja proizlaze iz članstva u dioničkom društvu.³⁷⁷

U njemačkoj pravnoj doktrini, Kubis smatra da pravo na obaviještenost, kao rezultat članstva u društvu i u skladu s podjelom prava dioničara na upravljačka i imovinska prava, ponajprije pripada upravljačkim pravima zbog njegova instrumentalnog značaja pri donošenju odluke kako će se glasovati na glavnoj skupštini dioničkog društva. Zbog dodatne kontrolne funkcije u odnosu na uloženi kapital kojim raspolaže dioničar, pravo na obaviještenost također čini dio imovinskih prava. Prema tome, Kubis ovo pravo vidi kao istodobno sastavnicu i upravljačkih i imovinskih prava dioničara upravo zbog ancilijarne uloge koju ono ima u odnosu na imovinska prava koje daje svaka dionica.³⁷⁸ Koch naglašava neprenosivost prava na obaviještenost bez istodobnog prijenosa dionice. Ističe da je pravo na obaviještenost, kao pravo koje proizlazi iz članskih ovlasti, povezano s upravljačkim pravima dioničara i stoga se ne može prenijeti bez prijenosa dionice.³⁷⁹ Ispravno je samo tvrditi da članska prava dioničara, uključujući i pravo na obaviještenost, potpadaju u opseg zaštite određen čl. 14. njemačkog Ustava (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*).³⁸⁰ Tako i Poelzig smatra da su informacijska prava dioničara „pomoćna prava za ostvarivanje članskih prava“ na glavnoj skupštini budući da omogućavaju dioničaru da ispravno izvršava svoja glasačka prava, ali i druga prava vezana za glavnu skupštinu, poput prava osporavanja odluka ili realizacije manjinskih prava te kako bi mogao donositi

³⁷⁷ Ibid., str. 135.

³⁷⁸ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 2.

³⁷⁹ Koch, J., u: Hüffer, U., Koch, J. (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 353., AktG § 131, Rn. 2; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339, AktG § 131, Rn. 2.

³⁸⁰ Koch, J., u: Hüffer, U., Koch, J. (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 353., AktG § 131, Rn. 2.

utemeljene odluke.³⁸¹ Instrumentalno značenje prava na obaviještenost ističe Schaal koji smatra kako dioničaru pravo koje ga ovlašćuje da može zatražiti informacije o poslovima društva na glavnoj skupštini služi kako bi mogao koristiti svoja članska prava u dioničkom društvu.³⁸²

Dodatno, Decher govori o dopunjujućem ili komplementarnom karakteru instituta prava na obaviještenost, a s čime se slaže i Kalss.³⁸³ Decher zaključuje da proširivanje informacijskih zahtjeva izvan održavanja glavne skupštine dioničkog društva svakako utječe na pravo na obaviještenost. Time obavijesti, koje se u sklopu obavještavanja daju unaprijed, prije održavanja glavne skupštine društva, svakako mogu biti, tzv. okidač za postavljanje pitanja na glavnoj skupštini. U tom smislu, Decher iznosi stav kako pravo na obaviještenost ima određenu dopunjujuću, komplementarnu funkciju. Prema tome, na glavnoj se skupštini mogu postaviti pitanja koja se odnose na dodatna pojašnjenja i općenito bolje razumijevanje informacija i obavijesti koje su unaprijed objavljene prije održavanja glavne skupštine, a dioničarima su potrebna za procjenu točaka dnevnoga reda. Dodatnu prednost takvoj regulaciji pruža okolnost što će velika količina informacija koja će se dati prije održavanja glavne skupštine potencijalno utjecati na smanjenu potrebu za primjenom instituta prava na obaviještenost. Razlog tome leži u pretpostavci da će dioničari imati na raspolaganju sve informacije potrebne za pravilnu procjenu točaka dnevnog reda te više neće biti potrebe za postavljanjem detaljnijih pitanja na glavnoj skupštini, što posljedično utječe na povećanje ekonomičnosti održavanja glavne skupštine.³⁸⁴

U odnosu na prošireni usporednopravni uzorak, može se zamijetiti kako talijansko pravo neodvojivo povezuje pravo na obaviještenost s pravom glasa. Prvotna verzija čl. 127.ter TUF-a

³⁸¹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 2.

³⁸² Schaal, Hans Jürgen, u: Erbs, Georg, Kohlhaas, Max (Hrsg.), *Strafrechtliche Nebengesetze*, München, C.H. Beck, 2019., AktG § 131 Rn. 1. Tako i Kubis, D. u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 1.

³⁸³ Kalss također ističe kako je pravo na obaviještenost dodatna, komplementarna obveza društva obvezi da informacije društvo daje svim dioničarima te istodobno pravo svakoga dioničara, sama učinkovitost toga prava uvelike ovisi o prijašnjem znanju i informiranosti dioničara koji postavlja pitanje, a koje pak ovisi o kvaliteti i pravodobnosti izvještavanja od društva. Kalss, S., op. cit., str. 221.

³⁸⁴ Decher, C., op. cit., str. 239. Borsano u odnosu na talijansko uređenje prava na obaviještenost u uvrštenim društvima koje predviđa postavljanje pitanja prije početka glavne skupštine, smatra kako temeljna i karakteristična značajka ovih informacijskih prava leži upravo u načinima na koje se ostvaruju - izvan glavne skupštine. Borsano u tom smislu postavlja pitanje služi li ovo informacijsko pravo kao instrument pripreme za jačanje glasa dioničara, kao instrument koji omogućuje procjenu mogućnosti napuštanja društva ili može ispuniti obje uloge. Borsano, P., *I diritti di informazione (pre)assembleare...*, op. cit., u bilj. 307, str. 76. Borsano smatra kako je talijanski zakonodavac oduzimanjem ovog prava onim kategorijama dioničara bez prava glasa naglasio kako je ono blisko povezano s pravom glasa Borsano, Pietro, *I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quote, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), Il nuovo diritto delle Società*, br. 22<82014), str. 14-44., str. 34.

povezivala je legitimitet za postavljanje pitanja društvu sa statusom dioničara, ali verzija koja je trenutno na snazi povezuje pravo na obaviještenost s pravom glasa.³⁸⁵ Stoga, talijansko pravo izrijekom povezuje pravo glasa s pravom na obaviještenost čime se ukazuje da su ta dva prava neodvojivo povezana jer pravo na obaviještenost služi dioničarima s pravom glasa da ga realiziraju, a s čime je suglasna talijanska pravna doktrina.³⁸⁶ S druge strane, određeni pravni sustavi pravo na obaviještenost ne povezuju izrijekom s pravom glasa, budući da ga mogu koristiti i dioničari koji imaju pravo glasa i oni koji ga nemaju.³⁸⁷ Primjerice, nizozemsko pravo dodjeljuje pravo na obaviještenost svim imateljima različitih vrsta dionica, bilo da je riječ o redovnim dionicama, prioritetnim dionicama, povlaštenim dionicama, dionicama bez prava glasa, kao i svim imateljima potvrda o dionicama izdanim uz suradnju društva.³⁸⁸ Budući da pravo na obaviještenost dioničaru koji nema pravo glasa neće služiti kao potpora za glasovanje, ono ipak može služiti za ispunjenje drugih upravljačkih prava. S obzirom na to da ovo pravo mogu ostvarivati i dioničari koji nemaju pravo glasa i oni s pravom glasa, time bi se mogla potvrditi teza o pravu na obaviještenost kao pomoćnom pravu za ostvarivanje članskih prava. Riječ je pomoćnom pravu koje služi upravljačkim pravima za pravilno izvršavanje svojih glasačkih prava i za druga prava vezana za glavnu skupštinu, poput prava osporavanja odluka ili realizacije manjinskih prava. No, ono također služi i kao pomoć u izvršavanju imovinskih prava koja se vežu uz dionice zato što na temelju obavijesti koje dobiju mogu donijeti odluku hoće li ostati u vlasničkoj strukturi društva ili će ju napustiti prodajom dionice (ovo posebice vrijedi za dioničare koji nemaju pravo glasa).

U odnosu na španjolsko pravo zanimljivo je ukazati na relevantne presude Vrhovnog suda Kraljevine Španjolske (*Tribunal Supremo*) koji se izjasnio o pitanju samostalnosti prava na obaviještenost. U svojoj je presudi od 12. studenoga 2014. godine potvrdio da je pravo dioničara na obaviještenost pravo svojstveno dioničaru koje je autonomno pravo, bez obzira na to što može ispuniti instrumentalnu svrhu prava glasa.³⁸⁹ U presudi od 16. siječnja 2012. godine *Tribunal*

³⁸⁵ Pasquariello, C., op. cit., str. 101.

³⁸⁶ Sacchi, Roberto, L'informazione nella e per la assemblea delle societ`a quotate, *Analisi Giuridica dell'Economia*, Fascicolo 1, 2013., str. 101-118., doi: 10.1433/74000 (01.03.2023.), str. 109., Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare..., op. cit., u bilj. 307., str. 52., 55., 61.

³⁸⁷ Primjerice, hrvatsko, njemačko, slovensko, španjolsko, bugarsko, nizozemsko pravo itd.

³⁸⁸ Van der Elst, Christoph, Right of information and right of inspection in the Netherlands, u: Thomas, Randall S., Beasley, John S., Giudici, Paolo (ed.), *Research Handbook on Shareholder Inspection Rights: A Comparative Perspective*, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2023., str. 186-203., str. 191.

³⁸⁹ Tribunal Supremo, STS 608/2014 od 12. studenog 2014., dostupno na: <https://vlex.es/vid/552446562> (3.10.2022.), vidjeti: pravni temelj, 3. dio, br. 1. Također i Tribunal Supremo, STS 741/2012 od 13. prosinca 2012., dostupno na: <https://vlex.es/vid/414689294> (3.10.2022.), Rn. 2.1 – 20.

Supremo prepoznao je dioničara kao onoga koji mora identificirati informacije koje ga zanimaju, da bi mogao dati svoj glas s najboljim poznavanjem stvari o kojoj se odlučuje na glavnoj skupštini (u tom je slučaju to pravo instrumentalne prirode), te kako bi bio informiran o pojedinostima poslovanja društva i načinu upravljanja uprave, čak i ako nema pravo glasa ili ga ne namjerava koristiti, budući da oduzimanje prava glasa ne znači gubitak prava na obaviještenost o poslovanju društva.³⁹⁰

Stoga se može zaključiti da, iako je pravo na obaviještenost kao jedno od informacijskih prava veoma važno, ono se ipak može promatrati kao ancilijarno ili barem potporno pravo u službi upravljačkih i imovinskih prava dioničara. Informacija nije korisna sama za sebe, već je ona instrumentalne naravi jer omogućuje dioničaru donijeti odluku o tome hoće li ili neće uložiti u određeno društvo. Stoga bi dioničareva imovinska i upravljačka prava bila mnogo manje vrijedna bez informacijskih prava, dok bi, s druge strane, informacijska prava bila bespredmetna kada ne bi omogućavala djelovanje na temelju njih.³⁹¹ Stoga se u pravnoj literaturi većina autora ipak opredjeljuje za stav o pravu na obaviještenost kao upravljačkom pravu ili pravu koje je povezano s upravljačkim pravom dioničara, a ne samostalno identificiranom pravu u katalogu ostalih članskih prava dioničara.³⁹²

2.3. Međuzaključak poglavlja

Pravo na obaviještenost institut je kojim se dioničarima omogućava da upravi dioničkog društva postavljaju pitanja i traže obavijesti tijekom održavanja glavne skupštine čime se osigurava aktivno sudjelovanje i informirano donošenje odluka. Budući da dioničar predstavlja ulagatelja u kapital dioničkog društva, a poslove društva vodi uprava, jasno je kolika je važnost obavještavanja dioničara o točkama dnevnoga reda glavne skupštine koje su predmet odlučivanja. Pravno uređenje prava na obaviještenost treba, s jedne strane, osigurati istinito i potpuno informiranje dioničara jer oni nisu uključeni u svakodnevno vođenje poslova društva, ali istodobno i zaštititi društvo od

³⁹⁰ Tribunal Supremo, STS 986/2011 od 16. siječnja 2012., dostupno na: <https://vlex.es/vid/349466178> (3.10.2022.), Rn. 2.1. – 23, br. 3 (2).

³⁹¹ Velasco, J., *The Fundamental Rights of the Shareholder*, op. cit., u bilj. 11., str. 426.

³⁹² Parać, Z., op. cit., str. 134. Tako i Hüffer, U., op. cit., 2010., u bilj. 351., AktG §11, Rn. 3; Wagner, F. u Heidel, Thomas (Hrsg.), *Aktienrecht und Kapitalmarktrecht*, 3. Aufl., Baden-Baden, Nomos, 2011., §11, Rn. 5; Froning, Christoph, u: Sudhoff, Heinrich (Hrsg.), *Unternehmensnachfolge*, 5. Aufl., München, Verlag C. H. Beck, 2005., §46, Rn. 62.

neprijemnih zahtjeva za informiranjem kojima se potencijalno nerazumno opterećuje društvo, otkrivaju povjerljivi podatci važni za društvo ili se na bilo koji drugi način nanosi šteta samome društvu. Svrha je ovoga prava služiti učinkovitim izvršavanju drugih članskih prava dioničara. Tako, dioničari trebaju biti pravodobno i dostatno obaviješteni o predmetu odlučivanja na glavnoj skupštini kako bi o tome mogli donijeti informiranu odluku u skladu sa svojim stvarnim interesima. Budući da je izvršavanje ovoga prava koncentrirano na glavnoj skupštini, ono, osim ispunjavanja osobnih informacijskih potreba, također utječe i na formiranje kolektivne volje dioničara. Informirani dioničar može kroz raspravu na glavnoj skupštini utjecati na druge dioničare. Dioničarstvom danas prevladavaju institucionalni ulagatelji. Oni disperziraju svoja ulaganja i u pogledu dioničarskih društava u koje ulažu i u pogledu ostalih kategorija imovine. Uz to, često dionice drže putem posrednika. Stoga se javlja problem da informacije dobivene postavljanjem pitanja na glavnoj skupštini neće u konačnici znatno utjecati na rezultat glasovanja. Većina će takvih dioničara odluku o tome kako će glasovati donijeti mnogo prije održavanja same glavne skupštine. Dodatno, posrednici, kao profesionalni ulagatelji, imaju svoje izvore informacija i u povodu toga samostalno zauzimaju stajališta. Ne dobiju li konkretne upute od dioničara, oni će glasovati prema tom unaprijed zauzetom stajalištu. Ipak, njihova pitanja na glavnoj skupštini mogu itekako utjecati na druge dioničare.

Razvoj prava na obaviještenost u dioničkom društvu uvjetovan je utjecajem prava Europske unije, osobito Direktivom o pravima dioničara, kojom je svakom dioničaru uvrštenoga društva omogućeno postavljati pitanja o točkama dnevnoga reda glavne skupštine i dobiti odgovore na ta pitanja. No, pretpostavke o tome kako i kada treba postavljati pitanja i zahtijevati odgovore prepuštene su uređenju država članica, kao i mogućnost da postave ograničenja mjerama. Povijesna i razvojna perspektiva hrvatskoga uređenja prava dioničara na obaviještenost prikazana je slijedom izmjena i dopuna Zakona o trgovačkim društvima. Uočeno je kako je razvoj išao u pravcu formuliranja taksativne (isključive) liste razloga zbog kojih se može uskratiti pravo na obaviještenost, kao i njezino naknadno proširenje. Budući da razlozi uskrate propisani Direktivom o pravima dioničara nude rješenja minimalne strogosti, države članice mogu propisati razloge uskrate koje zahtijevaju ispunjenje strožih pretpostavki. Rješenje sadržano u direktivi, ako država članica ne propiše stroža rješenja, zapravo štiti dioničare dvojako. Tako s jedne strane određuje prag „blagosti“ ispod kojega se ne može ići, te s druge, štiti dioničare kroz općeprihvaćeno interpretativno pravilo da iznimke od pravila treba tumačiti restriktivno. U

hrvatskomu pravu propisan je razmjerno veliki broj razloga uskrate modelom taksativne liste, koji upravi u načelu ne daje pravo na uskratnu iz razloga izvan liste. Točno propisani razlozi za uskratnu, njihova taksativnost te potreba da se oni restriktivno tumače ciljaju povećati pravnu sigurnost dioničara, koji će time znati na koja pitanja mogu ili ne mogu očekivati odgovor, kao i pravnu sigurnost članova uprave koji zbog nelegitimne uskrate mogu odgovarati za štetu. Uz to, izmjenama se naglasilo kako se obavještenja daju isključivo na zahtjev dioničara. Radi usklađivanja s pravom EU-a propisan je dodatni razlog uskrate davanja obavijesti pozivanjem na dostupnost na internetskoj stranici društva. Predsjedniku glavne skupštine dodijeljena je ovlast da vremenski primjereno ograniči ostvarivanje prava dioničara na obaviještenost i za raspravu.

U njemačkom pravu, uočeno je da je povijesnopravno ovaj institut u svojem začetku bio uređen kao kolektivno pravo koje je s vremenom postalo individualno kakvo je danas. Bitno je utjecao njemački UMAG iz 2005. godine, prije čijeg je stupanja na snagu ovo pravo dioničarima njemačkih društava dodjeljivalo vrlo široke ovlasti u ostvarivanju prava na obaviještenost. No, to se nerijetko zloupotrebljava te je vodilo brojnim sudskim postupcima. Možda je zato propisan toliki broj razloga uskrate. Najnovije promjene njemačkoga zakonodavstva jasno pokazuju da je njemački zakonodavac iskoristio pandemijski impuls te je po uzoru na privremeno i ograničeno rješenje uređenja instituta tijekom pandemije, izmijenio i temeljni propis AktG, dopustivši virtualnu glavnu skupštinu dioničkoga društva na kojoj je posebno uređeno ostvarivanje prava na obaviještenost. Usporedbom prethodnih dvaju sustava sa slovenskim pravom, opaža se kako je slovenski zakonodavac smanjio broj razloga zbog kojih uprava može uskratiti obavijesti.

Iako je od implementacije Direktive o pravima dioničara pravo na obaviještenost dioničara pronašlo je svoje mjesto u pravu Europske unije u odnosu na uvrštena društva, ipak se koncept i uređenje ovoga instituta razlikuje između država članica. Jedna od temeljnih uočenih razlika u nacionalnim rješenjima odnosi se na opseg i stupanj vezivanja ostvarivanja prava na obaviještenost za samu glavnu skupštinu dioničkog društva. Tako neke od država članica Europske unije pravo na obaviještenost dioničara ograničavaju samo na glavnu skupštinu, dok neke od njih biraju fleksibilnija rješenja budući da dopuštaju ostvarivanje toga prava i u razdoblju koje prethodi njezinu održavanju. Ono što je za svakog dioničara bitno je da bi on trebao dobiti potpune i pravodobne informacije prije sudjelovanja na glavnoj skupštini društva, radi zauzimanja stava kako će glasovati. To se može postići upravo dopuštanjem postavljanja pitanja i prije i tijekom glavne skupštine. Većina nacionalnih zakonodavstava ipak postavlja određena ograničenja u

ostvarivanju prava dioničara na obaviještenost, bilo da se tim ograničenjima sužava vremenski okvir za postavljanje pitanja prije glavne skupštine, bilo poduzimanjem mjera kako bi se suzbile moguće zloupotrebe toga prava. Direktiva o pravima dioničara ograničenja je postavila minimalno, dok su države članice vremenska ograničenja postavile u širokim rasponima (minimum - maksimum). Hrvatsko pravo svakako spada u grupu zakonodavstava koja poznaju maksimalna vremenska ograničenja pa se postavlja pitanje mogu li se ona ispraviti u pravcu jačanja položaja dioničara. Kao specifična rješenja zakonodavstava proširenog usporednopravnog uzorka ističu se nizozemsko i belgijsko pravo u kojima je zanimljiv bio utjecaj koji su nizozemska i belgijska pravna doktrina imale na razvoj predmetnog prava. Pravna je doktrina prepoznala ovaj institut prije samoga zakonskog reguliranja te je tako postala *spiritus movens* zakonodavnih promjena.

U pogledu identifikacije pravne naravi, te s tim u vezi s postavljenim pitanjem je li pravo na obaviještenost pravo samo dioničara uvrštenih društava ili i neuvrštenih, kao i pitanja je li riječ o pojedinačnom ili kolektivnom pravu te je li ono samostalno ili ancilarno, u osnovnom i u proširenom usporednopravnom uzorku uočeno je da je većina nacionalnih zakonodavaca ovo pravo osigurala dioničarima svih dioničkih društava. Točnije, samo je njih osam ovo pravo osiguralo isključivo dioničarima uvrštenog društva. Rezultati analize jasno pokazuju da su nacionalni zakonodavci smatrali kako je ovo pravo dioničara iznimno bitno za ostvarivanje njihovih članskih prava, te su u tom pogledu smatrali potrebnim izjednačiti položaj dioničara svih dioničkih društava, a ne samo uvrštenih. Takvo ujednačavanje rješenja za sva dionička društva autorica ocjenjuje zakonodavnim potezom koji potpomaže ostvarivanju jedinstvenoga tržišta kapitala. Riječ je o tome da kapital kola pod istim informacijskim uvjetima. S druge strane, ako se uzme u obzir da uvrštena društva mogu odlučiti da više ne nude dionice na tržištu kapitala, dioničari tih društava, u tom slučaju ne bivaju zakinuti u svojem pravu na obaviještenost, jer se ono i dalje izvršava na isti način. Utvrđeno je kako su hrvatska, njemačka i slovenska pravna doktrina suglasne da je pravo na obaviještenost pravo koje proizlazi iz njegova članstva u dioničkom društvu. U osnovnom usporednopravnom uzorku, nesporno je da je riječ o pojedinačnom pravu dioničara koje se može ostvariti bez obzira na udio pojedinoga dioničara u temeljnom kapitalu društva i bez obzira na činjenicu ima li dioničar glasačka prava ili ne. U proširenom usporednopravnom uzorku, ta se teza potvrđuje u državama članicama EU-a. U toj se grupi ističu pravni sustavi Grčke, Portugala i Francuske koji, pored prava na obaviještenost koje jamče svakom dioničaru, dodatno jamče pravo na obaviještenost kao kolektivno pravo

propisivanjem pretpostavki pod kojima se postavljanje nekih, točno određenih pitanja dopušta ako je ispunjen uvjet kvantuma kapitalnoga sudjelovanja. Teme su takvih pitanja, primjerice, iznosi koji su tijekom posljednje dvije godine isplaćeni svakom članu uprave, odnosno upravnog odbora ili izvršnim direktorima društva ili pitanja o bilo kojoj činjenici koja bi mogla ugroziti održivost poslovanja. Pitanje koje se logično nameće je u kojoj je mjeri razmjerno rješenje da u eri povećane transparentnosti financijskih podataka, posebno vezano uz spomenuta pitanja primitaka članova upravljačkih organa, takvo pitanje bude kondicionirano kvantom kapitala. Prema mišljenju autorice, takva rješenja nisu prihvatljiva te se niti jedno pitanje koje ispunjava opće pretpostavke dopustivosti ne bi smjelo uvjetovati držanjem određenog udjela u temeljnom kapitalu. Također, stupanj zaštite dioničara svakako je veći ako nacionalni zakon pravo na obaviještenost jamči svakom dioničaru te ne zahtijeva dosezanje određenoga stupnja temeljnoga kapitala kako bi ga dioničar mogao ostvariti.

Iduća je važna rasprava pitanje katalogizacije prava na obaviještenost unutar sustava članskih prava. Već je rečeno da pravo na obaviještenost pomaže u izvršavanju članskih prava budući da pridonosi razumijevanju rasprave na samoj glavnoj skupštini te je podloga pri donošenju odluke kako će se glasovati o pojedinoj točki dnevnog reda. Također, pravo na obaviještenost služi i kao osnova za realizaciju imovinskih prava te ekonomskih interesa. Primjerice, informacije koje je dioničar dobio na glavnoj skupštini mogu utjecati na njegovu odluku da proda dionice ili da stekne nove dionice, ovisno o dobivenim informacijama. Dakle, informacija nije sama sebi cilj nego je ona podloga za akciju kako glasovati na glavnoj skupštini, ostati dioničar društva ili ne. To govori u prilog tezi o instrumentalnosti (ancilarnosti) ovoga instituta. Prema tome, na razini usustavljanja, pravo dioničara na obaviještenost moguće je, upravo zbog njegove instrumentalne važnosti, podvesti u obje skupine članskih prava dioničara – upravljačkih i imovinskih prava. Ono je istodobno sastavnica obje grupe i služi kao pomoćno pravo u ostvarivanju svih dioničarevih članskih prava. U konačnici, iako je ovo pravo dobilo svoje ime te je zauzelo važno mjesto u Direktivi o pravima dioničara, ono je ostalo u dobroj mjeri ancilarno, jer nije samo sebi svrha, već služi određenoj svrsi. Autorica zaključuje da je pravo dioničara na obaviještenost, iako je jedno od najvažnijih informacijskih prava, istodobno pomoćno, odnosno potporno pravo u službi imovinskih i upravljačkih prava dioničara.

Stoga će dioničar biti najpotpunije zaštićen ako mu se zajamči pravo na obaviještenost koje je određeno kao pojedinačno pravo te ako se ono jamči jednako za sva dionička društva i ne ovisi

o uvjetu kotiranja dionica toga društva na uređenom tržištu. U tom smislu, već se u ovom dijelu disertacije može zaključiti kako se hrvatsko rješenje, koje prolazi oba testa, ubraja u naprednija rješenja. U kontekstu država članica EU-a, iako je profilirano za najširi krug društava i zajamčeno je kao pojedinačno pravo, da bi se moglo ostvariti, nužno je ispunjavanje određenih pozitivnih pretpostavki, kao i da ne postoje negativne pretpostavke, odnosno razlozi uskrate.

Na razini pozitivnih pretpostavki, barem iz kuta hrvatskoga prava i prava zemalja osnovnog usporednopravnog uzorka, nužno je ispuniti tri: da se ostvaruje na glavnoj skupštini, da se pitanje mora odnositi na poslove društva (ali može i na pravne i poslovne odnose društva s povezanim društvima), a također da zahtijevana informacija mora biti potrebna za prosudbu točaka dnevnog reda. S druge strane, u osnovnom usporednopravnom uzorku nalazi se negativna pretpostavka da ne smije biti bilo koji razlog koji bi opravdavao uskratu obavijesti. Stoga, iako se pravno uređenje prava na obaviještenost u hrvatskom pravu, već po polju primjene na sva dionička društva, kao i zbog davanja ovlasti svakom dioničaru da ga koristi, utvrđuje naprednim, u sljedećim poglavljima nužno je naprednost rješenja ispitati i na razini subjektivnih i sadržajnih sastavnica toga članskog prava. U odnosu na subjektivne pretpostavke, pravo na obaviještenost bit će analizirano iz kuta ovlaštenika kome pripada i adresata na kojeg je upravljeno. U odnosu na sadržajne pretpostavke analizirat će se ono na što se pravo na obaviještenost mora odnositi te razlozi iz kojih je moguće ograničiti njegovu primjenu. Ta će se analiza provesti na način da se svaki element raščlani sučeljavajući doktrinarna rješenja promatranih pravnih sustava, kao i onih iz sudske prakse. Pritom će kao polazište biti utvrđeno da je u hrvatskom pravu riječ o pojedinačnom, instrumentalnom članskom pravu dioničara svih dioničkih društava. Također će se kao polazno uzeti utvrđenim da u razvojnoj perspektivi prava EU-a, ono jača i dobiva posebno mjesto u Direktivi o pravima dioničara. Tomu u prilog svjedoči činjenica da je u pravu velikoga broja država članica implementirano kao pravo dioničara svih dioničkih društava, iako je riječ o direktivi kao instrumentu minimalne harmonizacije.

Stoga, da bi se utvrdio prostor za regulatornu akciju, potrebno je dovesti u vezu, analizirati i kritički vrednovati složeni sustav subjektivnih i sadržajnih pretpostavki prava na obaviještenost. Uz to, nužno je posebice ispitati postoji li ravnoteža između pozitivnih i negativnih pretpostavki, koja, s jedne strane, u dostatnoj mjeri podupire harmonizacijske napore prava EU-a, dok, s druge strane, stvara zonu pravne sigurnosti i za ovlaštenike prava na obaviještenost i u odnosu na upravu

društva na kojoj leži teret ispunjenja informacijskoga zahtjeva, ali ujedno i odgovornost za nelegitimnu uskratu.

Nakon analize osnovnog i proširenog usporednopravnog uzorka, nužno je bar na temelju osnovnih odrednica uređenja prava na obaviještenost kao članskoga prava zaključiti kako se hrvatsko uređenje na polju primjene ubraja u države članice koje prednjače budući da je ovo pravo definirano kao pojedinačno pravo koje se jamči svim dioničarima, neovisno o uvjetu kotiranja dionica na uređenom tržištu, kao što je to slučaj u prevladavajućem uzorku promatranih država članica EU-a. Iako je ostvarivanje prava na obaviještenost zajamčeno zakonom, ono ipak nije neograničeno i u odnosu na sadržaj i vrstu informacija koje se mogu zahtijevati i u odnosu na vrijeme i mjesto izvršenja. Bar prema hrvatskom pravu, dioničar može zatražiti informacije od uprave samo na glavnoj skupštini, i to samo one koje se odnose na poslove društva koje su potrebne za ocjenu predmeta dnevnog reda, sve pod uvjetom da ne postoji neki od razloga za njezinu uskratu. Dakle, pravo na obaviještenost kao individualno pravo koje pripada svakom dioničaru samo u vremenski i prostorno omeđenim okvirima glavne skupštine dioničkog društva, otvara brojne probleme u njegovoj realizaciji i za dioničare i za samo dioničko društvo, odnosno njegovu upravu. Mogućnost njegove realizacije samo na dan održavanja glavne skupštine stvara veliki vremenski pritisak, utječe na produljenje trajanja glavne skupštine te posljedično na smanjenje motivacije prosječnoga dioničara da uopće sudjeluje na skupštini. S druge strane, pred upravu se društva postavlja zahtjevan zadatak da u vrlo kratkom roku donese odluku o opravdanosti zahtjeva za informacijama te, ako je procjena pogrešna, potencijalno odluku glavne skupštine izloži osporavanju u sudskim postupcima.

Stoga je upravo zadatak idućega poglavlja analizirati subjektivne i sadržajne pretpostavke prava na obaviještenost kako bi se utvrdio prostor za regulatornu akciju.

III. SUBJEKTIVNE I SADRŽAJNE PRETPOSTAVKE PRAVA NA OBAVIJEŠTENOST

Cilj je ovog dijela disertacije primjenom usporednopravne metode analizirati subjektivne i sadržajne pretpostavke primjene prava na obaviještenost. Na razini subjektivnih komponenti, bitno je razlučiti tko ima pravo na obaviještenost te prema kome se ono upravlja. Na razini sadržajnih komponenti, važno je odrediti što može biti njegov predmet, postoje li podaci o kojima se ne mogu dobiti obavještenja, odnosno postoje li zakonska ograničenja u pogledu predmeta toga prava (situacije uskrate) ili načina, vremena i mjesta njegova korištenja. Ako se promotri hrvatsko uređenje, pravo dioničara na obaviještenost ograničeno je, osim s obzirom na mjesto i vrijeme njegove primjene (što je predmet rasprave u poglavlju br. IV), i s obzirom na sadržaj i vrstu informacija te razloge uskrate. Kada je u pitanju mjesto realizacije prava na obaviještenost, sadržaj predloženih pitanja i uvjetovanost točkama na dnevnom redu glavne skupštine, važno je imati na umu da one predstavljaju pozitivne pretpostavke za njegovo ispunjenje. Situacije uskrate njihova su protuteža koja također oblikuje sadržaj toga prava, no s jednom bitnom razlikom – potrebom da ih se restriktivno tumači. Procjena leži na samoj upravi društva na temelju diskrecijske ocjene. To otvara prostor za različito postupanje u činjenično potencijalno istovrsnim situacijama što postaje izvor pravne nesigurnosti. Stoga će procjena pravne sigurnosti i pravog područja unutar kojeg se to pravo ostvaruje biti moguća tek nakon što se uvidom u pravnu doktrinu te sudsku praksu istraži (praktično) ostvarenje, odnosno tumačenjem pravnih standarda koji dovode do priznavanja, ali i uskrate prava na obaviještenost.

3.1. Subjektivne pretpostavke prava na obaviještenost

Radi ostvarivanja instituta prava na obaviještenost dioničara u dioničkom društvu, nužno je ispunjenje zakonom predviđenih pretpostavki. U tom je smislu, potrebno utvrditi tko je ovlašten podnijeti zahtjev za obavještenjem, dakle tko je vjerovnik obvezno-pravnog odnosa obavještavanja, a tko dužnik. Cilj je ovoga poglavlja razložiti subjektivne pretpostavke prava na obaviještenost kako ih uređuje hrvatski, njemački te slovenski zakonodavac, uz isticanje istraženih razlika u navedenim pretpostavkama onih pravnih sustava država članica EU-a kod kojih se one uoče, kao rezultat proširenog usporednopravnog uzorka.

3.1.1. Ovlaštenik prava na obaviještenost

Kada je riječ o ostvarivanju prava na obaviještenost, nesporno je kako zahtjev usmjeren na njegovu realizaciju može postaviti samo dioničar društva. Iako se na prvi pogled čini da je ova tvrdnja jednoznačna, nužno ju je pobliže istražiti. Pritom je potrebno posebno sagledati pitanje ima li osoba status dioničara u društvu u relevantnom trenutku, te u kojem je odnosu pravo na obaviještenost s pravom glasa, ali i općenito s pravom sudjelovanja na glavnoj skupštini društva. Jedno od pitanja koje posebno zaokuplja pravnu doktrinu odnosi se na to može li pravo na obaviještenost biti dodijeljeno isključivo dioničarima društva ili i trećim osobama.

Prema Direktivi o pravima dioničara, svaki dioničar ima pravo postavljati pitanja te je nužno, ali i dostatno, već i to da države članice samo dopuste dioničarima postavljati pitanja. Ograničenje toga prava samo na dioničare naglašeno je u 1. st. čl. 9. Direktive, dok 2. čl. definira dioničara kao: „fizičku ili pravnu osobu koja je priznata kao dioničar na temelju mjerodavnog prava”. Budući da direktiva ne razlikuje dionice s pravom glasa i one bez prava, može se zaključiti kako obje vrste dionica osiguravaju svojim imateljima pravo na obaviještenost, a što u konačnici ovisi o načinu provedbe u nacionalnim propisima o pravu društava.³⁹³

3.1.1.1. Dioničar kao ovlaštenik

Usporednopravno, nesporno je kako je ponajprije dioničar ovlaštenik prava na obaviještenost.³⁹⁴ Tako u odnosu na hrvatsko pravo, ZTD izrijekom utvrđuje da je ovlaštenik prava na obaviještenost kao pojedinačnoga prava svaki dioničar društva.³⁹⁵

³⁹³ Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 40.

³⁹⁴ LG Stuttgart, 31 O 33/16 KfH od 19. prosinca 2017. potvrdio je da je riječ o dioničaru koji postavlja pitanje te kao takav nastupa s položaja vjerovnika obveznopravnog odnosa davanja obavijesti.

³⁹⁵ Da iz navedene zakonske odredbe čl. 287. st. 1. ZTD-a. proizlazi da je vjerovnik te obveze dioničar, potvrdio je TS u Splitu, P-572/17 od 25. listopada 2018. *Nota bene*, revizijom ZTD-a iz 2019. godine hrvatsko je pravo usklađeno s odredbama Direktive (EU) 2017/828 te je čl. 226. propisano kako se u odnosu prema društvu priznaju prava i obveze iz dionice samo onome tko je upisan u registru dionica. Ako je društvo izdalo dionice kao vrijednosne papire u nematerijaliziranom obliku, mjerodavno je stanje na računu dioničara koji za dionice društva vodi zakonom za to ovlaštena pravna osoba, odnosno Središnje klirinško depozitarno društvo d.d. (u daljnjem tekstu: SKDD). Prema čl. 528. ZTK-a, zakoniti imatelj nematerijaliziranoga vrijednosnog papira je subjekt kojem pripada tražbina, odnosno pravo iz nematerijaliziranoga vrijednosnog papira, a koji se vode na računu kod središnjega depozitorija koji glasi na ime njihova zakonitog imatelja. Iznimno, nematerijalizirani vrijednosni papiri mogu se voditi na računu kod središnjeg depozitorija koji ne glasi na ime njihova zakonitog imatelja, nego osobe koja, na temelju posebnog, posrednog ili

U njemačkom pravu, s obzirom na to da je pravo na obaviještenost neodvojivo povezano s dionicom, odnosno definirano kao upravljačko člansko pravo, zahtjev za davanjem obavijesti ne može se samostalno prenijeti na neku drugu osobu već je neprenosivo pojedinačno pravo.³⁹⁶ Tek bi prodajom dionice i prijenosom članskih prava na kupca bio moguć i prijenos takvog zahtjeva za davanjem obavijesti.³⁹⁷ Kubis ističe kako se stjecanje prava na obaviještenost temelji na dva čimbenika, a to su status dioničara i pravo sudjelovanja na glavnoj skupštini.³⁹⁸ Budući da se ono, prema njemačkom pravu, može ostvariti samo na glavnoj skupštini, pravo zahtijevati informacije ima samo onaj dioničar koji ima pravo sudjelovati na glavnoj skupštini te koji je stvarno nazočan ili je zastupan.³⁹⁹ Stoga, prvi uvjet koji mora biti ispunjen odnosi se na vjerovnika. Pravo na obaviještenost stoji na raspolaganju svakom dioničaru koji ima pravo prisustvovati na glavnoj skupštini dioničkoga društva.⁴⁰⁰ Ono proizlazi iz dioničareva članstva u društvu, upravlja se prema upravi društva te je pravni (ugovorni) zahtjev koji proizlazi iz pitanja koje je postavljeno na glavnoj skupštini.⁴⁰¹

Pravo na obaviještenost jednako je regulirano u slovenskom ZGD-1, koji u čl. 305. (1) propisuje kako pravo zahtijevati obavijesti imaju dioničari društva.⁴⁰² Budući da je pravo na

neposrednog, odnosa sa zakonitim imateljem (skrbnikom, povjerenikom, zastupnikom ili nekim trećim) za zakonitog imatelja drži te vrijednosne papire. Pravila Središnjeg klirinškog depozitarnog društva određuju kako je skrbnički račun, račun vrijednosnih papira na kojem skrbnik na temelju odgovarajućega pravnog posla obavlja poslove skrbništva nad vrijednosnim papirima u ime i za račun svojeg klijenta. Skrbnički račun može biti Skrbnički račun na ime, Zbirni skrbnički račun i Skrbnički račun pod zaporkom. Imatelj vrijednosnih papira na Skrbničkom računu nikada nije skrbnik. Vidjeti: Pravila Središnjeg klirinškog depozitarnog društva, dioničkog društva, Zagreb, prosinac 2021., dostupno na: <https://www.skdd.hr/portal/f?p=100:250:10107707355966> (16.02.2022.), str. 10. i 55. Markovinović i Tepeš napominju da upravo posrednik otvara račun kod skrbničkog računa na ime račun, ali je identitet ulagatelja poznat te jednoznačno određen. Kod skrbničkog računa pod zaporkom ili zbirnoga skrbničkog računa taj račun također otvara posrednik, ali s tom razlikom što jedino on zna tko su ulagatelji. U tom se slučaju skrbnički račun vodi na ime posrednika, ali je imatelj tih dionica osoba koja ih je povjerila na skrbništvo posrednicima. Vidjeti: Markovinović, H., Tepeš, N., Ostvarivanje prava glasa po dionicama u skrbništvu, op. cit. u bilj. 173, str. 359.-362.

³⁹⁶ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 76, AktG § 131, Rn. 6.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 3.

³⁹⁷ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 534.

³⁹⁸ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339, AktG § 131, fn. 10. AktG je 2019. izmijenjen odredbama *Gesetz zur Umsetzung der zweiten Aktionärsrechterichtlinie*, BGBl. I 2019 S. 2637 vom 12.12.2019 (u daljnjem tekstu: ARUG II) kojim je implementirana Direktiva (EU) 2017/828. Člankom 67. AktG-a određeno je da samo osobe koje su upisane u knjigu dionica uživaju prava ili su obveznici iz dionica u odnosu prema društvu (st. 2.). Ako imatelj dionica na ime nije upisan u knjigu dionica, posrednik koji vodi račun vrijednosnih papira mora se, na odgovarajući zahtjev društva, posebno upisti u knjigu dionica, umjesto nositelja, u zamjenu za naknadu nužno nastalih troškova od društva (st. 4.).

³⁹⁹ Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 3.

⁴⁰⁰ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 12.

⁴⁰¹ Ott, C., op. cit., str. 378., Rn. 5.

⁴⁰² Izmjenama ZGD-1 iz 2021. (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1K), Uradni list RS, št. 18/2021 od 9. veljače 2021. (u daljnjem tekstu: ZGD-1K), uređen je čl. 235. ZGD-1 koji određuje kako prava i obveze u odnosu na društvo proizlaze iz dionica za osobu koja je kao imatelj tih dionica upisana u

obaviještenost individualno korporacijsko pravo, njegov je nositelj svaki dioničar, a ne glavna skupština ili samo dioničko društvo.⁴⁰³ Opća pretpostavka za postavljanjem zahtjeva za obavještenjem koja se odnosi na to tko može postaviti zahtjev, odnosno tko je korisnik ili vjerovnik takve obveze ispunjena je ako zahtjev postavi bilo koji dioničar društva koji je nazočan na glavnoj skupštini.⁴⁰⁴

Dakle, prema hrvatskom, njemačkom te slovenskom pravu, važno je utvrditi tko je dioničar u vrijeme održavanja glavne skupštine, kako bi se utvrdilo tko ima pravo na ostvarivanje prava koja se ostvaruju u vezi s glavnom skupštinom, što je u odnosu na uvrštena društva regulirano odredbama Direktive o pravima dioničara.⁴⁰⁵

Budući da je pravo dioničara kao ovlaštenika prava na obaviještenost nesporno, nameće se daljnje pitanje povezanosti prava na obaviještenost i prava glasa na glavnoj skupštini dioničkoga društva kao jednog od upravljačkih prava dioničara, odnosno ima li okolnost što je dioničarevo pravo glasa isključeno utjecaja na njegovo pravo da zahtijeva i primi obavijesti o poslovima dioničkog društva. U tom kontekstu, nužno je podsjetiti da jedna od uloga ovog prava upravo pripremiti dioničara za glasovanje o pojedinom pitanju koje je uvršteno kao točka dnevnog reda glavne skupštine. Pravna je doktrina u tom smislu suglasna kako pravo na obaviještenost svakako pripada svakom dioničaru u društvu te ono nije uvjetovano okolnosti ima li taj dioničar ili nema pravo glasa, kao ni s tim nije li još stekao ili mu je isključeno pravo glasa iz dionica koje drži.⁴⁰⁶

središnjem registru koji vodi središnje depozitarno društvo, odnosno Centralna klirinško depotna družba, d.o.o. Kod dionica na ime dioničari se upisuju u knjigu dionica koju vodi središnje depozitarno društvo u ime i za račun izdavatelja dionica, a kod dionica na donositelja dioničar dokazuje vlasništvo potvrdom središnjega depozitarnog društva ili njegova člana. Više u: Prelič, Saša, Identifikacija delničarjev in olajšanje uveljavanja njihovih korporacijskih upravičenj, Podjetje in delo, vol. 45, br. 6-7(2019), str. 1153-1167., str. 1157.

⁴⁰³ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250, str. 76. Vidjeti primjerice presudu VS u Kopru, VSK sklep Cpg 47/2015 od 20. svibnja 2015. u kojoj je utvrđeno da je sva sporna pitanja na glavnoj skupštini postavio zajednički opunomoćenik sva tri predlagatelja. Žalbeni je sud smatrao da je prvostupanjski sud, u mjeri u kojoj je usvojio zahtjev trećega podnositelja zahtjeva, ispravno primijenio materijalno pravo jer je on bio dioničar društva zbog čega je imao pravo na obaviještenost u skladu s odredbama čl. 305. i 306. ZGD-1. S tim u vezi, nije prihvaćen prigovor da su predlagatelji solidarni vjerovnici, već je riječ o tri pojedinačna i međusobno neovisna dioničara, zastupana po istom odvjetniku.

⁴⁰⁴ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62, str. 215.

⁴⁰⁵ Birkmose, H., Strand, T., op. cit., str. 7.

⁴⁰⁶ Za hrvatsko pravo: Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 534.; Čulinović-Herc, E., Jurić, D., Prekogranični aspekti prava glasa..., op. cit., u bilj. 34, str. 10. Za njemačko pravo: Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 1. Kubis smatra da nedostatak prava glasa u cijelosti (npr. u slučaju dionica bez prava glasa prema čl. 134. st.1. AktG-a) ili za pojedinačne odluke (npr. zbog zabrane glasanja prema čl. 136.) ne utječe na pravo na obaviještenost. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339, AktG § 131, fn. 10. Za slovensko pravo: Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 76.; Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 215.

Stoga, pravo na obaviještenost pripada i imateljima redovnih dionica i imateljima povlaštenih dionica koje ne daju pravo glasa.⁴⁰⁷ Predmetno pravo pripada čak i onim dioničarima koji nisu ispunili obvezu uplate dionice u cijelosti.⁴⁰⁸

Kod prava na obaviještenost kao pojedinačnoga članskog prava imanentnog svakom dioničaru postavlja se pitanje ovisi li njegova realizacija o broju dionica. U tom smislu nužno je podsjetiti kako Barbić ističe da pravo na obaviještenost dioničar ostvaruje uvijek, odnosno čim stekne članstvo u dioničkom društvu na bilo koji od zakonom predviđenih načina kao posljedicu toga da je članstvo u društvu pravni odnos koji je utjelovljen na dionici.⁴⁰⁹ Stoga, činjenica broja dionica kojima dioničar u društvu raspolaže nije odlučna kod određivanja prava na obaviještenost jer će on to pravo imati na raspolaganju neovisno o tome ima li samo jednu ili više dionica.⁴¹⁰ Kubis tako potvrđuje kako se ne zahtijeva minimalni broj dionica za utvrđivanje statusa dioničara u okviru prava na obaviještenost.⁴¹¹ Dodatno, potrebno je naglasiti kako kreiranje osiguranja na dionicama, posebno putem založnog prava ili prava plodouživanja, ne utječe na pravo na obaviještenost.⁴¹²

Kubis ističe kako se svatko tko se smatra dioničarom u odnosu na društvo mora se izjednačiti s dioničarom. To se posebno odnosi na registriranoga dioničara upisanog u registar dionica.⁴¹³ Čak i ako je utvrđen nedostatak materijalnopravnog ovlaštenja osobe upisane u registar dionica, samo ta osoba ima pravo primiti informacije.⁴¹⁴ Nadalje, nužno je spomenuti i sve aktualniju kategoriju dioničara koji na glavnoj skupštini sudjeluju i svoja prava ostvaruju

⁴⁰⁷ Schaal, H., u: Erbs, Georg, Kohlhaas, Max (Hrsg.), op. cit., 2019., u bilj. 382., AktG § 131, Rn. 2.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stolz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 12.

⁴⁰⁸ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščnosti, op. cit., u bilj. 62., str. 215.

⁴⁰⁹ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 341.

⁴¹⁰ Gorenc, Vilim, ... [et al.], Komentar Zakona o trgovačkim društvima, 3. izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb, RRIF, 2004., str. 409.; Ivanjko, Šime, Kocbek, Marijan, Korporacijsko pravo – Pravni položaj gospodarskih subjektov, Ljubljana, GV Založba, 2003., str. 576-577.; Schaal, H., u: Erbs, Georg, Kohlhaas, Max (Hrsg.), op. cit., 2019., u bilj. 382., AktG § 131, Rn. 2.; Spindler, G., op. cit., str. 206.

⁴¹¹ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 10. Potvrđeno sudskom praksom njemačkih sudova: BayObLG, -2 Z 73/73 od 8. svibnja 1974. U odnosu na slovensko pravo Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščnosti, op. cit., u bilj. 62., str. 215.

⁴¹² Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 10.

⁴¹³ ZTD u čl. 226. (2) propisuje da u odnosu prema društvu priznaju prava i obveze iz dionice samo onome tko je upisan u registar dionica. Isto propisuje i čl. 67. (2) njemačkog AktG-a (*Eintragung im Aktienregister*) te čl. 235. slovenskoga ZGD-1 (*Pravice in obveznosti iz delnic v razmerju do družbe*).

⁴¹⁴ U situacijama kada je dioničar, nakon što je upisan u registar dioničara, prodao svoje dionice. Tada se smatra da pravo na obaviještenost pripada onoj osobi koja je upisana u registru, neovisno o tome što ona više nije dioničar društva jer je dionice prodala, dok to pravo istodobno ne pripada osobi koja u njemu nije navedena, iako je možda stekla dionice koje je materijalnopravno ovlašćuju da ostvaruje prava koje joj iz njih pripadaju. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 11.

elektroničkim komunikacijskim sredstvima. Direktiva o pravima dioničara dopušta dioničkim društvima da odredbama statuta urede da ta prava mogu ostvarivati i bez potrebe fizičke prisutnosti na glavnoj skupštini. Kada nacionalni zakon propisuje da, u skladu s odredbama statuta kojima se to dopušta, dioničari mogu ostvarivati sva ili pojedina prava, u cjelini ili djelomično, putem sredstava elektroničke komunikacije, tada se postavlja i pitanje može li takav dioničar ostvarivati pravo na obaviještenost. Budući da je takav dioničar nesporno dioničar (moglo bi se reći da je u tom slučaju riječ samo o drukčijem modalitetu ostvarivanja prava zajamčenih zakonom), on ima temeljno pravo na primanje informacija, što je posljedica njegove klasifikacije kao “stvarnog” sudionika glavne skupštine u pravnom smislu.⁴¹⁵

Nadalje, svatko tko ima pravo sudjelovanja na temelju prethodnog utvrđivanja statusa dioničara također se mora izjednačiti s dioničarom, što je rezultat pravovremenoga podnošenja prijave za sudjelovanje na glavnoj skupštini kada je dioničko društvo odredbom statuta sudjelovanje na glavnoj skupštini ili korištenje pravom glasa uvjetovalo s tim da dioničari unaprijed prijave svoje sudjelovanje na glavnoj skupštini. Dokaz o pravu na prisustvovanje glavnoj skupštini podnesen na način koji je određen statutom ne daje samo pravo na sudjelovanje, već i izvršavanje svih prava dioničara povezanih s glavnom skupštinom. To se posebno primjenjuje ako je osoba koja je legitimirana u popisu prijavljenih sudionika prodala svoje dionice nakon datuma evidentiranja. Kao i kod registriranog dioničara, stvara se neoboriva predmnijeva u korist osobe imenovane u popisnoj evidenciji i na štetu osobe koja nije u njoj navedena (iako je možda materijalnopravno ovlaštena) u odnosu na društvo, što uključuje ne samo pravo na stvarno sudjelovanje, već i pravo na informacije.⁴¹⁶

Zaključno, svatko tko nije dioničar nema pravo na informacije čak i ako (osim ranije spomenutoga registriranog dioničara i dioničara koji je prijavio sudjelovanje na glavnoj skupštini) postoji pravo sudjelovanja na glavnoj skupštini.⁴¹⁷ Nije važno temelji li se pravo na sudjelovanje

⁴¹⁵ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, 10.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 13.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 5.; Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 3.

⁴¹⁶ Za ostale slučajeve dvojbenoga prava imatelja dionica, odluka će ovisiti o stvarnim pravnim okolnostima koje, u opravdanim slučajevima sumnje, mora ispitati predsjednik glavne skupštine. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 12.-13.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 76., AktG § 131, Rn. 4.

⁴¹⁷ Na pravo na obaviještenost tako nisu ovlašteni dioničari koji nisu propisno prijavili svoje sudjelovanje na glavnoj skupštini, ako je odredbama statuta time uvjetovano njihovo sudjelovanje ili ako nisu dokazali svoje pravo sudjelovanja na skupštini, zatim dioničari koju si primljeni kao gosti ili kojima su članska prava suspendirana. Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 76., AktG § 131, Rn. 5. Drinhausen ističe kako plodouživatelji

na zakonu ili na posebnom pristupu glavnoj skupštini. Dakle, unatoč pravu na sudjelovanje, niti članovi uprave i nadzornog odbora u ovoj funkciji, niti ovlašteni sudionici glavne skupštine ili predstavnici tiska nemaju pravo na obaviještenost. Predstavnici regulatornih tijela koji imaju pravo prisustvovati glavnoj skupštini zbog posebnih zakonskih odredbi također ne mogu zahtijevati njegovu realizaciju jer je riječ o tijelima koja imaju javna prava na informacije koja nemaju ništa zajedničko s pravom na obaviještenost kao članskim pravom.⁴¹⁸ Dakle, ostale osobe koje imaju pravo sudjelovati u radu glavne skupštine ili kojima je dopuštenje dao predsjednik glavne skupštine (uključujući revizore, posebne revizore, goste) nemaju pravo na obaviještenost.⁴¹⁹ Isto vrijedi i u slovenskom pravu, dakle, osobama koje su nazočne na glavnoj skupštini, ali koje ne potpadaju pod kategoriju dioničara, ne pripada pravo na obaviještenost.⁴²⁰

U ovom je dijelu rada nužno istaknuti kako je upotreba prava na obaviještenost u isključivoj dispoziciji dioničara i ne ovisi o odluci glavne skupštine društva, tako da se odlukom glavne skupštine ne može utjecati na realizaciju prava na obaviještenost.⁴²¹ Posebno pravo glavne skupštine da zahtijeva njegovu realizaciju ne može se priznati jer mora biti ispunjen uvjet zahtjeva za informacijama koji su postavili pojedini dioničari.⁴²² Stoga se može zaključiti kako glavna skupština kao organ dioničkog društva ne ostvaruje pravo na obaviještenost, iako se na njoj kao mjestu, taj zahtjev ostvaruje.

3.1.1.2. Treće osobe kao ovlaštenici

Nakon utvrđenja da osobe izvan kategorije dioničara nemaju pravo ostvarivati pravo na obaviještenost, nameće se pitanje imaju li to pravo treće osobe koje nisu dioničari, ali koje sudjeluju u radu glavne skupštine. Herrler ističe kako su treće osobe koje sudjeluju u održavanju glavne skupštine kao imatelji dionice ovlaštene na derivativno (izvedeno) pravo na

dionica ili imatelji zamjenjivih obveznica nemaju pravo na obaviještenost. Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 5.

⁴¹⁸ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 14.

⁴¹⁹ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 5.

⁴²⁰ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščnosti, op. cit., u bilj. 62., str. 215.

⁴²¹ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 76.

⁴²² Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 15.; Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 5.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 18.

obaviještenost.⁴²³ Barbić smatra kako, osim dioničarima, pravo na obaviještenost pripada i zastupnicima dioničara upravo zato što zastupnici dioničare zastupaju i u vezi s obvezom društva dostaviti obavijesti na glavnoj skupštini društva.⁴²⁴ Slovenski autori smatraju kako se individualno informacijsko pravo zajamčeno čl. 305. (1) ZGD-1 ne određuje kao strogo osobno pravo te je stoga ono moguće ostvarivati putem treće osobe koja sudjeluje na glavnoj skupštini za dioničara. Isto vrijedi i za osobe koje na glavnoj skupštini sudjeluju u ime dioničara, kao i za one treće osobe koje na glavnoj skupštini djeluju u svoje ime, ali za korist dioničara.⁴²⁵ U tom je kontekstu ponajprije nužno razlikovati ugovorne (dobrovoljne) zastupnike, odnosno punomoćnike, s jedne strane te zakonske zastupnike, s druge. Punomoćnici svoja ovlaštenja ostvaruju na temelju volje opunomoćitelja, odnosno davatelja punomoći, dok zakonski zastupnici svoja ovlaštenja na zastupanje crpe neposredno iz zakona.⁴²⁶

Budući da pravo na obaviještenost nije strogo osobne prirode te ga mogu ostvariti i treće osobe, uz uvjet da imaju pravo sudjelovati na glavnoj skupštini, kada su u pitanju punomoćnici, to se može učiniti u obliku zastupanja ili putem osoba koje dioničar ovlasti da u vlastito ime glasuje na temelju dionica koje mu ne pripadaju.⁴²⁷ U oba slučaja, fizičke ili pravne osobe mogu ostvariti pravo na obaviještenost za imatelja dionica. Budući da se ovlast za zastupanje i za glasovanje mogu dodijeliti tijekom glavne skupštine, zahtjev za informacijama koji je već podnesen, tretira se kao

⁴²³ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 6.

⁴²⁴ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 534.

⁴²⁵ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščeniosti, op. cit., u bilj. 62., str. 216.

⁴²⁶ Triva, Siniša, Dika, Mihajlo, Građansko parnično procesno pravo, Zagreb, Narodne novine, 2004., str. 318. Prema općim pravilima o zastupanju određenim Zakonom o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18. (u daljnjem tekstu: ZOO), ovlaštenje za zastupanje može se temeljiti na zakonu, statutu, društvenom ugovoru ili pravilima pravne osobe, aktu nadležnog državnog tijela ili na očitovanju volje zastupanoga (punomoć) (čl. 308. ZOO-a). Daljnjim čl. 309. ZOO-a propisani su učinci zastupanja prema kojima ugovor što ga sklopi zastupnik u ime zastupane osobe i u granicama svojih ovlaštenja obvezuje neposredno zastupanoga i drugu ugovornu stranu, a pod istim uvjetima i ostali pravni poslovi zastupnika proizvode pravni učinak neposredno prema zastupanoj osobi. Stoga, zastupnik ima sve ovlasti za poduzimanje radnji koje bi imao i zastupani. S druge strane, punomoć je ovlaštenje za zastupanje što ga opunomoćitelj pravnim poslom daje opunomoćeniku (čl. 313. ZOO-a), a ovlast za zastupanje određuje se sadržajem punomoći. Prema tome opunomoćenik može poduzimati samo one pravne poslove za čije je poduzimanje ovlašten, a ako mu je dana opća punomoć, tada može poduzimati samo pravne poslove koji ulaze u redovito poslovanje. Ako posao ne ulazi u redovito poslovanje, tada opunomoćenik može poduzeti posao samo ako je posebno ovlašten za poduzimanje toga posla, odnosno vrste poslova među koje on spada (čl. 315. ZOO-a).

⁴²⁷ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 15.; Schaal, H., u: Erbs, Georg, Kohlhaas, Max (Hrsg.), op. cit., 2019., u bilj. 382., AktG § 131, Rn. 2. Heckelmann je suglasan kako pravo postavljanja pitanja nije strogo osobno pravo, tako da je zastupanje u načelu dopušteno. Heckelmann, Martin, Hauptversammlung und Internet, Studien zum Handels-, Arbeits- und Wirtschaftsrecht, vol. 114, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2006., str. 179.

zahtjev tih osoba.⁴²⁸ U sklopu iznesenoga, ipak postoji spor oko opsega legitimiteta potrebnog za ostvarivanje prava na obaviještenost. S tim u vezi, neki autori smatraju da punomoć za glasovanje (kada dioničar pravo glasa na glavnoj skupštini ostvaruje putem punomoćnika) nije dostatna za ostvarivanje prava na informacije o točkama dnevnog reda o kojima se ne donosi odluka.⁴²⁹ To se stajalište teško može uskladiti s općim pravilima tumačenja ovlasti punomoćnika, posebice jer zakon izrijekom ne regulira ovlasti opunomoćenik.⁴³⁰ Stoga, u slučaju ovlaštenih predstavnika, opseg prava na obaviještenost ovisit će o tumačenju punomoći.⁴³¹ Razlog prihvaćanja ekstenzivnog tumačenja ogleda se u okolnosti da punomoćnik na glavnoj skupštini treba prava koristiti ciljano i učinkovito. Stoga se punomoć može odnositi i na one točke dnevnoga reda o kojima se ne glasuje.⁴³² Upravo zbog bliske veze koja postoji između prava na obaviještenost i prava glasa,⁴³³ u slučaju sumnje, opunomoćenik je ovlašten ostvarivati pravo na obaviještenost u odnosu na sve točke dnevnog reda, čak i kada se obavijest ne odnosi izravno na točku dnevnog reda o kojoj se donosi odluka. Takvo široko tumačenje omogućava da se izbjegnu problemi u ograničavanju ovlasti opunomoćenika i omogućiti zastupanje u skladu s voljom davatelja punomoći.⁴³⁴ Uz to, svrha prava na obaviještenost, s obzirom na to da pravo na obaviještenost nadilazi pripremu dioničara za glasovanje, ne potkrepljuje tako ograničeno tumačenje. Stoga se pretpostavlja da dana punomoć za glasovanje uvijek daje pravo nositelju da ostvari pravo na informacije o svim točkama dnevnog reda glavne skupštine, ako nije drukčije naznačeno.⁴³⁵ Prema tome, pravo na obaviještenost tako bi se trebalo priznati i punomoćniku dioničara, udruzi dioničara

⁴²⁸ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 15.

⁴²⁹ Punomoć za glasovanje također daje pravo imatelju da zatraži informacije o svim točkama na dnevnom redu, smatra Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 4. Barbić pritom razjašnjava kako se na glavnoj skupštini može raspravljati o onim pitanjima koja nisu uvrštena na dnevni red, ali se o njima ne mogu donositi odluke. Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 1150.

⁴³⁰ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 15.

⁴³¹ S tim u vezi Spindler podsjeća na odredbu čl. 133. njemačkoga Građanskog zakonika (*Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 15. Juli 2022 (BGBl. I S. 1146) geändert worden ist*) (u daljnjem tekstu: BGB) koja zahtijeva da se kod tumačenja odredbi treba istražiti prava namjera, radije negoli držati se doslovnog označenja pojedinih izričaja; kao i odredbu čl. 157. BGB-a koja određuje da se ugovori trebaju tumačiti u dobroj vjeri, uzimajući u obzir uobičajenu praksu.

⁴³² Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 14.

⁴³³ Heckelmann smatra kako ovlaštenje za ostvarivanje prava glasa implicitno sadrži i ovlaštenje za ostvarivanje prava na obaviještenost. Heckelmann, M., op. cit., str. 179.

⁴³⁴ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 6.

⁴³⁵ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 15.

i financijskoj instituciji kada oni u ime i za račun dioničara realiziraju pravo na sudjelovanje u radu glavne skupštine i pravo glasa na glavnoj skupštini.⁴³⁶

Osim kategorije ovlaštenja za zastupanje dioničara koje proizlazi iz očitovanja volje zastupanog (punomoć), takva se ovlast može temeljiti na zakonu (također i na statutu, društvenom ugovoru ili propisima pravne osobe te aktu nadležnog državnog tijela). U slučaju zastupanja po zakonu i zakonskoga zastupanja, pravo na informaciju ostvaruje zakonski zastupnik (što je osobito važno kod imatelja dionica koji su maloljetnici), odnosno zastupnik po zakonu (u slučaju imatelja dionica koji su pravne osobe), a opseg i ograničenja ovlasti zastupanja temelje se na općim odredbama. Bez obzira na dogmatska pitanja kategorizacije upravitelja ostavine, izvršitelja i stečajnog upravitelja kao zamjenika ili kao upravitelja imovine, ova je skupina osoba također ovlaštena ostvariti pravo na obaviještenost za upravljaju imovinu, uz uvjet da postoji pravo sudjelovanja na glavnoj skupštini.⁴³⁷ Poteškoće mogu nastati pri ostvarivanju prava na obaviještenost kada je udio ovlaštenika na dionici nepodijeljen, primjerice u slučaju zajedničkoga vlasništva (zajedničko vlasništvo nasljednika), bez da zajednički zastupnik donese odluku ili je nazočan na glavnoj skupštini. Riječ je o situacijama postojanja više ovlaštenika na dionici, koji tada svoja prava iz dionice mogu ostvarivati samo putem zajedničkoga zastupnika.⁴³⁸ Ako nazočni ovlaštenici mogu postići sporazum o određivanju osobe zajedničkoga zastupnika, ta će osoba ostvarivati pravo na obaviještenost. U slučaju spora, takva pravna zajednica uopće neće imati pravo na obaviještenost, a predsjednik glavne skupštine odgovoran je za utvrđivanje je li zajednički zastupnik imenovan za ostvarivanje tog prava.⁴³⁹

Posljednje, ovo će se poglavlje zaključiti povezanosti instituta koje je predmet ove disertacije kao prava čiji ovlaštenik može biti dioničar ili određene treće osobe te odredbama Direktive (EU) 2017/828 kojima je bio cilj poboljšati prijenos informacija duž lanca posrednika kako bi se olakšalo izvršavanje prava dioničara. Budući da je regulacija predmetne direktive, njezin utjecaj na nacionalna zakonodavstva, kao i primjena važna ponajprije za uvrštena društva,

⁴³⁶ Čulinović-Herc, E., Jurić, D., Prekogranični aspekti prava glasa..., op. cit. u bilj. 34., str. 10. Budući da čl. 226. st. 1. ZTD-a određuje da se statutom može odrediti pod kojim je pretpostavkama dopušteno upisati dionice koje pripadaju nekom drugom na svoje ime u registru dionica, Jurić navodi kako to mogu biti investicijski fondovi, kreditne i financijske institucije, udruge dioničara. Vidjeti: Jurić, D., op. cit. u bilj. 182., str. 248., fn. 20.

⁴³⁷ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 16.

⁴³⁸ Tako hrvatsko pravo određuje čl. 228. ZTD-a (*Više ovlaštenika na dionici*), njemačko čl. 69. AktG-a (*Rechtsgemeinschaft an einer Aktie*) te slovensko čl. 241. ZGD-1 (*Pravna skupnost in delnica*).

⁴³⁹ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 17.

ona zahtijeva dodatni i vrlo opsežni istraživački fokus. Stoga, ona neće biti predmet istraživanja ove disertacije, već će se samo razmotriti pitanje može li posrednik biti ovlašten ostvarivati pravo na obaviještenost, kao i pitanje međusobnog odnosa povezanosti identifikacije dioničara društva s identifikacijom ovlaštenika prava na obaviještenost.

Izvršavanje prava dioničara otežano je okolnosti da se dionice uvrštenih društava nerijetko drže putem složenih lanaca posrednika.⁴⁴⁰ Pritom su različita regulatorna okruženja drukčije identificirale zakonitog imatelja dionice, odnosno je li riječ o ulagatelju ili posredniku, što je dovelo do razdiobe na pravne sustave koji poznaju izravno (ulagatelj ostaje zakonit imatelj dionice) ili neizravno (ulagatelju prestaje položaj zakonitog imatelja dionice) držanje dionica putem posrednika.⁴⁴¹ Zbog toga uvrštena društva imaju problem s identificiranjem svojih dioničara što je preduvjet za ostvarivanje izravne komunikacije između društva i njegovih dioničara.⁴⁴² Stoga je cilj Direktive (EU) 2017/828 bio poboljšati prijenos informacija duž lanca posrednika kako bi se olakšalo ostvarivanje prava dioničara budući da djelotvorno ostvarivanje prava dioničara uvelike ovisi o učinkovitosti lanca posrednika koji održavaju račune vrijednosnih papira za račun dioničara ili drugih osoba.⁴⁴³

Kada je riječ o držanju dionica putem posrednika, prednosti ugovora na temelju kojih se zasniva određeni pravni odnos između dioničara i posrednika⁴⁴⁴ je u okolnosti što dioničar

⁴⁴⁰ Čulinović-Herc, Zubović i Derenčinović Ruk identificirale su pet modela posrednog držanja dionica prema UNIDROIT-ovom Vodiču za vrijednosne papire koje drže posrednici (*UNIDROIT Legislative Guide on Intermediated Securities: Implementing the Principles and Rules of the Geneva Securities Convention*, International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), Rome, ITALY, dostupno na: <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/LEGISLATIVE-GUIDE-English.pdf> (6.12.2022.), kako bi se prikazala raznovrsna nacionalna rješenja. Riječ je o **prvom** modelu individualnog „vlasništva“ ulagatelja (engl. *Individual ownership model*) prema kojem je ulagatelj individualni „vlasnik nad vrijednosnim papirima“, dok posrednici, odnosno središnji depozitoriji vrijednosnih papira nemaju nad njima nikakva prava, osim kod stjecanja osiguranja tražbine. **Drugi** model podijeljenog/zajedničkog „vlasništva“ (engl. *co-ownership/fractional ownership*) određuje da izdavatelj mora deponirati vrijednosne papire u središnji depozitorij (u kojem onda ima „idealni dio vlasništva“ nad skupom vrijednosnih papira toga središnjeg depozitorija) u obliku globalne potvrde (engl. *Global certificate*) koji ih onda upisuje na račune svojih sudionika. **Treći** je model trust (engl. *trust model*) prema kojem se vrijednosni papiri pohranjuju u središnji depozitorij koji ne stječe nikakva stvarnopravna ovlaštenja, već su njihovi nominalni „vlasnici“ posrednici koji su njegovi članovi (banke skrbnici). **Četvrti** je, tzv. *security entitlement model* koji je uređen na način da svaki „vlasnik“ računa vrijednosnih papira ima *sui generis* skup prava koja može isticati u odnosu prema svojem relevantnom posredniku u vezi s financijskom imovinom koju taj drži. **Peti** je ugovorni model (engl. *contractual model*) prema kojem ulagatelj stječe ugovorna prava prema svome relevantnom posredniku, no ne i stvarnopravna ovlaštenja (engl. *proprietary interest*) na vrijednosnom papiru. Vidjeti više u: Čulinović-Herc, E., Zubović, A., Derenčinović Ruk, M., op. cit., str. 24-25.

⁴⁴¹ Čulinović-Herc, E., Zubović, A., Derenčinović Ruk, M., op. cit., str. 23.

⁴⁴² Vidjeti četvrtu alineju Direktive (EU) 2017/828.

⁴⁴³ Vidjeti osmu alineju Direktive (EU) 2017/828.

⁴⁴⁴ Ugovor o polaganju vrijednosnih papira i ugovora o skrbništvu nad vrijednosnim papirima, odnosno ugovora o upravljanju portfeljem vrijednosnih papira ili ugovora o upravljanju financijskom imovinom.

povjerala dionice na čuvanje posredniku te ga ovlašćuje na poduzimanje radnji kojima se ostvaruju prava iz njih, raspolaganje tim dionicama te stjecanje drugih vrijednosnih papira za račun dioničara. Posrednici su, pak, obvezni postupati s profesionalnom pažnjom kada pružaju usluge praćenja korporativnih događaja i poslovanja društva i dužni su postupati po nalogima koje im daju dioničari. Istodobno, dioničari su rasterećeni kada je riječ o ostvarivanju njihovih prava, uključujući i prava na obaviještenost te upravljanja vrijednosnim papirima koji su pohranjeni kod posrednika.⁴⁴⁵ Sami ulagatelji, osobito ako se dionice drže putem posrednika i prekogranično, suočavaju se s poteškoćama u ostvarivanju prava koja proizlaze iz njihovih dionica, pa tako i prava na sudjelovanje na glavnim skupštinama dioničkih društava te ostvarivanja ostalih prava na njima. Povećanjem duljine posredničkog lanca, povećava se mogućnost da do dioničara ne pristignu informacije o društvu, da se ne postupi po uputama dioničara o glasovanju te da se povećava vjerojatnost zloupotrebe prava glasa posrednika. Ostvarivanje prava iz dionica zahtijeva pravodobno dobivanje informacija od društava, ali je jednako bitna i komunikacija u drugom smjeru, odnosno od dioničara društvu (primjerice upute za glasovanje).⁴⁴⁶ Kod posredničkog držanja dionica, krajnji je ulagatelj pasivan u nadzoru rada posrednika te davanju uputa o ostvarivanju prava iz dionica. Uz to, utvrđen je problem kvalitete obaviještenosti krajnjih ulagatelja o poslovanju društva, sazivanju i tijeku glavne skupštine te korporativnim događajima. Kada su krajnji ulagatelji kvalitetno informirani, to im omogućava donijeti odluku hoće li prava na glavnoj skupštini na koja ih ovlašćuje dionica, umjesto korištenja usluga posrednika, ostvarivati osobno.⁴⁴⁷ Stoga bi posrednici dioničarima trebali olakšati ostvarivanje njihovih prava i kada ih dioničari sami ostvaruju i kada za to imenuju treću stranu.⁴⁴⁸ Preduvjet izravne komunikacije koja se ostvaruje na relaciji dioničar-društvo pitanje je utvrđivanja identiteta dioničara, što je važno za

⁴⁴⁵ Slakoper, Zvonimir, Polaganje, skrbništvo i upravljanje portfeljem vrijednosnih papira, u: Slakoper, Zvonimir (ur.), Bankovni i financijski ugovori, Zagreb: Narodne novine, 2017., str. 933-956., str. 934.

⁴⁴⁶ Commission staff working document: Impact Assessment accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on amending Directive 2007/36/EC as regards the encouragement of long-term shareholder engagement and Directive 2013/34/EU as regards certain elements of the corporate governance statement and Commission Recommendation on the quality of corporate governance reporting ('comply or explain'), SWD(2014) 127 final, Bruxelles, 2014., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52014SC0127> (27.03.2022.), str. 35-36.

⁴⁴⁷ Commission staff working document: Impact Assessment accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on amending Directive 2007/36/EC..., op. cit. u bilj. 446., str. 34.

⁴⁴⁸ Prelič, S., Identifikacija delničarjev in olajšanje uveljavanja njihovih korporacijskih upravičenj, op. cit., u bilj. 399., str. 1155.

olakšavanje ostvarivanja prava i sudjelovanja dioničara, posebice u okolnostima prekograničnoga držanja dionica te korištenju elektroničkih sredstava za ostvarivanje prava dioničara.⁴⁴⁹

S obzirom na to da države članice moraju osigurati da posrednici olakšavaju ostvarivanje prava dioničara, to uključuje pravo na sudjelovanje i glasovanje na glavnim skupštinama, a budući da je pravo dioničara na obaviještenost, odnosno na postavljanje pitanja upravi, potporno i temeljno pravo u realizaciji prava dioničara na glasovanje na glavnim skupštinama te općenito na sudjelovanje na njima, prema Direktivi (EU) 2017/828 posrednik je obvezan poduzeti potrebne radnje kako bi dioničar ili treća strana koju je imenovao dioničar, mogli sami ostvarivati prava ili da posrednik ostvaruje prava koja proizlaze iz dionica nakon izričitog odobrenja i upute dioničara i u korist dioničara.⁴⁵⁰ Riječ je o razlikovanju mogućnosti osobnog ostvarivanja članskih prava dioničara i ostvarivanja prava iz dionica putem posrednika na temelju punomoći.⁴⁵¹ Države članice moraju osigurati prijenos informacija tako da se od posrednika zahtijeva da ih bez odgađanja prenesu s društva na dioničara ili treću stranu koju je imenovao dioničar, a koje je društvo obvezno dati dioničaru kako bi mu omogućilo ostvarivanje prava koja proizlaze iz dionica i koje su upućene svim dioničarima koji drže dionice tog roda; ili ako su takve informacije dostupne dioničarima na internetskim stranicama trgovačkog društva, obavijest o tome gdje se na njima mogu pronaći te informacije.⁴⁵² Posrednik smije ostvarivati pravo glasa na temelju dionica koje mu ne pripadaju i u pogledu kojih nije kao njihov imatelj upisan u registru dionica samo ako je za to opunomoćen.⁴⁵³

Tema posredničkih lanaca bitno je povezana s uputama o glasovanju i glasovanjem. Funkcionalna veza s pravom na obaviještenost postoji, jer da bi netko mogao glasovati za

⁴⁴⁹ Vidjeti četvrtu alineju Direktive (EU) 2017/828. Za hrvatsko pravo vidjeti čl. 297.d ZTD-a. Uvrštena društva smiju zahtijevati od posrednika koji pohranjuje dionice društva informacije o identitetu dioničara dionice kojega pohranjuje. Ako posrednik u lancu nema informacije o identitetu dioničara, tada je dužan bez odgađanja zahtjev društva prosljediti dalje posredniku koji mu neposredno prethodi u lancu sve dok ne stigne do posrednika koji pohranjuje dionice za dioničara. Dakle, time je europski zakonodavac nastojao riješiti problem stvarnoga vlasništva dionica budući da društva imaju pravo znati tko su njihovi dioničari, kao i podatke na temelju kojih se oni mogu identificirati (imena dioničara i njihove kontaktne podatke, ako je riječ o pravnim osobama, njihov registarski broj ili jedinstveni identifikacijski broj kao što je identifikator pravnih osoba; broj dionica koje drže i ako to traži trgovačko društvo, vrste ili rodove dionica koje drže ili datum od kojeg se dionice drže).

⁴⁵⁰ Vidjeti čl. 3.c Direktive (EU) 2017/828.

⁴⁵¹ Prelič, S., Identifikacija delničarjev in olajšanje uveljavanja njihovih korporacijskih upravičenj, op. cit., u bilj. 402., str. 1165.

⁴⁵² Vidjeti čl. 3.b Direktive (EU) 2017/828. Hrvatska je ovo pravo implementirala člancima »Odsjeka 6.a: Informiranje dioničara i društva«, 297.-297.f ZTD-a, Njemačka čl. 67.-67f AktG-a, a Slovenija čl. 235. do 235.e ZGD-1.

⁴⁵³ Članak 292. (1) ZTD-a. Ako dioničar nije dao izričite upute o glasovanju, općom se punomoći može ovlastiti posrednika da koristi pravo glasa samo onako kako je to navedeno u prijedlozima te institucije kako će glasovati (st. 2. i 3.) ili prijedlozima uprave, odnosno izvršnih direktora, nadzornog, odnosno upravnog odbora društva, a ako se ti prijedlozi međusobno razlikuju, onako kako je navedeno u prijedlogu nadzornog, odnosno upravnog odbora (st. 4).

dioničara, treba biti informiran. Ako posrednik za to ima punomoć, on smije glasovati na temelju dionica koje mu ne pripadaju i u pogledu kojih nije kao njihov imatelj upisan u registru dionica. Dvije su situacije koje uređuje ZTD: kada dioničar posredniku da izričite upute o glasovanju te kada ih ne daje. Ako dioničar nije dao takve izričite upute o glasovanju, opća punomoć može ovlastiti posrednika da koristi pravo glasa samo onako kako je to navedeno u prijedlozima te institucije kako će glasovati (st. 2. i 3.) ili prijedlozima uprave, odnosno izvršnih direktora, nadzornog, odnosno upravnog odbora društva, a ako se ti prijedlozi međusobno razlikuju, onako kako je navedeno u prijedlogu nadzornog, odnosno upravnog odbora (st. 4). Tada posrednik mora dioničaru te prijedloge u pogledu odluka iz pojedinih točaka dnevnog reda pravodobno učiniti dostupnima. Ako dioničar nije dao upute posredniku za korištenje pravom glasa, on ga je dužan koristiti u skladu s onim što je predložio, osim ako s obzirom na okolnosti smije zaključiti da bi dioničar, kada bi znao za stanje stvari, odobrio takvo glasovanje. Odstupi li posrednik pri glasovanju od upute koju je dobio od dioničara ili, ako te upute nije bilo, od prijedloga što ga je sam objavio, o tome mora izvijestiti dioničara i navesti razloge za svoje postupanje.⁴⁵⁴ Prema tome, budući da posrednik glasuje na glavnoj skupštini za dioničara, neovisno o tome je li dobio uputu za glasovanje ili nije, takvoj se osobi mora omogućiti da iskoristi sve alate potrebne za sveobuhvatno i pravodobno informiranje, uključujući pravo na obaviještenost. ZTD izrijekom propisuje da na učinak danoga glasa ne utječe postupanje protivno odredbama o korištenju prava kako je navedeno u prijedlozima te institucije kako će glasovati ili prijedlozima organa društva, osim ako je posrednik ostvarivao pravo glasa na temelju dionica koje mu ne pripadaju i u pogledu kojih nije kao njihov imatelj upisan u registru dionica, iako za to nije bio opunomoćen.⁴⁵⁵

U korporativnom upravljanju pri glasovanju sudjeluju i savjetnici čijim se uslugama služe mnogi institucionalni ulagatelji i upravitelji imovinom. Budući da oni provode istraživanja, pružaju usluge savjetovanja i daju preporuke o tome kako glasovati na glavnim skupštinama uvrštenih društava, savjetnici smanjuju troškove analize informacija o društvu i mogu bitno utjecati na način glasovanja ulagatelja. No, budući da je riječ o pravnim osobama koje na profesionalnoj osnovi, daju prijedloge dioničarima o ostvarivanju njihovih glasačkih prava, ali oni ne glasuju u njihovo ime, savjetnici se ne mogu pojaviti u ulozi ovlaštenika prava na

⁴⁵⁴ Članak 292. (1.-4.) ZTD-a.

⁴⁵⁵ Članak 292. (7.) ZTD-a.

obaviještenost.⁴⁵⁶ Oni podliježu zahtjevima transparentnosti te se na njih primjenjuje kodeks ponašanja. Dužni su objaviti jednom godišnje informacije o bitnim značajkama metoda i modela koje primjenjuju te glavne izvore informacija kojima se koriste, bitne karakteristike politike glasovanja koju primjenjuju za pojedino tržište te komuniciraju li i kako često s društvima koja su predmet njihova istraživanja, savjetovanja ili preporuka za glasovanje i s njihovim dionicima.⁴⁵⁷

Uz uvjet da je potvrđena hipoteza o pravu na obaviještenost kao instrumentalnom pravu s ulogom ostvarivanja prava glasa dioničara, tada se može zaključiti da bi i posrednik bio ovlašten postavljati pitanja upravi i imao pravo dobiti odgovor na njih jer da bi on bio sposoban informirano glasovati na glavnoj skupštini, jedan od alata kojima se to može ostvariti je upravo pravo na obaviještenost. Iako ZTD (niti Direktiva (EU) 2017/828)) izrijekom ne određuju da posrednik ima pravo na obaviještenost, mišljenje je autorice da mu se ostvarivanje toga prava mora omogućiti u funkciji ostvarivanja njegova prava glasa. Neki od alata za olakšano ostvarivanje prava na obaviještenost dioničara su: stroža regulacija identifikacije dioničara koja društvu omogućuje izravnu komunikaciju s dioničarima i olakšano ostvarivanje članskih prava; pažljivo reguliranje protoka informacija između društva i posrednika (u skladu s načelima pravodobnosti); povećanje razine dostupnosti i upotrebljivosti informacija potrebnih za ostvarivanje članskih prava dioničara; povećanje razine izvještavanja institucionalnih ulagatelja i upravitelja imovinom te savjetnika pri glasovanju kako bi njihove preporuke za glasovanje mogle biti stvarno „točne i pouzdane“.

Razmjena pitanja i odgovora između dioničara i društva nameće znatne tehničke probleme u pogledu identifikacije dioničara s kojim su povezane poteškoće u identificiranju legitimacije za postavljanje pitanja.⁴⁵⁸ S obzirom na to da prema Direktivi (EU) 2017/828 države članice osiguravaju da trgovačka društva imaju pravo na utvrđivanje identiteta svojih dioničara te je propisan postupak kako društva trebaju dobiti informacije o identitetu svojih dioničara, europski je zakonodavac pokušao riješiti problem, tzv. skrivenog „vlasništva“ dionica.⁴⁵⁹ Stoga je pitanje identifikacije dioničara blisko povezano s pitanjem identifikacije ovaštenika prava na obaviještenost.

⁴⁵⁶ Zubović, Antonija, Organizirano prikupljanje punomoći za glasovanje na glavnoj skupštini kao modalitet utjecanja na donošenje odluka u društvu – otvorena pitanja, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 38, br. 1(2017), str. 243-272., <https://doi.org/10.30925/zpfsr.38.1.8> (14.07.2022.), str. 249.

⁴⁵⁷ Članak 291.d ZTD-a.

⁴⁵⁸ Pasquariello, C., op. cit., str. 133.

⁴⁵⁹ Pasquariello, C., op. cit., str. 107.

U slučaju uvrštenih društava, prema hrvatskom pravu, poziv za glavnu skupštinu mora sadržavati prepostavke za sudjelovanje na glavnoj skupštini i korištenje pravom glasa te dan do kojeg se društvu mora podnijeti potvrda o pohrani dionica (posrednik koji pohranjuje dionice društva za dioničara, dužan je bez odgađanja dostaviti dioničaru na njegov zahtjev pisanu potvrdu o njegovim dionicama ili je proslijediti društvu). Dokaz se mora odnositi na početak 21. dana prije održavanja skupštine i mora prispjeti društvu na adresu za to navedenu u pozivu najmanje šest dana prije dana održavanja skupštine (ako za to statutom nije predviđen neki kalendarskim danima određen kraći rok). U odnosu prema društvu za sudjelovanje na skupštini ili za korištenje pravom glasa vrijedi kao dioničar samo onaj tko je o tome društvu podnio potreban dokaz.⁴⁶⁰ Time se identificira dioničar uvrštenoga društva koji je ovlašten postavljati pitanja društvu. Problem u vezi s tim je što se u praksi mogu dogoditi situacije da onaj tko je društvu podnio potreban dokaz za sudjelovanje na skupštini ili za korištenje pravom glasa te se kao dioničar legitimirao na početku 21. dana prije održavanja skupštine (te koji je ujedno onaj dioničar koji je legitimiran na postavljanje pitanja upravi), nakon toga trenutka, tzv. *record date* proda svoje dionice te u trenutku održavanja glavne skupštine stvarno više nema status dioničara društva. U tom se, tzv. međuprostoru od krajnjega dana za koji mora vrijediti dokaz da je netko imatelj dionica (21. dan prije glavne skupštine) pa do dana održavanja glavne skupštine može odvijati snažna tržišna aktivnost prodaje dionica društva na temelju koje bi na sam dan glavne skupštine popis dioničara bio potpuno drukčiji, a time i popis ovlaštenih dioničara na postavljanje pitanja upravi društva. Uz to, ZTD u čl. 279. st. 2. propisuje da se sudjelovanje i korištenje pravom glasa na glavnoj skupštini može uvjetovati statutom tako da dioničari moraju unaprijed prijaviti svoje sudjelovanje na skupštini. Tada prijava mora prispjeti društvu na navedenu adresu u pozivu najkasnije šest dana prije održavanja glavne skupštine (ako se statutom ne predvidi neki kalendarskim danima određen kraći rok), dok se za imatelje dionica koje glase na donositelja statutom može odrediti kako se mora dokazati pravo sudjelovanja na skupštini ili pravo glasa.⁴⁶¹

Prema tome, pitanje identifikacije i dokazivanja statusa dioničara blisko je povezano s pitanjem identifikacije ovlaštenika prava na obaviještenost. Budući da će u odnosu prema uvrštenom društvu vrijediti kao dioničar samo onaj tko pravodobno dokaže taj svoj status koji vrijedi na 21. dan prije glavne skupštine, dok sam dokaz mora prispjeti društvu najkasnije šest

⁴⁶⁰ Članak 277. (4) u vezi s čl. 279. (3) ZTD-a.

⁴⁶¹ Članak 279. (2. i 3.) ZTD-a.

dana prije održavanja glavne skupštine (u odnosu na neuvršteno društvo, prijava za sudjelovanje i korištenje pravom glasa mora prispjeti društvu najkasnije šest dana prije održavanja glavne skupštine), takva bi osoba trebala imati pravo postavljanja pitanja upravi. U tom će slučaju, samo taj dioničar na glavnoj skupštini biti ovlašten ostvarivati članska prava, pa tako i pravo na obaviještenost. No, tada su moguće situacije da, zbog trženja dionicama koje se može odviti u trenutku između prijave za sudjelovanje do održavanja glavne skupštine, na glavnoj skupštini članska prava, pa tako i pravo na obaviještenost, izvršava dioničar koji faktično to to nije. Riječ je o deformaciji u ostvarivanju prava glasa (engl. *empty voting*) koja izaziva probleme točnog identificiranja stvarnih vlasnika na datum evidencije kojima je dodijeljeno pravo glasa, ali koje možda mogu riješiti nove tehnologije utemeljene na distribuiranom knjiženju, poput *blockchain* tehnologije,⁴⁶² koje omogućavaju knjiženje u stvarnom vremenu tako da je dioničar koji je prijavljen za sudjelovanje na glavnoj skupštini doista onaj koji stvarno izvršava članska prava na njoj. Primjena *blockchain* tehnologije može biti korisna za glasačka prava jer će dioničkom društvu omogućiti da bude bolje upoznato s podacima o dioničarima koji drže udjele u njegovu temeljnom kapitalu. Time bi ti podatci bili dostupni u stvarnom vremenu, kao i točan popis dioničara koji će na glavnoj skupštini sudjelovati i ostvarivati glasačka i druga članska prava.⁴⁶³ Također, tehnologije utemeljene na distribuiranom knjiženju mogu povećati transparentnost kada je riječ o registraciji dionica, čime bi se mogla ograničiti pojava problema, tzv. *empty votinga*.⁴⁶⁴

3.1.1.3. Prošireni usporednopravni uzorak

U odnosu na pitanje subjektivnih pretpostavki prava na obaviještenost, u sljedećem će se potpoglavlju nastojati prikazati nacionalna uređenja država članica EU-a u odnosu na pitanju tko je ovlaštenik prava na obaviještenost. S obzirom na to da je u prethodnom poglavlju utvrđeno kako

⁴⁶² Više o tome u: Čulinović-Herc, Edita, Zubović, Antonija, Derenčinović Ruk, Morana, Blockchain tehnologija - prema novom regulatornom okviru za tokenizirane vrijednosne papire, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 42, br. 2(2021), str. 323-341., <https://doi.org/10.30925/zpfsr.42.2.4> (27.01.2023.); Čulinović-Herc, Edita, Kako osigurati primjenu etične blockchain tehnologije u trgovačkom društvu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 72, br. 1-2(2022), str. 157-188., <https://doi.org/10.3935/zpfz.72.12.04> (27.01.2023.); Van der Elst, Christoph, Lafarre, Anne, Bringing the AGM to the 21st Century: Blockchain and Smart Contracting Tech for Shareholder Involvement, European Corporate Governance Institute (ECGI) - Law Working Paper, br. 358/2017, 2017., str. 1-25., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2992804> (14.06.2022.).

⁴⁶³ Magnier, Véronique, Barban, Patrick, The Potential Impact of Blockchains on Corporate Governance: A Survey on Shareholders' Rights in The Digital Era, InterEULawEast vol. 5, br. 2(2018), str. 189-226., <https://doi.org/10.22598/iele.2018.5.2.7> (22.07.2022.), str. 205.

⁴⁶⁴ Magnier, V., Barban, P., op. cit., str. 206.

su hrvatski, njemački i slovenski zakonodavci odredili kako će ovlaštenika predstavljati individualni dioničar društva, prošireni usporednopravni uzorak nacionalnih uređenja zakonodavaca država članica EU-a u ovom poglavlju ima za cilj potvrditi ili opovrgnuti tezu o individualnom dioničaru kao ovlašteniku toga prava. Budući da je riječ o državama članicama EU-a, neki su aspekti toga prava usklađeni na europskoj razini zahvaljujući primjeni odredbi Direktive o pravima dioničara. Člankom 9. (1) Direktive o pravima dioničara određeno je kako “*svaki dioničar* ima pravo postavljati pitanja koja se odnose na točke dnevnog reda glavne skupštine”. Također je čl. 10. (1) Direktive o pravima dioničara utvrđeno kako “*opunomoćenik* uživa ista prava govora i postavljanja pitanja na glavnoj skupštini koja bi imao dioničar kojeg predstavlja”. Prema provedenom istraživanju Europske komisije te zaključcima *Study on minority shareholders protection*, u svim je državama članicama EU-a svakom dioničaru zajamčeno pravo na informacije od dioničkog društva te je u većini njih, pravo na informacije individualno pravo koje pripada svakom dioničaru bez obzira na broj dionica koje posjeduje ili ima li uopće pravo glasa, dakle, ono nije manjinsko pravo.⁴⁶⁵ Pažnja će biti usmjerena na nacionalna prava koja se razlikuju od hrvatskoga, njemačkog i slovenskog uređenja po pitanju ovlaštenika, dok će u odnosu na države članice koje slično ili istovjetno uređuju ova pitanja, biti dan samo kratki pregled rješenja.

Države članice koje određuju kako je ovlast postavljanja pitanja u rukama pojedinačnog dioničara društva uključuje sljedeće države: Austrija, Švedska, Cipar, Češka, Danska, Estonija,

⁴⁶⁵ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 152.

Finska, Irska, Litva, Luksemburg, Rumunjska, Slovačka, Mađarska,⁴⁶⁶ Belgija,⁴⁶⁷ Bugarska,⁴⁶⁸ Italija,⁴⁶⁹ Latvija,⁴⁷⁰ Malta,⁴⁷¹ Poljska,⁴⁷² Španjolska⁴⁷³ te Ujedinjeno Kraljevstvo.⁴⁷⁴

⁴⁶⁶ Čl. 118. (1) AktG(Ö) (Austrija), čl. 32., poglavlje 7. *Aktiebolagslag* (Švedska), čl. 128C (1) *O περί Εταιρειών Νόμος* (Cipar), čl. 357. *Zákon o obchodních korporacích* (Češka), čl. 102. (1) *Selskabsloven*. (Danska), čl. 287. (1) *Äriseadustik* (Estonija), čl. 25. *Osakeyhtiölaki* (Finska), čl. 1107. *Companies Act 2014*. (Irska), čl. 16. *Akcinių Bendrovių Įstatymas* (Litva), čl. 7. *Loi du 24 mai 2011*. (Luksemburg), čl. 298. *2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról*. (Mađarska), članak 117.2 (3) *Legea societăților* (Rumunjska), čl. 180. (1) *Obchodný zákonník*. (Slovačka).

⁴⁶⁷ Članak 7:139 CSA propisuje kako pitanja mogu postavljati imatelji dionica, zamjenjivih obveznica ili upisanih prava na ime ili potvrda o dionicama s pravom glasa/potvrda na ime izdanih u suradnji s društvom, a koja se odnose na točke dnevnoga reda glavne skupštine. Članak 7:142. CSA određuje da dioničara može zastupati punomoćnik koji ima ista prava kao i dioničar pa je tako ovlašten, između ostalog, postavljati pitanja na glavnoj skupštini. Wymeersch smatra da je, prema belgijskom zakonu, ovo pravo ograničeno samo na dioničare društva. Tako Wymeersch, Eddy, Nieuwe voorschriften inzake vennootschapsinformatie evenals commissaristoezicht, u: Braeckmans, H., Wymeersch, E. (eds.), *Hat nieuwe vennootschappenrecht na de wet van 5 december 1984*, Antwerpen, Kluwer, 1985., str. 73-115., str. 90. Neki belgijski pravni teoretičari smatraju kako treće osobe koje imaju pravo sudjelovati u radu glavne skupštine također drže pravo postavljati pitanja koje je izvedeno iz prava sudjelovanja, uz uvjet da to dopuštaju odredbe statuta. Vidjeti primjerice Hellemans, Frank, *De algemene vergadering*, Kalmthout, Biblio, 2001., str. 513, nr. 464, dostupno na: <https://bib.kuleuven.be/rbib/collectie/archieven/boeken/hellemans-algemenevergadering-2001.pdf> (20.09.2022.). Hellemans smatra da pravo sudjelovanja na glavnoj skupštini mogu imati, primjerice, novinari što nužno ne uključuje pravo na obaviještenost. Vidjeti: Hellemans, Frank, *Het vraagrecht na de wet aandeelhoudersrechten: duidelijkheid verkerd?*, u: Van Schoubroeck, Caroline ... [et al.] (edt.), *Liber amicorum Herman Cousy*, Antwerpen, Intersentia, 2011., str. 1325-1337, str. 1328-1329. Van der Elst smatra kako pravo sudjelovanja na glavnoj skupštini mora biti odvojeno od prava na obaviještenost. Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 40-41.

⁴⁶⁸ Dioničari imaju pravo sudjelovati na glavnoj skupštini (uključujući i postavljati pitanja te izražavati mišljenje), a što ne zahtijeva ispunjenje preduvjeta, osim svojstva imatelja dionice da to pravo ne ovisi o broju dionica, već ono pripada i dioničarima bez prava glasa (čl. 180. st. 1. *Търговски Закон*). Baltov, R. P., *Rights of Shareholders in the Republic of Bulgaria // BENEFICIUM*, vol. 2, br. 39(2021), str. 76-82., 10.34680/BENEFICIUM.2021.2(39) (21.04.2022.), str. 79.

⁴⁶⁹ Članak 127.ter (1) TUF-a. Pasquariello je istaknula kako je ranija verzija čl. 127-ter (1) TUF povezivala pravo na postavljanje pitanja društvu sa statusom dioničara, ali da se trenutačna verzija temelji na povezanosti prava na postavljanje pitanja s posjedovanjem prava glasa. U stvarnosti, provjera legitimnosti vezuje se uz određeni trenutak, prije početka glavne skupštine, čime se uključuju oni koji bi mogli biti istinski zainteresirani za informacije s obzirom na sudjelovanje na glavnoj skupštini. Prema talijanskom pravu, poziv za glavnu skupštinu uvrštenoga društva mora obuhvaćati datum naveden u čl. 83. *sexies* (2) TUF (tzv. *record date*) s naznakom da oni koji tek nakon toga datuma postanu imatelji dionica, neće imati pravo sudjelovati i glasovati na glavnoj skupštini. U slučaju potpunog ili djelomičnog prijenosa dionica, talijanski zakon određuje da su sve promjene imatelja dionice nastale nakon datuma evidentiranja potpuno nebitne u pogledu pripisivanja legitimiteta, stoga samo oni koji su bili dioničari na datum evidencije mogu postavljati pitanja, dok se onima koji su postali dioničari između datuma evidencije i datuma održavanja glavne skupštine ne može uzeti u obzir pravo glasa i prema tome, pravo postavljanja pitanja društvu. Vidjeti: Pasquariello, C., op. cit., str. 104.-105., 108. Time se isključuju oni dioničari kojima nije izričito dano pravo glasa, kao i oni koji su tek nakon datuma evidentiranja postali dioničari društva, ali se uključuju oni dioničari koji su, nakon datuma evidentiranja, prodali svoje dionice. Borsano, P., *I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quotate, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III)*, op. cit., u bilj. 384., str. 15., 25. Busani ističe kako se ranije činilo vjerojatnijim da pravo postavljanja pitanja ne pripada samo dioničaru, već svim subjektima koji su, potencijalno ili stvarno, nositelji prava glasa, čak i ako nisu članovi društva (plodouživatelj, založni vjerovnik, skrbnik oduzetih dionica, zajednički zastupnik suovlaštenika na dionici), ali da nova odredba ne uvodi pravo postavljanja „bilo kakvih” pitanja društvu u „bilo koje” vrijeme, već samo u svjetlu određene glavne skupštine te da pravo postavljanja pitanja ne pripada toliko dioničaru, koliko osobi koja ima pravo glasa na glavnoj skupštini u svrhu za koju se postavljaju pitanja. Vidjeti: Busani, Angelo, *Il diritto di porre domande prima dell’assemblea e l’obbligo della società` di rispondere*, *Le Società: rivista di diritto e pratica commerciale societaria e fiscale*, vol. 30, br. 4(2011), Milano, Ipsoa, str. 431-439., str. 431-433. Dodatno, Eckbo, Paone i Urheim utvrđuju kako talijanski zakon izrijekom ne regulira pravo opunomoćenika da govore i postavljaju pitanja na glavnoj skupštini, pa, osim ako između dioničara i

U odnosu na druge države članice EU-a izdvajaju se posebnosti pravnih rješenja.

U nizozemskoj je pravnoj doktrini⁴⁷⁵ bila važna rasprava o tome pripada li svakom dioničaru pravo na obaviještenost, odnosno pravo postavljati pitanja ili je riječ o pravu glavne skupštine kao kolektivnog organa društva, a o čemu je u konačnici stajalište iznijedrio nizozemski Vrhovni sud. Iako u Nizozemskoj zakonom nije izrijekom zajamčeno pravo postavljati pitanja prije ili tijekom glavne skupštine,⁴⁷⁶ svaki dioničar ima pravo dobiti informacije, osim ako se tomu

opunomoćenika ne postoji drukčiji sporazum, opunomoćenik uživa ista prava govoriti i postavljati pitanja tijekom glavne skupštine, kao ona na koja bi imao pravo zastupani dioničar. Vidjeti: Eckbo, B., Paone, G., Urheim, R., Efficiency of Share-Voting Systems: Report on Italy op. cit. u bilj. 305., str. 69-70.

⁴⁷⁰ Članak 276. (4) i 283. (1) *Komerclikums*. Dodatno, Vrhovni sud Republike Latvije (*Latvijas Republikas Augstākā tiesa*) u presudi SKC 49-2020 pojasnio je može li novi dioničar zatražiti od društva da mu dostavi podatke koji se odnose na razdoblje prije negoli što je osoba postala dioničar. Konkretno dioničar je tražio uvid u zapisnike glavnih skupština održanih u prethodne tri godine te je od društva zatražio dostavu te informacije i prije objave poziva za glavnu skupštinu. Vrhovni sud potvrdio je da dioničar smije tražiti od društva podatke koji se odnose na razdoblje koje prethodi vremenu prije negoli što je osoba postala dioničar. *Latvijas Republikas Augstākā tiesa*, C31344616, SKC-49/2020 od 23. ožujka 2020., dostupno na: <https://www.at.gov.lv/en/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu> kategorijam/komerctiesibas/valdes-kompetence-lemumi (13.10.2022.), Rn. 8.

⁴⁷¹ Pravilo 12.24 *MFSA Full Listing Rules*. Pravilo 12.27 *MFSA Full Listing Rules* uređuje kako opunomoćenik ima ista prava govoriti i postavljati pitanja na glavnoj skupštini kao i dioničar kojega zastupa.

⁴⁷² Članak 428. *Kodeks spółek handlowych*. Pravo dobiti informacije imaju dioničari čije dionice još nisu uplaćene, ali i dioničari koji su imatelji dionica bez prava glasa. *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 316-317. i 4940.

⁴⁷³ Članak 197. *La Ley de Sociedades de Capital*. Iako pravo zahtijevati informacije pripada svakom dioničaru, zanimljivo je ukazati na situacije uskrate. Tako primjerice 4. st. čl.197. *La Ley de Sociedades de Capital* propisuje uvjet da se zatraženi podatci ne mogu uskratiti ako zahtjev podupiru dioničari koji predstavljaju najmanje 25 % temeljnoga kapitala (statutom se može odrediti niži postotak, pod uvjetom da je veći od pet posto temeljnog kapitala). Vrhovni sud Kraljevine Španjolske (*Tribunal Supremo*) u svojoj je presudi od 12. studenoga 2014. potvrdio da je pravo dioničara na obaviještenost pravo koje je svojstveno dioničaru. Vidjeti: *Tribunal Supremo*, STS 608/2014, op. cit., vidjeti: pravni temelj, 3. dio, br. 1, također i *Tribunal Supremo*, STS 741/2012, op. cit., Rn. 2.1 – 20. Vrhovni sud Kraljevine Španjolske (*Tribunal Supremo*) u svojoj je presudi od 16. siječnja 2012. prepoznao dioničara kao onoga koji mora identificirati informacije koje ga zanimaju, kako da bi mogao dati svoj glas s najboljim poznavanjem stvari o kojoj se odlučuje na glavnoj skupštini, te kako bi bio informiran o pojedinostima poslovanja društva i načinu upravljanja uprave, čak i ako nema pravo glasa ili ga ne namjerava koristiti, budući da oduzimanje prava glasa ne znači gubitak prava na obaviještenost o poslovanju društva. Vidjeti: *Tribunal Supremo*, STS 986/2011, op. cit., Rn. 2.1. – 23, br. 3 (2).

⁴⁷⁴ Članak 319A *Companies Act 2006* propisuje da pravo na obaviještenost pripada samo članovima uvrštenoga društva koji nazoče glavnoj skupštini. Ono se jamči svim članovima dioničkog društva i njihovim punomoćnicima, a koji se prema čl. 112. *Companies Act 2006* definiraju kao potpisnici statuta društva koji su upisani u registar članova. Iako je uobičajeno da uvrštena društva u UK dopuste drugim osobama da nazoče glavnim skupštinama, takvim osobama nije dopušteno ostvarivanje prava na obaviještenost. Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 41., 43. Članak 324. (1) *Companies Act 2006* navodi da član društva ima pravo imenovati drugu osobu kao svog opunomoćenika da koristi sva ili neka od svojih prava da prisustvuje, govori i glasuje na skupštini društva. Lafarre, A., op. cit., str. 42.

⁴⁷⁵ Vidjeti: Van Schilfgaarde, Peter, Van de BV en de NV, Deventer, Kluwer, 2013.; Vletter-Van Dort, Helene, Gelijke Behandeling van Beleggers bij Informatieverstreking (Dissertation), Deventer, Kluwer, 2001.; Deraedt, P.G., op. cit., str. 165-167.

⁴⁷⁶ Klaver smatra kako su prava dioničara nizozemskih društava na financijske i druge informacije, tzv. pravna siva zona. Nizozemske zakonske odredbe kada društvo mora ili kada ne smije dati informacije dioničaru nisu u potpunosti

protivi značajan interes društva, a uprava može odlučiti hoće li dati podatke.⁴⁷⁷ Članak 9. (1) Direktive o pravima dioničara daje pravo postavljanja pitanja svakom dioničaru, što nije izričito navedeno u nizozemskom zakonu. Nizozemski zakon navodi u čl. 2:107 BW: 1) *Aan de algemene vergadering behoort, binnen de door de wet en de statuten gestelde grenzen, alle bevoegdheid, die niet aan het bestuur of aan anderen is toegekend.*; 2) *Het bestuur en de raad van commissarissen verschaffen haar alle verlangde inlichtingen, tenzij een zwaarwichtig belang der vennootschap zich daartegen verzet.* To znači da u granicama određenim zakonom i statutom, glavna skupština ima sve ovlasti koje nisu dane upravi ili drugima te da su uprava i nadzorni odbor dužni (joj) dati sve tražene podatke, osim ako je to protivno značajnom interesu društva. U usporedbi s odredbom Direktive o pravima dioničara (*svaki dioničar ima pravo postavljati pitanja u vezi s točkama dnevnog reda glavne skupštine*), jasno je da se ona razlikuje od nizozemskoga pravnog uređenja *'ora glavnoj skupštini dati sve tražene informacije'*.⁴⁷⁸ U pravnoj se doktrini raspravljalo i o pravu glavne skupštine kao organu dioničkog društva kao ovlašteniku prava na obaviještenost, kojem potencijalno pripada pravo postavljati pitanja budući da zakon izrijekom propisuje samo da uprava i nadzorni odbor daju glavnoj skupštini sve potrebne informacije. Nizozemski je sud u ranijoj

jasne. Vidjeti: Klaver, Hans, *Wanneer geen recht op informatie voor een aandeelhouder*, dostupno na: <https://penrose.law/en/shareholder-information-rights/> (29.12.2022.).

⁴⁷⁷ Čl. 2: 113(1) i (2) BW i čl. 2: 117 (1) i (2) BW. Tijekom glavne skupštine dioničara, većinski i bilo koji manjinski dioničar mogu postavljati pitanja upravi. To proizlazi iz čl. 2: 117 (1) BW koji propisuje prava dioničara na glavnoj skupštini gdje svaki dioničar ima pravo osobno ili putem punomoćnika prisustvovati glavnoj skupštini, obratiti se na glavnoj skupštini i ostvariti pravo glasa. Van der Elst smatra da u cilju izjednačavanja imatelja vrijednosnih papira s dioničarem, takve osobe moraju imati pravo na obaviještenost kako je zajamčeno čl. 2: 107, dok imatelji, tzv. *fractional shares* moraju zajedno ostvarivati ova prava. S druge strane, imateljima, tzv. *profit certificates* i *participation certificates* ne pripadaju nikakva upravljačka prava te im je dopušteno nazočiti glavnoj skupštini i postavljati pitanja samo ako to dopuštaju odredbe statuta. Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 41-42. Slijedom toga, svim imateljima različitih vrsta dionica (redovnih, prioritetnih, povlaštenih, dionica bez prava glasa, kao i svim imateljima potvrda o dionicama izdanim u suradnji s društvom, omogućeno je pravo postavljanja pitanja. Van der Elst, C., *Right of information and right of inspection in the Netherlands*, op. cit., u bilj. 388., str. 191. Laffare smatra kako je pravo postavljanja pitanja zajamčeno i punomoćnicima koji imaju pisane punomoći iz čl. 2: 117 BW. To proizlazi iz Direktive o pravima dioničara: punomoćnici uživaju ista prava kao i dioničari, kao što je pravo na postavljanje pitanja i sudjelovanje u raspravama (čl. 10. (1) Direktive o pravima dioničara). Lafarre, A., op. cit., str. 43.

⁴⁷⁸ Lafarre, A., op. cit., str. 43-44. Van der Elst smatra da zakon treba tumačiti u skladu s čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara. Pri primjeni direktive izričito je navedeno da glavna skupština nije ovlaštena uskratiti ovo pravo pojedinom dioničaru (*Kamerstukken II, (2008-2009), 31746 Wijziging van boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Wet op het financieel toezicht ter uitvoering van richtlijn nr. 2007/36/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 11 juli 2007 betreffende de uitoefening van bepaalde rechten van aandeelhouders in beursgenoteerde vennootschappen* (PbEU L 184), no. 3 (Memorie van Toelichting), izdao Tweede Kamer der Staten-Generaal 24. listopada 2008. godine, dostupno na: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31746-3.html#extrainformatie> (5.10.2022.), str. 15. Nužno je napomenuti da pripisivanje ovog prava glavnoj skupštini ukazuje da na toj glavnoj skupštini svi sudionici koji imaju pravo postavljanja pitanja mogu koristiti pravo na obaviještenost. Van der Elst, C., *Right of information and right of inspection in the Netherlands*, op. cit., u bilj. 388., str. 191.

presudi utvrdio da dioničar nema pojedinačno pravo tražiti informacije (*Rechtbank Amsterdam* 15. lipnja 1988., KG 1988/276), dok je nizozemski Vrhovni sud (*Hoge Raad der Nederlanden*) presudio da ono pripada svakom dioničaru društva (predmet ASMI, Hoge Raad, 9. srpnja 2010.).⁴⁷⁹ Nizozemski glavni državni odvjetnik (*advocaat-generaal*) zaključio je da se nizozemski zakon treba tumačiti u skladu s Direktivom o pravima dioničara te da svaki dioničar doista može zahtijevati informacije na glavnim skupštinama dioničkih društava na koje se primjenjuje nizozemsko pravo.⁴⁸⁰ Glavna skupština ne može donijeti odluku kojom bi se dioničare spriječilo postavljati pitanja ili izuzelo upravu od odgovaranja na postavljena pitanja.⁴⁸¹ Nizozemski Vrhovni sud tako je potvrdio pravo na obavještenost na glavnoj skupštini društva kao pojedinačno pravo svakog dioničara,⁴⁸² neovisno o tome odnose li se one na točke dnevnog reda, dok je pravo primati informacije pravo glavne skupštine kao tijela društva.⁴⁸³ Prema tomu, Lafarre zaključuje

⁴⁷⁹ Lafarre, Anne, Van der Elst, Christoph, Shareholder Sustainability Activism in the Netherlands, European Corporate Governance Institute (ECGI) - Law Working Paper, br. 396(2018), str. 1-25., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3156614> i <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3156614>, str. 6., fn. 23. Jednako Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388, str. 191.

⁴⁸⁰ Na primjer, neki nizozemski pravni teoretičari tvrde da je ovo pravo kolektivno pravo glavne skupštine, ali da na temelju razumnosti i pravičnosti, pojedinačni dioničari također imaju pravo zahtijevati informacije (Van Schilfgaarde, P., op. cit., u bilj. 475., str. 64.; Bartman, Steef, Dorresteyn, Adriaan, Olaerts, Mieke, Van het concern, Deventer, Wolters Kluwer, 2020., v. 6.3.2.; Koelemeijer, Marjan, Minderheidsaandeelhouders revisited: les uit Air France-KLM, Tijdschrift voor vennootschaps- en rechtspersonenrecht, br. 2(2012), str. 42–45, str. 44.). Neki tvrde da to pravo pripada glavnoj skupštini i da bi tražene informacije trebale biti upućene glavnoj skupštini (Raaijmakers, Theo, Ondernemingsrecht, Deventer, Wolters Kluwer, 2017., str. 452.; Van Schilfgaarde, Peter, ... [et al.], Van de BV en de NV, Deventer, Wolters Kluwer, 2017., str. 64.). Neki pravni teoretičari ističu da tijekom glavne skupštine svaki dioničar ima autonomno pravo postavljati pitanja bilo koje vrste te da ga glavna skupština preko pojedinačnog dioničara koristi za informacije (Buijn, Frederik, Storm, Paul, Ondernemingsrecht BV en NV in de praktijk, Deventer, Kluwer, 2013., str. 183.; Vletter-van Dort, Hélène, Informatierecht van de aandeelhoudersvergadering en de individuele aandeelhouder: een update, u: Van der Korst, P., Abma, R., Raaijmakers G. (eds.), Handboek Onderneming en Aandeelhouder, Deventer, Kluwer, 2012., str. 209–245., str. 213.). Drugi tvrde da u praksi pojedinačni dioničari obično koriste ovo pravo na informacije (Vletter-Van Dort, H., op. cit., u bilj. 475.) Deraedt smatra kako nije praktično ne pružiti individualnom dioničaru pravo na obavještenost (Deraedt, P.G., op. cit., str. 167.).

⁴⁸¹ Van der Heijden, E.J.J. ... [et al.], Handboek voor de naamloze en besloten vennootschap, Deventer, Kluwer, 2013., str. 203.1.

⁴⁸² Tako i: Kemperink, Guus, Reumkens, Hugo, Netherlands: Individual Shareholders' Right To Information?, Van Dorne N.V., 15 March 2011, dostupno na: <https://www.mondaq.com/directors-and-officers/121582/individual-shareholders-right-to-information> (29.12.2022.). Različita su stajališta o pitanju ima li pojedini dioničar pravo na informacije koje se zatraže od uprave i nadzornog odbora tijekom glavne skupštine u skladu s čl. 2:107 (2) BW. Većina autora smatra da pojedini dioničar ima to pravo. Za pregled stajališta nizozemske pravne doktrine vidjeti: Deraedt, P. G., op. cit., str. 165.

⁴⁸³ Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 43. Hoge Raad, NJ 2010, 544 (ASMI) od 9. srpnja 2020., dostupno na: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:HR:2010:BM0976> (20.09.2022.), vidjeti 4.6. Uprava i nadzorni odbor dužni su glavnoj skupštini pružiti sve tražene informacije (čl. 2: 107, st. 2. BW), osim ako za to postoje ozbiljni razlozi. Nadalje, svaki dioničar ima pravo samostalno postavljati pitanja na glavnoj skupštini – neovisno o tome odnose li se na točke dnevnog reda, a društvo mora odgovoriti na ta pitanja (čl. 9. st. 1. i 2. Direktive o pravima dioničara).

da, s obzirom na stajalište nizozemskoga Vrhovnog suda iznesenog u predmetu ASMI i primjenu Direktive o pravima dioničara, prema nizozemskom zakonu nema dvojbe u pogledu prava pojedinačnog dioničara na traženje informacija.⁴⁸⁴ Tumačenje da pravo na obaviještenost pripada glavnoj skupštini kao njegovu ovlašteniku, bilo bi najstrože zakonodavno rješenje jer bi glavna skupština tada o tome morala odlučiti većinom glasova.

Premda je u odnosu na pitanje tko je ovlašten zahtijevati informacije o poslovima društva u većini država članica EU-a riječ o pojedinačnom dioničaru, ipak su vidljive razlike u pitanju ima li takvu ovlast isključivo svaki dioničar društva ili je riječ o tome da zakonska odredba propisuje dodatne pretpostavke, kao što je to, primjerice, dioničar koji drži određeni postotak udjela u temeljnom kapitalu dioničkog društva. Tako su Grčka, Portugal i Francuska to pitanje regulirale drukčije, odnosno propisale su određene situacije kada postavljanje pitanja može biti dopušteno jedino pod uvjetom pretpostavke određenoga kvantuma kapitalnog sudjelovanja.

U **Grčkoj** je jedno od upravljačkih prava koje pripada svakom dioničaru pravo zahtijevati informacije od dioničkog društva. No, osim pojedinačnog prava na informaciju, zakon propisuje i određena manjinska prava (koja pripadaju dioničarima koji zajedno drže 1/20 ili 1/5 temeljnoga kapitala).⁴⁸⁵ Pojedinačno pravo dioničara na informaciju određeno je st. 4. čl. 39. grčkoga Zakona o društvima kapitala. Isti članak uvodi manjinska informacijska prava koja se odnose na određene teme o kojima se postavlja pitanja. Dioničari koji zajedno drže 1/20 temeljnoga kapitala mogu zahtijevati informacije o iznosima koji su, tijekom posljednje dvije godine, isplaćeni svakom članu uprave, upravnog odbora ili izvršnim direktorima društva. Ako dioničari drže 1/5 temeljnoga kapitala, u tom se slučaju može tražiti obavijest o tijeku poslova društva i financijskom stanju društva.⁴⁸⁶ Dakle, zakon jamči načelo jednakosti u odnosu na uvjete za postavljanje pitanja tijekom glavne skupštine, osim ako se za pojedine teme (sadržaje pitanja) posebnim odredbama ne zahtijeva određeni postotak.⁴⁸⁷

⁴⁸⁴ Lafarre, A., op. cit., str. 44.

⁴⁸⁵ Dornseifer, F. (ed.), op. cit., str. 311-312. Kao opravdanje ovog ograničenja naveden je rizik da konkurenti mogu steći dragocjene informacije o obvezama društva. Opseg prava na informaciju je zaštita manjine i njegovo zakonsko opravdanje treba se temeljiti na obvezi uprave da polaže račune dioničarima općenito, obvezi koja je povezana s interesom društva. *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 544.

⁴⁸⁶ U svim slučajevima iz ovoga članka, dioničari koji podnose zahtjev moraju dokazati svoj status dioničara i broj dionica koje posjeduju pri ostvarivanju odgovarajućeg prava. Stavkom 9. propisano je kako se statutom mogu smanjiti udjeli uplaćenoga temeljnoga kapitala potrebni za ostvarivanje prava iz ovoga članka, ali ne više od polovice. Dakle, ova prava nisu prava pojedinačnog dioničara. *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 544.

⁴⁸⁷ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 544., 3387. Riječ je o dioničarima sa ili bez prava glasa, kao i ovlaštenika prava plodouživanja ili zalogoprimatelja ako te osobe imaju pravo sudjelovanja na glavnoj skupštini.

Portugalski *Código das Sociedades Comerciais*, osim obavještanja na glavnoj skupštini dioničkoga društva (čl. 290.) kao pojedinačnog prava dioničara (čl. 293. određuje tko su ostali nositelji prava na informaciju, osim dioničara),⁴⁸⁸ također regulira kolektivno pravo na informaciju koje se ostvaruje izvan glavne skupštine društva. Članak 291. *Código das Sociedades Comerciais* određuje pravo dioničara koji drže 10 % temeljnoga kapitala društva da pisanim putem zatraže od uprave da im, također pisanim putem, dostavi podatke o poslovima društva.

Francuski je zakonodavac, osim pojedinačnog prava na obaviještenost zajamčenom svakom dioničaru (čl. L. 225-108 *Code de commerce*),⁴⁸⁹ čl. L225-232 *Code de commerce* zajamčio pravo na obaviještenost dioničaru koji drži određeni udjel u temeljnom kapitalu ili je riječ o više dioničara koji zajedno drže udjele u navedenom iznosu (najmanje 5 % temeljnoga kapitala). Oni mogu dva puta u financijskoj godini postaviti pisana pitanja predsjedniku upravnog odbora ili upravi društva o bilo kojoj činjenici koja bi mogla ugroziti održivost poslovanja.⁴⁹⁰

Nakon uvida u nacionalna rješenja, vidljivo je da su u odnosu na pitanje ovlaštenika prava na obaviještenost usklađena rješenja na razini EU-a budući da sve države članice i u osnovnom i u proširenom usporednopravnom uzorku, propisuju da to pravo pripada pojedinačnom dioničaru koji ga stječe čim stekne barem jednu dionicu društva te ne ovisi o kvantumu njegova kapitalnog sudjelovanja niti o tome daje li mu ta dionica pravo glasa. Pritom, kao dodatno pravo koje stoji uz bok onom pojedinačnom, Grčka, Portugal i Francuska propisale su određene situacije kada postavljanje pitanja može biti dopušteno jedino pod uvjetom ispunjenja pretpostavke određenog

⁴⁸⁸ Tako je pravo na informacije dodijeljeno i zajedničkom zastupniku imatelja obveznica, plodouživatelju i zalogoprimecu dionica kada su oni, prema zakonu, ovlašteni na uporabu prava glasa. *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 328.

⁴⁸⁹ Riječ je o pravu svakog dioničara da postavlja pitanja. Vidjeti u: Germain, Michel, *Les droits des minoritaires (droit français des sociétés)*, *Revue internationale de droit comparé*. vol. 54, br. 2(200), str. 401-413., <https://doi.org/10.3406/ridc.2002.18750> (29.11.2022.), str. 404., nr. 9. U francuskom pravnom sustavu razlikuju se više vrsta dionica, primjerice redovnih i povlaštenih, te se svaki od imatelja navedenih dionica smatra dioničarem društva s pravom sudjelovanja na glavnoj skupštini i pravom postavljati pitanja. Van der Elst, C., *Question time?*, op. cit., u bilj. 154., str. 41. Pravo punomoćnika na obaviještenost nije izriječno zajamčeno, za razliku od prava na glasovanje putem punomoćnika (Article L225-106 *Code de commerce*), ali je prihvaćeno kao opće pravilo da punomoćnik ima ista prava kao i dioničar kojeg zastupa. Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 43. Iako u Francuskoj i opunomoćnici imaju ista prava kao i dioničari, pravo postavljanja pitanja nije izričito predviđeno ovim sudionicima glavnih skupština, ali Lafarre smatra kako to proizlazi iz Direktive o pravima dioničara. Lafarre, A., op. cit., str. 48.

⁴⁹⁰ Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 43. Tako jedan ili više dioničara koji drže najmanje 5 % temeljnog kapitala mogu dva puta u financijskoj godini postaviti pisana pitanja predsjedniku upravnog odbora ili upravi društva o bilo kojoj činjenici koja bi mogla ugroziti održivost poslovanja te se takav odgovor pripćava revizoru, ako ga društvo ima. Germain ističe kako je nova odredba zakona iz 1966. koja je postala čl. L. 225. -232. *Code de commerce* postavila temelje sustava upozoravanja društva o potencijalnim budućim poteškoćama tako da ono može reagirati na vrijeme. Germain, M., op. cit., str. 405., nr. 10

kvantuma kapitalnog sudjelovanja. Riječ je pak o tome da su navedene države članice držanje određenog udjela u kapitalu propisale samo za neke teme, odnosno samo za neka pitanja. U skladu s odredbama Direktive o pravima dioničara, u većini država članica opunomoćenici uživaju ista prava kao i dioničari koje zastupaju, pa tako i pravo govoriti i postavljati pitanja, neovisno o tome je li takvo pravo izrijekom zajamčeno nekom pojedinačnom nacionalnom odredbom ili to proizlazi iz uobičajene prakse glavnih skupština i stajališta pravne doktrine. Da je kojim slučajem Nizozemska usvojila pristup o glavnoj skupštini kao ovlašteniku prava na obaviještenost, to bi bilo najstrože zakonodavno rješenje, no sudska je praksa to opovrgla. Zato minimum okvira usklađivanja predstavlja pojedinačni dioničar, a ispunjenje dodatnih pretpostavki, što je za dioničara otežavajuće, odnosno kvalifikatorno, zadržali su pojedini zakonodavci za određene teme, pretvorivši ga pritom u manjinsko pravo. Analiza provedena u ovom potpoglavlju također je pokazala da se informacije mogu dobiti između glavnih skupština uz ispunjenje pretpostavke propisanoga kvantuma kapitala.

3.1.2. Adresat prava na obaviještenost

U ovom će se poglavlju ispitati tko je adresat prava na obaviještenost. Pojam adresat prava na obaviještenost koristit će se za identifikaciju osobe koja je obveznik, odnosno dužnik u obveznopravnom odnosu davanja obavijesti u kontekstu prava na obaviještenost. Pitanje koje se ponajprije nameće jest je li obveza pružanja obavijesti dioničaru društva po primitku njegova zahtjeva upravljena prema dioničkom društvu ili prema upravi društva kao njegovu organu, kao i potencijalna daljnja nadovezna operativna pitanja ostvarivanja te obveze.

3.1.2.1. Dioničko društvo kao nositelj obveze

Uvodno je nužno podsjetiti se na odredbu čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara koja izrijekom propisuje da *društvo odgovara na pitanja koja su mu postavili dioničari*. Iz predmetne odredbe se zaključuje kako je zadatak društva odgovoriti na pitanja, ali ne određuje tko će to za društvo učiniti. Budući da je direktiva instrument minimalne harmonizacije, na državama je članicama zadatak da nacionalnim propisima urede detaljnije to pitanje tako da propišu koji će organ dioničkog društva biti nadležan ispuniti taj zadatak. Dakle, nacionalna zakonodavstva

smatrat će se u dostatnoj mjeri usklađenima s Direktivom i onda kada ne konkretiziraju tko za društvo ispunjava tu obvezu.

U hrvatskom pravu, ZTD u čl. 287. izrijekom navodi kako je uprava (odnosno izvršni direktori) dužna dati obavještenje svakome dioničaru na zahtjev. Prema tekstu njemačkoga čl. 131. (1) AktG-a (*Jedem Aktionär ist auf Verlangen in der Hauptversammlung vom Vorstand Auskunft über Angelegenheiten der Gesellschaft zu geben...*) uprava mora informacije dati dioničaru koji to zahtijeva. Jednako propisuje i slovensko pravo u čl. 305. (1) ZGD-1 (*Poslovodstvo mora na skupščini dati delničarjem zanesljive podatke...*). Pravna je doktrina suglasna kako se smatra da je dužnik obveze davanja obavijesti konkretno dioničko društvo,⁴⁹¹ dok uprava društva djeluje u njegovo ime kao odgovorni organ za dostavu zahtijevanih informacija.⁴⁹² To je uvijek samo društvo na čijoj se glavnoj skupštini zahtijevaju informacije, dok društva povezana s njim nisu dužna davati informacije.⁴⁹³ Prema tome, opća je pretpostavka da je obveza ispunjena kada zahtjevu udovolji društvo u čije ime postupi uprava.⁴⁹⁴ U njemačkoj pravnoj doktrini, Kubis ističe kako je odredba st. 1. čl. 131. AktG-a, a što je, po mišljenju autorice, primjenjivo na hrvatsko i slovensko pravo, dvosmisleno formulirana. Jedino je dioničko društvo dužno dati informacije, ali za to koristi upravu kao vršitelja dužnosti za ispunjavanje vlastitih obveza. Posljedice davanja nepotpunih informacija ili čije je davanje izričito odbijeno, utječu isključivo na društvo. Tako, u slučaju podnošenja zahtjeva sudu za davanje obavijesti, pasivnu će legitimaciju imati upravo dioničko društvo. Ako se člansko pravo konkretnoga dioničara nastavi u drugom društvu zbog univerzalne sukcesije (primjerice u slučaju spajanja) dužnost davanja informacija *ipso iure* prenosi se na društvo nastalo statusnom promjenom.⁴⁹⁵

3.1.2.2. Uprava kao izvršitelj obveze

⁴⁹¹ Potvrđeno presudom TS u Splitu, P-572/17 od 25. listopada 2018.

⁴⁹² Za njemačko pravo: Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 16.; Schaal, H., u: Erbs, Georg, Kohlhaas, Max (Hrsg.), op. cit., 2019., u bilj. 382., AktG § 131, Rn. 2.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 7. U odnosu na hrvatsko pravo vidjeti Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 534. U odnosu na slovensko pravo, vidjeti: Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 77.

⁴⁹³ Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 6.

⁴⁹⁴ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obvečenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 216.

⁴⁹⁵ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 19.

Ako se pravo na obaviještenost promatra kao obveznopравни odnos, vjerovnik te obveze, odnosno subjekt legitimiran na podnošenje zahtjeva je svaki dioničar dok je, s druge strane, prema hrvatskom pravu dužnik te obveze, odnosno onaj tko je obavezan davati zatražene obavijesti upravo uprava (odnosno izvršni direktori) na glavnoj skupštini.⁴⁹⁶ Isto uređuju i njemački i slovenski zakonodavac. Njemački je zakonodavac čl. 131 (1) AktG-a utvrdio kako uprava mora dati obaviještenja,⁴⁹⁷ dok u skladu s čl. 305. slovenskoga ZGD-1, obveza davanja obavijesti dioničarima leži na upravi dioničkog društva.⁴⁹⁸ Pritom, uprava to treba učiniti na glavnoj skupštini društva. Naime, ako je uprava izvršitelj, ona bi to mogla učiniti i izvan glavne skupštine, ali onda bi ostali dioničari bili uskraćeni za dane obavijesti. Ipak, i u pravnim sustavima koji kao opće pravilo propisuju da uprava ovu obvezu ispunjava na glavnoj skupštini, također dopuštaju situacije u kojima mjesto, odnosno vrijeme izvršenja te obveze može biti izvan glavne skupštine društva.⁴⁹⁹

Razlog zbog kojeg je zakonodavac obvezu davanja obavijesti dioničarima stavio u nadležnost uprave, odnosno izvršnih direktora, nalazi se u životnim okolnostima prema kojima su upravo uprava, odnosno izvršni direktori, oni koji vode poslove društva, uključeni u sve poslovne aktivnosti društva, pripremaju glavne skupštine te konačno, predlažu glavnoj skupštini donošenje odluka iz njezine nadležnosti. Cijeneći okolnost da članovi uprave imaju pristup svim informacijama koje se odnose na poslovanje i vođenje društva, razumno je da zakonodavci upravo upravljačkim organima dioničkog društva povjeravaju obvezu davanja obavijesti koje od njih zatraži dioničar.⁵⁰⁰ Stoga je vrlo bitna obveza uprave biti nazočna na glavnoj skupštini društva jer

⁴⁹⁶ Budući da je ZTD-om izrijekom propisano tko može davati obavijesti, jasno je kako tu ovlast nemaju druge osobe i drugi organi, odnosno njihovi članovi, primjerice članovi nadzornog odbora dioničkog društva ili revizori društva. Barbić kao razlog tome navodi to da je riječ o obavljanju poslovne funkcije u društvu. Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 534-535. Navedeno je potvrdio VTSRH, Pž-3251/18 u presudi od 22. svibnja 2018., pritom naglasivši kako se mora uzeti u obzir da je uprava onaj organ koji prosuđuje treba li i u kojem opsegu dioničaru dati obavijest, pa na kraju mora u slučaju spora sud odlučivati je li prosudba uprave zaista objektivna (stvarna) ili subjektivna. Tako i VTSRH, Pž-2510/05 od 10. ožujka 2008.

⁴⁹⁷ Prema tekstu njemačkoga čl. 131. st. 1., rečenica 1. AktG-a (*Jedem Aktionär ist auf Verlangen in der Hauptversammlung vom Vorstand Auskunft über Angelegenheiten der Gesellschaft zu geben...*), uprava mora informacije dati dioničaru koji to zahtijeva.

⁴⁹⁸ (*Posloводство mora na skupščini dati delničarjem zanesljive podatke...*). Kocbek, Marijan (ur.), Veliki komentar Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1), op. cit., u bilj. 239., str. 500. i Šinkovec i Tratar u: Šinkovec, J., Tratar, B., op. cit., str. 366.; Podgoršek, B., Notarske listine pri poslovanju in organiziranju gospodarskih družb, op. cit., u bilj. 266., v. 4.2. Protokoliranje vprašanj delničarjev na skupščini.

⁴⁹⁹ Vidjeti *infra*, str. 263., potpoglavlje 4.2.1.2.1. Institut, tzv. „proširenog“ prava na obaviještenost u osnovnom usporednopravnom uzorku.

⁵⁰⁰ Za hrvatsko pravo vidjeti: Slakoper, Z., Buljan, V., op. cit., str. 308.

njezin izostanak izravno utječe na mogućnost ostvarivanja toga prava dioničara.⁵⁰¹ Načelno je moguće da se zbog odsutnosti člana uprave, informacije ne mogu dati na glavnoj skupštini. No, to je malo vjerojatno jer ako zamislimo da je riječ o članu uprave koji treba dati odgovor, a koji ima određeno specijalističko znanje u usporedbi s ostalim članovima uprave, ta bi osoba mogla stručno znanje unaprijed podijeliti s preostalim članovima uprave ako je najavljeno pitanje. Ako je riječ o nenajavljenim pitanjima, obveza davanja informacija ograničena je na odgovore koje pravilno pripremljena uprava može dati na licu mjesta. Uz to, uprava bi mogla osigurati da se kontaktira odsutni član uprave tijekom glavne skupštine (na primjer telefonom ili putem funkcije *chata*).⁵⁰²

Iako je nesporno da je obveza davanja obavijesti na upravi društva, postavlja se pitanje tko će konkretno u pojedinom slučaju biti to obvezan učiniti u odnosu na vremensko određenje, odnosno trajanje mandata uprave. Dakle, pitanje je, s jedne strane, može li to biti uprava koja obavlja poslove vođenja društva u vrijeme kada se obavijest daje, ali se obavijest odnosi na poslove prethodne uprave. S druge je strane pitanje može li to biti samo uprava koja obavlja poslove vođenja društva u vrijeme kada se obavijest daje i kada se ta obavijest odnosi samo na poslove koje je ona poduzela. Barbić smatra kako je u svakom slučaju nesporno kako će obavijest uvijek dati članovi navedenih organa koji tu funkciju obavljaju u vrijeme kada se obavijest pruža. S obzirom na to, moguća je situacija u kojoj će obavijest dati oni članovi koji funkciju obnašaju u trenutku davanja obavijesti, iako će se ona odnositi na poslove koji nisu vodili oni sami, već njihovi prethodnici.⁵⁰³ To je potvrđeno u hrvatskoj sudskoj praksi u kojoj je naglašeno kako se pravo na obaviještenost veže uz upravu društva budući da obvezu davanja obavijesti članu društva ima uprava koja u vrijeme davanja obavijesti obavlja tu funkciju, bez obzira na to je li sudjelovala u poslovima na koja se odnose pitanja.⁵⁰⁴ Prema njemačkom pravu, informacije daje ili odbija isključivo uprava društva u vrijeme održavanja glavne skupštine koja je odgovorna za pružanje informacija u vezi s mandatom bivših članova uprave.⁵⁰⁵ Takvog je mišljenja u slovenskoj pravnoj doktrini i Drnovšek koji smatra kako je obveza davanja zatraženih podataka i obavijesti na

⁵⁰¹ Budući da je obveznik davanja informacija dioničarima društvo koje zastupa uprava, odsutnost upravljačkog tijela sprječava ostvarivanje prava dioničara, što čini njihovu nazočnost glavnoj skupštini obveznom. Bratina, B., Jovanović, D., Bratina, M., op. cit., u bilj. 62., v. 3. Splošno o pravici delničarja do obveščeniosti.

⁵⁰² Unmuth, Nikolai, Anwesenheitspflicht der Organmitglieder in der Hauptversammlung, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 12(2020), str. 448-450., str. 449.

⁵⁰³ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 535.

⁵⁰⁴ TS u Zagrebu, P-1265/18 od 18. ožujka 2019.

⁵⁰⁵ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 20.

„sadašnjoj“ upravi, odnosno onoj upravi koja ima mandat, pa čak i kad se informacijski zahtjev odnosi na događaje i informacije koje su prethodile početku njihova mandata.⁵⁰⁶ Dakle, moguće su situacije u kojima će trenutna uprava u vrijeme kada se obavijest daje, dostaviti obavijesti koje se odnose na poslove prethodne uprave.

Budući da se uprava najčešće sastoji od više članova, zanimljivo je promotriti hoće li uprava kao organ biti obvezna kolektivno dati obavijesti ili se taj zadatak može povjeriti jednome od članova koji će tu obvezu ispuniti u ime uprave kao organa. Iako se pravo na obaviještenost kategorizira kao pojedinačno pravo dioničara, obveza je uprave (odnosno izvršnih direktora) skupna. Neovisno o tome, u poslovnoj je praksi uobičajena interna podjela poslova između članova uprave pa postavljeno pitanje može potpadati u nadležnost nekog od članova koji će imati kompetencije odgovoriti na pitanje, dok će sam odgovor dioničaru dati predsjednik uprave, pojedini član uprave, odnosno glavni izvršni direktor ili netko od izvršnih direktora.⁵⁰⁷ Stoga, iako je uprava odgovorna kao skupni organ,⁵⁰⁸ u praksi se nerijetko zauzima drukčiji pristup, zato što odgovorni član uprave ili odgovorni zaposlenik društva odgovara na specifična pitanja, dok na općenita pitanja odgovara predsjednik uprave.⁵⁰⁹ Podgorelec navodi kako se pitanje može postaviti neposredno upravi ili predsjedniku skupštine (koji je dužan pitanje proslijediti upravi) koji na skupštini predstavlja samo društvo.⁵¹⁰ U tom će smislu korisni biti rezultati proširenog usporednopravnog uzorka koji u davanje odgovora uključuju treće osobe.

U vezi s prethodnim pitanjem uprave kao skupnog organa društva, nameće se pitanje na koji će način uprava donositi odluke o tome treba li dioničaru odgovoriti ili uskratiti odgovor. Davanje informacija kao dio vođenja poslova društva podliježe jednoglasnom načelu, iako se može odrediti i drukčiji način vođenja poslova, ali se ne može odrediti da se ako članovi uprave imaju različita mišljenja smatra da je donesena odluka za koju se odlučila manjina.⁵¹¹ Do usvajanja odluke uprave također može doći implicitno, što se uvijek mora pretpostaviti ako predsjednik uprave ili odgovorni član uprave daju tražene podatke. U slučaju kršenja resornih podjela, odnosno

⁵⁰⁶ Drnovšek, G., Priprava posloводства na uresničevanje delničarjeve pravice do obveščeniosti, op. cit., u bilj. 62., str. 11.

⁵⁰⁷ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 535.

⁵⁰⁸ Ako se uprava sastoji od više osoba, članovi uprave ovlašteni su voditi poslove samo zajedno (čl. 240. st. 2. ZTD-a). Tako i njemačko pravo: *Besteht der Vorstand aus mehreren Personen, so sind sämtliche Vorstandsmitglieder nur gemeinschaftlich zur Geschäftsführung befugt* (čl. 77. st. 1. AktG-a), ali i slovensko pravo: *Če ima uprava več članov, sprejemajo odločitve soglasno, če statut ne določa drugače* (čl. 265. st. 3. ZGD-1).

⁵⁰⁹ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 16.

⁵¹⁰ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščeniosti, op. cit., u bilj. 62., str. 217.

⁵¹¹ Tako hrvatsko pravo u čl. 240. ZTD-a, njemačko pravo u čl. 77. AktG-a te slovensko pravo u čl. 265. ZGD-1.

ako odgovori član uprave koji za to nije ovlašten, dani odgovori ipak će se pripisati dioničkom društvu.⁵¹² Podgorelec ističe kako uprava kada odlučuje o tome hoće li odgovoriti na pitanje dioničara, kakvog će biti sadržaja odgovor ili hoće li uskratiti odgovor, to čini u skladu s odredbom čl. 305. ZGD-1. To znači da bi, načelno, morala o tome donijeti odgovarajuću odluku. Stoga, uprava može ovlastiti određenoga člana da odgovara na pitanja. No, kada se uprava ne slaže s odgovorom toga člana, ostali članovi mogu zahtijevati da o tome donese posebnu odluku.⁵¹³

Budući da je dioničko društvo odgovorno za zahtjeve za obavještenjem, uprava ne može tvrditi da druga osoba, čije se znanje može pripisati društvu, ima tražene podatke. Uprava je dužna pripremiti se za očekivana pitanja i zatražiti informacije od zaposlenika društva.⁵¹⁴ Pravna doktrina smatra da bilo koji član nadzornog odbora, predsjednik glavne skupštine, revizor, odvjetnik, pa čak i javni bilježnik mogu djelovati kao osobe koje dostavljaju informacije. Ali ono što je pritom bitno da te osobe nisu obvezne odgovoriti na postavljeno pitanje dioničara, niti je dioničar ovlašten zahtijevati odgovor od njih, osim ako je uprava te osobe ovlastila da odgovore ili kada uprava te odgovore naknadno odobri jer se u suprotnom neće raditi o valjanom ispunjenju zahtjeva za obavještenjem.⁵¹⁵ Na pitanja dioničara koja se tiču nadzornog odbora također mora odgovarati uprava.⁵¹⁶ Ipak, katkada se pravo na informaciju može isključiti zbog nemogućnosti dostave

⁵¹² Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, 20.

⁵¹³ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 216.

⁵¹⁴ Budući da je zadatak uprave da je uvijek pripremljena na davanje obavijesti na glavnoj skupštini, način na koji to može ostvariti je pozivanjem da na glavnoj skupštini sudjeluju zaposlenici društva koji su stručno osoblje koje ima stručna znanja i saznanja o detaljima i izvorima informacija koje su upravi potrebne za odgovaranje na pitanja. Prema tome, uprava na treće osobe može delegirati neposredno odgovaranje na postavljena pitanja. Barbić, Jakša, Pravo društava: Knjiga druga, Društva kapitala, Svezak I, Dioničko društvo, 6. izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb, Organizator, 2013., str. 559. Za njemačko pravo isto smatraju: Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 21., Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 6. Za slovensko pravo isto: Bratina, B., Jovanovič, D., Bratina, M., op. cit., u bilj. 62., v. 3. Splošno o pravici delničarja do obveščenosti, Cvetko, M., op. cit., str. 49., v. 1. Uvod, Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 77.

⁵¹⁵ Za njemačko pravo: Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 21.; Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 6. Za slovensko: Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62, str. 216., Drnovšek, G., Priprava posloводства na uresničevanje delničarjeve pravice do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 11.; Podgoršek, B., Notarske listine pri poslovanju in organiziranju gospodarskih družb, op. cit., u bilj. 266., v. 4.2. Protokoliranje vprašanj delničarjev na skupščini. Za hrvatsko pravo, primjerice vidjeti, pravilo 81. Kodeksa korporativnog upravljanja usvojenog od HANFA-e i Zagrebačke burze koje navodi da predsjednik i zamjenik predsjednika nadzornog odbora, predsjednici odbora nadzornog odbora i svi članovi uprave moraju biti prisutni na glavnoj skupštini te biti spremni odgovoriti na pitanja dioničara. Vanjski revizor mora biti prisutan na glavnoj skupštini na kojoj se predstavljaju financijski izvještaji. Vidjeti Kodeks korporativnog upravljanja, HANFA i Zagrebačka burza, Zagreb, 2019., dostupno na: https://www.hanfa.hr/media/4098/zse_kodeks_hr.pdf (18.01.2022.), str. 29.

⁵¹⁶ Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 6. Siems stoga smatra da bi se *de lege ferenda*, podložno obvezama povjerljivosti, pravo na informacije usmjerilo prema

podataka (primjerice kada se podatci koje su imali samo prijašnji članovi uprave više ne mogu dobiti).⁵¹⁷ To proizlazi iz načela da se nikoga ne može obvezati na nemoguću činidbu.

3.1.2.3. Prošireni usporednopravni uzorak

Isto kao što je u pogledu ovlaštenika identificiran dioničar društva u hrvatskom, njemačkom te slovenskom pravu, a kao obveznik uprava društva, analiza proširenog usporednopravnog uzorka nacionalnih uređenja zakonodavaca država članica EU-a smjera potvrditi ili opovrgnuti predmetnu tezu. Vezano za osobu koja je adresat informacijskog zahtjeva u čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara određeno je kako “*društvo* odgovara na pitanja koja su mu postavili *dioničari*”. Pažnja će biti usmjerena na ona prava koja pokazuju odstupanja u uređenju ovoga pitanja u odnosu na hrvatsko, njemačko i slovensko pravo, dok će se u odnosu na države članice koje slično ili istovjetno uređuju ova pitanja, dati samo pregled rješenja. Države članice koje svojim nacionalnim propisima kao adresata prava na obaviještenost identificiraju

nadzornom odboru kao adresatu ovog prava. Vidjeti: Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 17.

⁵¹⁷ Prema Drinhausen, nemogućnost dostave informacija postoji kada ih osoba koja njima raspolaže odbija otkriti, a uprava ih ne može dobiti nikako drukčije. Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 37. Za slovensko pravo isto smatraju: Bratina, B., Jovanović, D., Bratina, M., op. cit., u bilj. 62., v. 3. Splošno o pravici delničarja do obveščenosti. Cvetko, M., op. cit., str. 49., v. 1. Uvod; Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 77.

upravu društva su: Austrija,⁵¹⁸ Češka,⁵¹⁹ Italija,⁵²⁰ Latvija,⁵²¹ Litva,⁵²² Portugal,⁵²³ Cipar, Estonija, Finska, Francuska, Grčka, Irska, Luksemburg, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Slovačka te Španjolska.⁵²⁴

Najveći broj država članica propisuje da je odgovore na pitanja dioničara dužan dati upravljački organ dioničkog društva. Ipak, neke države članice omogućavaju postavljanje pitanja trećim osobama, primjerice revizoru društva ili u odgovore na pitanja uključuju i nadzorni organ ili, čak, izrijeком ne specificiraju organ ili osobe koje moraju odgovoriti na pitanje dioničara. Van

⁵¹⁸ Čl. 118. (1) AktG(Ö) (Austrija). Više o stajalištu da bi nadzorni odbor trebao biti spreman dati informacije ako je bolji poznavatelj stvari od uprave, vidjeti: Egle, J. op. cit., str. 91-92.

⁵¹⁹ Iako *Zákon o obchodních korporacích* (čl. 357.) navodi samo kako dioničar ima pravo zatražiti od društva objašnjenje, čl. 359. i 360. reguliraju situacije uskrate odgovora na pitanje dioničara gdje se navodi kako je ono u nadležnosti uprave društva.

⁵²⁰ Prema čl. 127.ter (1) TUF-a. Pasquariello ističe da razlog leži u tome što se takva ovlast mora pripisati obvezi upravljanja, kontrole i nadzora. Pasquariello, C., op. cit., str. 111. Borsano smatra da je rješenje koje kao adresata identificira samo upravu društva razumno zbog dva razloga: na upravi je da uspostavi strukturu prikladnu za primanje i odgovaranje na pitanja dioničara, za što je u konačnici i odgovorna te da Direktiva o pravima dioničara (čl. 9. st. 1.) izričito propisuje da je "društvo dužno odgovoriti na pitanja dioničara", čime se obvezom odgovora opterećuje pravno tijelo društva. Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quote, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 20.

⁵²¹ Prema *Komerclikums* (čl. 276. st. 4.) ako je dioničar podnio pisani zahtjev upravi, tada mu je uprava dužna dostaviti sve tražene informacije o pitanjima koja su na dnevnom redu glavne skupštine najkasnije tri dana prije održavanja glavne skupštine. Članak 283. (1) *Komerclikums* navodi kako je dužnost uprave da na zahtjev dioničara dostavi glavnoj skupštini obavijesti o gospodarskom stanju društva onoliko koliko je to potrebno za ispitivanje i objektivno odlučivanje o pojedinoj točki dnevnog reda. Vrhovni sud Republike Latvije (*Latvijas Republikas Augstākā tiesa*) u predmetu SKC 49-2020 rješavao je pitanje kada na glavnoj skupštini nisu sudjelovali ni članovi uprave ni revizor koji bi mogli dati zatražene podatke čime je povrijeđena odredba čl. 277. *Komerclikums*, koja propisuje njihovo obvezno sudjelovanje. No, povreda navedene norme nije osnova za osporavanje odluke glavne skupštine. Ipak, prema stajalištu Vrhovnog suda, nužno je uzeti u obzir da nesudjelovanje uprave može dovesti do povreda prava dioničara. Konkretno, nižestupanjski sud je morao ocijeniti može li se nedavanje informacija prije glavne skupštine zbog nenazočnosti članova uprave i revizora glavnoj skupštini smatrati namjernim, sustavnim izbjegavanjem davanja dioničara zakonom propisanih obveznih informacija, čime je povrijeđeno njegovo zakonsko pravo na obavještenost, što je suprotno s navedenim pravnim normama. *Latvijas Republikas Augstākā tiesa*, SKC-49/202, op. cit., Rn. 10.3.

⁵²² Članak 16. *Akcinių Bendrovių, Įstatymas* regulira pravo dioničara da unaprijed postavi pitanja društvu koja su na dnevnom redu glavne skupštine, dok je društvo dužno na njih odgovoriti ili pisano navesti razloge odbijanja davanja odgovora prije glavne skupštine dioničara. Ovaj zakon propisuje kako, uz upravu, društvo ima i direktora koji je upravljačko tijelo društva koje se sastoji samo od jedne osobe i u čijem je opisu, između ostalog, dostavljanje informacija dioničarima (čl.37. st. 1. i 12., točka 9. *Akcinių Bendrovių, Įstatymas*).

⁵²³ Stavkom 2. čl. 290. *Código das Sociedades Comerciais* propisano je kako podatke koji će mu omogućiti obrazloženo mišljenje o pitanjima koja su predmet rasprave mora dati tijelo društva koje je za to kvalificirano. Stavkom 1. i 2. čl. 291. *Código das Sociedades Comerciais* koji regulira kolektivno pravo određuje kako se dioničari mogu pisanim putem obratiti upravnom odboru ili izvršnim direktorima da im dostavi podatke o korporativnim pitanjima, a ista su tijela ovlaštena uskratiti odgovor na pitanja.

⁵²⁴ Članak 128C (1) *Ο περί Εταιρειών Νόμος* (Cipar), čl. 287. (1) *Äriseadustik* (Estonija), čl. 25. *Osaakeyhtiölaki* (Finska), čl. L225.-108. i L225.-232. *Code de commerce* (Francuska), čl. 39. (4. i 5.) grčkoga Zakona o društvima kapitala (Grčka), čl. 1107. *Companies Act 2014* (Irska), čl. 7. *Loi du 24 mai 2011* (Luksemburg), čl. 298. 2006. *évi IV. törvény a gazdasági társaságokról* (Mađarska), čl. 428. *Kodeks spółek handlowych* (Poljska), čl. 117.2 (3) *Legea societăților* (Rumunjska), čl. 180. (3) *Obchodný zákonník* (Slovačka), čl. 197. *La Ley de Sociedades de Capital* (Španjolska).

der Elst upozorava na bitne razlike među državama članicama kada se određuje osoba adresata koja mora dati odgovor na pitanje, od toga da to može biti predsjednik glavne skupštine, uprava ili član uprave. Pritom, smatra da je u svakom od tih slučajeva ispunjen cilj davanja propisnog odgovora.⁵²⁵

U **Belgiji** svaki dioničar ima pravo postavljati pitanja u vezi s dnevnim redom glavne skupštine upravi i revizoru usmeno na glavnoj skupštini ili pisano prije glavne skupštine.⁵²⁶ U odnosu na pitanje tko je dužan odgovoriti na pitanje dioničara, prema belgijskim propisima, nije potpuno jasno je li obveza davanja odgovora na upravi društva ili na pojedinom članu uprave.⁵²⁷ Uprava se smatra skupnim organom te je to njezina obveza u ime i za račun društva. Ipak, CSA (čl. 7:139) propisuje kako upravo članovi uprave moraju odgovoriti na pitanje.⁵²⁸ Belgija je jedna od država članica koja u svojim propisima uključuje treće osobe kao adresate prava na obaviještenost. Izriekom je propisana dužnost revizora da odgovori na pitanja dioničara koja se odnose na njegovo izvješće. Kada glavna skupština raspravlja o točki dnevnog reda o kojoj revizor treba podnijeti izvješće, tada je njegova obveza biti nazočan na glavnoj skupštini i odgovarati na pitanja koja se odnose na izvješće.⁵²⁹ **Danski** je zakonodavac, osim pojedinačnoga prava dioničara na obaviještenost kojem je adresat uprava društva (čl. 102. (1) *Selskabsloven*) u čl. 103. (3), dodatno propisao da izabrani revizor mora na glavnoj skupštini odgovoriti na pitanja o godišnjem financijskom izvješću i sličnim pitanjima koja se razmatraju na glavnoj skupštini. **Malteški** je zakonodavac propisao da na pitanja odgovaraju direktori ili osoba kojoj to direktori delegiraju (pravilo 12.24 *MFSA Full Listing Rules*). Dodatno, pravilo 9.1 navodi kako se predsjednik glavne skupštine treba pobrinuti da su predsjednici odbora za reviziju, naknade i imenovanja dostupni za odgovore na pitanja na glavnoj skupštini te da joj svi moraju nazočiti. Prema **švedskom** pravu, osim obveze upravnog odbora i izvršnog direktora da odgovaraju na pitanja dioničara (poglavlje 7., čl. 32.), *Aktiebolagslag* propisuje situaciju kada će u to biti uključen revizor. Ako upravni odbor

⁵²⁵ Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 6.

⁵²⁶ Svrha je prava na obaviještenost omogućiti dioničarima da pomno prouče politiku uprave i potom sudjeluju na glavnoj skupštini na informiran način. Vidjeti: Burm, Sara, De Witte, Olivier, Hoe ver reikt het vraagrecht na een aandeelhouder?, Ondernemers, VOKA Kamer van koophandel West-Vlaanderen, 06.2021, dostupno na: <https://delanghe.be/wp-content/uploads/2021/04/Delanghe.pdf> (15.09.2022.), str. 22.

⁵²⁷ Prema De Bauw, ovo je dužnost uprave kao tijela, ali svaki član ima pravo izraziti mišljenje. De Bauw, F., op. cit., str. 246., Rn. 579.

⁵²⁸ Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 47. U načelu, upravljačko je tijelo obvezno odgovoriti na pitanja koja su postavili dioničari, ali ovo pravo na obaviještenost nije apsolutno. Burm, S., De Witte, O., op. cit., str. 22.

⁵²⁹ Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 48. Tako i Lafarre, A., op. cit., str. 48.

utvrđi da bi davanje dioničaru traženih informacija moglo prouzročiti znatniju štetu za društvo, o tome se mora odmah obavijestiti dioničara koji je zatražio podatke. Takav dioničar, u roku od dva tjedna od obavijesti, ima pravo zatražiti od upravnog odbora da podatke dostavi revizoru društva koji za ispunjenje svoje obveze također ima rok od dva tjedna od zahtjeva dioničara.⁵³⁰ Odredbe **bugarskoga** Zakona o javnoj ponudi vrijednosnih papira određuju da su, uz članove organa upravljanja, i članovi nadzornih tijela uvrštenih društava obvezni istinito, iscrpno i precizno odgovoriti na pitanja koja postavlja dioničar na glavnoj skupštini o gospodarskom i financijskom položaju te poslovnim aktivnostima društva, osim u pogledu okolnosti koje obuhvaćaju povlaštene informacije (čl. 115. st. 13.).

Uprava i nadzorni odbor trebaju odgovarati na pitanje (čl. 2:107 (2) BW) prema **nizozemskom pravu**. Budući da BW izriječno ne određuje koji je organ društva obvezan odgovoriti na pitanje dioničara, Van der Elst ističe kako se to može zaključiti kada se promotre njihove nadležnosti.⁵³¹ Prema Nieuwe Weme i Van Solinge, pravo na obaviještenost proizlazi iz odgovornosti uprave društva prema dioničarima koja je u nju uključena.⁵³²

Ujedinjeno Kraljevstvo doslovno je primjenilo odredbu Direktive o pravima dioničara u čl. 319A *Companies Act 2006*, s napomenom kako društvo mora odgovoriti, bez ikakvih daljnjih pojašnjenja. Van der Elst smatra kako treba pretpostaviti da će to biti obveza predsjednika glavne skupštine. Kako prema čl. 319 (1) *Companies Act 2006* član društva može biti izabran za predsjednika glavne skupštine odlukom društva donesenom na glavnoj skupštini, on mora osigurati da su pitanja i propisno obrađena.⁵³³ Siems objašnjava da predsjednik glavne skupštine društva općenito treba pokušati odgovoriti na sva pitanja koja se postavljaju tijekom glavne skupštine.⁵³⁴

Dok je u većini država članica, u skladu s odredbama Direktive o pravima dioničara, nesporno kako je ovlaštenik pojedinačni dioničar, različito tumačenje odredbe Direktive stvorilo

⁵³⁰ *Aktiebolagslag*, poglavlje 7, čl. 34. i 35. U roku od dva tjedna od primitka informacija, revizor mora podnijeti pisano mišljenje upravnom odboru u kojem mora navesti jesu li informacije trebale dovesti do bilo kakvih promjena u revizorovom izvješću (ili revizorskom izvješću za grupu) ili na neki drugi način daju osnove za prigovore. Ako je tako, izmjene ili primjedbe moraju biti uključene u mišljenje. Odbor je dužan mišljenje revizora učiniti dostupnim dioničarima u uredu društva i poslati njegovu kopiju dioničarima koji su zatražili informacije.

⁵³¹ Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 49.

⁵³² Nieuwe Weme, Marco, van Solinge, Gerard, Asser2-lib NV en BV – Corporate Governance, Deventer, Wolters Kluwer, 2019., str. 6.

⁵³³ Nema zakonske obveze revizora odgovoriti na pitanja. Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 48. i 49.

⁵³⁴ Siems, Mathias, Abuse of Shareholder Rights, u: Siems, Mathias, Cabrelli, David (Eds.), *Comparative Company Law: A Case-Based Approach*, London, Bloomsbury Publishing, 2013., str. 258-286., str. 267.

je razlike u nacionalnim pravima kada je riječ o dužniku obveze. Članak 9. Direktive koji navodi kako “društvo” odgovora na pitanje, detaljno ne određujući koji će organ biti obavezan odgovoriti na pitanje, otvara prostor nacionalnim zakonodavcima da široko tumače ovu odredbu te je različito primjenjuju u svoja nacionalna prava. Ipak, u odnosu na pitanje adresata prava na obavještenost, uočava se da je to u pravilu obveza upravljačkog organa dioničkog društva (ovisno o ustroju upravljanja, riječ je o upravi društva ili upravnom odboru). Neke države članice EU-a u svojim propisima uključuju i obvezuju i treće osobe na davanje odgovora na pitanja dioničara. Tako belgijsko pravo izrijekom propisuje dužnost revizora da odgovori na pitanja dioničara koja se odnose na njegovo izvješće. Slično propisuje i danski zakonodavac određujući da revizor mora na glavnoj skupštini odgovoriti na pitanja o godišnjem financijskom izvješću i sličnim pitanjima koja se razmatraju na glavnoj skupštini. U švedskom se pravu propisuje da kada upravni odbor procijeni da se tražene informacije ne mogu dostaviti dioničaru bez znatnije štete za društvo, u odgovaru na pitanja uključuje se revizor. S druge strane, neki nacionalni zakonodavci država članica određuju da adresati mogu, osim uprave, biti osobe koje je ovlastila uprava te, dodatno, da primjerice predsjednici odbora za reviziju, naknade i imenovanja moraju biti nazočni na glavnoj skupštini i biti dostupni za odgovaranje na pitanja (Malta). Osim upravljačkog organa, neke države članice (Nizozemska, Bugarska) propisuju obvezu nadzornog odbora dioničkog društva na davanje odgovora. Dakle, krug osoba koje daju odgovore na pitanja načelno je ujednačen i koncentriran na osobe koje obnašaju dužnost članova uprave, iako se on mjestimično i proširuje. Posebice se zanimljivim i korisnim čini rješenje prema kojem su na pitanja o stvarima za koje podnose izvješće dužni dati odgovore i revizori. Tim više što je njihova zadaća i inače utvrditi vjerodostojnost financijskih izvješća. S obzirom na to da trošak revizije snosi društvo, opravdano je da su revizori, primjerice, pri usvajanju godišnjih financijskih izvješća, prisutni i odgovaraju na pitanja o svom nalazu i mišljenju.

Prema hrvatskom pravu, na glavnoj skupštini moraju, osim članova uprave, sudjelovati i članovi nadzornog odbora, no također i predsjednik glavne skupštine kojeg se mora izabrati, nadalje javni bilježnik koji vodi zapisnik o tijeku glavne skupštine, a pravo sudjelovanja ima i (posebni) revizor društva. Prijeporno je mogu li takve osobe odgovarati na pitanja dioničara. S obzirom na pravce razvoja u proširenom usporednopravnom uzorku, navedenim osobama trebalo bi omogućiti da se pojave u ulozi osoba koje mogu dati dioničarima odgovor, posebice kada je prirodnije da to upravo oni učine s obzirom na njihova stručna znanja. Ono što je pritom nužno

istaknuti je da ih uprava mora ovlastiti za davanje odgovora ili da njihov odgovor prihvati kao vlastiti.

3.2. Sadržajne pretpostavke prava na obaviještenost

Nakon što je utvrđeno da većina država članica EU-a kao subjektivne pretpostavke ostvarivanje prava na obaviještenost identificira pojedinačnog dioničara u ulozi ovlaštenika te upravljački organ u ulozi adresata toga prava, nameće se daljnje pitanje sadržajnih elemenata informacijskog zahtjeva. Stoga je cilj ovog poglavlja utvrditi zahtjev koji se postavlja radi dostave traženih obavijesti. U tom se smislu analizira koja su pitanja konkretno dopuštena, odnosno za što je dopušteno zahtijevati obavijesti te moraju li se obavijesti odnositi isključivo na pitanja o poslovima društva. Za razliku od društva s ograničenom odgovornošću i društva osoba,⁵³⁵ pravo dioničara na obaviještenost vremenski je ograničeno pravo koje se može realizirati samo na glavnoj skupštini društva koja se uobičajeno održava jednom godišnje. Informacijski zahtjev u tom smislu ima dodatno ograničenje: obavijesti o poslovima društva dat će se samo na zahtjev dioničara i onoliko koliko im je takva obavijest potrebna za prosudbu pitanja koja su na dnevnome redu glavne skupštine.⁵³⁶ Nužno je naglasiti da, čak i ako su, uz subjektivne, ispunjene i sadržajne pretpostavke, a to je povezanost obavijesti s poslovima dioničkog društva i s predmetom formalnog raspravljanja na glavnoj skupštini, to ne znači da će obavijest biti dana. Naime, postavljeno pitanje ne smije potpadati pod, tzv. razloge uskrate. Prema tome, u ovom će poglavlju biti istraženo koje pretpostavke (i pozitivne i negativne) u usporednopravnom kontekstu moraju biti ispunjene kako bi se ostvarilo pravo na obaviještenost.

3.2.1. Povezanost obavijesti s poslovima dioničkog društva

Uvodno je nužno objasniti na koji način Direktiva o pravima dioničara regulira ovo pitanje, odnosno uvjetuje li pravo na obaviještenost odnosom povezanosti s poslovima društva. Članak 9. Direktive o pravima dioničara ne koristi formulaciju „poslovi društva“, već ograničava pravo

⁵³⁵ Za društvo s ograničenom odgovornošću, pravo na obaviještenost uređeno je čl. 447. (1) ZTD-a; za javno trgovačko društvo čl. 84. ZTD-a; za gospodarsko interesno udruženje pravo na obavještavanje uređeno je čl. 603. ZTD-a; dok u komanditnom društvu komanditor ima pravo nadzora prema čl. 137. ZTD-a.

⁵³⁶ Kubis, D., op. cit., str. 610.

postavljanja pitanja na „pitanja koja se odnose na točke dnevnog reda glavne skupštine“.⁵³⁷ Prema tome, dioničari imaju pravo biti informirani o svim pitanjima društva i s tim u vezi imaju pravo na pouzdane informacije potrebne za ocjenu odluka na glavnoj skupštini društva.⁵³⁸ Dakle, načelno, sve što ulazi u nadležnost glavne skupštine i predmet je raspravljanja, ulazi u tematsku zonu prava na obaviještenost.

Kada je riječ o nacionalnim pravima iz užeg usporednopravnog uzorka, sva su tri zakonodavca izrijekom odredila kao predmet prava na obaviještenost upravo poslove dioničkog društva, sve dok se oni odnose na neku od točaka dnevnog reda glavne skupštine. Riječ je o prvoj sadržajnoj pretpostavci koja mora biti ispunjena radi ostvarivanja prava dioničara na obaviještenost (dok će ostale biti predmet istraživanja u preostalim dijelovima ovoga poglavlja). Svi promatrani zakonodavci određuju poslove dioničkog društva kao predmet obavještavanja (čl. 287. (1) hrvatskoga ZTD-a - *obavještenja o poslovima društva*, čl.131. (1) njemačkog AktG-a - *Auskunft über Angelegenheiten der Gesellschaft* te čl. 305. (1) slovenskog ZGD-1 *podatke o zadevah družbe*) te se može reći kako i u pravnoj doktrini oko toga pitanja postoji konsenzus.⁵³⁹ Direktiva o pravima dioničara ne zahtijeva ispunjavanje pretpostavke o poslovima društva. To upućuje na to da su rješenja pravnih sustava užeg usporednopravnog uzorka stroža, jer da bi se pravo na obaviještenost realiziralo, tema mora biti na dnevnom redu glavne skupštine te se mora odnositi na poslove društva.

U navedenom kontekstu, ključno je odrediti pojam poslova društva. Neki autori smatraju da se pojam poslova društva ne smije tumačiti restriktivno, već ekstenzivno. Razlog tomu je što je pravo na obaviještenost kao jedno od upravljačkih prava koje pripada dioničaru u svojoj biti temelj, odnosno potpora za odlučivanje o pitanjima koja se nalaze na dnevnom redu glavne skupštine, a ona su po svojem sadržaju mnogo šira od pojma poslova društva.⁵⁴⁰ Stoga se može reći kako pojam poslova društva o kojima dioničar ima zakonsko pravo biti obaviješten, sadržajno uključuje sve

⁵³⁷ Kersting, Christian, Broadening of the Right to Ask Questions as a result of the Shareholders' Rights Directive (2007/36/EC) (Ausweitung des Fragerechts durch die Aktionärsrechterichtlinie), Zeitschrift für Wirtschaftsrecht, 49(2009), str. 2317-2324., dostupno na SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1520453> (14.11.2021.), str. 2318.

⁵³⁸ Pečenko, Bojan, Uresničevanje pravic delničarjev (*), Podjetje in delo, vol. 20, br. 7(1994), str. 930-940., v. Nadzor nad delom in poslovanjem družbe

⁵³⁹ Za hrvatsko pravo vidjeti: Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 535. Za njemačko pravo: Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 36.; Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217, AktG § 131, Rn. 9. Za slovensko pravo: Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 77., Kocbek, Marijan (ur.), Veliki komentar Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1), op. cit., u bilj. 239., str. 500.; Šinkovec i Tratar, u: Šinkovec, J., Tratar, B., op. cit., str. 366.

⁵⁴⁰ Nadležnost glavne skupštine propisana je čl. 441. ZTD-a.

ono što obuhvaća nadležnost glavne skupštine.⁵⁴¹ Iako se obveza uprave na davanje obavijesti ograničava na ona pitanja čiji je odgovor potreban za prosudbu pitanja koja su na dnevnom redu glavne skupštine dioničkog društva, u praksi se mogu zahtijevati sve one obavijesti koje se tiču svega onoga što dioničko društvo radi, ali će se po objektivnom kriteriju prosuđivati što točno ulazi u obvezu dioničkog društva.⁵⁴² U tom smislu, katakada može biti sporno može li dioničar zahtijevati obavijesti na određenu temu. Stoga, hrvatska pravna doktrina na pitanje što konkretno može biti predmetom takvoga zahtjeva daje odgovor kako to može biti bilo koje pitanje koje se odnosi na poslove društva, sve dok su oni sastavni dio dnevnoga reda glavne skupštine.⁵⁴³ Pregled vrsta poslova društva na koje se može odnositi pitanje dioničara daje VTSRH u presudi PŽ-1868/07-3 od 8. lipnja 2007.⁵⁴⁴ Sudska je praksa utvrdila stajalište kako je formulacija da dioničar može zahtijevati „obavještenja o poslovima društva“ preuska te se mora tumačiti ekstenzivno.⁵⁴⁵ Potreba ekstenzivnog tumačenja svakako je u skladu s Direktivom o pravima dioničara koja takav uvjet uopće ne poznaje. S druge strane, VTSRH je također utvrdio što se, primjerice, neće smatrati poslovima društva koji bi opravdali pravo dioničara na obavještenost, npr. obavijest o vođenju istražnog postupka u pogledu financijskih izvješća koja su osnova za izdavanje jamstava i o rezultatima vještačenja u tom postupku.⁵⁴⁶

Zbog nejasnog obuhvata pojma poslova društva *in concreto*, taj se pojam pokušao razjasniti u promatranim pravnim poredcima i u doktrini i u sudskoj praksi. Njemačka pravna doktrina određuje poslove društva kao sve ono što se izravno ili neizravno odnosi na društvo i njegove aktivnosti.⁵⁴⁷ Taj je pristup potvrđen u njemačkoj sudskoj praksi.⁵⁴⁸ Spindler smatra kako se

⁵⁴¹ Slakoper, Z., Buljan, V., op. cit., str. 307.

⁵⁴² Barbić, Jakša, Sazivanje glavne skupštine i ostvarivanje prava dioničara nakon novele Zakona o trgovačkim društvima iz 2009., Pravo u gospodarstvu, br. 48(2010), str. 7-62., str. 38.

⁵⁴³ Primjerice, takvi se zahtjevi mogu odnositi na godišnja financijska izvješća, izvješća o stanju društva ako ih je društvo obvezno sastaviti, izvješće revizora, davanje razrješenice članovima uprave te nadzornog, odnosno upravnog odbora, odluke o upotrebi dobiti i druga pitanja. Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 535.

⁵⁴⁴ VTSRH je utvrdio kako je predlagatelj od uprave predloženika prije zaključenja raspravljanja o pojedinoj točki dnevnog reda zahtijevao obavještenja o poslovima društva koja su potrebna radi odlučivanja o pitanjima koja su na dnevnom redu glavne skupštine: temeljna financijska izvješća za 2005. godinu te izvješće uprave društva o poslovanju u prethodnom razdoblju, izvješće nadzornog odbora o nadziranju vođenja poslova društva u 2005. godini, izvješće o stanju po registru dionica i kronologija promjena u tri posljednje godine. Uprava mu ta obavještenja nije dala niti opravdala uskratu na temelju razloga iz čl. 287. st. 2. ZTD-a, već je samo navela da će predlagatelj (kasnije) dobiti pisani odgovor.

⁵⁴⁵ VTSRH, Pž-2510/05 od 10. ožujka 2008.

⁵⁴⁶ VTSRH, P-6883/18 od 7. prosinca 2018.

⁵⁴⁷ Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 9.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 23.

⁵⁴⁸ LG Köln, 91 O 64/13 od 07. studenog 2013.; LG Stuttgart, 31 O 33/16 KfH od 19. prosinca 2017.

formulacija “poslovi društva” iz čl. 131. AktG-a mora tumačiti ekstenzivno,⁵⁴⁹ što je potvrđeno i u sudskoj praksi.⁵⁵⁰ Njemačka pravna doktrina također je utvrđivala što se neće smatrati poslovima društva u smislu uvjeta realizacije prava dioničara na obaviještenost. Primjerice, identitet i iznos sudjelovanja dioničara u temeljnom kapitalu društva, u osnovi ne ulaze u kategoriju poslova društva, pa (osim prava na uvid u popis sudionika na glavnoj skupštini) dioničar nema pravo zahtijevati obavijesti o osobnim okolnostima dioničara ili dioničarskoj strukturi, o glasačkim pravima i ponašanju dioničara (podatci o broju i sadržaju glasova). Navedeni se podatci tiču dioničara pa je opravdano stajalište da su oni izuzeti iz kategorije poslova društva.⁵⁵¹ Pitanja koja se odnose na općenito političke, dobrotvorne ili druge teme u društvu koje je usmjereno na postizanje ciljeva društva uglavnom nisu dopuštena.⁵⁵² Postoji suglasnost da se na informacijske zahtjeve koji se odnose na povjerljive podatke iznesene na sastancima nadzornog odbora ne treba davati odgovore (ponašanje članova nadzornog odbora u raspravi i glasovanju, ali i na tijek rasprave i sadržaj donesenih odluka), a odnosi se i na sve što se tiče suradnje uprave i nadzornog odbora u području aktivnosti nadzornog odbora, jer bi u suprotnom bila ugrožena povjerljiva suradnja između ta dva organa.⁵⁵³ Njemačka je sudska praksa potvrdila da, primjerice, dioničar, zbog potrebne povjerljivosti, nema pravo na informacije o deset najvećih otpremnina koje su

⁵⁴⁹ Kako bi se obuhvatilo i odnose s drugim društvima, poslove povezanih društava te čak i inozemnih podružnica. U: Spindler, G., op. cit., str. 206. Tako i Drinhausen, F. u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 9.

⁵⁵⁰ *Bayerisches Oberstes Landesgericht Bay* (u daljnjem tekstu: BayObLG), 3Z BR 324/95 od 20. ožujka 1996. Na glavnoj skupštini uprava dioničkog društva mora odgovoriti na pitanje dioničara o otkupnoj cijeni imovine ako je takva obavijest važna s obzirom na temeljni kapital i prijavljenu dobit (bila je riječ o transakciji s deset puta većom godišnjom dobiti). ObLG je potvrdio kako se tražene obavijesti odnose na poslove društva što je potrebno široko tumačiti, a uključuje sve što se odnosi na društvo i njegove aktivnosti. BayObLG: Auskunftsanspruch des Aktionärs - Grundstücksgeschäfte der Gesellschaft, *Neue Juristische Wochenschrift Rechtsprechungs-Report Zivilrecht, Neue Juristische Wochenschrift - Rechtsprechungs-Report Zivilrecht*, br. 16(1996), str. 994-996., str. 994-995.

⁵⁵¹ Dodatno, preporuke društva koje djeluje kao kreditna institucija o ponašanju pri glasovanju o raznim točkama dnevnog reda raznovrsnih dioničkih društava upravljene prema vlastitim skrbničkim klijentima također nisu “poslovi društva” predmetne kreditne institucije. Poelzig, D. u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 70-71.

⁵⁵² Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 67.

⁵⁵³ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 68.

isplaćene zaposlenicima u posljednjoj financijskoj godini.⁵⁵⁴ Slovenska pravna doktrina u pojam „poslovi društva“ uključuje sve ono što se odnosi na dioničko društvo te njegovu djelatnost.⁵⁵⁵

Nakon uvida u zakonsku regulaciju predmetne sadržajne pretpostavke povezanosti obavijesti s poslovima društva i iznesene stavove pravne doktrine, može se zaključiti kako hrvatski, njemački te slovenski zakonodavac, kao i pripadajuća sudska praksa, određuju da su predmet prava na obaviještenost upravo poslovi dioničkog društva što je pojam koji se može vrlo ekstenzivno tumačiti. To je naravno izvor pravne nesigurnosti zbog čega se razvila cijela doktrina oko podjele na izravne i neizravne poslove dioničkog društva jer je vanjska jezgra pojma nestabilna. Stoga će se u sljedećem dijelu rada pojasniti podjela koju je uvela njemačka pravna doktrina, na kategorije izravnih i neizravnih poslova dioničkog društva.

3.2.1.1. Izravni i neizravni poslovi dioničkog društva

Podjela na izravne i neizravne poslove dioničkog društva korisna je za identificiranje onih okolnosti i činjenica koje tvore jednu od pretpostavki čije je ispunjenje potrebno za ostvarenje prava na obaviještenost. Prema tome, ova nam kategorizacija služi radi procjene sadržajne dopustivosti pitanja. U sljedećem dijelu upozorit će se na različite pristupe njemačke i slovenske pravne doktrine u definiranju poslova dioničkog društva, koji su to izravni, a koji neizravni poslovi te kako to u konačnici utječe na ispunjenje pretpostavki potrebnih za ostvarenje prava na obaviještenost.

Kubis određuje izravne poslove društva kao poslove koji uključuju sve okolnosti o imovini i financijskom položaju društva, sve činjenice povezane s poslovnom politikom i predstavljanjem

⁵⁵⁴ KG, 2 W 4557/94 od 24. kolovoza 1995. Prema estonskom Vrhovnom sudu (*Riigikohus*), dioničar ne može tražiti procjene ili prognoze (primjerice što se planira učiniti kada cijena sirovina poraste) ili postavljati pitanja o unutarnjoj organizaciji rada (primjerice što uprava namjerava učiniti kako bi povećala proizvodnju). *Riigikohus*, 2-18-13213 od 19. listopada 2020., dostupno na: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=277166888> (13.12.2022.), Rn. 19.

⁵⁵⁵ Podgorelec, P., *Pravica delničarja do obvešćenosti*, op. cit., u bilj. 62., str. 218. Tako i Cvetko, M., op. cit., v. 3. Zadeve družbe, ki se nanašajo na pravico delničarjev do obvešćenosti v zvezi z organom nadzora v delniški družbi. Prema estonskom Vrhovnom sudu (*Riigikohus*), na zahtjev dioničara nužno je dostaviti sljedeće podatke i dokumente: odluke uprave i nadzornog odbora; podatke o ugovorima sklopljenim s povezanim osobama; podatke o dugovanjima ugovornih partnera; podatke o stavkama u godišnjem obračunu; podatke o prodanoj i isporučenoj robi tijekom gospodarske godine; podatke o povezanim društvima (barem u onoj mjeri u kojoj se te informacije odnose na aktivnosti povezanih društava koje su izravno ili neizravno povezane s matičnim društvom). *Riigikohus*, 2-18-13213 od 19. listopada 2020., dostupno na: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=277166888> (13.12.2022.), Rn. 19.

društva javnosti, uključujući i sva kadrovska pitanja.⁵⁵⁶ Poelzig u kategoriju izravnih poslova društva uključuje sve one činjenice i okolnosti u području djelovanja dioničkog društva, tj. one koje utječu na imovinu, zaradu i financijski položaj društva, njegovu poslovnu politiku ili pravne i činjenične odnose⁵⁵⁷ s trećim stranama, posebno s ugovornim partnerima.⁵⁵⁸ U slovenskoj pravnoj doktrini, Kocbek i Prelič pod izravnim poslovima društva smatraju sve poslove koji se odnose na unutarnje poslove društva, dakle one koji se odnose na društvo i njegovu aktivnost.⁵⁵⁹ Drnovšek u ovu kategoriju ubraja sve činjenice koje se tiču unutarnjih poslova društva, točnije činjenice i okolnosti koje se tiču imovinskog, financijskog i profitnog položaja društva, njegove poslovne politike i imidža u javnosti, svih kadrovskih pitanja.⁵⁶⁰

Kada je riječ o dokazivanju izravnih poslova društva, vrlo je bitno istaknuti kako za takve poslove dioničar ne mora dokazati da su relevantna za društvo, ali moraju biti nužni za procjenu točke dnevnog reda.⁵⁶¹ Izravne poslove društva nužno je razgraničiti od neizravnih poslova. Okolnosti izvan društva, odnosno vanjski poslovi, okolnosti ili događaji izvan područja djelovanja društva, u njegovoj okolini postaju „poslovi društva“, a time i predmetom prava na obaviještenost, ako se pravno ili činjenično pozivaju na to dioničko društvo.⁵⁶² Primjerice, ako su okolnosti utjecale na imovinu, financijski položaj društva ili opći tijek poslovanja društva. To može biti slučaj i s općim ekonomskim, socijalnim ili političkim kretanjima, ako su ona važna za društvo, imaju utjecaj na društvo ili njegove aktivnosti. Ono što je bitno da učinci moraju biti znatni. Stoga, kada se traže informacije o poslovima izvan društva, u slučaju sumnje u postojanje neizravnih poslova društva, odnosno povezanosti neizravnih okolnosti s „poslovima društva“, dioničar mora

⁵⁵⁶ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 36.

⁵⁵⁷ Drinhausen tomu pridodaje javno predstavljanje društva i upravljanje rizicima. Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 9.

⁵⁵⁸ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 67. Primjerice, OLG Frankfurt a. M., 21 W 33/11 od 8. studenog 2012. rješavao je pitanje ugovornih partnera u odnosu na pravo na obaviještenost. Pitanja koja su se odnosila na to s kim su sklopljeni ugovori i njihov točan sadržaj, nebitna su za davanje razrješenice upravi i nadzornom odboru.

⁵⁵⁹ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 77.

⁵⁶⁰ Drnovšek, Gregor, Delničarjeva pravica do obveščenosti, Maribor, Pravna fakulteta Univerze v Mariboru, 2009., str. 19.

⁵⁶¹ Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 9.

⁵⁶² Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 37. Prema slovenskoj pravnoj doktrini, Drnovšek ih definira poslovima izvan društva, tj. stranim poslovima, posebno poslovima drugih osoba. Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 19.

dokazati potrebnu povezanost s društvom.⁵⁶³ LG Stuttgart u presudi 31 O 33/16 KfH od 19. prosinca 2017. godine utvrdio je kako se razlika između izravnih i neizravnih poslova društva ponajprije održava u tome koliko je dioničar koji traži informacije dužan objasniti njihovu povezanost s društvom. Takvo se obrazloženje ne zahtijevakada je riječ o izravnim poslovima.⁵⁶⁴

U praksi se na pitanje takve povezanosti može potvrdno odgovoriti mnogo češće negoli što se to čini. Najčešće je riječ o obavijestima o odnosima s trećim stranama koje imaju pravni ili stvarni učinak na poslove društva, što posebno uključuje pitanja odnosa s povezanim društvima⁵⁶⁵ i sa svim ugovornim, odnosno poslovnim partnerima, poput kupaca i dobavljača te podacima o konkurenciji.⁵⁶⁶ Drugim riječima, to su podatci, odnosno informacije iz okruženja u kojem društvo posluje te koje utječu na društvo.⁵⁶⁷ Dioničar koji postavlja pitanje mora dokazati takvu vezu. Prema Drnovšku, to su sve okolnosti (kod) trećih fizičkih ili pravnih osoba, koje pravno ili faktički utječu na poslovanje društva, a posao trećega postaje posao samoga društva, ako iz njega proizlazi konkretna bojazan od smanjenja rezultata poslovanja društva. Jedan od primjera takvog posla može biti politička ili gospodarska klima u inozemnoj proizvodnoj lokaciji.⁵⁶⁸ Kada je riječ o pitanjima koja se tiču osoba, posebno članova uprave i nadzornog odbora te eventualno i

⁵⁶³ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 67.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 23.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 12.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 35. Dioničar koji postavlja pitanje je taj koji treba objasniti da neizravni poslovi mogu utjecati na društvo. Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 9.

⁵⁶⁴ LG Stuttgart, 31 O 33/16 KfH od 19. prosinca 2017.

⁵⁶⁵ Ako se pitanje odnosi na poslove samog povezanog društva, riječ je o neizravnim poslovima, čiju važnost mora objasniti dioničar koji postavlja pitanje. S druge strane, pitanja o pravnim i poslovnim odnosima s povezanim društvima pitanja su na koja uprava uvijek mora odgovoriti. Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 9.

⁵⁶⁶ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 36.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 70. Za slovensko pravo isto, Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, Pravna fakulteta Univerze v Mariboru, Maribor, 2009., str. 19. Poslovi s poslovnim partnerima svakako postaju neizravni poslovi društva ako uvelike utječu na društvo kada, primjerice, ugovorni partner ne može ispuniti obveze prema društvu zbog financijskih poteškoća. Nadalje, mogu se postaviti pitanja kršenja ljudskih prava ili ugrožavanja okoliša od poslovnog partnera, kao što su radni uvjeti koji krše ljudska prava kod dobavljača, uz uvjet da utječu na okoliš, socijalna pitanja i pitanja upravljanja društvom, pa dovode do prekršajne odgovornosti matičnog društva. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 70. Čak se i poslovni odnos koji nije realiziran, kao što je bojkot isporuke ili kupnje, pa i samo stvarno okruženje, poput političke ili ekonomske klime na stranom mjestu proizvodnje, može smatrati poslom društva. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 36- 37

⁵⁶⁷ Prema Kocbek i Prelič poslovi izvan društva mogu biti poslovi društva ako se odnose na pravne osobe s kojima je društvo povezano, poslovi s ugovornim partnerima društva, čak i osobne stvari članova organa društva i pojedinačnih dioničara. Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 77.

⁵⁶⁸ Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 19.

poslovnih partnera dioničkog društva, Siems smatra da se ta pitanja moraju dopustiti kao prihvatljiva.⁵⁶⁹ S druge strane, Poelzig ističe kako osobne okolnosti članova uprave, kao neizravni poslovi društva, podliježu pravu na informacije samo u iznimnim slučajevima, uz uvjet da utječu na aktivnosti uprave ili nadzornog odbora društva. Tako u neizravne poslove društva ulaze pitanja o tome jesu li članovi nadzornog odbora članovi drugih odbora u društvima izvan grupe,⁵⁷⁰ pitanja o zaposlenju i stručnom osposobljavanju⁵⁷¹ članova uprave ili kaznenim postupcima protiv članova uprave u vezi s neizravnim poslovima društva, ako te okolnosti mogu znatno utjecati na aktivnosti uprave ili nadzornog odbora.⁵⁷² Neizravni poslovi društva također uključuju sukob interesa članova uprave ili nadzornog odbora, ako utječu na korporativno upravljanje, ali i osobna stanja, poput zdravstvenoga stanja člana uprave.⁵⁷³

Autorica smatra da bi se u ovom dijelu trebalo ukazati na novine uvedene Direktivom o korporativnom izvješćivanju o održivosti (engl. *The Corporate Sustainability Reporting Directive*, u daljnjem tekstu: CSRD)⁵⁷⁴ koja uvodi dužnost objave izvješća, o tzv. ESG faktorima za sve velike poduzetnike bez obzira na to jesu li uvršteni ili nisu, kao i za SMES koji su uvršteni (obuhvaća kategoriju od cca. 50 000 društava).⁵⁷⁵ Širenjem toga područja objava smanjit će se

⁵⁶⁹ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 23. Kubis smatra kako se u poslove društva mogu svrstati osobna pitanja članova uprave ili pojedinačnih dioničara, kao što su tekući kazneni postupci te osobni ili ekonomski međusobni odnosi. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 37. Borsano navodi da ako je imenovanje članova organa društva na dnevnom redu, legitimna pitanja mogla bi se odnositi na karakteristike i stručne preduvjete kandidata. Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quote, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 19.

⁵⁷⁰ Potvrđeno BayObLG, 3Z BR 161/93 od 30. studenog 1995.

⁵⁷¹ Potvrđeno sudskom praksom njemačkih sudova: OLG Düsseldorf, 19 W 2/86 od 22. srpnja 1986., primjerice kod naznaka neodgovarajućih kvalifikacija ili prekomjernoga rada kao rezultata aktivnosti izvan društva.

⁵⁷² U vezi s izborom članova nadzornog odbora, pravo dioničara na informacije proteže se i na ekonomske odnose između kandidata i većinskog dioničara u društvu (LG Hannover, 23 O 90/09 od 19. kolovoza 2009.). Vidjeti: Rieder, Markus S., *Auskunftsrecht des Aktionärs zu wirtschaftlichen Beziehungen zwischen Aufsichtsratskandidat und Großaktionär, Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht*, br. 14(2009), str. 347-348. str. 347. VS u Ljubljani, VSL Sodba I Cpg 131/2019 od 5. veljače 2020. potvrdio je kako su moguća poslovna povezanost i ekonomski odnosi predloženog kandidata za člana nadzornog odbora s društvom koje je konkurent podnositelju zahtjeva i sudjelovanje kandidata s većim udjelom u kapitalu toga konkurenta, okolnosti bitne za ostvarivanje prava dioničara na informaciju.

⁵⁷³ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 69. Iako nije potrebno davati podatke koji se odnose na osobne stvari kandidata, poput obiteljskog standarda, slobodnih aktivnosti, članstva u udrugama, političke pripadnosti, potrebno je dati informacije o pripadnosti pojedinoj sektu, što bi moglo utjecati na podobnost kandidata za članstvo u nadzornom odboru. Vidjeti u: Cvetko, M., op. cit., v. 3.2. Imenovanje članov nadzornoga sveta.

⁵⁷⁴ Direktiva (EU) 2022/2464 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. prosinca 2022. o izmjeni Uredbe (EU) br. 537/2014, Direktive 2004/109/EZ, Direktive 2006/43/EZ i Direktive 2013/34/EU u pogledu korporativnog izvješćivanja o održivosti, SL L 322, 16.12.2022.

⁵⁷⁵ Recital 17. CSRD: Članci 19.a i 29.a Direktive 2013/34/EU primjenjuju se na velika poduzeća koja su subjekti od javnog interesa s prosječnim brojem zaposlenika koji premašuje 500 i na subjekte od javnog interesa koji su matična poduzeća velikih grupa s prosječnim brojem zaposlenika koji premašuje 500 na konsolidiranoj osnovi („subjekti od

potreba za pitanjima o neizravnim poslovima društva, posebice za pitanja zaštite okoliša. CSRD zahtijeva od svih velikih društva da redovito i transparentno objavljuju informacije o učincima svojih aktivnosti na okoliš i društvo te o rizicima održivosti kojima mogu biti izložene. Primjećen je znatan porast potražnje za informacijama o korporativnoj održivosti, osobito od investitora, posebice u odnosu na financijske rizike povezane s klimom, drugim pitanjima koja utječu na okoliš (primjerice ublažavanja budućih pandemija), zdravstvenim i socijalnim pitanjima (uključujući dječji i prisilni rad).⁵⁷⁶ Jedna od ciljeva CSRD-a je smanjiti jaz između potreba korisnika za informacijama i informacija o održivosti koje društva dostavljaju kako bi ulagatelji pri donošenju investicijskih odluka mogli u dostatnoj mjeri uzeti u obzir rizike i prilike povezane s održivosti.⁵⁷⁷ Društva bi trebala izvješćivati o popisu pitanja održivosti koji bi trebao biti što usklađeniji s definicijom pojma „čimbenici održivosti” iz Uredbe (EU) 2019/2088 (*Sustainable Finance Disclosure Regulation*, u daljnjem tekstu: Uredba (EU) 2019/2088),⁵⁷⁸ koji uključuje okolišna i socijalna pitanja te pitanja u vezi sa zaposlenicima, poštovanjem ljudskih prava, borbom protiv korupcije i podmićivanja, ali koja izričito ne uključuje pitanja upravljanja.⁵⁷⁹ Stoga, CSRD izrijeком definira kao „pitanja održivosti” sljedeće čimbenike: okolišni, socijalni i čimbenici u području ljudskih prava te upravljački čimbenici, uključujući čimbenike održivosti definiranih u čl. 2. točki 24. Uredbe (EU) 2019/2088.⁵⁸⁰ Riječ je, o tzv. ESG faktorima na kojima se temelji odgovorno ulaganje, a koje uzima u obzir okolišne, društvene i upravljačke čimbenike koji tvore

javnog interesa” su poduzeća obuhvaćena čl. 1. na koja se primjenjuje zakonodavstvo države članice i čiji su prenosivi vrijednosni papiri uvršteni za trgovanje na uređenom tržištu bilo koje države članice). S obzirom na rastuće potrebe korisnika za informacijama o održivosti, izvješćivanje o informacijama o održivosti trebalo bi zahtijevati od dodatnih kategorija poduzeća. Stoga je primjereno zahtijevati da sva velika poduzeća i sva poduzeća, osim mikropoduzeća, čiji su vrijednosni papiri uvršteni za trgovanje na uređenom tržištu u Uniji, izvješćuju o informacijama o održivosti. Odredbama ove Direktive o izmjeni, kojima su izmijenjeni čl. 19.a i 29.a Direktive 2013/34/EU izričito se utvrđuje područje primjene zahtjeva za izvješćivanje s obzirom na čl. 2. i 3. Direktive 2013/34/EU. Konkretno, prema subjektima od javnog interesa ne bi trebalo postupati kao prema velikim poduzećima za potrebe primjene zahtjeva za izvješćivanje o održivosti. U skladu s tim, malim i srednjim poduzećima čiji su vrijednosni papiri uvršteni za trgovanje na uređenom tržištu u Uniji i koja su subjekti od javnog interesa trebalo bi dopustiti izvješćivanje u skladu sa standardima izvješćivanja o održivosti za mala i srednja poduzeća. Uz to, sva poduzeća koja su matična poduzeća velikih grupa trebala bi pripremati izvještaje o održivosti na razini grupe. Recital 18 CSRD: Zahtjev predviđen u ovoj Direktivi o izmjeni da i velika poduzeća čiji vrijednosni papiri nisu uvršteni za trgovanje na uređenom tržištu u Uniji objavljuju informacije o pitanjima održivosti uglavnom je opravdan zabrinutošću o utjecaju i odgovornosti takvih poduzeća, među ostalim putem njihovih lanaca vrijednosti. Stoga bi sva velika poduzeća trebala podlijegati istim zahtjevima u pogledu javnog izvješćivanja informacija o održivosti.

⁵⁷⁶ Vidjeti recital 11 CSRD.

⁵⁷⁷ Vidjeti recital 14 CSRD.

⁵⁷⁸ Uredba (EU) 2019/2088 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. studenoga 2019. o objavama povezanim s održivosti u sektoru financijskih usluga, SL L 317, 9.12.2019.

⁵⁷⁹ Vidjeti recital 28 CSRD. Riječ je o čl. 2. st. 1., točki 24. SFDR-a.

⁵⁸⁰ Vidjeti čl. 2. st. 1., točka 17. CSRD-a.

čimbenike održivosti.⁵⁸¹ Stoga, CSRD za velika te mala i srednja poduzeća, osim mikropoduzeća, koja su subjekti od javnog interesa kako su definirani u čl. 2. točki 1. podtočki (a) izvješćuju o informacijama o ključnim nematerijalnim resursima i objašnjavaju kako poslovni model poduzeća u osnovi ovisi o takvim resursima i kako su oni izvor stvaranja vrijednosti za poduzeće.⁵⁸² Oni su dužni u izvješće posloводства uključiti informacije potrebne za razumijevanje učinka poduzeća na pitanja održivosti te informacije potrebne za razumijevanje kako pitanja održivosti utječu na razvoj, poslovne rezultate i položaj poduzeća.⁵⁸³ Budući da navedene informacije podliježu obvezi objavljivanja, dioničari neće imati potrebe za postavljanjem pitanja o predmetnim informacijama i temama. Time se znatno smanjuje područje primjene prava na obaviještenost u domeni neizravnih poslova društva koja upravo ciljaju na pitanja o vanjskom okruženju društva.

Prema iznesenom, pravni sustavi užeg usporednopravnog uzorka traže vezu pitanja s poslovima društva, a Njemačka i slovenska doktrina dodatno razvijaju podjelu na izravne i neizravne poslove društva. Izravni poslovi društva podrazumijevaju sve okolnosti koje se tiču unutarnjih poslova društva, odnosno one okolnosti u području djelovanja dioničkog društva, koje se odnose na društvo i njegovu aktivnost. Neizravni poslovi društva uključuju okolnosti izvan društva, vanjske poslove i događaje koji su izvan područja djelovanja društva, pod uvjetom pravne ili činjenične veze s društvom, odnosno znatnoga utjecaja na imovinu, financijski položaj društva ili opći tijek poslovanja društva. Razlika u njemačkom i slovenskom pravu očituje se u potrebi dokazivanja okolnosti, pri čemu kod neizravnih poslova društva, dioničar mora dokazati potreban odnos s društvom. U konačnici, razlika između izravnih i neizravnih poslova društva, koju je uvela njemačka i slovenska pravna doktrina, ostaje i dalje nestabilna. Prema navedenoj podjeli, pojam poslova društva, odnosno njegova vanjska jezgra, nije u cijelosti jasan i stabilan. Uvažavajući mnogobrojne okolnosti koje mogu utjecati na određenje predmetnoga pojma, autorica smatra da se on ne može unaprijed strogo definirati te će utvrđivanje ispunjenja sadržajne pretpostavke povezanosti obavijesti s poslovima dioničkog društva ovisiti o činjeničnim okolnostima utvrđenim u svakom slučaju ostvarivanja prava na obaviještenost. S obzirom na izneseno, autorica se

⁵⁸¹ Alfier, Karla, Odgovorno ulaganje i održivost u sektoru financijskih usluga Europske unije, Hrvatski časopis za osiguranje, br. 3(2020), str. 133-151, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/242252> (18.03.2023.), str. 136., 143. Riječ je o definicijama pokrivenim čl. 2. st. 1., točkama 17. („održivo ulaganje”), 22. („rizik održivosti” znači okolišni, socijalni ili upravljački događaj ili uvjetom koji, ako dođe do njega, može prouzročiti stvaran ili potencijalno negativan bitan učinak na vrijednost ulaganja), 24. („čimbenici održivosti” znači okolišna i socijalna pitanja te pitanja u vezi sa zaposlenicima, poštovanjem ljudskih prava, borbom protiv korupcije i podmićivanja.) CSRD-a.

⁵⁸² U čl. 19. st. 1. dodan je predmetni podstavak.

⁵⁸³ Članak 19a CSRD-a.

priklanja širem tumačenju pojma poslovi društva koje bi trebalo ići u korist prava na obaviještenost. Pritom je svakako nužno podsjetiti da potreba za širim tumačenjem proizlazi iz okolnosti da takav uvjet ne postavlja Direktiva o pravima dioničara, a što je svakako prepoznato i u relevantnoj sudskoj praksi. Kao što je već istaknuto, vanjska jezgra poslova društva ne može se unaprijed i precizno definirati.

3.2.1.2. Pravni i poslovni odnosi povezanog društva

U odnosu na pitanje imaju li dioničari matičnog društva pravo postavljati pitanja na glavnoj skupštini o poslovima povezanih društava, odnosno proteže li se njihovo pravo na obaviještenost i na pravne i poslovne odnose društva u kojem su dioničari s povezanim društvima, hrvatski, njemački i slovenski zakonodavac daju potvrđan odgovor. Kada odgovor ne bio bio potvrđan, ovi bi odnosi spadali u neimenovane, neizravne odnose i bilo bi nužno obrazložiti povezanost.

U hrvatskom pravu, pravo na obaviještenost proteže se i na pravne te poslovne odnose s povezanim društvima. Definicija povezanih društava sadržana je u odredbi čl. 473. ZTD-a.⁵⁸⁴ U slovenskom pravu, pravo dioničara na obaviještenost (čl. 305. ZGD-1) također obuhvaća i odnose društva s povezanim društvima.⁵⁸⁵ Povezana društva definirana su u čl. 527. ZGD-1 (slo. *vrste povezanih družb*) koji isto uređuje to pitanje kao i njemačka i hrvatska odredba nacionalnih zakona.⁵⁸⁶ Pritom, Drnovšek smatra da je nužno razgraničiti poslove povezanih društava od pravnih i poslovnih odnosa s povezanim društvima, jer takvi poslovi nisu nužno poslovi društva.⁵⁸⁷ Dakle, svi događaji na razini povezanih društava, koji se mogu klasificirati u grupno poslovno

⁵⁸⁴ Članak 473. ZTD-a definira vrste povezanih društva. Povezana društva su pravno samostalna društva koja u međusobnom odnosu mogu stajati kao: 1. društvo koje u drugome društvu ima većinski udio ili većinsko pravo u odlučivanju, 2. ovisno i vladajuće društvo, 3. društvo koncerna, 4. društva s uzajamnim udjelima i 5. društva povezana poduzetničkim ugovorima.

⁵⁸⁵ Kocbek, Marijan (ur.), Veliki komentar Zakon o gospodarskih društvima (ZGD-1), op. cit., u bilj. 239., str. 500. Tako i Šinkovec i Tratar, u: Šinkovec, J., Tratar, B., op. cit., str. 366.

⁵⁸⁶ Članak 527. ZGD-1: *Za povezane družbe se štejejo pravno samostojne družbe, ki so v medsebojnem razmerju tako, da: ima ena družba v drugi večinski delež (družba v večinski lasti in družba z večinskim deležem); je ena družba odvisna od druge (odvisna in obvladujoča družba); so koncernske družbe; sta dve družbi vzajemno kapitalsko udeleženi, ali so povezane s podjetniškimi pogodbami.* Za analizu pravnih instrumenata zaštite interesa manjinskih članova trgovačkih društava u postupcima statusnih promjena (fuzije, podjele, prijenosa imovine i preoblikovanja) koje autor dijeli na mehanizme zaštite koji djeluju prije nastupanja pravnih posljedica, u koje spada i pravo na obaviještenost te onih nakon pravnih posljedica statusne promjene, vidjeti: Prelič, Saša. Varstvo interesa upnikova in manjšinskih družbenikov pri statusnih preoblikovanjih, u: Čulinović-Herc, E.; Jurić, D.; Žunić Kovačević, N. (ur.): *Financiranje, upravljanje i restrukturiranje trgovačkih društva u doba recesije*, Rijeka, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2011., str. 379-398.

⁵⁸⁷ Vidjeti objašnjenje *supra*, str. 136., potpoglavlje 3.2.1.1. Izravni i neizravni poslovi dioničkog društva.

planiranje, koordinaciju, kontrolu i upravljanje, ujedno su i poslovi društva majke. Čak i ako se posao povezanog društva ne bi odnosio na posao upravljanja koncernom od strane društva majke, oni bi se ipak smatrao poslom društva majke.⁵⁸⁸ Pri procjeni se mogu primijeniti sljedeći kriteriji: a) intenzitet povezanosti dvaju društava, b) funkcionalni položaj vladajućeg društva, c) zakonitost upravljanja koncernom te d) stupanj ovisnosti ili koncernske povezanosti.⁵⁸⁹

U njemačkom pravu, pravo na obaviještenost u čl. 131. (1) AktG-a također obuhvaća pravne i poslovne odnose s povezanim društvima.⁵⁹⁰ Određenje pojma povezanog društva postavljeno je u čl. 15. AktG-a.⁵⁹¹ Nužno je utvrditi jesu li traženi podatci relevantni sa stajališta matičnog društva za trenutnu točku dnevnoga reda glavne skupštine.⁵⁹² Kubis smatra da je prikladno poslove s povezanim društvima izjednačiti s izravnim vlastitim poslovima društva, pod uvjetom da prelaze određeni prag važnosti. Stoga, posebno važni događaji u povezanim društvima,

⁵⁸⁸ Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 23.

⁵⁸⁹ Kod najintenzivnije povezanosti dvaju društava, priključenih društava, poslovi priključenog društva uvijek su i poslovi glavnog društva (čl. 560. ZGD-1). Ako je između dva društva sklopljen poduzetnički ugovor, zbog obveze vladajućeg društva da podmiri godišnji gubitak ovisnog društva koji nastane tijekom trajanja ugovora (čl. 542. ZGD-1), poslovi ovisnog društva često su poslovi samog vladajućeg društva. Ako društvo posluje pretežno ili isključivo kao holding, poslovi povezanog društva ujedno su i poslovi društva (holdinga). Na glavnoj skupštini vladajućeg društva u koncernu, pri ocjeni jesu li traženi podatci nužni za procjenu točke dnevnog reda, važna je zakonitost postupanja uprave vladajućeg društva u koncernu. Pri ocjeni je li posao društva kćeri ujedno i posao društva majke može biti bitan i stupanj ovisnosti, odnosno povezanosti društava (društvo kćer, društvo unuka). Što je više razina povezanosti između matičnog i ovisnog društva na koje se odnosi zahtjev dioničara za informacijama, to je veća obveza dioničara opravdati i obrazložiti potrebitost informacija za prosudbu točke dnevnog reda. Vidjeti: Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 23-24.

⁵⁹⁰ Da je sve što se odnosi na dioničko društvo i njegove aktivnosti stvar društva potvrdio je LG Köln, 91 O 64/13, 7. studenog 2013. Poslovi društva također uključuju odnose s povezanim društvima, poput F2-Bank Finanzberatung AG, koje je povezano društvo protivnika zahtjeva u njegovu stopostotnom vlasništvu i čiji je nadzorni odbor odgovoran za odabir predsjednika uprave, sastavljen od članova uprave protivnika zahtjeva. OLG Stuttgart, u presudi 20 U 3/04 od 11. kolovoza 2004. potvrdio je kako se pravo dioničara na informacije proteže na ugovorne i poslovne odnose između društva i većinskog dioničara, čak i u faktičnom koncernu.

⁵⁹¹ Prema čl. 15. AktG-a, povezana društva su pravno samostalna društva koja s obzirom na međusobnu povezanost mogu biti društvo koje u drugome društvu ima većinski udio ili većinsko pravo u odlučivanju (čl. 16. AktG-a), ovisno i vladajuće društvo (čl. 17. AktG-a), društvo koncerna (čl. 18. AktG-a), društva s uzajamnim udjelima (čl. 19. AktG-a) i društva povezana poduzetničkim ugovorima (čl. 291. i 292. AktG-a).

§ 15 AktG *Verbundene Unternehmen*:

Verbundene Unternehmen sind rechtlich selbständige Unternehmen, die im Verhältnis zueinander in Mehrheitsbesitz stehende Unternehmen und mit Mehrheit beteiligte Unternehmen (§ 16), abhängige und herrschende Unternehmen (§ 17), Konzernunternehmen (§ 18), wechselseitig beteiligte Unternehmen (§ 19) oder Vertragsteile eines Unternehmensvertrags (§§ 291, 292) sind.

⁵⁹² Može biti riječ o odredbama prava društava (npr. opseg i detaljni propisi korporacijskog odnosa), ugovornim obvezama (npr. odnosi isporuke i usluge) ili odnosima čisto činjenične prirode (npr. zajedničko pozicioniranje na tržištu). Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 71. Kriteriji koji su odlučujući s obzirom na relevantnost procjene odnose se na procjenu intenziteta korporativnog odnosa, funkcionalni položaj matičnog društva, unutarnju kontrolu u koncernu te zakonitost upravljanja koncernom. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 72.

zbog značenja za cijelu grupu, opravdavaju pravo na informacije u vlastitom društvu. Dioničar koji postavlja pitanje neće biti obavezan objašnjavati i dokazivati pravne ili poslovne odnose s povezanim društvima jer su to poslovi njegova vlastita društva.⁵⁹³ Članak 131. (1) AktG-a u četvrtoj rečenici sadrži dodatne elemente koji pobliže pojašnjavaju kategoriju „poslova društva“. Tako se obveza davanja obavještenja odnosi i na obvezu uprave društva majke u koncernu da glavnoj skupštini toga društva na kojoj se podnose konsolidirana financijska izvješća i izvješće o stanju koncerna daju obavještenja i o stanju društava koncerna.⁵⁹⁴ Poslovi društava u koncernu izjednačavaju se s poslovima društva majke te, stoga, nije potrebno objašnjavati element „poslovi društva majke“⁵⁹⁵ Iako je proširen opseg informacija izjednačavanjem poslova društava u

⁵⁹³ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 67. Prema Siemu, važniji je intenzitet korporativnih odnosa te je potrebno prijeći prag važnosti. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 25. Prema Poelzigu, unutarnji poslovi povezanih društava također mogu postati neizravni poslovi društva. Pretpostavlja se (neizravni) posao društva ako je poslovna transakcija u povezanom društvu toliko važna da može utjecati na prilike u društvu. Iz perspektive vladajućeg društva, posao ovisnog društva mora biti „objektivno značajne ekonomske ili pravne važnosti“. Relevantni prag važnosti premašuje se svakako kada se utječe na mjere upravljanja grupom, poput organizacije, financiranja i kadrovske politike za cijelu grupu, jer su to izvorni zadaci matičnog društva. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 78.-79. LG Stuttgart (31 O 33/16 KfH od 19. prosinca 2017.) potvrdio je kako prag važnosti koji se mora ispuniti u matičnom društvu u grupi, nije istovjetan kriteriju nužnosti informacija za odgovarajuću procjenu točke dnevnog reda. U konkretnom je postupku bila riječ, o tzv. *Dieseltgate* skandalu (za detalje vidjeti, primjerice: LG Stuttgart: *Auskunftsrechte und Compliance-Überwachung im Konzern – Porsche*, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 17(2018), str. 665-678., str. 666.). U predmetnom postupku raspravljano je o tome kada poslovi povezanog društva postaju poslovi samog društva te koji se uvjeti moraju ispuniti da bi se ispunio kriterij „praga značajnosti“: kada su se uprava ili nadzorni odbor društva u prošlosti zapravo bavili poslovima povezanog društva, što dokazuje da društvo prepoznaje ili se bavi izvornim „stranim“ poslovima; kada su informacije ili činjenice koje u početku samo izravno utječu na povezano društvo toliko važne prema propisima o tržištu kapitala da, ako nisu javno poznate, „pogađaju“ matično društvo kao povlaštena informacija koja utječe na cijenu; ako uprava koja želi udovoljiti zahtjevima objektivne dubinske analize (engl. *due diligence*) i nadzorni odbor koji preuzme dužnost nadzora uprave, objektivno imaju razlog baviti se procesima u povezanom društvu u interesu vlastitog društva, bez obzira na to jesu li se uprava ili nadzorni odbor tim pitanjem bavili u prošlosti ili ne.

⁵⁹⁴ Zakonodavac je želio poboljšati zaštitu dioničara propisima o izvještavanju o odnosima s povezanim društvima, OLG Stuttgart: *Auskunftsanspruch zu Details der Vertragsbeziehungen zur Muttergesellschaft*, op. cit., str. 968. OLG Frankfurt a.M., 20 W 449/93 od 6. siječnja 2003. presudio je kako sadržaj izvješća o odnosima s povezanim društvima ne spada u pitanja ovisnog društva o kojima uprava mora dati informacije vanjskim dioničarima na glavnoj skupštini. Pravo na informaciju u vezi s izvješćem o odnosima s povezanim društvima ne može se izvesti iz činjenice da obveza uprave na davanje informacija na glavnoj skupštini utječe i na pravne i poslovne odnose s povezanim društvom. Ova opća obveza uprave na informiranje ne daje neograničeno pravo na informacije, ali se uvijek mora promatrati u vezi s ograničenjem da se informacije daju samo na glavnoj skupštini o poslovima društva onoliko koliko je to potrebno za pravilnu procjenu točke dnevnog reda. To nije slučaj s izvješćem o odnosima s povezanim društvima koje su provjerili revizor i nadzorni odbor i protiv kojeg se nisu iznijeli prigovori. OLG Frankfurt a.M.: *Kein Auskunftsrecht über Höhe einer Konzernumlage im faktischen Konzern*, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 5(2003), str. 224-226., str. 226.

⁵⁹⁵ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 26. Odredba je uvedena usvajanjem *Gesetz zur weiteren Reform des Aktien- und Bilanzrechts, zu Transparenz und Publizität (TransPuG)* 19. Juli 2002 (BGBl. I S. 2681) te je dovela do proširenja opsega informacija. Ovaj je zakon izmijenio odredbe njemačkoga Akta te proširio zahtjeve o objavljivanju prema njemačkom HGB-u.

koncernu s poslovima matičnog društva, takav je zahtjev za informacijama primjenjiv samo na točku dnevnoga reda koja se odnosi na predaju konsolidiranih financijskih izvještaja i opravdan je samo za pravilnu ocjenu takve točke.⁵⁹⁶

Promatrajući prošireni usporednopravni uzorak, preostale države članice EU-a koje su, osim uvjeta povezanosti s poslovima društva i dnevnim redom glavne skupštine društva, dodatno izrijekom uredile i mogućnost postavljanja pitanja koja se odnose na pravne i poslovne odnose s povezanim društvom su: Austrija, Češka, Danska, Finska, Portugal, Slovačka i Švedska.⁵⁹⁷

3.2.2. Povezanost obavijesti s predmetom raspravljanja na glavnoj skupštini

U ovom će se potpoglavlju istražiti uvjet povezanosti tražene obavijesti s predmetom raspravljanja na glavnoj skupštini. Riječ je o pitanju mora li i u kojoj mjeri obavijest koju dioničar zahtijeva biti u određenom odnosu povezanosti s dnevnim redom glavne skupštine. Također, zahtijeva li ispunjenje predmetnog uvjeta Direktiva o pravima dioničara te kako su taj uvjet primijenile pojedine države članice. Ono što je bitno razlučiti je okolnost zahtijevaju li neke države članice, osim uvjeta povezanosti obavijesti s predmetom raspravljanja na glavnoj skupštini, da je ispunjen i dodatan uvjet – a to je da je takva obavijest dioničaru potrebna za prosudbu pitanja koja su na dnevnome redu glavne skupštine kako bi od uprave društva mogao zatražiti obavještenja o poslovima društva na glavnoj skupštini. Pritom se kao posebno pitanje nameće postoji li i kako je identificiran standard na temelju kojeg će se utvrditi takva potreba.

3.2.2.1. Povezanost s točkom/pitanjem na dnevnom redu glavne skupštine

Prijedlog Direktive o pravima dioničara od 5. siječnja 2006. godine nije sadržavao uvjet povezanosti s točkama dnevnog reda glavne skupštine ili relevantnosti za njihovu procjenu.⁵⁹⁸ Konačni tekst Direktive o pravima dioničara izrijekom je čl. 9. kao zahtjev propisao povezanost obavijesti s nekom od točaka dnevnog reda glavne skupštine. Osim tog uvjeta, predmetni članak

⁵⁹⁶ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 68.

⁵⁹⁷ Vidjeti čl. 118. (1) AktG(Ö) (Austrija), čl. 357. *Zákon o obchodních korporacích* (Češka), čl. 102. (1) *Selskabsloven* (Danska), čl. 25. *Osakeyhtiölaki* (Finska), čl. 290. (1) *Código das Sociedades Comerciais* (Portugal), čl. 180. (1. i 3.) *Obchodný zákonník* (Slovačka), 7. poglavlje, čl. 32. *Aktiebolagslag* (Švedska).

⁵⁹⁸ Kubis, D., op. cit., str. 614.

ne propisuje druge kvalitativne ili kvantitativne zahtjeve koji se moraju ispuniti radi realizacije prava na obavještenost, već je dostatno da dioničar postavi pitanja koja se odnose na točke dnevnog reda glavne skupštine.⁵⁹⁹ Ta odredba ne uvjetuje svoju primjenu nikakvom potrebom te obavijesti za odlučivanjem, zbog nedostatka koji bi doveo do ograničavanja prava na obavještenost. Iako Direktiva o pravima dioničara izrijeком uvjetuje realizaciju ovog prava povezanosti s točkama dnevnog reda glavne skupštine, Birkmose smatra da pravno rješenje prema kojem je dopušteno postavljati pitanja samo o stvarima društva koja su uključena u dnevni red ograničava potencijalne koristi od tog instituta. Stoga, autorica smatra kako bi ovo ograničenje trebalo napustiti kako bi se suzbio problem asimetrične informiranosti.⁶⁰⁰ Budući da Direktiva o pravima dioničara vezuje pravo postavljanja pitanja uz dnevni red glavne skupštine, pitanje kontrole dnevnog reda također je važno, budući da ovisi i o inicijativi da se neke točke stave na dnevni red.⁶⁰¹ U tom smislu, Van der Elst zaključuje kako načelo jednakog položaja dioničara uvrštenih društava u svim državama članicama EU-a nije dostignut te ne postoji usklađivanje u smislu ovlasti glavnih skupština. Ne samo da se usporednopravno nadležnost glavne skupštine može razlikovati, nego i pravila o potrebi njezina sazivanja, mogućnosti predlaganja točke dnevnog reda, iznošenja protuprijedloga odluke glavne skupštine, pobijanja donesenih odluka i sl. Budući da se točke dnevnog reda razlikuju, a pitanja se moraju odnositi upravo na uvrštene točke, navedeno rezultira time da dioničari ne mogu uvijek dobiti sve informacije putem prava na postavljenje pitanja. Van der Elst kao jedan od načina da se tome problemu doskoči vidi u učinkovitom širem tumačenju odnosa povezanosti pitanja i točke dnevnog reda.⁶⁰²

Prema hrvatskom pravu, ZTD (prva rečenicu st. 1. čl. 287. ZTD-a) izrijeком navodi kako se na glavnoj skupštini mogu dati obavještenja o poslovima društva, ako je to potrebno za prosudbu pitanja koja su na dnevnom redu. Iz zakonske formulacije, dakle, proizlazi zaključak kako dioničar može na glavnoj skupštini postaviti zahtjev za obavještenjem koji će sadržajno odgovarati bilo kojoj točki dnevnog reda.⁶⁰³ VTSRH je potvrdio kako dioničar može zahtijevati od uprave samo

⁵⁹⁹ Kubis, D., op. cit., str. 617.

⁶⁰⁰ Pritom naglašava kako je ovaj nedostatak djelomično otklonjen odredbom čl. 6. koji daje dioničarima pravo stavljanja točaka na dnevni red i prijedloga odluka čime dioničari stječu određenu kontrolu nad dnevnim redom. Također, napominje kako taj nedostatak čl. 9. nije potpuno neutraliziran jer se pravo iz čl. 6. može ograničiti na dioničare koji posjeduju više od minimalnog broja dionica koji ne prelazi 5 %.

⁶⁰¹ Birkmose, H., *The Transformation of Passive Institutional Investors to Active Owners- Mission Impossible?*, op. cit., str. 118.

⁶⁰² Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 6.

⁶⁰³ Dnevni red glavne skupštine obuhvaća popis svih predmeta o kojima glavna skupština ima zadatak raspraviti te odlučiti, kao i redosljed predmeta po kojima će se postupati, a on se određuje objavom poziva za glavnu skupštinu.

navedena obavještenja koja su u sadržajnoj vezi s predmetom raspravljanja na glavnoj skupštini zato što dioničar, pri glasovanju o pojedinim točkama dnevnog reda, mora biti upoznat sa svim činjenicama koje, prema njegovu mišljenju, utječu na donošenje odluke.⁶⁰⁴ Njemačko i slovensko uređenje prava dioničara na obavještenost također postavlja uvjet povezanosti s točkom dnevnog reda glavne skupštine (čl. 131. (1) AktG-a te 305. (1) ZGD-1).⁶⁰⁵

Povezanost s točkom dnevnog reda ograničava pravo na informacije u smislu kvalitete i količine, ali i razine detalja. Odnos povezanosti između sadržaja dnevnog reda i postavljenog pitanja može se promatrati više ili manje prošireno, ali se u načelu svaki poslovni događaj može povezati s godišnjim izvještajem društva.⁶⁰⁶ Ekstenzivnim tumačenjem može se zaključiti kako dioničar može postaviti bilo koje pitanje. Ipak, zahtjev za davanje informacija mora biti sadržajno povezan s dnevnim redom glavne skupštine, dok samo načelna tvrdnja o povezanosti neće biti dostatna.⁶⁰⁷

U sadržajnom smislu, zahtjev za informacijom mora ponajprije biti povezan s dnevnim redom glavne skupštine.⁶⁰⁸ Preduvjet povezanosti pitanja s temama na dnevnom redu glavne skupštine mora se određivati u svakom slučaju prema činjeničnom stanju stvari te se ne može

Glavna skupština ne može valjano odlučivati o onim točkama dnevnog reda koje nisu valjano objavljene u skladu s čl. 280. st. 4. ZTD-a. Više o tome u Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 1111-1112.

⁶⁰⁴ VTSRH, Pž-1378/08 od 12. ožujka 2008. Dodatno vidjeti: VTSRH, Pž-7413/17 od 12. prosinca 2017.

⁶⁰⁵ VS u Kopru, VSK Sklep Cpg 67/2020 od 11. lipnja 2020. odlučivalo je o tome kakva pitanja mogu postaviti mali dioničari na glavnoj skupštini koja se bavi isključenjem manjinskih dioničara kako je regulirano čl. 386. ZGD-1 (najviše utječe na definiciju pitanja koja su potrebna za ocjenu točaka dnevnog reda). To ne znači da je ta odredba posebna u odnosu na čl. 305. ZGD-1 i da je isključeno pravo dioničara biti informirani prema općem propisu. Naime, čl. 386. ZGD-1 samo određuje koji se dokumenti moraju pregledati, ali ne uređuje način kako dioničari mogu postaviti dodatna pitanja upravi u vezi s tim dokumentima ili zatražiti dodatna objašnjenja. Stoga, u postupku isključivanja, mali dioničari moraju imati još snažnije pravo na informiranje. Prema odredbama čl. 384. ZGD-1 i dalje, to znači da se pitanja moraju posebno odnositi na preduvjete za prijenos dionica i primjerenost iznosa otpremnine.

⁶⁰⁶ Da pravo na informaciju, osobito s obzirom na točku dnevnog reda, uglavnom treba tumačiti ograničavajuće, potvrdio je LG Frankfurt a. M., u presudi 3-05 O 54/19 od 24. listopada 2019. Vidjeti: Weber, R., op. cit., str. 1061.-1062.

⁶⁰⁷ Juhart, Miha, Odločanje o izvedbi skrbnoga pregleda (*due diligence*) v kapitalskih družbah, Podjetje in delo, vol. 37, br. 1(2011), str. 15-37., str. 25.

⁶⁰⁸ Ispunjavanje ovoga uvjeta obično nije problematično budući da mali broj tema nema baš nikakvu povezanost s općenitom poslovnom situacijom društva. Povremeno probleme može prouzročiti vremenska povezanost s razdobljima izvještavanja ili davanja razrješenja. Kubis, D., op. cit., str. 611. OLG Düsseldorf, 26 W 4/20 od 8. lipnja 2020. utvrdio je da je u pojedinačnim slučajevima potrebno provjeriti jesu li traženi podatci, čak i ako su povezani s procesom upravljanja u prethodnoj financijskoj godini, još uvijek bitni za procjenu tekuće točke dnevnog reda. OLG Düsseldorf: Immanente Beschränkung des Informationsrechts nach § 131 AktG – Keine Einschränkung des Auskunftsrechts bei laufender Sonderprüfung, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, vol. 27, (2020), str. 106.-1067., str. 1061. LG Köln, 82 O 56/19 od 20. prosinca 2019. utvrdio je da su događaji iz prethodnih financijskih godina također mogli biti predmet ovog prava pitanja, ako su utjecali na tekuću financijsku godinu ili su postali poznati tek u tekućoj financijskoj godini. U postupku koji se vodio pred LG Frankfurt, 3-5 O 56/06 od 16. siječnja 2007. Sud je je smatrao kako je pravo na informaciju opravdano samo ako su pitanja usmjerena na financijsku godinu za koju se mora dati razrješenja članovima uprave.

unaprijed opisati i odrediti.⁶⁰⁹ U odnosu na pitanja je li nužno da o određenoj točki dnevnog reda glavna skupština donosi odluku, kao i pitanje kako utječe okolnost je li točka dnevnog reda pravilno objavljena dioničarima, Kubis navodi kako nije bitno je li predmet točke dnevnog reda predmet o kojem glavna skupština treba donijeti odluku ili se ona raspravlja bez donošenja odluke⁶¹⁰ te odnosi li se pitanje na točku dnevnog reda koja nije pravilno objavljena.⁶¹¹ Ono što je odlučujuće je točka dnevnog reda o kojoj se raspravlja na skupštini, a ne točka onoga dnevnog reda koji je najavljen.⁶¹²

Smatra se, kako se standard važnosti za procjenu traženih informacija ne smije mjeriti s bilo kojom točkom dnevnog reda glavne skupštine, već s točno onom točkom dnevnog reda o kojoj se raspravlja.⁶¹³ Pritom, dioničar koji pitanje postavlja zahtjev za informacijama o određenoj točki dnevnog reda mora podnijeti prije negoli što raspravu o toj točki formalno zatvori predsjednik glavne skupštine, što je potvrđeno sudskom praksom.⁶¹⁴

⁶⁰⁹ Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quotate, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 21.

⁶¹⁰ Za ocjenu je li zahtjevani podatak o poslovima društva potreban za procjenu točke dnevnog reda nije važno hoće li i je li glavna skupština usvojila odluku o dotičnoj točki dnevnoga reda. Vidjeti u: Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 78. Tako i Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 77., AktG § 131, Rn. 1. VS u Ljubljani, VSK sklep I Cpg 570/2016 od 12. srpnja 2016. potvrdilo je da dioničar ima pravo na obavještenost i o onoj točki dnevnog reda glavne skupštine o kojoj dioničari nisu glasovali (upoznavanje s godišnjim izvješćem).

⁶¹¹ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 40. Na glavnoj se skupštini ne može odlučivati o točkama dnevnoga reda koje nisu valjano objavljene. To pretpostavlja da uprava mora sazvati glavnu skupštinu najmanje trideset dana prije dana njezina održavanja na način da će u pozivu navesti sadržaj odluke o sazivanju glavne skupštine, koji mora obuhvatiti dnevni red (i uvjete koji se moraju ispuniti za sudjelovanje u glavnoj skupštini te za korištenje pravom glasa). Poziv na glavnu skupštinu, uz prijedlog odluka koje se moraju na njoj donijeti, mora se objaviti na internetskoj stranici na kojoj se nalazi sudski registar i u glasilu društva (ako su dioničari društvu poimenično poznati, glavnu se skupštinu može sazvati preporučenim pismom, dok uvrštena društva koja nisu izdala samo dionice koje glase na ime i nisu poziv za glavnu skupštinu poslala neposredno dioničarima, moraju poziv najkasnije u vrijeme njegove objave dostaviti medijima za koje se polazi od toga da mogu obavijest prenijeti na cijelo područje Europske unije). Dioničari koji zajedno imaju udjele u visini od dvadesetoga dijela temeljnoga kapitala društva u pisanom obliku mogu zahtijevati da se neki predmet stavi na dnevni red glavne skupštine i da se to objavi. Takav zahtjev društvo mora primiti najmanje 24 dana prije održavanja skupštine, a društvo dionice koje su uvrštene na uređeno tržište radi trgovanja najmanje 30 dana. Zatražena dopuna dnevnoga reda mora se objaviti zajedno s pozivom na glavnu skupštinu ili na drugi način bez odgode nakon što taj prijedlog prisprije društvu.

⁶¹² Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 28.

⁶¹³ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 39. Herrler smatra kako zahtjev za informacijama mora imati vremensku referencu na određenu točku dnevnog reda o kojoj glavna skupština treba raspraviti. Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 22. Da se pitanje potrebe za procjenom dnevnog reda može odrediti samo u vezi s određenom točkom dnevnog reda dotične glavne skupštine potvrđeno je sljedećom sudskom praksom: LG Frankfurt, 3-5 O 144/07 od 15. siječnja 2008.; LG Frankfurt a.M., 3-5 O 68/10 od 17. svibnja 2011.; BayObLG, 3Z BR 161/93 od 30. studenog 1995.

⁶¹⁴ Prema Kubisu, ako je dioničar nehotice postavio pitanje o točki dnevnog reda koja je ranije raspravljana, mora je ponoviti nakon otvaranja relevantne točke dnevnog reda. Ako predsjednik glavne skupštine sazove nekoliko točaka dnevnog reda na zajedničku raspravu, tada je dostatno ako su traženi podatci relevantni samo za procjenu jedne od

3.2.2.2. Važnost obavijesti za prosudbu točke/pitanja dnevnog reda

Kako je za dioničara iznimno važno sveukupno, potpuno i točno upoznavanje s relevantnim činjenicama koje se odnose na predmet rasprave na glavnoj skupštini, budući da će o njima ovisiti dioničareva odluka hoće li glasovati za ili protiv predložene odluke, tada, ako je riječ o informaciji koja je već objavljena, to znači da ona na glavnoj skupštini više nije “potrebna”, te ona ne može biti predmet prava na obaviještenost. Isto vrijedi i kada uvršteno dioničko društvo dobrovoljno objavi određene kolektivne informacije (primjerice objavom na internetskim stranicama društva sedam dana prije i tijekom održavanja glavne skupštine).⁶¹⁵

U njemačkom pravu, pravo na obaviještenost postoji samo u mjeri u kojoj je ono „potrebno za pravilnu procjenu točke dnevnog reda”.⁶¹⁶ Time njemački zakon želi osigurati da se glavna skupština ne bavi pitanjima koja su povezana s točkama dnevnog reda o kojima se raspravlja, ali na koja nije potrebno odgovoriti da bi se zauzelo stajalište kako će se glasovati. Time se staje na kraj brojnim, a nepotrebnim zahtjevima za informacijama.⁶¹⁷ Herrler podsjeća kako su obavijesti o poslovima društva koje su dioničaru potrebne za prosudbu pitanja na dnevnome redu glavne

njih. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 39.; Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 77. Za relevantnu sudsku praksu vidjeti, primjerice: LG Frankfurt a.M., 3-5 O 68/10 od 17. svibnja 2011.; LG Frankfurt, 3-5 O 56/06 od 16. siječnja 2007.; BayObLG, 3Z BR 318/00 od 21. ožujka 2001. Presudom Trgovačkog suda u Zagrebu, R1-256/2018 od 22. listopada 2018. potvrđeno je kako zahtjev dioničar mora postaviti do zaključenja one točke dnevnog reda za koju su mu potrebne tražene obavijesti.

⁶¹⁵ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 10. Ako je dioničko društvo dobrovoljno objavilo određene kolektivne podatke (pri čemu ne postoji potreba za uspostavljanjem odnosa povezanosti s dnevnim redom), tada podatci na glavnoj skupštini više neće biti “potrebni” u smislu prava na obaviještenost koji se treba koristiti samo za otkrivanje informacija koje se ne mogu obuhvatiti kolektivnim oblicima informacija.

⁶¹⁶ OLG Stuttgart, 20 W 5/11 od 29. veljače 2012. potvrdio je da čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara ne zahtijeva da se kriterij „potrebe” iz čl. 131. (1) AktG-a tumači restriktivno. Ehmann, Erik, Keine einschränkende Auslegung des Begriffs „Erforderlichkeit“ in § 131 I 1 AktG, Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht, br. 7,(2012), str. 157-158., str. 157.

⁶¹⁷ Kriterij je li obavijest potrebna dioničaru za procjenu točke dnevnog reda glavne skupštine u velikom se broju sudskih odluka koristila kao sredstvo za ograničavanje prava na obaviještenost. Kersting, C., The Role of Shareholders in Public Companies in Germany, op. cit., u bilj. 39., str. 115., fn. 10. OLG Frankfurt a. M., 21 W 33/11 od 8. studenog 2012. potvrdio da se s tim uvjetom željelo spriječiti ponašanje dioničara koje predstavlja zlorabu. OLG Frankfurt: Umfang der Auskunftspflicht nach Aktionärsrichtlinie, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 1(2013), str. 23-28., str. 23. Također potvrđeno LG Köln, 82 O 56/19 od 20. prosinca 2019. LG Köln, u presudi 91 O 64/13 od 07. studenog 2013. utvrdio je restriktivno tumačenje elementa potrebe. Tako Drinhausen kao primjer nepotrebne obavijesti za procjenu točke identificira podatak o tome koliko je zaposlenika u holdingu i u grupi imalo prihod veći od 250.000 DM ili 500.000 DM, odnosno usmeno ponavljanje informacija vidljivih iz financijskih izvještaja. Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 12.

skupštine pravno standardizirani slučaj postojanja posebnog interesa za informacijom.⁶¹⁸ Kriterij relevantnosti za prosudbu dovodi do ograničenja prava na obaviještenost jer se neke informacije mogu ocijeniti nebitnima (odnosno nepotrebnima za procjenu točke dnevnog reda o kojoj se treba raspraviti) upravo zbog toga što nisu dosegnule određeni prag relevantnosti.⁶¹⁹ Njemačka sudska praksa dala je odgovor na pitanje treba li se čl. 131. AktG-a tumačiti u skladu sa smislom Direktive te ako je tomu tako, je li rezultat takvog tumačenja manje restriktivno tumačenje uvjeta važnosti procjene točke dnevnog reda prema čl. 131. AktG-a. U svojoj odluci od 5. studenoga 2013. njemački je BGH potvrdio kako čl. 9. (2) Direktive o pravima dioničara nacionalnom zakonodavcu daje samo mogućnost smanjenja sveobuhvatnog prava na obaviještenost iz čl. 9. (1) u mjeri koja je važna za procjenu točke dnevnog reda. Smatralo se da zadržavanje kriterija važnosti procjene i nakon implementacije Direktive o pravima dioničara u njemačko pravo⁶²⁰ nije suprotno s uređenjem prava na obaviještenost iz Direktive ako se kriterij relevantnosti za prosudbu iz čl. 131. (1) AktG-a sagleda kao (materijalnopravni) filter za osiguranje reda na glavnim skupštinama. Smatra se da je to legitimna mjera koju država članica može poduzeti u odnosu na pravo postavljanja pitanja i obvezu davanja odgovora.⁶²¹

Prema slovenskom pravu, pitanja o poslovima društva moraju imati određenu (sadržajnu) kvalitetu te nije dostatno da je pitanje dioničara povezano samo s točkom dnevnog reda. Ti podatci koji bi se dali kao odgovor na pitanje, dioničaru moraju biti potrebni za prosudbu točke dnevnog reda. Stoga mora biti poseban informacijski interes dioničara za određenim informacijama koje zahtijeva.⁶²² To je predmet vrednovanja u svakom slučaju jer utječe na oblikovanje odluke dioničara o predmetu rasprave na dnevnom redu glavne skupštine.⁶²³ Dioničar je u vezi s

⁶¹⁸ Kubis, D., op. cit., str. 611. Konačnu odluku je li riječ o zloupotrebi predmetnog prava ili ostvarivanju zakonskih prava, u slučaju će spora imati nadležni sud na kojem je ocjena na što se konkretno odnosi obveza davanja obavijesti. Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 535. Stav da „prosudba“ o tome treba li dioničaru dati obavijesti o pitanjima koja su na dnevnom redu glavne skupštine ovisi o okolnostima konkretnog slučaja potvrdila je sudska praksa (VTSRH, Pž-2510/05 od 10. ožujka 2008.)

⁶¹⁹ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 38. OLG Köln, 18 U 20/06 od 8. ožujka 2007. utvrdio je da potreba za pravilnom procjenom dnevnog reda neće postojati kada “velik dio“ podataka potječe iz zemljišne knjige ili godišnjih financijskih izvještaja.

⁶²⁰ *Gesetz zur Umsetzung der Aktionärsrechterichtlinie vom 30.7.2009, BGBl. 2009 I S. 2479.*

⁶²¹ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 66.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 11.

⁶²² Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 77. Tako i Cvetko, M., op. cit., v. 1. Uvod.

⁶²³ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 218. VS u Kopru, VSK Sklep Cpg 26/2020 od 12. ožujka 2020. potvrdilo je da je svrha zahtjeva za informacijama dobiti konkretne informacije o

pristupom i dobivanjem tih informacija ovisan o upravi društva, budući da nema neko posebno pravo zahtijevati posebne informacije od društva izvan glavne skupštine ili dobiti uvid u određene dokumente, pored prava na obaviještenost. Stoga je razumljivo da je njegov informacijski interes utoliko veći na glavnoj skupštini koja je jedini forum (odnosno, dokle god ga bude predstavljala) na kojem potencijalno može dobiti željene informacije, a koji se često održava samo jednom godišnje. Ipak, glavna skupština nije koncipirana kao mjesto i vrijeme za održavanje govora dioničara, već je ciljano usmjerena na raspravu i odlučivanje o točkama dnevnog reda. Relevantnost informacije za procjenu točke dnevnog reda u neprestanom je sukobu s pitanjem je li to opravdano. Upravo je to obilježje prava dioničara na obaviještenost njegovo bitno ograničenje.⁶²⁴

Sljedeće je pitanje po kojem se kriteriju treba prosuđivati je li određena informacija dioničaru potrebna za prosudbu točke dnevnog reda glavne skupštine. Svakako se pritom treba uzeti u obzir iz čijeg se kuta takva potreba sagledati i uzeti u obzir, dakle, može li to biti bilo koji dioničar ili dioničar s nekim točno određenim svojstvima i značajkama. Uz to je nužno razmotriti trebaju li te informacije, da bi zadovoljile kriterij relevantnosti za prosudbu, prijeći određeni prag relevantnosti.

U praksi glavnih skupština iz sadržaja postavljenih pitanja dioničara ne može se uvijek izvesti zaključak zašto bi odgovori trebali biti važni dioničaru za pravilnu procjenu upravo raspravljane točke dnevnog reda. Stoga je usvojeno stajalište kako dioničar koji postavlja pitanje mora objasniti potrebu za procjenom.⁶²⁵ Pri ocjeni takve potrebe koriste se objektivni kriteriji.⁶²⁶ Za važnost procjene je li dioničaru obavijest potrebna, nije važan subjektivni doživljaj dioničara koji je postavio pitanje, već je riječ o standardu “prosječnog dioničara” kojemu su poznati prava,

poslovima društva, ako su one potrebne za procjenu točaka dnevnog reda, a da one nisu podatci o tome zašto nešto nije objavljeno jer ne utječu na ocjenu točaka dnevnog reda.

⁶²⁴ Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 64.

⁶²⁵ Na dioničaru je teret dokazivanja da mu je konkretna obavijest potrebna za prosudbu određenog pitanja na dnevnom redu. Mora se prijeći određeni prag relevantnosti. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 28. Ako je to potrebno, predsjednik glavne skupštine trebao bi rasvijetliti sve dvojbe oko potrebe dobivanja obavijesti za procjenu točke dnevnog reda glavne skupštine postavljenjem pitanja dioničaru. Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 18.

⁶²⁶ Kubis, D. : Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 41. i 46. Siem ističe kako je ovaj zahtjev uveden 1965. godine u njemačko pravo kao ograničavajući element. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 28. Pitanje trebaju li fiktivnom prosječnom dioničaru željene informacije za procjenu dnevnog reda ne ulazi u okvir diskrecijske ocjene uprave. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 45.

obveze te odnosi dioničkog društva temeljeni na dioničarima dobro poznatim činjenicama,⁶²⁷ odnosno općepoznatim činjenicama.⁶²⁸ Prema Herrleru, riječ je o obavijestima koje bi mogao tražiti razuman dioničar koji posjeduje one obavijesti koje je društvo samo objavilo,⁶²⁹ a one su mu potrebne budući da su bitan element u donošenju odluka.⁶³⁰ U njemačkoj je sudskoj praksi razvijena formula procjene prema standardu objektivnog dioničara koja određuje da se informacije smatraju potrebnima ako su one, sa stajališta razumnoga prosječnog dioničara koji poznaje stanje društva samo na temelju općepoznatih činjenica, bitan element za njegovu prosudbu.⁶³¹ Nastavno na izneseno, zanimljivo je sagledati i situaciju u kojoj dioničar unaprijed odluči kako će glasovati na glavnoj skupštini te se postavlja pitanje je li uopće potrebna procjena točke dnevnog reda. Prema tome, ako dioničar uopće nema potrebu za obavijestima o točkama dnevnog reda glavne skupštine jer je već zauzeo stav kako će glasovati, bez obzira na to je li već upoznat s traženim informacijama ili nije, treba li uvijek to pitanje smatrati potrebnim za procjenu. Taj kriterij standarda nužnosti procjenjuje se na temelju objektivnoga prosječnog dioničara i tada unutarnja motivacija dioničara nije bitna. To je u skladu sa svrhom prava na informaciju kojoj nije samo cilj priprema dioničara za glasovanje na glavnoj skupštini, već ona utječe i na svrhovitost kolektivnoga postupka donošenja odluka na glavnoj skupštini. Informacije koje su već poznate dioničaru koji postavlja pitanje, tako se imaju smatrati potrebnima dioničaru za procjenu.⁶³² Prema tome, iako su

⁶²⁷ Potvrđeno odlukom OLG Frankfurt a. M., 5 U 231/19 od 29. prosinca 2020.

⁶²⁸ Kubis, D., op. cit., str. 612. Tako i Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 28. LG Köln, 91 O 64/13 od 7. studenog 2013. potvrdio je da uvjetom da informacije moraju biti potrebne za pravilnu procjenu točke dnevnog reda, njemački zakon želi spriječiti zloupotrebe, pri čemu je to potrebno sa stajališta objektivno mislećeg dioničara koji samo poznaje situaciju u društvu na temelju općepoznatih činjenica i kojemu su željene informacije bitan element za prosudbu.

⁶²⁹ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 18.

⁶³⁰ LG Frankfurt a.M., 3/3 O 83/92 od 16. rujna 1994. Ističe kako puki kontekst nije dostatan, već tražene informacije moraju činiti bitan element za odlučivanje objektivnog dioničara, pri čemu se posebno za točku dnevnog reda davanja razrješnice upravi priznaje da se u testiranju potrebe moraju primijeniti strogi standardi.

⁶³¹ LG Frankfurt, 3-5 O 144/07 od 15. siječnja 2008. i LG Frankfurt a.M., 3-5 O 68/10 os 17. svibnja 2011. Mjerilo za „važnost procjene“ zahtjeva za informacijama stajalište je objektivno prosuđujućeg dioničara koji poznaje društvenu situaciju samo na temelju općepoznatih činjenica i zato mu informacije trebaju ne samo kao beznačajni element procjene. Dodatno, LG Frankfurt a.M., 3-05 O 151/13 od 12. studenog 2013.; LG Frankfurt a. M., 3-05 O 54/19 od 24. listopada 2019. Prosječni dioničar - koji je referentna točka, a ne pravno kvalificirani „stručnjak“ - teško može dati ocjenu u kratkom roku trajanja glavne skupštine, pogotovo ne s obzirom na usluge koje je teško shvatiti, poput ugovora o savjetovanju. Više u: Weber, Robert, Auskunftsspflichten in der Hauptversammlung betreffend Beratungsverträge einer Großbank mit Tochterunternehmen von Aktionären, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 7(2020), str. 1060-1062., str. 62. Za slovensko pravo jednako smatraju: Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 218., Juhart, M., op. cit., str. 25.

⁶³² Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, fn. 43.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 19. Ipak, VS u Kopru, VSK sodba in sklep Cpg 248/2013 od 23. siječnja 2014. iznijelo je stav da kada je više nego očito da je podnositelj zahtjeva

informacije poznate dioničaru koji postavlja pitanje, objektivno se smatraju potrebnima za procjenu.

Može se zaključiti kako se čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara uspostavlja kao dostatni uvjet da se pitanja odnose na točke dnevnog reda glavne skupštine društva, kao minimum usklađivanja koji se treba postići Direktivom. S druge strane, odredbe sva tri nacionalna zakona i hrvatskoga i njemačkog i slovenskog, nameću dodatne uvjete koji kumulativno moraju biti ispunjeni: riječ je o poslovima društva, pitanje je povezano s točkom dnevnog reda glavne skupštine te je obavijest potrebna za njihovu prosudbu. Iz toga se može zaključiti kako se nacionalni uvjeti realizacije prava na obaviještenost – kriterij potrebitosti za prosudbu pitanja koja su na dnevnome redu glavne skupštine dioničkog društva ne mogu pronaći u odredbama Direktive o pravima dioničara, već, štoviše, predstavljaju svojevrsno pooštavanje uvjeta propisanih Direktivom. Pritom je nužno naglasiti uvođenje kriterija objektivnog dioničara koji dovodi do toga da će se informacije dati i kada ih dioničar unaprijed zna. Dodatno, nužno je istaknuti kako je teret dokaza o potrebi procjene točke dnevnog reda glavne skupštine na dioničaru koji postavlja pitanje. Iako se dvojilo o usklađenosti toga rješenja s Direktivom, njemačka je pravna doktrina uvođenje dodatnih kriterija u nacionalno pravo proglasila usklađenim s odredbama Direktive. Pritom je sudska praksa osnovnoga usporednopravnog uzorka takvo rješenje ocijenila opravdanim smatrajući da bi dioničar trebao biti upoznat s činjenicama bitnim za odlučivanje da bi mogao informirano glasovati. Pojedini njemački teoretičari kumulaciju pretpostavke potrebitosti za procjenu s kriterijem objektivnoga dioničara obrazložili su time da je riječ o materijalnopravnom filteru osiguranja reda na glavnoj skupštini. Budući da se kriterij potrebitosti za prosudbu može promatrati kao sredstvo kojim se postiže osiguranje reda na glavnim skupštinama, to je jedna od dopuštenih mjera koje država članica može poduzeti u odnosu na pravo postavljanja pitanja i obvezu davanja odgovora. Stoga ne bi bilo na odmet *de lege ferenda* u ZTD-u uputiti na to da se pri utvrđivanju potrebe za prosudbom primjenjuje kriterij objektivnog dioničara. Pritom je važno uzeti u obzir da se iz perspektive objektivnog dioničara, koji smatra davanje obavijesti bitnom pretpostavkom za očuvanje svojih prava na glavnoj skupštini i drugih članskih prava, procjenjuju najteže povrede prava na obaviještenost koje dovode do mogućnosti uspješnog pobijanja odluke glavne skupštine zbog netočnih, nepotpunih ili uskraćenih obavijesti.

unaprijed odlučio kako će postupiti pri glasovanju o prijedlogu odluke o davanju razrješenice, bez obzira na tražene podatke, tada je takvo pozivanje na povredu prava na obaviještenost suprotno načelu dobre vjere i poštenja.

3.2.2.3. Prošireni usporednopravni uzorak

Cilj je ovog poglavlja prikazati u proširenom usporednopravnom uzorku nacionalna uređenja država članica EU-a u odnosu na pretpostavku prava na obaviještenost koja se tiče povezanosti s predmetom rasprave na glavnoj skupštini. Iako čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara samo određuje kako “svaki dioničar ima pravo postavljati pitanja *koja se odnose na točke dnevnog reda glavne skupštine*”, pojedine države članice mogu ovlastiti dioničare da postavljaju pitanja mimo onih koja se odnose na točke dnevnog reda glavne skupštine ili da postavljaju pitanja koja sadržajno prelaze okvire glavne skupštine.⁶³³ U ovom će se poglavlju dati samo kratki pregled prava država članica koje propisuju jednaku pretpostavku, dok će naglasak biti stavljen na ona nacionalna prava koja se njemu razlikuju.

Države članice EU-a koje nacionalnim propisima uvjetuju pravo na obaviještenost povezanosti s dnevnim redom glavne skupštine društva, uz propisivanje jasnog uvjeta kako te informacije dioničaru moraju biti potrebne, odnosno korisne i nužne dioničaru za raspravu na glavnoj skupštini, točnije za formiranje odluke o bilo kojoj točki dnevnog reda, su sljedeće (uz osnovni usporednopravni uzorak): Austrija, Češka, Danska, Finska, Grčka, Latvija, Mađarska, Poljska, Portugal, Španjolska i Švedska.⁶³⁴ Pritom je u ovoj kategoriji nužno istaknuti dansko, španjolsko i švedsko zakonodavstvo koje izrijekom dopušta postavljanje pitanja dodatno izvan dnevnog reda glavne skupštine društva, poput onih koja se odnose na financijska izvješća te općenita pitanja o financijskom položaju društva. Tako **Danska** određuje da uprava mora glavnoj skupštini otkriti dostupne informacije o svim pitanjima važnim za ocjenu godišnjega financijskog izvješća i položaja društva općenito ili bilo kojoj predloženoj odluci stavljenoj na glasovanje na glavnoj skupštini (čl. 102. (1) *Selskabsloven*). **Švedski** je zakonodavac (*Aktiebolagslag*, 7. poglavlje, čl. 32.) sadržajno proširio obvezu uprave koja mora odgovarati i na ona pitanja koja nisu na dnevnom redu glavne skupštine tako da je, uz prethodno navedene vrste informacija, izrijekom obuhvatio još jednu: okolnosti koje mogu utjecati na ocjenu financijskog stanja društva. Dodatno,

⁶³³ Van der Elst, C., *Question time?*, op. cit., u bilj. 154., str. 46.

⁶³⁴ Čl. 118. (1) AktG(Ö) (Austrija), čl. 357. *Zákon o obchodních korporacích* (Češka), čl. 102. (1) *Selskabsloven* (Danska), čl. 25. *Osakeyhtiölaki* (Finska), čl. 39. (4) grčkoga Zakona o društvima kapitala (Grčka), čl. 276. (4) i 283. (1) *Komerclikums* (Latvija), čl. 298. 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról (Mađarska), čl. 428. (1) *Kodeks spółek handlowych* (Poljska), čl. 290. (1) *Código das Sociedades Comerciais* (Portugal), čl. 197. *La Ley de Sociedades de Capital* (Španjolska), čl. 32., 7. poglavlje, *Aktiebolagslag* (Švedska),

Aktiebolagslag čl. 36. propisuje da dioničari društva koja broje najviše deset dioničara mogu pregledati račune i druge dokumente koji se odnose na poslovanje društva, u mjeri koja je potrebna da bi dioničar mogao procijeniti financijski položaj i rezultate društva ili određeno pitanje o kojem će se raspravljati na glavnoj skupštini. Dakle, u Švedskoj i Danskoj, dioničari imaju široko pravo postavljanja pitanja na glavnoj skupštini, koja nije ograničena na pitanja na dnevnom redu, već uključuje veliki broj pitanja koja se inače tiču društva, s naglaskom na financijske aspekte.⁶³⁵ Prema **španjolskom pravu**, dioničari društva mogu prije glavne skupštine zatražiti od uprave društva podatke ili pojašnjenja koja smatraju potrebnima u vezi s pitanjima koja su uvrštena u dnevni red ili pisanim putem formulirati pitanja koja smatraju potrebnima (čl. 197. *La Ley de Sociedades de Capital*). Kao što je u poglavlju o proširenom usporednopravnom uzorku već istaknuto, osim čl. 197. koji regulira pravo dioničara na informaciju, u odnosu na uvrštena društva dodatno se primjenjuje čl. 520. *La Ley de Sociedades de Capital* koji sadržajno proširuje krug potencijalnih pitanja dioničara na pojašnjenja koja dioničaru smatraju potrebnima u vezi s informacijama dostupnima javnosti koje je društvo dostavilo španjolskom regulatoru CNMV-u od održavanja zadnje glavne skupštine te na izvješća revizora. Stoga je španjolski zakonodavac proširio primjenu instituta postavljanja pitanja izvan granica točaka dnevnog reda glavne skupštine do granice “potrebe”, dok je u odnosu na uvrštena društva dodatno specificirao krug pitanja koja ne moraju biti uvrštena u dnevni red. Zanimljivo je da se mogu tražiti i informacije koje su dostupne javnosti (i regulatoru).⁶³⁶

Nadalje, sljedeća grupa obuhvaća države članice koje, iako propisuju uvjet povezanosti s točkama dnevnog reda glavne skupštine, ne zahtijevaju izriječom kriterij potrebitosti za prosudbu pitanja dnevnog reda: Belgija, Cipar, Irska, Litva, Luksemburg, Malta, Slovačka, Ujedinjeno

⁶³⁵ Birkmose, H., Strand, T., op. cit., str. 6.

⁶³⁶ Vrhovni sud Kraljevine Španjolske (*Tribunal Supremo*) u svojoj je presudi od 13. lipnja 2012. naveo da, s obzirom na povezanost prava na obaviještenost o “pitanjima na dnevnom redu glavne skupštine”, namjera da se ograniče prava kvalificirane manjine na predlaganje dopune dnevnog reda, uskratkom odgovora na pitanja dioničara kojima je cilj dobiti informacije o stvarima društva koja nisu povezana s pitanjima u vezi s dnevnim redom koji je predložila uprava, nedopušteno bi ograničilo autonomno pravo dioničara na obaviještenost (iako obično ima ključnu svrhu u vezi s formiranjem odluke o glasovanju) te bi se upravi dopustila netransparentnost u onim pitanjima koje odluče neuvrstiti na dnevni red, a što je nespojivo s načelom transparentnosti u skladu s kojim trebaju postupati oni koji upravljaju tuđom imovinom. Vidjeti: Tribunal Supremo, STS 377/2012, 13 de Junio de 2012, Rn. 2.2. - 29., dostupno na: <https://vlex.es/vid/-388478864> (3.10.2022.).

Kraljevstvo⁶³⁷ te Italija.⁶³⁸ Stoga se može zaključiti kako određeni nacionalni zakonodavci nisu smatrali kako je potrebno propisati uvjet potrebe za procjenom točke dnevnog reda već su ovo pravilo, po uzoru na relevantnu odredbu Direktive o pravima dioničara, u određenoj mjeri “relaksirale”, za razliku od hrvatskoga, njemačkog te slovenskog uređenja instituta koji je postrožio realizaciju prava dioničara na obaviještenost.

U idućoj grupi nalaze se one države članice koje nacionalnim propisima nisu izrijekom propisale uvjet povezanosti pitanja s točkama dnevnoga reda glavne skupštine.

Estonsko pravo jedino određuje da dioničar ima pravo dobiti informacije o poslovima dioničkog društva od uprave na glavnoj skupštini (čl. 287. (1) *Äriseadustik*). Ipak, estonski je Vrhovni sud (*Riigikohus*) iznjedrio stajalište da je osnovni cilj prava dioničara na obaviještenost dobivanje informacija o gospodarskom stanju društva, kao i o točkama dnevnog reda glavne skupštine. To znači da je gospodarsko stanje društva tema i izvan točaka dnevnog reda glavne skupštine.⁶³⁹ U **rumunjskom** pravnom sustavu (čl. 117.2 (3) *Legea societăților*) svaki dioničar može postavljati pisana pitanja koja se odnose na poslovanje društva, prije dana održavanja glavne skupštine. **Bugarski** je zakonodavac odredio da su članovi organa upravljanja i nadzornih tijela uvrštenih društava obvezni dati istinite, iscrpne i precizne odgovore na pitanja koja postavlja

⁶³⁷ Čl. 7: 139 (1 i 3) CSA (Belgija), čl. 128C (1) *Ο περί Εταιρειών Νόμος* (Cipar), čl. 1107. *Companies Act 2014* (Irska), Članak 16-1 i 26-1 *Akcinių Bendrovių, Įstatymas* (Litva), čl. 7. *Loi du 24 mai 2011* (Luksemburg), pravilo 12.24 *MFSA Full Listing Rules* (Malta), čl. 180. (1 i 3) *Obchodný zákonník* (Slovačka), čl. 319A *Companies Act 2006* (Ujedinjeno Kraljevstvo).

⁶³⁸ Čl. 127.ter (prvi stavak) TUF-a. S time je suglasan Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare..., op. cit., u bilj. 307., str. 55. Busani razlaže kako je manje jasno mogu li se pitanja odnositi samo na suštinu određene točke dnevnog reda, kako proizlazi iz striktnog čitanja navedene odredbe ili bi se moglo odnositi i na pitanja o točkama dnevnog reda koje su proceduralne naravi ili uobičajenog karaktera. Čini se vjerojatnim da bi se takva pitanja trebala dopustiti, ali uz uvjet da ona nisu samima sebi svrha, odnosno dopuštena su onoliko koliko su vrijedna i potrebna za odluku koja se treba usvojiti na točki dnevnog reda. Busani, A., op. cit., str. 433. Isto smatra Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quote, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 18. Pasquariello smatra kako se ne mogu formulirati bilo koja pitanja, već samo ona o točkama koje su na dnevnom redu, odnosno ona koja su relevantna za usvajanje određene odluke glavne skupštine i važna za dobivanje točnih i istinitih informacija, uz uvjet da se može objektivno utvrditi povezanost između traženih informacija i točke koja je na dnevnom redu (i na proceduralnoj i na materijalnoj razini). Uvjetovanje prava na obaviještenost “točkama dnevnog reda” omogućila bi društvu ukloniti nebitna, marginalna ili čak nedosljedna pitanja. Vidjeti: Pasquariello, C., op. cit., str. 108-110. Borsano smatra kako se pitanja koja dioničar postavi na glavnoj skupštini ili prije nje, uglavnom odnose na daljnja objašnjenja i pojašnjenja stavki u financijskim izvještajima. Preduvjet da bi takva informacija za dioničara bila korisna je određena upoznatost dioničara s računovodstvenim načelima (nacionalnim i međunarodnim) i sposobnosti čitanja financijskih izvještaja. Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare..., op. cit., u bilj. 307., str. 65. Formulacija čl. 127-ter (1) TUF otvara mogućnost dioničaru da traži širok spektar obavijesti, uz uvjet da se poštuje relevantnost i povezanost pitanja s temama na dnevnom redu. Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quote, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 17.

⁶³⁹ Riigikohus, 2-18-13213 od 19. listopada 2020., dostupno na: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=277166888> (13.10.2022.), Rn. 19.

dioničar na glavnoj skupštini o gospodarskom i financijskom položaju te o poslovnim aktivnostima društva, osim ako je riječ o povlaštenim informacijama (čl. 115. (13) bugarskoga Zakona o javnoj ponudi vrijednosnih papira). Taj zakon u istom stavku izrijekom propisuje kako dioničari mogu postavljati takva pitanja neovisno o tome jesu ona bitna za dnevni red. Stoga, u estonskom, rumunjskom te bugarskom pravu, zakonom nije izrijekom propisan uvjet povezanosti s dnevnim redom glavne skupštine, već samo uvjet povezanosti s poslovima društva, odnosno poslovanjem i aktivnostima društva, te se prema tome, pitanja mogu odnositi na teme koje nisu uključene u dnevni red. Bugarski zakonodavac je otišao korak dalje izrijekom propisavši da se pitanja mogu postavljati neovisno o tome jesu li relevantna za dnevni red. S obzirom na to da dioničari ulažu svoj kapital uz motivaciju ostvarenja koristi od uloženog, navedena rješenja imaju duboko opravdanje u svojoj gospodarskoj biti podupirući ostvarivanje ideje dugoročnoga dioničarstva.

Uprava **francuskog** uvrštenog društva mora poslati ili staviti na raspolaganje dioničarima dokumente potrebne kako bi im omogućili donošenje informirane odluke i informirane prosudbe o upravljanju i poslovanju društva (čl. L. 225.-108. (1) *Code de commerce*). Svakom se dioničaru uvrštenog društva daje pravo na podnošenje pisanih pitanja (čl. L. 225-108 (3) *Code de commerce*) te zakon ne postavlja uvjet povezanosti s točkama dnevnog reda glavne skupštine ili bilo kojeg sadržaja, odnosno teme. Mogu se postavljati i pisana pitanja predsjedniku upravnog odbora ili upravi društva o bilo kojoj činjenici koja bi mogla ugroziti održivost poslovanja (L. 225.-232. *Code de commerce*).⁶⁴⁰

Budući da su mnoge države članice EU-a pravo na obaviještenost već uredile u svojim nacionalnim propisima i prije uvođenja Direktive o pravima dioničara, koja je i inače instrument minimalne harmonizacije, nizozemsko pravo dopušta da dioničar može postavljati i pitanja koja nisu (izravno) povezana s dnevnim redom glavne skupštine.⁶⁴¹ **Nizozemski** čl. 2:107(2) BW izrijekom propisuje obvezu uprave i nadzornog odbora da glavnoj skupštini podastru sve tražene podatke, osim ako se tomu protivi značajan interes društva. Direktiva o pravima dioničara uvjetuje postavljanje pitanja s njihovom povezanošću dnevnim redom glavne skupštine, dok nizozemski zakon to ne uvjetuje, pa je razumno pretpostaviti da će pojedini dioničar također imati pravo tražiti informacije o stvarima koje nisu točke dnevnog reda.⁶⁴² U tom je pravcu nizozemski Vrhovni sud

⁶⁴⁰ Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 46. Pojedini pravni teoretičari smatraju kako pitanja moraju biti povezana s točkama dnevnog reda. Vidjeti: Germain, M., op. cit., str. 404., nr. 9.

⁶⁴¹ Lafarre, A., op. cit., str. 27.

⁶⁴² Primjerice Deraedt, P.G., op. cit., str. 167.

tumačio ovu odredbu, da pravo na obaviještenost ne bi trebalo biti ograničeno na točke dnevnog reda glavne skupštine.⁶⁴³ U pravnoj se doktrini tvrdilo, u prilog toj presudi Vrhovnog suda, da je to uvjetovanje suvišno i praktički neizvedivo.⁶⁴⁴ Neki autori tvrde da pitanja i zahtjevi za informacijama moraju biti povezani s točkama dnevnog reda.⁶⁴⁵ Van der Elst zaključuje kako je ova rasprava uglavnom teorijske naravi jer se pravna doktrina slaže da već zbog okolnosti što glavna skupština utvrđuje godišnje financijsko izvješće i/ili donosi odluku o davanju razrješnice članovima uprave, proizlazi da nekim zahtjevom za informacijama, odnosno pitanje može biti povezano s tim točkama dnevnog reda.⁶⁴⁶ No, postoji konsensus da pitanja dioničara treba postaviti u skladu s čl. 2:8 BW, koji predviđa da dioničari moraju postupati i djelovati u skladu sa standardima razumnosti i poštenja (nizoz. *redelijkheid en billijkheid*). U tom smislu, čl. 2:107(2) BW dioničarima daje šire pravo od Direktive, što je dopustivo jer je riječ o instrumentu minimalne harmonizacije.⁶⁴⁷ Prema tome, jedino propisano zakonsko ograničenje u smislu sadržaja pitanja koja se mogu postaviti je postojanje značajnog prevladavajućeg interesa društva⁶⁴⁸ koji zahtijeva od uprave uskraćivanje odgovora.⁶⁴⁹ BW izrijekom navodi kako se obveza odnosi na “sve tražene podatke” što je vrlo širok pojam koji je definirala sudska praksa.⁶⁵⁰ Prvi je uvjet da svaki zahtjev za informacijama mora biti o stvarima koje se stvarno tiču društva. Pravo dioničara da traži “sve potrebne informacije” nije neograničeno, već se od dioničara zahtijeva da poštuje granice razumnosti i poštenja te se kao drugo ograničenje nameće već spomenuti značajni interes društva.⁶⁵¹

Nakon iznesenih nacionalnopravnih uređenja instituta prava na obaviještenost proširenog uzorka u odnosu na uvjet povezanosti s poslovima društva i s dnevnim redom glavne skupštine

⁶⁴³ Vrhovni sud, 9. srpnja 2010., NJ 2010/544 (ASMI). Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388., str. 191.

⁶⁴⁴ Nieuwe Weme, M., van Solinge, G., op. cit., str. 6.

⁶⁴⁵ Van der Heijden, E.J.J. ... [et al.], op. cit., str. 203.1.

⁶⁴⁶ Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388., str. 192.

⁶⁴⁷ Lafarre, A., op. cit., str. 44.

⁶⁴⁸ Pannekoek kao primjer navodi situaciju kada uprava može odbiti pružiti komercijalno osjetljive informacije koje mogu negativno utjecati na konkurentnost društva. Vidjeti: Pannekoek, Michiel, Shareholders' rights in private and public companies in The Netherlands: overview, dostupno na: <https://content.next.westlaw.com/practical-law/document/Iee9dae370b9911e598db8b09b4f043e0/Shareholders-rights-in-private-and-public-companies-in-The-Netherlands-overview?viewType=FullText&ppcid=14e62c31ba614924b4bfd57672063cb5&originationContext=knowHow&transitionType=KnowHowItem&contextData=%28sc.DocLink%29> (1.11.2022.).

⁶⁴⁹ Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 47.

⁶⁵⁰ Klaver, H., op. cit.

⁶⁵¹ Klaver, H., op. cit. Tako i Deraedt, P. G., op. cit., str. 167.

dioničkog društva, može se zaključiti kako velika većina država članica (uključujući osnovni usporednopravni uzorak) zahtijeva ispunjenje ovih uvjeta kako bi dioničar bio ovlašten postaviti pitanje društvu (uz već navedenu razliku propisivanja dodatnog uvjeta potrebe za pravilnom procjenom točke dnevnog reda). Prema tome, riječ je uvjetu koji je gotovo opće prihvaćen na razini Europske unije, dobrim dijelom svakako zahvaljujući primjeni Direktive o pravima dioničara. Neke od država utvrđenih u ovoj kategoriji dodatno su, uz propisivanje ovih uvjeta, proširile mogućnost postavljanja pitanja koja se, primjerice, odnose na ocjenu godišnjeg financijskog izvješća i položaja društva općenito (Danska), okolnosti koje mogu utjecati na ocjenu financijskog stanja društva (Švedska) ili pitanja koja smatraju potrebnima (Španjolska). Kao što je u ovom poglavlju izneseno, postoje države članice koje nisu izrijeком propisale uvjet povezanosti s točkama dnevnog reda glavne skupštine, kako to određuje Direktiva o pravima dioničara (Bugarska, Estonija, Rumunjska). One su propisale samo uvjet povezanosti s poslovima društva, odnosno poslovanjem i aktivnostima društva. Sukladno tome, pitanja se mogu odnositi na sadržaje koji nisu uključeni u dnevni red. Pritom je bugarski zakonodavac usvojio najliberalnije rješenje izrijeком propisavši da se pitanja mogu postavljati neovisno o tome jesu li relevantna za dnevni red. Konačno, francuski i nizozemski zakon ne postavljaju ni uvjet povezanosti s točkama dnevnog reda glavne skupštine, niti uvjet bilo kojeg sadržaja, odnosno teme, već su dioničari slobodni postavljati bilo kakva pitanja bez ograničenja. Imajući u vidu da širenje spektra dopuštenih pitanja i njihovo “nevezivanje” za dnevni red glavne skupštine potpunije ispravlja informacijsku asimetriju, takva bi rješenja valjalo pozdraviti. No, ono što se nameće kao temeljni problem je činjenica da je održavanje glavne skupštine događaj omeđen u prostoru i vremenu koji tako nešto ne podržava. Stoga je logično zaključiti da takav pristup u određenoj mjeri zahtijeva širenje vremenskog spektra postavljanja informacijskog zahtjeva na vrijeme koje prethodi održavanju glavne skupštine (uz pretpostavku da pitanja moraju biti povezana s dnevnim redom) ili čak kontinuirano između glavnih skupština, ako ta povezanost nije uvjet. To pitanje samo pokazuje da sadržajne pretpostavke prava na obavještenost treba nužno povezati s hodogramom (protokolom) njegove realizacije, jer prvo bitno utječe na drugo.

Nastavno na izneseno, upitno je jesu li nacionalna rješenja proširenog uzorka koja postavljanje pitanja sadržajno ne uvjetuju točkama dnevnoga reda glavne skupštine uopće usklađena s Direktivom o pravima dioničara. Takvim rješenjima dioničarima se dopušta postavljanje široke palete pitanja, čime se stvara okruženje u kojem je dioničarima društava iz

pojedinih država EU-a dopušteno više negoli je dopušteno drugima, što utječe na stvaranje neujednačenog *level playing field*-a. Nužno je podsjetiti da je Direktivom o pravima dioničara trebalo uvesti određene minimalne standarde radi zaštite ulagatelja i promicanja neometanog i učinkovitog izvršavanja prava dioničara povezanih s dionicama s pravom glasa.⁶⁵² Kako je u preambuli naglašeno, riječ je o minimalnim standardima za ostvarivanje prava dioničara, stoga je autorica sklona predmetna rješenja ocijeniti usklađenim s Direktivom o pravima dioničara, s tim više što se neuvjetovanjem povezanosti pitanja s dnevnim redom, dioničaru dopušta da postavlja i brojna druga pitanja.

Tablica 1.: Usporedni prikaz pretpostavke povezanosti s predmetom raspravljanja na glavnoj skupštini u državama članicama Europske unije

	Veza s dnevnim redom glavne skupštine		
	DA		NE
	Kriterij potrebitosti za prosudbu		
	DA	NE	
Austrija	+		
Belgija		+	
Bugarska			+
Češka	+		
Cipar		+	
Danska	+		
Estonija			+
Finska	+		
Francuska			+
Grčka	+		
Hrvatska	+		
Irska		+	
Italija		+	
Latvija	+		
Litva		+	
Luksemburg		+	
Madarska	+		
Malta		+	
Nizozemska			+
Njemačka	+		
Poljska	+		

⁶⁵² Preambula 4. Direktive o pravima dioničara. Veznao za prava koja nisu prava glasovanja, državama članicama dopušteno je proširiti primjenu ovih minimalnih standarda i na dionice bez prava glasa ako se za takve dionice oni već ne primjenjuju.

Portugal	+		
Rumunjska			+
Slovačka		+	
Slovenija	+		
Španjolska	+		
Švedska	+		
Ujedinjeno Kraljevstvo		+	
UKUPNO	14	9	5

U navedenoj tablici daje se pregled pretpostavke povezanosti s predmetom raspravljanja na glavnoj skupštini u državama članicama Europske unije. Iz podataka uvrštenih u tablicu razvidno je da je najveći broj država članica EU-a uvjet povezanosti s dnevnim redom glavne skupštine propisao kao jednu od pretpostavki prava na obaviještenost (23). Pritom, u toj je grupi također veći broj država članica koje su istodobno ovo pravo uvjetovale kriterijom potrebitosti za prosudbu točke dnevnog reda glavne skupštine (14), negoli onih koje su ispustile taj kriterij (9).

3.2.3. Razlozi ograničenja prava na obaviještenost

Razlozi ograničenja prava na obaviještenost leže u potrebi zaštite interesa društva. U skladu s tim, uprava ima zakonom propisanu mogućnost uskratiti obavijesti kada smatra da bi time mogla ugroziti interese dioničkog društva. Razlozi uskrate mogu se grupirati. U prvoj su kategoriji razlozi koje zakon taksativno propisuje, a čiji su pristup slijedili hrvatski i slovenski zakonodavac. U sljedećoj kategoriji nalaze se ograničenja prava na obaviještenost koja izvire iz zakonskog ovlaštenja da se u statutu društva ili u poslovniku o radu glavne skupštine ovlasti predsjednika glavne skupštine da vremenski primjereno ograniči ostvarivanje prava dioničara na obaviještenost i na raspravljanje. Posljednja kategorija obuhvaća dodatne razloge uskrate koji izvire iz općih pravnih načela.

Stoga je u nastavku cilj odrediti kako pravo na postavljanje pitanja ograničava Direktiva o pravima dioničara, a kako su to uredili nacionalni zakonodavci država članica EU-a. Pritom će, kao i do sada, fokus biti na hrvatskom, njemačkom te slovenskom nacionalnom uređenju instituta uskrate prava dioničara na obaviještenost, dok će se na temelju istraživanja proširenog usporednopravnog uzorka upozoriti na nacionalnopravne razlike u odnosu na osnovni usporednopravni uzorak.

3.2.3.1. Taksativna lista razloga uskrate

Direktiva o pravima dioničara određuje kako se pravo na obaviještenost može ograničiti postavljanjem različitih mjera. Budući da su neke države članice EU-a pravo na obaviještenost već poznavale i prije prije ove Direktive, kao i s obzirom na okolnost da Direktiva sadrži minimalne zahtjeve za usklađivanje, u tim su ograničenjima vidljive znatne razlike između država članica. Direktiva o pravima dioničara u čl. 9. (2) navodi kako su pravo postavljanja pitanja i obveza odgovora podložni mjerama koje država članica može poduzeti ili dopustiti društvima da ih poduzmu. Riječ je o iznimkama da bi se utvrdio identitet dioničara,⁶⁵³ osigurao red na glavnim skupštinama i njihova priprema te zaštita povjerljivosti i poslovnih interesa društva.⁶⁵⁴ Uz to, Direktiva o pravima dioničara propisuje kako države članice mogu predvidjeti da se smatra da je na informacijski zahtjev odgovoreno ako su odgovarajuće informacije dostupne na internetskoj stranici društva u obliku pitanja i odgovora. Državama članicama dopušteno je i da društvima omogućće davanje zajedničkog odgovora na pitanja istog sadržaja. Sama Direktiva ne propisuje postupak uskrate odgovora na pitanje, kao ni pravna sredstva koja dioničaru stoje na raspolaganju u slučaju takve uskrate.⁶⁵⁵

Razlozi uskrate podataka koji su navedeni u nacionalnim zakonima važna su protuteža, odnosno korektiv široko postavljenog prava na obaviještenost. Tako se pravo na obaviještenost, osim *ex post* pravosudnom zaštitom, štiti i *ex ante* zakonski propisanim razlozima uskrate.⁶⁵⁶ Zakonodavac je takvim uređenjem ciljao uravnotežiti interese dioničara i interese društva. Tako nacionalni zakoni propisuju razne razloge uskrate kako bi se zaštitili interesi društva. U ovom će

⁶⁵³ Van der Elst ističe kako Direktiva o pravima dioničara pravo postavljanja pitanja jamči samo dioničarima. Stoga je problematično ocijeniti identitet dioničara kao specifičnu iznimku budući da Direktiva propisuje članstvo u dioničkom društvu kao preduvjet za postavljanje pitanja (primjerice ako osoba stekne dionice nakon prijave dioničara na sudjelovanje na glavnoj skupštini, ali prije održavanja glavne skupštine). Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 49.

⁶⁵⁴ Direktiva o pravima dioničara dijeli iznimke na postupovna pitanja te ona s obzirom na sadržaj pitanja. Kao postupovne iznimke Van der Elst utvrđuje okolnost kada je pravo postavljanja pitanja i obveza odgovora podložno mjerama koje država članica može poduzeti ili dopustiti društvima da ih poduzmu, da bi se utvrdio identitet dioničara te priprema glavnih skupština i osiguranje reda na njima. Zaštita povjerljivosti i poslovnih interesa društva, kao i odgovori koji se ponavljaju, smatraju se iznimkama propisanim u odnosu na sadržaj. Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 49.

⁶⁵⁵ Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 49.

⁶⁵⁶ Mlikotin-Tomić, D., Horak, H., op. cit., str. 119.

se poglavlju iznijeti pregled rješenja hrvatskoga, njemačkog i slovenskog uređenja razloga uskrate te će se uputiti na razlike koje postoje. S obzirom na taksativnost razloga uskrate, u tom se smislu postavlja niz pitanja u provedbi tih rješenja. Jedno od njih je svakako pitanje mora li se uprava društva isključivo pozivati na izriječom propisane razloge (lat. *numerus clausus*) ili ih u pojedinim slučajevima može proširiti kada to zahtijevaju interesi društva. Uz to, postavlja se i pitanje je li jedino uprava koja vodi poslove društva i koja je ovlaštena odgovoriti na postavljeno pitanje dioničara, ujedno i jedina koja je ovlaštena odbiti odgovoriti. Nadalje, kada se ispune pretpostavke za primjenu nekog razloga uskrate, nameće se pitanje je li tada uprava obvezna uskratiti obavijest ili smije na temelju svoje diskrecijske ocjene odlučiti da ju ne uskrati. Također se postavlja pitanje mora li uprava, kada se koristi institutom uskrate prava na obaviještenost, obrazložiti zašto je tako odlučila. Nakon što se analiziraju gore navedena pitanja, analizirat će se pojedini razlozi uskrate kako su uređeni propisima osnovnog usporednopravnog uzorka, ali i oni koje navodi Direktiva o pravima dioničara, a koji nisu primjenjeni. Pritom će se razmotriti do koje se mjere razlikuju uređenja nacionalnih zakonodavaca. Cilj je utvrditi jasnu granicu dokle seže pravo dioničara na informacijski zahtjev, a od koje točke njegovi interesi natkrivljuju interese društva.

U hrvatskom pravu, odgovor na pitanje tko je ovlaštenik uskrate obavijesti daje odredba čl. 287. (2) ZTD-a kojom je propisano kako je odluka o uskrati na upravi, odnosno na izvršnim direktorima koji će u konkretnom slučaju morati procijeniti hoće li davanjem obavijesti dioničaru potencijalno prekršiti opću obvezu postupanja u interesu društva i s pažnjom dobroga gospodarstvenika. Članovi uprave moraju tu odluku dobro odvagati jer uskratom odgovora oni društvo mogu izložiti troškovima i gubitku vremena bude li društvo kasnije izloženo sudskom postupku koji pokrene dioničar zato jer mu je odgovor uskraćen. Umjesto obveze, članovi su uprave ovlašteni procijeniti hoće li odgovorom na određeno pitanje postupiti suprotno njihovoj temeljnoj obvezi djelovanja i postupanja u skladu s interesima društva te s pažnjom dobroga gospodarstvenika. S druge strane, članovi uprave izlažu se mogućoj odgovornosti za štetu ako ne uskrate odgovor na pitanje na koje je to trebalo učiniti, jer su time povrijedili interese dioničkog društva. Na članovima je uprave ovlast, ali ne i obveza, uskratiti odgovor na pojedino pitanje dioničara.⁶⁵⁷ Prema hrvatskom pravu, uprava bi, kada se koristi institutom uskrate prava na obaviještenost, trebala navesti razlog na glavnoj skupštini zbog kojeg smatra da je ona opravdana.

⁶⁵⁷ Parać, Z., op. cit., str. 132. Tako i Franjić, Vanda, Upravljačka prava dioničara s posebnim osvrtom na pravo na obaviještenost, str. 1-13., dostupno na: <https://www.vtsrh.hr> (13.04.2021.), str. 8.

Razlog tomu je što je, u slučaju spora, dužnost suda ispitati je li razlog uskrate davanja obavještenja opravdan.⁶⁵⁸ Pritom je teret dokaza postojanja opravdanog razloga za uskratu na upravi društva.⁶⁵⁹ Kada bi teret dokaza opravdanosti uskrate obavijesti bio na dioničaru koji je zahtjev postavio, njegov bi položaj time bio znatno otežan, jer bi morao dokazivati negativne činjenice, što bi ostvarenje njegova prava na obaviještenost znatno oslabilo i otežalo.⁶⁶⁰ Hrvatski je zakonodavac, prije taksativnog navođenja pojedinačnih razloga uskrate prava na obaviještenost utvrđenih točkama 1.-6., u čl. 287. (2) ZTD-a uvodno propisao kako uprava može uskratiti davanje obavijesti samo u tim navedenim slučajevima. Pritom je potrebno naglasiti važnost riječi *samo*.⁶⁶¹ Stoga se obavijesti mogu uskratiti u taksativno propisanim slučajevima navedenim u st. 2. čl. 287. ZTD-a. Opisana taksativnost potvrđena je u sudskim presudama VTSRH-a.⁶⁶² Taksativni razlozi predviđeni hrvatskim pravom su: nastanak štete; porezna pitanja; razlika između vrijednosti navedene u poslovnim knjigama društva te višoj vrijednosti; metode izrade financijskih izvješća društva i procjene vrijednosti imovine, prihoda i rashoda; kažnjiva radnja; dostupnost obavijesti na internetskoj stranici. Navedene su kategorije pravni temelj za odbijanje davanja zatražene obavijesti, a dioničar koji je sa zahtjevom odbijen može zatražiti da se pitanje koje je postavio, kao i razlog zbog kojeg je odgovor uskraćen, navedu u zapisniku o radu glavne skupštine.⁶⁶³ Propisivanjem taksativno određenih razloga uskrate prava na obaviještenost, zakonodavac je podignuo interes društva na višu razinu te je individualne interese dioničara podredio interesu društva.⁶⁶⁴ Istodobno je dikcijom „može“ potvrdio diskrecijsku ovlast uprave da može, ali ne mora odbiti obavijesti.

Kada je riječ o njemačkom uređenju uskrate prava na obaviještenost, čl. 131. (3) AktG-a postulira u korist društva zakonsko pravo odbijanja pružanja, a koje provodi uprava. Preduvjet za takvo pravo odbijanja davanja informacija je da dioničar uopće može zatražiti podatke u skladu s čl. 131. (1) AktG-a tako da se ispune sve pozitivne pretpostavke njegove realizacije (ovlaštenik, adresat prava na obaviještenost, povezanost s poslovima društva i predmetom raspravljanja na

⁶⁵⁸ Potvrđeno presudom VTSRH, Pž-1868/07-3 od 8. lipnja 2007.; VTSRH, Pž-1378/08 u presudi od 12. ožujka 2008.; VTSRH, P-5752/19 od 17. listopada 2019., VTSRH, Pž-7230/03 od 20. siječnja 2004.

⁶⁵⁹ Slakoper, Z., Buljan, V., op. cit., str. 309.

⁶⁶⁰ Parać, Z., op. cit., str. 133.

⁶⁶¹ “Uprava, odnosno izvršni direktori mogu uskratiti davanje obavijesti samo:...”.

⁶⁶² VTSRH, Pž-3251/18 od 22. svibnja 2018. Dodatno vidjeti: VTSRH, Pž-1378/08 od 12. ožujka 2008. koji je potvrdio da, ako uprava dioničaru ne pruži pravodobno obavještenja, tada se mora pri uskrati pozvati na neki od razloga propisanih odredbom čl. 287. (2) ZTD-a.

⁶⁶³ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 537.

⁶⁶⁴ Parać, Z., op. cit., str. 132.

glavnoj skupštini). Zajedničko obilježje između pojedinih razloga uskrate obavijesti je da se svi temelje na zaštiti društva od nepovoljnog položaja zbog sveobuhvatne obveze informiranja prema čl. 131. (1) AktG-a.⁶⁶⁵ Okolnost koja može biti neki od razloga uskrate mora biti objektivno postojeća, a odluka uprave o odbijanju davanja informacija podložna je sudskoj provjeri.⁶⁶⁶ U pogledu sadržaja, zakonski razlozi uskrate temelje se na različitim *rationes legis*.⁶⁶⁷ Članak 131. (3) AktG-a nudi iscrpan katalog razloga uskrate, tako da drugi razlozi (primjerice zakonske ili ugovorne obveze povjerljivosti) ne daju pravo upravi na uskratu, osim ako se oni mogu podvesti pod propisane razloge.⁶⁶⁸ Njemački zakonodavac propisao je ukupno sedam razloga uskrate koji uglavnom odgovaraju razlozima uskrate u hrvatskom pravu, uz jednu razliku, a to je da je propisan dodatni razlog koji se odnosi na kreditne institucije ili pružatelja financijskih usluga. Članak 131. (3) AktG-a prvom rečenicom, prije taksativnog navođenja razloga uskrate, utvrđuje da uprava može odbiti zahtjev za informacijama u slučajevima koji slijede.⁶⁶⁹ Niti jedan drugi organ ili osoba

⁶⁶⁵ Za razliku od čl. 112. (3) AktG 1937, koji je zahtijevao odmjeravanje interesa u obliku opće klauzule („pretežni interesi društva“), čl. 131. (3) AktG-a navodi različite razloge odbijanja u kojima se informacije mogu odbiti zbog pretežnog interesa društva. Za razliku od uređenja koje je prethodilo donošenju AktG-a 1965, osnova za uskratu treba se objektivno utvrditi. Vidjeti: Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 145. Kersting ističe da čl. 131. (3) AktG-a rješava sukob interesa koji može nastati unatoč objektivnoj korisnosti davanja informacija. Kersting, Christian, Billerbeck, Robert, Auskunftsverweigerungsrecht und Auskunftsverweigerungspflicht, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 34(2019), str. 1326-1333., str. 1327.

⁶⁶⁶ Kubis ističe da je to razlika u odnosu na uređenje instituta čl. 127. AktG-om iz 1937. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339, AktG § 131, Rn. 109. Tako i Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 152.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 35; Schaal, Hans Jürgen, u: Erbs, Georg, Kohlhaas, Max (Hrsg.), Strafrechtliche Nebengesetze, München, C.H. Beck, 2022., AktG § 131, Rn. 4.

⁶⁶⁷ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 37.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 147.

⁶⁶⁸ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 146. Primjerice, dužnost povjerljivosti i čuvanja poslovne tajne u skladu s čl. 93. (1) AktG-a nije razlog za uskratu, kao ni Opća uredba o zaštiti podataka (Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka), SL L 119, 4.5.2016.) (u daljnjem tekstu: GDPR) i bankarska tajna. O taksativnosti liste isto i: Kersting, C., Billerbeck, R., op. cit., str. 1327. BayObLG je u presudi 3Z BR 324/95 od 20. ožujka 1996. potvrdio kako se uskrata podataka ne može opravdati činjenicom da lokalni običaj pretpostavlja tajnost određenih podataka o sadržaju. Odredba o razlozima uskrate iz čl. 131. (3) AktG-a obuhvaća konačni popis te lokalni promet ili trgovinski običaji to ne mogu proširiti.

⁶⁶⁹ *Der Vorstand darf die Auskunft verweigern,...* Za odbijanje davanja informacija odgovorna je čitava uprava, pri čemu se često pretpostavlja podrazumijevani pristanak svih njezinih članova. Potrebna je jednoglasna odluka uprave, a ako se ona ne postigne, ne može se smatrati da je donesena odluka o uskrati. Pritom nije potrebna suglasnost o razlozima zbog kojih se informacija uskraćuje. Odluka o odbijanju informacija može se donijeti čak i prije održavanja glavne skupštine, a može se donijeti i implicitno. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 35. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 110.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 149.

u dioničkom društvu, osim uprave, odnosno izvršnih direktora, neće biti ovlaštena donijeti odluku o uskrati informacija dioničarima.⁶⁷⁰ Kako ne bi bilo spora oko toga kada je uprava ovlaštena odbiti informacije te da se dodatno istakne važnost davanja odgovora i potakne restriktivno tumačenje razloga uskrate, njemački je zakonodavac, nakon taksativno propisanih razloga uskrate,⁶⁷¹ izrijekom propisao kako nije dopušteno uskratiti obavijesti iz drugih razloga, osim gore navedenih. Time je jasno dao do znanja kako je ovlast uprave da uskrati tražene podatke ograničena na zakonom propisane razloge te nije dopušteno pozivanje na druge razloge.⁶⁷² Članak 131. (3) AktG-a regulira mogućnost uskrate obavijesti, dok se obveza uskrate uglavnom temelji na dužnoj pozornosti člana uprave koji je uredan i savjestan gospodarstvenik, posebice u odnosu na obvezu čuvanja poslovne tajne.⁶⁷³ Diskrecijska zona ne vrijedi ako bi uprava davanjem podataka prekršila svoju dužnost povjerljivosti i čuvanja poslovne tajne.⁶⁷⁴ Široko je uvriježeno mišljenje da nedostatak navođenja razloga, odnosno nedostatak obrazloženja uskrate nikako ne može promijeniti objektivno postojeće pravo odbijanja davanja informacija.⁶⁷⁵ Ono što se može pojaviti kao problem je da će društvo morati snositi troškove sudskog postupka radi davanja podataka ili radi pobijanja odluke glavne skupštine unatoč uspjehu društva u tom postupku, ako dioničar dokaže da bi se suzdržao od pokretanja predmetnih postupaka da je obrazloženje uskrate

⁶⁷⁰ Kubis ističe kako glavna skupština ne može donijeti odluku o uskrati. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 110.

⁶⁷¹ Članak 131. (3) druga rečenica AktG-a: *Aus anderen Gründen darf die Auskunft nicht verweigert werden.*

⁶⁷² Cvetko, M., op. cit., v. 5. Sklep. Stoga je Cvetko mišljenja kako je druga rečenica članka 131. (3) AktG-a svrhovita te ju ima smisla uvrstiti u odredbu slovenskoga zakona. U njoj se konkretno precizira da se, osim razloga utvrđenih u prvoj rečenici 3. st. čl. 131. AktG-a (stavci 1. do 7.), informacije dioničarima ne mogu odbiti.

⁶⁷³ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 35.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 151.; Kersting, C., Billerbeck, R., op. cit., str. 1326-1327.

⁶⁷⁴ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 112. S tim je suglasan i Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 151.

⁶⁷⁵ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 113. Isto smatraju: Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 150. te Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 36. Da društvo ne mora obrazložiti razloge uskrate potvrdila je sudska praksa: OLG Frankfurt, Savezna Republike Njemačka, odluka 5 U 191/84 od 15. travnja 1986. te KG, odluka 2 W 4531, 4642/93 od 30. lipnja 1994.

dobio na glavnoj skupštini.⁶⁷⁶ Uprava mora razloge uskrate učiniti vjerojatnim, a dalje je na dioničaru da ih ospori.⁶⁷⁷

U slovenskom pravu, kada se razmatra pitanje pod kojim je pretpostavkama uprava ovlaštena uskratiti odgovor na informacijski zahtjev dioničara, mjerodavna je odredba st. 2. čl. 305. ZGD-1. Društvo ima pravo, da iz zakonski određenih razloga, odbije ispuniti dioničaru informacijski zahtjev, a koje realizira uprava društva.⁶⁷⁸ Gramatičkim tumačenjem slovenske pravne norme *Poslovodstvu ni treba dati podatkov le:...*, kao i kod slične odredbe iz ZTD-a, može se primijetiti kako je cilj slovenskoga zakonodavca bio stvoriti obvezu upravi društva da daje odgovor na pitanje dioničarima u svim situacijama, osim ako se ne ostvari neki od razloga uskrate.⁶⁷⁹ Budući da se zakonom propisani razlozi uskrate prava na obaviještenost tiču vođenja poslova društva, nije primjereno da o njima odlučuje glavna skupština.⁶⁸⁰ Uprava ne mora opravdavati odbijanje zahtjeva za informacijama.⁶⁸¹ Taksativno propisani razlozi zbog kojih uprava ima pravo pridržavati informacije odnose se na mogućnost nastanka štete, korištene knjigovodstvene metode, počinjenje kaznenog djela, prekršaja ili kršenje dobrih poslovnih običaja te objava podataka na internetskim stranicama društva.⁶⁸² Kada se ova lista razloga usporedi s hrvatskim pravom, uočava se da je slovenski zakonodavac skratio listu razloga uskrate napustivši razloge porezne naravi, kao i skrivenih rezervi.

Budući da institut prava dioničara na informacije o poslovima društva nameće potrebu uspostave pravne ravnoteže općeg načela prava na informacije te potrebe zaštite osjetljivih

⁶⁷⁶ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 114. Štoviše, Poelzig smatra kako se pružanje razloga uskrate može i odgoditi do početka sudskoga postupka pružanja podataka. Poelzig, D. u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 150.

⁶⁷⁷ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 35.

⁶⁷⁸ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 78.; Cvetko, M., op. cit., v. 1. Uvod.

⁶⁷⁹ Podgorelec ističe da će donošenje odluke uprave o uskrati ovisiti o tome jesu li ispunjene opće pretpostavke za udovoljavanje zahtjevu. Zahtjev za informacijom o poslovima društva koja je potrebna za prosudbu točke dnevnog reda glavne skupštine ili o pravnim i poslovnim odnosima s povezanim društvima, mora postaviti dioničar društva. Ako one nisu ispunjene, zahtjev se mora zbog toga uskratiti. Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 220.

⁶⁸⁰ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 220. Prema samom zakonu, dioničar nema nikakva prava na temelju kojih bi mogao pregledati poslovne knjige i provjeriti primjerenost poslovanja dioničkog društva (iznimka je pristup registru dionica). Inače je ovlast pregleda i provjere knjiga i dokumentacije društva u nadležnosti nadzornog odbora, a pregled knjiga i pravilnost poslovanja također je odgovornost revizora, o čijem izboru moraju odlučiti dioničari na glavnoj skupštini društva i na koji mu se način povjerava pregled poslovanja društva. Pečenko, B., op. cit., v. Nadzor nad delom in poslovanjem družbe.

⁶⁸¹ Cvetko, M., op. cit., v. 4. Zahteva za protokoliranje, 4.1. Splošno.

⁶⁸² Markovič Čas, A., op. cit., str. 547.

poslovnih interesa društva, uprava društva ima osjetljiv zadatak pravilno uravnotežiti između zaštite prava dioničara na informacije i zaštite interesa društva, povjerljivih informacija i poslovnih tajni. Nacionalni propisi nerijetko sadrže samo temeljne odredbe o postupku i razlozima uskrate obavijesti dioničarima društva, a ista je situacija i kada je riječ o statutima dioničkoga društva koji rijetko sadrži iscrpnije ili detaljnije odredbe koje se odnose na odbijanje pristupa informacijama. Stoga je na upravi društva težak zadatak ispunjenja legitimne uskrate informacija dioničarima.⁶⁸³ Prema tome, iako je ovo pravo zajamčeno nacionalnim propisima dioničarima, uočava se bojazan da bi dioničari mogli zloupotrijebiti pravo postavljanja pitanja i primanja informacija o poslovima društva, što je ujedno razlog zbog kojeg većina nacionalnih propisa uključuje određena ograničenja prava na obaviještenost i nameće uvjete za njegovo ostvarivanje.⁶⁸⁴ Zakonodavci iz osnovnog usporednopravnog uzorka u svojim su zakonima propisali pojedinačne razloge zbog kojih je uprava ovlaštena odbiti pružiti zahtijevane informacije te je, načelno, riječ o istovrsnim razlozima uskrate. No, na široj usporednopravnoj slici može se primijetiti kako je broj razloga uskrate vrlo neujednačen, što će također biti predmet rasprave. U nastavku, analiza usporednopravnih rješenja će slijediti taksonomiju razloga kako je prikazano u tablici 2.

Tablica 2.: Usporedni prikaz razloga uskrate u državama članicama Europske unije

	Vjerojatnost nastanaka štete	Zaštita povjerljivosti i poslovnih interesa društva	Porezni razlozi	Skrivene rezerve	Računovodstvene metode i metode vrednovanja	Otkrivanje podataka kao temelj kaznene odgovornosti	Posebni propisi za kreditne institucije	Dostupnost na internetskoj stranici	Priprema i osiguranje reda na glavnim skupštinama
Austrija	+					+		+	
Belgija	+	+							
Bugarska						+			
Češka	+							+	
Cipar								+	+
Danska	+							+	
Estonija	+								
Finska	+								
Francuska								+	
Grčka								+	
Hrvatska	+		+	+	+	+		+	
Irska		+						+	+
Italija								+	
Latvija	+	+							

⁶⁸³ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 169.

⁶⁸⁴ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 170.

Litva		+						+	
Luksemburg		+						+	+
Mađarska		+							
Malta	+	+						+	+
Nizozemska		+							
Njemačka	+		+	+	+	+	+	+	
Poljska	+					+		+	
Portugal	+	+							
Rumunjska								+	
Slovačka	+							+	
Slovenija	+				+	+		+	
Španjolska	+							+	
Švedska	+								
Ujedinjeno Kraljevstvo		+						+	+
UKUPNO	16	10	2	2	3	6	1	19	5

U navedenoj tablici daje se pregled razloga uskrate prema taksonomiji koja odražava sve poznate razloge uskrate prema pravima država članica EU-a. Iz podataka uvrštenih u tablicu razvidno je da najveći broj država članica kao razlog uskrate primjenjuje dostupnost na internetskoj stranici društva (19), vjerojatnost nastanka štete (16) te zaštitu povjerljivosti i poslovnih interesa društva (10). Iza toga slijedi otkrivanje podataka kao temelj kaznene odgovornosti koji kao razlog uskrate propisuje šest pravnih sustava te pripremu i osiguranje reda na glavnim skupštinama u samo pet pravnih sustava. Također se moguće uočiti da se države osnovnog usporednopravnog uzorka ističu uređenjem razloga uskrate. Najveći broj razloga uskrate imaju zakonodavstva iz osnovnog usporednopravnog uzorka, pa prema tome i hrvatsko, dok njemačko pravo ima apsolutno najveći broj razloga uskrate. Tako jedino Njemačka propisuje kao razlog uskrate propise za kreditne institucije. Porezne razloge i razloge skrivenih rezervi jedino određuju Hrvatska i Njemačka, dok su sve tri države osnovnog uzorka propisale računovodstvene metode i metode vrednovanja.

3.2.3.1.1. Mogućnost nastanka štete

Prema hrvatskom pravu, uprava može uskratiti obavijesti dioničaru na glavnoj skupštini kada bi prema razumnoj gospodarskoj prosudbi davanjem takve obavijesti društvu ili s njime povezanom društvu mogla nastati šteta (prva točka čl. 287. (2) ZTD-a). Riječ je, o primjerice poslovnoj tajni, podatku koji bi tržišni konkurenti toga društva mogli iskoristiti kao prednost ili

podatci o ugovorima koje tek treba sklopiti, odnosno koji su u etapi pregovora. Na upravi je teret dokaza je li uskrata obavijesti bila opravdana ili nije, o čemu konačnu odluku u slučaju spora donosi nadležni sud.⁶⁸⁵

Prema slovenskom pravu, prvi razlog uskrate propisan ZGD-1 (čl. 305. (2), prva točka) jednako se odnosi na situacije kada bi pružanje obavijesti, po razumnoj gospodarskoj procijeni, moglo dovesti do nastanka štete društvu ili povezanom društvu.⁶⁸⁶ Pritom, je li riječ o takvoj informaciji, neće ovisiti o subjektivnoj procjeni članova uprave, već je odlučan standard pozornosti dobroga gospodarstvenika kao objektivnog mjerila.⁶⁸⁷ Stajalište je doktrine da je važan trenutak za prosudbu mjerila razumne gospodarske procjene upravo trenutak postavljanja pitanja na glavnoj skupštini,⁶⁸⁸ kao i da se izraz šteta mora shvatiti ne samo kao šteta na temelju čl. 132. slovenskoga Zakona o obveznim odnosima (*Obligacijskog zakonika*),⁶⁸⁹ već i kao bilo kakva značajna šteta za bilo koji interes društva.⁶⁹⁰

U njemačkom je pravu u čl. 131. (3) u prvoj točki AktG-a propisan kao prvi razlog uskrate nastanak nepovoljnog položaja za društvo.⁶⁹¹ Već se na prvi pogled može zaključiti kako je riječ

⁶⁸⁵ Barbić, J., *Pravo društava*, op. cit., u bilj. 36., str. 538.

⁶⁸⁶ ...*če je davanje podataka po razumnoj gospodarski presoji tako, da bi lahko družbi ali povezani družbi povzročilo škodo...* Primjerice, VS u Ljubljani, u presudi VSL sodba I Cpg 1811/2014 od 24. ožujka 2015. iznijedrio je stav kako nije osnovano pozivanje na bankarsku tajnu kao razlog uskrate i moguću štetu koja bi nastala otkrivanjem podataka o određenoj cijeni vlastitih stečenih dionica jer takvi podatci po prirodi stvari nisu bankarska tajna. Dodatno, VS u Ljubljani, VSK sklep I Cpg 1436/2010 od 11. siječnja 2011. utvrdio je stajalište da je pravila o upoznavanju sudionika postupka za odlučivanje o primjerenosti otpremnine (dioničara) sa svim prikupljenim dokaznim materijalom potrebno uskladiti sa sadržajem prava dioničara na obaviještenost. Nema prepreke da se sudioniku postupka na njegov prijedlog ne omogući uvid u konkretno određeni dokument, iako sadržaj materijala nedvojbeno razotkriva ekonomsko-financijski položaj protivnog sudionika u većoj mjeri negoli je opravdano za društvo u uobičajenim okolnostima.

⁶⁸⁷ Podgorelec, P., *Pravica delničarja do obveščenosti*, op. cit., u bilj. 62., str. 220.

⁶⁸⁸ Drnovšek, G., *Delničarjeva pravica do obveščenosti*, op. cit., str. 41.

⁶⁸⁹ Riječ je o šteti koja može biti smanjenje imovine (obična šteta), sprječavanje povećanja imovine (izmakla korist), kao i nanošenje drugome tjelesne ili duševne boli ili straha te kaljanje ugleda pravne osobe (nemovinska šteta). Vidjeti čl. 132. *Obligacijski zakonik* (Uradni list RS, št. 97/07 – uradno prečišćeno besedilo, 64/16 – odl. US in 20/18 – OROZ631).

⁶⁹⁰ Podgorelec, P., *Pravica delničarja do obveščenosti*, op. cit., u bilj. 62., str. 220., Drnovšek, G., *Delničarjeva pravica do obveščenosti*, op. cit., str. 41. Kada pružanje informacija može prouzročiti štetu samom društvu ili povezanom društvu, tada odredba zakona upravi dopušta zadržavanje podataka koji tvore poslovnu tajnu. Juhart, M., op. cit., str. 26. U sudskom postupku koji je vodilo VS u Kopru, VSK sklep Cpg 47/2015 od 20. svibnja 2015., Sud se nije složio s ocjenom prvostupanjskog suda da bi informacije o poslovnoj i financijskoj aktivnosti društva mogle biti važne za konkurenciju (pozivajući se na one općenite poput cijene, poslovne politike, stope amortizacije, uvjete prodaje ili kupnje, udjele, ulaganja, upoznavanje s vrstama financijskih ulaganja, itd.) na način da bi njihovo javno objavljivanje moglo naštetiti društvu te da nema konkretnih i razumnih argumenata da bi svako javno otkrivanje ovih podataka drugoj strani moglo prouzročiti štetu.

⁶⁹¹ ...*I. soweit die Erteilung der Auskunft nach vernünftiger kaufmännischer Beurteilung geeignet ist, der Gesellschaft oder einem verbundenen Unternehmen einen nicht unerheblichen Nachteil zuzufügen...* Tako i Spindler, G., op. cit., str. 207. Neki autori smatraju kako je upravo ovaj razlog najvažniji razlog uskrate. Vidjeti u: Schaal, H., u: Erbs, Georg, Kohlhaas, Max (Hrsg.), op. cit., 2019., u bilj. 382., AktG § 131, Rn. 4.

o strožem uređenju. Uprava može odbiti pružiti informacije ako je na temelju razumne gospodarske prosudbe prikladno da će zbog toga za društvo ili s njim povezano društvo nastati nepovoljan položaj koji nije samo neznatan.⁶⁹² Prikladnost pružanja informacija kada je riječ o nepovoljnom položaju koji nije neznatan (odnosno koji je značajniji) mora se utvrditi isključivo objektivno i podložno je neograničenom sudskom preispitivanju. Mjerilo za to je “razumna gospodarska prosudba“ (njem. tzv. *vernünftiger kaufmännischer Beurteilung*) u vrijeme postavljanja pitanja na glavnoj skupštini.⁶⁹³ Uprava je ovlaštena na uskratu obavijesti ako društvu ili s njim povezanom društvu prijeti nepovoljni položaj koji nije neznatan (njem. tzv. *nicht unerheblichen Nachteil*). U tumačenju ovog termina potrebno je ispravno pravno procijeniti opseg nepovoljnog položaja te prema tome, on ne bi smio biti neznatan. U procjeni je li on značajan, uprava ga mora odvagnuti u odnosu na prednosti koje nastaju slijedom činjenice davanja informacija.⁶⁹⁴ Prema tome, pod nepovoljnim položajem podrazumijeva se svaka ozbiljna povreda interesa dioničkog društva.⁶⁹⁵ Takvo ozbiljno narušavanje interesa društva može dovesti do ekonomskih gubitaka za društvo (primjerice otkrivanjem internih izračuna, rezultata istraživanja i razvoja ili strateških korporativnih ciljeva),⁶⁹⁶ ali ne mora nužno biti riječ o financijskom gubitku.⁶⁹⁷ Da bi uprava primijenila ovaj razlog uskrate, nije odlučujuće hoće li nepovoljni položaj

⁶⁹² Kersting je stajališta kako se neodređeni pravni pojmovi *vernünftige kaufmännische Beurteilung* (razumna gospodarska prosudba), *geeignet* (prikladan) te *nicht unerheblicher Nachteil* (ne samo neznatan nepovoljni položaj) trebaju detaljnije definirati. Kersting, C., Billerbeck, R., op. cit., str. 1328.

⁶⁹³ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 115. Prema Kerstingu i Poelzigu, odlučujuće je stajalište objektivnog i razumnog gospodarstvenika. Kersting, C., Billerbeck, R., op. cit., str. 1330.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 165.

⁶⁹⁴ Kersting, C., Billerbeck, R., op. cit., str. 1329.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 116.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 39.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 164.

⁶⁹⁵ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 38. Potvrđeno presudom LG Frankfurt a.M., 3-5 O 68/10 od 17. svibnja 2011.

⁶⁹⁶ Poelzig smatra kako se to posebno odnosi na informacije koje konkurentima omogućuju donošenje zaključaka o poslovnoj strategiji ili politici cijena, poput informacija o očekivanjima zarade, bruto dobiti ili istraživanju i razvoju. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 158.1

⁶⁹⁷ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 115. Siems kao primjer najčešće ozbiljne povrede interesa navodi okolnost kada unutarnji poslovi društva (primjerice nadzornog odbora) ne smiju biti otkriveni konkurenciji. Objavljivanje podataka o postupcima ili nagodbama koji su u tijeku također mogu prouzročiti štetu društvu ako zbog toga ne dođe do njihova uspješnog okončanja. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 38. Poelzig ističe kako nepovoljan položaj ne mora nužno biti financijski gubitak, već društvo može trpjeti štetu, odnosno biti u nepovoljnom položaju zbog kršenja zakona u obliku prijetećih sankcija, primjerice kod kršenja GDPR-a ili povrede osobnih prava. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 156. Kersting kao primjer gubitaka koji se ne mogu jednostavno ekonomski izmjeriti, ali

nužno nastati, već može li njime rezultirati davanje obavijesti.⁶⁹⁸ Pojava nepovoljnog položaja mora biti vjerojatna.⁶⁹⁹ U pravilu bi trebalo biti dostatno da uprava sažeto izloži razlog uskrate. Ako bi se zahtijevalo precizno navođenje i identificiranje nepovoljnog položaja kojim se opravdava uskrata, tada bi taj položaj u mnogim slučajevima nastao već samim obrazlaganjem zašto se odbija informacija.⁷⁰⁰ Njemački su sudovi rješavali različita pitanja uskrate obavijesti radi nastanka nepovoljnog položaja za društvo, primjerice uskratkom obavijesti o pojedinačnim uvjetima zajma⁷⁰¹ ili informacijama koje negativno utječu na planiranu kupnju i ulaganja, te se očekuju gubitci u cijeni kao rezultat objavljivanja politike ulaganja društva (pri čemu konkurencija također može steći znanje o korporativnoj politici ulaganja).⁷⁰² Njemačka je pravna doktrina raspravljala o pravu na uskratu temeljenom na predmetnom zakonskom razlogu u slučaju ugovornih obveza povjerljivosti sklopljenih s poslovnim partnerima društva.⁷⁰³ Njemački su sudovi riješili ovo pitanje utvrdivši kako se uprava, da bi opravdala odbijanje odgovora na pitanje,

moglu utjecati na interese, navodi otkrivanje primanja člana višeg rukovodstva, koji mogu otežati zapošljavanje radnika ili dovesti do povećanja plaće. Kersting, C., Billerbeck, R., op. cit., str. 1328.

⁶⁹⁸ Tako Schaal govori da je dostatan apstraktni rizik od nastanka štete (njem. *abstrakte Schadensgefahr*). Schaal, H., u: Erbs, Georg, Kohlhaas, Max (Hrsg.), op. cit., 2019., u bilj. 382., AktG § 131, Rn. 4. Siems upućuje na koncept opasnosti kod koje nije dostatno da se ona može općenito pojaviti u određenim okolnostima, već će to ovisiti o pojedinom slučaju. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 40. Kubis govori o tome da je dostatna svaka prijeteca ozbiljna šteta, čiji se ekonomski opseg ne može lako izmjeriti, Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 115. Dostatno je da nastanak prijeteći, uprava ne mora to smatrati sigurnim. Kersting, C., Billerbeck, R., op. cit., str. 1328.

⁶⁹⁹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 165. BayObLG, 3Z BR 324/95 od 20. ožujka 1996. utvrdio je kako se pojava nastanka štete, odnosno nepovoljnog položaja mora dati s vjerojatnošću koja graniči sa sigurnošću. Prema Drinhausen, u sudskom postupku društvo mora uvjerljivo dokazati štetne učinke bez otkrivanja štetnih činjenica, dok je na dioničaru odgovornost da dokaže da za društvo ne bi došlo do većih nedostataka otkrivanjem traženog podatka. Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 30. KG, u presudi 2 W 4531, 4642/93 od 30. lipnja 1994. utvrdio je kako u pravilu sud može potvrditi vjerojatnost nastanka štete samo ako su štetni učinci jasni i "vidljivi". U tim slučajevima od društva se mora barem zahtijevati da objasni negativne učinke štetnih činjenica na razumno vjerojatan način, bez otkrivanja štetnih činjenica.

⁷⁰⁰ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 118.

⁷⁰¹ OLG Köln, odluka 18 U 20/06 od 8. ožujka 2007. je utvrdio da uprava može uskratiti informacije koje bi konkurentima mogle olakšati donošenje zaključaka o poslovnoj strategiji. U predmetnom slučaju, doista bi se moglo pretpostaviti da će banci, kojoj se obrati društvo u budućim transakcijama, biti poznati uvjeti pod kojima je ugovoreno prethodno objavljeno financiranje. To bi značilo da bi društvu bilo teže dobiti jeftinije financiranje, jer bi se dotična banka uvijek mogla pozvati na uvjete iz prethodnog posla.

⁷⁰² KG, odluka 2 W 4531, 4642/93 od 30. lipnja 1994.

⁷⁰³ Za raspravu vidjeti: Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 117. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 38. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 157.

ne može pozivati na obvezu povjerljivosti koju ima prema trećoj strani.⁷⁰⁴ Kada je riječ o međuodnosu unutarnjih odnosa društva i povjerljivosti, smatra se da je u interesu društva i njegova funkcioniranja da se povjerljivost informacija iznesenih u raspravama na sjednicama nadzornog odbora i glasovanju njegovih članova mora strogo poštovati te uskratiti te informacije.⁷⁰⁵

Promatrajući uži usporednopravni uzorak, može se zaključiti kako sva tri nacionalna zakonodavca kao prvi razlog uskrate propisuju mogućnost nastanka štete za dioničko društvo ili određeni nepovoljni položaj zbog čega društvo ima pravo odbiti dostaviti informacije kako bi se zaštitilo. Hrvatsko i slovensko pravo propisalo je kao razlog uskrate mogućnost nastanka štete za društvo ili povezano društvo. Njemačko je pravo odredilo da uprava na temelju razumne gospodarske prosudbe može uskratiti obavijesti ako ocijeni da za društvo ili povezano društvo može nastati nepovoljni položaj koji nije neznatan. Pritom je potrebno istaknuti kako je njemački zakonodavac zauzeo najstroži stav propisavši mogućnost nastanka nepovoljnog položaja. Također je bitno komentirati činjenicu da je hrvatsko i slovensko pravo blaže u odnosu na Direktivu o pravima dioničara jer propisuje da se obavijest može uskratiti ako bi njezinim davanjem društvu ili povezanom društvu mogla nastati šteta, dok je u njemačkom pravu tu više usklađeno. Iako se, gledano strogo nomotehnički, ne može reći da ovaj razlog potpada u Direktivom o pravima dioničara propisane razloge uskrate, riječ je ipak o razlogu koji se u širem kontekstu može podvesti pod Direktivin razlog zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa, a koji će biti posebno analiziran u sljedećem poglavlju. Budući da je Direktiva instrument minimalne harmonizacije, njezin je cilj zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa društva postignut razlogom uskrate mogućnosti nastanka

⁷⁰⁴ BayObLG, u presudi 3Z BR 324/95 od 20. ožujka 1996. Vidjeti: BayObLG: Auskunftsanspruch des Aktionärs, op. cit., str. 996. Takav sporazum može opravdati uskratu samo ako postoji objektivna potreba za povjerljivošću, primjerice jer bi društvo u suprotnom mogla pretrpjeti značajnu štetu. U konkretnom postupku, društvo nije učinilo vjerojatnim postojanje objektivne potrebe za tajnošću nabavne cijene. Tako i LG Frankfurt a. M., odluka 3-05 O 54/19 od 24. listopada 2019., LG Frankfurt a.M., 3-5 O 68/10 os 17. svibnja 2011. U postupku koji je vodio LG Frankfurt a.M., 3-5 O 68/10 od 17. svibnja 2011. utvrđeno je da bankovna tajna u osnovi ne isključuje zakonsko pravo na obaviještenost, već se mora provesti uravnoteženje interesa. Pritom, pravo na obaviještenost ima određeni prioritet, osim ako se na temelju podataka mogu otkriti osobne okolnosti kupca. Sud nije prihvatio navode društva da ih bankarska tajna sprječava da informacije o prodaji određenih dionica daje svojim dioničarima. Tako i LG Frankfurt a.M., odluka 3-5 O 61/03 od 24. siječnja 2005., LG Frankfurt, 3-5 O 56/06 od 16. siječnja 2007.

⁷⁰⁵ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 160.1. BGH, I ZB 5/12 od 14. siječnja 2014. (OLG Stuttgart) potvrdio je kako se zaštita povjerljivosti i odgovarajuće pravo uprave da odbije informacije na glavnoj skupštini proteže i na suradnju između uprave i nadzornog odbora u području djelovanja nadzornog odbora. U postupku koji je vodio LG Frankfurt a.M., 3-5 O 68/10 os 17. svibnja 2011. postavilo se pitanje može li uprava uskratiti odgovor na pitanje o isplati otpremnine zaposlenicima koje je za dioničara bilo relevantno za donošenje odluke o davanju razrješnice članovima uprave, pozivajući se na potencijalni nastanak nepovoljnoga položaja za društvo. U tom je slučaju, sa stajališta razumnoga prosječnog dioničara, bilo važno je li prema diskrecijskoj ocjeni uprave isplaćena odgovarajuća otpremnina ili su zaposlenicima isplaćene neadekvatne svote. Prema ocjeni suda, uprava nema pravo uskrate jer je takva informacija bitna.

štete. Prema mišljenju autorice, za društvo šteta može nastati, između ostalog, i kao posljedica povrede povjerljivosti i interesa društva. Stoga se ne može zaključiti da se nacionalni razlozi i onaj određen Direktivom o pravima dioničara poklapaju, ali se navedeni nacionalni razlozi uskrate mogu podvesti i pod dopustivu mjeru ograničenja prava na obavještenost prema Direktivi o pravima dioničara zbog zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa društva. Cilj je sljedećega dijela ovoga poglavlja ukazati na nacionalna prava preostalih država članica EU-a koja su, između ostalog, kao razlog uskrate regulirala potencijalnu mogućnost nastanka štete za društvo ako ono odgovori na pitanje dioničara.

Na temelju navedenoga razloga uprava ima pravo u sljedećim državama članicama EU-a uskratiti odgovor na pitanje dioničara: Austriji, Belgiji, Češkoj, Danskoj, Finskoj, Latviji, Malti, Poljskoj, Slovačkoj, Švedskoj,⁷⁰⁶ Estoniji,⁷⁰⁷ Portugalu⁷⁰⁸ te Španjolskoj.⁷⁰⁹

⁷⁰⁶ Čl. 118. (3) *AktG(Ö)* (Austrija), čl. 7:139. (1) *CSA* (Belgija), čl. 359. *Zákon o obchodních korporacích* (Češka), čl. 102. (1) *Selskabsloven* (Danska), čl. 25. *Osakeyhtiölaki* (Finska), čl. 283. (2) *Komerclikums* (Latvija), pravilo 12.26 (1.-4.) *MFSA Full Listing Rules* (Malta), čl. 428. (2) *Kodeks spółek handlowych* (Poljska), (čl. 290. (2) i 291. (4) *Código das Sociedades Comerciais* (Portugal), čl. 180. (4) *Obchodný zákonník* (Slovačka), čl. 197. (3) *La Ley de Sociedades de Capital* (Španjolska), čl. 32. i 36. (7. poglavlje) *Aktiebolagslag* (Švedska).

⁷⁰⁷ Čl. 287. (2) *Äriseadustik* (Estonija). Tako Vutt i Vutt smatraju kako značenje sintagme "značajne štete" može tumačiti samo sudska praksa. Estonska je sudska praksa dala vrlo osnovno tumačenje ovog pravila: prilikom odlučivanja može li otkrivanje podataka nanijeti značajnu štetu društvu, svi razlozi i okolnosti trebaju se razumno razmotriti, a samo subjektivno mišljenje uprave ne može opravdati uskratu. Odbijanje pružanja informacija utemeljeno je samo ako postoji stvarna opasnost da bi otkrivanje dovelo do značajne štete (što nije nužno materijalna šteta) za društvo. Odbijanje nema osnove ako postoji opasnost da bi otkrivanje nekako naštetilo trećim osobama. Vutt, A., Vutt, M., *Shareholders' Individual Information Right: Prerequisites and Boundaries*, op. cit., u bilj. 51., str. 65. Estonski Vrhovni sud (*Riigikohus*) potvrdio je kako bi zahtjev za informacijama mogao biti u lošoj vjeri, posebno ako je utvrđeno da je svrha traženja informacija nanošenje štete društvu (npr. ako dioničar želi zlonamjerno iskoristiti primljene informacije za vlastite povlastice). Također, uskrata mora biti motivirana određenim razlogom, dok sama činjenica da traženi ugovori uključuju klauzulu o povjerljivosti, nije dostatna za uskratu. *Riigikohus*, 2-18-13213 od 19. listopada 2020., dostupno na: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=277166888> (13.12.2022.), Rn. 19. Vidjeti također *Riigikohus*, 2-16-3492/39 od 14. veljače 2018., u kojoj je Vrhovni sud utvrdio da bi se zahtjev za dostavu informacija mogao smatrati u lošoj vjeri, samo ako bi se utvrdilo da je svrha pitanja nanošenje štete društvu. Konkretno podnositelj je uglavnom tražio podatke o transakcijama s povezanim osobama i isplatama tim osobama. Više u: *Riigikohus*, 2-16-3492/39 od 14. veljače 2018., dostupno na: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=222279217> (13.12.2022.), Rn. 17. Uz to je Vrhovni sud utvrdio da ako dioničar zatraži neke informacije, a društvo odbije dati informacije na temelju čl. 287(2) *Äriseadustik* s pozivom na poslovnu tajnu, tada društvo mora opravdati da je riječ o poslovnoj tajni, a u slučaju spora sud to mora procijeniti. Poslovne tajne ne mogu se opravdati tvrdnjom da u slučaju objave podataka društvo više ne bi moglo poslovati na uobičajeni način niti sklapati ugovore. Vidjeti: *Riigikohus*, 2-19-9918 od 21. listopada 2020., dostupno na: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=277346836> (13.12.2022.), Rn. 36.6.

⁷⁰⁸ Članak 291. (5) *Código das Sociedades Comerciais* određuje da se informacija smatra uskraćenom ako nije dostavljena u roku od 15 dana od primitka zahtjeva. U st. 2. dodatno je propisano kada uprava ne smije uskratiti informacije: ako je u zahtjevu navedeno da je informacija namijenjena utvrđivanju odgovornosti članova toga tijela ili nadzornog odbora, osim ako iz njegovog sadržaja ili drugih okolnosti nije jasno da to nije svrha zahtjeva za informacijama.

⁷⁰⁹ Iznimka od navedenoga pravila propisana je st. 4. tako da uskrata nije dopuštena ako zahtjev podupiru dioničari koji predstavljaju najmanje dvadesetpet posto temeljnoga kapitala. Statutom se može odrediti niži postotak, uz uvjet da je veći od pet posto temeljnoga kapitala. Vrhovni sud Kraljevine Španjolske (*Tribunal Supremo*) u svojoj je presudi

Grčko je uređenje specifično. U situacijama podnošenja pitanja bilo pojedinačnog dioničara, bilo dioničara koji predstavljaju jednu dvadesetinu, odnosno jednu petinu uplaćenoga temeljnog kapitala, uprava može uskratiti obavijesti zbog vrlo važnoga razloga (čl. 39. (4 i 5) grčkoga Zakona o društvima kapitala).⁷¹⁰ Ovaj je pojam neodređeni pravni pojam koji se mora tumačiti u skladu s načelima dobre vjere.⁷¹¹

Nužno je upozoriti i na to da većina država koja kao razlog uskrate poznaje mogućnost nastanka štete za društvo, određuje da šteta koja bi davanjem obavijesti mogla nastati mora biti “značajnija” (Austrija, Danska, Estonija, Finska, Latvija, Portugal i Švedska). Ta značajka koja određuje vjerojatnost nastanka štete kao važnu, svakako se mora se ispitati, budući da ne može biti unaprijed određena. Nadalje, zabilježeno je da većina država promatranoga uzorka pri uređenju ovog razloga uskrate određuje da vjerojatnost nastanka štete može pogoditi i samo dioničko društvo o kojem je riječ i društvo koje je s njime povezano (Austrija, Češka, Latvija, Poljska, Portugal, Slovačka i Španjolska).

3.2.3.1.2. Zaštita povjerljivosti i poslovnih interesa društva

Prema Direktivi o pravima dioničara, pravo postavljanja pitanja i obveza odgovora podložno je mjerama koje država članica može poduzeti, ili dopustiti društvima da ih poduzmu, da bi se osigurala zaštita povjerljivosti i poslovnih interesa društva. Riječ je o razlogu uskrate koji hrvatski, njemački te slovenski zakonodavac nisu izrijekom iskoristili kao mogućnost uskrate zajamčene Direktivom. No, ako se ovaj razlog uskrate sagleda šire, može se zaključiti da se

od 12. studenoga 2014. potvrdio da je zakonska regulativa prava dioničara na obaviještenost obvezna te se ono ne može ukinuti ili ograničiti statutom društva ili internim aktima glavne skupštine. Može se i urediti oblik ostvarivanja prava tako da dioničar zna putem kojih kanala može formulirati zahtjev za informacijama. Nije dopustivo da se podzakonskim aktima ograničava opseg zakonom priznatog prava dioničara na informaciju, primjerice kada su predviđeni razlozi za uskraćivanje informacija koji nadilaze one koji proizlaze iz zakonske regulative ili kada je upravi dana pretjerana diskrecijska ovlast da uskrati tražene informacije, uključivanjem u statute vrlo širokih općih klauzula za definiranje pretpostavki uskrate. Vrhovni sud Kraljevine Španjolske potvrdio je da se informacije mogu uskratiti kada objavljivanje informacija šteti korporativnom interesu, ali se ta iznimka mora tumačiti restriktivno (presuda STS br. 547/1997 od 12. lipnja 1997.) i ne može se miješati s interesom društva za neobjavljivanjem određenih podataka ili s interesom uprave da sakrije određene detalje njihova upravljanja (primjerice Tribunal Supremo, STS 986/2011 od 16. siječnja 2011. i STS 531/2013 od 19. rujna 2013.). Vidjeti: Tribunal Supremo, STS 608/2014, op. cit., vidjeti: pravni temelj, 3. dio, br. 2-3, 5.

⁷¹⁰ Studija kao primjere bitnoga razloga navodi situacije kada uprava osnovano sumnja u prihvaćanje zahtjeva; kada zaključi da je šteta koja za dioničara može nastati uskratom informacija manja od povrede interesa društva; kada postoji stvarna objektivna nemogućnost pružanja traženih informacija. *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 263., 545.

⁷¹¹ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 545.

kršenjem povjerljivosti i interesa društvu može nanijeti šteta. Takvom se argumentacijom može doći do zaključka kako se nastanak štete kao razlog uskrate može podvesti pod “kišobran” iznimke propisane Direktivom o pravima dioničara.⁷¹² Direktiva daje društvima pravni okvir za zaštitu poslovne tajne i poslovnih interesa kao kategorije koja je iznad interesa dioničara.⁷¹³ U pogledu osnovnog usporednopravnog uzorka, razlog uskrate mogućnosti nastanka štete za društvo ili povezano društvo, prema hrvatskom i slovenskom pravu, odnosno ako uprava na temelju razumne gospodarske prosudbe ocijeni da za društvo ili povezano društvo može nastati nepovoljni položaj koji nije neznatan, prema njemačkom pravu, autorica smatra usklađenim s Direktivom, iako se nomotehnički ne može ubrojiti u razloge uskrate predviđene Direktivom. Takvo se rješenje ocjenjuje kvalitetnim jer Direktiva predstavlja instrument minimalne harmonizacije, a razlogom uskrate mogućnosti nastanka štete dostignut je cilj zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa društva koji je njome propisan, a koji države članice trebaju dostići implementacijom u nacionalna prava.

U nastavku su prikazane države članice koje su razloge zaštite povjerljivosti te interesa društva postavile na razinu uskrate tako da su doslovno prenijele odredbe predmetne Direktive: Luksemburg, Irska, Malta i Ujedinjeno Kraljevstvo.⁷¹⁴

Nizozemski zakon pravo na obaviještenost ograničava samo u odnosu postojanja pretežnog prevladavajućeg interesa društva.⁷¹⁵ Nizozemski je zakonodavac čl. 2:107(2) BW-a propisao da uprava i nadzorni odbor nisu dužni glavnoj skupštini dostaviti sve tražene podatke ako se tomu protivi značajan interes društva.⁷¹⁶ Sintagma značajni interes društva kao razlog uskrate usklađena je s odredbom čl. 9. (2) Direktive o pravima dioničara, koja određuje poslovne interese

⁷¹² Tako Van der Elst u odnosu na njemačko pravo smatra kako se prvi razlog uskrate prema čl. 131. (3) prvoj točki AktG-a (nastanak štete) može tumačiti u skladu s odredbama Direktive o pravima dioničara kao zaštitu poslovnih interesa i/ili zaštitu povjerljivosti. Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 52.

⁷¹³ Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 6.

⁷¹⁴ Čl. 7. (1) *Loi du 24 mai 2011* (Luksemburg), čl. 1107. (2) *Companies Act 2014* (Irska), pravilo 12.26 (1.-4.) *MFSA Full Listing Rules* (Malta), čl. 319A (2) *Companies Act 2006* (Ujedinjeno Kraljevstvo). Predsjednik glavne skupštine mora biti siguran da se jedna od iznimki navedenih u čl. 319A *Companies Act 2006* primjenjuje kada odbije odgovoriti na pitanje. Prema Laffare, ako smatra da pitanje nije u interesu društva, predsjednik bi glavne skupštine trebao objektivno objasniti zašto je tomu tako. Lafarre, A., op. cit., str. 41-42.

⁷¹⁵ Ne postoji zakonska odredba koja određuje objavu pitanja i odgovora na internetskim stranicama društva kako bi se spriječila pojava suvišnih pitanja, što u konačnici rezultira pravom dioničara da uvijek primi odgovor. Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 53.

⁷¹⁶ Pannekoek kao primjer navodi situaciju kada uprava može odbiti pružiti komercijalno osjetljive informacije koje mogu negativno utjecati na konkurentnost društva. Pannekoek, M., *Shareholders' rights in private and public companies in The Netherlands: overview*, op. cit. Značajan interes može biti i ako se interni odnosi u društvu mogu ozbiljno narušiti nepotrebnim pružanjem informacije. Klaver, H., op. cit.

društva i zaštitu povjerljivosti kao kategorije koje se trebaju štiti. ⁷¹⁷ U službenom parlamentarnom dokumentu nizozemskoga zakonodavca dan je primjer „značajnog interesa“ (nizoz. *zwaarwichtig belang*) kao informacije koja može naštetiti konkurentnosti društva. ⁷¹⁸ Sudska je praksa utvrdila kako ugovor o povjerljivosti sklopljen između društva i njegova najvećeg dioničara ne treba smatrati „značajnim interesom“ koji bi opravdao uskratu obavijesti (Rechtbank Amsterdam, JOR 2002/176 od 04. rujna 2002.). ⁷¹⁹ Lafarre ističe kako nije sasvim jasno treba li pojam „značajni interes“ tumačiti ekstenzivno ili restriktivno, ⁷²⁰ ali općenito tvrdi da bi uskrata odgovora trebala biti samo iznimna. ⁷²¹

Neki su zakonodavci država članica EU-a kao razlog uskrate u skladu sa zaštitom povjerljivosti društva prema odredbi Direktive o pravima dioničara propisali potrebu čuvanja tajne koja može proizlaziti iz zakona ili iz statuta društva: **Belgija** (čl. 7:139 (2) CSA (osim razloga nastanka štete): ovlast uskrate dodijeljena je i ovlaštenom revizoru propisivanjem dodatnoga razloga koji ga na to ovlašćuje, ako bi njegovo iznošenje podataka povrijedilo profesionalnu revizorsku tajnu); ⁷²² **Latvija** (čl. 283. (2) *Komerclikums*: uprava može odbiti davanje podataka samo ako se podatci ne smiju otkrivati jer je tako određeno zakonom ili statutom); **Portugal** (u slučaju zahtjeva pojedinačnog dioničara na glavnoj skupštini (čl. 290. (2) *Código das Sociedades Comerciais*) te kada dioničari čiji udjeli dosežu 10 % temeljnog kapitala pisanim putem zatraže od uprave dostavu podataka o poslovima društva (čl. 291. (4) *Código das Sociedades Comerciais*), uprava može odbiti samo ako bi njihovo davanje moglo prouzročiti povredu tajnosti nametnutu zakonom); **Litva** (čl. 16.-1. (4) *Akcinių Bendrovių Įstatymas*: kada se pitanja odnose na poslovnu (industrijsku) tajnu društva ili povjerljive informacije društva te kada se ne može utvrditi identitet dioničara koji je postavio pitanje); ⁷²³ **Mađarska** (čl. 298. (2) 2006. évi IV. törvény a gazdasági

⁷¹⁷ Lafarre, A., op. cit., str. 43-44. Jednako Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388., str. 191.

⁷¹⁸ Kamerstukken II, (2008-2009), op. cit., str. 15. Vidjeti primjerice: Lafarre, A., Van der Elst, C., op. cit., str. 6., a jednako i Vletter-van Dort, H., op. cit., u bilj. 475., str. 216.

⁷¹⁹ Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388., str. 191.

⁷²⁰ Za pregled različitih doktrinarnih stajališta o tumačenju pojma „značajni interes“, primjerice vidjeti: Deraedt, P.G., op. cit., str. 166.

⁷²¹ Lafarre, A., op. cit., str. 43-44. Dodatno, Klaver ističe kako pravo dioničara da traži „sve potrebne informacije“ nije neograničeno, već je obveza dioničara da poštuje granice razumnosti i poštenja. Klaver, H., op. cit.

⁷²² Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 51. Prema Laffare, kada je riječ o predmetnom razlogu uskrate, belgijski zakon usklađen je s odredbama Direktive o pravima dioničara. Lafarre, A., op. cit., str. 48.

⁷²³ Koje će se informacije smatrati poslovnom/industrijskom tajnom i povjerljivim informacijama društva određuje uprava društva (čl. 34. (3) *Akcinių Bendrovių Įstatymas*). Podatci koji prema ovom i drugim zakonima moraju biti javno dostupni ne mogu se smatrati poslovnom tajnom i povjerljivim informacijama. *Study on minority shareholders*

társaságokról: ako bi se odgovorima povrijedila poslovna tajna društva, uz iznimku da se podaci moraju dostaviti ako je to odlukom glavne skupštine naloženo upravi).

U kontekstu uskrate obavijesti radi zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa društva, u hrvatskom se pravu poslovna tajna može zaštititi i putem razloga uskrate otkrivanja podataka kao temelja kaznene odgovornosti. Riječ je o čl. 287. (2), točki 5. ZTD-a prema kojem uprava može uskratiti odgovor na pitanje kada bi ona davanjem obavijesti dioničaru učinila neku kažnjivu radnju.⁷²⁴

3.2.3.1.3. Porezni razlozi

Porezne razloge kao iznimku od obveze davanja odgovora na pitanja izrijekom su propisali hrvatski te njemački zakonodavac, dok je u slovenskom pravu taj razlog ispušten donošenjem novoga ZGD-1.

Prema hrvatskom pravu, ovaj razlog za uskratu obavijesti odnosi se na podatke koji se tiču poreznih davanja, odnosno visine pojedinih poreznih davanja, ali uz uvjet da je to u interesu zaštite povjerljivih podataka ili poslovnog interesa društva ili s njime poveznog društva (točka 2. čl. 287. (2) ZTD-a).⁷²⁵ *Ratio* je predmetne odredbe sprječavanje stvaranja različitih mišljenja i prosudbi koje možda nemaju stvarne veze s predmetnim društvom. Primjerice, dioničari bi na temelju obavijesti o plaćenim porezima mogli dobiti pogrešan dojam kako društvo raspolaže značajnim sredstvima na temelju uvida u metode obračuna, iznose kamata koje plaća te vrijednost vlastitoga kapitala, čime bi potencijalno mogli biti dovedeni u zabludu te, primjerice zahtijevati isplatu dividende. To se predmetnom odredbom nastoji spriječiti.⁷²⁶ Za razliku od njemačkog uređenja predmetnoga razloga uskrate, hrvatski je zakonodavac ovaj razlog uskrate dodatno uvjetovao kumulativnim interesom zaštite povjerljivih podataka ili poslovnog interesa društva ili s njime povezanog društva. Dakle, uprava ne može odbiti obavijest uvijek kada dioničar zahtijeva određene podatke porezne naravi, već samo onda ako bi utvrdila da bi se davanjem poreznih

protection, op. cit., u bilj. 78., str. 607. i 4230. Članak 16-1. (1) *Akcinių Bendrovių, Įstatymas* određuje da je društvo u slučaju odbijanja davanja odgovora na pitanja društvu dužno pisano navesti razloge prije glavne skupštine dioničara.

⁷²⁴ O tome detaljnije vidi *infra*, str. 184., potpoglavlje 3.2.3.1.6. Otkrivanje podataka kao temelj kaznene odgovornosti.

⁷²⁵ Primjerice, za raspravu o poreznom dugu trgovačkog društva vidjeti: Brnabić, Ratko, Ivkošić, Marko, *Odgovornost članova upravljačke strukture za porezni dug trgovačkih društava kapitala*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 55, (br. 1(2018)), str. 169-190., <https://doi.org/10.31141/zrpf.2018.55.127.169> (11.04.2023.).

⁷²⁶ Barbić, J., *Pravo društava*, op. cit., u bilj. 36., str. 538.

podataka ugrozio interes povjerljivosti podataka ili poslovni interes društva. Prema tome, hrvatski je zakonodavac otežao primjenu ovoga razloga uskrate.

Njemačko uređenje uskrate obavijesti također propisuje kao jedan od razloga pitanje poreznih davanja ili njihovu visinu (čl. 131. (3) točka 2. AktG-a.). To ponajprije uključuje porezne procjene u bilanci i porezne obveze društva te zahtjeve za povrat poreza (ne odnosi se samo na porez na dobit, već u načelu na sve vrste poreza).⁷²⁷ Prema stajalištu doktrine, odredba je namijenjena zaštiti dioničara od stvaranja pogrešnog zaključka na temelju informacija o poreznim procjenama ili visini pojedinačnih poreza koji upućuje da je dobit ujedno i ekonomski postignuta i moguće dostupna za raspodjelu.⁷²⁸ Direktiva o pravima dioničara predviđa samo mogućnost ograničavanja prava na obaviještenost radi zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa društva, ali ne i odredbu o razlogu uskrate zbog teme poreznih pitanja.⁷²⁹

Slovenski zakonodavac navedeni razlog uskrate ne propisuje u području poreza. Riječ je o razlogu uskrate koji je propisivao prvotni ZGD iz 1993.⁷³⁰ Novim ZGD-1 iz 2006. uklonjeni su razlozi poreznih stopa ili iznosa pojedinačnih poreza. Takvo je uređenje ostalo do danas.

Može se zamijetiti kako jedino hrvatski i njemački zakonodavac propisuju predmetni razlog uskrate, dok ga ne određuju preostale države članice proširenog usporednopravnog uzorka, uključujući i Sloveniju koja je napustila ovaj razlog donošenjem novoga ZGD-1 2006. Takva su rješenja usklađena s Direktivom o pravima dioničara koja ne predviđa posebnu odredbu o razlogu uskrate zbog teme poreznih pitanja. U tom se smislu postavlja pitanje je li hrvatsko rješenje (i njemačko) zastarjelo, odnosno je li ono uopće smisljeno te postoje li valjani razlozi da takvo rješenje ostane važeće, s tim više što se može zagovarati stajalište da se razlogom vjerojatnosti nastanka štete te zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa društva mogu dostatno štiti i porezna pitanja. Mišljenje je autorice da ne postoji dostatno snažan razlog koji bi opravdao samostalnost ovoga razloga uskrate te bi ga se *de lege ferenda* moglo ukinuti. Posebice ako se u pomoć dozove načelo porezne transparentnosti koje Europska komisija vidi kao ključni element za ostvarivanje

⁷²⁷ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 121.

⁷²⁸ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 120.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 42.

⁷²⁹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 166. U odnosu na ovaj razlog uskrate, sporno je može li se tumačiti u skladu s odredbama Direktive, ali Van der Elst smatra da bi se takve informacije trebale štiti kao poslovni interes ili povjerljive informacije. Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 52.

⁷³⁰ Zakon o gospodarskih družbah – ZGD (Uradni list RS, št. 30/93 od 10. 6. 1993). u čl. 293. (2) na temelju kojeg je uprava bila ovlaštena uskratiti obavijesti ako se odnose na porezne stope ili iznose pojedinačnih poreza.

ciljeva pojednostavljenja poreznih sustava država članica, kao i povećanja njihove učinkovitosti, posebice poticanjem trgovačkih društava da primjenjuju transparentne i poštene porezne prakse kako bi se smanjila pojava utaje poreza i izbjegavanja poreza na dobit trgovačkih društava u EU-u.⁷³¹

3.2.3.1.4. Skrивene rezerve

Treći razlog uskrate odnosi se na mogućnost uprave da uskrati obavijesti koje se odnose na razliku između vrijednosti s kojom su pojedine kategorije imovine vrednovane u poslovnim knjigama društva i njihove više vrijednosti, osim ako glavna skupština utvrdi godišnja financijska izvješća. Ovaj razlog predviđaju odredbe hrvatskoga ZTD-a (čl. 287. (2), t. 3.) i njemačkog AktG-a (čl. 131. (3) t. 3.). Termin *skrivene rezerve*⁷³² opisuje razliku između vrijednosti na temelju koje su pojedini predmeti navedeni u poslovnim knjigama društva i njihove više vrijednosti. U hrvatskom je pravu čl. 20.b. Zakona o porezu na dobit⁷³³ propisano da se iznos koji predstavlja skrivene rezerve, odnosno pričuve izračunava kao razlika između fer vrijednosti i porezne vrijednosti prenesene imovine i obveza prema stanju na dan sastavljanja porezne prijave.⁷³⁴

⁷³¹ Komunikacija Komisije Europskom parlamentu i Vijeću o poreznoj transparentnosti za sprečavanje utaje i izbjegavanja poreza /* COM/2015/0136 final */, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0136> (3.12.2022.).

⁷³² Tihe rezerve, odnosno skrivene pričuve (njem. *Stille Reserven*) imovina su koja se ne pojavljuje u bilanci društva. Umanjuju prijavljenu vrijednost društva u odnosu na stvarnu vrijednost ako je imovina podcijenjena ili su obveze precijenjene. Kao rezultat, odstupanja se mogu pojaviti u raznim točkama, namjerno i nenamjerno. Tihe rezerve stvaraju nevidljive rezerve koje postaju konkretne tek kad se „otope“, odnosno kada se transformiraju u opipljive vrijednosti. One smanjuju dobit prijavljenu u bilanci, što znači da se smanjuje porezno opterećenje, kao i prihod za dioničare. Više u: Startup Guide, dostupno na: <https://www.ionos.de/startupguide/unternehmensfuehrung/stille-reserven/> (5.09.2019.). Dodatno, čl. 20.b. Zakona o porezu na dobit (Narodne novine, br. 177/04., 90/05., 57/06., 146/08., 80/10., 22/12., 148/13., 143/14., 50/16., 115/16., 106/18.) propisano je kako se iznos koji predstavlja skrivene pričuve izračunava kao razlika između fer vrijednosti i porezne vrijednosti prenesene imovine i obveza prema stanju na dan sastavljanja porezne prijave.

⁷³³ Zakon o porezu na dobit, Narodne novine, br. 177/04., 90/05., 57/06., 146/08., 80/10., 22/12., 148/13., 143/14., 50/16., 115/16., 106/18.

⁷³⁴ Međunarodni standard financijskog izvještavanja (MSFI) 13 definira fer vrijednost: “kao cijenu koja bi bila ostvarena prodajom neke stavke imovine ili plaćena za prijenos neke obveze u urednoj transakciji među tržišnim sudionicima na datum mjerenja”. Vidjeti: Uredba Komisije (EU) br. 1255/2012 od 11. prosinca 2012. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 1126/2008 o usvajanju određenih međunarodnih računovodstvenih standarda u skladu s Uredbom (EZ) br. 1606/2002 Europskog parlamenta i Vijeća s obzirom na Međunarodni računovodstveni standard 12, Međunarodne standarde financijskog izvještavanja 1 i 13 te Tumačenje 20 Odbora za tumačenje međunarodnih standarda financijskog izvještavanja Tekst značajan za EGP, SL L 360, 29.12.2012., str. 78–144, str. 142. Za raspravu o računovodstvenoj metodi fer vrijednosti, vidjeti primjerice: Aljinović Barać, Željana, Šodan, Slavko, Vuko, Tina, Koliko je računovodstvo fer vrijednosti zaista fer?, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, Posebno izdanje 2015, str. 69-93., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/204407> (25.06.2023.); Šodan, Slavko, Primjena metode fer vrijednosti u vrednovanju dugotrajne nefinancijske imovine u Hrvatskoj u: Ramljak, Branka (ur.),

Prema hrvatskom pravu, ovaj se razlog odnosi na razliku vrijednosti s kojom su pojedini predmeti navedeni u poslovnim knjigama društva te njihove više vrijednosti, ali ponovno pod uvjetom da je to u interesu zaštite povjerljivih podataka ili poslovnog interesa društva ili s njime povezanog društva. Uskrata obavijesti zbog navedenoga razloga opravdana je zbog sprječavanja otkrivanja, tzv. skrivenih rezervi koje mogu nastati pri primjeni određenih obračunskih metoda.⁷³⁵ Zakonom je propisana iznimka kada se uprava, odnosno izvršni direktori neće moći pozvati na predmetni razlog uskrate, a to je ako se utvrde godišnja financijska izvješća.⁷³⁶ Nakon što se godišnja financijska izvješća utvrde, uskrata obavijesti takve naravi više neće biti opravdana budući da će svi relevantni financijski podatci o društvu biti dostupni u predmetnom dokumentu te više neće biti interesa za zaštitu povjerljivih podataka ili poslovnog interesa društva ili s njime poveznog društva. Tim više što se financijska izvješća predaju i objavljuju.

Skrivene rezerve predviđene su kao treći razlog uskrate u čl. 131. (3) točki 3. AktG-a kao razlika između vrijednosti po kojoj se predmeti knjiže i njihove veće stvarne vrijednosti.⁷³⁷ Međutim, u pravnoj se doktrini postavlja pitanje dosega i značenja skrivenih rezervi kao razloga uskrate.⁷³⁸ Ovaj razlog uskrate uključuje sve informacije o tome sadrži li i u kojoj točki bilanca trgovačkog društva skrivene rezerve, iznos razlike u vrijednosti između prijavljene i stvarne vrijednosti pojedinačne imovine (imovine i obveza), pitanja koja su neizravno usmjerena na istraživanje stvarne vrijednosti, pitanja o prihodima od prodane imovine i ukidanju rezervi unutar izvještajnog razdoblja koja se posredno odnose na iznos skrivenih rezervi u knjigama protekle financijske godine.⁷³⁹ Uprava se neće moći pozvati na ovaj razlog uskrate kada glavna skupština

Računovodstveno izvještavanje u RH i harmonizacija sa zahtjevima EU, Split, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2009., str. 69-85; Šodan, Slavko, Modeliranje utjecaja računovodstva fer vrijednosti na kvalitetu objavljenih financijskih performansi, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet Split, 2014.

⁷³⁵ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 538.

⁷³⁶ Više o strukturi i sadržaju godišnjih financijskih izvješća vidjeti u Pravilniku o strukturi i sadržaju godišnjih financijskih izvještaja, Narodne novine, br. 96/15.

⁷³⁷ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 43. Ovom odredbom dioničar je spriječen raspitati se o postojanju ili čak iznosu skrivenih rezervi kada se na glavnoj skupštini raspravlja o potvrđivanju godišnjih financijskih izvještaja, kao i na onoj o raspodjeli zadržane dobiti. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 124.

⁷³⁸ Prema Siemsu, na zakonodavcu je zadatak da kroz računovodstvene propise odluči hoće li se i koliko suzdržati od skrivenih rezervi u korist cjelovitog „istinitog i poštenog prikaza“. Može se uočiti tendencija da se napretkom međunarodnog računovodstva smanjuje dopustivost skrivenih rezervi, a s tim i potencijalni doseg ove odredbe AktG-a. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 45. S tim se slaže i Kubis koji smatra kako je praktična važnost odredbe precijenjena te se neprestalno smanjuje kontinuiranim povećanjem transparentnosti u nacionalnom i, ponajprije međunarodnom računovodstvenom pravu. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 124.

⁷³⁹ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 125.; Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn.

done se godišnje financijske izvještaje.⁷⁴⁰ Budući da skrivene rezerve skrivaju pravu vrijednost društva, dioničarima se ne može uskratiti interes za informacijama, stoga je dvojbena zašto postoji ovaj razlog uskrate.⁷⁴¹ Ipak, neograničeno objavljivanje skrivenih rezervi mogu iskoristiti konkurenti i ugovorni partneri tako da se pravo uskrate informacija zbog ovog razloga smisleno približava prvom razlogu uskrate koji određuje nastanak štete.⁷⁴² Budući da je ovaj razlog uskrate namijenjen zaštiti društva od nepovoljnoga položaja u odnosu na konkurente i ugovorne partnere, ova se odredba može podvesti kao svojevrsni *lex specialis* općih iznimki iz čl. 9. (2) Direktive o pravima dioničara.⁷⁴³

Kao što je slučaj s prethodno obrađenim razlogom uskrate koji se odnosi na poreze, i ovdje je slovenski zakonodavac sasvim opravdano predmetni razlog ispustio u novom ZGD-1 2006. godine.⁷⁴⁴

Zaključno, jedino hrvatski i njemački zakonodavac propisuju skrivene rezerve kao razlog uskrate, dok ga je slovenski napustio. Niti jedna država članica iz proširenog usporednopravnog uzorka ovaj razlog ne poznaje. Na tragu istovjetnoga zaključka o poreznim razlozima, hrvatsko rješenje, kao i njemačko autorica ocijenjuje suvišnim te ne pronalazi razloge koji bi opravdali njegovo zasebno propisivanje. Interesi društva koji mogu biti ugroženi neograničenim

32. OLG Frankfurt, Savezna Republike Njemačka, u odluci 5 U 191/84 od 15. travnja 1986. potvrdio je da uprava banke može uskratiti informacije koje je dioničar zatražio o amortizaciji i ispravcima vrijednosti ako bi odgovor omogućio donošenje zaključaka o iznosu skrivenih rezervi. KG je u odluci W 4531, 4642/93 od 30. lipnja 1994. potvrdio kako su informacije o knjigovodstvenoj vrijednosti dionice bitne jer je najvažniji čimbenik u procjeni ekonomske situacije društva tržišna vrijednost dionica, koja se temelji na pokazateljima nominalne vrijednosti. Sud ima pravo odbiti davanje informacija o knjigovodstvenoj vrijednosti te onoj nominalnoj iz koje se može lako izračunati tržišna vrijednost, jer se time može lako utvrditi razlika između knjigovodstvene i tržišne vrijednosti.

⁷⁴⁰ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 46.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 173.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 128. Interes društva za uskratom informacija ne postoji ako su skrivene rezerve iskazane u godišnjim financijskim izvještajima, tj. ako društvo izvješćuje prema MRS-u ili MSFI-ju, a isto vrijedi ako bilanca društva pokazuje manjak. Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 32.

⁷⁴¹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 169.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 44. U odluci njemačkog Saveznog Ustavnog suda o usklađenosti ovog zakonskog razloga uskrate s njemačkim Ustavom, naglašeno je da su skrivene rezerve (u smislu sredstva korporativnog osiguranja i zaštite od insolventnosti) namijenjene zaštiti društva od općih ekonomskih rizika, kao i da su one propisane u interesu dioničara. BVerfG, odluka od 2. rujna 1999., 1 BvR 168/93, Rn. 1-32, http://www.bverfg.de/e/rk19990920_1bvr016893.html.

⁷⁴² Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 44.; Kubis, Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339, AktG § 131, Rn. 124.

⁷⁴³ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 170.

⁷⁴⁴ Ovaj je razlog uskrate prvotni ZGD iz 1993. propisivao u čl. 293. (2) kao razliku između vrijednosti kojom se procjenjuju stavke u godišnjem izvješću i veće vrijednosti tih stavki, osim ako Skupština ne odobri godišnje račune.

objavljivanjem skrivenih rezervi mogu se dostatno zaštititi razlogom vjerojatnosti nastanka štete te zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa društva. Stoga je *de lege ferenda* uputno slijediti slovenski primjer.

3.2.3.1.5. Računovodstvene metode i metode vrednovanja

U Direktivi o pravima dioničara ne postoje odredbe koje odgovaraju razlozima uskrate koji se odnose na računovodstvene metode i metode vrednovanja, stoga je pravna doktrina propitkivala usklađenost s pravom Europske unije.⁷⁴⁵ Ipak, ovaj se razlog uskrate može prepoznati u sva tri nacionalna pravna sustava osnovnog usporednopravnog uzorka.

Prema hrvatskom pravu, društvo ima opravdani interes odbiti davanje obavijesti o metodama izrade financijskih izvješća društva i procjene vrijednosti imovine, prihoda i rashoda ako je uskrata tih obavijesti potrebna radi urednog rada i primjerenog trajanja glavne skupštine. Navođenje tih metoda u prilogu spomenutih izvješća dostatno je za to da se dobije prava slika imovinskog i financijskog stanja te stanja dobiti društva (točka 4. čl. 287. (2) ZTD-a). *Ratio* odredbe je održati ekonomičnost rada i trajanja glavne skupštine koju je nepotrebno opterećivati pitanjima i obavijestima koje se mogu saznati iz sadržaja, u ovom slučaju konkretno, financijskih izvješća društva i procjene vrijednosti imovine, prihoda i rashoda.⁷⁴⁶

Njemački je zakonodavac istovrsni razlog propisao u čl. 131. (3) točka 4. AktG-a.⁷⁴⁷ Za razliku od hrvatskoga zakonodavca, propisao je nemogućnost uprave da se pozove na njega ako glavna skupština utvrdi godišnja financijska izvješća. Ovaj se razlog povezuje s pravom uskrate podataka o skrivenim rezervama (br. 3) zbog istoga cilja, a to je da služi zaštititi društva od štetnih

⁷⁴⁵ Postoji obveza tumačenja čl. 131. (3) AktG-a u skladu s Direktivom o pravima dioničara, barem za uvrštena društva. Ako tumačenje u skladu s pravom EU-a s pomoću priznatih metoda tumačenja nije moguće, propisi su suprotni s odredbama Direktive, ali se moraju primjenjivati kao važeći. Tada je na zakonodavcu zadatak da ukine takve odredbe o razlozima uskrate. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 34. Jednako Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 148.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 111.

⁷⁴⁶ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 538.

⁷⁴⁷ Riječ je o metodama izrade financijskih izvješća društva i procjene vrijednosti imovine, prihoda i rashoda ako je njihovo navođenje u prilogu spomenutih izvješća dostatno za to da se dobije prava slika imovinskog i financijskog stanja te stanja dobiti društva u smislu čl. 264. (2) njemačkoga Trgovačkog zakonika (HGB); osim ako glavna skupština utvrdi godišnja financijska izvješća.

djelovanja konkurenata i ugovornih partnera.⁷⁴⁸ U smislu europskoga prava, Polezig smatra da se predmetni razlog uskrate može također podvesti pod iznimku iz čl. 9. (2) Direktive o pravima dioničara.⁷⁴⁹

Slovenski ZGD-1 u čl. 305. (2) točki 2. određuje drugi razlog uskrate koji se odnosi na metode bilance i vrednovanja, ako je navođenje tih metoda u prilogu financijskog izvještaja⁷⁵⁰ dostatno za ocjenu stvarnog imovinskog i financijskog stanja društva, kao i njegove profitabilnosti. Ovaj je razlog uskrate primjenjiv samo ako računovodstvene metode nisu navedene u prilogu s objašnjenjima uz financijsko izvješće, u skladu s odgovarajućim propisima. Slovenski zakonodavac (isto kao i hrvatski) nije propisao iznimku kada se on neće moći primijeniti, kao što je to slučaj u njemačkom pravu. Drnovšek, kao i autori njemačke pravne doktrine, tvrdi da je cilj ove odredbe zaštita društva od štetnih radnji konkurenata i ugovornih partnera.⁷⁵¹

Pravni sustavi proširenog usporednopravnog uzorka ne propisuju ovaj razlog uskrate. Ako se slijedi *ratio legis* ovog razloga uskrate, a to je zaštita društva od štetnih radnji konkurenata i ugovornih partnera, tada bi se situacije koje potpadaju (prema sadašnjem hrvatskom rješenju) pod njega mogle štititi razlogom vjerojatnosti nastanka štete. No, vjerojatnost nastanka štete nije u tom slučaju potpuno prikladna, već se bolja analogija može povući s potrebom zaštite poslovnih interesa društva koja ne postoji u hrvatskom pravu.

3.2.3.1.6. Otkrivanje podataka kao temelj kaznene odgovornosti

Direktiva o pravima dioničara izrijeком ne propisuje mogućnost uskrate obavijesti ako bi otkrivanje zatraženih podataka moglo biti temelj kaznene, prekršajne ili bilo koje druge odgovornosti. Ipak, ovaj se razlog uskrate pojavljuje u pravnim sustavima osnovnog, ali i proširenog usporednopravnog uzorka.

⁷⁴⁸ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 47.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 129.

⁷⁴⁹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 174.

⁷⁵⁰ Riječ je o prilogu s objašnjenjima uz financijsko izvješće koji, prema čl. 60. (1) ZGD-1, čini jedan od obveznih dijelova godišnjega financijskog izvješća. O općim pravilima o godišnjim financijskim izvješćima, vidjeti 2. dio ZGD-1 (*SPLOŠNA PRAVILA O LETNEM POROČILU*), od čl. 60. do 65. ZGD-1.

⁷⁵¹ Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveštenosti, op. cit., str. 42.

Prema hrvatskom pravu, uprava može uskratiti odgovor na pitanje kada bi oni davanjem obavijesti dioničaru učinili neku kažnjivu radnju (čl. 287. st. 2. točka 5. ZTD-a).⁷⁵² Nakon izmjena Kaznenog zakona 2012. godine prestao je vrijediti članak ZTD-a koji je propisivao kazneno djelo o povredi dužnosti čuvanja tajne.⁷⁵³ Stoga, situacije u kojima bi članovi uprave iznijeli podatke umjesto da uskrate davanje obavijesti u skladu s čl. 287. (2) točkom 5. ZTD-a, mogle bi dovesti do njihove kaznene odgovornosti na temelju kaznenog djela „Odavanje i neovlašteno pribavljanje poslovne tajne“ koje je sada propisano čl. 262. Kaznenog zakona.⁷⁵⁴

Prema njemačkom pravu, kaznena se odgovornost članova uprave predviđa kao peti razlog uskrate (čl. 131. (3) točka 5. AktG-a).⁷⁵⁵ Pravo uskrate informacija zbog toga što bi se uprava izložila mogućnosti kaznenog progona ponajprije služi interesima samih članova uprave.⁷⁵⁶ Budući da je cilj riješiti sukob između davanja informacija koje zahtijeva pravo trgovačkih društava i onih koje zabranjuju kazneni propisi, davanjem podataka mora se ostvariti biće određenoga kaznenog djela.⁷⁵⁷ Pritom, pojam kaznene odgovornosti treba shvatiti široko, tako da su obuhvaćene i administrativne te prekršajne sankcije.⁷⁵⁸ Povreda obveze čuvanja poslovne tajne

⁷⁵² TS u Zagrebu, R1-256/2018 od 22. listopada 2018., potvrdio je da uprava može uskratiti obavijesti koje se odnose na istražni postupak u pogledu financijskih izvještaja koji su bili temelj za izdavanje jamstava i obavijesti glede rezultata vještačenja u navedenom postupku koji je u tijeku.

⁷⁵³ Do 2012. godine, čl. 629. ZTD-a u odjeljku Kaznena djela Glave II. (Kaznena djela, prekršaji i kazne registarskog suda) bilo je propisano kazneno djelo „Povreda dužnosti čuvanja tajne“. Stupnjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Narodne novine, br. 144/12. u skladu s odredbama čl. 381. Kaznenog zakona, Narodne novine, br. 125/11. i 144/12. prestala je vrijediti odredba čl. 629. Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 111/93., 34/99., 121/99., 52/00., 118/03., 107/07., 146/08. i 137/09.

⁷⁵⁴ Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18.

⁷⁵⁵ Kubis smatra kako se u praksi najčešće događaju situacije uskrate koje se odnose na kaznene odredbe o zaštiti od veleizdaje i ugrožavanja vanjske sigurnosti, koje su posebno važne za dionička društva koja sklapaju ugovore o naoružanju. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 133. Za pregled primjera primjenjivih kaznenopravnih normi (poput kaznenih djela uvrede, neovlaštenog otkrivanja osobnih podataka, protiv imovine) vidjeti Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 49. Iako u odnosu na ovaj razlog uskrate ne postoji usporediva izriekom propisana iznimka po Direktivi, Van der Elst smatra da je usklađena s njezinim odredbama. Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 52.

⁷⁵⁶ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 48. Prema Kubisu, kaznenoj odgovornosti zbog davanja informacija ne bi trebali podlijeći članovi uprave koji su glasali protiv davanja traženih podataka. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 137. S druge strane, uprava nema pravo uskratiti obavijesti u vezi s postupcima koji se odnose na kazneno djelo koje su prethodno počinili pojedini članovi uprave. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 136.

⁷⁵⁷ Kersting, C., Billerbeck, R., op. cit., str. 1332-1333.

⁷⁵⁸ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 177.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 132. Ograničenje prava na obaviještenost odnosi se i na dovršena kaznena djela i na ona u pokušaju (uz uvjet da se ono kažnjava) te obuhvaća sve oblike kaznenih djela (kada su članovi uprave počinitelji ili sudionici). Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 132. Njemačka je pravna doktrina dvojila je li uskrata ograničena samo na kaznena djela propisana njemačkim

(čl. 404. AktG-a) ne može opravdati pravo na uskratu podataka.⁷⁵⁹ Iako čl. 9. Direktive izrijekom ne predviđa ovaj razlog kao iznimku, neupitna je njegova usklađenost s Direktivom o pravima dioničara, budući da je odbijanje davanja informacija u ovim slučajevima u poslovnom interesu društva.⁷⁶⁰

Slovensko pravo također uređuje ovaj razlog uskrate (ZGD-1 u čl. 305. (2) točka 3.). Pritom je, slovenski zakonodavac, za razliku od hrvatskoga (koji propisuje da bi davanjem obavijesti uprava učinila neku kažnjivu radnju) i njemačkoga (koji propisuje da bi davanjem podataka uprava bila kazneno odgovorna), izrijekom propisao i specificirao kako bi uprava davanjem podataka mogla počinuti i kazneno djelo i prekršaj, ali bi također mogao postupiti protivno dobroj poslovnoj praksi te stoga upravu opravdava sve navedeno da uskrati davanje takve obavijesti. Drnovšek smatra da uprava nema pravo uskratiti obavijesti ako se tražene informacije odnose na kazneno djelo počinjeno u prošlosti.⁷⁶¹

U proširenom usporednopravnom kontekstu sljedeće države propisuju potencijalnu kaznenu ili drugu odgovornost članova uprave kao izvršitelja obveze, kao razlog uskrate: Austrija (kaznenopravna odgovornost), Bugarska (pitanja koja se odnose na okolnosti koje predstavljaju povlaštene informacije) i Poljska (kaznenopravna, građanskopravna ili upravnopravna odgovornost).⁷⁶²

Što se tiče predmetnoga razloga uskrate, vidljiva su različita područja zaštite gdje je slovenski zakonodavac propisao onu najširu, jer je zakonskom normom obuhvatio ne samo situacije kada bi uprava davanjem podataka mogla počinuti kazneno djelo, već i prekršaj te povrijediti dobru poslovnu praksu. U konačnici, ovaj razlog uskrate služi interesima uprave koji se time štite od progona, odnosno od odgovornosti. U tom smislu, dobrim rješenje mora se ocijeniti i poljsko pravo koje je izrijekom obuhvatilo situacije davanja informacija koje bi mogle

propisima ili obuhvaća ona predviđena stranim propisima. Zbog fokusa predmetne odredbe na zaštitu pravnih interesa prema njemačkom kaznenopravnom sustavu, prijetnja kaznama prema stranim pravnim sustavima ne može se prepoznati kao razlog uskrate. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 135. Tako i Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 48., ali i Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 177.

⁷⁵⁹ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 49.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 133.

⁷⁶⁰ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 176.

⁷⁶¹ Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 43.

⁷⁶² Čl. 118. (3) *AktG(Ö)* (Austrija), čl. 115. (13) bugarskoga Zakona o javnoj ponudi vrijednosnih papira (Bugarska), čl. 428. (3) *Kodeks spółek handlowych* (Poljska).

predstavljati ne samo temelj kaznenopravne, već i građanskopravne ili upravne odgovornosti članova uprave. Vezano za bugarsko pravo koje određuje mogućnost uskrate obavijesti u pogledu okolnosti koje predstavljaju povlaštene informacije, potrebno je podsjetiti kako se dioničari smatraju, tzv. *insider*-ima kao osobe koje posjeduju povlaštene informacije zbog činjenice da imaju udjel u kapitalu izdavatelja financijskog instrumenta prema Uredbi o zlouporabi tržišta koja zahtijeva da se poštuju ista pravila u cijelom EU-u.⁷⁶³ Stoga, otkrivanje informacija njima na glavnoj skupštini društva teoretski ne bi smjelo biti problem, već su oni kao takvi obvezani zabranom (pokušaja) trgovanja na temelju povlaštenih informacija (preporuke drugoj osobi ili poticanja druge osobe), kao i nezakonite objave povlaštenih informacija.

3.2.3.1.7. Posebni propisi za kreditne institucije

Razlog uskrate koji se primjenjuje u slučaju kreditnih institucija ili pružatelja financijskih usluga propisan je samo njemačkim AktG-om te ga nacionalne odredbe hrvatskoga ZTD-a ni slovenskoga ZGD-1 ne predviđaju (isto vrijedi i za preostale države članice EU-a).

Ovaj razlog služi održavanju povjerenja u poseban ekonomski položaj banaka.⁷⁶⁴ Prema čl. 131. (3) t. 6. AktG-a postoji pravo uskrate ako se informacije odnose na metode računovodstva i vrednovanja koje se koriste u godišnjim financijskim izvještajima, izvještajima uprave, konsolidiranim financijskim izvještajima ili izvještajima o upravljanju grupom.⁷⁶⁵ Ono uključuje sva pojednostavljena za računovodstvo kreditnih institucija, odnosno riječ je o podacima kreditnih institucija iz priprema godišnjih financijskih izvještaja i izvještaja uprave, a primjenjuje se samo ako su kreditne institucije izuzete od određenih podataka pri pripremi godišnjih financijskih izvještaja. Ako se banka ne koristi pojedinačnim izuzećima, tada se ne primjenjuje pravo odbijanja podataka.⁷⁶⁶ S obzirom na to da je cilj ovoga razloga uskrate osigurati povjerenje u poseban ekonomski položaj banaka i budući da je i ovdje riječ o zaštiti od nepovoljnog položaja

⁷⁶³ Članak 8. (4) točka b) Uredbe (EU) br. 596/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o zlouporabi tržišta (Uredba o zlouporabi tržišta) te stavljanju izvan snage Direktive 2003/6/EZ Europskog parlamenta i Vijeća i direktiva Komisije 2003/124/EZ, 2003/125/EZ i 2004/72/EZ, tekst značajan za EGP, SL L 173, 12.6.2014., str. 1-61.

⁷⁶⁴ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 51.

⁷⁶⁵ Odredba je u AktG unesena čl. 2. *BankBiRiLiG: Gesetz zur Durchführung der Richtlinie des Rates der Europäischen Gemeinschaften über den Jahresabschluss und den konsolidierten Abschluss von Banken und anderen Finanzinstituten (Bankbilanzrichtlinie-Gesetz)*, BGBl. I 1990 S. 2570 od 30.11.1990. Riječ je o njemačkom zakonu kojim je implementirana direktiva iz područja bankarskoga računovodstva.

⁷⁶⁶ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 138.-139.

za društvo (prema Direktivi riječ je o zaštiti povjerljivosti i poslovnih interesa društva), predmetni se razlog uskrate može podvesti pod odredbu o iznimkama iz čl. 9. (2) Direktive o pravima dioničara.⁷⁶⁷

3.2.3.1.8. Dostupnost na internetskoj stranici dioničkog društva

Ako je obavijest dostupna na internetskoj stranici društva, također postoji mogućnost uskrate. Ovaj su razlog uskrate, osim hrvatskoga, njemačkog te slovenskog zakonodavca, usvojile brojne države članice EU-a kao rezultat implementacije Direktive o pravima dioničara koja je propisala da države članice mogu predvidjeti da se smatra da je odgovoreno na pitanje dioničara ako su odgovarajuće informacije dostupne na internetskoj stranici društva u obliku pitanja i odgovora. Direktiva ne određuje rok unutar kojeg obavijest mora biti dostupna. Za primjenu ove iznimke, Direktiva uvjetuje kumulativnu objavu i pitanja koje je postavljeno i odgovora koji je dan. Ako se informacija, primjerice nalazi na internetskoj stranici društva u nekoj drugoj sekciji, tada društvo treba odgovoriti.⁷⁶⁸ Direktiva time nastoji povećati učinkovitost održavanja glavnih skupština putem uvođenja sekcije pitanja i odgovora na internetskoj stranici društva te utjecati na postavljanje već odgovorenih pitanja.⁷⁶⁹

Prema hrvatskom pravu, obavijest mora biti dostupna na internetskoj stranici društva najmanje sedam dana prije zakazanoga datuma održavanja glavne skupštine te tijekom njezina održavanja (točka 6. čl. 287. (2) ZTD-a). Ovaj je razlog uveden u ZID ZTD/07, radi usklađivanja s čl. 9. (2) Direktive. Pritom je hrvatski zakonodavac postrožio uvjet propisavši i rok unutar kojeg informacija treba biti postavljena, ali i potrebu da ona tamo bude i tijekom održavanja glavne skupštine. Riječ je o roku od *sedam dana prije prvog dana održavanja glavne skupštine i za vrijeme njezina održavanja*.⁷⁷⁰ No, hrvatski zakonodavac nije uvjetovao postavljanje obavijesti u obliku pitanja i odgovora (tzv. Q&A sekcija). U doktrini se naglašava da objava informacija na internetskim stranicama društva ima svrhu obavijestiti dioničare o temama glavne skupštine te

⁷⁶⁷ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 185. Van der Elst smatra da je iznimka usklađena s Direktivom jer se njome štite poslovni interesi banke. Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 52. S druge strane, Kubis smatra kako ovaj razlog nije u skladu s čl. 9. Direktive o pravima dioničara. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 138.

⁷⁶⁸ Van der Elst, C., Question time?, op. cit., u bilj. 154., str. 49.

⁷⁶⁹ Van der Elst, C., Question time?, op. cit., u bilj. 154., str. 6.

⁷⁷⁰ Čulinović Herc, E., Hasić, T., op. cit., str. 53., fn. 80.

služi osiguravanju učinkovitosti i ekonomičnosti rada glavne skupštine.⁷⁷¹ Stoga, ako su određeni podatci objavljeni na internetskoj stranici društva, smatra se da su dioničari o tome dostatno obaviješteni te nema potrebe da se dodatno o tome obavještavaju na glavnoj skupštini dioničkog društva.⁷⁷²

Pravo na uskratu informacija ako je obavijest dostupna na internetskoj stranici društva postoji u njemačkom pravu još od donošenja UMAG-a. Obavijest mora biti objavljena najmanje sedam dana prije prvog dana održavanja glavne skupštine i tijekom njezina održavanja (čl. 131. (3) točka 7. AktG-a).⁷⁷³ U skladu s tumačenjem formulacije čl. 9. (2) Direktive o pravima dioničara prema kojoj se „smatra da je odgovoreno ako su odgovarajuće informacije dostupne na internetskoj stranici društva u obliku pitanja i odgovora“, pitanje dioničara mora se na internetskim stranicama društva objaviti uz odgovor.⁷⁷⁴ U odnosu na razdoblje dostupnosti obavijesti,⁷⁷⁵ ona mora biti dostupna do kraja glasovanja o svim predloženim odlukama za informacijski relevantnu točku dnevnog reda.⁷⁷⁶ Svrha je te odredbe rasteretiti glavnu skupštinu od tipičnih, standardnih pitanja, prezentacija statistika, popisa, propisa i izjava na koje se može odgovoriti unaprijed te tako

⁷⁷¹ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 541. Tako smatra i Parać te dodaje da se time spriječavaju situacije u kojima se zlopotrebjava povjerenje ostalih dioničara koji sudjeluju u radu glavne skupštine. Parać, Z., op. cit., str. 132.

⁷⁷² Horak, H., Dumančić, K., Jačanje prava dioničara i pravo dioničara na informacije, op. cit., str. 113. Isto i Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 541.

⁷⁷³ Pritom je sporno tumačenje izraza „dostupan“. Prema Poelzigu, pristupačna internetska stranica društva znači „javno, općenito dostupan elektronički medij za informiranje“ koji „ne smije podlijegati ograničenjima pristupa uređaja, davatelja usluga ili programa“. Informacije moraju biti dostupne javnosti, a ne samo dioničarima, ali se može prihvatiti dostatnim da je internetska stranica društva lako dostupna svim dioničarima, primjerice s lozinkom koja je već objavljena pri sazivanju skupštine. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 191.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 142. O dostupnosti se može govoriti kada dioničar može lako pronaći informacije nakon što pristupi početnoj internetskoj stranici društva bez pretraživanja, bilo izravno ili putem jasnih poveznica na sljedeću odgovarajuću stranicu. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 53.

⁷⁷⁴ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 192. Drinhausen smatra kako nije riječ o pravu na odbijanje informacija, već o ograničenju načela usmenosti. Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 36.

⁷⁷⁵ Prema čl. 121. (7) prve rečenice AktG-a, ovo razdoblje započinje dan prije glavne skupštine u ponoć i završava sedmoga dana prije ponoći. Nedjelje i državni blagdani ne smiju se uzimati u obzir pri određivanju kraja roka (čl. 121. (7), druga rečenica AktG-a).

⁷⁷⁶ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 143. Pritom se ne zahtijeva određeni oblik u kojem takvim informacijama sudionici glavne skupštine mogu pristupiti (primjerice dijeljenjem odgovarajućih kopija na glavnoj skupštini). Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 53. LG Frankfurt a.M., u presudi 3-5 O 68/10 od 17. svibnja 2011. potvrdio je da se društvo s pravom poziva na uskratu kada izvješće Nadzornog odbora sadrži dostatno iznesen stav o donesenim ključnim odlukama, a nesporno je da je ono najmanje sedam dana prije početka glavne skupštine bilo dostupno na internetskim stranicama društva.

osloboditi vrijeme za sadržajnu raspravu.⁷⁷⁷ Problem koji može nastati kada uprava unaprijed objavi informacije na internetskoj stranici društva je što se time ne mora nužno postići rasterećenje rada glavne skupštine, već to može rezultirati s tim da takve informacije dovedu do daljnjih, nadovezanih detaljnih pitanja.⁷⁷⁸ No, sve dok dioničari ne moraju postavljati upravi složenija i zahtjevnija pitanja unaprijed, prije početka održavanja glavne skupštine, uprava mora i dalje biti spremna na sva potencijalna pitanja na glavnoj skupštini.⁷⁷⁹

Slovenski ZGD-1 u čl. 305. (2) točki 4. propisuje odredbu o pružanju informacija i podataka na internetskoj stranici društva u obliku pitanja i odgovora, i to u razdoblju od najmanje sedam dana prije održavanja glavne skupštine. Upravo je Novela ZGD-1C koja je stupila na snagu 2009. godine predvidjela ovo pravo.⁷⁸⁰ Iako je slovenski zakonodavac odredio kao rok dostupnosti informacije razdoblje od najmanje sedam dana prije održavanja glavne skupštine, istodobno nije izrijekom propisao da takve obavijesti moraju biti dostupne i tijekom njezina održavanja. S druge strane, i hrvatsko i njemačko pravo zahtijevaju dostupnost te tijekom održavanja glavne skupštine. Njemački i slovenski zakonodavac odredbe svojih zakona uskladili su i sa čl. 9. (2) Direktive o pravima dioničara predviđevši presumpciju da se smatra da je odgovoreno ako su odgovarajuće informacije dostupne na internetskoj stranici društva, uz napomenu kako su, isto kao i hrvatski zakonodavac, postrožili te uvjete dodatnim rokom od sedam dana, koji prethodi danu glavne skupštine.

U proširenom usporednopravnom uzorku uočavaju se dvije grupe država članica. U prvoj grupi država članica nalaze se one koje su propisale uvjet da se smatra da je odgovoreno na pitanje dioničara ako su odgovarajuće informacije dostupne na internetskoj stranici društva u obliku pitanja i odgovora. To su: **Francuska** (čl. L225.-108. *Code de commerce*),⁷⁸¹ **Italija** (čl. 127ter (2)

⁷⁷⁷ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 52. Kao reakciju na mnogobrojna pitanja dioničara predatora, njemački je zakonodavac uveo mjere kojima je upravu ovlastio prikupiti istovrsna pitanja, čak i prije održavanja glavne skupštine te pružiti odgovor na njih u vidu “često postavljenih pitanja”. Spindler, G., op. cit., str. 207.

⁷⁷⁸ Kubis ističe problem razgraničenja izvorno postavljenog pitanja i dopunskog pitanja koje je dopušteno. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 145. Dodatno, Siems naglašava problem dokazivanja da je odgovor na pitanje koje dioničar postavlja na glavnoj skupštini već objavljen na internetskoj stranici društva (te da nije riječ samo o sličnoj tematici). Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 54.

⁷⁷⁹ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 54.

⁷⁸⁰ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 78.; Prelič, S., op. cit., u bilj. 273., str. 1078. Pirc, I., op. cit., str. 1106.

⁷⁸¹ Ova je odredba umetnuta u *Code de commerce* Direktivom o pravima dioničara. Lafarre, A., op. cit., str. 47. Osim navedene odredbe, *Code de commerce* ne propisuje situacije u kojima bi uprava društva ili predsjednik glavne skupštine bili ovlašteni uskratiti odgovor. Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 53.

TUF)⁷⁸² **Rumunjska** (čl. 117.2 (3) *Legea societăților*), **Cipar** (čl. 128C (2) ciparskoga Zakona o trgovačkim društvima), **Danska** (čl. 102. (4) *Selskabsloven*), **Španjolska** (čl. 520. (3) *La Ley de Sociedades de Capital*), **Slovačka** (čl. 180. (3) *Obchodný zákonník*), **Poljska** (čl. 428. (4) *Kodeks spółek handlowych*), **Grčka** (čl. 39. (4) grčkoga Zakona o društvima kapitala), **Litva** (čl. 16-1. (3) *Akcinių Bendrovių, Įstatymas*), **Irska** (čl. 1107. (2) *Companies Act 2014*), **Luksemburg** (čl. 7. (1) *Loi du 24 mai 2011*), **Malta** (pravilo 12.26 (1.-4.) *MFSA Full Listing Rules*) i **Ujedinjeno Kraljevstvo** (čl. 319A (2) *Companies Act 2006*).

Druga grupa država članica, osim pretpostavke da se smatra da je odgovoreno na pitanje dioničara ako su odgovarajuće informacije dostupne na internetskoj stranici društva, propisuje i rok unutar kojeg te obavijesti trebaju biti dostupne: **Češka** (čl. 358. (2) *Zákon o obchodních korporacích*: na internetskim stranicama društva najkasnije na dan prije dana održavanja glavne skupštine i dostupna dioničarima u mjestu održavanja glavne skupštine) te **Austrija** (čl. 118. (4) *AktG(Ö)*: kontinuirano dostupne informacije na internetskoj stranici društva u obliku pitanja i odgovora najmanje sedam dana prije glavne skupštine).

Stoga se može zaključiti kako uz zakonodavstva iz osnovnog usporednopravnog uzorka, čak 16 država članica proširenog usporednopravnog uzorka dopušta uskratru obavijesti ako je ona dostupna na internetskim stranicama društva. U usporedbi s ostalim razlozima uskrate, može se zamijetiti kako je dostupnost na internetskoj stranici razlog koji je najpotpunije implementiran u nacionalna zakonodavstva. Pritom, manji je broj država postrožio ovaj uvjet propisavši dodatno rok unutar kojega obavijest mora biti objavljena. Rješenje kojim se postavljanje obavijesti na internetskim stranicama vezuje uz rok koji prethodi održavanju glavne skupštine ocjenjuje se vrlo korisnim. Također, autorica smatra da taj rok treba biti primjerene duljine, čemu rok od sedam dana svakako udovoljava. Primjeren rok, osim što sprječava i sužava prostor za manipulaciju, dioničarima omogućava kvalitetnu pripremu za glavnu skupštinu. Primjerice, mogućnost

⁷⁸² Prema Sacchi, iako je ta mogućnost izričito predviđena samo u odnosu na pitanja primljena prije glavne skupštine dioničara, čini se da se predmetna odredba o objavi na internetskim stranicama društva može proširiti i na pitanja formulirana tijekom glavne skupštine, s obzirom na to se cilj racionalizacije i pojednostavljenja kojem teži zakon također ostvaruje i u ovom drugom slučaju. Mogućnost davanja jednog odgovora i korištenja oblika “pitanje i odgovor” koristan je alat za racionalizaciju razmjene informacija prije glavne skupštine i na njoj, te omogućuje da se informacije, kao i rasprava o njima, koncentriraju na najvažnija pitanja. Sacchi, R., op. cit., str. 109. Treći stavak propisuje još jednu zakonsku presumpciju kada se smatra da je odgovor dan ako je dostupan u papirnatom obliku na početku glavne skupštine svakom od dioničara koji imaju pravo glasa. Ako uprava odluči objaviti presliku odgovora u papirnatom obliku, može se smatrati da je za odgovor dan pojedinom dioničaru ispunjena pretpostavka publiciteta prema ostalim dioničarima. Borsano, P., *I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quotate, alla luce delle recenti evoluzioni* (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 36.

pozivanja na ovaj razlog uskrate prema hrvatskom pravu ne postoji ako je obavijest bila dostupna na internetskim stranicama društva samo jedan dan prije održavanja glavne skupštine. Time se dioničaru ne ostavlja dostatno vrijeme za informiranje kako bi se kvalitetno pripremio za glasovanje na glavnoj skupštini. Propisani razlog uskrate uvelike pridonosi tezi o rasterećenju glavne skupštine te promicanju njezine funkcije kao foruma na kojem se treba raspravljati o važnim pitanjima na koja se do toga trenutka nije moglo dobiti odgovor. Dostupnost obavijesti na internetskim stranicama društva u razdoblju prije glavne skupštine koje opravdava uskratu odgovora i njegova široka recepcija u pravo država članica svjedoči o potrebi promicanja ideje nužnosti proširenja vremenskog okvira prava na obaviještenost na vrijeme koje prethodi početku glavne skupštine.

3.2.3.1.9. Priprema i osiguranje reda na glavnim skupštinama

Prema Direktivi o pravima dioničara, pravo postavljanja pitanja i obveza odgovaranja podložni su mjerama koje država članica može poduzeti ili dopustiti društvima da ih poduzmu, da bi se osigurao red na glavnim skupštinama te njihova priprema. Stoga posljednji dio ovog poglavlja daje pregled država članica koje dioničkim društvima dopušta pozivanje na predmetnu iznimku od davanja odgovora tako što su u potpunosti prenijele mjeru iz Direktive: **Cipar** (čl. 128C (2) ciparskoga Zakona o trgovačkim društvima); **Irska** (čl. 1107. (2) *Companies Act 2014*); **Luksemburg** (čl. 7. (1) *Loi du 24 mai 2011*); **Malta** (pravilo 12.26 (1.-4.) *MFSA Full Listing Rules*) te **Ujedinjeno Kraljevstvo** (čl. 319A (2) *Companies Act 2006*).⁷⁸³

Hrvatski i njemački zakonodavac nisu doslovno preuzeli ovu odredbu, već su pozivom na mjeru pripreme i osiguranja reda na glavnim skupštinama zakonom ovlastili dionička društva da u statute ili poslovnike o radu glavne skupštine unesu odredbe kojima će se predsjedniku glavne skupštine dopustiti da ograniči pravo na obaviještenost.⁷⁸⁴ Riječ je o svojevrsnoj kaskadnoj

⁷⁸³ Van der Elst smatra kako će trajanje glavne skupštine i broj pitanja na glavnim skupštinama uvrštenih društava u UK-u ovisiti i o sposobnostima predsjednika glavne skupštine da održi red. Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 53. Prema Laffare, ako smatra da pitanje ometa dobar red glavne skupštine, predsjednik glavne skupštine trebao bi objektivno objasniti zašto je tomu tako. Lafarre, A., op. cit., str. 42. U odnosu na nizozemsku pravnu doktrinu, kada je riječ o predsjedniku glavne skupštine, Van der Krans smatra da je bolje da njome presjeda predsjednik nadzornog odbora negoli član uprave, budući da je on sposobniji ostvariti objektivnost koja priliči ulozi predsjednika. Van der Krans, Anatoli, De virtuele aandeelhoudersvergadering, Proefschrift Universiteit Utrecht, Deventer, Kluwer, 2009., str. 48.

⁷⁸⁴ Nužno je uputiti na koji se način može urediti određeno pravo odredbama statuta ili poslovnika o radu glavne skupštine, točnije u kojoj mjeri takvo što dopušta zakonodavac, o čemu će ovisiti odgovor koliku slobodu načelno ima

delegaciji jer pravo EU-a ovlašćuje države članice, koje mogu ovlastiti društva da to propišu, a u naravi tu ovlast "izvršava" predsjednik glavne skupštine. Budući da Direktiva izričito dopušta državama članicama u čl. 9. (2) da ograniče pravo na informacije kako bi se osiguralo da se glavna skupština odvija bez poteškoća, odnosno kako bi se osigurao red na glavnim skupštinama te njihova priprema, tako se smatra da je ovlast predsjednika glavne skupštine ograničiti pravo na obaviještenost usklađena s pravom EU-a.⁷⁸⁵ U slovenskom pravu nema takve odredbe.⁷⁸⁶

Prema hrvatskom pravu, ZTD izrijekom u st. 5. čl. 287. propisuje mogućnost davanja ovlasti predsjedniku glavne skupštine da vremenski primjereno ograniči ostvarivanje prava dioničara na postavljanje pitanja i za raspravljanje, i to odredbama statuta društva ili poslovnika o radu glavne skupštine, u kojima će se detaljnije urediti to pravo i ovlast.⁷⁸⁷ Pritom je nužno naglasiti kako Direktiva za razliku od ZTD-a ne zahtijeva da je ograničenje prava na obaviještenost vremenski primjereno. Pravo na ograničenje prava na obaviještenost i na raspravljanje, prema ZTD-u, ima predsjednik glavne skupštine i kada to nije propisano statutom, odnosno poslovníkom o radu glavne skupštine, ali kada ograničenje smatra potrebnim za uredan rad i primjereno trajanje glavne skupštine. Riječ je dakle, o diskrecijskoj ovlasti predsjednika glavne skupštine, bez obzira na to što društvo nije iskoristilo zakonsku mogućnost da to uredi. Zakon izravno delegira to pravo na predsjednika glavne skupštine dajući mu samo dva kriterija kojih se treba držati: uredan rad i

na raspolaganju dioničko društvo kada je riječ o uređenju ovog prava. Točnije, može li odstupiti od zakonom propisanog uređenja te ovo pravo prilagoditi vlastitim potrebama i interesima odredbama statuta, odnosno poslovnika. Prema iznesenom, vrlo je bitno pitanje može li se odredbama ovih akata ograničiti ili proširiti pravo na obaviještenost u odnosu na to kako je zakonski uređeno. Kada je riječ o hrvatskom uređenju, ZTD u čl. 173. propisuje da dionička društva mogu usvojiti statute kojima se može odstupiti od zakonskih rješenja koja su u velikoj mjeri standardizirana. Ono što je pritom jedino dopušteno je pravilo da statut može obuhvatiti odredbe koje odstupaju od odredbi ZTD-a, samo ako je to u zakonu izričito određeno, dok se istodobno mogu urediti i druga pitanja pored onih navedenih u ZTD-u samo ako to nije izričito isključeno. Barbić, J., *Pravo društava*, op. cit., u bilj. 36., str. 146.

⁷⁸⁵ Za njemačko pravo vidjeti: Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 197.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 37. Za hrvatsko pravo, u odnosu na pitanje usklađenosti predmetne ovlasti predsjednika glavne skupštine s odredbom Direktive o pravima dioničara, nužno je naglasiti kako se ZTD i Direktiva o pravima dioničara razlikuju kada je riječ o uređenju ovog pitanja. Direktiva tako kao razlog za ograničenje prava na obaviještenost propisuje osiguranje reda na glavnim skupštinama i njihovu pripremu. S tim u vezi, Čulinović-Herc i Hasić postavljaju pitanje mogu li se ovi razlozi usporediti s razlozima propisanim Direktivom o pravima dioničara. Čulinović Herc, E., Hasić, T., op. cit., str. 54.

⁷⁸⁶ Drnovšek je upućivao na odredbe čl. 131. (2) njemačkog AktG-a kao uzor te predlagao izričito proširenje statutarne autonomije i mogućnosti uređenja odredbama poslovnika o radu glavne skupštine na temelju kojih bi bila mogućnost dodjele ovlasti predsjedniku glavne skupštine ograničiti pravo dioničara na govor i postavljanje pitanja, no takvi zakonodavni prijedlozi do sada nisu prihvaćeni. Drnovšek, G., *Delničarjeva pravica do obveštenosti*, op. cit., str. 64.

⁷⁸⁷ Ova je mogućnost unesena ZID ZTD/07 odredbom čl. 73. st. 2. u cilju osiguravanja normalnog tijeka glavne skupštine, kao i otklanjanja ili umanjenja potencijalne zloupotrebe prava na obaviještenost i raspravljanje, tako da određeni dioničar(i) oduzmu previše vremena na glavnoj skupštini, čime bi se spriječili preostali dioničari da ostvare svoja zajamčena prava na skupštini.

primjereno trajanje glavne skupštine. Postavlja se pitanje je li to područje diskrecije predsjednika glavne skupštine primjereno ili mu ostavlja previše slobode. Primjerice, ako se osjetljive točke dnevnog reda ostave za kraj rada glavne skupštine, predsjednik može tendenciozno upravljati glavnom skupštinom na način da nespornim temama da više “prostora”, tj. vremena za raspravu, a kada dođe točka prijepora može znatno skratiti raspravu. Zbog toga bi kao kriterij njegove diskrecije trebalo uvesti i da se pritom vodi računa da se primjereno rasprave sve točke dnevnog reda. ZTD, za razliku od Direktive, predviđa situaciju kada se može dopustiti uskrata obavijesti dioničaru i onda kada za to ne postoji razlog. Odnosno, taj razlog može proisteći iz slabog upravljanja vremenom na glavnoj skupštini koji se može pripisati samom predsjedniku.⁷⁸⁸ Praktičnost i korisnost primjene ovog instituta ograničenja prava na obaviještenost za uredno funkcioniranje glavne skupštine potvrdio je VTSRH.⁷⁸⁹ U tom je smislu potrebno ukazati na okolnost da su to pitanje hrvatski i njemački zakonodavac različito uredili - ako društvo odredbama statuta ili poslovnika o radu glavne skupštine takvu ovlast ne dodijeli predsjedniku glavne skupštine. Opet, hrvatski je zakonodavac izrijekom riješio ovo pitanje dodijelivši predsjedniku glavne skupštine diskrecijsku ovlast ograničenja prava na obaviještenost čime je smanjio prostor nedoumicama u vođenju glavne skupštine (druga rečenica čl. 287. (5) ZTD-a). Neovisno o tome je li dioničko društvo izrijekom ovlastilo predsjednika glavne skupštine da ograniči pravo dioničara na postavljanje pitanja i na raspravljanje odredbama statuta ili poslovnika o radu glavne skupštine, ZTD ga ipak izrijekom ovlašćuje na to uvijek kada je to potrebno radi osiguranja urednog rada i primjerenog trajanja glavne skupštine.⁷⁹⁰

Kako bi se utvrdilo postoje li autonomni akti dioničkih društava koji uređuju pravo na obaviještenost i njegova ograničenja na glavnoj skupštini, autorica je provela istraživanje na uzorku od trinaest uvrštenih društava koji su na Zagrebačkoj burzi u 2022. godini rangirani u top deset društava po prometu iskazanom od 1. siječnja 2022. do 31. prosinca 2022. godine.⁷⁹¹ Budući

⁷⁸⁸ Čulinović Herc, E., Hasić, T., op. cit., str. 54.

⁷⁸⁹ VTSRH je u presudi P-7368/11 od 2. rujna 2015. potvrdio kako je uprava dužna dati odgovore na postavljena pitanja u granicama „mogućeg“, pozivajući se na načelo ekonomičnosti u održavanju glavne skupštine. Sud je utvrdio kako pojedinačni dioničari ne bi smjeli monopolizirati glavnu skupštinu tako što će postavljati veliki broj pitanja i očekujući da će dobiti sve odgovore na glavnoj skupštini.

⁷⁹⁰ U odnosu na pitanje povezanosti prava na obaviještenost i prava na govor, odnosno na raspravljanje na glavnoj skupštini, hrvatski zakonodavac tek u st. 5. čl. 287. ZTD-a spominje pravo na raspravljanje, i to u kontekstu ovlaštenja predsjednika glavne skupštine da vremenski primjereno ograniči i ostvarivanje prava dioničara na obaviještenosti i prava dioničara za raspravljanje. Kao što je ranije u radu istaknuto, slovenski zakonodavac uopće ne uređuje predmetnu ovlast predsjednika glavne skupštine da vremenski primjereno ograniči ostvarivanje prava dioničara na obaviještenost, pa tako niti u nekom drugom dijelu ne uređuje pravo na raspravljanje.

⁷⁹¹ Zagrebačka burza, Statistika: Članovi, dostupno na: <https://zse.hr/hr/clanovi/52?period=annual> (21.03.2023.).

da su se u ovoj kategoriji nalazila tri društva s ograničenom odgovornošću, istraženo je preostalih deset dioničkih društava. Utvrđeno je da su statuti javno dostupni na internetskim stranicama društva samo ako su u pitanju banke, dok investicijska društva nemaju takvu praksu. Pravilnici o radu glavne skupštine kojima bi se također moglo podrobnije urediti pravo na obaviještenost, nisu javno dostupni. Na uzorku od osam banaka koje imaju javno objavljene statute, utvrđeno je da samo jedna od njih izrijekom uređuje pravo dioničara biti obaviješteni. Pritom, odredba podrobnije ne uređuje pretpostavke ili postupak za ostvarivanje prava na obaviještenost, već je riječ o doslovnoj transpoziciji zakonske odredbe. Stoga je kod tržišno najaktivnijih subjekata uvrštenih na Zagrebačku burzu, primjetno da nisu skloni detaljnije statutom određivati ostvarivanje ovog prava. Budući da je riječ o važnim sudionicima tržišta kapitala, legitimno je postaviti pitanje može li se takvo što uopće očekivati od ostalih sudionika, a još manje od neuvrštenih društava.

Kao regulatorni odgovor na postojanje opsežnih sekcija pitanja i odgovora na glavnoj skupštini koje bi utjecale na tijek i njihovo trajanje, njemački je zakonodavac općenito ograničio pravo na raspravljanje i na obaviještenost (uvođenje UMAG-om u st. 2. čl. 131. AktG-a).⁷⁹² Sve do stupanja UMAG-a na snagu postojala je nedoumica može li pravo dioničara na obaviještenost biti ograničeno.⁷⁹³ Usvajanjem UMAG-a 2005. godine propisano je da se predsjednika glavne skupštine ovlasti odredbama statuta i poslovnika o radu glavne skupštine da na odgovarajući način ograniči pravo dioničara na govor i postavljanje pitanja te da uredi daljnje detalje.⁷⁹⁴ Cilj je zakonodavca bio da ovom odredbom poradi na sadržajnosti rada glavne skupštine.⁷⁹⁵ Pritom je

⁷⁹² Decher, C., op. cit., str. 240.; Angerer, Lutz, Die Beschränkung des Rede- und Fragerechts des Aktionärs in der Hauptversammlung – Besprechung der Entscheidung BGH, NJW 2010, 1604 (Redezeitbeschränkung), Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht, vol. 40, br. 1(2011), str. 27-37., <https://doi.org/10.1515/zgre.2011.27> (21.10.2021.), str. 30.

⁷⁹³ Angerer, L., op. cit., str. 30. Jedan od argumenata za donošenje UMAG-a nalazi se u prigovorima prakse da su pravo na govor i postavljanje pitanja na glavnoj skupštini nerijetko zloupotrebljavali dioničari koji se bave određenim problemima kako bi naveli upravu na pogreške u dostavi informacija te produžili trajanje glavne skupštine. To je u praksi dovodilo do otežavanja i smanjivanja razine kulture raspravljanja na glavnoj skupštini te odbijanja dioničara koji su faktično zainteresirani i posjeduju određenu glasačku snagu da uopće sudjeluju na glavnoj skupštini. Entwurf eines Gesetzes zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts, op. cit., str. 17.

⁷⁹⁴ Njemački zakon društvima nije dopustio da odredbama statuta i poslovnika o radu glavne skupštine izravno reguliraju pretpostavke za ograničenje ovog prava, već je samo na to ovlastio predsjednika glavne skupštine. Međutim, ovo se pravo ne može ograničiti niti proširiti odredbama statuta. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 104., 183. Tako i Schaal, H., u: Erbs, Georg, Kohlhaas, Max (Hrsg.), op. cit., 2019., u bilj. 382., AktG § 131, Rn. 2. Ali Herrler smatra kako se predmetnim odredbama mogu odrediti pravila o modalitetima korištenja prava na obaviještenost i prava na govor (primjerice redosljed govornika prema apstraktnom kriteriju, tehnička pomagala). Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 1.

⁷⁹⁵ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 197.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 106. OLG München, u odluci 7 U 711/11 od 28. rujna 2011. potvrdio je kako su ograničenja prava

uzeta u obzir presuda njemačkoga BVerfG-a, koja je naglasila povezanost, s jedne strane, potencijalne zloupotrebe dioničareva prava na obaviještenost te, s druge mjera za održavanje glavne skupštine koje će osigurati ispunjenje načela ekonomičnosti. BVerfG je istaknuo da su sudovi prema čl. 14. (1) njemačkog Ustava⁷⁹⁶ dužni suočiti se i sa zloupotrebom prava na obaviještenost dioničara. Također je uočeno kako bi se trebalo omogućiti da se glavna skupština održi u razumnom vremenu.⁷⁹⁷ Stajalište suda je da se regulatornim mjerama, poput vremenskog ograničavanja prava na govor, uskrate toga prava i udaljavanja iz prostorije u kojoj se održava glavna skupština, ne krše temeljna ustavna prava kada ih se dovede u vezu s osiguranjem propisnog održavanja tjeka glavne skupštine.⁷⁹⁸ Stoga, vremensko ograničavanje trajanja glavne skupštine zahvaljujući vremenskom ograničavanju prava na raspravljanje i postavljanje pitanja tako postaje

na govor i postavljanje pitanja, uključujući zatvaranje popisa govornika i neprihvatanje daljnjih pitanja, dopuštena te primjerena kako bi se osiguralo da glavna skupština uredno protékne. Čak i ako ograničenje vremena za izlaganje ograničava prava dioničara na sudjelovanje, ono također daje drugim dioničarima priliku da iskoriste svoje pravo govora u ograničeno raspoloživom vremenu. Kako bi se pomirilo navedena prava, katkada će biti potrebno ograničiti vrijeme govora.

⁷⁹⁶ Navedenim je člankom propisano da se jamči pravo na vlasništvo čiji će sadržaj i granice biti definirane zakonom.

⁷⁹⁷ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 197. Glavna skupština može ispuniti svoju ulogu foruma za donošenje odluka i “sjedišta demokracije dioničara”, samo ako predsjednik glavne skupštine može osigurati da se dostupno vrijeme rasporedi što je pravednije moguće te da vrijeme ne iskorištavaju pitanjima oni dioničari kojima očito nije cilj stjecanje informacija o točkama dnevnog reda glavne skupštine. Primjerice, onim dioničarima koji svojim pretjerano dugačkim govorima i pitanjima koja su primjetno tematski nepovezana s točkama dnevnog reda oduzimaju ostalim sudionicima na glavnoj skupštini vrijeme i mjesto za govor te postavljanje pitanja. Radi temeljne zaštite članskih prava dioničara, posebice prava na obaviještenost, nužno je da se i građanski sudovi usprotive zloupotrebi prava na govor i postavljanje pitanja pojedinih dioničara u kontekstu tužbe za pobijanje odluka glavne skupštine ili postupka pokrenutog na temelju zahtjeva dioničara o tome mora li uprava dati informacije. BVerfG, 1 BvR 636/95 od 20. rujna 1999., Rn. 1-32, http://www.bverfg.de/e/rk19990920_1bvr063695.html, Rn. 27. Prema Heckelmannu, ograničenja nametnuta sudskom praksom, kao što je to vrijeme koje dioničar ima za govor, jasno pokazuju da opće davanje sveobuhvatnoga prava na informacije više nije prikladno. Vidjeti: Heckelmann, M., op. cit., str. 201.

⁷⁹⁸ BVerfG, 1 BvR 636/95 od 20. rujna 1999., Rn. 1-32, http://www.bverfg.de/e/rk19990920_1bvr063695.html, Rn. 30. U odnosu na pitanje povezanosti prava na obaviještenost i prava na govor, prema njemačkom uređenju prava dioničara na obaviještenost, predmet ograničenja nije samo pravo postavljati pitanja, već i „pravo govora” (druga rečenica čl. 131. (2) AktG-a: *Rederecht des Aktionärs*), koje nije izričito propisano njemačkim AktG-om, već dijelom proizlazi iz pravne prirode članstva u dioničkom društvu ili prava dioničara na sudjelovanje u glavnoj skupštini društva. Ono je, dakle regulirano samo na razini okvira regulatornih mjera koje na raspolaganju stoje predsjedniku glavne skupštine da vremenski primjereno ograniči njegovo ostvarivanje. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 198.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 56. te Kalss, S., op. cit., str. 223-224. Praktična važnost prava na raspravljanje na glavnoj skupštini ogleda se u mogućnosti da dioničari razmijene svoja viđenja i stavove te organiziraju većine i kvorume. Kersting, C., *The Role of Shareholders in Public Companies in Germany*, op. cit., u bilj. 39., str. 116. U postupku koji je vodio OLG Hamburg, 11 U 185/09 od 23. prosinca 2010. utvrđeno je kako je kršenje prava dioničara da govori sama okolnost da predsjednik glavne skupštine odbija dioničaru dopustiti da se usmeno usprotivi prijedlogu prije glasovanja o prijedlogu uprave i umjesto toga ga upućuje da svoj prijedlog podnese nakon donošenja odluke.

vrijedan i učinkoviti instrument za organizaciju i dovršetak glavne skupštine u razumnom vremenu.⁷⁹⁹

Njemački Savezni Vrhovni sud se u odluci BGH, II ZR 94/08 od 8. veljače 2010. prvi puta bavio s ograničenjem prava na govor i postavljanje pitanja na glavnoj skupštini prema odredbama statuta. Važnost ove odluke nije samo u tome što se potvrđuje da statuti dioničkih društava mogu obuhvaćati odredbe o ograničavanju prava na govor i postavljanje pitanja na glavnoj skupštini, već što se treba pronaći način kako će ih primjenjivati u praksi predsjednici glavnih skupština.⁸⁰⁰ Sud je imao težak zadatak pronaći ravnotežu između načela autonomije uređenja odnosa u društvu statutom te tužiteljeve tvrdnje kako postavljanje oštrih vremenskih granica za govore i postavljanje pitanja nije bilo pravedno u pojedinom slučaju. Također, Savezni Vrhovni sud odredio je kako ograničenja prava na govor i postavljanje pitanja trebaju biti postavljena uz poštovanje načela razmjernosti i načela jednakog postupanja te da je predsjednik glavne skupštine te instrumente intervencije dužan upotrijebiti u skladu s osobnom diskrecijskom ocjenom.⁸⁰¹ Stoga je, u skladu sa sudskom praksom, njemačka pravna doktrina zauzela stajalište da je kod ograničavanja prava na postavljanje pitanja i na govor, predsjednik glavne skupštine dužan poštovati načelo jednakog postupanja prema dioničarima do granice gdje se još uvijek nameće objektivno opravdano nejednako postupati te je dužan postupati u skladu s načelom razmjernosti i kriterijem primjerenosti. Pod pretpostavkom poštovanja ovih načela, predsjednik ima diskrecijsko pravo kada će i kako nametnuti ograničenja.⁸⁰²

Budući da njemačko pravo izrijeком uređuje samo ovlast da to predsjednik glavne skupštine učini onda kada ga statut na to ovlašćuje, postavlja se pitanje ima li on to ovlaštenje i onda kada statut to ovlaštenje izrijeком ne uređuje. Prevladavajuće je mišljenje doktrine da predsjednik glavne skupštine ima pravo vremenski ograničiti pravo na govor čak i bez ovlasti

⁷⁹⁹ Decher, C., op. cit., str. 240. Tako i Angerer, L., op. cit., str. 32. Ova odredba trebala bi predsjedniku glavne skupštine osigurati zonu diskrecijske ocjene. Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 37. O sudskoj praksi koja se izjasnila vezano za standard razumnog trajanja glavne skupštine dioničkih društava, vidjeti više *infra*, str. 198., bilj. 804.-805.

⁸⁰⁰ Angerer, L., op. cit., str. 27.

⁸⁰¹ Angerer, L., op. cit., str. 31. BGH, II ZR 94/08 od 8. veljače 2010. je potvrdio da ako statut predsjednika glavne skupštine ovlašćuje na ograničenje, on tada ima pravo diskrecijske ocjene koje mora primjenjivati u skladu sa zahtjevima svrsishodnosti, proporcionalnosti i načelom jednakog postupanja s dioničarima (bez potrebe da je to izričito uređeno u statutima).

⁸⁰² Angerer, L., op. cit., str. 33.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 202., 204.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 105.

dodijeljene odredbom statuta.⁸⁰³ Pri procjeni primjerenosti postavljenih ograničenja uzima se u obzir model glavne skupštine koja traje jedan dan. Primjerice, uzima se kao prosjek da glavna skupština na kojoj ne trebaju biti raspravljene dalekosežne strukturne mjere društva traje od četiri do šest sati, odnosno deset do dvanaest sati, što se opisuje kao gornja granica trajanja. Takvo je stajalište zauzeto u njemačkoj sudskoj praksi⁸⁰⁴ i usvojeno u njemačkim kodeksima korporativnog upravljanja primjenjivima na uvrštena društva.⁸⁰⁵

Zaključno se može potvrditi da, iako hrvatsko pravo na temelju zakona daje šire ovlasti predsjedniku glavne skupštine negoli njemačko pravo, na doktrinarnoj se razini te ovlasti izjednačavaju. No, autorica se ne može oteti dojmu da izričita zakonska potvrda predsjednikovih diskrecijskih ovlasti, i kada one ne postoje na temelju autonomnih akata, djeluje odvrćuće na potrebu da se to pitanje uredi. Čini se da je namjera Direktive o pravima dioničara bila da to urede države članice ili društva. S obzirom na područje ostavljene slobode predsjedniku glavne skupštine, bilo bi dobro da se on precizira *de lege ferenda* u ZTD-u.

3.2.3.2. Razlozi uskrate izvan taksativne liste

⁸⁰³ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 200.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 102.; Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 28.

⁸⁰⁴ LG Frankfurt a.M. je u odluci 3-5 O 93/06 od 28. studenog 2006.

⁸⁰⁵ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 196., 201. Dostupan je podatak kako upravo njemačka trgovačka društva iz kategorije DAX30 (poznat i kao *Deutscher Aktien Index* - dionički je indeks koji predstavlja 30 najvećih i najlikvidnijih njemačkih trgovačkih društava čijim se dionicama trguje na frankfurtskoj burzi) (vidjeti više na: *Investopedia*, <https://www.investopedia.com/terms/d/dax.asp> (12.04.2021.)) uspijevaju održati vlastite glavne skupštine u prosječnom trajanju od šest sati, i to u rasponu od manje od tri pa do više od deset sati. Njemački su sudovi (primjerice OLG Frankfurt/M., 5 U 24/14 od 16. prosinca 2014., Rdn. 27.) potvrđivali u praksi primjerenost ovog ograničenja, čemu je doprinijelo i usvajanje prijedloga propisanih njemačkim kodeksom korporativnog upravljanja, prema kojem bi normalno trajanje glavne skupštine trebalo biti zaključeno u razdoblju od četiri do šest sati. Više o procjeni prosječnog trajanja glavne skupštine njemačkoga dioničkog društva od 2010. do 2015. godine: Die SdK - der unabhängige Verband der Kapitalanleger, <https://sdk.org/assets/Statistiken/HV-Dauer/HV-Dauer15.pdf> (12.04.2021.). Također vidjeti preporuku A.4 Deutscher Corporate Governance Kodex - DCGK 2020 koja propisuje kako bi predsjednik glavne skupštine trebao uzeti u obzir da bi se glavna skupština trebala završiti u roku od četiri do šest sati. Vidjeti *Der Deutsche Corporate Governance Kodex*, A4, 2020: *Der Hauptversammlungsleiter sollte sich davon leiten lassen, dass eine ordentliche Hauptversammlung spätestens nach vier bis sechs Stunden beendet ist*. Isto propisuje i aktualni *Deutscher Corporate Governance Kodex (in der Fassung vom 28. April 2022)* donesen 2022. godine u načelu br. 8, prijedlogu A.7 (dostupno na: https://www.dcgk.de/files/dcgk/usercontent/de/download/kodex/220627_Deutscher_Corporate_Governance_Kodex_2022.pdf (25.10.2022.)), str. 6.

Osim već iznesenih taksativno propisanih razloga uskrate, nužno se se osvrnuti na određene razloge uskrate koji izvire iz općih načela prava. Hrvatski i slovenski zakonodavac jedino propisuju da uprava “može” uskratiti informacije, dok njemački zakonodavac izrijekom u čl. 131. (3) AktG-a propisuje kako se informacije ne mogu uskratiti izvan razloga koji su obuhvaćeni prvom rečenicom čl. 131. (3) AktG-a. Njemačka pravna doktrina smatra da se mogu primijeniti i daljnja ograničenja prava na obaviještenost.⁸⁰⁶ Tako Poelzig i Kubis smatraju da odredba AktG-a prema kojoj se obavijesti ne mogu uskratiti iz razloga koji nisu obuhvaćeni onima koji su zakonom propisani, ne zabranjuje primjenu općih pravnih instituta, što posebno uključuje zloupotrebu prava.⁸⁰⁷ Primjena općih pravnih načela stoga nije isključena, što je potvrđeno njemačkom sudskom praksom.⁸⁰⁸

Dakle, može se zaključiti kako načelno postoji suglasnost kako su opći pravni instituti primjenjivi kod ograničenja prava na obaviještenost.⁸⁰⁹ Autori ipak imaju različiti pristup kategorizaciji daljnjih ograničenja prava na obaviještenost, izvan onih s taksativne liste. Poelzig kao daljnja ograničenja prava na obaviještenost vidi u nemogućnosti i nerazumnosti (posebice obveze uprave na pripremu i opremanje) te zloupotrebi prava koju dodatno razgraničava na grubo, sebično ostvarivanje prava, pretjerano ostvarivanje prava te proturječno ponašanje.⁸¹⁰ Siems, s druge strane daljnja ograničenja razvrstava na sljedeći način: na razloge koji dovode u pitanje funkcionalnosti održavanja glavne skupštine,⁸¹¹ na kršenje obveze na lojalno postupanje, zloupotrebu prava te nemogućnost.⁸¹² Kubis ne tematizira koji bi to sve pojedinačni, opći instituti došli u obzir, već općenito govori o zloupotrebi prava te nepravilnom ostvarivanju prava na

⁸⁰⁶ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 57.

⁸⁰⁷ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 209.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 146.

⁸⁰⁸ LG Stuttgart je u presudi 31 O 33/16 KfH od 19. prosinca 2017. potvrdio kako pravo na obaviještenost također podliježe općim načelima, poput obveze lojalnosti, funkcionalnosti glavne skupštine i zabrane zloupotrebe prava.

⁸⁰⁹ Vrhovni sud Kraljevine Španjolske (*Tribunal Supremo*) u svojoj je presudi od 16. siječnja 2012. potvrdio da pravo na informacije, uz ograničenja koja nameće pravo trgovačkih društava, podliježe ograničenju njegova ostvarivanja koji mora biti bez zloupotrebe, što se mora ispitati ovisno o slučaju, a pri čemu su bitne karakteristike društva, raspodjela njegova kapitala, opseg i oblik traženih informacija. Vidjeti: Tribunal Supremo, STS 986/2011, op. cit., Rn. 2.1. – 23, br. 5.; Tribunal Supremo, STS 741/2012, op. cit., Rn. 2.4. – 34; Tribunal Supremo, STS 858/2011 od 30. studenog 2011., dostupno na: <https://vlex.es/vid/341999702> (3.10.2022.), Rn. 2.2. – 25.

⁸¹⁰ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 210-225.

⁸¹¹ U cilju svrhovitog i funkcionalnog održavanja tijeka glavne skupštine mora biti omogućeno poduzeti određene regulatorne mjere na glavnoj skupštini. Siems ističe kako je taj koncept ipak previše nejasan da bi se na temelju njega mogla stvoriti iznimka. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 59.

⁸¹² Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 57-62.

obaviještenost.⁸¹³ Herrler kao daljnja ograničenja, osim zakonom određenih, vidi zloupotrebu prava te kršenje obveze na lojalno postupanje.⁸¹⁴ Conac podsjeća kako je europski zakonodavac pokušao ograničiti rizik od zloupotrebe prava dioničara pri postavljanju pitanja upravi, utvrđujući određene dopuštene razloge da uprava odbije odgovoriti na pitanja dioničara, ali takva ograničenja na razini EU-a nisu dostatna za sprječavanje svih zloupotreba.⁸¹⁵ Conac tvrdi da je obično pravo dioničara na obaviještenost dostatno uređeno odredbama nacionalnih zakona o trgovačkim društvima čime se utječe na smanjenje rizika od zloupotreba, a to je dodatno pojačano sudskom *ex post* kontrolom.⁸¹⁶

Kao jedan od razloga ograničenja prava na obaviještenost u pravnoj se doktrini može identificirati nemogućnost davanja obavijesti budući da se, prema propisima obveznog prava, nikog ne može obvezati na ispunjenje činidbe koja bi bila nemoguća.⁸¹⁷ U tom se smislu postavlja pitanje do koje granice seže odgovornost uprave na ispunjenje obveze dostave informacija. Ono je isključeno ako su informacije na glavnoj skupštini objektivno ili subjektivno nemoguće,⁸¹⁸ kada uprava ne raspolaže traženim informacijama niti ih može dobiti.⁸¹⁹ U tim slučajevima, sudska je praksa potvrdila da je dostatno da uprava odgovori na pitanje u granicama onoga što joj je poznato, dok u preostalom dijelu pitanje može ostati neodgovoreno.⁸²⁰ Na nemogućnost se katkada može pozivati ako se podatci ne mogu dobiti i dostaviti dioničaru u roku koji teče od početka do

⁸¹³ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 146.

⁸¹⁴ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 53.

⁸¹⁵ Conac, P., *The Shareholders' Duty Not to Abuse Rights*, op. cit., u bilj. 269., str. 372.

⁸¹⁶ Conac, P., *The Shareholders' Duty Not to Abuse Rights*, op. cit., u bilj. 269., str. 371.

⁸¹⁷ Blisko je povezano s nemogućnosti i nerazumnosti davanja obavijesti, primjerice zbog toga što će to oduzeti previše vremena, što je katkada teško razgraničiti. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 62.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg.), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 213. U skladu s čl. 275. (1) BGB-a koji propisuje da je ispunjenje obveze isključeno kada je to nemoguće za dužnika ili bilo koga drugoga.

⁸¹⁸ Određene pravne praznine mogu se popuniti analognom primjenom pravila obveznog prava: odredbe o kašnjenju s ispunjenjem obveze i o nemogućnosti ispunjenja (kada dioničar umre nakon što je postavio pitanje na glavnoj skupštini te čiji nasljednici ne mogu prihvatiti tražene podatke zbog toga što nisu prisutni). Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 80.

⁸¹⁹ Primjerice ako se podatci trajno izgube, datoteke ili nosači podataka se unište ili ako informacije ne može dati treća strana (poput članova uprave, zaposlenika ili ugovornih partnera). Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg.), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 211. Slično i Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 62. te Schaal, H., u: Erbs, Georg, Kohlhaas, Max (Hrsg.), op. cit., 2019., u bilj. 382., AktG § 131, Rn. 3.

⁸²⁰ Ott, C., op. cit., str. 379., Rn. 15. BayObLG, 2 Z 58/74 od 17. prosinca 1974. je potvrdio da ako uprava može dati informacije samo od trećih osoba, ona takve osobe mora natjerati na suradnju potrebnim intenzitetom ili barem pokušati to učiniti. No ako ne uspije, mora se zapitati može li ih dati čak i bez dokumenata koji su u posjedu treće strane. BayObLG, 2 Z 15/75 od 25. lipnja 1975. je potvrdio da je pravo dioničara na informaciju isključeno ako se može sa sigurnosti utvrditi da je nemoguće da uprava odgovara na pitanja.

završetka aktualne glavne skupštine, jer je pravo na obaviještenost vremenski ograničeno na razdoblje održavanja glavne skupštine.⁸²¹

U odnosu na opće načelo zabrane zloupotrebe prava, nužno je istaknuti kako se u državama članicama zabrana dioničara na zloupotrebu prava rješava zakonodavstvom ili sudskom praksom te ne postoji direktiva ili uredba na razini EU-a o toj zabrani.⁸²² Razlog tomu leži u usmjerenosti europskoga zakonodavca na povećanje prava dioničara, a ne na regulaciju mogućih zloupotreba.⁸²³ Studija iz 2012. godine⁸²⁴ koju je naručio Europski parlament preporučila je zabranu zloupotrebe većinskog i manjinskog dioničara na razini EU-a.⁸²⁵ Kada je riječ o zabrani abuzivnog ponašanja dioničara, ona je posljedica dužnosti dioničara na lojalno postupanje prema društvu.⁸²⁶ Ta se obveza može prekršiti upravo zloupotrebom prava na obaviještenost, točnije upućivanjem pitanja upravi tako da će druge dioničare spriječiti ili ograničiti u ostvarivanju njihova prava na obaviještenost ili će ih se šikanirati.⁸²⁷ Drnovšek ističe da je, radi održavanja dobre klime na

⁸²¹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 212.

⁸²² Postoje odredbe u raznim EU direktivama koje su osmišljene kako bi spriječile zloupotrebu većinskog dioničara koje primjenjuju načelo jednakosti (primjerice Druga direktiva o održavanju i izmjeni kapitalnih zahtjeva javnih društava s ograničenom odgovornošću). Direktiva o pravima dioničara stvorila je nova prava za dioničare na glavnoj skupštini uvrštenog društva. Iako revidirana Direktiva o pravima dioničara uključuje neke dužnosti dioničara, posebno institucionalnih ulagatelja i upravitelja imovinom koji su potaknuti na glasovanje kako bi promicali dugoročno sudjelovanje, ona ne uključuje nikakve posebne odredbe o zloupotrebi prava dioničara.

⁸²³ Conac, P., *The Shareholders' Duty Not to Abuse Rights*, op. cit., u bilj. 269., str. 364-365.

⁸²⁴ *Rights and obligations of shareholders: National regimes and proposed instruments at EU level for improving legal efficiency*, op. cit., u bilj. 30.

⁸²⁵ Conac, P., *The Shareholders' Duty Not to Abuse Rights*, op. cit., u bilj. 269., str. 365.

⁸²⁶ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 53.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 60. Obveza je svakog člana društva da na svoj način doprinese zajedničkim, a ne vlastitim ciljevima, stoga ovo načelo postavlja ograničenja kod ostvarivanja članskih prava jer ga uvijek mora uzeti u obzir pri postupanju. Slakoper, Z., Buljan, V., op. cit., str. 253-254. OLG Düsseldorf je u odluci 6 U 59/91 od 11. srpnja 1991. potvrdio da, sve dok dioničaru nije niti dana mogućnost da ostvari svoje pravo na obaviještenost, dioničko društvo ne može tvrditi da je htio zloupotrijebiti to svoje pravo, zbog čega je uprava imala pravo na uskratu. LG Frankfurt, 3-5 O 56/06 od 16. siječnja 2007. potvrdio je da kada se pravo na obaviještenost zloupotrebljava, na predsjedniku je glavne skupštine da na to ukaže i postavi ograničenje, no ako to ne učini, uprava ne može uskratiti informacije.

⁸²⁷ Dioničari ovo pravo moraju realizirati poštujući načelo lojalnog postupanja jer su zbog pravnog posla na temelju kojeg su postali dioničari društva obvezni primijenjivati temeljna obveznopravna načela. Hasić u ovom kontekstu tematizira na koji način dioničar može postavljanjem pitanja upravi na glavnoj skupštini neloyalno postupati prema ostalim dioničarima. Primjerice, tako da time uskraćuje ili ograničava pravo ostalih dioničara na obaviještenost (postavljanjem velikog broja pitanja koji upravu objektivno spriječava da na njih odgovori tijekom glavne skupštine). Time dioničar krši svoju obvezu, koja proizlazi iz načela lojalnosti, da pitanja postavlja tako da ne ometa rad skupštine i ne uskraćuje niti ograničava pravo ostalih dioničara na ostvarivanje istog prava. Prema Hasić, predsjednik glavne skupštine može ocijeniti da uprava nema obvezu odgovoriti na pitanje radi nepoštovanja načela lojalnosti. Hasić, Tea, *Dužnost dioničara na lojalno postupanje prema društvu i ostalim dioničarima*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 34, br. 2(2013), str. 785-815., str. 800. (fn. 57). Kada dioničar postavlja pitanja upravi u okviru svojeg prava na obaviještenost tako da zloupotrebi svoje pravo ili vrijeđa opća obveznopravna načela, tada se može reći da

glavnoj skupštini, dioničara koji pravo na obaviještenost ostvaruje na način koji se može kvalificirati kao zloupotreba prava potrebno na to upozoriti.⁸²⁸ Kako opseg podataka koji se zahtijevaju nije zakonski jasno određen, on se može širiti do granice koja će u nekom trenutku postati zloupotreba prava na obaviještenost. Tada će uprava moći legitimno uskratiti odgovor na pitanje dioničara,⁸²⁹ što je potvrđeno i sudskom praksom.⁸³⁰ Stoga, do ostvarivanja temelja za uskratu zbog zloupotrebe prava dolazi ako dioničar nastoji ostvariti vlastite interese s pomoću zahtjeva za informacijama koji ne odgovaraju interesima društva, ako instrumentalizira pravo na obaviještenost (primjerice tako da izazove pobijanje odluke glavne skupštine)⁸³¹ ili ostvaruje pravo tako što pretjerano postavlja pitanja.⁸³² Većina autora kategoriju obveze dioničara na lojalno postupanje kao daljnje ograničenje prava na obaviještenost obrađuje u sklopu problema

se poduzima jednostrana izjava volje koja je protivna prisilnim normama, te će posljedično biti nišetna. Hasić, T., op. cit., str. 808.

⁸²⁸ Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveštenosti, op. cit., str. 43. Drnovšek navodi primjere zloupotrebe prava na obaviještenost u: Ibid., str. 44-45.

⁸²⁹ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 535.; Liebscher, Thomas, u: Henssler, Martin; Strohn, Lutz (Hrsg.), Gesellschaftsrecht, 5. Aufl., München, Verlag C.H. Beck, 2021., AktG § 131, Rn. 6.

⁸³⁰ TS u Osijeku, P-687/16 od 4. siječnja 2018. godine; VTSRH, P-7368/11 od 2. rujna 2015. (Tužitelj su podatci o poslovanju društva bili poznati i dostupni putem financijskih izvješća, ali je on uporno postavljao pitanja u tom smjeru). U postupku koji je vodilo VS u Kopru, VSK Sklep Cpg 26/2020 od 12. ožujka 2020. društvo je smatralo nebitnim odgovarati na pitanja dioničara koji je na glavnoj skupštini glasao protiv predloženih odluka, jer je o glasanju unaprijed odlučio. No, on je svoj glas "protiv" obrazložio činjenicom da nije dobio tražene podatke. Sud je istaknuo da obrazloženo glasovanje protiv određene odluke samo po sebi ne znači da je riječ o zloupotrebi prava. Svrha je ograničenja spriječiti situacije u kojima bi se na glavnim skupštinama postavljao neograničen broj pitanja, čiji odgovori ne bi utjecali na izvršavanje ovlasti glavne skupštine.

⁸³¹ Pronalazak ravnoteže između interesa dioničara da postave pitanja i interesa društva jedan su od glavnih izvora tužbi za pobijanje odluka glavne skupštine koje su podnijeli dioničari predatora (engl. tzv. *Predatory shareholders*) koji postavljaju što je više moguće pitanja kako bi se stvorilo stanje u kojem je uprava faktično onemogućena propisno odgovoriti na sva postavljena pitanja. Spindler, G., op. cit., str. 207. U postupku pred LG Frankfurt a.M., 3-5 O 68/10 od 17. svibnja 2011 raspravljalo se koliki broj (složenih) pitanja koja su postavljena na glavnoj skupštini predstavljaju ponašanje koje je uznemiravajuće te ima li takav zahtjev za informacijama karakteristike zloupotrebe prava. Sud je smatrao da nisu prekoračena ograničenja zloupotrebe koje je Sud postavio u svojoj odluci od 16. siječnja 2007. (Az. 3-05 O 55/06) gdje je utvrđeno kako je ukupno 79 (složenih) pitanja koja su postavljena na glavnoj skupštini predstavljaju ponašanje koje je uznemiravajuće, što je uvelike bilo opravdano činjenicom da su blokovi pitanja drugih dioničara navedeni jedan za drugim, iako je veliki broj pitanja bio očito usmjeren stjecanju istih informacija ili su informacije već bile poznate podnositeljima zahtjeva ili su one bile (djelomično) predmet spora u ranijim postupcima sudske dostave podataka. Sud je utvrdio da su u ovom postupku dioničari postavljali pitanja koja, prema razumnoj procjeni, očito nisu bila neprimjerena, čiji broj nije potpuno nesrazmjeran dnevnom redu glavne skupštine s obzirom na 13 objavljenih točaka.

⁸³² Liebscher, T., u: Henssler, M.; Strohn, L. (Hrsg.), op. cit., u bilj. 829., AktG § 131, Rn. 16. Drinhausen kao primjere navodi situacije u kojima se pravo na obaviještenost očito koristi kako bi se zaobišlo određeno vremensko ograničenje za govor iznošenjem govora u obliku pitanja. S druge strane, ne postoji zloupotreba ako je dioničar unaprijed odlučio glasovati na određeni način ili ako zna ili misli da zna odgovor na svoje pitanje. Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 16. Budući da je riječ o pojedinačnom pravu dioničara, nebitan je motiv za njegovo ostvarenje. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 220.; Siems, M. u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 61.

zloupotrebe prava. U odnosu na zloupotrebu prava kao ograničavajući element prava na obaviještenost, autori kategoriziraju sljedeće skupine ponašanja dioničara: neloyalno, krajnje sebično ostvarivanje prava,⁸³³ pretjerano ostvarivanje prava⁸³⁴ te proturječno ostvarivanje prava.⁸³⁵ Međutim, Drnovšek napominje kako zloupotrebu prava na obaviještenost kao temelj za uskratu odgovora na pitanje treba koristiti s oprezom jer je pravo na obaviještenost “sebično” pravo pojedinog dioničara. Stoga zahtjev dioničara za informacijama, kojim ostvaruje vlastite (individualne) ili sebične interese nije zloupotreba prava na obaviještenost.⁸³⁶ Primjerice, ako postavlja za upravu neugodna ili polemična pitanja, pitanja na koja već zna odgovor ili je već unaprijed odlučio kako će glasovati, pitanja kojima je cilj druge dioničare uvjeriti u njegovo stajalište itd.⁸³⁷

Budući da je pravo na obaviještenost zakonom dodijeljeno upravljačko pravo dioničaru, pri njegovu ostvarivanju mora se postupati u skladu s načelom lojalnog postupanja. Postavljanjem velikoga broja pitanja upravi tako da je ona objektivno spriječena na njih odgovoriti tijekom predviđenoga trajanja glavne skupštine, dioničar krši svoju obvezu koja proizlazi iz načela lojalnog postupanja prema ostalim dioničarima, jer im time uskraćuje ili ograničava pravo na obaviještenost. Dakle, dioničar može zloupotrijebiti pravo na obaviještenost tako što će ga ostvarivati protivno načelu lojalnog postupanja (krajnje sebično ostvarivanje prava, stavljanjem vlastitih interesa ispred zajedničkih, tako da se okoristi, bez obzira na društvo), kao i pretjeranim

⁸³³ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 219. Siems ističe da se time ostvaruju isključivo vlastiti interesi dioničara koji su suprotni interesu društva. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 61. BayObLG je u presudi 3Z BR 318/00 od 21. ožujka 2001. potvrdio kako bi zloupotreba prava došla u obzir ako bi se slijedile isključivo ili pretežno sebične svrhe kojima nije bio cilj objektivno razjašnjenje podataka.

⁸³⁴ Posebno uključuje slučaj kada dioničar znatno poremeti ili želi poremetiti tijek glavne skupštine zbog velikog broja pitanja ili njihove pretjerane detaljnosti, čime onemogućuje ostale dioničare u ostvarivanju njihova prava. U tim je slučajevima važno provjeriti može li se pravo na obaviještenost ograničiti zbog nedostatka potrebe za procjenom, odnosno isključiti zbog nerazumnosti. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 222.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 53.; Bohnet, Christoph, u: Schüppen, Matthias, Schaub, Bernhard (Hrsg.), Münchener Anwaltshandbuch Aktienrecht, 3. Aufl., München, Verlag C.H. Beck, 2018., AktG § 131, Rn. 117.

⁸³⁵ Primjerice kada dioničar vrijeme preostalo za postavljanje pitanje nakon najave završetka rasprave koristi za druge doprinose i kada “stvarna” pitanja čuva za vrijeme nakon završetka rasprave. Poelzig, D. u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 223.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 53.

⁸³⁶ Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveštenosti, op. cit., str. 45. Hrvatska pravna doktrina ističe da koncept lojalnosti prema društvu i drugim dioničarima stremlji zaštititi upravo interese tog društva i njegovih članova, ali da se on ne može unaprijed definirati, već se takva obveza i način na koji će se ispuniti, moraju procijeniti u svakom slučaju ovisno o konkretnim okolnostima. Vidjeti: Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 517.

⁸³⁷ Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveštenosti, op. cit., str. 45.

ostvarivanjem prava (postavljanjem velikog broja pitanja) ili proturječnim (kada koristi glavnu skupštinu za govore, dok stvarna pitanja ne želi postaviti sve dok rasprava ne završi). Stoga se može zaključiti kako se zloupotreba prava na obaviještenost procjenjuje ovisno o slučaju. Riječ je o kategoriji koju je nužno ponajprije “prepoznati”, premda je teško unaprijed predvidjeti njezine pojavne oblike.

3.3. Međuzaključak poglavlja

Zadatak ovoga poglavlja bio je primjenom usporednopravne metode analizirati subjektivne i sadržajne pretpostavke primjene prava na obaviještenost. One su analizirane i istražene detaljnije u osnovnom usporednopravnom uzorku hrvatskoga, njemačkog te slovenskog prava te dovedene u vezu s odgovarajućim rješenjima nacionalnih prava preostalih država članica EU-a, kako bi se na temelju uočenih razlikovnosti i sveukupnih razvojnih trendova u promatranim zakonodavstvima, promišljala šira slika najboljih *de lege ferenda* rješenja za hrvatsko pravo.

Kada je riječ o ovlašteniku prava na obaviještenost, nesporno je kako zahtjev za njegovu realizaciju može postaviti dioničar društva. Pritom je nužno naglasiti kako bi to svojstvo trebao imati u vrijeme postavljanja pitanja. S obzirom na to da se to pravo prema hrvatskom pravu (kao i prema pravu većine država članica) ostvaruje na glavnoj skupštini dioničkog društva, svojstvo dioničara u vrijeme održavanja glavne skupštine može biti dovedeno u pitanje. Naime, dionice društva, osobito onih uvrštenih, uobičajeno se dinamično trže budući da su to likvidni financijski instrumenti. S druge strane, hrvatsko pravo društava (ali i druga nacionalna prava) predviđaju da se sudjelovanje na glavnoj skupštini ili korištenje pravom glasa može uvjetovati s tim da dioničari unaprijed prijave svoje sudjelovanje na glavnoj skupštini. Prijava mora prispjeti društvu na adresu navedenu u pozivu najkasnije šest dana prije održavanja glavne skupštine, ako se za to statutom ne predvidi neki kalendarskim danima određen kraći rok. Kod uvrštenih društava dokaz o svojstvu dioničara mora se odnositi na početak 21. dana prije održavanja skupštine (tzv. engl. *record date*). U tom slučaju, prema društvu dioničarem bi se smatrao samo onaj tko je o tome društvu podnio potreban dokaz. Iz toga proizlazi da se dioničar prije glavne skupštine na kojoj će ostvariti svoje pravo na obaviještenost treba legitimirati. Kako će samo taj dioničar na glavnoj skupštini biti ovlašten ostvarivati članska prava, pa tako i pravo na obaviještenost, upravo zbog mogućnosti trženja dionicama od trenutka prijave za sudjelovanje do trenutka održavanja glavne skupštine,

moguće je da na glavnoj skupštini članska prava, pa tako i pravo na obaviještenost, ostvaruje dioničar koji više to nije. Na te anomalije u ostvarivanju osobito prava glasa (engl. *empty voting*) raspravlja se dugi niz godina u pravnoj doktrini, bez stvarnih izgleda da će se taj problem sustavno riješiti. Nove tehnologije utemeljene na distribuiranom knjiženju otvaraju mogućnost knjiženja u realnom vremenu. Stoga postoje izgledi da dioničar koji je prijavljen za sudjelovanje na glavnoj skupštini i onaj koji stvarno izvršava članska prava na glavnoj skupštini društva budu jedna te ista osoba. Svakako da se ta anomalija ponajprije odražava na pravo glasa što dovodi do toga da o točki dnevnoga reda glasuje onaj tko više *de facto* nije dioničar. To se također, premda manje, odražava i na pravo na obaviještenost, budući da će taj dioničar postavljati pitanja, iako on to više nije. Iz toga proizlazi da bi dioničar u tom slučaju morao dokazati status dioničara i kada je riječ o pravu na obaviještenost. To povlači daljnja pitanja ako se mogućnost ostvarivanja prava na obaviještenost izmjesti u vrijeme koje prethodi početku glavne skupštine budući da bi u tom slučaju rok za podnošenje pitanja trebalo uskladiti s rokom prijave za sudjelovanje i dokazivanje statusa dioničara (za uvrštena društva dokaz se treba odnositi na početak 21. dana prije dana održavanja glavne skupštine). To je svakako okolnost koju bi zakonodavac morao uzeti u obzir kod daljnje regulacije, posebice jer krajnji rok za podnošenje pitanja mora biti određen nakon roka za prijavu i dokazivanje.

Nadalje, u razdoblju koji prethodi glavnoj skupštini također postoji dinamična interakcija između dioničara i uprave društva. Manjinski dioničari mogu zahtijevati uvrštenje točaka dnevnog reda, mogu isticati protuprijedloge na već dane prijedloge uprave u odnosu na već objavljene točke dnevnog reda i u konačnici se i prijavljuju za sudjelovanje na glavnoj skupštini. Iako se *de lege lata* pravo na obaviještenost ostvaruje isključivo na glavnoj skupštini, iz izlaganja u međuzaključku drugoga poglavlja, kao i iz izlaganja koje mu prethode, vidljivo je da se razdoblje ostvarivanja toga prava može smjestiti i prije glavne skupštine, o čemu svjedoče rješenja nemaloga broja nacionalnih zakonodavstava. U tom je smislu nužno istaknuti da bi između ostvarivanja prava na obaviještenost u razdoblju koje prethodi glavnoj skupštini i ostalih prava koja dioničari ostvaruju u njemu, trebalo ostvariti određeni sinkronicitet. Svojstvo dioničara kao ovlaštenika prava na obaviještenost trebalo bi postojati u kontinuitetu dok traje to razdoblje. Dodatno, pravo na obaviještenost (ili kako ga se kolokvijalno naziva “pravo na postavljanje pitanja”) trebalo bi uskladiti s ostalim pravima dioničara u “predskupštinskom periodu”, vodeći računa da bi ono trebalo biti i u odnosu na naknadno uvrštene točke dnevnoga reda, koje su rezultat aktiviteta

manjinskih dioničara. Ako bi se projektiranju prava na obaviještenost u budućnosti pristupilo na način da se dopusti njegovo ostvarivanje i u razdoblju prije održavanja glavne skupštine, tada bi trebalo voditi računa da je dioničaru omogućeno da ga ostvari unutar određenog roka, nakon što se prijavio za sudjelovanje i podnio dokaz o tom svojstvu, kao i da mu je ostavljeno neko kraće vrijeme na raspolaganju da postavi pitanja u odnosu na naknadno uvrštene točke dnevnog reda.

Kao što je već prethodno rečeno, pravo na obaviještenost u hrvatskom se pravu može ostvariti samo na glavnoj skupštini, pa pravo zahtijevati informacije ima samo onaj dioničar koji ima pravo sudjelovati na glavnoj skupštini te koji joj stvarno nazoči ili je zastupan. Pravna je doktrina suglasna kako pravo na obaviještenost (koje pripada svakom dioničaru) nije uvjetovano okolnošću ima li taj dioničar pravo glasa, kao ni time nije li još stekao ili mu je isključeno pravo glasa iz dionica koje drži. Isto vrijedi i za broj dionica koje dioničar drži jer će on to pravo imati na raspolaganju neovisno o tome ima li samo jednu ili više dionica te jesu li one opterećene teretima založnoga prava ili prava plodouživanja. Također, ostvarivanje prava na obaviještenost nije uvjetovano fizičkom prisutnošću, stoga ga ostvaruju i dioničari koji na glavnoj skupštini sudjeluju i svoja prava ostvaruju elektroničkim komunikacijskim sredstvima.

U tom je kontekstu potrebno ispitati koje izazove nosi sa sobom okolnost da dioničarevo pravo na obaviještenost ostvaruje treća osoba koja je dioničarev opunomoćenik. Pritom je nužno prethodno naglasiti da je modernom držanju dionica svojstveno držanje dionica putem posrednika koji se u prekograničnim situacijama pojavljuju i u, tzv. posredničkim lancima. To je tipičan način držanja dionica, osobito za uvrštena društva. Upravo kako bi se ostvario cilj dugoročnoga dioničarstva kojem teži EU, Direktiva o pravima dioničara koja potiče dugoročno dioničarstvo zalaže se za poboljšani prijenos informacija duž lanaca posrednika, kako bi krajnji ulagatelj na temelju dobivenih informacija od posrednika mogao informirano dati upute o glasovanju ili sam glasovati. Naravno, što je posrednički lanac duži, to je upravljanje informacijskim tijekovima duž toga lanca složenije i veći je rizik da informacije neće doći na vrijeme do krajnjeg ulagatelja. Treće osobe koje sudjeluju u održavanju glavne skupštine kao opunomoćenici dioničara ovlaštene su na derivativno (izvedeno) pravo na obaviještenost, jer ono nije određeno kao strogo osobno pravo. Pa tako, osim dioničarima, pripada i njihovim opunomoćenicima. Takvo je shvaćanje usklađeno s Direktivom o pravima dioničara koja jasno određuje da bi se opunomoćenik trebao pridržavati svih mogućih uputa koje je dobio od dioničara, a države su članice ovlaštene donijeti odgovarajuće mjere kojima se osigurava da opunomoćenik slijedi samo interes dioničara. Također, prema

Direktivi (EU) 2017/828 posrednik je obvezan poduzeti potrebne radnje kako bi, dioničar ili treća strana koju je imenovao dioničar, mogli sami ostvarivati prava koja proizlaze iz dionica ili ih treba sam ostvarivati nakon izričitog odobrenja i upute dioničara i u korist dioničara. To uključuje i pravo na obaviještenost kao potpuno i temeljno pravo u ostvarivanju prava glasa i općenito sudjelovanja na glavnoj skupštini. Posrednik smije ostvarivati pravo glasa na temelju dionica koje mu ne pripadaju i u pogledu kojih nije kao njihov imatelj upisan u registru dionica, samo ako je za to opunomoćen, pri čemu su iznimno bitne upute o glasovanju. Tu svakako postoji funkcionalna veza s pravom na obaviještenost jer da bi netko mogao glasovati za dioničara, treba biti informiran. Uzevši u obzir da dioničar posredniku može dati izričite upute o glasovanju, ali i ne mora, budući da posrednik glasuje na glavnoj skupštini za dioničara, neovisno o tome je li dobio uputu za glasovanje ili nije, njemu se treba omogućiti sveobuhvatno i pravodobno informiranje, koje ostvaruje putem prava na obaviještenost. U hrvatskom pravu izričito je propisano da na učinak danoga glasa ne utječe postupanje protivno odredbama o korištenju prava kako je navedeno u prijedlozima institucije ili organa društva kako će glasovati. No, jedino ako je posrednik ostvarivao pravo glasa na temelju dionica koje mu ne pripadaju i u pogledu kojih nije kao imatelj upisan u registru dionica, tada se njegov glas neće računati ako nije imao punomoć.

S obzirom na ovu složenu infrastrukturu načina postupanja posrednika u uvjetima kada ima ili nema upute o načinu glasovanja, postavlja se pitanje na koji način još u to ukomponirati i komunikaciju između dioničara i posrednika vezano uz posrednikovo, s jedne strane, zahtijevanje obavijesti od društva te, s druge, prijenos tih obavijesti do krajnjeg ulagatelja, koji bi, nakon što ih primi i preradi, na temelju njih trebao dati upute. Vezano uz prvi informacijski smjer, onaj gdje posrednik zahtijeva od društva obavijesti, nužni preduvjet njegove ovlasti na pravo na obaviještenost bila bi punomoć (ako na neki drugi način nije označen kao titular dionica). Pritom, treba naglasiti da posrednik s obzirom na to da najčešće govorimo o banci skrbniku, neće zbog svoga vlastitog profila stručnog i kvalificiranog ulagatelja, postavljati pitanja koja bi postavio mali dioničar, jer njegova stručna znanja daleko prelaze okvire znanja malih dioničara. Prema tome, s obzirom na niz dostupnih stručnih informacijskih kanala kojima raspolaže, informacijska potreba će svakako biti manja kod posrednika, nego kod malog dioničara. Također, kada je riječ o potrebi da se posrednik legitimira putem punomoći, s obzirom na to da on u svom portfelju dionica ima veliki broj dionica, da bi mogao postaviti pitanje bit će dostatno da punomoć ima za jednu, a odgovor na pitanje će koristiti svima.

Kada je u pitanju drugi informacijski smjer, onaj gdje posrednik dobivenu informaciju vraća krajnjem ulagatelju da bi ovaj dao upute, rješenje bi trebalo voditi računa o nekoliko elemenata. Prvo, da pravo na obaviještenost služi oblikovanju informirane odluke kako će se glasovati te joj kao takvo nužno prethodi. Drugo, da u tom kontekstu do punog izražaja dolazi ancilarnost prava na obaviještenost u odnosu na pravo glasa te treće, da ponuđeno rješenje treba biti koherentno s već zakonom uspostavljenim komunikacijskim hodogramom vezano uz davanje uputa, odnosno prijedloga za glasovanje. Iz svega slijedi da bi obavijesti koje se daju radi dobivanja uputa ili davanja protuprijedloga, trebale biti poslane krajnjem ulagatelju najkasnije s odaslanjem prijedloga za glasovanje kojima može biti pridružen zahtjev posrednika da mu ulagatelj da upute. Svako drugo rješenje poremetilo bi ionako složeni sustav komunikacije na relaciji dioničar – posrednik. Zbog pravne sigurnosti, zakonodavac je sve moguće informacijske propuste u toj komunikaciji razriješio na način što je predvidio da su dani glasovi posrednika na glavnoj skupštini valjani usprkos glasovanju izvan informacijskih hodograma na relaciji posrednika i krajnjeg dioničara. No, sve to pod pretpostavkom da postoji punomoć, za koju je dostatno da bude opća.

Da bi posrednik bio sposoban informirano glasovati na glavnoj skupštini, jedan od alata kojima se to može ostvariti je upravo pravo na obaviještenost. Iako Direktiva (EU) 2017/828, a niti ZTD izrijekom ne određuju da posrednik ima pravo na obaviještenost, ostvarivanje toga prava trebalo bi mu se dopustiti kako bi mogao glasovati. Stoga, kada je riječ o posrednicima, trebalo bi slijediti pravila o pravu glasa, postoje li upute za glasovanje ili ne, budući da je pravo na obaviještenost potporni instrument za pravo glasa. To upućuje na zaključak da bi pravo na obaviještenost trebalo omogućiti u razdoblju koje prethodi održavanju glavne skupštine. To bi omogućilo kvalitetniju razinu pripremljenosti onih koji glasuju, a kada je riječ o posrednicima, da svoju stručnu zadaću davanja prijedloga ostvare na temelju cjelovitoga i potpunog činjeničnog sklopa. Stroža regulacija identifikacije dioničara koja društvu omogućuje izravnu komunikaciju s dioničarima i smanjuje potrebu za posrednicima te opuštanje vremenskog okvira ostvarivanja članskih prava, uz pažljivo reguliranje protoka informacija između društva, dioničara i posrednika, u skladu s načelima pravodobnosti i povećanja razine dostupnosti informacija potrebnih za ostvarivanje članskih prava dioničara, svakako je alat za olakšano ostvarivanje prava na obaviještenost dioničara. Tomu, naravno, treba dodati povećanje razine izvještavanja

institucionalnih ulagatelja i upravitelja imovinom te savjetnika pri glasovanju, kako bi njihove preporuke za glasovanje mogle biti stvarno “točne i pouzdane”.

Od ostalih spoznaja iz proširenog usporednopravnog uzorka, valja naglasiti da je u svim državama članicama EU-a pravo na obaviještenost individualno pravo koje pripada svakom dioničaru bez obzira na broj dionica koje posjeduje ili ima li uopće pravo glasa, dakle, ono nije manjinsko pravo. Samo za neke teme, odnosno samo za neka pitanja, neke su države članice propisale dodatne pretpostavke držanja određenoga postotka udjela u temeljnom kapitalu dioničkog društva (Grčka, Portugal i Francuska). Stoga se može zaključiti da je riječ o općem uređenju na razini EU-a, što se ocjenjuje svakako važnim harmonizacijskim rezultatom, budući da sve što ide u pravcu identificiranja prava na obaviještenost kao “manjinskog prava”, smanjuje zaštitu dioničara, odnosno ulagatelja.

Kada je riječ o adresatu prava na obaviještenost, ako Direktiva o pravima dioničara izrijekom određuje da je zadatak društva da odgovori na pitanja, ona ne daje odgovor tko na razini društva tu obvezu izvršava. S obzirom na to da je Direktiva o pravima dioničara instrument minimalne harmonizacije, na državama je članicama zadatak da nacionalnim propisima urede detaljnije ovo pitanje tako da propišu koji će organ dioničkog društva biti za to nadležan. Za postizanje primjerene razine usklađenosti s Direktivom o pravima dioničara, dostatno je i propisati to kao obvezu dioničkog društva, bez daljnjih specifikacija. Hrvatsko, njemačko te slovensko pravo identificiraju dioničko društvo kao dužnika obveze davanja obavijesti, a uprava kao izvršitelja te obveze. To je i životno opravdano jer uprava, osim što vodi poslove društva, ujedno i priprema glavnu skupštinu na kojoj se ostvaruje pravo na obaviještenost.

Na proširenom usporednopravnom uzorku postoje nacionalne razlike. Kako sama Direktiva o pravima dioničara upućuje na društvo, ali ne određuje organ društva, valja primijetiti da je (sada već bivša članica EU-a) Ujedinjeno Kraljevstvo doslovno preuzelo to rješenje, detaljno neuređujući koji će organ biti u konkretnoj obvezi odgovoriti na pitanje. Iako je odredba Direktive o pravima dioničara otvorila prostor širokom tumačenju pri njezinoj implementaciji u nacionalna prava, pri određivanju obveznika prava na obaviještenost, pravno uređenje na razini EU-a dosta je ujednačeno. Ta ovlast i dužnost najčešće pripada upravljačkom organu dioničkog društva. Riječ je o već spomenutim državama članicama iz osnovnog usporednopravnog uzorka, ali i znatnoj većini iz onoga proširenog, konkretno njih 18. No, sedam država članica iz proširenog usporednopravnog uzorka, uz upravljački organ, u obvezu odgovaranja na pitanja dioničara uključuju i treće osobe.

Kao treće osobe pojavljuje se revizor društva, uglavnom kako bi odgovorio na pitanja koja se odnose na financijska izvješća (Belgija, Danska, Švedska), članovi nadzornog odbora (Nizozemska, Bugarska) ili, primjerice, predsjednici odbora za reviziju, naknade i imenovanja (Malta). U uređenju ovoga pitanja osobito se ističe malteški zakonodavac koji izrijekom određuje kako se u ulozi obveznika, osim uprave, mogu pojaviti osobe kojoj oni delegiraju tu obvezu.

Autorica uključivanje trećih u davanje odgovora ocjenjuje vrlo praktičnim, osobito ako se radi o revizoru društva koji je ionako najkompetentniji tumačiti podatke povezane s financijskim izvješćima jer je upravo on taj koji provjerava i ocjenjuje godišnja financijska izvješća i konsolidirana financijska izvješća te podatke i metode koji su korišteni pri njihovu sastavljanju. On na temelju tih provjera i ocjena daje neovisno stručno mišljenje o tome prikazuju li financijska izvješća u svim značajnim odrednicama istinit i pošten prikaz financijskoga položaja, uspješnosti poslovanja te novčanih tokova u skladu s primjenjivim okvirom financijskog izvještavanja. Ujedno je najpozvaniji da na to odgovara. Pritom je nužno naglasiti da uprava nikako ne bi smjela prevaliti odgovore na pitanja iz svoga područja na revizora, niti bi odgovore na ta pitanja revizor smio preuzeti, već bi se trebao ograničiti na obrazlaganje navoda iz svoga nalaza i mišljenja. Navedenim rješenjem omogućilo bi se odgovaranje na pitanja koja se sada ujedno nalaze na popisu razloga uskrate (primjerice, vezano za porezne razloge ili osobito uz primijenjene metode vrednovanja), ali opet u području onoga što je revizor ispitao i ocijenio. Kako je revizorsko izvješće ionako dostupno dioničarima, ne može se reći da bi odgovore na pitanja poput, primjerice, dosljednosti korištenih računovodstvenih metoda vrednovanja, trebalo uskratiti jer njihova dosljednost potvrđuje istinit i pošten prikaz imovine ili obveza, u što svaki dioničar želi biti uvjeren. Na isti način, u području svojih nadzornih aktivnosti, trebalo bi dopustiti i da odgovore na pitanja o njima odgovaraju članovi nadzornog odbora, posebice, ako se pitanje, primjerice, odnosi na davanje suglasnosti upravi za poduzimanje određene transakcije. No, kako se ne bi pre naglilo s uvođenjem tih rješenja izravno u zakon, zakonom se može predvidjeti da se ta ovlast dodjeli dioničkim društvima putem autonomnih akata društva (statut, poslovnik o radu glavne skupštine). Tu tezu podupire uobičajena praksa u održavanju glavnih skupština dioničkih društava, koju je prepoznala sudska praksa i pravna doktrina, koja uključuje mobilizaciju prikladne skupine osoba (tzv. *back-stage*) odgovarajućega stručnog znanja koje su sposobne poduprijeti upravu u ispunjavanju dioničareva zahtjeva za obavještenjem. To mogu biti zaposlenici društva ili vanjski stručni suradnici, poput revizora. Pritom, ipak treba voditi računa da zaposlenici društva djeluju unutar

pravne sfere društva, dakle, i uprave, dok revizor, iako ga je angažiralo i platilo društvo, djeluje kao neovisni stručnjak. Stoga valja zaključiti kako su kao izvršitelja obveze prava na obaviještenost sve države članice identificirale upravljački organ, dok su u manjini one države koje dopunjuju odredbu uvođenjem trećih osoba u kategoriju adresata, bilo da je riječ o revizoru društva ili članu nadzornog organa. Potonja usporednopravna rješenja autorica ocjenjuje vrlo korisnim te smatra da bi tomu trebalo otvoriti prostor i u hrvatskom pravu.

U skladu s hrvatskim, njemačkim i slovenskim uređenjem, istraživanje proširenoga usporednopravnog uzorka nacionalnih uređenja zakonodavaca država članica EU-a potvrdilo je tezu o dioničaru kao ovlašteniku ovoga prava te upravi društva kao izvršitelju obveze. Iz toga se može zaključiti da su zakonodavna rješenja država članica EU-a dosta ujednačena. Pritom je korisno izrijekom odrediti upravu društva kao nositelja i izvršitelja obveze te razmisliti o širenju kruga osoba pored same uprave.

Na razini sadržajnih pretpostavki ostvarivanja prava na obaviještenost u hrvatskom pravu, kao i u cijelom osnovnom usporednopravnom uzorku, nužno je da se postavljeno pitanje odnosi na poslove društva. Kao prvo, nužno je istaknuti važnu regulatornu razliku između država članica osnovnog usporednopravnog uzorka i direktive. Direktiva zahtijeva da se pitanje smije odnositi na sve točke dnevnog reda glavne skupštine, a pravo država članica osnovnog usporednopravnog uzorka poznaje dodatan uvjet, a to je da se pitanje treba odnositi na poslove društva. Naizgled se može činiti da je riječ o istoj predmetnoj odrednici. Pogotovo ako se krene od tumačenja da sve ono što spada u nadležnost glavne skupštine jesu u širem smislu riječi poslovi društva, jer se društvo, odnosno glavna skupština, tim pitanjima bavi kao svojim „poslovima“. No, ipak se ne radi o istoznačnim pojmovima, jer se na agendi glavne skupštine mogu pronaći i pitanja koja *stricto sensu* izlaze iz okvira poslova društva, pogotovo ako se kao unutarnja jezgra poslova društva identificiraju prije svega pravni (najčešće ugovorni) odnosi koje društvo ima s trećim osobama. Iz toga slijedi zaključak da su zakonodavci osnovnog uzorka, koji su pravo na obaviještenost opterili kumulativnim ispunjenjem kriterija “poslova društva” te, dodatno kriterijem „pitanja koja se odnose na točke dnevnog reda glavne skupštine“ znatno pooštrili njegovu primjenu. S obzirom na to da kumuliranje ovih dviju pretpostavki otežava ostvarivanje prava na obaviještenost, ono što je ključno za primjenu je odrediti što preciznije pojam poslova društva. Pritom, treba naglasiti da su pojedini autori skloni izjednačiti poslove društva sa svime onime što je sadržajno u nadležnosti glavne skupštine. Sudska je praksa zauzela stajalište o potrebi ekstenzivnog tumačenja

pojma poslova društva. U pravnoj doktrini postoji konsenzus – poslovi su društva sve ono što se izravno ili neizravno odnosi na društvo i njegove aktivnosti. Ovaj se pojam treba tumačiti ekstenzivno zbog toga što je pravo na obaviještenost kao jedno od upravljačkih prava temelj za odlučivanje o pitanjima koja se nalaze na dnevnom redu glavne skupštine koja su, po svom opsegu, mnogo šira od pojma poslova društva. Stoga je pravna doktrina osnovnog usporednopravnog uzorka razvila podjelu na izravne i neizravne poslove društva, pri čemu se izravni često nazivaju i unutarnjim poslovima društva. Autorica je uočila nepostojanje jasnog razlikovanja jesu li neki poslovi iz „vanjske jezgre“ unutarnjih izravnih poslova ujedno neizravni poslovi, što potvrđuje šarolikost u tumačenju tih pojmova u sudskoj praksi. U pogledu toga pitanja priklonila bi se autorima koji u neizravne poslove društva ubrajaju one poslove trećih osoba (tj. drugih društava) koji su izravni poslovi tih osoba, ali postaju poslovi samog društva zbog toga što postoji izvjesnost/vjerojatnost njihova utjecaja na poslove društva u odnosu na koje je postavljeno pravo na obaviještenost. U to se ubrajaju pitanja koja su neizravna zbog toga što se odnose na pitanja faktičnih i pravnih okolnosti koje dolaze iz okružja društva. Upravo se na primjeru poslova povezanog društva za koje se isto može tražiti obavijest potvrđuje gore navedeno, jer je (izravne) poslove povezanog društva sam zakonodavac proglasio (izravnim) poslovima društva, iako je riječ o poslovima osobe koja je treća u odnosu na društvo.

Iduće pitanje koje je prijeporno je pitanje vanjske jezgre neizravnih poslova, odnosno u kojim situacijama neka činjenična ili pravna okolnost prestaje biti posao društva, te u skladu s tim ne može biti predmet prava na obaviještenost. Dok je granica između izravnih i neizravnih poslova jasnije raspoznatljiva, kada je riječ o pitanju što nije posao društva, ono unosi popriličnu dozu pravne nesigurnosti. Naime, ako se dosljedno provede započeti metodološki pristup, tada bi se izvan područja (i opsega pojma) poslova društva trebale nalaziti činjenične ili pravne okolnosti koje se tiču trećih osoba, ali u pogledu kojih ne postoji vjerojatnost utjecaja na samo društvo. Iako se na prvi pogled izdvaja kao neprijeporno da su to osobni podatci o dioničarima, često i oni, ali ne o dioničarima, nego o članovima uprave, mogu katkada biti relevantni, iako su u strogoj zoni privatnosti fizičke osobe člana uprave (poput zdravstvenih podataka). No, kako će se mjera utjecaja tih podataka moći procijeniti samo *in concreto*, jasne granice toga pravnog standarda su neprekidan izvor pravne nesigurnosti. U tom smislu sadržajna pretpostavka za koju Direktiva o pravima dioničara vezuje mogućnost ostvarivanja prava na obaviještenost mnogo je egzaktnija budući da je postavljanju pitanja podložno sve ono što je na dnevnom redu glavne skupštine. Stoga

bi, ako nije potpuno jasno spada li postavljeno pitanje u krug „poslova društva“, trebalo tumačiti u duhu Direktive, da postoji (barem oboriva) pretpostavka da se postavljeno pitanje odnosi na poslove društva. To tim više jer ionako postoji korektivna pretpostavka koja vezuje ostvarivanje prava na obaviještenost za potrebitost pravilne procjene točke dnevnog reda. Također, za očekivati je da će se kao posljedica novih regulatornih aktivnosti EU zakonodavca, smanjiti potreba za postavljanjem pitanja koja dolaze iz „okoline“ društva. Naime, s donošenjem nove direktive o korporativnom izvješćivanju o održivosti koja će društva, neovisno o tome jesu li uvrštena ili nisu, obvezati na dužnost objave izvješća o tzv. ESG faktorima, funkcionalno će iz polja primjene prava na obaviještenost otpasti neki neizravni poslovi, primjerice oni o pitanjima okoliša koji će biti obuhvaćeni u području primjene tih novih objava. U odnosu na ranije spomenuto pitanje imaju li dioničari matičnog društva pravo postavljati pitanja na glavnoj skupštini o poslovima povezanih društva, odnosno proteže li se njihovo pravo na obaviještenost i na pravne i poslovne odnose s povezanim društvima, hrvatski, njemački i slovenski zakonodavac dali su na to potvrdni odgovor. U proširenom usporednopravnom uzorku, među državama članicama EU-a koje su, osim uvjeta povezanosti s poslovima društva i dnevnim redom glavne skupštine društva, dodatno dopustile i mogućnost postavljanja pitanja koja se odnose na pravne i poslovne odnose s povezanim društvom nalaze se Austrija, Češka, Danska, Finska, Portugal, Slovačka te Švedska.

S obzirom na izneseno, autorica svakako zagovara šire tumačenje termina poslovi društva koje bi išlo *in favorem* prava na obaviještenost, posebice uzevši u obzir da potreba za ekstenzivnim tumačenjem izvire iz toga što Direktiva o pravima dioničara takav uvjet uopće ne propisuje, a tu je potrebu prepoznala i relevantna sudska praksa. Pritom je autorica stajališta kako se ne može unaprijed i precizno definirati vanjsku jezgru poslova društva, ali se može koristiti ranije spomenuto interpretativno pravilo, tumačeći to u duhu Direktive o pravima dioničara.

Kao daljnja sadržajna pretpostavka prava dioničara na obaviještenost utvrđena je povezanost s predmetom raspravljanja na glavnoj skupštini. Prijedlog Direktive o pravima dioničara iz 2006. godine uopće nije propisivao uvjet povezanosti s točkama dnevnoga reda glavne skupštine. S druge strane važeći tekst Direktive iz 2009. godine, zahtijeva samo da treba postojati povezanost obavijesti s nekom od točaka dnevnog reda glavne skupštine, dok drugi kvalitativni ili kvantitativni zahtjevi ne postoje. Za razliku, sva tri nacionalna zakonodavca užeg usporednopravnog uzorka propisuju uvjet povezanosti s točkom dnevnog reda glavne skupštine (s točno određenom točkom dnevnog reda o kojoj se raspravlja, neovisno o tome hoće li o toj točki

odluku donositi glavna skupština i je li pravilno objavljena), ali je ta pretpostavka dodatno pooštrena tako da će pravo na obaviještenost postojati samo u mjeri u kojoj je ono „potrebno“ za pravilnu procjenu točke dnevnog reda. S uvođenjem toga dodatnog kriterija potrebitosti odgovora na pitanje za pravilnu procjenu točke dnevnog reda, pravo na obaviještenost se dodatno ograničava. Iako se dvojilo o usklađenosti toga rješenja s Direktivom o pravima dioničara, sudska praksa osnovnog usporednopravnog uzorka mahom je ocijenila opravdanom takvu nacionalnu regulaciju jer da bi informirano glasovao, dioničar treba biti upoznat s činjenicama koje su bitne za odlučivanje. Pritom je kriterij potrebitosti obavijesti za pravilnu procjenu točke dnevnog reda dodatno zaoštren u njemačkom pravu stavljanjem na teret dioničaru da on objasni potrebu za procjenom (teret dokaza), a da dodatno uprava prosuđuje važnost te obavijesti iz perspektive, odnosno prema standardu objektivnoga prosječnog dioničara za kojeg se smatra da su mu poznati poslovi društva u mjeri u kojoj se oni temelje na općepoznatim, objavljenim činjenicama. Drugim riječima, dioničar će pri obrazloženju zašto mu je odgovor na to pitanje bitan, trebati ponuditi razloge koji će upravu uvjeriti da je ta informacija objektivno potrebna, a ne samo iz njegove subjektivne perspektive. To može dovesti i do paradoksalnih situacija da dioničar postavlja pitanje na koja zna odgovor, ali uprava treba dati odgovor na to pitanje, ako je on potreban objektivnom prosječnom dioničaru. Vrijedi naravno i obrnuto, da uprava ne mora dati odgovor na pitanje, iako je odgovor dioničaru subjektivno potreban, ako istodobno nije potreban objektivnom dioničaru.

Dio njemačke doktrine pretpostavku potrebitosti za procjenu ravna prema kriteriju objektivnog dioničara. Isti autori tvrde da je riječ o svojevrsnom materijalnopravnom filteru koji služi osiguravanju reda na glavnoj skupštini, iako pitanje osiguravanja reda na glavnoj skupštini nije materijalnopravna pretpostavka, već pretpostavka koja ima svoju primjenu pri ostvarivanju samoga prava. S obzirom na raskorak do kojeg može doći na relaciji subjektivnih potreba pojedinačnog dioničara i potreba dioničara koji objektivno prosuđuje, utvrđivanje potrebe objektivnog dioničara zadatak je uprave. U tom bi smislu trebalo, neovisno o utjecaju kojeg njemačko pravo društava ima na hrvatsko, prihvatiti rješenje da obrazloženje dioničara zašto mu treba odgovor na određeno pitanje i treba ostati samo pravo, ali ne i obveza dioničara, jer je to ionako područje procjene uprave. No, dioničar koji brine o svojim pravima svakako će se potruditi da uvjeri upravu u potrebitost odgovora na pitanje, obrazlaganjem svog informacijskog zahtjeva. Također, iako je to više pitanje načina realizacije prava, a manje pitanje materijalnopravnih

sadržajnih pretpostavki, obrazlaganje informacijskog zahtjeva uvijek je korisno kada postoji *ex post* sudska kontrola uskraćenog prava na obaviještenost.

Ako se isto pitanje kumuliranih sadržajnih pretpostavki promatra iz prizme uprave, kriterij objektivnog dioničara svakako je relevantan ne samo u kontekstu realizacije prava na obaviještenost, već i zbog toga što se iz njegove perspektive procjenjuju najteže povrede prava na obaviještenost, one koje dovode do mogućnosti uspješnog pobijanja odluke glavne skupštine zbog netočnih, nepotpunih ili uskraćenih obavijesti. Riječ je o pravnom standardu prema kojem dioničar koji objektivno prosuđuje smatra davanje obavijesti bitnom pretpostavkom za očuvanje svojih prava na glavnoj skupštini i drugih članskih prava. Pritom sve povrede prava na obaviještenost neće imati tu jačinu, ali uprava mora tu okolnost imati na umu, kao najgori scenarij koji može nastupiti pri nelegitimnoj uskrati. Stoga bi bilo *de lege ferenda* uputno pozvati se u ZTD-u na to da se pri utvrđivanju potrebe za procjenom primjenjuje kriterij objektivnog dioničara.

Nadalje, s obzirom na utvrđenu pretpostavku povezanosti s predmetom raspravljavanja na glavnoj skupštini, nameće se kao pitanje dopune dnevnoga reda glavne skupštine. To pravo pripada dioničarima koji zajedno imaju udjele u visini od dvadesetoga dijela temeljnoga kapitala društva pod uvjetom da ga postave 24 dana prije održavanja skupštine (kod uvrštenih društava u roku od najmanje 30 dana). Na tragu već ranije u međuzaključku iznesene potrebe proširivanja ostvarenja prava na obaviještenost na razdoblje koje prethodi glavnoj skupštini, vezu između pitanja i dnevnog reda uvijek će trebati prosuđivati u odnosu na aktualni dnevni red koji može biti i dopunjen. Stoga, ako se stajalište o potrebi proširenja vremenskih granica prava na obaviještenost potvrdi kao potrebno, bit će nužno i da se pravo na postavljanje pitanja sinkronizira s razdobljem nakon kojega dopune više nisu moguće, kako bi se i u odnosu na taj dopunjeni dnevni red u vremenu koje prethodi održavanju glavne skupštine mogla postaviti pitanja. Stoga nakon proteka roka za dopunu dnevnog reda i njegovu objavu, dioničarima je potrebno omogućiti dostatno razdoblje na raspolaganju za podnošenje pitanja koja će se također odnositi na dopunjene točke dnevnog reda. To bi bilo u skladu s ciljevima izloženim u preambuli Direktive o pravima dioničara (točka 7.) koja naglašava važnost toga da svi dioničari trebaju primiti konačnu verziju dnevnog reda na vrijeme da bi se zadovoljavajuće pripremili za raspravu i glasovanje o svakoj točki. No, o širenju vremenskog okvira realizacije prava na obaviještenost iscrpnije će se raspravljati u idućem poglavlju.

Prema tomu, budući da, barem kada je riječ o hrvatskom, njemačkom te slovenskom pravu, pravo na obaviještenost *de lege lata* ne samo da je vremenski ograničeno na glavnu skupštinu društva koja se uobičajeno održava jednom godišnje, zahtjev za davanjem informacije dodatno je ograničen na obavijesti o poslovima društva koje se dostavljaju samo u mjeri u kojoj su dioničaru one potrebne za prosudbu pitanja koja su na dnevnome redu glavne skupštine. Osnovni uzorak tako slijedi tehniku trostrukog filtriranja dopustivosti pitanja: poslovi društva, veza s dnevnim redom glavne skupštine te potrebitost za procjenu točke dnevnog reda. Kada se s tim rješenjima sučele rješenja država članica proširenog usporednopravnog uzorka, zapaža se da se europske države dijele u dvije grupe, ovisno o tome uvjetuju li pravo na obaviještenost samo vezom s točkama dnevnog reda glavne skupštine društva (9) ili zahtijevaju ispunjavanje dodatnoga kriterija potrebitosti za njezinu prosudbu (14). Neke od država utvrđenih u ovoj kategoriji dodatno su, uz propisivanje ovih uvjeta, proširile mogućnost postavljanja pitanja koja se, primjerice, odnose na ocjenu godišnjega financijskog izvješća i položaja društva općenito (Danska), okolnosti koje mogu utjecati na ocjenu financijskoga stanja društva (Švedska) ili pitanja koja smatraju potrebnima (Španjolska). Dakle, većina država članica EU-a pravo na obaviještenost uvjetuje povezanošću s poslovima društva koje se odnose na dnevni red glavne skupštine društva iz čega se može zaključiti kako je riječ o (gotovo) opće prihvaćenom uvjetu. Ipak, neke države članice nisu uopće izrijekom propisale uvjet povezanosti s točkama dnevnog reda glavne skupštine kako to zahtijeva Direktiva o pravima dioničara (Bugarska, Estonija, Rumunjska, Nizozemska i Francuska). Pritom se ističe sadržajno najliberalnije bugarsko rješenje koje izrijekom određuje da se pitanja mogu postavljati neovisno o tome jesu li relevantna za dnevni red. Nomotehnički gledano, takvo uređenje izlazi iz okvira Direktive o pravima dioničara te se može uočiti da je Bugarska koristila rješenje kao instrument regulatorne kompeticije, odnosno kao sredstvo privlačenja ulagatelja pod svoj regulatorni režim. Stoga koliko god bilo napredno i da je u duhu ostvarivanja načela jačanja položaja dioničara, ovo rješenje “strši” u odnosu na Direktivu o pravima dioničara i rješenja drugih država članica proširenog usporednopravnog uzorka. No, ako se to isto rješenje promatra u svjetlu težnje za ispravljanjem informacijske asimetrije putem prava na obaviještenost, tada ono dioničaru pruža puno više negoli je kada informacijski zahtjev treba biti povezan s dnevnim redom.

Uz pretpostavku da pojedini informacijski zahtjev ispuni kriterije povezanosti poslova društva s dnevnim redom glavne skupštine važnosti informacije za procjenu, ono se i dalje neće moći ostvariti ako uprava ocijeni postojanje nekog od razloga koji je ovlašćuju da legitimno uskrati

odgovor na postavljeno pitanje. Pravni temelj koji potvrđuje mogućnost propisivanja razloga uskrate je sama Direktiva o pravima dioničara. No, razlozi uskrate su u nacionalnim zakonodavstvima država članica EU-a bili i prije njezina donošenja, stoga su rješenja iz Direktive o pravima dioničara instrument njihove minimalne harmonizacije. Da bi se utvrdio stupanj usklađenosti nacionalnih rješenja s Direktivom o pravima dioničara u svjetlu projektiranja *de lege ferenda rješenja* u hrvatskom pravu, nužno je imati na umu da pri njihovom tumačenju treba stremiti rješenjima koja idu u prilog interesima dioničara. Stoga su razlozi uskrate, kako ih opisuje Direktiva o pravima dioničara, ujedno i gornja granicu blagosti rješenja koja aktivira uskratu. To znači da ako država članica propiše razlog uskrate za koji je potrebno ispuniti strože pretpostavke da bi se uskrata “aktivirala”, takvo rješenje treba pozdraviti jer ono jača položaj dioničara i dovodi do uskrate prava na obaviještenost pod strožim uvjetima. Takvo se tumačenje temelji na općeprihvaćenom načelu da iznimke od nekog pravila treba tumačiti restriktivno, odnosno *in favorem* realizacije prava, a ne suprotno. Također, hipotetski gledano ovlast država članica da propiše razloge uskrate nije ujedno njihova obveza. Država članica koja ne bi propisala razloge uskrate također bi bila usklađena s Direktivom o pravima dioničara. Također, ono što se može uočiti iz Direktive o pravima dioničara je da država članica ta pitanja uopće ne mora zakonskim propisima regulirati, već tu svoju regulatornu ovlast može “spustiti” na razinu društava, odnosno prepustiti autonomnom pravu. Mišljenje je autorice da pritom valja biti oprezan jer bi pretjerana šarolikost i neujednačenost autonomnih rješenja mogla dovesti do znatnoga stupnja pravne nesigurnosti. Dioničar koji drži dionice u društvima imaju različita rješenja, morao bi za svaku dionicu koju drži u portfelju temeljito izučiti opseg prava na obaviještenost i domet razloga uskrate. Kada bi se pretjerana šarolikost usvojila kao pristup, to bi dovelo do znatnih razlika u pogledu regulatornih uvjeta pod kojima se kreće kapital dioničara.

U pogledu taksonomije ili unutarnjega grupiranja razloga uskrate prema Direktivi o pravima dioničara, korisna je taksonomija koju je razvio Van der Elst koji ih dijeli na proceduralne i sadržajne. Utvrđivanje identiteta dioničara, priprema i osiguranje reda na glavnoj skupštini svrstavaju se u proceduralne. Pritom je mišljenje autorice da Van der Elst opravdano upozorava na problematičnost prvoga, jer je utvrđivanje svojstva dioničara ujedno preduvjet za realizaciju prava na obaviještenost na strani ovlaštenika, pa se postavlja pitanje konzistentnosti takvog usustavljanja. U drugoj se grupi nalaze materijalnopravna ograničenja koja se tiču zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa društva te pitanja za koja se smatra da je na njih već odgovoreno.

Razlozi uskrate prava na obaviještenost važna su protuteža široko postavljenom pravu na obaviještenost, čime EU zakonodavac nastoji osigurati ravnotežu između interesa dioničara i društva i takav je regulatorni pristup potpuno opravdan. Prema hrvatskom, njemačkom te slovenskom pravu, odluka o uskrati odgovora je na upravi društva koja mora procijeniti hoće li davanjem odgovora dioničaru potencijalno prekršiti opću obvezu postupanja u interesu društva i s pažnjom dobrog gospodarstvenika ili će uskratom odgovora društvo izložiti troškovima potencijalnoga sudskog postupka. Okolnost koja može biti jedan od razloga uskrate mora objektivno i postojati, a odluka uprave o uskrati zbog razloga čije je postojanje vjerojatno, potpuno je podložna sudskoj provjeri. U hrvatskom, njemačkom te slovenskom pravu propisan je razmjerno veliki broj razloga uskrate, ali u obliku taksativne liste, tako da druge okolnosti ne daju pravo upravi na uskratu. Potreba jasnog određivanja razloga za uskratu, njihova taksativnost te potreba njihova restriktivnog tumačenja ima zadatak povećati pravnu sigurnost dioničara, koji će na taj način znati na koja pitanja mogu ili ne mogu očekivati odgovor. No, jednako je važna i pravna sigurnost članova uprave koji zbog nelegitimne uskrate mogu odgovarati za štetu. Stoga, ako uprava društva smatra da bi interes društva bio doveden u pitanje odgovaranjem na pitanje dioničara, te se okolnosti moraju procijeniti kroz prizmu razloga uskrate. Ako takav razlog objektivno postoji, odnosno ako se činjenice u nekoj situaciji mogu podvesti pod opisani razlog uskrate, tada je uprava slobodna i iskoristiti tu mogućnost. Pritom je dikcija zakona takva da uprava “može” uskratiti obavijesti što znači da je to uputa upravi koja potvrđuje područje njezine diskrecije. Njoj nije zabranjeno odgovoriti, ali mora dobro procijeniti izlaže li se tada odgovornosti.

U nastavku će se rada vrednovati pojedini razlozi uskrate držeći se taksonomije ponajprije hrvatskoga prava u kontekstu užeg usporednopravnog uzorka, ujedno uspoređujući jesu li ti ili slični razlozi propisani i u širem uzorku. Prema Direktivi o pravima dioničara, pravo postavljanja pitanja i obveza odgovora podložno je mjerama koje država članica može poduzeti da bi se osigurala zaštita povjerljivosti i poslovnih interesa društva koji je kao razlog uskrate doslovno prenio određeni broj država članica EU-a (5). S druge strane, neke su države članice kao razlog uskrate u skladu sa zaštitom povjerljivosti propisale potrebu čuvanja određene tajne regulirane zakonom ili statutom društva (5). Hrvatski, njemački te slovenski zakonodavac nisu izriječno iskoristili kao razlog uskrate takvu mjeru opisanu u Direktivi. No, ako se promatra uređenje toga razloga u osnovnom uzorku, nanošenje štete društvu, svakako može nastupiti zbog kršenja

povjerljivosti i poslovnih interesa društva pa se time regulatorna zona ovih dvaju razloga križa. No, valja primijetiti da je primjena toga razloga uskrate u osnovnom uzorku stroža od Direktive o pravima dioničara jer ne mora svako kršenje povjerljivosti ili poslovnih interesa društva rezultirati štetom. U tome se ujedno sastoji regulatorna povlastica za dioničare jer će uprava u osnovnom uzorku morati vagati mogućnost nastanka štete. Drugim riječima, nema svako kršenje povjerljivosti ili poslovnih interesa društva taj kvantum društvene opasnosti da izazove štetu.

U pogledu prvoga razloga uskrate mogućnosti nastanka štete za društvo ili povezano društvo, u osnovnom usporednopravnom uzorku taj razlog predviđa slovensko pravo. Njemačko pravo aktivaciju toga razloga uskrate predviđa već i onda ako uprava na temelju razumne gospodarske prosudbe ocijeni da za društvo ili povezano društvo može nastati nepovoljni položaj koji nije neznatan. Na širem usporednopravnom uzorku, 13 država članica predviđa taj razlog uskrate, što znači da je riječ o široko prihvaćenom razlogu. Stajalište je autorice da je taj razlog uskrate u hrvatskom pravu potpuno usklađen s Direktivom o pravima dioničara, iako se egzaktno nomotehnički ne uklapa u razloge uskrate koji su navedeni u direktivi. Hrvatsko je rješenje povoljnije za dioničara i od njemačkoga i od Direktive o pravima dioničara budući da je zaštititi bilo koji poslovni interes društva veća mjera brige za društvo od otklanjanja štete koja može nastati. Ipak, gledano iz perspektive zaštite interesa dioničara, korak dalje otišao je određeni broj zakonodavaca iz proširenog uzorka zahtijevajući mogućnost nastanka znatnije štete.

Vezano za idući razlog uskrate koji se tiče poreznih razloga pod uvjetom da je to u interesu zaštite povjerljivih podataka ili poslovnog interesa društva, odnosno povezanog društva, indikativno je da on, osim u njemačkom i hrvatskom, ne propisuje niti jedno drugo pravo država članica EU-a. Slovensko pravo također ne poznaje više taj razlog uskrate koji je napušten 2006. godine. Pritom je hrvatski zakonodavac, za razliku od njemačkoga, otežao njegovu primjenu uvjetujući temu poreznih razloga ispunjenjem dodatnih kriterija povjerljivosti ili poslovnog interesa društva. Cijeneći ovaj razlog uskrate, valja primijetiti da u eri rastuće porezne transparentnosti, ne odgovoriti na pitanje dioničara koje se tiče poreza, može samo po sebi izazvati sumnju kod dioničara u pogledu kvalitete rada uprave. Također, pojedini porezni pokazatelji (poput EBITDA koji predstavlja dobit prije kamata, poreza i amortizacije) mogu biti glavni čimbenici dioničareve odluke o tome da će ostati dioničar toga društva. Povezivanje ovoga razloga s povjerljivošću ili poslovnim interesima društva, što se može ocijeniti kao preuzimanje kriterija Direktive o pravima dioničara, može se smatrati korektnim rješenjem, ali se ne može ne primijetiti

da bi i bez izričitog imenovanja poreznih razloga i drugi sastavni elementi toga razloga bili dostatno usklađeni s Direktivom o pravima dioničara. Prema tome, sve dok je primjena ovoga razloga uskrate uvjetovana ispunjenjem dodatnih kriterija, može se ocijeniti njezina usklađenost s Direktivom o pravima dioničara, ali bi valjalo razmisliti o tome da takav razlog ne mora nositi “porezno ime”. U pogledu idućega razloga uskrate, tzv. skrivenih rezervi, vrijede ista razmatranja. Osim što ga, uz hrvatsko pravo propisuje jedino još njemačko pravo unutar svih država članica EU-a, te ga je slovenski zakonodavac također napustio 2006. godine, postavlja se pitanje je li ga nužno i dalje imati, kada se može, poput prethodnog, svesti na zaštitu povjerljivosti podataka ili poslovnih interesa društva (i povezanog društva). Također, s obzirom na to da navedeni razlog uskrate, kao regulatorna iznimka obuhvaća u sebi iznimku iznimki, njegovo brisanje ili izmjena, odnosno zadržavanje samo kriterija povjerljivosti/poslovnih interesa društva bilo bi, s jedne strane, nomotehnički jednostavnije te bi, s druge, dovelo do brojčanoga smanjenja razloga uskrate.

Razlog uskrate koji se tiče računovodstvenih metoda predviđen je u svim pravima iz osnovnog usporednopravnog uzorka, iako postoje razlike u njegovoj redakciji, dok ih prava drugih država članica uopće ne predviđaju. Hrvatsko pravo uvjetuje uskratu podataka o tim metodama ako je to potrebno radi urednog rada i primjerenog trajanja glavne skupštine, pod uvjetom da su u dostatno dostupni ti podatci iz priloga financijskim izvješćima. To znači da hrvatski zakonodavac ne dvoji o opravdanosti postavljanja tih pitanja, ali ih ponajprije ograničava zbog, tzv. proceduralnih razloga, osobito primjerenoga trajanja glavne skupštine. Njemačko pravo, za razliku od hrvatskoga, ne spominje razloge ekonomiziranja s vremenom na glavnoj skupštini kao motiv za takve uskrate, već samo upućuje na to da je objašnjenje tih metoda dostatno iz priloga financijskih izvješća. S druge strane, primjena ovoga razloga uskrate prema njemačkom pravu nije dopuštena ako glavna skupština utvrdi financijska izvješća. Iako hrvatski zakonodavac potrebu uskrate obavijesti iz ovog razloga primarno vidi u osiguranju primjerene duljine trajanja glavne skupštine, njemačka pravna doktrina poistovjećuje cilj ovoga razloga uskrate s onim koji je u podlozi skrivenih rezervi, a to je zaštita društva od štetnih djelovanja konkurenata. To bi prema taksonomiji Direktive bilo bliže razlozima zaštite poslovnih interesa društva, odnosno povjerljivosti. Kako bi se pomirila ova dva cilja koja oba, svaki na svoj način, utječu na legitimitet uskrate, valja primijetiti da je pitanje valjanosti odabira metoda vrednovanja i njihove dosljedne primjene, nešto što svakako ulazi u područje procjene neovisnoga stručnjaka, poput revizora. Stoga bi se njegovim uključivanjem u krug osoba koje odgovaraju na pitanja, jednostavno mogao

premostiti problem kojega želi izbjeći hrvatski zakonodavac, koji smatra da su ta pitanja legitimna, ali ih je sklon uskratiti kako bi osigurao primjereno trajanje rada glavne skupštine.

Stoga se kao završno pitanje postavlja postoji li potreba postupnoga napuštanja uskrate obavijesti o poreznim pitanjima i skrivenim rezervama u hrvatskom pravu. Ta bi se teza mogla potkrijepiti okolnosti da se ovi razlozi ne mogu pronaći u ostalim zakonodavstvima proširenog uzorka tim više što ih je slovenski zakonodavac napustio, kao i okolnošću da ih Direktiva o pravima dioničara također ne poznaje kao pojedinačno uređene razloge uskrate. Uzevši u obzir navedeno, kao i tezu da se oni sadržajno mogu podvesti pod krovni razlog određen Direktivom - zaštita povjerljivosti podataka i poslovnih interesa društva, hrvatski bi zakonodavac mogao krenuti u smjeru njihova napuštanja.

Drugi razlog uskrate koji se odnosi na dopustivost uskrate odgovora ako bi se davanjem odgovora učinila neka kažnjiva radnja, poznaju sva prava iz osnovnog usporednopravnog uzorka, ali i pojedine države članice iz proširenoga (Austrija, Bugarska, Poljska). Osim što se pojam kažnjive radnje može tumačiti različito, na način da obuhvati kaznena, ali i druga, manje društveno opasna, ali i ne nužno manje imovinski sankcionirana djela, svakako je u skladu s poslovnim interesima društva. Iako postoji određeno doktrinarno kolebanje u njemačkom pravu da je taj razlog usmjeren više na zaštitu samih članova uprave od zaštite društva, autorica ga smatra opravdanim i potrebnim te podržava njegovo zadržavanje među razlozima uskrate. Jedino bi se mogao sugerirati određeni stupanj preciznosti pri određenju pojma kažnjive radnje jer suvremeno pravo poznaje široku paletu sankcija i onih kaznenopravnih i prekršajnih, upravnih i drugih, pa je nužno razlučiti ulaze li tu samo sankcije koje se imovinskopravno odražavaju na društvo ili i one neimovinske.

Pravni temelj uskrate kada je obavijest dostupna na internetskoj stranici društva, osim hrvatskoga, njemačkog te slovenskog zakonodavca, usvojile su brojne države članice EU-a kao rezultat primjene Direktive o pravima dioničara. Direktivom je propisano da države članice mogu predvidjeti da se smatra da je odgovoreno ako su odgovarajuće informacije dostupne na internetskoj stranici društva u obliku pitanja i odgovora (osim Hrvatske, Njemačke, Slovenije još se u ovu kategoriju ubraja 14 država). Pritom je nužno primijetiti kako hrvatski zakonodavac nije uvjetovao da je obavijest dostupna u obliku pitanja i odgovora. Iako Direktiva o pravima dioničara vremenski ne određuje koliko dugo obavijest mora biti objavljena, neke su države članice to pitanje regulirale te s tim dodatno postrožile uvjete iz direktive (Hrvatska, Njemačka, Slovenija te Austrija

odredile su kontinuitet od sedam dana prije održavanja glavne skupštine; dok je Češka propisala uvjet najkasnije na dan prije dana održavanja glavne skupštine i da je obavijest dostupna dioničarima u mjestu održavanja glavne skupštine). Svrha je ove odredbe rasteretiti glavnu skupštinu od suvišnih pitanja te osloboditi vrijeme za sadržajnu raspravu, ali se pritom, osobito ako uprava unaprijed objavi informacije na internetskoj stranici društva, može pojaviti problem da te informacije rezultiraju detaljnim, naknadnim, nadovezanim pitanjima dioničara. Stoga, dokle god dioničari ne moraju složena pitanja postaviti unaprijed prije početka održavanja glavne skupštine, uprava će morati i dalje biti spremna na sva potencijalna pitanja na glavnoj skupštini. Rješenje češkoga prava svakako se ne može ocijeniti učinkovitim s obzirom na realnu opasnost da dioničar neće biti upoznat sa sadržajem takve obavijesti objavljene samo na dan prije glavne skupštine. Naime, postavlja se pitanje je li realno pretpostaviti da će dioničar imati tu sposobnost apsorpiranja danih odgovora, posebno ako je takvih odgovora mnogo. Također, autorica ocjenjuje rješenja osnovnog usporednopravnog uzorka, zajedno s austrijskim, naprednim jer postavljaju jasna pravila i ne ostavljaju prostora nedoumici. No, taj razlog uskrate obavijesti, zbog objave na internetskoj stranici društva, podupire tezu o potrebi relaksacije vremenskog okvira realizacije prava na obaviještenost s tim što se, dopuštanjem postavljanja pitanja u određenom razdoblju prije glavne skupštine, a čiji će se odgovori također objaviti na istoj internetskoj stranici, pojačava snaga prava na obaviještenost. Tada će se takvi odgovori moći legitimno uskratiti na glavnoj skupštini upućivanjem dioničara na to da su već objavljeni na internetskoj stranici društva. Takvo rješenje otvara problem duljine roka za objavu od sedam dana prije održavanja glavne skupštine, posebice uzevši u obzir da se svi rokovi koji teku u periodu pripreme glavne skupštine moraju “ugurati” u razdoblje od 30 dana od sazivanja pa do održavanja glavne skupštine, pa tako i razdoblje za postavljanje pitanja i razdoblje pripreme i objave odgovora, sve pod pretpostavkom da se dioničaru omogućiti da na vrijeme može pristupiti objavljenim obavijestima.

Kao jedna od mjera Direktive o pravima dioničara određeno je da se razlozi uskrate mogu uvesti radi osiguranja reda na glavnim skupštinama te njihove pripreme koju su u nacionalne propise uvrstile brojne države članice u neizmijenjenom obliku (Cipar, Irska, Luksemburg, Malta, Ujedinjeno Kraljevstvo), te koji su također primijenili hrvatski i njemački (ali ne i slovenski) zakonodavac uvođenjem zakonskoga propisa kojim dioničkim društvima dopuštaju da u statute ili poslovnike o radu glavne skupštine unesu odredbe, kojima će se predsjedniku glavne skupštine dopustiti da ograniči pravo na obaviještenost radi učinkovitijeg upravljanja s vremenom pri

održavanju glavne skupštine. Pritom je hrvatski zakonodavac otišao korak dalje jer je izrijekom dopustio predsjedniku glavne skupštine da ograniči pravo na obaviještenost i kada to nije propisano statutom, odnosno poslovnikom uvijek kada ograničenje smatra potrebnim za uredan rad i primjereno trajanje glavne skupštine. To je svakako koristan alat za upravljanje radom glavne skupštine koji svoj temelj nalazi upravo u zakonu čime se osigurava mogućnost primjene svih društava, neovisno o tome jesu li takve odredbe implementirane u autonomne akte društva. Autorica smatra da je tolika zona diskrecije koja je ostavljena predsjedniku glavne skupštine opravdana jer je to osoba na kojoj je najveći situacijski pritisak i da ona snosi odgovornost za upravljanje s vremenom na glavnoj skupštini. Pritom je svakako korisno doznačiti autonomnim aktom vremenski okvir pitanja (primjerice, pet minuta) kako bi se preaktivni i preelokventni dioničari natjerali na konciznost i isticanje bitnih pitanja. Time će i predsjedniku glavne skupštine biti lakše djelovati u području svoje diskrecije.

S obzirom na potrebu restriktivnog tumačenja razloga uskrate i okolnost da su u hrvatskom pravu razlozi uskrate taksativno navedeni, postavlja se pitanje je li uopće dopušteno i u kojoj mjeri, pozivom na opća načela prava uskratiti odgovor na pitanje. Drugim riječima, mogu li se opća pravna načela kvalificirati kao dodatni katalog razloga uskrate. Njemačka je pravna doktrina tako potvrdila da, tzv. zakonske liste razloga uskrate nisu iscrpne jer postoje određena pravna načela koja bi mogla biti suprotna s pravom na obaviještenost, a što je potvrdila i njemačka sudska praksa. Pritom se u kategorizaciji daljnjih ograničenja prava na obaviještenost koriste različiti pristupi. Kao jedno od ograničenja utvrđena je nemogućnost pružanja obavijesti ako su informacije na glavnoj skupštini objektivno ili subjektivno nemoguće, jer uprava ne raspolaže traženim informacijama niti ih može dobiti. Pritom se u sudskoj praksi potvrdilo da je dostatno da uprava odgovori na pitanje u granicama onoga što im je poznato (ZOO u čl. 208. kao nemoguću obvezu određuje onu koja je prestala jer je njezino ispunjenje postalo nemoguće zbog okolnosti zbog kojih dužnik ne odgovara). Isto vrijedi i ako se podatci ne mogu dobiti i dostaviti dioničaru od početka do završetka glavne skupštine, jer je pravo na obaviještenost vremenski ograničeno na razdoblje održavanja glavne skupštine. Kada se još tomu doda obveza dioničara na lojalno postupanje prema društvu, kao jedno od daljnjih ograničenja ovoga prava pojavio se i koncept zloupotrebe prava na obaviještenost ako ga dioničar ostvaruje krajnje sebično, pretjerano ili proturječno. Kako je ZOO-om zabranjeno ostvarivanje prava suprotno svrsi zbog koje je ono propisom utvrđeno ili priznato (čl. 6.), autorica smatra da se od općih načela prava ne može pobjeći, kao od dodatnoga kataloga

razloga uskrate. Pritom se zloupotreba mora procjenjivati od slučaja do slučaja te je potrebno ocijeniti jesu li postavljena pitanja neprimjerena s obzirom na objavljeni dnevni red glavne skupštine i ukupan broj njegovih točaka. Budući da sam opseg zahtijevane obavijesti nije zakonski jasno određen, pitanje se može postaviti i tako da bi davanje odgovora predstavljalo zloupotrebu prava na obaviještenost, u kojem slučaju će uprava moći legitimno uskratiti odgovor na to pitanje.

S obzirom na vidljiv trend smanjenja broja pojedinih razloga uskrate u nekim zakonodavstvima (primjerice, Slovenija), kao i uočenu zakonodavnu pojavu oskudnoga propisivanja razloga uskrate u zakonodavstvima proširenoga usporednopravnog uzorka, postavlja se pitanje je li hrvatsko rješenje koje detaljno i opširno uređuje razloge uskrate suviše strogo, posebice uzevši u obzir također mogućnost uporabe *ad hoc* diskrecijske ovlasti predsjednika glavne skupštine koje dodatno pooštrava uređenje, i onda kada to društvo uopće ne uredi autonomnim aktima. Iako je uočeno da je hrvatski zakonodavac slijedio primjer njemačkoga kada je riječ o razlozima uskrate, te da oni gotovo u cijelosti korespondiraju, postavlja se pitanje bi li bilo primjerenije slijediti *ratio* Direktive o pravima dioničara koja iznimke određuje vrlo načelno, posebice s obzirom na to da je analiza pokazala kako se određeni hrvatskim pravom propisani razlozi uskrate mogu podvesti pod one zajamčene Direktivom o pravima dioničara. Primjerice, razloge mogućnosti nastanka štete, porezne razloge, skrivene rezerve te računovodstvene metode i metode vrednovanja moguće je sve podvesti pod Direktivom o pravima dioničara propisan razlog zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa društva. Time bi se razlozi uskrate brojčano smanjili, iako bi funkcionalno bili pokriveni krovnim razlogom zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa društva.

Nakon provedenog istraživanja i analize može se zaključiti da se, iz kuta hrvatskoga prava, ograničenje prava dioničara na obaviještenost pruža u nekoliko pravaca: s obzirom na mjesto i vrijeme njegove primjene; na sadržaj i vrstu informacija te na razloge zbog kojih se ono može uskratiti. Da bi dioničar mogao dobiti informaciju od uprave društva (što su subjektivne pretpostavke), nužno je ispuniti dodatne pretpostavke: povezanost s poslovima društva i s točkom dnevnog reda te nepostojanje razloga za uskratu. Uz to, realizacija ovoga prava dopuštena je samo u sklopu glavne skupštine, što će biti predmet istraživanja sljedećega poglavlja ove disertacije. Glavna je skupština fizički i vremenski omeđen događaj koji se ne može pretvoriti u raspravu o pitanjima koja nemaju veze s dnevnim redom. U tom je kontekstu važan i način realizacije toga prava, jer ako se postavljanje pitanja uvjetuje u pisanoj ili usmenoj formi, nameće se ujedno i pitanje jezika na kojem se pitanje mora postaviti (zbog toga da ga razumiju i ostali dioničari koji

su prisutni na skupštini). Stoga će u sljedećem poglavlju biti istražene pretpostavke realizacije prava na obavještenost i onih na strani podnosioca zahtjeva i onih na strani adresata.

IV. OSTVARIVANJE PRAVA NA OBAVIJEŠTENOST

Ovo se poglavlje bavi pitanjem ostvarivanjem prava na obaviještenost. S jedne strane, mogu se uočiti pretpostavke na strani podnositelja zahtjeva te, s druge strane, pretpostavke na strani adresata tog zahtjeva. Ono što je sporno je ostvaruje li se pravo na obaviještenost samo na glavnoj skupštini dioničkog društva, kako u odnosu na mjesto i vrijeme postavljanja zahtjeva, tako i u odnosu na to gdje i kada se daje odgovor. Kao nadovezno se postavlja pitanje je li nužno da se pravo na obaviještenost ostvaruje samo na glavnoj skupštini. U ovom dijelu se također analizira koja pravna sredstva stoje na raspolaganju dioničaru čije je pravo na obaviještenost povrijeđeno, posebice ono da zahtjeva pravosudnu zaštitu.

4.1. Pretpostavke ostvarivanja prava na obaviještenost na strani podnositelja zahtjeva

Kada je riječ o realizaciji instituta prava dioničara na obaviještenost na strani podnositelja zahtjeva, važno je to da zahtjev mora postaviti dioničar u određeno vrijeme i u određenom obliku. Ono što se nameće kao pitanje odnosi se na to mora li dioničar društva pitanje upravi postaviti isključivo na glavnoj skupštini društva. Glavna je skupština jednodnevni događaj koji se saziva u pravilu jednom godišnje. To rezultira time da dioničar može dobiti informacije o poslovima dioničkog društva na vlastiti zahtjev u okolnostima koje su vremenski i prostorno uvelike ograničene. Zbog toga je istraživanje ovoga pitanja provedeno na širem usporednopravnom uzorku kako bi se utvrdilo koje su države članice usvojile relaksiraniji pristup uređenju vremena ostvarivanja prava na obaviještenost tako da dopuštaju postavljanje pitanja u razdoblju koji prethodi glavnoj skupštini. Uz to pitanje, izravno je vezano pitanje zahtjeva li se izrijekom u propisima nacionalnih prava oblik kako ono mora biti postavljeno. U posljednjem je dijelu ovog poglavlja obrađeno pitanje obveze bilježenja pitanja u zapisnik, svrha te obveze, kao i do kojih posljedica dovode učinjeni propusti, odnosno nedostaci.

Kada je riječ o pretpostavkama ostvarivanja na strani podnositelja zahtjeva, nužno je podsjetiti se kako je zaključeno da je kao ovlaštenik prava na obaviještenost utvrđen dioničar društva pa zahtjev usmjeren na realizaciju ovoga prava može postaviti upravo ta osoba.⁸³⁸ Problemi koji se ovim poglavljem nastoje adresirati ponajprije su usmjereni na vrijeme te oblik

⁸³⁸ Vidjeti poglavlje 3.1.1. Ovlaštenik prava na obaviještenost.

postavljanja zahtjeva. Pritom se nameće pitanje je li dioničar ovlašten postavljati zahtjev isključivo na glavnoj skupštini dioničkog društva ili je ovlašten to učiniti i u vrijeme koje prethodi njezinu održavanju. Potonje bi rješenje svakako pozitivno utjecalo na mogućnost pripreme uprave društva radi davanja odgovora na pitanje, ali i na rasterećenje rada same glavne skupštine kao foruma koji je namijenjen donošenju važnih odluka za dioničko društvo. Navedeno će se pitanje istražiti i unutar užeg usporednopravnog i usporedbom tih rješenja s proširenim usporednopravnim uzorkom, gdje se, prema mišljenju autorice, za to pokaže potreba.

Sama Direktiva o pravima dioničara ne određuje u kojem trenutku, odnosno do kojeg trenutka, gdje (na glavnoj skupštini ili prije njezina početka), kao ni u kojem obliku dioničar smije postaviti pitanje upravi. Članak 9. samo određuje kako je svaki dioničar ovlašten postavljati pitanja koja se odnose na točke dnevnog reda glavne skupštine, dok društvo odgovara na njih. Budući da Direktiva prepušta državama članicama da odrede pravila o tome kako i kada treba postavljati i odgovarati na pitanja (recital 8., druga rečenica Direktive o pravima dioničara), tako nacionalni zakonodavci mogu propisati (ili dopustiti društvima) da se pitanja koja se odnose na dnevni red moraju dostaviti društvu prije negoli se održi glavna skupština, kao i ograničiti pitanja na glavnoj skupštini samo na ona koja se odnose na komentare i daljnja pitanja radi dodatnih objašnjenja prije negoli se pristupi glasovanju. Takva pravila moraju dioničaru svakako omogućiti dostatno vrijeme za pripremu pitanja u razdoblju koje počinje teći od trenutka sazivanja glavne skupštine te koje (najranije) završava istekom roka za prijavu dioničara za sudjelovanje na glavnoj skupštini.⁸³⁹ Jasno je da dioničari moraju imati dostupan dnevni red glavne skupštine kako bi uopće mogli postavljati pitanja vezana za njegove točke.⁸⁴⁰

4.1.1. Zahtjev dioničara

Pravo na obaviještenost može se ostvariti samo na zahtjev, dakle, ovo se pravo ne ostvaruje *ex offo*. U tom kontekstu potrebno je posebno identificirati njegove značajke konkretnosti i određenosti. Pritom je potrebno istražiti postoji li obveza dioničara da podneseni zahtjev dodatno obrazlažu u cilju njegova opravdanja i razjašnjenja, mogu li jednom podneseni zahtjev povući te

⁸³⁹ Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 49.

⁸⁴⁰ Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 55. Neke države članice propisuju kako određene točke dnevnog reda moraju biti stavljene na glasovanje na svakoj glavnoj skupštini te bi tada dioničari teoretski mogli postavljati pitanja o tim ponavljajućim točkama dnevnog reda i prije njegove objave.

trebaju li unaprijed, prije održavanja glavne skupštine najaviti pitanje kako bi se uprava mogla primjereno pripremiti za njegovo ispunjenje.

Hrvatsko pravo izrijeком navodi kako se pravo na obaviještenost ostvaruje na zahtjev dioničara. Sudska je praksa potvrdila kako uprava nikada obavijest neće dati po službenoj dužnosti, već onda kada zaprimi zahtjev za obavještenjem.⁸⁴¹ Stoga se može zaključiti kako davanje obavijesti u skladu s čl. 287. ZTD-a za dioničko društvo ne znači obvezu ikakvog samoinicijativnog obavještanja koje bi prelazilo okvir onoga što je objavljeno uz poziv na glavnu skupštinu i uz materijale koji su dani na uvid dioničarima u prostorijama društva prije početka održavanja glavne skupštine.⁸⁴² *Ratio* propisivanja postupanja na zahtjev dioničara je u tome što bi se u suprotnom društvo moglo izložiti nepotrebnoj opasnosti i potencijalnom nastanku štete za društvo kada bi ono unaprijed i na vlastitu inicijativu objavljivalo obavijesti za koje smatra da bi mogle biti potrebne dioničarima, iako pitanja o tome nisu niti postavljena. Uz to, ne bi bilo niti ekonomično, odnosno, racionalno odgovarati na pitanja koja nisu postavljena. Takvim postupanjem u kojem društvo ne odgovara na konkretno i određeno postavljena pitanja, ono bi moglo objaviti i učiniti dostupnim mnogo više informacija negoli što je potrebno te time ugroziti vlastite interese.⁸⁴³ TS u Zagrebu je 2019. godine potvrdio da je dioničar dužan postaviti konkretan i određen zahtjev kako bi na temelju njega mogao dobiti konkretan odgovor.⁸⁴⁴ Prema hrvatskom pravu, ako se polazi od pretpostavke da dioničar nije obvezan obrazlagati svoj zahtjev za informacijama, budući da ZTD ne uređuje sadržaj zahtjeva za obavještenjem, nužno je razjasniti može li tada uprava odbiti odgovoriti na njegovo pitanje jer ne zna na što točno treba odgovoriti ili kako na njega odgovoriti. Barbić smatra da, budući da postoji načelna sloboda kada je riječ o obrazloženju samog zahtjeva, dioničar koji je postavio neobrazloženi zahtjev za obavještenjem, može biti pozvan da ga obrazloži, no ako on to ne učini, ne bi se moglo smatrati kako je takvo pitanje nevaljalo. U slučaju spora koji eventualno nastane jer je uprava odbila dati obavijesti, nadležni sud će morati donijeti odluku o tome je li pitanje bilo valjano postavljeno te je li uprava legitimno uskratila odgovor na njega.⁸⁴⁵

⁸⁴¹ Potvrđeno sudskom praksom VTSRH, Pž-2510/05 od 10. ožujka 2008., TS u Splitu, P-572/17 od 25. listopada 2018., TS u Zagrebu, P-1265/18 od 18. ožujka 2019.

⁸⁴² Parać, Z., op. cit., str. 130.

⁸⁴³ Parać, Z., op. cit., str. 131.

⁸⁴⁴ Dioničar mora postaviti konkretan zahtjev na glavnoj skupštini kojim od uprave društva traži da ga se obavijesti o cjelokupnom sadržaju ugovora o zajmu/kreditu ili drugim financijskim aranžmanima koje je društvo sklopilo. TS u Zagrebu, R1-186/2019 od 26. srpnja 2019.

⁸⁴⁵ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 535.

Prema njemačkom pravu, AktG izrijekom navodi odredbom čl. 131. (1) kako podatke mora dostaviti uprava „na zahtjev”.⁸⁴⁶ Da se pravo na obaviještenost realizira zahtjevom, odnosno postavljanjem pitanja dioničara, potvrdio je LG Köln odlukom iz 2008. godine,⁸⁴⁷ dok je LG Stuttgart 2017. godine potvrdio da se svakako mora utvrditi ima li zahtjev za informacijama dopušteni predmet, odnosi li se na točku dnevnog reda i jesu li informacije potrebne za odgovarajuću procjenu točke dnevnog reda glavne skupštine.⁸⁴⁸ Njemačka je pravna doktrina, kod upućivanja pitanja upravi, raspravljala o tome kako postupiti kada dioničar da izjavu određenog sadržaja koja može i ne mora biti kvalificirana kao postavljanje pitanja u smislu traženja obavijesti. Siems je tako iznio stav kako zahtjev za informacijama ne mora nužno biti izričito upućen kao pitanje ako tumačenje (čl. 133., 157. BGB-a) upućuje da je riječ upravo o pitanju.⁸⁴⁹ Njemačka pravna doktrina je suglasna, a sudska je praksa potvrdila,⁸⁵⁰ da dioničari nisu obvezni obrazložiti svoj zahtjev za informacijama. No, ta radnja može imati smisla s praktične točke gledišta jer bi potencijalno dioničar u sudskom postupku u kojem je donesena odluka o pravu na obaviještenost mogao biti obvezan nadoknaditi troškove postupka (primjerice, ako je bio pozvan dati obrazloženje, a nije ga dao).⁸⁵¹ Svakako vrijedi pravilo da što je pitanje preciznije formulirano, to će odgovor biti precizniji i *vice versa*.⁸⁵² Predmet je rasprave bilo i pitanje može li se postavljeno

⁸⁴⁶ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 24.

⁸⁴⁷ LG Köln, 82 O 218/07 od 30. siječnja 2008. Sud je u postupku utvrdio da nije povrijeđeno pravo na obaviještenost jer je predsjednik glavne skupštine, prije kraja rasprave, izričito pitao imaju li dioničari pitanja na koje nije odgovoreno.

⁸⁴⁸ LG Stuttgart, 31 O 33/16 KfH od 19. prosinca 2017.

⁸⁴⁹ Siems, M. u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 20.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 28.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 263.

⁸⁵⁰ OLG Stuttgart, 20 U 3/04 od 11. kolovoza 2004. utvrdio je kako pravo na obaviještenost nije povrijeđeno ako dioničar općenito zatraži informacije o sadržaju ugovora, uprava zatim odgovori općim opisom predmeta ugovora bez navođenja detalja ili brojki, a zatim dioničar bez zahtjevanja dodatnih detalja tvrdi da na njegovo pitanje nije primjereno odgovoreno. S druge strane, LG Frankfurt a.M., 3/4 O 68/06 od 22. studenog 2006. utvrdio je da odgovori uprave nisu bili dostatni zbog njihove preopćenitosti. LG Frankfurt a.M.: Keine zeitliche Beschränkung für komplexe Auskunftsverlangen in einer Hauptversammlung, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 5(2007), str. 197-199., str. 199.

⁸⁵¹ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 30.; Herrler, S., op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 8.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 21.-22.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 99.

⁸⁵² Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 28.; Kubis, D., op. cit., str. 623. OLG Stuttgart, u presudi 20 U 3/04 od 11. kolovoza 2004. raspravljao je da uprava ne mora dati opsežne informacije, već samo na zahtjev. Stoga, upravo formulirani zahtjev utvrđuje opseg cjelovitosti i točnosti podataka. Na opća pitanja može se odgovoriti i općenito. Potvrđeno odlukom LG Köln, 82 O 56/19 od 20. prosinca 2019. Kao što ni pitanje dioničara ne može biti općenito, isto vrijedi i za davanje odgovora. Ali ako dioničar uoči da u odnosu na upravu postoji potreba za daljnjim pojašnjenjem, on mora naznačiti u kojem pogledu želi detaljnije informacije te ih je tada uprava

pitanje povući (izričito ili prešutno) te ako je odgovor potvrđan, do kojega trenutka. Prema Siemu dopušteno je povlačenje zahtjeva za obavještenjem isto kao i s jednostranom izjavom volje.⁸⁵³ Kubis i Herrler smatraju da je povlačenje moguće sve dok zahtjev za informacijama nije ispunjen.⁸⁵⁴ Prema općim pravilima o tumačenju izjava namjere ocjenjuje se postoji li prešutno odricanje od postavljenoga zahtjeva.⁸⁵⁵ Propust dioničara da ponovi pitanje na koje nije odgovoreno ili nije odgovoreno u cijelosti, ne može se smatrati prešutnim odricanjem od zahtjeva, već se za povlačenje zahtjeva objektivno jasna radnja dioničara.⁸⁵⁶ Ipak, u praksi se pojavljuju poteškoće, posebice ako dioničar napusti glavnu skupštinu prije negoli što dobije odgovore na svoja pitanja, a da ih prethodno nije izričito povukao. Ako je taj dioničar dao punomoć za glasovanje, tada će njegov zahtjev za informacijama nadalje ostvarivati njegov punomoćnik. Ako dioničar ne da punomoć, napuštanje glavne skupštine katkada se smatra prešutnim odricanjem od zahtjeva za informacijama.⁸⁵⁷ Kako bi se preostalim dioničarima ipak omogućilo da saznaju odgovor na pitanje koje je postavio dioničar koji je napustio glavnu skupštinu, takvo pitanje mogu „preuzeti“ preostali prisutni dioničari.⁸⁵⁸ Prema tome, dioničar može povući zahtjev sve dok on ne bude ispunjen, odnosno dok ne dobije odgovor na postavljeno pitanje, a ako to učini, njegovo pitanje može postaviti bilo koji drugi dioničar na glavnoj skupštini ako to smatra svrhovitim.

Slovenski ZGD-1 izrijekom ne navodi da će uprava dati obavijesti na zahtjev dioničara. U čl. 305. ZGD-1 slovenski je zakonodavac propisao isključivo obvezu uprave da na skupštini društva dioničaru dostavi pouzdane podatke o poslovima društva koji su mu potrebni za procjenu točke dnevnog reda.⁸⁵⁹ Iako nije izrijekom zakonom propisano, sudska je praksa stvorila relevantni standard postupanja prema kojem se zahtjeva da se pravo na obaviještenost ostvari tek po primitku

dužna i dati. Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 22. Isto i OLG Stuttgart: Auskunftsanspruch zu Details der Vertragsbeziehungen zur Muttergesellschaft, op. cit., str. 968.

⁸⁵³ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 20.

⁸⁵⁴ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 32.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 11.

⁸⁵⁵ Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 14.

⁸⁵⁶ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 33.

⁸⁵⁷ Stajalište Spindlera je da kada dioničar koji je postavio pitanje napusti glavnu skupštinu, to se smatra prešutnim odricanjem od pitanja. Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), Kommentar zum Aktiengesetz, Band 1, §§ 1-149, 4. Aufl., München, Verlag C.H. Beck, 2019., str. 2466., Rn. 64.

⁸⁵⁸ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 34.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 64.

⁸⁵⁹ *Posloводство mora na skupščini dati delničarjem zanesljive podatke o zadevah družbe, če so potrebni za presojo točk dnevnega reda.*

zahtjeva dioničara. Prema tome, dioničar mora postaviti zahtjev kako bi bio ovlašten primiti odgovor. Dioničar svoje pravo ostvaruje tako da zahtijeva da mu se dostave određeni podatci (koji su potrebni za prosudbu određene točke na dnevnom redu). Stoga, se može reći kako dioničar postavlja “informativni zahtjev”.⁸⁶⁰ Presuda VS u Ljubljani iz 2014. godine⁸⁶¹ odredila je da se pravo na obaviještenost ostvaruje odgovarajućim zahtjevom za informacijama koji mora ispunjavati tri pretpostavke: 1.) dioničar mora postaviti pitanje na glavnoj skupštini; 2.) ono se mora odnositi na poslove društva ili na pravne i poslovne odnose društva s povezanim društvima; 3) zahtijevane informacije moraju biti potrebne za procjenu dnevnog reda. Ova je sudska odluka vrijedan pokazatelj da pravo na obaviještenost dioničara nije apsolutno pravo, već je ono ograničeno i u pogledu predmeta i u pogledu vremena ostvarenja što znači da će uprava dioničkog društva biti dužna dati informacije pojedinom dioničaru samo ako on to zatraži na glavnoj skupštini. Prema slovenskom pravu, zahtjev za obavijestima koji je dioničar uputio prije ili nakon održavanja glavne skupštine ne ispunjava navedenu vremensku pretpostavku ostvarenja. Dakle, slovensko pravo zahtijeva da dioničar postavi točno određeno pitanje.⁸⁶² VS u Kopru potvrdilo je pravo dioničara da postavlja daljnja potpitanja i zahtijeva obrazloženja odgovora dobivenih od uprave društva.⁸⁶³

4.1.2. Vrijeme i oblik postavljanja zahtjeva

Kada je riječ o ostvarenju prava na obaviještenost, valja uzeti u obzir i troškovni aspekt. Toškovi za dioničara ovisit će o tome koliko mu je postavljanje informativnog zahtjeva olakšano, moraju li se pitanja prethodno dostaviti e-poštom, pismom ili putem internetske stranice društva,

⁸⁶⁰ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 77.

⁸⁶¹ VS u Ljubljani, posl. br. II Cpg 1240/2014 od 19. studenoga 2014.

⁸⁶² Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 217., Tako VS u Kopru, VSK sodba Cpg 58/2008 od 4. travnja 2008. te VS u Ljubljani, VSL Sodba I Cpg 31/2020 od 12. veljače 2020.

⁸⁶³ VS u Kopru, VSK Sklep Cpg 67/2020 od 11. lipnja 2020. U konkretnom postupku utvrđeno je da ako se postavi pitanje jesu li se imovina i dobit društva promijenili od 30. kolovoza 2019. godine do dana održavanja glavne skupštine, a uprava odgovori da nije, jedini zaključak je da su predlagatelji dobili odgovor na svoje pitanje. Prvostupanjski je sud kritizirao podnositelje zahtjeva što na glavnoj skupštini nisu postavili dodatna pitanja nakon što su dobili odgovore s kojima nisu bili zadovoljni. Uz to, većina je pitanja bila preopćenita da bi zahtijevala konkretniji odgovor. Kerčmar i Ambrožič zaključili su kako nije dostatno da uprava dioničaru daje opće, nespecificirane informacije. Kerčmar, Sebastjan, Ambrožič, Marjanca, Izpodbijanje sklepa o prenosu delnic v postopku izključitve manjšinskih delničarjev zaradi kršitve pravice do obveščenosti, Podjetje in delo, vol. 47, br. 3- 4(2021), str. 458-490., v. 4.2. Pravica do obveščenosti v slovenskem in nemškem pravem redu

možu li se postaviti na glavnoj skupštini bez prethodne najave društvu i sl. Što je model fleksibilniji, to su za dioničare manji troškovi.⁸⁶⁴

Dioničari diljem država članica mogu postavljati pitanja prije ili tijekom glavne skupštine. S određenjem trenutka postavljanja pitanja povezano je i pitanje oblika. Ako države članice dopuštaju postavljanje pitanja prije glavne skupštine, tada će dopustiti oblik biti pisani. Ako je postavljanje pitanja dopušteno na glavnoj skupštini, riječ će biti o usmenim pitanjima.⁸⁶⁵ Van der Elst je upozorio na problem razlika u modalitetu korištenja ovog prava jer se nacionalna uređenja uvelike razlikuju. Tako su neke države članice izrijekom zabranile pravo dioničara da postavlja pitanja izvan trajanja glavne skupštine, dok su neke omogućile pravo obraćanja upravi i izvan glavne skupštine. Stoga je složen zadatak pronalaženje ravnoteže između interesa dioničara da dobiju odgovore na sva pitanja i održavanje reda na glavnoj skupštini.⁸⁶⁶

4.1.2.1. Dopuštenost pitanja na glavnoj skupštini

S obzirom na to da države članice imaju različita stajališta trebaju li se pitanja dioničara dopustiti samo na glavnoj skupštini ili u razdoblju koji prethodi glavnoj skupštini, u sljedećem poglavlju istražiti će se pravni sustavi koji ostvarivanje prava na obaviještenost dopuštaju samo na glavnoj skupštini. Riječ je o pravu država članica iz osnovnog usporednopravnog uzorka. Također će se prikazati i koje države iz proširenog usporednopravnog uzorka imaju istovjetno rješenje.

Iako hrvatsko, njemačko i slovensko pravo predviđaju da se obavijesti moraju dati samo na glavnoj skupštini društva, niti jedan od tih zakonodavaca nije izrijekom odredio kada se zahtjev za informacijama mora podnijeti.⁸⁶⁷ Također nisu propisali treba li zahtjev (ali i odgovor) biti dan u određenom obliku (primjerice, pisano ili usmeno). No, to se pitanje može urediti statutom dioničkog društva ili poslovníkom o radu glavne skupštine.⁸⁶⁸ Kako u tim pravnim sustavima nije izrijekom uređeno niti vrijeme niti oblik postavljanja pitanja, a u nastavku će se istražiti kako se vezano uz njega odredila pravna doktrina i sudska praksa.

⁸⁶⁴ Birkmose, H., *The Transformation of Passive Institutional Investors to Active Owners- Mission Impossible?*, op. cit., str. 118.

⁸⁶⁵ Conac, P., *The Shareholders' Duty Not to Abuse Rights*, op. cit., u bilj. 269., str. 372.

⁸⁶⁶ Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 60.

⁸⁶⁷ Tako za hrvatsko pravo vidjeti čl. 287. (1) ZTD-a, za njemačko pravo čl. 131. (1) AktG-a, a za slovensko pravo čl. 305. (1) ZGD-1.

⁸⁶⁸ Mlikotin-Tomić, D., Horak, H., op. cit., str. 119., str. 118.

U hrvatskom pravu Barbić ističe kako je bitno da se zahtjev mora postaviti na glavnoj skupštini ili da se mora dostaviti unaprijed najkasnije prije održavanja glavne skupštine.⁸⁶⁹ Ograničenje ostvarivanja prava na obaviještenost koje se ogleda u granicama postavljenim vremenom trajanja i rada glavne skupštine društva specifična je odrednica predmetnog prava. Dakle, dioničar je ovlašten pravo na obaviještenost ostvarivati neposredno, u vemenskom okviru trajanja glavne skupštine. Razlog tomu je da se dioničaru omogući da odluku o tome kako će glasovati može utemeljiti na dobrom poznavanju i konkretnom razumijevanju pravnih i stvarnih činjenica.⁸⁷⁰ Primjerice, VTSRH u odluci iz 2013. godine rješavao je pitanje može li do povrede prava na obaviještenost doći na glavnoj skupštini koja se tek treba održati te je stajališta suda bilo da to nije moguće.⁸⁷¹ Barbić ističe kako se zahtjev za obavještenjem može postaviti u usmenom ili u pisanom obliku, iako se o obliku zahtjeva ZTD ne izjašnjava te je postavljena načelna sloboda pri izboru oblika.⁸⁷² Stoga, u skladu s navedenim, ne bi bilo moguće niti statutom dioničkog društva propisati određeni oblik u kojem se zahtjev za obavještenjem mora podnijeti, primjerice u isključivo usmenom obliku ili isključivo pisanom obliku. Ono što je prema hrvatskom pravu bitno da se zahtjev mora postaviti na glavnoj skupštini ili najkasnije dostaviti unaprijed prije održavanja glavne skupštine.⁸⁷³

Prema njemačkom pravu, a s obzirom na to da se informacije trebaju, u skladu s čl. 131. (1) AktG-a, zatražiti „na glavnoj skupštini“, ovo je pravo ograničeno na odgovarajuću glavnu skupštinu i stoga može sadržavati najviše ono na što se može odgovoriti u njezinim (vremenskim) okvirima.⁸⁷⁴ Na isti način Kubis ističe da, iako to zakon predviđa samo za davanje informacija, zahtjev za informacijama dioničar mora podnijeti već na glavnoj skupštini. Pitanja koja dioničar podnosi putem interneta tijekom glavne skupštine smatraju se postavljenim na glavnoj skupštini.⁸⁷⁵

Daljnje pitanje vezano uz postavljanje zahtjeva za obavještenjem odnosi se na njegov oblik. Prijepor oko toga hoće li pitanje biti postavljeno usmeno ili pisano tijesno je povezano s

⁸⁶⁹ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 535. Potvrđeno presudom TS u Zagrebu, R1-256/2018 od 22. listopada 2018.

⁸⁷⁰ Parać, Z., op. cit., str. 130.

⁸⁷¹ VTSRH, Pž-3662/13 od 15. svibnja 2013.

⁸⁷² Potvrđeno sudskom praksom. TS u Zagrebu, R1-256/2018 od 22. listopada 2018. potvrdio je da budući da zakonodavac nije propisao izričiti oblik koji se mora koristiti, može se postaviti i usmeni i pisani zahtjev.

⁸⁷³ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 535.

⁸⁷⁴ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 196.

⁸⁷⁵ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 25. Herrler smatra da dioničar mora na ponoviti zahtjev glavnoj skupštini koji je unaprijed postavljen prije glavne skupštine. Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 8.

pitanjem hoće li se ono postaviti na glavnoj skupštini ili prije nje. Ako se zahtijeva podnošenje isključivo usmenog pitanja, tada je jasno da će ono biti moguće samo tijekom trajanja glavne skupštine. Malo je vjerojatno da bi društva dopustila, primjerice, da se prije glavne skupštine podnose usmena pitanja koja bi se zapisnički evidentirala. Ako se zahtijeva pisani oblik pitanja, tada je vjerojatnije da će pitanja unaprijed biti podnesena prije početka glavne skupštine. Kada je riječ o modalitetu postavljanja pitanja, razvidno je kako njemačka pravna doktrina nije jednoglasna. Stajalište je Kubisa da se zahtjev za informacijama može podnijeti usmeno ili pisano, međutim, određena pitanja smatra spornima. Iako bi bilo ispravno da se pisana pitanja koja su predana uoči glavne skupštine ponove na glavnoj skupštini, Kubis je mišljenja kako bi to bilo ispravno učiniti usmeno jer samo usmeni zahtjev za informacijama omogućuje svim sudionicima glavne skupštine da saznaju sadržaj postavljenih pitanja te time informirano prate tijekom glavne skupštine. Pisani zahtjev za informacijama smatra nespojivim sa svrhom prava na obaviještenost koja se odnosi na mogućnost kolektivnog odlučivanja. Ovo je stajalište dodatno potkrijepljeno odredbom na temelju koje predsjednik glavne skupštine može razumno ograničiti pravo na obaviještenost (čl. 131. (2) rečenicom 2. AktG-a), što pretpostavlja situacije u kojima dioničar pretjerano elaborira usmeno pitanje. S druge strane, podnošenje pisanih pitanja smanjuje utrošeno vrijeme na glavnoj skupštini. Ako se postave pisana pitanja, ona mogu konvalidirati u usmeni oblik ako ih uprava ili predsjednik glavne skupštine priopće, odnosno pročitaju na glavnoj skupštini. Stoga, Kubis smatra kako pisana pitanja nisu relevantna za ostvarivanje prava dioničara na obaviještenost, bez obzira na to jesu li postavljena upravi prije ili tijekom glavne skupštine, već je potrebno postaviti usmeno pitanje, što je potvrđeno i u sudskoj praksi.⁸⁷⁶

⁸⁷⁶ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 29. OLG Frankfurt a.M., je u presudi 20 W 55/05 od 19. rujna 2006. utvrdio kako predmet sudskog zahtjeva za davanjem informacija mogu biti samo pitanja koja su usmeno postavljena na glavnoj skupštini. Čak i ako zakon s tim u vezi izriječno ništa ne navodi, cjelokupna glavna skupština dioničkog društva upravlja se načelom usmenog govora. To se načelo odnosi ne samo na odgovore na postavljena pitanja, već i na sam zahtjev za informacijama, pri čemu su odlučujući interesi ostalih dioničara. Konkretno dioničar je tražio od društva odgovore na veliki broj pitanja koje je upravi podnio na glavnoj skupštini u obliku pisanog upitnika. Čl. 131. AktG-a daje pojedinačnom dioničaru pravo na informacije, ali ga ograničava na glavnu skupštinu u smislu vremena i predmeta kako bi se osiguralo da su svi dioničari jednako informirani. Međutim, to bi bilo ugroženo ako bi se trebalo odgovoriti na pisana pitanja, jer bez znanja o pitanjima drugi dioničari više ne bi mogli pratiti glavnu skupštinu, čak i ako bi se na njih usmeno odgovorilo. Nužnost usmenoga zahtjeva za informacijama potvrđena je promjenama čl. 131. AktG-a pod utjecajem UMAG-a. Prema čl. 131. (2) 2. rečenici AktG-a, predsjednik glavne skupštine može biti ovlašten statutom ili poslovnikom prikladno ograničiti pitanja i pravo govora. Ovo bi pravilo bilo uzaludno kada bi se pitanja mogla postavljati i u pisanom obliku. Uz to, zakonodavac, čl. 131. (3) br. 7 AktG-a dopušta upravi odbiti pružiti usmene informacije na glavnoj skupštini s obzirom na podatke koji su već objavljeni na internetskim stranicama društva najmanje sedam dana prije održavanja glavne skupštine. Ovim izričito postavljenim i dopustivim kršenjem načela usmenosti, zakonodavac jasno stavlja do znanja da se u suprotnom treba pridržavati načela usmenosti

Herrler smatra, suprotno raširenom mišljenju, da dioničar ima pravo izabrati hoće li zahtjev postaviti u pisanom ili usmenom obliku, dakle ne smatra da se pitanje može postaviti samo usmeno.⁸⁷⁷ Opravdani interes za informacijama preostalih dioničara koji sudjeluju u radu glavne skupštine može biti zadovoljen čitanjem naglas pitanja koja su podnesena pisano ili na bilo koji način koji će ih učiniti dostupnim (primjerice elektroničkim putem). Time bi se tom problemu moglo doskočiti jednostavnim obvezivanjem uprave društva da na glavnoj skupštini svim prisutnim dioničarima pročita postavljeno pitanje. Time bi sadržaj postavljenoga pisanog pitanja svima bio poznat, čime bi se osigurala primjena načela jednakosti svih dioničara. Budući da dioničari mogu sudjelovati na glavnoj skupštini putem sredstava elektroničke komunikacije, oni imaju pravo ostvarivati sva prava u vezi s glavnom skupštinom na taj način, što govori u prilog temeljnom prihvaćanju pisanih pitanja i protiv isključivoga zahtijevanja usmenih pitanja.⁸⁷⁸ Na istom tragu, i Siems naglašava, budući da njemačkim AktG-om nije izričito navedeno u kojem se obliku zahtjev za obavještenjem mora podnijeti, da je sporno je li moguće uputiti samo usmeno pitanje. Dodatno, ako je moguć i pisani oblik, postavlja se pitanje je li odabir oblika pitanja u području diskrecije samog dioničara. Siems pritom zagovara da je ključno da se sva pitanja i odgovori razumiju u skladu sa značenjem i svrhom ovog instituta kako bi se osigurala optimalna komunikacija između uprave i dioničara društva te kako bi se izbjeglo nejednako postupanje prema dioničarima. Pritom, trebalo bi postupati pragmatično u pogledu mogućnosti postavljanja pitanja u pisanom obliku, uvijek pazeći da ne dođe do kršenja načela jednakog položaja dioničara (primjerice, to bi se moglo postići kopiranjem i distribucijom pitanja koja zaprimi uprava društva ili čitanjem pitanja zaprimljenog u pisanom obliku pred svim dioničarima).⁸⁷⁹ Tako, u pogledu sadržaja, Siems osobito preporučuje proširiti zakonsku dispoziciju i dopustiti pisani oblik zahtijevanja i davanja informacija pri ostvarenju prava na obaviještenost.⁸⁸⁰ Prema tome, mišljenje i Herrlera i Siemsa je da je dopušteno postaviti pitanje upravi i u usmenom i u pisanom obliku. Siems nadalje ističe da se obje vrste pitanja mogu detaljnije urediti odredbama statuta ili

⁸⁷⁷ Stajalište djelomično zastupljeno u literaturi prema kojem se pitanja mogu postavljati i u pisanom obliku, ne prepoznaje da bi takva dopuštanja potaknula pojedine dioničare da pokrenu "poplavu" pitanja s kojima se glavna skupština teško može nositi i dati odgovore. Uz pretpostavku usmenih odgovora, bilo bi teško održati glavne skupštine u razumnom roku (usp. br. 2.2.4 Njemačkog kodeksa korporativnog upravljanja: četiri do šest sati kao model redovite glavne skupštine). To bi bilo suprotno namjeri zakonodavca da UMAG-om pooštri uvjete održavanja glavne skupštine. Vidjeti: *Auskunftsrecht der Aktionäre nach §§ 131, 132 AktG: OLG Frankfurt a.M., Beschluss vom 19. 9. 2006 - 20 W 55/05, Neue Juristische Wochenschrift Spezial, br. 8(2007), str. 367-368.*

⁸⁷⁸ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 9

⁸⁷⁹ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 19.

⁸⁸⁰ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 91.

poslovnika o radu glavne skupštine.⁸⁸¹ Ono što Herrler i Drinhausen pritom smatraju da je nedopustivo da se odredbama statuta nameće uvjet isključivo pisanog oblika postavljanja pitanja radi realizacije prava na obaviještenost.⁸⁸²

Daljnje pitanje o kojem je njemačka pravna doktrina raspravljala odnosi se na dopustivost podnošenja pitanja prije održavanja glavne skupštine, kao i na dopustivost najave pitanja. Kubis općenito zaključuje kako zahtjev podnesen izvan glavne skupštine, posebno prije njezina održavanja, ne udovoljava zahtjevima iz čl. 131. AktG-a. Dakle, sva pitanja postavljena do zatvaranja glavne skupštine predstavljaju zahtjev za informacijama u smislu čl. 131 (1.) AktG-a.⁸⁸³ Drinhausen napominje da se prema zahtjevima za obavještenjem koji se podnose društvu prije početka rada glavne skupštine treba odnositi samo kao prema najavama zahtjeva za informacijama. Kako bi za društvo nastala obveza davanja odgovora, ta je pitanja dioničar obvezan ponoviti na glavnoj skupštini.⁸⁸⁴ Ako se pravo na obaviještenost u ispunjenju svoje svrhe i cilja promotri kao sveobuhvatno pravo koje dioničaru stoji na raspolaganju da ga iskoristi spontano, primjerice dok prati raspravu na glavnoj skupštini o nekoj točki dnevnog reda, postavlja se pitanje je li u redu da on to svoje pitanje mora najavljivati. Ako se zaključi da treba, tada pravo na obaviještenost gubi svoju značajku spontanosti. Kubis ističe kako dioničar nije obvezan najaviti svoj zahtjev za informacijama prije održavanja glavne skupštine jer uprava, kao dio svoje obveze na pripremu, mora odgovarati na pitanja bez obzira na to jesu li najavljena ili nisu. Stoga se dioničaru prepušta izbor hoće li pitanje unaprijed najaviti ili neće. No, nije prihvatljivo da dioničar očekuje da će na glavnoj skupštini dobiti odgovore na pitanja koja nadilaze uobičajene pripremljene dužnosti uprave. Ako želi dobiti informacije o tim pitanjima, uglavnom usmjerenim na posebne detalje, trebao bi ih najaviti prije glavne skupštine.⁸⁸⁵ Kada je pitanje najavljeno prije glavne skupštine, uprava se

⁸⁸¹ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 19. Vidjeti također: Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 10.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 27.

⁸⁸² Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 9.; Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 13.

⁸⁸³ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 25.

⁸⁸⁴ Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 13.

⁸⁸⁵ Kubis dodatno razmatra znači li najava pitanja povećanje zahtjeva za pripremom društva te ističe da će to ovisiti o detaljima pitanja i razdoblju koje protekne između primitka najave pitanja i dana održavanja glavne skupštine. Najava, prije negoli je uopće objavljen dnevni red glavne skupštine, nema posljedica i mora se ponoviti nakon objave dnevnog reda za narednu glavnu skupštinu kako bi se povećala dužnost društva da se pripremi. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 33.9, AktG § 131, Rn. 31. Dioničar koji ne najavi složena pitanja i ona čiji odgovori zahtijevaju intenzivnu prethodnu pripremu i istraživanje ne može očekivati detaljan odgovor na glavnoj skupštini. Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj.

može dostatno pripremiti kako bi dala prihvatljiv odgovor na pitanje. No, Siems ističe kako priprema uprave radi davanja odgovora na unaprijed najavljeno pitanje ne znači i proširenje informacijskih obveza uprave, a takvo je stajalište potvrdila i njemačka sudska praksa.⁸⁸⁶ Institut prava dioničara na obaviještenost daje dioničarima priliku da spontano iskoriste svoje pravo na obaviještenost samo tijekom održavanja glavne skupštine. Tezu o proširenju prava na obaviještenost putem prethodne najave pitanja stoga treba odbiti, jer bi u suprotnom dioničar koji legitimno postavlja pitanje samo na glavnoj skupštini - bio u nepovoljnom položaju.⁸⁸⁷

Slovenski ZGD-1 također izrijekom ne propisuje niti kada niti u kojem obliku treba postaviti pitanje, no slovenska je pravna doktrina suglasna u tom pogledu. Kocbek i Prelič ističu da dioničar svoje pitanje mora postaviti upravi na glavnoj skupštini društva.⁸⁸⁸ Podgorelec napominje kako se pitanje svakako mora postaviti na glavnoj skupštini, neovisno o izboru oblika, budući da će dioničar na glavnoj skupštini dobiti i odgovor, te da će izbor pisanog ili usmenog oblika pitanja ovisiti o dioničaru koji ga postavlja.⁸⁸⁹ Slovenska je sudska praksa suglasna kako do povrede prava na obaviještenost dioničara može doći kada se pitanja postavljaju na glavnoj skupštini. Podgorelec također ističe kako je, iako ZGD-1 ne zahtijeva prethodnu najavu pitanja prije održavanja glavne skupštine, takvo postupanje svakako preporučljivo kada je riječ o zahtjevnijim pitanjima.⁸⁹⁰ ZGD-1 vremenski ograničava ostvarivanje prava na obaviještenost tijekom trajanja glavne skupštine. Razlog je takvog uređenja ravnomjerno informiranje svih dioničara. To je zajednički stav slovenske pravne doktrine i sudske prakse.⁸⁹¹ Ipak, uprava može na glavnoj skupštini obećati da će odgovore na zahtijevane informacije dostaviti kasnije u pisanom obliku. Podgorelec smatra da bi dioničar upravo radi izbjegavanja takvog postupka uprave, svoje

217., AktG § 131, Rn. 15. Iako AktG to ne zahtijeva, Herrler i Siems smatraju da u praksi to može biti smisleno i korisno. Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 8 te Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 70.

⁸⁸⁶ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 21. LG Frankfurt a.M., u presudi 3/4 O 68/06 od 22. studenog 2006. potvrdio je kako dioničar nije obvezan unaprijed najaviti pitanja koja namjerava postaviti na glavnoj skupštini. Posljedica toga može biti da se odgovaranje na pitanja čini nerazumnim za upravu, što se može odnositi samo na pitanja na koja uprava nije mogla računati. LG Frankfurt a.M.: Keine zeitliche Beschränkung für komplexe Auskunftsverlangen in einer Hauptversammlung, op. cit., str. 197.

⁸⁸⁷ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 70.

⁸⁸⁸ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 77.

⁸⁸⁹ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 217.

⁸⁹⁰ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 217.

⁸⁹¹ VS u Ljubljani, VSL Sodba I Cpg 417/2019 od 2. Lipnja 2020.; VS u Ljubljani, I Cpg 1351/2010 od 12. siječnja 2011, VS u Ljubljani, I Cpg 902/2005 od 17. studenog 2005., VS u Ljubljani, I Cpg 432/2004 od 9. lipnja 2004.

pitanje trebao najaviti upravi prije početka glavne skupštine.⁸⁹² Stajalište zastupljeno u slovenskoj sudskoj praksi je da je pravo na obaviještenost dioničara vremenski ograničeno jer će uprava društva biti obvezna dati informacije dioničaru koji to zatraži na glavnoj skupštini. U skladu s tako utvrđenim pravilom, zahtjev koji dioničar uputi prije ili nakon održavanja glavne skupštine neće ispunjavati uvjet vremenskog ograničenja.⁸⁹³

Stoga, u skupinu koja propisima dopušta postavljanje pitanja dioničara samo tijekom glavne skupštine, ali ne i prije njezina početka, uz države osnovnog usporednopravnog uzorka, ubrajaju se sljedeće države: Austrija, Bugarska, Cipar, Finska, Irska, Poljska, Slovačka, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo.⁸⁹⁴ Pritom je u Bugarskoj, Cipru, Irskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, ovo pravo osigurano samo u uvrštenim društvima.

4.1.2.2. Dopuštenost pitanja izvan glavne skupštine

Iako veliki broj država članica EU-a dopušta postavljanje pitanja samo na glavnim skupštinama dioničkih društava, u gotovo polovici država dioničari imaju pravo postavljati pitanja vezana za dnevni red prije i tijekom glavne skupštine.⁸⁹⁵ U velikoj većini država članica EU-a primjenjuje se vremensko ograničenje u pogledu ovog prava. U skupinu koja dopušta postavljanje pitanja dioničara tijekom glavne skupštine, ali i prije njezina početka, ubrajaju se sljedeće države:

⁸⁹² Podgorelec, P., *Pravica delničarja do obveščenosti*, op. cit., u bilj. 62., str. 219.

⁸⁹³ VS u Ljubljani, posl. br. II Cpg 1240/2014 od 19. studenoga 2014. U predmetnom je postupku podnositelj zahtjeva postavio pisana pitanja u pismu tražeći od uprave da odgovori na glavnoj skupštini. Sud je potvrdio da takvo postupanje dioničara, kao i činjenica da je njegovo pismo priloženo zapisniku sa skupštine, ne odgovara uvjetu da se pitanja postavljaju na skupštini. Sud je smatrao kako je podnositelj zahtjeva trebao na glavnoj skupštini ponoviti pitanja upućena upravi prije glavne skupštine ili barem na glavnoj skupštini izričito zatražiti da uprava pisano odgovori na sva prethodno postavljena pitanja. Isto i u presudi VS u Ljubljani, VSL sklep I Cpg 553/2014 od 24. travnja 2014., koja je potvrdila da svaki dioničar može zatražiti informacije od uprave o poslovima društva samo na glavnoj skupštini.

⁸⁹⁴ Čl. 118., st. 2. AktG(Ö) (Austrija), čl. 115. (13) Закон За Публичното Предлагане На Ценни Книжа (Bugarska), čl. 128C (1) *Ο περί Εταιρειών Νόμος* (Cipar), čl. 25. *Osakeyhtiölaki* (Finska), čl. 1107. *Companies Act 2014* (Irska), čl. 428. (1) *Kodeks spółek handlowych* (Poljska), čl. 180. (1 i 3) *Obchodný zákonník* (Slovačka), čl. 32. (7. poglavlje) *Aktiebolagslag* (Švedska), čl. 319A *Companies Act 2006* (Ujedinjeno Kraljevstvo).

⁸⁹⁵ U prilog tezi o potrebi proširenja mogućnosti postavljanja pitanja prije glavne skupštine dioničkog društva govore ICGN Global Governance Principles 2021. U čl. 10.6 propisuju da bi društva trebala osigurati dioničarima mogućnost postavljanja pitanja prije datuma održavanja glavne skupštine, kao i tijekom glavne skupštine. Društva bi trebala osigurati transparentno, nedomerirano i interaktivno postavljanje pitanja dioničaru upravi i davanje odgovora. Pitanja i odgovore treba evidentirati i učiniti dostupnima svim dioničarima društva. Vidjeti: ICGN Global Governance Principles, International Corporate Governance Network, 2021., dostupno na: <https://www.icgn.org/sites/default/files/2021-11/ICGN%20Global%20Governance%20Principles%202021.pdf> (3.09.2022.).

Belgija, Češka, Danska, Estonija, Francuska, Grčka, Italija, Mađarska, Malta, Nizozemska, Latvija, Litva, Luksemburg, Portugal, Rumunjska i Španjolska.

U ovom se uzorku mogu utvrditi dvije podskupine prema kriteriju je li mogućnost podnošenja pitanja prije glavne skupštine vezana za propisivanja roka za podnošenje pitanja. Nadalje, kao polazno treba reći da sve države članice koje dopuštaju postavljanje pitanja prije glavne skupštine, također dopuštaju dioničarima da pitanja postave i na samoj glavnoj skupštini dioničkog društva.

4.1.2.2.1. Države članice koje izrijekom uređuju rok u kojem se mogu podnijeti pitanja

Države članice koje izrijekom propisuju rok u kojem se može podnijeti pitanja društvu jesu: Belgija, Danska,⁸⁹⁶ Francuska, Grčka, Mađarska, Italija, Latvija, Litva te Španjolska.

Belgija je dioničarima jamčila pravo na obaviještenost i prije primjene Direktive o pravima dioničara u belgijsko zakonodavstvo, ali je izmijenila ovu odredbu dodavanjem prava na podnošenje pitanja u pisanom obliku prije glavne skupštine.⁸⁹⁷ Ta je mogućnost sada formalno važeća, iako su u praksi dioničari podnosili pisana pitanja i ranije. Ovo pravo sada uključuje pitanja postavljena tijekom glavne skupštine ili pisana pitanja prije nje.⁸⁹⁸ Svaki dioničar ima pravo postavljati pitanja u vezi s dnevnim redom glavne skupštine direktorima i revizoru usmeno na glavnoj skupštini ili pisanim putem prije glavne skupštine.⁸⁹⁹ Od trenutka sazivanja glavne skupštine u rokovima utvrđenim statutom mogu se postavljati pisana pitanja na adresu navedenu u obavijesti o glavnoj skupštini ili na adresu e-pošte iz čl. 2:31 CSA. U uvrštenim društvima, dioničari su dužni pisano postaviti pitanja najkasnije šesti dan prije održavanja glavne skupštine.⁹⁰⁰ Prema tome, rok za slanje pisanih pitanja određen je u odnosu na uvrštena društva, dok su neuvrštena društva slobodna urediti ovaj rok drukčije odredbama statuta. Tijekom glavne skupštine dioničari mogu postavljati druga pitanja ili zahtijevati daljnje razjašnjenje odgovora na pisano pitanje.⁹⁰¹

⁸⁹⁶ Danski je zakonodavac rok propisao samo za uvrštena društva.

⁸⁹⁷ Hellemans smatra kako će pisana pitanja poboljšati kvalitetu odgovora i brzinu odgovaranja. Vidjeti: Hellemans, F., *Het vraagrecht na de wet aandeelhoudersrechten: duidelijkheid verzekerd?*, op. cit., u bilj. 467., str. 1329.

⁸⁹⁸ Lafarre, A., op. cit., str. 48.

⁸⁹⁹ Članak 7:139 (1 i 2) CSA.

⁹⁰⁰ Članak 7:139 (3) CSA. Van der Elst napominje da se pisana pitanja (dopuštena i u elektroničkoj formi) mogu slati društvu tek nakon sazivanja glavne skupštine. Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 55.

⁹⁰¹ Van der Elst, C., *Question time?* op. cit., u bilj. 154., str. 55.

U **Danskoj** zakon izrijekom propisuje rok za postavljanje pitanja samo za uvrštena društva te dionička društva u državnom vlasništvu gdje se zahtjevi za objavom prema st. 1. i 2. također primjenjuju na pitanja koja dioničar podnese u pisanom obliku unutar tri mjeseca prije glavne skupštine (čl. 102. (4) *Selskabsloven*).

U **Francuskoj** kada su dionice društva uvrštene za trgovanje na uređenom tržištu, pozivu za glavnu skupštinu navedenu u čl. R. 225-66 *Code de commerce* prethodi obavijest objavljena u obveznom *Bulletin des Annonces Légales*, najmanje 35 prije održavanja glavne skupštine.⁹⁰² Ta obavijest, između ostalog, uključuje informacije o jasnom i preciznom opisu postupaka za korištenje prava na obaviještenost definiranih u st. 3. čl. L. 225-108 *Code de commerce*, posebno poštanske adrese i, gdje je primjenjivo, e-adresu na koju se mogu slati pisana pitanja te rok za njihovo slanje.⁹⁰³ Prema tome, u uvrštenim društvima dioničari mogu podnijeti pisana pitanja nakon što je objavljen poziv za glavnu skupštinu 35 dana prije dana njezina održavanja.⁹⁰⁴ Pisana se pitanja šalju u sjedište društva preporučenim pismom s povratnicom upućenom predsjedniku uprave ili upravi ili elektroničkom komunikacijom na adresu navedenu u obavijest najkasnije četvrtoga radnog dana koji prethodi datumu glavne skupštine. Uz njih je priložena potvrda o upisu na registrirane račune vrijednosnih papira koje vodi društvo ili na račune vrijednosnih papira na donositelja koje vodi ovlaštenu posrednik.⁹⁰⁵ Osim pisanih pitanja dioničari mogu postavljati pitanja tijekom glavne skupštine.⁹⁰⁶ Pravo postavljanja usmenih pitanja tijekom glavne skupštine ne može se naći u *Code de commerce*, ali je propisano čl. 1844. francuskoga građanskog zakonika (u daljnjem tekstu: *Code Civile*) koji određuje da svi članovi društva imaju pravo sudjelovati u kolektivnim odlukama.⁹⁰⁷ Osim prava zajamčenog čl. L. 225-108 *Code de commerce*, dvije su odredbe povezane s pisanim pitanjima kojima je dana ovlast dioničarima koji djeluju pojedinačno ili zajednički (jedan ili više dioničara koji predstavljaju najmanje 5% temeljnog kapitala) da podnose pisana pitanja predsjedniku uprave ili upravi o jednoj ili više operacija upravljanja

⁹⁰² Članak R225-73 (1) *Code de commerce*. Ovaj se rok skraćuje na petnaest dana kada se glavna skupština saziva sukladno s odredbama čl. L. 233-32. *Code de commerce*.

⁹⁰³ Članak R225-73 (1), točka 2. *Code de commerce*.

⁹⁰⁴ Čl. L.225-108 *Code de commerce*. Ovo je pravo bilo zajamčeno i prije implementacije Direktive o pravima dioničara u francuskom zakonodavstvu. Vidjeti: Lafarre, A., op. cit., str. 47.

⁹⁰⁵ Čl. R225-84 *Code de commerce*.

⁹⁰⁶ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 3027. Tako smatra i Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 56.

⁹⁰⁷ *Code civil*, Dernière mise à jour des données de ce code: 06 février 2023, dostupno na: [https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/\(30.03.2023.\)](https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/(30.03.2023.)). Vidjeti: Lafarre, A., op. cit., str. 48.

društvom ili povezanim društvom te se odgovor mora priopćiti revizorima, ako su imenovani.⁹⁰⁸ U nedostatku odgovora u roku od mjesec dana ili u nedostatku zadovoljavajućeg odgovora, ovi dioničari mogu zatražiti u skraćenom postupku imenovanje jednog ili više stručnjaka odgovornih za podnošenje izvješća o jednom ili više poslova upravljanja.⁹⁰⁹ Dodatno, jedan ili više dioničara koji predstavljaju najmanje 5 % temeljnoga kapitala mogu dva puta u financijskoj godini postaviti pisana pitanja predsjedniku upravnog odbora ili upravi o bilo kojoj činjenici koja bi mogla ugroziti kontinuitet poslovanja te se odgovor priopćava revizoru, ako je imenovan.⁹¹⁰ Između ostaloga, francuska je sudska praksa raspravljala o svrsi prava na postavljanje pisanih pitanja. Naime, pariški Trgovački sud raspravljao je o pravu na postavljanje pisanih pitanja na koja se mora odgovoriti tijekom glavne skupštine.⁹¹¹ Budući da ovu obvezu propisuje francuski Trgovački zakon, također je priznato da dioničari mogu postavljati pitanja u usmenoj formi na glavnoj skupštini. Pariški Trgovački sud je utvrdio da francuski zakon svakom dioničaru, bez obzira na broj dionica, daje pravo postavljati pitanja u pisanom obliku na koja upravni odbor ili uprava moraju odgovoriti tijekom glavne skupštine. Broj pitanja koja može postaviti dioničar nije ograničen zakonom, a zloupotreba ovoga prava može se utvrditi ako dioničar koristi svoja prava u svrhe koje nisu u skladu s ciljem toga prava i namjerom zakonodavca, budući da je cilj prava na postavljanje pisanih pitanja informirati dioničara kako bi mogao sudjelovati u radu društva i donošenju odluka na glavnoj skupštini te se ono ne može koristiti za postizanje cilja koji nije povezan s interesom društva.⁹¹²

U **Grčkoj** nakon zahtjeva bilo kojeg dioničara, podnesenog društvu najmanje pet dana prije glavne skupštine, uprava je dužna glavnoj skupštini dostaviti tražene specifične podatke u vezi s poslovima društva. Isto vrijedi i za manjinsko pravo dioničara koji drže 1/20 te 1/5 temeljnoga

⁹⁰⁸ Članak L.225-231 (1) *Code de commerce*.

⁹⁰⁹ Članak L.225-231 (2) *Code de commerce*.

⁹¹⁰ Članak L.225-232 *Code de commerce*. Laffare smatra kako će ova odredba vjerojatno prouzročiti prepreke forumskoj funkciji glavne skupštine budući da dioničari imaju više sredstava za ostvarivanje svojih forumskih prava. Lafarre, A., op. cit., str. 47.

⁹¹¹ T. com. Paris 2e ch., n° 2003078521, SA Suez c/ D. od 11. svibnja 2004. raspravljao je o pravu na postavljanje pisanih pitanja na koja se mora odgovoriti tijekom glavne skupštine te o zloupotrebi toga prava. Pritom je utvrđeno kako broj pitanja koja dioničar može postaviti nije ograničen zakonom, a zloupotreba ovog prava može se utvrditi ako dioničar koristi svoja prava u svrhe koje nisu u skladu s ciljem toga prava i intencijom zakonodavca. Naime cilj je prava na postavljanje pisanih pitanja informirati dioničara kako bi mogao sudjelovati u radu društva i donošenju odluka na glavnoj skupštini te se ovo pravo ne može koristiti za postizanje cilja koji nije povezan s korporativnim interesom. Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 54. O zloupotrebu toga prava vidjeti, primjerice: Le Cannu, Paul, Questions écrites à l'assemblée d'actionnaires: de l'art à l'abus, Bulletin Joly Sociétés, br. 10(2004), str. 1238.

⁹¹² Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 54.

kapitala.⁹¹³ Tijekom glavne skupštine dioničari mogu postavljati pitanja o točkama dnevnog reda glavne skupštine.⁹¹⁴ U **Mađarskoj** o pitanju koje je na dnevnom redu glavne skupštine, uprava je dužna dati potrebne obavijesti svim dioničarima na pisani zahtjev podnesen najmanje osam dana prije dana održavanja glavne skupštine.⁹¹⁵

Talijanski je zakonodavac uveo mogućnost postavljanja pitanja prije početka glavne skupštine.⁹¹⁶ Svaki dioničar uvrštenog društva s pravom glasa može postaviti pitanja prije glavne skupštine.⁹¹⁷ Prema Borsano, pravo na obaviještenost prije glavne skupštine omogućuje bolju organizaciju rada glavne skupštine i ponovno uspostavljanje ravnopravnoga tretmana dioničara, kao i raspravu na glavnoj skupštini učiniti usmjerenijom na relevantna pitanja. Članak 127-ter TUF-a upravi je osigurao više vremena za pripremu odgovora na pitanja dioničara, a dioničarima mogućnost dobivanja promišljenoga, iscrpnog i obrazloženog odgovora.⁹¹⁸ Prema Pasquariellu, postavljanje pitanja u trenutku koji prethodi glavnoj skupštini potvrđuje i jača cilj vraćanja važnosti i središnjega mjesta glavne skupštine kao tijela društva. Interes za informacijama i vrijednost informacija pojavljuju se u etapi koja prethodi održavanju glavne skupštine, ali dovode do ponovnoga promišljanja o funkciji glavne skupštine kao mjesta za raspravu i iznošenje mišljenja, kao alata dostupnoga dioničarima.⁹¹⁹ Zakon izriječno ne određuje oblik u kojem je potrebno postaviti pitanja društvu prije glavne skupštine, već pravilo pretpostavlja da je zahtjev podnesen u pisanom obliku i da je riječ o dokumentu koji je potpisao autor.⁹²⁰ Nužno je primjetiti

⁹¹³ Članak 39. (4 i 5) *NOMOS* Περὶ Ἀνωνύμων Εταιρειών.

⁹¹⁴ U svim slučajevima iz čl. 39. *NOMOS* Περὶ Ἀνωνύμων Εταιρειών, dioničari koji podnose zahtjev moraju dokazati svoj status dioničara i broj dionica koje posjeduju pri ostvarivanju odgovarajućega prava. Takav je dokaz i polaganje dionica u skladu s odredbama čl. 28. *NOMOS* Περὶ Ἀνωνύμων Εταιρειών, ili, u slučaju društava čije dionice kotiraju na burzi, predočenje potvrde tijela u kojem se drže relevantni vrijednosni papiri ili potvrda statusa dioničara uz izravnu elektroničku vezu tijela i društva (čl. 39. (8) *NOMOS* Περὶ Ἀνωνύμων Εταιρειών).

⁹¹⁵ Čl. 298. (1) 2006. *évi IV. törvény a gazdasági társaságokról.*

⁹¹⁶ Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare ..., op. cit., u bilj. 307., str. 76.

⁹¹⁷ Čl. 127.ter (1) TUF-a.

⁹¹⁸ Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quote, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 16. Pasquariello dodaje da to omogućuje odgovarajuću zaštitu interesa društva, koja tako neće biti izložena riziku iznimno velikog broja pitanja postavljenih neposredno prije početka održavanja glavne skupštine. Pasquariello, C., op. cit., str. 113. Predmetna odredba signalizira vraćanje fokusa zakonodavca na cjelokupna, individualna prava dioničara, povlaštena u odnosu na generičke obveze objavljivanja prema tržištu kapitala kojima podliježu uvrštena društva. Riječ je o (dodatnom) jačanju prava glasa dioničara. Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quote, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 16.

⁹¹⁹ Pasquariello, C., op. cit., str. 99.

⁹²⁰ Talijanski zakon ne propisuje može li se pitanje predati u papirnatom ili elektroničkom dokumentu te može li se predati fizički, poštom ili elektroničkim prijenosom, što društvima omogućuje da sama urede, primjerice propisivanjem konkretnog pravila u pravilniku o radu glavne skupštine ili reguliranjem ovog pitanja posebnim odredbama sadržanim u pozivu za glavnu skupštinu. Busani, A., op. cit., str. 435. Isto Borsano, P., I diritti di

da talijanska odredba slijedi onu iz čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara koja propisuje da “svaki dioničar ima pravo postavljati pitanja u svezi s točkama dnevnog reda glavne skupštine“, iz čega također proizlazi da glavna skupština nužno mora biti već sazvana, inače se ne bi znalo o čemu će se na njoj raspravljati. Objava poziva za glavnu skupštinu stoga postavlja početak razdoblja od kojega je dopušteno slati pitanja društvu. Pitanja se ne mogu postavljati prije sazivanja glavne skupštine niti nakon završetka njezina rada: na pitanja dostavljena izvan toga razdoblja uprava ne smije dati odgovor.⁹²¹ U odnosu na pravo postavljanja pitanja prije glavne skupštine, kao i na pravo glasa, talijanski se zakonodavac zapravo opredijelio za poštovanje, tzv. *record date* kriterija.⁹²²

Prema čl. 127.ter (1-bis.) TUF-a,⁹²³ u pozivu za glavnu skupštinu naznačuje se rok u kojem društvu moraju pristići pitanja postavljena prije glavne skupštine. Rok ne može biti kraći od pet radnih dana uređenog tržišta prije datuma održavanja glavne skupštine dioničara u prvom ili jedinom sazivu, ili datuma navedenoga u čl. 83. Sexies (2) TUF-a (koji spominje kraj sedmog radnog dana uređenog tržišta koji prethodi datumu određenom za održavanje glavne skupštine), ako poziv za glavnu skupštinu predviđa da društvo odgovor na pristigla pitanja daje prije glavne skupštine. Odredba čl. 127-ter TUF-a tako predviđa dva različita i alternativna roka za postavljanje pitanja. Izbor između ova dva roka prepušten je izdavateljima te se mora objaviti u pozivu za glavnu skupštinu, kako bi dioničari bili upoznati s njime.⁹²⁴

informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quotate, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 32.; Pasquariello, C., op. cit., str. 117.

⁹²¹ Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quotate, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 18.

⁹²² Pasquariello, C., op. cit., str. 103-104. Riječ je o čl. 83. sexies TUF-a koji određuje da se legitimitet za sudjelovanje na glavnoj skupštini i korištenje pravom glasa potvrđuje priopćenjem izdavatelju koje posrednik, u skladu s knjigovodstvenim evidencijama, upućuje u korist subjekta s pravom glasa. Takav dokaz o računima vremenski se mora odnositi na sedmi dan uređenog tržišta koji prethodi datumu određenom za održavanje glavne skupštine. Knjiženja na računima nakon ovoga roka nisu relevantna za legitimaciju ostvarivanja prava glasa na skupštini.

⁹²³ Stavak 1.-bis izmijenjen je čl. 3. st. 4. Zakonodavnog dekreta od 10. svibnja 2019., br. 49. (Decreto Legislativo 10 maggio 2019, n. 49.) donesenog radi usklađivanja s Direktivom (EU) 2017/828 (*Attuazione della direttiva 2017/828 del Parlamento europeo e del Consiglio, del 17 maggio 2017, che modifica la direttiva 2007/36/CE per quanto riguarda l'incoraggiamento dell'impegno a lungo termine degli azionisti, (19G00056), Gazzetta Ufficiale Serie Generale n.134 del 10.06.2019.*)

⁹²⁴ Pasquariello, C., op. cit., str. 113.; Sacchi, R., op. cit., str. 109. Pasquariello zaključuje kako zakon ne precizira posljednju rokova za postavljanje pitanja te svako takvo kršenje ne rezultira apsolutnim gubitkom prava na obavještenost, jer bi to bilo suprotno s *rationem* talijanskoga pravnog uređenja koje štiti dioničara i dopušta mu da pitanja postavlja čak i prvi put tijekom rasprave na glavnoj skupštini. Doista, čak ni pravodobno postavljeno pitanje ne osigurava dobivanje odgovora prije datuma glavne skupštine ako se na pitanja primljena prije glavne skupštine “odgovara najkasnije tijekom glavne skupštine” (čl. 127.ter (1) TUF). Stoga, mehanizam propisivanja rokova za postavljanje pitanja više cilja zaštititi interese uprave kojim ju se motivira da se pripremi za davanje odgovora na pitanja, a ne interes dioničara imati koristi od informacija koje su dobili prije glavne skupštine. Pasquariello, C., op.

U **Latviji** čl. 276. (4) *Komerclikums* propisano je da dioničar ima pravo podnijeti pisani zahtjev upravi najmanje sedam dana prije glavne skupštine kojim traži informacije o pitanjima koja su na dnevnom redu glavne skupštine.⁹²⁵ Vrhovni sud Republike Latvije (*Latvijas Republikas Augstākā tiesa*) u presudi SKC 49-2020 raspravljao je o pravu dioničara tražiti obavijesti prije glavne skupštine. Prema *Komerclikums*, dioničari društva mogu zatražiti informacije tijekom glavne skupštine kada se informacije daju svim dioničarima. Isto tako, dioničari imaju pravo prije održavanja glavne skupštine dobiti informacije od društva o temama koje će biti na dnevnom redu skupštine. Prema tome, pravo na primanje informacija povezano je s glavnom skupštinom, ali i vremenom koje joj prethodi. U toj je presudi Vrhovni sud presudio da dioničar može zatražiti podatke o točkama dnevnog reda glavne skupštine tek nakon objave poziva za glavnu skupštinu.⁹²⁶

U **Litvi** je društvo dužno odgovoriti na pitanja koja se odnose na pitanja dnevnog reda glavne skupštine i koja dioničar podnese društvu unaprijed prije glavne skupštine, ako ta pitanja društvo zaprimi najkasnije tri radna dana prije glavne skupštine.⁹²⁷ Članak 26.¹ *Akcinių Bendrovių, Įstatymas*, kao jednu od posebnosti poziva za glavnu skupštinu uvrštenog društva određuje da se u njega mora unijeti pravo dioničara da društvu unaprijed dostave pitanja koja se odnose na točke dnevnog reda glavne skupštine, postupke za ostvarivanje tog prava kojih se dioničari moraju pridržavati i rok u kojem dioničari imaju pravo unaprijed postavljati pitanja koja se odnose na dnevni red.

U **Španjolskoj** dioničari mogu do sedmoga dana prije dana zakazanog za održavanje glavne skupštine zatražiti od uprave podatke ili pojašnjenja koja smatraju potrebnima u vezi s

cit., str. 113. No, ako odgovore uprava može staviti na internetsku stranicu društva, čime se smatra da je na ta pitanja odgovoreno, to je onda dvostruka korist za upravu jer se može pripremiti, kao i pravo pozivati se na presumpciju da je dan odgovor.

⁹²⁵ Dodatno, čl. 283. (1) *Komerclikums* propisuje da je na upravi dužnost da na zahtjev dioničara daje glavnoj skupštini društva obavijesti o gospodarskom stanju društva u mjeri u kojoj je to potrebno za ispitivanje i objektivno odlučivanje o pojedinoj točki dnevnog reda.

⁹²⁶ *Latvijas Republikas Augstākā tiesa*, SKC-49/2020, op. cit., Rn. 10.2. U konkretnom postupku, uprava društva povezala je uskratu informacija prije glavne skupštine s preuranjenim zahtjevom za tim informacijama. Sukladno s čl. 276. (4) *Komerclikums*, dioničar mora podnijeti pisani zahtjev upravi za obavještanje o pitanjima koja su uvrštena na dnevni red najmanje sedam dana (dakle - najkasnije) prije održavanja skupštine dioničara, a uprava je dužna dostaviti tražene podatke najkasnije tri dana prije održavanja skupštine dioničara. Kao što je vidljivo, u čl. 276. (4) *Komerclikums* nije određen rok od kojeg se podatci moraju tražiti, te je razumljiva želja da se on poveže s trenutkom poziva za glavnu skupštinu i objavom dnevnog reda (čl. 273. *Komerclikums*) te upoznavanjem dioničara s temama o kojima će se odlučivati. Valja napomenuti da vremenski gledano, zahtjevi za obavijestima koji su podneseni ne vodeći računa o vremenu preostalom do sazivanja glavne skupštine, mogu stvoriti nepotrebno opterećenje za upravu društva. Zahtjev za obavještenjem prema čl. 276. (4) *Komerclikums* reguliran je radi osiguranja jedinstvenoga postupka traženja i davanja informacija o pitanjima koja se razmatraju na glavnoj skupštini.

⁹²⁷ Članak 16-1. (1) *Akcinių Bendrovių, Įstatymas*.

pitanjima koja su uvrštena na dnevni red ili pisanim putem postaviti pitanja koja smatraju potrebnima.⁹²⁸ Tijekom održavanja glavne skupštine dioničari društva mogu usmeno zatražiti podatke ili pojašnjenja koja smatraju potrebnima u vezi s pitanjima koja su na dnevnom redu.⁹²⁹ Za uvrštena društva čl. 520. *La Ley de Sociedades de Capital* dodatno regulira ostvarivanje prava dioničara na informaciju. Iako je ostvarivanje prava dioničara na informaciju uređeno odredbama čl. 197. *La Ley de Sociedades de Capital*, u uvrštenom se društvu zahtjevi za informacijama ili pojašnjenjima ili postavljanje pitanja u pisanom obliku mogu podnijeti do petog dana prije dana zakazanoga za održavanje glavne skupštine. Uz to, dioničari mogu zatražiti od uprave pisanim putem te u istom roku, ili, usmeno tijekom glavne skupštine, pojašnjenja koja smatraju potrebnima u vezi s informacijama dostupnima javnosti koje je društvo dostavilo španjolskom regulatoru CNMV od održavanja zadnje glavne skupštine te o izvješću revizora. Vrhovni sud Kraljevine Španjolske (šp. *Tribunal Supremo*) u svojoj je presudi od 13. prosinca 2012. godine potvrdio kako pravo dioničara na obaviještenost nije bez ograničenja, jer dioničar ne može zahtijevati bilo kakvu informaciju u bilo kojem trenutku. Smatra da se obavijesti ili pojašnjenja moraju tražiti i pitanja postavljati u primjereno vrijeme - ako je u pisanom obliku, u razdoblju od sazivanja glavne skupštine do sedmoga dana prije dana predviđenog za njezino održavanje, a kada je to usmeno, tada tijekom njezina trajanja.⁹³⁰

Nakon iznesenog, može zaključiti da je riječ o velikoj skupini država članica EU-a te da se rokovi za podnošenje pitanja dioničara prije glavne skupštine razlikuju u državama, iako se može općenito tvrditi da se zadnji trenutak kada se može postaviti pitanje prije glavne skupštine kreće od tri do osam dana prije glavne skupštine (specifično rješenje ima Danska koja za uvrštena društva te dionička društva u državnom vlasništvu određuje da dioničari moraju podnijeti pisana pitanja unutar tri mjeseca prije glavne skupštine). Također je bitno zamijetiti da početak tog roka neke države određuju od objave poziva za glavnu skupštinu (Belgija, Francuska, Italija te Španjolska koja je takav stav iznjedrila sudskom praksom). Druga grupa država propisuje završetak roka, odnosno najkasniji trenutak koji prethodi početku glavne skupštine do kojega dioničari mogu postaviti pitanja (Belgija za uvrštena društva, Francuska, Grčka, Italija, Mađarska, Latvija, Litva te Španjolska). Uočava se kako primjerice Francuska, Italija i Španjolska udovoljavaju kriterijima obje grupe, odnosno, određuju kao početak roka poziv za glavnu skupštinu te kao završetak

⁹²⁸ Članak 197. (1) *La Ley de Sociedades de Capital*.

⁹²⁹ Članak 197. (2) *La Ley de Sociedades de Capital*.

⁹³⁰ Tribunal Supremo, STS 741/2012, op. cit., Rn. 2.3. – 22 (1).

određeni broj dana koji prethodi početku glavne skupštine. Kada se promotre konkretni rokovi, uočava se da Mađarska propisuje najstroži rok postavljen na osam dana prije dana održavanja glavne skupštine, nakon koje slijedi Latvija s rokom od sedam dana prije glavne skupštine. Isto vrijedi i za Španjolsku (sedam dana prije dana zakazanoga za održavanje glavne skupštine), ali je istodobno za uvrštena društva taj rok relaksiran na pet dana prije dana zakazanoga za održavanje glavne skupštine. Belgija općenito za dionička društva određuje da taj rok počinje teći od trenutka sazivanja glavne skupštine te završava u rokovima utvrđenim statutom, dok za uvrštena društva izrijekom određuje rok od najkasnije šestog dana prije održavanja glavne skupštine. U Italiji je potrebno u pozivu za glavnu skupštinu naznačiti rok u kojem društvu moraju pristići pitanja postavljena prije glavne skupštine, a koji ne može biti kraći od pet radnih dana uređenog tržišta prije datuma održavanja glavne skupštine dioničara u prvom ili jedinom sazivu (ili kraja sedmoga radnog dana uređenog tržišta koji prethodi datumu određenom za održavanje glavne skupštine), ako poziv za glavnu skupštinu predviđa da društvo odgovor na pristigla pitanja daje prije glavne skupštine. Isto kao i talijanski zakonodavac, grčki određuje rok od pet dana prije glavne skupštine. U francuskim uvrštenim društvima rok počinje teći od objave poziva za glavnu skupštinu (35 dana prije dana njezina održavanja) te završava najkasnije četvrtoga radnog dana koji prethodi datumu glavne skupštine. Litva se najviše približila s rokom za postavljanje pitanja datumu održavanja glavne skupštine društva tako da je odredila rok koji završava do tri dana prije glavne skupštine, ali je istodobno odredila da uvrštena društva mogu u pozivu za glavnu skupštinu odrediti rok u kojem dioničari imaju pravo unaprijed postavljati pitanja koja se odnose na dnevni red glavne skupštine. Ono što je također uočeno je da određeni broj država članica (koje primjenu prava na obaviještenost nisu uvjetovale činjenicom uvrštenja dionica na uređeno tržište) razlikuje režim za uvrštena i neuvrštena društva (Belgija, Danska, Litva i Španjolska).

Određivanje rokova za postavljanje pitanja svakako služi upravi društva kako bi na vrijeme zaprimila sva pitanja te kvalitetno pripremila odgovore na njih. Upravi će takvo uređenje svakako koristiti radi organizacije glavne skupštine, bolje pripreme, optimizacije trajanja glavne skupštine. Uz to, ako uprava primi pitanja prije glavne skupštine te na njih također i prije odgovori, tada ih može objaviti na internetskoj stranici društva čime će biti ispunjena presumpcija odgovorenog pitanja na koji se onda može pozvati kao razlog uskrate odgovora na pitanje na glavnoj skupštini društva. Također, takvo uređenje služi i dioničarima koji na vrijeme mogu pripremiti i postaviti pitanja. U tom je smislu nužno istaknuti talijansko rješenje koje razlikuje rokove za postavljanje

pitanja na koje se očekuje odgovor i rokove za postavljanje pitanja na koje se on ne očekuje. Rok ne može biti kraći od pet radnih dana uređenoga tržišta prije datuma održavanja glavne skupštine dioničara. No, ako poziv za glavnu skupštinu predviđa da društvo odgovor na pristigla pitanja daje prije glavne skupštine, tada je rok sedmi radni dan uređenog tržišta koji prethodi datumu određenom za održavanje glavne skupštine.

Uz pretpostavku da bi u hrvatskom pravu bilo opravdano dopustiti postavljanje pitanja prije glavne skupštine, tada bi trebalo voditi računa da bude sinkronizirano s pravom na naknadno uvrštenje točke dnevnog reda o kojoj se također mogu postavljati pitanja, a koje pripada dioničarima koji zajedno imaju udjele u visini od dvadesetoga dijela temeljnoga kapitala društva.⁹³¹

4.1.2.2.2. Države članice koje izrijekom ne uređuju rok za podnošenje pitanja

S druge strane, postoje i države članice koje nisu izrijekom odredile rok za podnošenje pitanja, već su u zakone unijele općenite odredbe da se to pitanje uredi statutom ili su uputile na razuman rok. To su: Češka, Danska (u odnosu na neuvrštena društva), Estonija, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Portugal te Rumunjska.

U **Češkoj** se statutom može odrediti da podnošenje zahtjeva dioničara za objašnjenjem stvari koje se tiču društva ili subjekata pod kontrolom društva, uz uvjet da je ono potrebno za ocjenu sadržaja pitanja na dnevnom redu glavne skupštine ili ostvarivanje prava dioničara na glavnoj skupštini, podliježe razumnom vremenskom ograničenju, odnosno razumnom roku.⁹³² Zakon izrijekom propisuje kako dioničar zahtjev može podnijeti u pisanom obliku te se odredbama statuta mogu odrediti ograničenja njegova opsega.⁹³³

U **Danskoj** na zahtjev dioničara i ako upravljački organ ocijeni da to neće prouzročiti znatnu štetu društvu, uprava mora glavnoj skupštini otkriti dostupne informacije o svim važnim pitanjima za ocjenu godišnjeg izvješća i položaja društva općenito.⁹³⁴ Uprava može odlučiti da

⁹³¹ Statutom se može odrediti da to pravo imaju i dioničari koji zajedno imaju udjele koji su manji od zakonom propisanih. Uz svaki novi predmet na dnevnom redu mora se dati obrazloženje ili prijedlog odluke. Takav zahtjev dioničara društvo mora primiti najmanje 24 dana prije održavanja glavne skupštine, a društva dionice koje su uvrštene na uređeno tržište radi trgovanja najmanje 30 dana prije održavanja skupštine. Riječ je o čl. 278. (2) u vezi sa st. 1. ZTD-a.

⁹³² Članak 357. (1) *Zákon o obchodních korporacích*.

⁹³³ Članak 357. (2) *Zákon o obchodních korporacích*.

⁹³⁴ Članak 102. (1) *Selskabsloven*.

dioničari mogu postavljati pitanja o točkama dnevnog reda ili dokumentima koji će se koristiti za glavnu skupštinu, podložno vremenskom ograničenju navedenom u statutu.⁹³⁵

U **Estoniji** zakon jasno propisuje da dioničar ima pravo dobiti informacije o aktivnostima dioničkog društva od uprave na glavnoj skupštini,⁹³⁶ ali treba imati na umu da dioničar može postaviti pitanje prije glavne skupštine i može dobiti odgovor (ali uprava može i odbiti odgovoriti prije skupštine).⁹³⁷

U **Luksemburgu** je općenito propisano pravo svakoga dioničara uvrštenog društva na obaviještenost o točkama dnevnog reda glavne skupštine.⁹³⁸ Međutim, st. 2. istoga članka određuje kako se, ne dovodeći u pitanje primjenu st. 1. koji jamči postavljanje pitanja tijekom glavne skupštine, statutom može predvidjeti da dioničari imaju, čim se objavi poziv za glavnu skupštinu, pravo postavljanja pitanja u pisanom obliku u vezi s točkama dnevnog reda.⁹³⁹ Ova se pitanja mogu uputiti društvu elektroničkim putem na adresu navedenu u pozivu za glavnu skupštinu. Statutom je određen rok u kojem ona moraju pristići društvu. Prema tome, dioničari uvrštenih društava mogu postavljati pisana pitanja prije glavne skupštine ili usmena tijekom nje, ako se ona odnose na dnevni red glavne skupštine.

Na **Malti** svaki dioničar ima pravo postavljati pitanja u vezi s dnevnim redom glavne skupštine prije i tijekom glavne skupštine.⁹⁴⁰ U **Portugalu** su čl. 290. *Código das Sociedades Comerciais* regulirane informacije na glavnoj skupštini, koji određuje u st. 1. kako dioničar može na glavnoj skupštini zahtijevati da mu se daju istiniti, potpuni i jasni podatci koji će mu omogućiti obrazloženo mišljenje o pitanjima koja su predmet rasprave na glavnoj skupštini. Članak 291. *Código das Sociedades Comerciais* uređuje kolektivno pravo na informaciju tako da dioničari koji drže dionice od najmanje 10 % temeljnoga kapitala mogu u pisanom obliku zatražiti od uprave da im se dostave, također pisanim putem, informacije o pitanjima društva.⁹⁴¹ Prema tome, dioničari su ovlašteni postavljati pitanja i prije i tijekom glavne skupštine.⁹⁴²

⁹³⁵ Članak 102. (3) *Selskabsloven*.

⁹³⁶ Članak 287. (1) *Äriseadustik*.

⁹³⁷ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 2446.

⁹³⁸ Članak 7. (1) *Loi du 24 mai 2011*.

⁹³⁹ Dioničari koji namjeravaju koristiti mogućnost predviđenu statutom u skladu s prethodnim stavkom, potvrđuju svoj status dioničara u skladu s čl. 5. *Loi du 24 mai 2011*.

⁹⁴⁰ Pravilo 12.24 *MFSA Full Listing Rules*.

⁹⁴¹ Informacija se smatra uskraćenom ako nije dostavljena u roku od petnaest dana od primitka zahtjeva (čl. 291. (5) *Código das Sociedades Comerciais*).

⁹⁴² *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 7030.

U **Nizozemskoj** svaki dioničar može prisustvovati glavnoj skupštini i ima pravo raspravljati na glavnoj skupštini, ostvarivati svoja glasačka prava te primiti informacije, osim ako se tomu protivi značajan interes društva. No, zakonom nije zajamčeno pravo postavljati pitanja prije glavne skupštine. Prema tome, dioničari mogu postavljati pitanja prije i tijekom glavne skupštine, ali uprava nije obvezna odgovoriti.⁹⁴³ Može se primjetiti kako nizozemska pravna doktrina nije suglasna u rješavanju ovoga pitanja. Stajalište je Lafarre da nizozemski zakon izrijekom ne ograničava pravo dioničara tražiti informacije tijekom glavne skupštine.⁹⁴⁴ Van Schilfgaarde sugerira da pojedini dioničari mogu iskoristiti svoje pravo na obaviještenost izvan glavne skupštine pod određenim okolnostima, ali ne objašnjava kako to trebaju učiniti.⁹⁴⁵ S druge strane, Timmermans i Vletter-van Dort tvrde da pojedini dioničari nemaju pravo tražiti informacije izvan glavne skupštine,⁹⁴⁶ dok Van der Heijden i dr. smatraju da je davanje informacija dioničaru izvan glavne skupštine suprotno načelu jednakog postupanja prema dioničarima prema čl. 2:92 BW-a.⁹⁴⁷ Takav je stav potrebno ocijeniti razumnim jer ako se informacija da jednom dioničaru, tada bi se trebala dati, odnosno objaviti svim dioničarima. Kemperink i Reumkens pozivaju se na presudu u predmetu ASMI (Hoge Raad, 9. srpnja 2010.) u kojoj je nizozemski Vrhovni sud potvrdio da svaki dioničar samostalno ima pravo postavljati pitanja na glavnoj skupštini, neovisno o tome odnose li se ona na točke dnevnog reda, a društvo mora odgovoriti na ta pitanja, što znači da društvo nije dužno odgovarati na pitanja postavljena izvan glavne skupštine, između ostalog i zbog administrativnog opterećenja koje bi podrazumijevala takva obveza.⁹⁴⁸ Na tragu toga stajališta je i Van der Elst koji navodi da odredbe nizozemskih propisa o tome kada dioničari mogu

⁹⁴³ Abma, Riens ... [et al.], *De algemene vergadering van Nederlandse beursvennootschappen*, Deventer, Wolters Kluwer, 2017., str. 32.

⁹⁴⁴ Lafarre, A., op. cit., str. 44.

⁹⁴⁵ Van Schilfgaarde, P., op. cit., u bilj. 475., str. 217. Van Schilfgaarde upućuje na čl. 2:8 BW-a koji određuje da su članovi društva dužni postupati u skladu s načelom razumnosti i poštenja. U slučaju ASMI, Hoge Raad je odlučio da uprava može odlučiti hoće li se ili neće uključiti u rasprave s (vanjskim) dioničarima izvan glavne skupštine (r.o. 4,6). Van Schilfgaarde se također poziva na slučaj *Butôt* (Hof Amsterdam (OK), ARO 2009, 45 od 17. veljače 2009.) kako bi objasnio da zahtjev pojedinačnih dioničara u smislu prava na obaviještenost nema istu snagu kao zahtjev glavne skupštine kao korporativnog tijela (str. 217., br. 64). Smatra da su, s obzirom na okolnost da većina društava održava glavnu skupštinu samo jednom godišnje, zamislive situacije u kojima dioničar koji ima određena pitanja ne želi čekati sljedeću glavnu skupštinu te da on može pokušati dobiti informacije koje želi izvan glavne skupštine u skladu s čl. 2:8 BW-a. Prema tome, određene okolnosti mogu opravdati da uprava društva dodatno obavijesti dioničare.

⁹⁴⁶ Timmermans, R.A.F., *Het agenderingsrecht, preferente beschermingsaandelen en oligarchische clausules*, *Ondernemingsrecht*, br. 121(2012), str. 657-662.; Vletter-van Dort, H., op. cit., u bilj. 475., str. 214.

⁹⁴⁷ Van der Heijden, E.J.J. ... [et al.], op. cit., str. 203.1.

⁹⁴⁸ Vidjeti 4.6. presude Hoge Raad, NJ 2010, 544 (ASMI) od 9. srpnja 2020., dostupno na: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:HR:2010:BM0976> (20.09.2022.). Detaljnije u: Kemperink, G., Reumkens, H., op. cit. Isto smatra Van der Elst, C., *Right of information and right of inspection in the Netherlands*, op. cit., u bilj. 388., str. 192.

uputiti pitanja upravi ili nadzornom odboru društva nisu dostatno jasne, budući da zakon samo određuje da su ovi organi dužni glavnoj skupštini dostaviti sve tražene podatke, ali nedostatno određuje mogu li dioničari ili glavna skupština postavljati pitanja u bilo koje drugo vrijeme koje ne ulazi u okvire održavanja glavne skupštine. Isti se autor poziva na presudu nizozemskoga Vrhovnog suda kojom je presudio kako pravo na obaviještenost imaju dioničari samo na glavnoj skupštini društva, neovisno o tome odnose li se odgovori na točke dnevnog reda. Stoga smatra da ovo pravo dioničari nizozemskih društava nisu ovlašteni ostvariti u neko drugo vrijeme.⁹⁴⁹ Dodatno, Deraedt sugerira da dioničar unaprijed treba obavijesti upravu i nadzorni odbor da će na glavnoj skupštini tražiti određene podatke. Time omogućava upravi da se primjereno pripremi za odgovor te spriječi da se uprava i nadzorni odbor tijekom glavne skupštine pozivaju na nemogućnost udovoljavanja zahtjevu dioničara. Uz to, Deraedt smatra da se unaprijed najavljeni zahtjev za informacijama može uvrstiti i kao točka dnevnog reda, čime bi se omogućilo ostalim dioničarima da se pripreme za raspravu.⁹⁵⁰ Van der Elst ističe kako se u uvrštenim društvima glasovanje odvija često danima ili čak tjednima prije održavanja glavne skupštine i sve više u virtualnom okružju. Na osobnom prisustvu (ili zastupanju) na glavnoj skupštini radi postavljanja pitanja i dobivanja traženih odgovora, u eri novih digitalnih tehnologija, nije više razumno inzistirati. Također, nužno je uzeti u obzir da upravi može biti teško primjereno odgovoriti na sva pitanja dioničara na licu mjesta. Stoga se u nizozemskoj pravnoj doktrini razmišlja o modernizaciji sustava informiranja tako da se dioničarima u virtualnom okružju dopusti postavljati pitanja prije glavne skupštine, eventualno tijekom vremenski omeđenih razdoblja, a društvo bi trebalo odgovoriti na ta pitanja na glavnoj skupštini i te obavijesti dati uz poštovanje načela jednakog postupanja prema svim dioničarima.⁹⁵¹ Neki autori smatraju da tehnologija distribuirane knjige (engl. *Distributed ledger technology*) može biti korisna tehnika u prevladavanju brojnih prepreka.

952

U **Rumunjskoj** svaki dioničar može upravi uputiti pisana pitanja koja se odnose na djelatnost društva, prije dana održavanja glavne skupštine (čl. 117.2 (3) *Legea societăților*). Vremensko ograničenje za podnošenje pitanja odnosi se na vrijeme prije datuma održavanja

⁹⁴⁹ Van der Elst, C., Question time? op. cit., u bilj. 154., str. 57.

⁹⁵⁰ Deraedt, P. G., op. cit., str. 166.

⁹⁵¹ Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388., str. 201.

⁹⁵² Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388., str. 202.

glavne skupštine, a zakon izrijekom navodi da se pitanja prije glavne skupštine podnose samo u pisanom obliku. Dioničari mogu postavljati pitanja i tijekom glavne skupštine.⁹⁵³

Iz navedenoga proizlazi zaključak kako su navedene države članice, iako nisu izrijekom propisale datume i rokove u kojima je dioničar ovlašten postavljati pisana pitanja, prepustile regulaciju tog pitanja odredbama statuta društva kojim se može odrediti razumno vremensko ograničenje (Češka, Danska i Luksemburg). Nacionalne odredbe preostalih država članica šute o roku za podnošenje pitanja, premda dopuštaju podnošenje pitanja prije datuma održavanja glavne skupštine (Estonija, Malta, Portugal i Rumunjska). Pritom je uočeno kako Estonija, Nizozemska i Rumunjska ne zahtijevaju povezanost s dnevnim redom glavne skupštine, iako dopuštaju podnošenje pitanja prije glavne skupštine. Na ovom se uzorku država članica također mogu uočiti različita rješenja za uvrštena i neuvrštena društva. Iako je Direktiva o pravima dioničara usmjerena samo na uvrštena društva, naprednijima se ocjenjuju zakonodavstva koja uređuju isto i za neuvrštena društva. Rješenja onih država članica koja regulaciju ovog pitanja prepuštaju samim društvima također su prihvatljiva. Time se društvima dopušta određivanje rokova u autonomnim aktima, primjerice statutom društva, što će omogućiti da ih prilagode posebnostima svakoga društva i nastalim okolnostima. Ipak, može se skrenuti pozornost da takvo rješenje stvara i određenu dozu neujednačenosti u pravnoj praksi, posebno iz perspektive dioničara koji ulaže svoj kapital u više društava. Taj će dioničar u sezoni održavanja glavnih skupština morati paziti da ne propusti rokove koji mogu biti različiti. Osobito bi za uvrštena društva trebalo imati ujednačena rješenja ako se želi ujednačiti pravo društava država članica EU-a, jer će se u protivnom kapital kretati samo unutar država članica ili određenih tipova društava. Uz to, neujednačeni rokovi postaju i sredstvo regulatornog natjecanja između država članica. Dioničari, odnosno ulagatelji birat će one države članice koje im omogućavaju veću slobodu u ostvarivanju prava na obaviještenost.

4.2. Pretpostavke ostvarivanja prava dioničara na obaviještenost na strani adresata

Cilj je ovoga dijela poglavlja istražiti pretpostavke ostvarivanja prava dioničara na obaviještenost koje su utvrđene na strani adresata prava na obaviještenost. S obzirom na to da na informacijski zahtjev odgovara uprava, postavlja se pitanje kada uprava društva mora dati

⁹⁵³ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 5261.

odgovore, odnosno mora li uprava na pitanja odgovarati jedino na glavnoj skupštini dioničkog društva ili može i izvan nje. S tim u vezi postavlja se pitanje do koje mjere seže obveza uprave na davanje obavijesti, odnosno uključuje li ona i obvezu uprava da se propisno, pravodobno i primjereno pripremi za odgovor. Stoga će se u ovom poglavlju nastojati istražiti koji zakonodavci dopuštaju davanje odgovora na glavnoj skupštini, a koji i u vremenu koje joj prethodi, ali i koje slijedi nakon glavne skupštine društva. Institut prava na obaviještenost dovodi se i u vezu s, tzv. proširenim pravom na obaviještenost, koje se ostvaruje izvan glavne skupštine.

4.2.1. Vrijeme i oblik davanja odgovora

Direktiva o pravima dioničara nije definirala u svojim odredbama kada i na koji način, odnosno u kojem obliku se daju odgovori na pitanja koja postavljaju dioničari društva u odnosu na točke dnevnog reda glavne skupštine. Samo je općenito propisala kako društvo odgovara na pitanja koja su mu postavili dioničari. Također je izrijekom odredila kako je obveza davanja odgovora podložna mjerama koje država članica može poduzeti ili dopustiti društvima da ih poduzmu, te dopustila državama članicama da mogu predvidjeti da se smatra da je odgovoreno na pitanje ako su odgovarajuće informacije dostupne na internetskoj stranici društva u obliku pitanja i odgovora. Uz to, u odnosu na davanje odgovora na pitanja, čl. 9. (2) Direktive o pravima dioničara izrijekom propisuje da države članice mogu omogućiti društvima da daju zajednički odgovor na pitanja istoga sadržaja.

Stoga će u ovom dijelu disertacije pažnja biti posvećena pitanjima vremena (i mjesta) davanja odgovora na postavljena pitanja dioničara, odnosno mora li uprava ispuniti obvezu davanja odgovora isključivo na glavnoj skupštini dioničkog društva ili to može učiniti i izvan njezina okvira (prije početka glavne skupštine ili nakon njezina završetka). Pritom je pitanje oblika u kojem se ta obavijest mora dati usko povezana s pitanjem treba li uprava dioničarima u okviru realizacije njihova prava na obaviještenost davati odgovore isključivo na glavnoj skupštini društva.

4.2.1.1. Davanje odgovora na glavnoj skupštini dioničkog društva

Dio istraženih pravnih sustava smatra da je uprava obvezna odgovoriti na pitanja dioničara u ograničenim vremenskim i prostornim granicama glavne skupštine dioničkog društva.

Istraživanje će se provesti na osnovnom usporednopravnom uzorku te usporediti s rezultatima istraživanja provedenog na onom proširenom.

4.2.1.1.1. Osnovni usporednopravni uzorak

Hrvatski je zakonodavac izrijekom propisao da se obavijesti dioničaru moraju dati na glavnoj skupštini dioničkog društva.⁹⁵⁴ VTSRH je dodatno potvrdio mjesno i vremensko određenje davanja obavijesti izrijekom propisano st. 1. čl. 287. ZTD-a utvrdivši da je dužnost uprave dati zatražene obavijesti dioničaru dioničkog društva na samoj glavnoj skupštini, prije glasovanja o predloženoj odluci, kako bi dioničar prije formiranja vlastita stava o načinu glasovanja o relevantnoj točki dnevnog reda imao na raspolaganju sve potrebne informacije i obavijesti.⁹⁵⁵ Iako ZTD izrijekom ne navodi oblik u kojem bi uprava trebala dostaviti obavijesti kako bi uspješno ispunila svoju obvezu, načelo usmenosti potvrđeno je sudskom praksom.⁹⁵⁶ Prema tome, za razliku od slobode u izboru načina postavljanja pitanja, odgovor na postavljeno pitanje daje se na glavnoj skupštini usmeno. VTSRH takvo je stajalište argumentirao potrebom izbjegavanja okružja u kojem bi samo dioničar koji je podnio zahtjev bio upoznat s danim obavještenjem, a što bi bilo protivno načelu jednakog položaja dioničara propisanom čl. 211. ZTD-a. Uprava nije ovlaštena niti se obvezati dioničaru dati obavijesti kasnije, već je to obvezna učiniti na glavnoj skupštini u usmenom obliku.⁹⁵⁷ Dodatno, sudska je praksa u nekim predmetima odredila da niti iz odredbe čl. 287. ZTD-a, niti iz drugih odredbi ZTD-a, za upravu dioničkog društva nema obveze dostavljanja dioničarima na njihov zahtjev poslovnih knjiga i druge dokumentacije, već samo pružanje obavijesti o poslovima društva.⁹⁵⁸ No, u nekim je predmetima utvrđeno da se obveza obavješćavanja prema čl. 287. (1) ZTD-a ne ispunjava nužno samo davanjem usmenih odgovora na glavnoj skupštini, jer uprava treba voditi računa da se u pripremi

⁹⁵⁴ Tako za hrvatsko pravo, vidjeti čl. 287. (1) ZTD-a (*Uprava, odnosno izvršni direktori moraju na glavnoj skupštini...*).

⁹⁵⁵ VTSRH, Pž-1868/07-3 od 8. lipnja 2007.

⁹⁵⁶ Vidjeti primjerice: TS u Zagrebu, R1-256/2018 od 22. listopada 2018., VTSRH, P-6883/18 u presudi od 7. prosinca 2018. Pž-1378/08 od 12. ožujka 2008. te u presudi P-5752/19 od 17. listopada 2019.

⁹⁵⁷ VTSRH, Pž-1868/07-3 od 8. lipnja 2007. Dalje, u presudi TS u Zagrebu, R1-256/2018 od 22. listopada 2018. potvrđeno je da kada se zahtjev odnosi na one obavijesti koje su sadržane u izvješću uprave koje je pročitano na glavnoj skupštini društva, a priloženo u pisanom obliku zapisniku sa skupštine te objavljeno na burzi, smatra se da je uprava u izvješću uprave dostatno sadržajno odgovorila na navedeni upit predlagatelja.

⁹⁵⁸ VTSRH, P-6883/18 od 7. prosinca 2018. i TS u Zagrebu, R1-256/2018 od 22. listopada 2018. (predlagatelj nema pravo tražiti da mu se dostavi dokumentacija - pisana pravna mišljenja o valjanosti jamstava izdanih u korist kreditora za obveze društva).

glavne skupštine po potrebi dade na uvid i odgovarajuća dokumentacija, a članovi uprave dužni su takvu dokumentaciju pripremiti.⁹⁵⁹ Stoga je vidljivo da je sudska praksa u određenim slučajevima ocijenila da pisana revizorska izvješća treba dati dioničarima na uvid što u nekom trenutku prelazi u pravo na uvid koje je svojstveno društvu s ograničenom odgovornošću.

Davanje obavijesti u usmenom obliku za upravu će biti jednostavan zadatak onda kada raspolaze potrebnim informacijama. Mogući bi problem mogao nastati kada je pitanje postavljeno tek na glavnoj skupštini, a koje nije prethodno najavljeno ili dostavljeno, a posebice je složeno te zahtijeva dodatnu pripremu. Članovi uprave udovoljit će zahtjevu tako što će odgovoriti na ono što znaju i koliko raspolazu informacijama, a sud će u slučaju spora morati ocijeniti jesu li trebali učiniti više s obzirom na složenost pitanja te mjeru pažnje koju su trebali upotrijebiti s obzirom na kriterij urednog i savjesnoga člana uprave, odnosno izvršnog direktora. Stoga je obveza dati obavijesti u usmenom obliku te uprava nije ovlaštena samo primiti na znanje pitanje koje je postavljeno na glavnoj skupštini, oglušiti se na njega te naknadno dostaviti odgovor dioničaru u pisanom obliku nakon završetka glavne skupštine. Takvo što nije dopušteno, već je uprava dužna odgovoriti odmah na glavnoj skupštini u onoj mjeri u kojoj ima saznanja o sadržaju postavljenoga pitanja.⁹⁶⁰

⁹⁵⁹ VTSRH, Pž-192/07 od 13. veljače 2007. Sud je smatrao da iz zapisnika glavne skupštine proizlazi da je predlagatelju uskraćen uvid u revizorska izvješća uz obrazloženje da nije bilo predviđeno da se izvješća izlože u pisanom obliku svim dioničarima. Potvrdio je da je predlagatelju doista uskraćena obavijest o sadržaju pisanih izvješća, iako je predlagatelj dioničar i iako je njihov sadržaj, po ocjeni suda, imao važnost onih obavijesti koje su bile potrebne za prosudbu pitanja koja su bila na dnevnom redu skupštine. Stoga je Sud smatrao da nisu utemeljeni žalbeni razlozi da je predlagateljev zahtjev neosnovan jer mu na glavnoj skupštini, prema odredbi čl. 287. (1) ZTD-a, protustranka nije dužna dati uvid u materijale, već samo usmene obavijesti. Također, VTSRH je u presudi P-5752/19 od 17. listopada 2019., utvrdio da zahtjev za uvidom u sadržaj ugovora o zajmu/kreditu ili drugim financijskim aranžmanima koje je društvo sklopilo s određenim društvom, proizlazi iz postavljenoga zahtjeva za uvid u poslove *cash pooling*, kojima je uprava obrazlagala pozajmicu članici grupe. S obzirom na to da se time prelijeva višak i manjak sredstava, predlagatelj ima pravo na obavijest o takvom transferu novca, budući da je to i zatražio na skupštini na kojoj je uprava tako obrazlagala posudbu.

⁹⁶⁰ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 536. Vidjeti presude VTSRH, Pž-1868/07-3 od 8. lipnja 2007., Trgovačkog suda u Zagrebu, R1-256/2018 od 22. listopada 2018., VTSRH, Pž-1378/08 od 12. ožujka 2008., VTSRH, P-5752/19 od 17. listopada 2019., VTSRH, P-6883/18 od 7. prosinca 2018. Osim toga, VTSRH je u P-7368/11 od 2. rujna 2015. potvrdio kako je uprava dužna dati odgovore na postavljena pitanja u granicama „mogućeg“. Kada se na glavnoj skupštini postavi kvantitativno mnogo pitanja koja su kvalitativno složena i pokrivaju veliki broj tema, te podredno, čije davanje odgovora zahtijeva uvid u posebnu dokumentaciju, tada su članovi uprave oslobođeni davanja odgovora na glavnoj skupštini budući da ono premašuje ono što bi prosječni članovi uprave bili spremni odgovoriti u tom trenutku, ali su obvezni odgovoriti pisanim putem u naknadnom roku. Sud je svoju odluku obrazložio načelom ekonomičnosti koje se mora poštovati pri održavanju glavne skupštine. Postavljanjem mnogobrojnih pitanja pojedinog dioničara i odgovaranjem na svako od njih svakako ne pridonosi uštedi vremena te se u tim okolnostima stječe dojam da je glavnu skupštinu „prisvojio“ pojedini dioničar, dok se drugim dioničarima takva mogućnost uskraćuje, a što svakako podredno rezultira kršenjem načela jednakoga položaja dioničara

Iako u hrvatskoj pravnoj doktrini sporazumi o naknadnom davanju obavijesti nisu bili predmet rasprave, iz sudske prakse proizlazi kako takvi sporazumi nisu strani u hrvatskoj poslovnoj praksi. VTSRH je potvrdio da kada uprava protustranke na glavnoj skupštini ne odbije podnositelju zahtjeva dati obavještenje, već navede da će na sva pitanja dati naknadni pisani odgovor (bez određivanja roka) te to i učini, tada nije riječ o uskrati obavijesti. VTSRH je potvrdio kako je uprava protustranke prihvatila prijedlog predlagatelja kao dioničara da se odgovor na postavljena pitanja daje naknadno pisanim putem.⁹⁶¹ Takvo stajalište sudske prakse svakako treba podvrgnuti kritici jer se takvim postupanjem dovodi u pitanje ostvarivanje načela jednakog postupanja prema dioničarima. Naknadnim odgovorom samo dioničaru koji je postavio pitanje uklanja se mogućnost da za odgovor saznaju svi dioničari društva koji na to svakako imaju pravo. Uz to, u takvom postupanju leži opasnost da informacije koje su dane nakon završetka glavne skupštine dioničaru više neće niti biti korisne za glasovanje, čime se također potkopava sam *raison d'etre* ovoga instituta.

Njemački zakonodavac također propisuje izrijekom odredbom AktG-a, u dijelu u kojem uređuje pravo dioničara na obavještenost, kako se obavijesti dioničaru moraju dati na glavnoj skupštini dioničkog društva.⁹⁶² Kubis smatra kako je *ratio* uređenja zbog kojeg pravo na obavještenost dioničar mora zahtijevati na glavnoj skupštini, a uprava ga tada mora ispuniti, da bi se spriječile situacije u kojima ovo pravo monopolizira jedan ili više dioničara, kao i da se omogući kolektivno odlučivanje.⁹⁶³ Prema mišljenju Otta, ako se dovedu u vezu pravo dioničara na obavještenost i odredba AktG-a koja propisuje da dioničari u stvarima društva, kada nije drukčije određeno, svoja prava ostvaruju na glavnoj skupštini, valja zaključiti kako pravo na obavještenost

⁹⁶¹ VTSRH, Pž-617/16 od 3. veljače 2016.

⁹⁶² Vidjeti čl. 131 (1) AktG-a (*Jedem Aktionär ist auf Verlangen in der Hauptversammlung...*). Drinhausen je stava da se tražene informacije trebaju dati izričito „na glavnoj skupštini“, a ne naknadno kada više neće biti potrebne dioničaru. Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217, AktG § 131, Rn. 37.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75, AktG § 131, Rn. 32. Spindler smatra kako su u načelu sva dioničarska prava usredotočena „oko“ glavne skupštine, što znači da dioničari nisu ovlašteni ostvarivati većinu prava (pravo na obavještenost, pravo glasovati itd.) izvan glavne skupštine. Spindler, G., op. cit., str. 206. LG Frankfurt a.M. je u postupku 3/4 O 68/06 od 22. studenog 2006. raspravljao o povezanosti prava na obavještenost i njegove realizacije na glavnoj skupštini društva. Utvrdio je kako ne smije biti vremensko ograničenje za složene zahtjeve za informacijama na glavnoj skupštini. Trajanje glavne skupštine od gotovo sedam sati ne može dovesti do ograničenja prava dioničara na informacije, a posebice se ono ne može ograničiti zbog činjenice da su mnogi zaposlenici već završili svoj radni dan. Zbog iznimne važnosti prava na informacije, od društva se može očekivati da zadrži osoblje u pozadinskom uredu do kasnijeg sata. Više u: LG Frankfurt a.M.: Keine zeitliche Beschränkung für komplexe Auskunftsverlangen in einer Hauptversammlung, op. cit., str. 197.

⁹⁶³ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 147.

mora biti realizirano na glavnoj skupštini. Prema tome, ono je ograničeno na vrijeme trajanja konkretne glavne skupštine, a u smislu sadržaja, odnosno “dubine” obavijesti, odnosi se na maksimum onoga na što može biti odgovoreno u zadanom vremenskom okviru.⁹⁶⁴,⁹⁶⁵ Kubis određuje kako pravo na obaviještenost traje sve dok se potpuno ne ispuni te je prestanak te tražbine zbog ispunjenja moguć samo ako ispunjenje ima određene kvalitete: da je društvo dalo tražene podatke na glavnoj skupštini, u cijelosti i točno, u odgovarajućem obliku.⁹⁶⁶ Kada je riječ o načinu odgovaranja na pitanja, u vremenu koji je odredio predsjednik glavne skupštine, uprava je slobodna kronološkim redosljedom dati informacije, a također je ovlaštena odgoditi davanje informacija dok se ne raspravi predmetna točka dnevnog reda, kao i sažeti u jedan sveobuhvatan odgovor razna pitanja s istim ili sličnim sadržajem (radi primjene načela ekonomičnosti pri održavanju glavne skupštine).⁹⁶⁷

AktG ne određuje u kojem se obliku moraju dati odgovori na pitanja. Sama formulacija čl. 131. (1) AktG-a neutralno određuje da se informacije moraju “dati” (njemački glagol *geben*)⁹⁶⁸ te ne propisuje izrijekom usmeno priopćavanje informacija. Zato je, prema Siemsu, dopušten bilo koji oblik komunikacije koja omogućava da se dioničari prisutni na glavnoj skupštini informiraju o odgovoru uprave (primjerice da se odgovor distribuira u kopiranom obliku, projicira na zaslonu i sl.).⁹⁶⁹ Ono što je bitno je da se usmene informacije mogu zamijeniti pisanim informacijama samo

⁹⁶⁴ Ott, C., op. cit., str. 379., Rn. 13.

⁹⁶⁵ Još je davne 2005. godine u sklopu svoga doktorskog istraživanja Lommer sugerirao da se ostvarivanje prava na obaviještenost preusmjeri s glavne skupštine na vrijeme koje joj prethodi, argumentirajući takav stav utvrđenim razlikama u odnosu na pravo na informacije dioničara u njemačkom te američkom pravu. Pritom je zaključio kako je američko uređenje pokazalo da zloupotreba prava na informacije u tom sustavu nema veliku ulogu, kao što je to slučaj u njemačkim dioničkim društvima, uglavnom zbog činjenice da dioničari mogu dobiti informacije u fleksibilnom razdoblju, zbog čega ne može nastati situacija pritiska koja je tipična za njemačke glavne skupštine. Time se prihvatljivost zahtjeva za informacijama može procijeniti mirno. Lommer, Sebastian, *Das Auskunftsrecht des Aktionears in Deutschland und die Informationsrechte der Gesellschafter der US-amerikanischen public business corporation*, Aachen, Shaker Verlag, 2005., str. 238-240.

⁹⁶⁶ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 75.-76.; Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 18.

⁹⁶⁷ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 83.-84. Prema Siemsu, uprava može odgovoriti odmah nakon postavljenog pitanja, ali i nakon svakoga bloka pitanja, kako bi se udovoljilo određenoj dinamici konkretne glavne skupštine. Vidjeti: Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 66. LG Frankfurt a.M., 3-5 O 68/10 od 17. svibnja 2011. razjasnio je kako postupati u situacijama u kojima nije izrijekom odgovoreno na pitanje dioničara, ali se davanje određenog sadržaja može smatrati ispunjenjem prava na obaviještenost. Stoga, za ispunjenje zahtjeva za informacijama nije važno jesu li podaci dani izravno kao odgovor na pitanje ili u sklopu neke druge izjave.

⁹⁶⁸ Njemački zakonodavac koristi glagol *geben* što u slobodnom prijevodu znači dati, pružiti (*Jedem Aktionär ist auf Verlangen in der Hauptversammlung vom Vorstand Auskunft über Angelegenheiten der Gesellschaft zu geben...*).

⁹⁶⁹ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 68.

iznimno (primjerice upućivanjem dioničara koji postavlja pitanje da odgovor potraži u određenim dokumentima), ako i kada takav oblik omogućuje da budu brže dostavljene i pouzdanije.⁹⁷⁰ Pritom, Herrler napominje kako se takav pregled dokumentacije mora omogućiti svim dioničarima te je također bitno osigurati primjereno vrijeme za njihov pregled od trenutka kada su dokumenti stavljeni na raspolaganje do trenutka kada se glasuje o tom pitanju.⁹⁷¹

Tijekom održavanja glavnih skupština njemačkih dioničkih društava, uobičajena je praksa da se uprava, kako bi se izbjeglo nepregledno postavljanje pitanja ili opsežno čitanje dokumentacije, dogovori s dioničarom koji postavlja pitanje da na njega odgovori u pisanom obliku nakon završetka glavne skupštine. Takvi sporazumi sklopljeni između društva i dioničara koji postavlja pitanje opravdavaju se s tim da se sklapaju na glavnoj skupštini. Time se pretpostavlja da svaki drugi dioničar može prigovoriti takvom sporazumu o odgađanju davanja informacija te zahtijevati odgovor na postavljeno pitanje kako bi s njegovim sadržajem bio upoznat on, ali i drugi nazočni dioničari.⁹⁷² Navedeno treba podvrgnuti kritici zbog nepoštovanja načela jednakog postupanja prema dioničarima, prema kojem svi dioničari trebaju dobiti odgovor na pitanje. No, rješenje ovog problema može se biti u naknadnom, svim dioničarima dostupnom objavljivanju odgovora, primjerice na internetskim stranicama društva. No, to neće riješiti drugi problem, a to je potreba da se informacija dobije prije negoli što će se glasovati. Naime, svrha je prava na obaviještenost njegova potporna funkcija glasovanju na glavnoj skupštini. Dobivanje obavijesti nakon glavne skupštine dioničaru više neće biti u funkciji ostvarivanja prava glasa. Što se tiče čitanja dokumenata na glavnoj skupštini, njemačka pravna doktrina suglasna je da se ono može odobriti.⁹⁷³

⁹⁷⁰ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 67.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 88; Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 23.

⁹⁷¹ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 29.

⁹⁷² Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 89.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 65.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 30. ističe da je riječ, o tzv. *erfüllungsersetzende Auskunftserteilungsvereinbarung*, odnosno, sporazumu o davanju informacija koji zamjenjuje ispunjenje. Za slovensko pravo isto: Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 32.

⁹⁷³ Iako pitanje prava na čitanje dokumenata nije u vezi s ispravnim oblikom u kojem se daju podatci, Kubis smatra kako se dioničaru treba odobriti pravo na čitanje dokumenata, posebno ugovora, jer smatra da će se upravo čitanjem dokumentacije najvjernije očuvati načelo usmenosti. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 85. S druge strane, Siems smatra da se može zatražiti samo usmeni sažetak određenog ugovora, ali ne i čitanje cjelokupnog teksta, osim ako je važna upravo točna formulacija. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 67. Bohnet smatra da, ako postoje proturječja u objašnjenju sadržaja ugovora, tada se mogu pročitati relevantni odlomci. Iz usmene prirode pružanja informacija i nedostatka prava na uvid u dokumentaciju društva, ne može se zaključiti da čl.131. AktG-a ne daje

Stoga njemačka pravna doktrina načelno usvaja stajalište da se glavna skupština temelji na načelu usmenog davanja informacija, prema kojem dioničar ne može zatražiti uvid u pisane informacije ili pregled dokumentacije, niti dioničko društvo može dati informacije u pisanom obliku po vlastitom nahođenju, budući da pravo na obaviještenost služi i za oblikovanje kolektivnoga mišljenja dioničara što uvjetuje da se podatci moraju dati svim dioničarima.⁹⁷⁴ Ipak, iako je jasno da se informacije moraju dati usmeno na glavnoj skupštini, pravna doktrina smatra da se od toga ne odstupa onda kada se iznimno upućuje dioničara da pregleda dostavljene dokumente.⁹⁷⁵ Dakle, njemačka pravna doktrina usvaja načelno „ispravan“ kolektivistički stav, ali je on s ovim nemalim brojem iznimaka ipak doveden u pitanje. U tom je smislu nužno zaključiti da inzistiranje na formalističnom pristupu isključivanja prava na uvid nije životno. Prema tome, jasno vidljiva potreba za odstupanjem od isključivo usmenog davanja obavijesti na glavnoj skupštini potvrđuje tezu o potrebi proširenja vremenskog okvira ostvarivanja prava na obaviještenost. Autorica smatra da bi potpuno prihvatljiv bio pisani oblik obavijesti koji bi se unaprijed objavio, primjerice, na internetskim stranicama društva. Dodatno, ta bi se informacija dala prije glasovanja o toj točki te bi se tako smanjila zona pregovaranja uprave s dioničarem o tome da će se na pitanje odgovoriti nakon glavne skupštine, što u odnosu na pravo glasa promašuje svrhu. U prilog tezi da bi trebalo dopustiti upućivanje dioničara koji postavlja pitanje na relevantnu dokumentaciju, govori i najšire prihvaćeni razlog uskrate koji upravu ovlašćuje uskratiti davanje obavijesti ako je ona dostupna na internetskoj stranici društva najmanje sedam dana prije prvoga dana održavanja glavne skupštine i tijekom njezina održavanja. Stoga, ako bi ostvarivanje prava na obaviještenost bilo dopušteno prije početka glavne skupštine, realna potreba da dioničar stekne uvid u neke dokumente ili njihove dijelove prije glavne skupštine u etapi njezine pripreme, mogla

nikakvo pravo na čitanje dokumenata. Bohnet, C., u: Schüppen, Matthias, Schaub, Bernhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 834., AktG § 131, Rn. 115.

⁹⁷⁴ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 67.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 85. Prema Herrleru, načelo usmenosti je do određene mjere ograničeno primjenom čl. 131. (3), točka 7., koja određuje objavu pitanja i odgovora na internetskim stranicama društva. Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 29.

⁹⁷⁵ Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 30. Kubis smatra da se, u vezi s načelom usmenosti na glavnoj skupštini, dioničaru koji postavlja pitanje redovito uskraćuje pravo na uvid u dokumente društva opravdavano namjerom samoga zakonodavca (gdje je zakonodavac AktG-om želio uspostaviti pravo nadzora, to je izričito regulirao). Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 86. OLG München je u jednoj presudi starijeg datuma utvrdio kako je pravo na obaviještenost općenito dostupno samo usmeno na glavnoj skupštini i nije usmjereno na predaju dokumenata ili odobrenje pregleda dokumentacije, prema tome, dioničar nema pravo na kopiju magnetofonske vrpce glavne skupštine. OLG München, 7U 3015/92 od 23. rujna 1992.

bi se primjereno ispuniti stavljanjem dokumentacije koja podupire pojedinu točku dnevnog reda i prijedlog uz nju vezane odluke na internetsku stranicu društva.

Slovenski je zakonodavac ZGD-1 propisao kako se obavijesti dioničaru moraju dati na glavnoj skupštini dioničkog društva.⁹⁷⁶ Prema tome, ZGD-1 odredbom propisuje ograničenje prava na obaviještenost i glede predmeta i glede vremena ostvarenja.⁹⁷⁷ Slovenska pravna doktrina suglasna je da je pravo na obaviještenost jedno od prava koje dioničari ostvaruju na glavnoj skupštini društva, a samo iznimno izvan glavne skupštine društva (st. 3. čl. 305. ZGD-1). Dakle, ispunjavanje prava na obaviještenost uvijek je vezano uz glavnu skupštinu.⁹⁷⁸ Razlog zbog čega je tomu tako Kontarščak vidi i što u dioničkom društvu dioničari nemaju pravo uvida u dokumentaciju i informacije izvan glavne skupštine (kako je propisano za društvo s ograničenom odgovornošću). Također, napominje kako se mora uzeti u obzir funkcija, odnosno, svrha prava na obaviještenost koja se ogleda u dostavi dioničarima informacija potrebnih za donošenje odluka o točkama dnevnog reda, tako da oni nemaju koristi od onih podataka koje dobiju nakon glavne skupštine, jer im oni više neće moći služiti kao pomoć u donošenju odluke kako će glasovati, budući da su već glasovali, a time je povrijeđeno njihovo pravo na informaciju u odnosu na donesenu odluku glavne skupštine.⁹⁷⁹ Stoga je potrebno osigurati jednakopravnost dioničara koja u tom pogledu znači zabranu povlastica određenim dioničarima koji zahtijevaju podatke o poslovima društva.⁹⁸⁰

⁹⁷⁶ Čl. 305 (1) ZGD-1 (*Poslovodstvo mora na skupščini dati delničarjem...*).

⁹⁷⁷ Podgorelec, P., *Pravica delničarja do obveščenosti*, op. cit., u bilj. 62., str. 214. Ovaj je stav potvrdio VS u Ljubljani, VSL Sodba II Cpg 1240/2014 od 19. studenog 2014.

⁹⁷⁸ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), *Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C*, op. cit., u bilj. 250, str. 76.; Kocbek, Marijan (ur.), *Veliki komentar Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1)*, op. cit., u bilj. 239., str. 500.; Šinkovec i Tratar, u: Šinkovec, J., Tratar, B., op. cit., str. 366. Za raspravu o manjinskim pravima dioničara koja se ostvaruju na glavnoj skupštini društva, vidjeti: Prelič, Saša (2014). *Manjšinske pravice, povezane s skupščino delniške družbe*, *Podjetje in delo*, vol. 40, br. 6/7(godina?), str. 1292-1307. Kontarščak navodi kako se u praksi često dogodi da uprava dioničarima ne dostavi određene informacije na glavnoj skupštini, ali se obveže dostaviti ih u određenom roku nakon održavanja glavne skupštine, navodeći kao razlog tome da trenutno ne raspolaže potrebnim podatcima. Time se krši pravo na informaciju jer je uprava obvezna dati dioničarima sve potrebne informacije o točkama dnevnog reda, o kojima se odlučuje na prijedlog uprave, s dužnom pažnjom. Uprava tako može dobiti izravnu pomoć stručnih službi, pa se ne može uspješno opravdati činjenicom da na glavnoj skupštini ne raspolaže nekim informacijama i da ih zato ne može dostaviti dioničarima. Kontarščak, Kristijan Anton, *Prenovljena ureditev sklica skupščine delniške družbe*, *Pravna praksa*, vol. 28, br. 36(2009), str. 1-8., str. 6.

⁹⁷⁹ Kontarščak, K., op. cit., str. 6.

⁹⁸⁰ Kocbek, Marijan (ur.), *Veliki komentar Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1)*, op. cit., u bilj. 239., str. 501.; Šinkovec, J., Tratar, B., op. cit., str. 366.

Slovenska je sudska praksa potvrdila stajalište pravne doktrine da se pravo na obaviještenost ostvaruje na glavnoj skupštini.⁹⁸¹ VS u Ljubljani istaknuo je da dioničar ima pravo svoje informacijsko pravo ostvarivati na glavnoj skupštini budući da je jedino na glavnoj skupštini osigurano jednakomjerno informiranje svih dioničara.⁹⁸²

Slovenski zakonodavac pri regulaciji prava na obaviještenost također nije uredio oblik davanja odgovora, osim jedne odredbe o obliku skupnog odgovora uprave. U načelu, uprava odgovara na pojedinačna pitanja, ali kada nekoliko pitanja čini zaokruženu sadržajnu cjelinu, dopušteno je da je odgovor uprave skupan (2. rečenica st. 1. čl. 305. ZGD-1 koja je usklađena s 2. rečenicom st. 2. čl. 9. Direktive o pravima dioničara).⁹⁸³ Za razliku od hrvatskoga i njemačkog, slovenski je zakonodavac implementirao predmetnu odredbu u čl. 305. (1), 2. rečenicom ZGD-1, propisavši kako uprava može u zajedničkom odgovoru dati informacije na pitanja dioničara s istim sadržajem (*Na vprašanja delničarjev z isto vsebino lahko da podatke v skupnem odgovoru.*). Osim predmetne odredbe u ZGD-1 o skupnom odgovoru, ne postoji druga odredba o obliku davanja odgovora. No, kao što je slučaj u hrvatskoj sudskoj praksi, i slovenska je sudska praksa popunila pravnu prazninu te utvrdila kako je uprava dužna na glavnoj skupštini dioničaru koji to zahtijeva dati usmene informacije. Čak štoviše, slovenska je sudska praksa išla korak dalje te je, osim potvrde da je uprava dužna dati usmene obavijesti, podatke i pojašnjenja, dodatno utvrdila da ih je dužna usmeno dati čak i ako su možda sadržani u pisanom godišnjem izvješću koje je dostupno dioničaru.⁹⁸⁴ VS u Ljubljani potvrdio je da upravo zbog ograničenja prava na obaviještenost (vremenskog ograničenja na glavnoj skupštini te suštinskog ograničenja jer dioničar može

⁹⁸¹ Vidjeti: VS u Ljubljani, VSL Sodba I Cpg 417/2019 od 2. lipnja 2020.; VS u Ljubljani, VSL Sodba II Cpg 1240/2014 od 19. studenog 2014.; VS u Ljubljani, VSL Sodba I Cpg 44/2020 od 2. lipnja 2020.

⁹⁸² VS u Ljubljani, VSL sodba I Cpg 1811/2014 od 24. ožujka 2015.; tako i VS u Ljubljani, VSK Sodba I Cpg 1351/2010 od 12. siječnja 2011. utvrdio je kako uprava na skupštini nije odgovorila na pitanje zašto su se dugoročna sredstva društva smanjila u poslovnoj godini 2006., već je dioničara uputila na godišnje izvješće u kojem se nalaze objašnjenja s računovodstvenim izjavama koje dioničari mogu jednostavno pregledati i pročitati. Prvostupanjski je sud zauzeo stajalište da je pravu na obaviještenost dioničara udovoljeno ako je dioničaru dan podatak izvan glavne skupštine. Viši je sud utvrdio da dioničar ima pravo svoje informacijsko pravo ostvarivati na glavnoj skupštini, i to samo zato što je jedino na glavnoj skupštini osigurano jednakomjerno informiranje svih dioničara. Podatci iz godišnjega izvješća te potrebna objašnjenja o razlozima smanjenja dugoročnih sredstava osnova su za donošenje odluke dioničara o davanju razrješnice upravi i nadzornom odboru te, posljedično, za prosudbu predmeta razmatranja na glavnoj skupštini. Da su pisana godišnja izvješća i izvješća nadzornog odbora dostupna prije održavanja glavne skupštine dostatna za upoznavanje s njihovim sadržajem i za donošenje odluke, točka dnevnog reda koja se odnosi na upoznavanje dioničara s godišnjim izvješćem i izvješćem nadzornog odbora o njegovoj potvrdi, ne bi bila niti potrebna.

⁹⁸³ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih društvima (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 78.

⁹⁸⁴ Vidjeti: VS u Ljubljani, VSL sklep I Cpg 570/2016 od 12. srpnja 2016.; VS u Ljubljani, I Cpg 1351/2010 od 12. siječnja 2011.; VS u Ljubljani, VSK sklep I Cpg 449/2015 od 12. svibnja 2015.

postavljati pitanja samo u vezi s poslovima društva ili u vezi s pravnim i poslovnim odnosima povezanih društava) i činjenice da samo na glavnoj skupštini svi dioničari mogu biti isto informirani, primarno je zastupljeno načelo usmenosti na glavnoj skupštini.⁹⁸⁵ Podgorelec je istaknuo kako će uprava u pravilu na pitanje dioničara odgovoriti u usmenom obliku, uz jednu iznimku. Prema njoj se zahtjevu za obavještenjem može udovoljiti tako da se dioničaru omogući uvid u potrebnu dokumentaciju, posebice ako i kada je interes dioničara za informacijom moguće tako zadovoljiti brže i bolje negoli davanjem usmenog odgovora, iako i tada odgovor mora biti dan na glavnoj skupštini (a ne kasnije). To zahtijeva od uprave dobru pripremu, kako bi mogla odgovoriti na sva eventualna pitanja dioničara na glavnoj skupštini.⁹⁸⁶

Može se zaključiti da sva tri zakonodavca izrijeком propisuju da se obavijesti dioničaru moraju dati na glavnoj skupštini dioničkog društva, što je također potvrdila sudska praksa nacionalnih sudova. Iz stajališta sudske prakse, kao i pravne doktrine uočava se opravdanje takve regulacije u funkciji prava na obavještenost koja se ogleda u davanju dioničarima informacija koje su im potrebne za odlučivanje o točkama dnevnoga reda. Ako obavijesti dobiju nakon glavne skupštine, one im više neće koristiti za tu primarnu svrhu. Štoviše, dioničar bi obavijest morao dobiti prije glasovanja o određenoj točki dnevnog reda. Iskristalizirao se još jedan razlog zbog kojeg je opravdano dati odgovore na glavnoj skupštini, a to je zato što je jedino na glavnoj skupštini osigurano jednakomjerno informiranje svih dioničara. Vezano za oblik postavljanja pitanja, sva tri zakonodavca ga izrijeком ne navode, no načelo je usmenosti potvrđeno sudskom praksom. To se argumentira potrebom izbjegavanja okružja u kojem bi samo dioničar koji je podnio zahtjev bio upoznat s danim obavještenjem, a što bi bilo protivno načelu jednakog položaja dioničara. Za razliku od hrvatskoga i njemačkog, slovenski je zakonodavac izrijeком dopustio upravi da u zajedničkom odgovoru daje informacije na pitanja dioničara s istim sadržajem. Članovi uprave

⁹⁸⁵ VS u Ljubljani, VSL sodba I Cpg 1811/2014 od 24. ožujka 2015. Zboga toga uprava također mora usmeno dostaviti podatke sadržane u godišnjem izvješću o kojima je dioničar mogao biti unaprijed upoznat, a ako ih ne zna, tada nema drugog izbora nego mora pročitati podatke iz godišnjeg izvješća kako bi osigurala ujednačenost podataka dioničara. Ako bi glavna skupština usmeno uputila dioničara na određenu točku u godišnjem izvješću, ona bi tada samo obavijestila toga dioničara. Naime, ZGD-1 nigdje ne propisuje da dioničar mora doći na glavnu skupštinu pripremljen i, ako je moguće, s godišnjim izvješćem. I na kraju, ali ne najmanje važno, ekonomičnije je i racionalnije ako uprava usmeno izjavi ili čita podatke iz godišnjeg izvješća i tako na postavljeno pitanje odgovara svim dioničarima na glavnoj skupštini (načelo jednakih informacija), kao da svaki dioničar čita određenu točku godišnjeg izvješća.

⁹⁸⁶ Bez obzira na sve, jasno je kako se može dogoditi da uprava na određeno dioničarevo pitanje u danom trenutku ne bi znala odgovoriti. Ako uprava nije odgovorna za slabiju pripremljenost za glavnu skupštinu, tada neće doći do kršenja prava na obavještenost, čak i ako na pitanje dioničara neodgovarajuće odgovori ili uopće ne odgovori. Vremensko ograničenje ostvarivanja prava na obavještenost određeno je trajanjem glavne skupštine. Vidjeti: Podgorelec, P., *Pravica delničarja do obveštenosti*, op. cit., u bilj. 62., str. 219.

udovoljiti će zahtjevu tako što će odgovoriti na ono što znaju i u mjeri u kojoj raspolazu informacijama. Sud će u slučaju spora morati ocijeniti jesu li trebali učiniti više s obzirom na složenost pitanja te pažnju urednog i savjesnog člana uprave, odnosno izvršnog direktora. Ono što je bitno da se usmene informacije mogu zamijeniti pisanim samo iznimno, ako i kada takav oblik omogućuje da budu dostavljene brže i kvalitetnije. Stoga, iako načelno treba otkloniti ideju da se pravo na obaviještenost širi prema pravu na uvid jer to ne dopuštaju vremenski i prostorni okviri rada glavne skupštine, potrebi stavljanja na raspolaganje dokumenata u kojima se nalaze podatci bitni za procjenu točke dnevnog reda, može se udovoljiti postavljanjem dokumentacije na internetske stranice društva.

Može se zaključiti kako su rješenja osnovnog usporednopravnog uzorka usporediva, kao i da sudska praksa potvrđuje ista stajališta.

4.2.1.1.2. Prošireni usporednopravni uzorak

Iz proširenog usporednopravnog uzorka Austrija, Belgija, Bugarska, Cipar, Estonija, Francuska, Grčka, Irska, Luksemburg, Mađarska, Malta, Nizozemska, Rumunjska i Ujedinjeno Kraljevstvo također propisuju da se odgovori na pitanja trebaju dati na glavnoj skupštini.⁹⁸⁷

Takvim se uređenjem potvrđuje značenje prava na obaviještenost kao instrumentalnog prava budući da je logično da se obavijesti daju prije glasovanja o toj točki dnevnog reda glavne skupštine. No, pitanje je u kojoj se mjeri postiže učinak informiranog glasovanja, ako se inzistira da se odgovori daju samo na glavnoj skupštini. Štoviše, odgovor na glavnoj skupštini prije

⁹⁸⁷ Čl. 118. (2) AktG(Ö) (Austrija), čl. 7:139 CSA (Belgija), čl. 115. (13) *Закон За Публичното Предлагане На Ценни Книжа* (Bugarska), čl. 128C (1) *Ο περί Εταιρειών Νόμος* (Cipar), čl. 287. (1) *Äriseadustik* (Estonija: potvrđeno estonskom sudskom praksom, vidjeti: Riigikohus, 2-18-13213 od 19. listopada 2020., dostupno na: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=277166888> (13.12.2022.), Rn. 25.), čl. L. 225-108 (3) *Code de commerce* (Francuska), čl. 39. (4 i 5) *ΝΟΜΟΣ ΠΕΡΙ Ανωλύμων Εταιρειών* (Grčka), čl. 1107. *Companies Act 2014* (Irska), čl. 7. (1 i 2) *Loi du 24 mai 2011* (Luksemburg), čl. 298. (1) *2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról* (Mađarska), pravilo 12.24 *MFSA Full Listing Rules* (Malta), čl. 2:107 (2) BW (Nizozemska), čl. 117.2 (3) *Legea societăților* (Rumunjska), čl. 319A *Companies Act 2006* (Ujedinjeno Kraljevstvo). Kada je primjerice riječ o Ujedinjenom Kraljevstvu, prema Van der Elstu, *Companies Act 2006* ne daje puno informacija kada je riječ o modalitetima ili vremenu za postavljanje pitanja i davanje odgovora. Pitanja se moraju postavljati tijekom glavne skupštine jer zakon izrijekom propisuje kako pitanja postavlja član društva koji je nazočan glavnoj skupštini, ali je nejasno treba li i odgovoriti na glavnoj skupštini jer zakon samo navodi da društvo mora dati odgovor na sva pitanja koja se odnose na poslovanje o kojima se raspravlja na glavnoj skupštini. Tako Van der Elst smatra da postoji mogućnost da društvo dostatno odgovori odmah nakon glavne skupštine ili u nekom kasnijem trenutku. Ono što je zadatak predsjednika glavne skupštine je da se ova potencijalna mogućnost pažljivo koristi tako da se dioničarima omogući da daju svoje glasove na najvišoj mogućoj razini informiranosti, u čemu mu svakako mogu pomoći članovi uprave i drugi predstavnici društva odgovaranjem na što veći broj pitanja upravo na glavnoj skupštini.

glasovanja o točki dnevnog reda trebao bi biti posljednji trenutak u kojem bi se trebalo dobiti odgovor. No, autorica ne vidi niti jednu zamjerku rješenju da se odgovori na pitanja i prije glavne skupštine (naravno, uz pretpostavku da se proširi i vremenski okvir postavljanja pitanja prije glavne skupštine), ako i odgovore i pitanja vide svi dioničari. Stoga, ako se dopusti postavljanje pitanja unaprijed, bilo bi korisno omogućiti dostavu odgovora prije samog početka glavne skupštine, naravno ako je to moguće, što donekle ovisi i o složenosti postavljenog pitanja. Naravno da će uprava, ako su postavljena složenija pitanja, pridržati pravo da na njih odgovori tek na glavnoj skupštini, ali odgovori na jednostavnija pitanja prije glavne skupštine mogu dovesti do bitnog rasterećenja rada glavne skupštine, koja u tim okolnostima može ostvariti svoju punu funkciju foruma za raspravu i donošenje odluka.

4.2.1.2. Davanje odgovora izvan glavne skupštine dioničkog društva

U tekstu koji slijedi ispitat će se institut, tzv. „proširenog“ prava na obaviještenost koji, uz države članice osnovnog usporednopravnog uzorka, samo mali broj država članica proširenog uzorka, dopušta kao iznimku prema kojoj dioničari pravo na obaviještenost ostvaruju izvan glavne skupštine. Države članice koje ne uvjetuju da su odgovori dani na glavnoj skupštini, niti ne moraju imati reguliran institut proširenog prava na obaviještenost, budući da već dopuštaju davanje obavijesti dioničarima izvan glavne skupštine. Dodatno, istražiti će se koje države članice osiguravaju davanje odgovora dioničarima neovisno o ograničenim vremenskim okvirima glavne skupštine društva.

4.2.1.2.1. Institut proširenog prava na obaviještenost u osnovnom usporednopravnom uzorku

Dioničari pravo na obaviještenost katkada ostvaruju i izvan glavne skupštine. No, da bi došlo do toga moraju se ostvariti pretpostavke za realizaciju, tzv. proširenog prava na obaviještenost.⁹⁸⁸ Stoga će se u nastavku utvrditi pretpostavke kada se može ostvariti prošireno

⁹⁸⁸ Uvodno, nužno je istaknuti kako njemački autori raspravljaju o *Das erweiterte Auskunftsrecht*, kao o proširenom pravu dioničara na obaviještenost. Stoga će autorica u ovom poglavlju koristiti predmetni termin.

pravo na obaviještenost u osnovnom usporednopravnom uzorku, kao i utvrditi cilj regulacije i praktičnu važnost navedenog instituta te njegove pravne posljedice.

Prošireno pravo na obaviještenost u hrvatskom je pravu uređeno st. 3. čl. 287. ZTD-a,⁹⁸⁹ u njemačkom pravu st. 4. čl. 131. AktG-a,⁹⁹⁰ dok je u slovenskom pravu uređeno st. 3. čl. 305. ZGD-1.⁹⁹¹ Njemački je zakonodavac tim institutom nastojao urediti pojavu izravne komunikacije uprave i odabranih dioničara, u sklopu koje su ti dioničari dobili informacije koje drugi dioničari nemaju te je tako nastala informacijska asimetrija. Riječ je posebno o komunikaciji i informacijskom pritisku kojeg na upravu vrše institucionalni ulagatelji koji mogu držati i znatne udjele u temeljnom kapitalu dioničkog društva.⁹⁹² Svrha je ovog instituta ukloniti informacijsku neravnotežu i omogućiti da dioničari ponovno uspostave sličnu razinu informiranosti na sljedećoj glavnoj skupštini, čime se osigurava da se sa svim dioničarima postupa isto.⁹⁹³ Ovim se institutom jamči antidiskriminacijsko načelo sukladno s kojim će se omogućiti da se davanjem obavijesti izvan glavne skupštine ne diskriminira niti jednog dioničara, odnosno da su neki od njih stavljeni u povoljniji položaj od drugih.⁹⁹⁴ Slovenska je pravna doktrina također potvrdila kako je svrha ove odredbe osigurati istu informiranost dioničara u čemu se ispoljava načelo jednakog postupanja prema svim dioničarima.⁹⁹⁵ Slovenska je sudska praksa usvojila stajalište da se odredbama ZGD-1 ne dopušta favoriziranje ikojeg dioničara, ali da odgovori dani pojedinom od njih, moraju biti

⁹⁸⁹ Navedeni stavak glasi: *Ako je nekome dioničaru zbog njegova svojstva dioničara dana obavijest izvan glavne skupštine, ona se na glavnoj skupštini mora dati svakome dioničaru društva na njegov zahtjev pa i onda kada nije potrebna za prosudbu pitanja koja su na dnevnome redu.*

⁹⁹⁰ U odnosu na njemačko uređenje, AktG propisuje da kada su dioničaru informacije dane izvan glavne skupštine zbog njegova svojstva dioničara, tada se one moraju dati svakom drugom dioničaru koji podnese odgovarajući zahtjev na glavnoj skupštini, čak i ako one nisu potrebne za prosudbu pitanja koja su na dnevnome redu.

⁹⁹¹ Slovenski zakonodavac propisao da kada dioničari dobiju podatke izvan glavne skupštine, tada se oni moraju dati bilo kojem drugom dioničaru na njegov zahtjev, čak i ako nisu potrebni za procjenu točke na dnevnom redu.

⁹⁹² Decher, C., op. cit., str. 245. Da je praktična važnost čl. 131 (4) AktG-a neznatna, a potpuni učinak načela jednakog položaja dioničara postiže se vrlo ograničeno, smatraju i Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 73., te Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 147.

⁹⁹³ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 147.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 72. Schaal govori da primjena načela jednakog položaja dioničara zahtijeva ovu iznimku od prava na uskratu obavještenja. Schaal, H., u: Erbs, Georg, Kohlhaas, Max (Hrsg.), op. cit., 2019., u bilj. 382., AktG § 131, Rn. 4.

⁹⁹⁴ Parać, Z., op. cit., str. 133. Načelo jednakog položaja dioničara propisano je čl. 211. ZTD-a: „Pod jednakim uvjetima dioničari imaju jednaki položaj u društvu.“, a koje je usklađeno s čl. 42. Druge smjernice Europske unije o pravu društava iz 1978. godine. Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 503. Odredba ZTD-a u odnosu na odredbu čl. 4. Direktive o pravima dioničara po svom je dosegu šira budući da osigurava jednakost dioničara općenito na razini dioničkog društva, a ne samo u odnosu na sudjelovanje dioničara na glavnoj skupštini društva. Čulinović Herc, E., Hasić, T., op. cit., str. 37.

⁹⁹⁵ Podgorelec, Peter, Odgovornost uprave obvladajuće družbe za zakonitost poslovanja ovisnih družba, Podjetje in delo, vol. 44, br. 6/7 (2018), str. 1025-1033., str. 1031.

dostupni svim dioničarima. Dioničari su isti u ostvarivanju svojeg prava na informaciju, što znači da postoji zabrana (i na glavnoj skupštini i izvan nje) povlaštenog položaja određenih dioničara u pogledu informacija o poslovima društva.⁹⁹⁶ VS u Ljubljani utvrdio je da ispravno tumačenje čl. 305. (3) ZGD-1. ne znači da dioničar može zatražiti od uprave da mu dostavi određene informacije izvan glavne skupštine, što je predlagatelj želio u predmetnom postupku postići, već da za ostvarivanje toga prava trebaju biti ispunjeni propisani uvjeti.⁹⁹⁷

Hrvatski, njemački i slovenski zakonodavac za ostvarivanje proširenoga prava na obaviještenost zahtijevaju ispunjenje nekoliko pretpostavki. Kao prvo, primatelj te obavijesti mora imati svojstvo dioničara. Drugo, obavijest je dana izvan glavne skupštine. Treće, dioničar koji nije primio obavijest postavio je zahtjev da mu se ona dostavi. Četvrto, zatražena obavijest je dana na glavnoj skupštini. U odnosu na temeljno uređenje prava na obaviještenost, vidljivo je da kod proširenog prava na obaviještenost nije propisan uvjet povezanosti obavijesti s potrebom procjene točaka dnevnog reda.

Prva je pretpostavka svojstvo dioničara kao primatelja obavijesti. Riječ je o uvjetu koji izrijeком propisuju hrvatski i njemački zakonodavac (ako je nekome dioničaru zbog njegova svojstva dioničara...), dok je slovenski propisao kako mora biti riječi o dioničaru koji je dobio obavijest. I hrvatska i njemačka pravna doktrina slažu se da uprava dioničkog društva mora dati podatke dioničaru upravo zbog njegova statusa dioničara.⁹⁹⁸ Barbić pojašnjava da je zbog valjane primjene načela jednakog položaja dioničara, nastanak ove obveze povezan s položajem dioničara, odnosno činjenice da je takva obavijest dioničaru dana izvan glavne skupštine upravo zbog njegova statusa dioničara.⁹⁹⁹ Ovaj uvjet pretpostavlja dvije stvari: da je primatelj obavijesti u trenutku njihove dostave morao biti dioničar društva (dostatno je i davanje podataka punomoćniku ili predstavniku dioničara) te da osoba koja daje informacije (obično član uprave) mora biti svjesna

⁹⁹⁶ VS u Kopru, VSK sklep Cpg 47/2015 od 20. svibnja 2015.

⁹⁹⁷ VS u Ljubljani, VSL sklep I Cpg 553/2014 od 24. travnja 2014.

⁹⁹⁸ Za hrvatsko pravo vidjeti: Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 536.; Parać, Z., op. cit., str. 133. Za njemačko pravo vidjeti: Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 75.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 151.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 57.; Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 38.

⁹⁹⁹ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 536. Barbić smatra da ako je dioničaru dana obavijest jer istodobno obnaša neku drugu funkciju, primjerice člana nadzornog odbora, pa je pravo na pristup određenoj informaciji ostvario po toj osnovi koja nema veze s njegovim istodobnim statusom dioničara, neće doći do primjene proširenog prava na obaviještenost.

statusa primatelja informacija kao dioničara.¹⁰⁰⁰ U praktičnoj primjeni ovog instituta poteškoće mogu nastati kada se podatci daju osobama koje, osim kao imatelji svojih udjela u kapitalu, stoje u još nekom odnosu s društvom, primjerice kada dioničar obnaša još neku funkciju u društvu (primjerice, dioničari koji su istodobno članovi nadzornog odbora, zajmodavci, revizor, porezni savjetnik, odvjetnik i predstavnici kreditnih institucija), kada je često teško procijeniti jesu li takve informacije dane zbog statusa dioničara ili zbog druge uloge primatelja informacija.¹⁰⁰¹ Stoga, odlučujući kriterij nije subjektivna motivacija te osobe, već onaj objektivni koji se sastoji u usporedbi s osobama koje nisu dioničari postavljanjem pitanje bi li se isti podatci dostavili da primatelj obavijesti nije dioničar.¹⁰⁰²

Druga je pretpostavka da ta obavijest treba biti dana izvan glavne skupštine, što isto zahtijevaju svi nacionalni zakonodavci osnovnog usporednopravnog uzorka, a potvrđuje pravna doktrina.¹⁰⁰³ Prema njemačkoj pravnoj doktrini, ispunjenje ove pretpostavke je nesporno ne samo ako se informacije daju u vrijeme kada se glavna skupština uopće ne održava, već onda ako će do toga doći u vrijeme njezina održavanja. Takve su situacije, primjerice, moguće kada se dan održavanja glavne skupštine koristi za komunikaciju između uprave društva i dioničara.¹⁰⁰⁴ Budući

¹⁰⁰⁰ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 151. Prema Siemsu, odlučujuće je vrijeme kada se daju informacije i pritom nije važno je li kasnije taj dioničar prodao svoje dionice. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 79. Informacije koje uprava daje budućim kupcima u kontekstu prijateljskog preuzimanja ne potpadaju pod prošireno pravo na obaviještenost ako kupac još u tom trenutku nije imao udio u kapitalu dioničkog društva. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 151. Tako Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 56. smatra da nije dostatno da se informacija dostavi potencijalnom kupcu dionice kao budućem dioničaru, primjerice u sklopu *due diligencea*.

¹⁰⁰¹ U odnosu na njemačko pravo: Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 153.-154.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 76; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 56. U odnosu na hrvatsko pravo: Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 536. Za raspravu slovenske pravne doktrine o dvostrukoj funkciji primatelja informacije vidjeti: Cvetko, M., op. cit., v. 3.4. Dajanje informacij nadzornemu svetu kot organu v delniški družbi

¹⁰⁰² Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 152.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 58.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6, AktG, § 131, Rn. 76.

¹⁰⁰³ Za hrvatsko pravo: Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 536.; Parać, Z., op. cit., str. 133. Za njemačko pravo: Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 150.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 79.; Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 39. Za slovensko pravo vidjeti: Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 226.-227.; Podgoršek, B., Notarske listine pri poslovanju in organiziranju gospodarskih družb, op. cit., u bilj. 266., v. 4.2. Protokoliranje vprašanj delničarjev na skupščini; Markovič Čas, A., op. cit., str. 547.; Kocbek, M., Delnice in delniška družba, op. cit., str. 180.

¹⁰⁰⁴ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 150.; Siems, M. u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 79.

da je pretpostavka proširenog prava na obaviještenost davanje informacije izvan glavne skupštine društva, novi dioničari koji su u međuvremenu stekli udio u temeljnom kapitalu društva ne mogu zahtijevati da se ponove informacije koje su dioničarima dane na ranijoj glavnoj skupštini.¹⁰⁰⁵ U sklopu navedene pretpostavke, njemačka prava doktrina također zahtijeva da se obavijest koja je dana izvan glavne skupštine u sadržajnom smislu mora odnositi na poslove društva.¹⁰⁰⁶ Dodatno, osim davanja informacija izvan glavne skupštine te njihove povezanosti s poslovima društva, zahtijeva se voljno, izravno prenošenje informacija od društva, odnosno uprave, dioničaru, pri čemu nije bitno je li ono bilo u usmenom ili pisanom obliku, te je li informacija zahtijevana ili nije. No, sve informacije do kojih dioničar dolazi neizravno, posebno neovlaštenim pristupom internim dokumentima društva, ne potpadaju pod polje primjene ovog instituta.¹⁰⁰⁷ Da bi bila ispunjena predmetna pretpostavka, obavijesti dioničaru moraju dati izvan glavne skupštine članovi uprave ili na način koji se može pripisati upravi, tj. uprava ih mora dati namjerno i svjesno, ali ne i one koje je dioničar primio od trećih osoba, uključujući i članove nadzornog odbora.¹⁰⁰⁸ Kada je riječ o slovenskoj pravnoj doktrini, Podgorelec zaključuje da, iako iz čl. 305. (1) ZGD-1 proizlazi da uprava mora davati informacije dioničarima na glavnoj skupštini, ZGD-1 ni u jednom dijelu izričito ne zabranjuje davanje informacija pojedinim dioničarima izvan glavne skupštine. Takva se zabrana ne može izvesti iz odredbe čl. 305. (3) ZGD-1 koji uređuje prošireno pravo na obaviještenost. Prema Podgorelcu, citirana odredba ZGD-1 ne zabranjuje davanje informacija

¹⁰⁰⁵ Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 131, Rn. 39.

¹⁰⁰⁶ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 148. i 160.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 82.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG, § 131, Rn. 261. Podgorelec ističe važnost pitanja dovode li informacije dane vladajućem društvu do proširene obveze informiranja uprave društva kćeri u skladu s čl. 305. (3) ZGD-1. Unatoč njezinoj relativno maloj praktičnoj važnosti, pri primjeni proširene obveze informiranja u slučaju povezanih društava mora se uzeti u obzir poseban položaj vladajućeg društva koji opravdava odstupanje od načela jednakog tretmana. U ZGD-1, kada je u čl. 545. (1) dopušteno vladajućem društvu štetno utjecati na upravljanje ovisnim društvima, pretpostavlja se da vladajuće društvo dobiva određene podatke o položaju ovisnih društava. Stoga, davanje podataka koji su nužni za provedbu kontrole i nadzora grupe te općeg upravljanja grupom ne predstavlja proširenu obvezu. Informacijski protok između društava u grupi mogao bi biti ozbiljno povrijeđen proširenim obvezom informiranja iz čl. 305. (3) ZGD-1, ali je poseban položaj vladajućeg društva razlog koji opravdava odstupanje od načela jednakog tretmana. Podgorelec, P., Odgovornost uprave obvladajuće družbe za zakonitost poslovanja ovisnih družb, op. cit., u bilj. 995., str. 1031-1032.

¹⁰⁰⁷ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 148.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 56. Njemačka je sudska praksa iznjedrila stajalište da pod djelokrug primjene čl. 131. (4) AktG-a ne potpadaju situacije kada dioničar dobiva informacije od članova nadzornog odbora. Stoga, neće biti ispunjene pretpostavke proširenog prava na informacije ako je drugom dioničaru, koji nije član nadzornog odbora, omogućeno sudjelovanje na sjednicama nadzornog odbora. LG Frankfurt a. M., 3-05 O 132/15 od 16. veljače 2016.

¹⁰⁰⁸ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 148.-149.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 56.

pojedininim dioničarima izvan glavne skupštine, već samo utvrđuje pravne posljedice takvog ponašanja.¹⁰⁰⁹ Kocbek zaključuje da ZGD-1 također dopušta da se dioničaru daju informacije izvan glavne skupštine, pri čemu treba isto postupati prema svim dioničarima.¹⁰¹⁰

Treća se pretpostavka odnosi na zahtjev za dostavom obavijesti koji postavi dioničar koji nije primio obavijest danu izvan glavne skupštine. Ova je pretpostavka izrijeком propisana nacionalnim odredbama. Pritom je primjetna razlika u regulaciji treba li se takav zahtjev postaviti na glavnoj skupštini ili neovisno o tome. Hrvatski i slovenski zakonodavac određuju samo da se takva obavijest daje na zahtjev dioničara, dok njemački određuje da dioničar podnosi odgovarajući zahtjev na glavnoj skupštini. S obzirom na svrhu ovog instituta koje je usmjerena uklanjanju nepovoljnoga položaja dioničara i izjednačavanju s drugima, pravna je doktrina postavila pitanje mora li dioničar postaviti izričiti zahtjev kako bi mu se dostavile one informacije koje je prethodno zaprimio određeni dioničar društva baš zbog svojeg statusa dioničara, posebice s obzirom na okolnost da je takav dioničar, već ionako doveden u nepovoljan položaj te je li to za njega još jednu otežavajuću okolnost. To posebice s obzirom na pitanje smije li taj zahtjev uputiti upravi izvan glavne skupštine ili je to dužan učiniti na idućoj glavnoj skupštini. Njemačka je pravna doktrina suglasna kako je jedna od pretpostavki proširenog prava na obaviještenosti da dioničar koji nije dobio informacije dane drugom dioničaru izvan glavne skupštine, to izričito zahtijeva na glavnoj skupštini. Pritom nije obvezan postaviti zahtjev na prvoj sljedećoj glavnoj skupštini, ali odgađanje dioničara, bez objektivnog opravdanja, da takav zahtjev postavi, može pretpostavljati postojanje određene zloupotrebe toga prava.¹⁰¹¹ U slovenskoj pravnoj doktrini, Kocbek i Prelič smatraju da dioničar zahtjev usmjeren na pribavljanje informacija koje su dane nekom dioničaru izvan glavne skupštine, može postaviti samo na glavnoj skupštini.¹⁰¹² S druge strane, Markovič Čas ide korak dalje te zaključuje da je, bez obzira na zakonsku dikciju prema kojoj je svakom dioničaru potrebno na njegov zahtjev dati informaciju koju je primio neki drugi dioničar, upravo zbog mogućnosti zloupotrebe te informacije koja može biti povlaštena, prema svim dioničarima

¹⁰⁰⁹ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 226-227.; Podgoršek, B., Notarske listine pri poslovanju in organiziranju gospodarskih družb, op. cit., u bilj. 266., v. 4.2. Protokoliranje vprašanj delničarjev na skupščini; Markovič Čas, A., op. cit., str. 547.

¹⁰¹⁰ Kocbek, M., Delnice in delniška družba, op. cit., str. 180.

¹⁰¹¹ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 156.-157.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 60.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 81.

¹⁰¹² Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250, str. 76.

potrebno jednako postupati. To znači da se takva informacija mora dati i onom dioničaru koji ju nije izravno zahtijevao, ali koja je bila dana nekom drugom dioničaru.¹⁰¹³ Čini se da ovaj stav ima svoje duboko opravdanje osobito u uvrštenim društvima jer se popis cjenovno osjetljivih informacija koje nisu dostupne javnosti, upravo preklapa s pitanjima koja uobičajeno zanimaju dioničare. Tako, izdavatelj (uvršteno društvo) može odgoditi objavu (javnosti) povlaštenih informacija ako može očuvati njezinu povjerljivost. Činjenica da je tu informaciju uprava razotkrila važnom dioničaru upravo može upozoriti na nemogućnost očuvanja njezine daljnje povjerljivosti. Prema pravu tržišta kapitala, posljedica je nestanak mogućnosti samoinicijativne odgode objave povlaštene informacije, što će rezultirati obvezom njezine objave. Ako pravo na tu informaciju ima cjelokupna ulagateljska javnost, tim bi ju više trebao pojedini dioničar i bez postavljanja zahtjeva. S druge strane, nužno je istaknuti da se svi dioničari smatraju *insiderima* tako da su obvezni netrgovati povlaštenim informacijama.

Institut proširenog prava na obaviještenost ne traži povezanost s dnevnim redom glavne skupštine, za razliku od njegova osnovnog uređenja, što izrijeком propisuju sva tri nacionalna zakonodavca. Njemačka je pravna doktrina takvu regulaciju opravdala objašnjenjem kako bi inzistiranje na poštovanju uvjeta objektivne veze s dnevnim redom samo produbilo informacijski deficit kod dioničara koji zahtijeva obavijesti (koji je već ionako povećan zbog protoka vremena između trenutka kada je informacija dana drugom dioničaru izvan glavne skupštine te njezina priopćavanja dioničaru koji to zahtijeva na glavnoj skupštini). Uz to, za dioničara bi bilo nepovoljno da odgađa postavljanje zahtjeva za informacijama dok njegov sadržaj nije povezan s dnevnim redom bilo koje od sljedećih glavnih skupština. Stoga, zahtjev za proširenim pravom na obaviještenost može se podnijeti neovisno o točkama dnevnoga reda glavne skupštine.¹⁰¹⁴ Slovenska je pravna doktrina usaglašena da je uprava dužna dioničaru dati informacije, iako mu one nisu potrebne za donošenje neke konkretne odluke.¹⁰¹⁵

¹⁰¹³ Markovič Čas, A., op. cit., str. 547.

¹⁰¹⁴ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 157.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 61. Siems smatra kako iz smisla i svrhe osiguranja jednakog tretmana dioničara proizlazi da dioničari koji su u nepovoljnom položaju pri stjecanju informacija ne moraju čekati da se relevantni podatci zahtijevaju na bilo kojoj narednoj glavnoj skupštini. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 74. BayObLG, 3Z BR 394/01 od 17. srpnja 2002. potvrdio je kako prošireno pravo dioničara na obaviještenost nije ograničeno na podatke dane u financijskoj godini koja prethodi predmetnoj glavnoj skupštini.

¹⁰¹⁵ Bratina, Borut, ... [et al.], op. cit., u bilj. 339., str. 506. Tako i Bohinc, Rado, Bratina, Borut, Pivka, Hilda Marija, Pravo gospodarskih društva: Gospodarsko pravo II., Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Profesija, 1999., str. 181.

Posljednja se pretpostavka ostvarivanja ovoga prava odnosi na davanje tako zatražene obavijesti na glavnoj skupštini. Jedino hrvatska odredba izrijekom propisuje da se ta obavijest mora dati na glavnoj skupštini. S druge strane, njemačka odredba progovara samo o postavljanju zahtjeva na glavnoj skupštini, a slovenska ne određuje niti vrijeme postavljanja zahtjeva, niti vrijeme davanja obavijesti. Stajalište je Siemsa da se, kao i kod osnovnoga prava na obaviještenost, proširenom pravu na obaviještenost mora udovoljiti na glavnoj skupštini.¹⁰¹⁶ Decher ističe da takva regulacija proširenog prava na obaviještenost u praksi stvara ograničenu primjenu načela jednakog položaja dioničara jer dioničarima sporne relevantne informacije neće biti dostupne sve do održavanja sljedeće glavne skupštine društva, te će one biti dane samo onim dioničarima koji na njoj prisustvuju.¹⁰¹⁷ Prema Kocbeku i Preliču, budući da je dioničarev zahtjev za dobivanjem prethodno danih informacija, kao uvjet za dobivanje relevantnih podataka, fokusiran na glavnu skupštinu (st. 3. čl. 305. ZGD-1), uprava mora dati takvu obavijest na glavnoj skupštini.¹⁰¹⁸ Valja stoga istaknuti kako je dati nekome izvan glavne skupštine obavijest koju je zatražio taj dioničar (ili čak nije), u izravnom srazu s načelom jednakog postupanja. Ako uprava nekome da obavijest izvan glavne skupštine, tada bi ona o tome trebala obavijestiti sve dioničare, bez da oni to zatraže. Jer, ako je to zasebna komunikacija, kako bi dioničar kojem takva obavijest nije poznata, uopće za nju mogao saznati? Takav uvjet svakako može prouzročiti probleme u praktičnoj primjeni načela jednakog postupanja prema svim dioničarima.

Kada je riječ o proširenom usporednopravnom kontekstu, uočeno je da je mali broj preostalih država članica uređuje ovaj institut onako kako su to učinili zakonodavci osnovnog usporednopravnog uzorka, što se može povezati sa zahtjevom da se pravo na obaviještenost mora ostvariti na glavnoj skupštini. Ako to nije propisano kao uvjet, tada nestaje potreba za proširenim pravom na obaviještenost, primjerice u češkom i poljskom pravu. Češko pravo izrijekom je odredilo da ako je informacija priopćena dioničaru, svaki drugi dioničar ima pravo zahtijevati te informacije i bez ispunjenja pretpostavki za primjenu prava na obaviještenost.¹⁰¹⁹ U Poljskoj, ako dioničar podnese zahtjev za informacijama o društvu izvan glavne skupštine, uprava može

¹⁰¹⁶ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 85.

¹⁰¹⁷ Decher, C., op. cit., str. 245.

¹⁰¹⁸ Kocbek, M., Prelič, S. (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, op. cit., u bilj. 250., str. 76.

¹⁰¹⁹ Čl. 358. (2) *Zákon o obchodních korporacích* određuje da dioničar na glavnoj skupštini ima pravo zatražiti i dobiti od društva objašnjenje o stvarima koje se tiču društva ili subjekata koje društvo kontrolira, uz uvjet da je takvo objašnjenje potrebno kako bi se mogao ocijeniti sadržaj pitanja uključenih u dnevni red glavne skupštine ili ostvarivanje prava dioničara na glavnoj skupštini.

dioničaru dati informacije u pisanom obliku te će uprava, u dokumentaciji podnesenoj na sljedećoj glavnoj skupštini, u pisanom obliku objaviti podatke dane dioničaru izvan glavne skupštine (uključujući datum i osobu kojoj su dostavljeni ti podatci, a isključujući informacije koje su objavljene javnosti i dane tijekom glavne skupštine).¹⁰²⁰ Takvo je rješenje u skladu s načelom jednakog postupanja prema svim dioničarima jer se društvo, u odnosu na informaciju koja je u pisanom obliku dana jednom dioničaru izvan glavne skupštine, obvezuje objaviti svim dioničarima prije naredne glavne skupštine kako bi svi dioničari bili stavljeni u informacijski usporediv položaj. Takvo postupanje također slijedi načelo transparentnosti iz Direktive o pravima dioničara.

4.2.1.2.2. Prošireni usporednopravni uzorak

U nastavku rada identificirat će se države članice EU-a koje odgovor na pitanja dioničara nisu isključivo vezale uz održavanje glavne skupštine. Ova kategorija uključuje države koje su propisale da se odgovor dioničarima na postavljena pitanja može dati tijekom glavne skupštine, ali i prije njezina početka, odnosno nakon njezina zaključenja.

U **Češkoj** dioničar na glavnoj skupštini ima pravo zatražiti i dobiti od društva objašnjenje o stvarima koje se tiču društva ili subjekata koje društvo nadzire, uz uvjet da je ono potrebno kako bi se mogao ocijeniti sadržaj pitanja uključenih u dnevni red glavne skupštine ili ostvarivanje prava dioničara na glavnoj skupštini te se statutom može odrediti razuman rok za podnošenje zahtjeva koji se može podnijeti u pisanom obliku.¹⁰²¹ Obrazloženje o pitanjima koja se odnose na glavnu skupštinu koja je u tijeku, društvo će dati dioničaru neposredno na glavnoj skupštini. Ako to nije moguće zbog složenosti objašnjenja, ono će se dati dioničarima u roku od petnaest dana nakon održavanja glavne skupštine, pa i onda kada više nije potrebno za raspravu ili ostvarivanje prava dioničara na glavnoj skupštini.¹⁰²² Podatci sadržani u obrazloženju moraju biti konkretni, dostatni i istiniti, a na više pitanja sličnoga sadržaja može se dati sažeti odgovor. Također se smatra da je dioničar dobio objašnjenje kada je informacija objavljena na internetskim stranicama društva najkasnije na dan koji prethodi glavnoj skupštini i dostupna je dioničarima u mjestu održavanja glavne skupštine.¹⁰²³

¹⁰²⁰ Čl. 428. (6 i 7) *Kodeks spółek handlowych*.

¹⁰²¹ Čl. 357. *Zákon o obchodních korporacích*.

¹⁰²² Čl. 358. (1) *Zákon o obchodních korporacích*.

¹⁰²³ Čl. 358. (2) *Zákon o obchodních korporacích*.

U **Danskoj** na zahtjev dioničara i ako uprava smatra da nema znatnog štetnog učinka za društvo, uprava društva mora objaviti na glavnoj skupštini dostupne informacije o svim pitanjima koja su važna za ocjenu godišnjega financijskog izvješća i stanja društva ili se odnose na prijedlog bilo koje odluke koju treba donijeti glavna skupština.¹⁰²⁴ Ako podaci koji se zahtijevaju sadrže informacije koje nisu dostupne na glavnoj skupštini, one moraju biti dostupne dioničarima najkasnije dva tjedna nakon održavanja glavne skupštine te se moraju poslati i svakom dioničaru koji to zatraži.¹⁰²⁵ Zakon dodatno propisuje da se za uvrštena društva i dionička društva u državnom vlasništvu odgovor na pitanja koja dioničar podnese u pisanom obliku unutar tri mjeseca prije glavne skupštine može dati pismeno, u kojem slučaju pitanje i odgovor moraju biti dostupni dioničarima na početku glavne skupštine. Također, zakon izrijekom propisuje kako nije potrebno odgovoriti ako dioničar nije nazočan ili zastupan na glavnoj skupštini. Na sva pitanja istog sadržaja može se dati zajednički odgovor.¹⁰²⁶ Osim uprave, revizor kojeg je izabralo društvo mora odgovoriti na pitanja o financijskom izvješću i sličnim pitanjima koja se razmatraju na glavnoj skupštini na kojoj je nazočan (pritom je njegova nazočnost po zakonu obvezna na glavnim skupštinama uvrštenoga društva i dioničkog društva u državnom vlasništvu).¹⁰²⁷ Autorice Birkmose i Bitsch Madsen provele su istraživanje usporedbom podataka o dnevnom redu i zapisnicima s glavnih skupština danskih uvrštenih dioničkih društava iz kategorije *Large cap index*¹⁰²⁸ održanih između svibnja 2017. i svibnja 2019. godine. Upravi tih društava je u sezoni 2017./2018. postavljeno ukupno 137 pitanja (od toga su 5 pitanja postavili institucionalni ulagatelji), dok je u sezoni 2018./2019. postavljeno ukupno 111 pitanja (4 su postavili institucionalni ulagatelji). Autorice su iznijele stav kako podaci pokazuju kako se formalno sudjelovanje dioničara i njihova angažiranost odvija tijekom glavne skupštine, ali da mali broj pitanja koja su postavili institucionalni ulagatelji može upozoravati na to kako se neformalni angažman dioničara odvija ipak izvan glavne skupštine, kao vrsta angažmana koju institucionalni ulagatelji primarno ostvaruju.¹⁰²⁹

¹⁰²⁴ Čl. 102. (1) *Selskabsloven*.

¹⁰²⁵ Čl. 102. (2) *Selskabsloven*.

¹⁰²⁶ Čl. 102. (4) *Selskabsloven*.

¹⁰²⁷ Čl. 103. (1. i 2.) *Selskabsloven*.

¹⁰²⁸ Riječ je o najvećim uvrštenim društvima čije su dionice najlikvidnije u Danskoj. Vidjeti: Markets, Danish Stock Market, All stocks, dostupno na: <https://www.tradingview.com/markets/stocks-denmark/market-movers-large-cap/> (24.11.2022.).

¹⁰²⁹ Birkmose, H., Bitsch Madsen, M., op. cit., str. 14-15.

U **Finskoj**, na zahtjev dioničara, uprava i predsjednik uprave dužni su na glavnoj skupštini dati detaljnije informacije o pitanjima koja mogu utjecati na ocjenu pitanja o kojemu se raspravlja na glavnoj skupštini.¹⁰³⁰ Ako se na pitanje dioničara može odgovoriti samo na temelju podataka koji nisu dostupni na glavnoj skupštini, odgovor mora biti dan u pisanom obliku u roku od dva tjedna te se mora dostaviti dioničaru koji je postavio pitanje i svakom drugom dioničaru koji ga zatraži.¹⁰³¹ Ovo rješenje pokazuje da se prema finskom pravu, pravo na obavještenost osamostaljuje od prava glasa i postaje informacijska podloga za neko iduće zasjedanje glavne skupštine.

U **Italiji** na pitanja dioničara uvrštenog društva o točkama dnevnog reda koja su postavljena prije glavne skupštine, uprava mora odgovoriti najkasnije tijekom glavne skupštine. Društvo može na pitanja istog sadržaja dati jedan odgovor.¹⁰³² Odgovor na pitanja postavljena prije glavne skupštine društvo može dati i prije početka same glavne skupštine, a ako odgovor nije dan prije, mora se dati najkasnije tijekom glavne skupštine. Čini se da normativni izraz „najkasnije“ navodi na zaključak da može biti samo jedan odgovor te da ako društvo odgovori prije glavne skupštine, ne mora odgovoriti i na njoj, kao i suprotno, ako društvo ne odgovori prije glavne skupštine, tada odgovor mora biti dan najkasnije na glavnoj skupštini.¹⁰³³ Zakonodavac je vjerojatno imao namjeru maksimizirati mogućnost postavljanja pitanja, neovisno o tome što uprava možda neće imati prije glavne skupštine dostatno vremena za odgovor.¹⁰³⁴ Prema čl. 127-ter (1-bis) TUF-a, obavijest o sazivanju glavne skupštine može predvidjeti da društvo prije glavne skupštine odgovara na pristigla pitanja. U tom se slučaju odgovori daju najmanje dva dana prije glavne skupštine objavom u posebnom dijelu internetske stranice društva (potvrda o pravu glasa može se poslati i nakon slanja pitanja sve dok je u roku od trećega sljedećeg dana od datuma navedenog u čl. 83. Sexies (2) TUF - kraj sedmog radnog dana uređenog tržišta koji prethodi datumu određenom za održavanje glavne skupštine).¹⁰³⁵ Stoga, vrijeme postavljanja pitanja može

¹⁰³⁰ Čl. 25. (1) *Osakeyhtiölaki*.

¹⁰³¹ Čl. 25. (2) *Osakeyhtiölaki*.

¹⁰³² Čl. 127-ter (1) TUF. Spolidoro smatra kako se informativna funkcija glavne skupštine najučinkovitije može ispuniti kombinacijom pisanih pitanja i odgovora te usmene rasprave na glavnoj skupštini, jer se time postižu bolji rezultati informiranja od onih koji bi se mogli postići isključivo pisanim odgovorima ili usmenim odgovorima tijekom glavne skupštine. Spolidoro, M., op. cit., str. 804.

¹⁰³³ Busani, A., op. cit., str. 434.

¹⁰³⁴ Busani, A., op. cit., str. 436.

¹⁰³⁵ Pasquariello, C., op. cit., str. 114. Busani je još 2011. prije izmjena TUF-a 2019. godine kojim je dopunjen čl. 127.ter TUF st. 1-bis (izmijenjen čl. 3. st. 4. Zakonodavnog dekreta od 10. svibnja 2019., br. 49. - *D. Lgs. 10 maggio 2019, n. 49.*) sugerirao da bi rješavanje problema možda moglo biti u određivanju roka (u pozivu za glavnu skupštinu ili u pravilniku o radu glavne skupštine) nakon čijeg protoka društvo više neće odgovarati prije glavne skupštine, već

utjecati na vrijeme davanja odgovora (prije ili tijekom glavne skupštine).¹⁰³⁶ Zakon oslobađa društvo obveze odgovaranja na pitanja postavljena prije glavne skupštine, čak i na glavnoj skupštini društva, ako su tražene informacije već dostupne u obliku „pitanja i odgovora“ na internetskoj stranici društva ili kada je odgovor već objavljen,¹⁰³⁷ odnosno kada je, s obzirom na glavnu skupštinu, društvo pripremlilo skup pitanja koja će se vjerojatno postaviti, a koja već sadrže odgovore na pitanja koja stižu prije ili tijekom glavne skupštine.¹⁰³⁸ Odgovor u papirnatom obliku koji je na početku glavne skupštine stavljen na raspolaganje svakom od onih koji imaju pravo glasa, smatra se danim na glavnoj skupštini.¹⁰³⁹ Prema tome, pitanja se moraju podnijeti do određenog trenutka prije glavne skupštine te na njih treba biti odgovoreno prije glavne skupštine na internetskoj stranici društva ili na samoj glavnoj skupštini. Unaprijed dane informacije više se ne moraju davati, odnosno ponavljati na glavnoj skupštini. Što se tiče samog oblika odgovora, ako se odgovor prije glavne skupštine očito mora dati u pisanom obliku, odgovor na pitanja upućena društvu prije glavne skupštine, na glavnoj se skupštini vjerojatno može dati samo u usmenom obliku, budući da bi dostava pisanih odgovora onemogućila sudionike glavne skupštine da kvalitetno razmotre sadržaj pitanja i odgovora (osim ako nije riječ o kratkim odgovorima na vrlo mali broj pitanja te ako se sudionici slože da odgovore dobiju u pisanom obliku). Ista bi situacija bila da je društvo samo nekoliko minuta prije glavne skupštine odgovorilo putem e-pošte na privatno zaprimljena pitanja ili da je prije početka glavne skupštine objavila pitanja i odgovore na svojoj internetskoj stranici, čime se smatra da je ispunjen preduvjet da se ne odgovara na glavnoj skupštini. Čini se bitnim da se pri davanju odgovora poštuje kriterij razmjernosti i ispravnosti, odnosno da se koriste metode koje omogućuju primjereno razmatranje odgovora koje društvo daje na pitanja postavljena prije glavne skupštine.¹⁰⁴⁰

U **Latviji** ako dioničar podnese pisani zahtjev upravi najmanje sedam dana prije održavanja skupštine, uprava mu mora dati sve potrebne podatke o svim pitanjima koja su na

samo na njoj. Drugi prijedlog rješenja odnosio se na uspostavu vremenskog roka za podnošenje pitanja iz čl. 9. (2) Direktive o pravima dioničara koji regulira mjere koje država članica može poduzeti, ili dopustiti društvima da ih poduzmu, da bi se osigurao red na glavnim skupštinama te njihova priprema i zaštita povjerljivosti i poslovnih interesa društva. Budući da zakonodavac nije posebice uredio predmetno pitanje, Busani je smatrao da društva imaju slobodan prostor da to reguliraju kako bi potencijalno spriječila veliki broj pitanja koja pristignu neposredno prije početka glavne skupštine. Vidjeti: Busani, A., op. cit., str. 437.

¹⁰³⁶ Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quotate, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 38.

¹⁰³⁷ Čl. 127-ter (2) TUF-a.

¹⁰³⁸ Busani, A., op. cit., str. 438.

¹⁰³⁹ Čl. 127-ter (3) TUF-a.

¹⁰⁴⁰ Busani, A., op. cit., str. 438.

dnevnom redu najkasnije tri dana prije održavanja glavne skupštine.¹⁰⁴¹ Dužnost je uprave da na zahtjev dioničara daje glavnoj skupštini obavijesti o gospodarskom stanju društva u mjeri u kojoj je to potrebno za ispitivanje i objektivno odlučivanje o pojedinoj točki dnevnog reda.¹⁰⁴²

U **Litvi** je društvo dužno odgovoriti na pitanja koja se odnose na točke dnevnog reda glavne skupštine i koja dioničar podnese društvu unaprijed prije glavne skupštine ili pisano mora navesti razloge odbijanja davanja odgovora prije glavne skupštine dioničara, ako takva pitanja zaprimi najkasnije tri radna dana prije glavne skupštine. Svi odgovori na pitanja koja su dioničari unaprijed uputili društvu daju se na glavnoj skupštini ili istodobno svim dioničarima društva prije održavanja glavne skupštine.¹⁰⁴³ Ako je postavljeno više pitanja istog sadržaja, društvo može dati jedan zajednički odgovor.¹⁰⁴⁴

U **Poljskoj** je uprava dužna na glavnoj skupštini, na zahtjev dioničara, dati podatke o društvu ako to opravdava procjena pitanja na dnevnom redu glavne skupštine.¹⁰⁴⁵ Budući da zakonska odredba ne navodi točno vrijeme za davanje odgovora, pravna doktrina smatra da se on treba dati u roku potrebnom da uprava pripremi odgovor, bez neopravdanog odgađanja.¹⁰⁴⁶ Zakon izrijekom određuje da ako postoji važan razlog, uprava može dati pisane podatke izvan glavne skupštine te ih je tada dužna objaviti najkasnije u roku od dva tjedna od dana podnošenja zahtjeva na glavnoj skupštini.¹⁰⁴⁷ Kategorija „važnih razloga” nije zakonski definirana, ali se obično odnosi na situacije kada uprava treba pripremiti odgovor na temelju dokumenata ili podataka koji nisu tijekom glavne skupštine dostupni, ako je član uprave koji je kompetentan za određeno područje odsutan ili ako neke informacije prvo treba provjeriti.¹⁰⁴⁸ Ako dioničar podnese zahtjev za informacijama o društvu izvan glavne skupštine, uprava može dioničaru dati informacije u pisanom obliku. Tada će uprava u dokumentaciji podnesenoj na sljedećoj glavnoj skupštini, u pisanom obliku objaviti podatke dane dioničaru izvan glavne skupštine (uključujući datum i osobu

¹⁰⁴¹ Čl. 276. (4) *Komerclikums*.

¹⁰⁴² Čl. 283. *Komerclikums*. Vrhovni sud Republike Latvije (*Latvijas Republikas Augstākā tiesa*) je u presudi SKC 49-2020 potvrdio da iako dioničari društva mogu zatražiti informacije tijekom glavne skupštine, kada se informacije daju svim dioničarima, dioničari imaju pravo i prije održavanja glavne skupštine dobiti informacije od društva o temama koje su na dnevnom redu skupštine. Vidjeti: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, SKC-49/2020, op. cit., Rn. 10.2.

¹⁰⁴³ Čl. 16-1. (1) *Akcinių Bendrovių, Įstatymas*. Smatra se da je društvo odgovorilo na postavljeno pitanje dioničara kada su relevantni podatci dani u obliku pitanja i odgovora na internetskim stranicama društva, ako ih društvo ima (čl. 16-1. (3) *Akcinių Bendrovių, Įstatymas*).

¹⁰⁴⁴ Čl. 16-1. (2) *Akcinių Bendrovių, Įstatymas*.

¹⁰⁴⁵ Čl. 428. (1) *Kodeks spółek handlowych*.

¹⁰⁴⁶ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 318., 655.

¹⁰⁴⁷ Čl. 428. (5) *Kodeks spółek handlowych*.

¹⁰⁴⁸ *Study on minority shareholders protection*, op. cit., u bilj. 78., str. 654.

kojoj su dostavljeni podatci, a isključujući informacije koje su objavljene javnosti i dane tijekom glavne skupštine).¹⁰⁴⁹

U **Portugalu** dioničar može na glavnoj skupštini zahtijevati da mu se daju istiniti, potpuni i jasni podatci koji će mu omogućiti obrazloženo i utemeljeno mišljenje o pitanjima koja su predmet rasprave na glavnoj skupštini.¹⁰⁵⁰ Dioničari koji drže 10 % temeljnoga kapitala društva imaju pravo pisanim putem zatražiti od uprave da im dostavi podatke o pitanjima društva također pisanim putem te zakon izrijeком određuje da se informacija smatra uskraćenom ako nije dostavljena u roku od petnaest dana od primitka zahtjeva.¹⁰⁵¹

U **Slovačkoj** je uprava na glavnoj skupštini dužna svakom dioničaru, na njegov zahtjev, dati potpune i istinite podatke, kao i objašnjenja koja se odnose na predmet rasprave na glavnoj skupštini. Ako uprava ne može dati dioničaru potpune podatke na glavnoj skupštini ili ako ih dioničar zatraži na glavnoj skupštini, dužna mu ih je u pisanom obliku dostaviti najkasnije u roku od petnaest dana od dana održavanja glavne skupštine. Uprava šalje pisanu obavijest dioničaru na adresu koju je naveo. U suprotnom će se dostaviti u sjedište društva, a dioničara može uputiti na internetsku stranicu društva ako sadrži odgovor na njegov pitanje u obliku pitanje i odgovora.¹⁰⁵²

U **Španjolskoj** dioničari mogu do sedmoga dana prije dana zakazanog za održavanje glavne skupštine zatražiti od uprave društva podatke ili pojašnjenja koja smatraju potrebnima u vezi s pitanjima koja su uvrštena u dnevni red ili pisanim putem sastaviti pitanja koja smatraju potrebnima, dok je uprava dužna dostaviti podatke u pisanom obliku do dana održavanja glavne skupštine.¹⁰⁵³ Tijekom održavanja glavne skupštine dioničari društva mogu usmeno zatražiti podatke ili pojašnjenja koja smatraju potrebnima u vezi s pitanjima koja su na dnevnom redu. Ako se pravo dioničara tada ne može ostvariti, uprava će biti dužna dostaviti tražene podatke u pisanom obliku, u roku od sedam dana od dana održavanja glavne skupštine.¹⁰⁵⁴

U **Švedskoj** dioničar može zahtijevati od uprave i izvršnog direktora da na glavnoj skupštini daju informacije o okolnostima koje mogu utjecati na ocjenu pitanja na dnevnom redu i

¹⁰⁴⁹ Čl. 428. (6 i 7) *Kodeks spółek handlowych*.

¹⁰⁵⁰ Čl. 290. (1) *Código das Sociedades Comerciais*.

¹⁰⁵¹ Čl. 291. (1 i 5) *Código das Sociedades Comerciais*.

¹⁰⁵² Čl. 180. (3) *Obchodný zákonník*.

¹⁰⁵³ Čl. 197. (1) *La Ley de Sociedades de Capital*.

¹⁰⁵⁴ Čl. 197. (2) *La Ley de Sociedades de Capital*. Vrhovni sud Kraljevine Španjolske (*Tribunal Supremo*) u svojoj je presudi od 13. prosinca 2012. potvrdio da, iako je djelotvornost informacija uvjetovana njihovim primitkom od strane dioničara, odgovornost odabira prikladnoga načina za njihovo dostavljanje pada na upravu društva. Vidjeti: *Tribunal Supremo*, STS 741/2012, op. cit., Rn. 2.5. – 27.

uvjetima koji mogu utjecati na ocjenu financijskog stanja društva.¹⁰⁵⁵ Dodatno, ako tako zatražene informacije nisu dostupne na glavnoj skupštini, tada moraju za dioničare biti dostupne u pisanom obliku u društvu u roku od dva tjedna te poslane dioničaru koji je zatražio podatke.¹⁰⁵⁶ Na uvrštena se društva dodatno primjenjuje čl. 57. *Aktiebolagslag* koji određuje da su uprava i izvršni direktor dužni dati obavijesti, prema čl. 32. *Aktiebolagslag*, samo na glavnoj skupštini na kojoj se utvrđuju financijska, odnosno konsolidirana financijska izvješća.

Nakon iznošenja zakonskih rješenja država članica, može se zaključiti kako je određeni broj europskih država, osim određivanja obveze odgovaranja na pitanja na glavnoj skupštini, dopustio da se odgovori dostavljaju i prije i nakon glavne skupštine. Pritom se može primijetiti kako je uglavnom riječ o razlozima kada uprava ne može odgovoriti na glavnoj skupštini, zbog čega ju je zakon obvezao na dostavu tih podataka naknadno u roku koji je propisan. Predmetni je rok uvelike ujednačen jer se većina država članica opredijelila za razdoblje od petnaest dana, odnosno dva tjedna (iznimka je Španjolska koja je izrijeком propisala rok od sedam dana). Ocjenjujući ta rješenja koja odgađaju odgovor na pitanja nakon završetka glavne skupštine, mora se primijetiti da ona ne slijede logiku svrhe prava na obaviještenost kao instrumentalnog prava. Postavlja se pitanje, ako je jedna od pretpostavki prava na obaviještenost vezanost uz dnevni red glavne skupštine, dovodi li se ova pretpostavka u pitanje odgađanjem odgovora nakon glavne skupštine. Kako će dioničaru služiti dobivena informacija o točki dnevnog reda ako je glasovanje o njoj već završeno? U biti, time se pravo na obaviještenost osamostaljuje te se gubi njegova veza s pravom glasa. Kao jedno od pitanja nameće se bi li davanjem odgovora *post festum* opala potreba za prisilnom regulacijom povrijeđenog prava na obaviještenost, bilo u smislu davanja naknadne obavijesti putem suda, bilo posezanjem za tužbom za pobijanje odluke glavne skupštine zbog nedostatne informiranosti?¹⁰⁵⁷ U jednom pogledu, to bi svakako mogla biti posljedica, no i dalje ostaje pitanje same svrhe prava na obaviještenost koja bi time bila izigrana. Opet, ne može se ispustiti iz vida činjenica da se prisilnim ostvarivanjem prava na obaviještenost ta obavijest dobiva naknadno, nakon što je glavna skupština završila, bez mogućnosti da to promijeni tijek rasprave i glasovanja. Jedino najradikalnije rješenje, uspješno pobijanje odluke glavne skupštine, vraća stvar

¹⁰⁵⁵ *Aktiebolagslag*, poglavlje 7., čl. 32.

¹⁰⁵⁶ *Aktiebolagslag*, poglavlje 7., čl. 33.

¹⁰⁵⁷ Nužno je ipak podsjetiti da bi odluku glavne skupštine mogli pobijati i oni dioničari koji nisu saznali za odgovore uprave nakon glavne skupštine, a na njoj su sudjelovali, prema pretpostavkama koje propisuje čl. 362., 1. i 2. st. ZTD-a.

na početak, na način da dobivena obavijest postaje podloga za odluku glavne skupštine, ovoga puta potpuno informacijski utemeljenu. No, parničenje dioničara i društva, osobito u postupcima pobijanja odluke glavne skupštine zbog informacijskog nedostatka, rješenje je koje bi trebalo izbjeći. Ne samo zbog troškova koje ti postupci nose za obje parnične stranke, već i zbog pravne nesigurnosti društva dok traje postupak. Zbog smanjenja broja sporova bilo bi korisno otvoriti i mogućnost davanja naknadnih odgovora. Ako bi se otvorila mogućnost naknadnog odgovora, tada bi prihvatljiv rok bio sedam dana, kao što je to, primjerice, propisala Španjolska. S druge strane, neka rješenja nacionalnih zakonodavaca predviđaju da društvo prije glavne skupštine može dati odgovor na pristigla pitanja, kada se odgovori daju najmanje dva dana (Italija), odnosno tri dana (Latvija) prije glavne skupštine. Ona se trebaju ocijeniti kvalitetnim i naprednim jer davanjem dioničarima odgovora na pitanje prije samog početka glavne skupštine otvara se prostor za dodatno, ali dostatno vrijeme u kojem mogu razmotriti dostavljene odgovore te na samoj glavnoj skupštini, ako to ocijene potrebnim, zahtijevati dodatna pojašnjenja dobivenih odgovora i/ili kvalitetnije raspravljati radi dosezanja najviše moguće razine informiranosti prije početka glasovanja o predloženim odlukama glavne skupštine. Kada bi trebalo izdvojiti najsveobuhvatnije rješenje, autorica bi se priklonila onom latvijskom koje izrijekom određuje oba roka, za postavljanje pitanja te za odgovore na njih, koji su u cijelosti obuhvaćeni razdobljem koji prethodi početku glavne skupštine. Konkretno, riječ je o roku od najmanje sedam dana prije održavanja skupštine za postavljanje pitanja o točkama koje su na dnevnom redu te roku od najkasnije tri dana prije održavanja glavne skupštine za davanje odgovora.

4.2.2. Priprema uprave radi davanja obavijesti

Osim što uprava pri ispunjavanju zahtjeva za obavještanjem mora osigurati da informacije koje dostavi dioničaru udovoljavaju traženoj razini kvalitete u smislu istinitosti, točnosti i preciznosti, bitno je i odrediti do kojeg opsega seže njihova obveza pripreme na davanje obavijesti.

Ispunjavanje obveze odgovaranja na pitanja zahtijevat će od uprave društva pripremu organizacijskih struktura prikladnih za osiguranje njihova redovitog i urednog ispunjavanja (prijem pitanja, priprema odgovora).¹⁰⁵⁸ Kako bi društvo bilo sposobno ispuniti dioničarev zahtjev

¹⁰⁵⁸ Pasquariello, C., op. cit., str. 111.

za obavještanjem, uprava je dužna odgovarajuće se pripremiti za postupanje na glavnoj skupštini u skladu sa standardom dobrog gospodarstvenika budući da mora biti sposobna dati ne samo odgovore na jednostavna pitanja koja ne zahtijevaju pripremu unaprijed, već i na one odgovore za koje je nužna prethodna priprema.¹⁰⁵⁹ U tom smislu Spolidoro ističe kako je talijanski sustav podnošenja pisanih pitanja unaprijed (kojim se ispunjava informacijska funkcija glavne skupštine) iznimno koristan upravo za pitanja na koja se odgovor ne može dati bez prethodnog istraživanja i pripreme.¹⁰⁶⁰ Njemačka je sudska praksa zauzela stajalište kako je dužnost uprave da daje informacije na glavnoj skupštini ograničena na informacije koje pravilno pripremljena i opremljena uprava može dati na glavnoj skupštini.¹⁰⁶¹ Pravna doktrina u sklopu pripreme za postupanje na glavnoj skupštini razlikuje dvije grupe obveza: pripremanje rada glavne skupštine te osiguranje opremljenosti na glavnoj skupštini.¹⁰⁶²

U sklopu obveze pripremanja rada glavne skupštine, uprava kao prvo treba odrediti dostatno rani početak zasjedanja glavne skupštine, kao i osigurati primjereni prostor u kojem će se održati glavna skupština. Druga je obveza pribavljanje ili omogućavanje brzoga pribavljanja potrebnih informacija koje bi fiktivni prosječni dioničar mogao zahtijevati na glavnoj skupštini, pri čemu su točke dnevnog reda (koji u pravilu određuje uprava) okvir kojeg se uprava mora pridržavati pri pripremi za davanje informacija.¹⁰⁶³

Kada je riječ o obvezi osiguranja opremljenosti na glavnoj skupštini, ona uključuje i osiguranje dostatnog osoblja i materijalnih resursa, što će upravi omogućiti brzo prikupljanje i obradu informacija koje zatraže dioničari.¹⁰⁶⁴ Stoga, u praksi nisu rijetki slučajevi da se na glavnim

¹⁰⁵⁹ Drnovšek, G., Priprava posloводства na uresničevanje delničarjeve pravice do obveščnosti, op. cit., u bilj. 62., str. 12.

¹⁰⁶⁰ Spolidoro, M., op. cit., str. 803.

¹⁰⁶¹ LG Frankfurt, 3-5 O 56/06 od 16. siječnja 2007.

¹⁰⁶² Ova, tzv. obveza opremanja utoliko je veća ako je društvo složenije u operativnom, pravnom ili kadrovskom smislu. Kubis koristi izraz *Ausstattungspflicht*. Ako se glavna skupština održava izvan sjedišta društva, tada se uprava oslobađa obveze, baš kao i kada se održavanje glavne skupštine produžava izvan uobičajenoga radnog vremena društva. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 93.

¹⁰⁶³ Drnovšek, G., Priprava posloводства na uresničevanje delničarjeve pravice do obveščnosti, op. cit., u bilj. 62., str. 12. Tako smatra i Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 92. Prema Poelzigu, uprava, u skladu s objašnjenjima zakonodavca i preporukom njemačkoga Kodeksa korporativnog upravljanja (*The Deutscher Corporate Governance Kodex*), mora uzeti u obzir trajanje redovne glavne skupštine (vidjeti *supra.*, str. 198., bilj. 804.-805.). Ako se pitanja ne mogu predvidjeti, nema potrebe za pripremom. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg.), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG, § 131, Rn. 215.1.

¹⁰⁶⁴ Potvrdio BGH, II ZR 143/58 od 7. travnja 1960., LG Frankfurt a.M., u presudi 3/4 O 68/06 od 22. studenog 2006. Vidjeti u: LG Frankfurt a.M.: Keine zeitliche Beschränkung für komplexe Auskunftsverlangen in einer Hauptversammlung, op. cit., str. 198.

skupštinama uspostavlja, tzv. *back office*¹⁰⁶⁵ te se unaprijed pripremaju opsežni popisi mogućih pitanja i izrađuju nacrti odgovora.¹⁰⁶⁶ Uprava je dužna osigurati raspoloživost svih članova uprave i drugih zaposlenika te dokumentacije (primjerice godišnja financijska izvješća društva za posljednje tri godine, važne ugovore i druge potrebne pravne akte i druge dokumente).¹⁰⁶⁷

Jedno od prijepornih pitanja odnosi se na stupanj pripreme koji uprava mora dosegnuti kako bi ispunila svoje dužnosti. Poelzig smatra kako će to ovisiti o gospodarskoj važnosti pojedine točke dnevnog reda i razini pozornosti koju uprava primjeni uoči glavne skupštine. Budući da ključne točke dnevnog reda (poput strukturnih mjera), obično imaju veći potencijal za raspravu, ovdje je potreban veći stupanj pripreme, kao i kada se prije glavne skupštine u raspravama na forumima ili najavama dioničara uoči važnost pojedinih točaka.¹⁰⁶⁸ Prema tome, glavna skupština mora biti osigurana osobljem i materijalnim resursima u granicama razumnosti, posebno uzimajući u obzir veličinu društva, važnost i prepoznatljivost relevantnih točaka dnevnog reda, strukturu dioničara i običaje u odgovarajućoj gospodarskoj grani. Stoga, opseg potrebnih materijalnih i ljudskih resursa ponajprije ovisi o određenom društvu i odgovarajućem dnevnom redu.¹⁰⁶⁹ Pritom,

¹⁰⁶⁵ Riječ je o organizaciji prikladne skupine osoba odgovarajućeg stručnog znanja te sposobnih poduprijeti upravu u ispunjavanju dioničarova zahtjeva za obavještenjem, koje mogu biti zaposlenici društva (primjerice, vodstvo), vanjski stručni savjetnici (primjerice revizori, posebni revizori ili pravni savjetnici). Drnovšek, G., Priprava posloводства na uredničenje delničarjeve pravice do obveščnosti, op. cit., u bilj. 62., str. 12

¹⁰⁶⁶ Za njemačko pravo vidjeti: Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 71.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 93.

¹⁰⁶⁷ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 216.; Drnovšek, G., Priprava posloводства na uredničenje delničarjeve pravice do obveščnosti, op. cit., u bilj. 62., str. 12.

¹⁰⁶⁸ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 215.-215.1. Kubis ističe kako na dužnost povećane razine pripreme mogu ukazivati rezultati rasprave na ranijim glavnim skupštinama, okolnosti na koje upućuju protuprijedlozi dioničara, kao i kritički izvještaji u tisku uoči održavanja glavne skupštine. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 92. Herrler također navodi da kritičko izvještavanje uoči održavanja glavne skupštine, točke dnevnoga reda glavne skupštine koje su osobito važne ili kontroverzne za raspravu na prijašnjim glavnim skupštinama, mogu povećati obveze uprave. Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 31. Ott kao individualne faktore prepoznaje, primjerice: odnos (ekonomskog) napora informacije i korist koju ona daje dioničaru; prethodno znanje uprave o relevantnoj temi; važnost određene složene teme za konkretno dioničko društvo; važnost budućih (strateških) mjera za društvo u pitanju; tržišni/industrijski standard pružanja odgovora – posebice u odnosu na način na koji bi izravni konkurenti riješili problem; sastav dioničara; učestalost pitanja dioničara koja se odnose na trenutne društvene okolnosti, poput pitanja zaštite okoliša i sl. Ott, C., op. cit., str. 379., Rn. 18. Za slovensko parvo, primjerice vidjeti: Drnovšek, G., Priprava posloводства na uredničenje delničarjeve pravice do obveščnosti, op. cit., u bilj. 62., str. 12.

¹⁰⁶⁹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 216. Siems u tom smislu ističe kako postoji obveza pripreme samo u ograničenom opsegu, jer bi se u suprotnom odstupilo od karaktera instituta prava dioničara na obavještenost kao prava ostvarenoga na glavnoj skupštini. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 62. Ono što se od razumnih članova uprave ne može očekivati je da tjedne prije održavanja glavne skupštine iscrpe na pripremu za

Ott smatra kako je primjereno smatrati da je kriterij razumnosti dosegnut ako uprava, unatoč pripremi i primjerenoj potpori u vidu materijalnih i ljudskih resursa, ne može dati dioničarima određene informacije na glavnoj skupštini. Kriterij razumnosti utvrđuje se u svakom slučaju uravnoteženjem interesa pojedinačnog dioničara za informacijama u odnosu na legitimne interese dioničkog društva.¹⁰⁷⁰

Prema tome, obveza davanja obavijesti ne prestaje ako uprava ne može prikupiti i dostaviti informacije ili to može učiniti uz nerazuman napor na glavnoj skupštini, ali bi to bila u stanju učiniti da se, uz razuman napor, za takvo pitanje odgovarajuće pripremila prije glavne skupštine. S druge strane, od uprave se ne može očekivati da će se pripremiti na sva moguća pitanja i da će uposliti nesrazmjerni broj osoblja i/ili materijalnih resursa.¹⁰⁷¹ Rasprava o obvezi pripreme uprave ukazuje na to da bi pravo na obaviještenost bilo obezvrijeđeno ako bi se uspješno mogla postaviti samo pitanja na koja se može odmah odgovoriti. Prema Siemsu, *de lege ferenda* rasprava o obvezi pripreme daje do znanja da se institut prava na obaviještenost temelji na pogrešnoj koncepciji. Ako se očekuje da uprava prije glavne skupštine prikupi potencijalno relevantne podatke, koji će se nakon toga objaviti na zahtjev dioničara, tada bi bilo prirodnije da se oni objave bez obzira na pitanja dioničara i datum održavanja skupštine.¹⁰⁷² Prema Siemsu, u okolnostima u kojima bi bilo omogućeno ostvarivanje prava na obaviještenost izvan glavne skupštine, uprava se ne bi morala suočavati s problemom pripreme za sva moguća pitanja na glavnoj skupštini, kao i s bojazni od potencijalnoga sudskog osporavanja odluke glavne skupštine kada oklijeva odgovoriti, što bi u konačnici također služilo povećanju pravne sigurnosti.¹⁰⁷³ Prema Poelzigu, iz obveze dioničara na lojalno postupanje može se izvesti obveza dioničara da unaprijed objavi pitanje. Pritom, neobična,

potencijalna pitanja te da zaposle golemo osoblje koje će ih savjetovati, čime bi se nesavjesno i nerazumno trošili resursi društva. Ott, C., op. cit., str. 380., Rn. 21.

¹⁰⁷⁰ Ott, C., op. cit., str. 380., Rn. 10., 23.-24. Tako smatraju i: Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 31.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 217. Kubis smatra da uprava neće povrijediti obvezu na pripremu kada je na glavnoj skupštini upućen takav zahtjev za informacijama koji ni uprava ni fiktivni prosječni dioničar nisu mogli razumno očekivati ili se odgovarajuće pripremiti na temelju prethodnoga znanja. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 92.

¹⁰⁷¹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 214. Odlukom LG Köln, 82 O 56/19 od 20. prosinca 2019. utvrđeno je da pravo na obaviještenost nije ograničeno samo na informacije koje su dostupne na *ad hoc* osnovi.

¹⁰⁷² Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 71.

¹⁰⁷³ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 11.

opsežna ili sadržajna pitanja koja zahtijevaju obradu i odgovarajuće vrijeme, moraju biti najavljena upravi prije glavne skupštine kako bi se ona mogla pripremiti za odgovor.¹⁰⁷⁴

4.3. Sudska zaštita povrijeđenoga prava dioničara na obaviještenost

U sljedećem će se poglavlju analizirati sredstva koja u osnovnom usporednopravnom uzorku stoje na raspolaganju dioničaru kojemu je povrijeđeno pravo na obaviještenost. Istražit će se sudska zaštita povrijeđenoga prava nalaganjem da se daju obavijesti, pri čemu je cilj utvrditi postupovne pretpostavke primjene instituta. Također će se istražiti parnični postupak pobijanja odluke glavne skupštine zbog informacijskog nedostatka kroz prizmu problema usporednog vođenja i završetka postupaka za zaštitu povrijeđenoga prava na obaviještenost. U proširenom usporednopravnom uzorku prikazat će se pregled odabranih načina zaštite povrijeđenog prava na obaviještenost.

4.3.1. Sudska zaštita nalaganjem društvu da se daju obavijesti dioničaru

Pravo dioničara na obaviještenost može biti povrijeđeno na različite načine, ponajprije ako na dioničarevo pitanje neopravdano nije odgovoreno, zatim ako mu je dana sadržajno nepotpuna ili netočna informacija, nadalje ako mu informacija nije bila dana u ispravnom obliku ili je dana prekasno.¹⁰⁷⁵ Instrument zaštite povrijeđenoga prava na obaviještenost zahtjev je koji dioničar upućuje sudu kako bi se donijela odluka mora li društvo dati obavijesti koje je tražio na glavnoj skupštini. Riječ je o institutu koji je zajamčen u hrvatskom, njemačkom te slovenskom pravu, iako je nužno primjetiti kako njegovo uređenje nije istovjetno.

Da bi se prema hrvatskom pravu ostvarila sudska zaštita, potrebno je podnijeti zahtjev nadležnom trgovačkom sudu na čijem se području nalazi sjedište društva koje je upisano u sudski registar.¹⁰⁷⁶ Nadležni je sud ovlašten donijeti odluku o tome mora li uprava dati obavještenja koja je od njih zatražio dioničar.

¹⁰⁷⁴ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 217.

¹⁰⁷⁵ Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 56

¹⁰⁷⁶ Uređeno čl. 288. ZTD-a.

Prema njemačkom pravu, pravo na obaviještenost štiti se i sudskom odlukom o pravu dioničara da zahtijeva obavijesti, što je zajamčeno čl. 132. AktG-a.¹⁰⁷⁷ Cilj je odredbe čl. 132. AktG-a omogućiti ubrzanu pravnu zaštitu, odnosno pomoći dioničaru koji postavlja pitanje da se ubrzano donese odluka o tome je li njegov informacijski zahtjev bio utemeljen.¹⁰⁷⁸

S druge strane, slovensko pravo ZGD-1 vrlo općenito uređuje sudski postupak davanja obavijesti dioničaru.¹⁰⁷⁹ Podgorelec smatra kako predmetna odredba potvrđuje pravni interes za vođenje ovog postupka koji bi se, da nije navedene odredbe, morao dokazivati, točnije dioničar bi tada morao dokazivati postoji li uopće njegov pravni interes za sudskom zaštitom.¹⁰⁸⁰ Odluka suda o pravu na obaviještenost (*Sodna odločodba o pravici do obveščenosti*) uređena je čl. 306. ZGD-1 koji jedino propisuje kako odluku o tome mora li uprava dati tražene obavijesti donosi sud na prijedlog dioničara. Podgorelec smatra kako je važnost takve odredbe na prvi pogled dvojben jer bi dioničar mogao zatražiti sudsku zaštitu svojih individualnih članskih prava i bez izričite zakonske odredbe.¹⁰⁸¹ Uvjet za ostvarivanje prava dioničara je da je on pravilno postavio zahtjev na glavnoj skupštini te da je zatražio podatke koji se odnose na poslove društva koji su potrebni za procjenu točaka koja su bila na dnevnom redu glavne skupštine, ali uprava nije udovoljila

¹⁰⁷⁷ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 172.

¹⁰⁷⁸ Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 132., Rn. 1.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 77., AktG § 132, Rn. 1.; Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 132, Rn. 2.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 1. Također je ovaj postupak lakši i jeftiniji za ostvarivanje prava na obaviještenost. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 132, Rn. 3.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 2.

¹⁰⁷⁹ Iako čl. 306. ZGD-1 određuje samo da sud odlučuje na prijedlog dioničara mora li uprava dati informacije, usporedno zakonodavstvo, poput hrvatskoga ZTD-a i njemačkog AktG-a, sadrži detaljnije postupovne odredbe. Prema tome, ZGD-1 ne obuhvaća odredbe o mjesnoj nadležnosti suda, vremenskom ograničenju za podnošenje zahtjeva, vrsti postupka i stvarnoj nadležnosti, pitanju troškova postupka, utvrđivanju vrijednosti spora. Vidjeti: Senčur Darja, Pravica delničarja do tožbe, Podjetje in delo, vol. 21, br. 5-6(1995), str. 655-664., v. II. POSAMEZNE VRSTE TOŽB, 2. Tožbe na uveljavitev sodelovalnih pravic. Podgorelec je još prije gotovo dva desetljeća predvidio da se očekuje da će u svakodnevnoj poslovnoj praksi biti sporova između uprave i dioničara, posebice u vezi s pitanjima o tome kada su dioničaru potrebne neke informacije za procjenu teme dnevnog reda glavne skupštine, kao i o pitanjima opravdanosti odbijanja zahtjeva za podacima, osobito točke 1. i 3. e st. 2. čl. 305. ZGD-1. Stoga će stajališta sudske prakse u budućnosti dati veći doprinos razvoju navedenoga instituta. Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 229.

¹⁰⁸⁰ Podgorelec, Peter, Informacijske pravice družbenikov, Ljubljana, GV založba, 2007., str. 117.

¹⁰⁸¹ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 224., Tako i Podgorelec, P., Informacijske pravice družbenikov, op. cit., u bilj. 1080., str. 117. Zbog važnosti prava na informaciju, Senčur smatra kako ne čudi što zakon ne samo da određuje opseg ovoga prava, već i izričito predviđa mogućnost sudske zaštite u slučaju njegova kršenja. Senčur, D., op. cit., v. II. POSAMEZNE VRSTE TOŽB, 2. Tožbe na uveljavitev sodelovalnih pravic.

njegovu zahtjevu.¹⁰⁸² Postavlja se pitanje ima li smisla naknadno dobiti obavijesti ako je ona nužno vezana za točku dnevnoga reda glavne skupštine društva. S tim u vezi, ako je o točki dnevnog reda već donesena odluka glavne skupštine, tada se postavlja pitanje koju korist od toga ima dioničar. Ako to ima smisla, tada dioničar može zatražiti obavijest bez obzira na to, jer osim što možda kroz pravo na obaviještenost želi utjecati na ishod glasovanja, dioničar može na temelju te obavijesti donijeti odluku da će napustiti društvo, odnosno prodati dionice. Tako da za njega ta obavijest može imati smisla i bez da je dobivena prije glasovanja, tj. naknadno. Time se dovodi u pitanje teza da je pravo na obaviještenost u osnovnom uzorku opravdano tijesno povezana s točkom dnevnog reda glavne skupštine, jer naknadno dobivena obavijest neće utjecati na već donesenu odluku glavne skupštine.

4.3.1.1. Postupovne pretpostavke: nadležnost i postupak

U tekstu koji slijedi namjeravaju se ispitati razlike u postupovnim pretpostavkama sudskog ostvarenja prava na obaviještenost u osnovnom usporednopravnom uzorku.

Prema hrvatskom ZTD-u, dioničar kojem je povrijeđeno pravo na obaviještenost mora podnijeti zahtjev nadležnom trgovačkom sudu na čijem se području nalazi sjedište društva koje je upisano u sudski registar kao isključivo nadležnom sudu.¹⁰⁸³ Propisan je prekluzivni rok od 15

¹⁰⁸² Podgoršek, Bojan, Praktični vidiki in problemi izvedbe skupščine d.d. – notarski pogled, *Podjetje in delo*, vol. 35, br. 6/7(2009), str. 1091-1098., str. 1097. Slovenska je sudska praksa potvrdila da sadržajno predmet podnesenog zahtjeva sudu mora biti traženje odgovora koji je uprava uskratila tako da u izvanparničnom postupku prema čl. 306. ZGD-1 sud odlučuje samo o tome je li uprava društva opravdano odbila (na glavnoj skupštini) dostaviti potrebne podatke dioničaru. Vidjeti: VS u Kopru, VSK sklep Cpg 47/2015 od 20. svibnja 2015.

¹⁰⁸³ Čl. 288. (1) ZTD u vezi s čl. 40. ZTD-a. Osim u ovom slučaju, ZTD ni je u jednom drugom ne utvrđuje isključivu nadležnost trgovačkog suda u izvanparničnim postupcima. Dika, Mihajlo, *Trgovački statusni izvanparnični postupci, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse (građansko i trgovačko pravo u praksi)*, br. 2, 1995., str. 73-103., str. 73-74. VTSRH je u presudi Pž-195/04 od 10. veljače 2004. godine utvrdio kako odredba kojom je čl. 40. ZTD-a propisana nadležnost suda ne znači i isključivu nadležnost, već će to biti slučaj samo ako se takva nadležnost izričito propiše kao isključiva. Vidjeti: Barbić, Jakša, *Tužba za pobijanje odluke glavne skupštine dioničkog društva: neka odabrana pitanja*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 63, br. 3-4, (2013), str. 493-522., str. 494., fn. 1. VTSRH je tako u presudama Pž-3041/18 od 28. svibnja 2018. Pž-3251/18 od 22. svibnja 2018. potvrdio da se sudski postupak za davanje obavijesti može voditi protiv dioničkog društva od sistemskog značaja za Republiku Hrvatsku protiv kojeg je donesena mjera izvanredne uprave sukladno sa Zakonom o postupku izvanredne uprave u trgovačkim društvima od sistemskog značaja za Republiku Hrvatsku, *Narodne novine*, 32/17 (u daljnjem tekstu: ZPIUTD). Naime, iako je odredbom čl. 41. st. 1. ZPIUTD-a propisano da od dana otvaranja postupka izvanredne uprave do njegova završetka nije dopušteno pokretanje parničnih, ovršnih i postupaka osiguranja kao niti postupaka izvansudske naplate, protiv dužnika i njegovih ovisnih i povezanih društava, namjera zakonodavca nije bila „prekinuti“ sve postupke koji se vode ili bi se mogli provesti protiv dužnika (osim postupaka iz radnih odnosa), već samo predmetne postupke radi imovinskopravnih tražbina čije će namirenje biti predmetom nagodbe između dužnika i vjerovnika. Stoga, ovaj zahtjev

dana koji počinje teći od dana kada je održana glavna skupština na kojoj je dioničaru odbijeno davanje obavještenja.¹⁰⁸⁴ Istim je člankom određeno da se odluka suda o pravu dioničara da budu obaviješteni mora donijeti u izvanparničnom postupku, zbog čega se neće sazivati nova glavna skupština na kojoj će se dati obavijest, već će se ona dati izvan nje.¹⁰⁸⁵,¹⁰⁸⁶ Riječ je o onim situacijama koje su pokrivena proširenim pravom na obaviještenost kada je nekome u njegovu svojstvu dioničara dana obavijest izvan glavne skupštine. Ako je obavijest dana izvan glavne

dioničara za ostvarivanje prava na obaviještenost ne predstavlja imovinskopravnu tražbinu, već izvanparnični postupak koji ne dovodi do naplate tražbine predlagatelja.

¹⁰⁸⁴ Čl. 288. (2) ZTD-a. VTSRH, Pž-1868/07-3 od 8. lipnja 2007. odlučivao je o pravodobnosti podnesenoga zahtjeva u smislu odredbe čl. 288. (2) ZTD-a, kao i u smislu odredbe čl. 112. (4) ZPP-a (Zakon o parničnom postupku, SL SFRJ, br. 4/77., 36/77., 6/80., 36/80., 43/82., 69/82., 58/84., 74/87., 57/89., 20/90., 27/90., 35/91., i Narodne novine, br. 53/91., 91/92., 58/93., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 02/07., 84/08., 96/08., 123/08., 57/1.1, 148/11., 25/13., 89/14., 70/19., 80/22., 114/22.) (u daljnjem tekstu: ZPP) kojom se propisuje način računanja rokova te je potvrđeno da je bio pravodoban budući da je podnesen posljednjeg, odnosno petnaestog dana od dana održane glavne skupštine predloženika na kojem je uprava uskratila obavijesti. VTSRH je u više postupaka potvrdio da ZTD sadrži izričite rokove u kojima dioničari moraju poduzeti određene radnje upravo zbog pravne sigurnosti, zbog čega je dioničar obavezan poduzeti radnje u zakonom predviđenom roku, jer u protivnom gubi pravo na pokretanje određenog postupka. VTSRH, Pž-3251/18 od 22. svibnja 2018.; VTSRH, Pž-3041/18 od 28. svibnja 2018.; TS u Zagrebu, R1-256/2018 od 22. listopada 2018.

¹⁰⁸⁵ Čl. 288. (3) ZTD-a. Predviđeno Novelom ZTD-a iz 2003. godine (NN 118/03). Vidjeti: Tako i Franjić, V., op. cit., str. 8., fn. 12. ZTD izrijekom u čl. 40. (2) propisuje da se u stvarima iz čl. 288. odlučuje u izvanparničnom postupku, stoga podnošenje tužbe s istim zahtjevom u parničnom postupku ne bi bilo dopušteno. Jednako Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 543. O nekim aspektima izvanparničnih postupaka prema ZTD-u vidjeti: Miladin, Petar, Poredbenopravna analiza izvanparničnog postupka u Zakonu o trgovačkim društvima i prijedlozi de lege ferenda, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 62, br. 1-2(2012), str. 589-634.

¹⁰⁸⁶ U hrvatskom pravnom sustavu izražen je problem uređenja izvanparničnog postupka. Prema Nacrtu prijedloga iskaza o procjeni učinaka propisa za nacrt prijedloga Zakona o izvanparničnom postupku, Ministarstvo pravosuđa, Uprava za građansko, trgovačko i upravno pravo, Zagreb, 2015., dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=1423> (27.10.2021.), istaknuto je kako je hrvatsko izvanparnično pravo “nedostatno pravno uređeno i pravno šaroliko” zbog nedostatnih pravnih izvora te opsežne, raznolike pravne materije i nejednakoga vremenskog nastanka raznovrsnih pravnih izvora. U tom je smislu nužno istaknuti kako su u hrvatskom pravnom sustavu i dalje u uporabi pravna pravila Zakona o vanparničnom postupku za Kraljevinu Jugoslaviju, Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 45-175/1934 (u daljnjem tekstu: ZVP 1934) na temelju Zakona o načinu primjene pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. godine, Narodne novine, br. 73/91., koja se primjenjuju u nekim slučajevima. Uz to, veliki broj hrvatskih zakona koji su primarno materijalnopravno karaktera obuhvaćaju i postupovne odredbe, pa tako i ZTD. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=1423> (15.09.2021.). Maganić, kao dodatan problem izvanparničnog postupovnog prava vidi i u supsidijarnoj primjeni pravila ZPP-a. Maganić, Aleksandra, Novi pravci reforme izvanparničnog prava u Republici Hrvatskoj, u: Čizmić Jozo, ... [et al.] (ur.), Zbornik Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća Sveučilište u Splitu, Split, Pravni fakultet, 2015., str. 147-172., str. 149. Dika kao jedan od problema koji se javlja zbog ograničenog uređenja ZTD-a kada je riječ o posebnostima postupka u trgovačkim statusnim stvarima koji su čl. 40. (2) ZTD-a određeni kao izvanparnični, identificira dvojbu koji bi izvori izvanparničnoga postupovnog prava trebali poslužiti kao supsidijaran izvor, točnije je li riječ o pravilima ZVP 1934., pravilima Zakona o sudskom registru, Narodne novine, br. 1/95., 57/96., 1/98., 30/99., 45/99., 54/05., 40/07., 91/10., 90/11., 148/13., 93/14., 110/15., 40/19. (u daljnjem tekstu: ZSR) ili pravilima ZPP-a. Dika zaključuje kako bi odgovor na to pitanje dao i odgovor na pitanje sadržaja općih pravila trgovačkog statusnog izvanparničnog postupovnog prava, odnosno onih pravnih pravila koja bi bilo potrebno primijeniti u stvarima za koje ZTD propisuje da se rješavaju u izvanparničnom postupku, između ostalog i sudske zaštite prava na obaviještenost dioničara društva. Vidjeti: Dika, M., op. cit., str. 73-77.

skupštine, interesi ostalih dioničara bit će zaštićeni upravo zahvaljujući institutu proširenog prava na obaviještenost. ZTD ga određuje hitnim postupkom te je protiv odluke trgovačkog suda dopuštena žalba u roku od osam dana koja ne zadržava izvršenje, a o kojoj je sud drugoga stupnja dužan odlučiti u roku od trideset dana.¹⁰⁸⁷ U odnosu na pitanje uređenje troškova u hrvatskom pravnom poretku, odredba čl. 288. (1) ZTD-a izrijekom ovlašćuje sud da odluči po slobodnoj ocjeni.¹⁰⁸⁸

Prema njemačkom pravu, propisana je isključiva nadležnost njemačkoga Regionalnog suda (*Landgericht*) te mjesna nadležnost suda na čijem području društvo ima sjedište.¹⁰⁸⁹ Primjenjuju se postupovna pravila u obiteljskim stvarima i postupcima dobrovoljne nadležnosti, odnosno izvanparnični postupak propisan njemačkim Zakonom o postupku u obiteljskim i izvanparničnim stvarima (u daljnjem tekstu: FamFG).¹⁰⁹⁰ Dioničar treba podnijeti zahtjev u prekluzivnom roku od dva tjedna nakon glavne skupštine na kojoj je njegov zahtjev odbijen ili su mu dane netočne informacije.¹⁰⁹¹ Za razliku od hrvatskoga prava u kojem je žalba dopuštena, u njemačkom se pravu žalba može podnijeti samo ako je to regionalni sud (*Landgericht*) dopustio svojom odlukom.¹⁰⁹² Ako se žalba ocijeni dopustivom, ona se treba podnijeti u roku od mjesec dana, a rok počinje teći

¹⁰⁸⁷ Čl. 40. (3 i 4) ZTD-a. Prema čl. 24. Zakona o sudovima, Narodne novine, br. 28/13., 33/15., 82/15., 82/16., 67/18., 126/19., 130/20. o žalbama protiv odluka koje su u prvom stupnju donijeli trgovački sudovi odlučuje VTSRH.

¹⁰⁸⁸ VTSRH, Pž-617/16 od 3. veljače 2016. potvrdio je da u izvanparničnom postupku koji se provodi sukladno s odredbom čl. 40. (2) ZTD-a, a po pravilima propisanim ZVP 1934, sukladno s odredbom paragrafa 20. troškove postupka snosi stranka u čijem je interesu postupak proveden, konkretno žalitelj kao podnositelj zahtjeva. Nema potrebe za odgovarajućom primjenom ZPP-a u odnosu na one situacije koje su uređene ZVP 1934.

¹⁰⁸⁹ Čl. 132. (1) AktG-a. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 4.-5. Ako postoji odjel za trgovačka pitanja, funkcionalna je nadležnost na njemu. Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 132., Rn. 3.

¹⁰⁹⁰ AktG u čl. 132. (3) izrijekom propisuje kako se na sudski postupak o pravu na obaviještenost primjenjuje *mutatis mutandis* odredba čl. 99. AktG-a, st. (1) i (3), 1. i 2. rečenica te 4. do 6. rečenica, kao i st. (5), 1. i 3. rečenica. FamFG je *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit vom 17. Dezember 2008 (BGBl. I S. 2586, 2587), das zuletzt durch Artikel 45 des Gesetzes vom 10. August 2021 (BGBl. I S. 3436) geändert worden ist*. Siems smatra kako izbor izvanparničnog postupka ne treba shvatiti kao pitanje pravnog postupka, već primjenjivih proceduralnih pravila. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 6. Tako i Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg.), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 132, Rn. 8.

¹⁰⁹¹ Čl. 132. (2) AktG-a. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg.), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 132, Rn. 18. Prema Siemsu, povrat u prijašnje stanje nije moguće. Za izračunavanje roka primjenjuje se čl. 187. (1) i čl. 188. (2) BGB-a. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 11.; Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 132., Rn. 7.

¹⁰⁹² Druga rečenica čl. (3) 132. AktG-a. Prva rečenica st. 3. tako propisuje kako regionalni sud (*Landgericht*) odlučuje na temelju obrazložene odluke suda o pravu na obaviještenost dioničara, dok je 2. rečenicom propisano kako se žalba podnosi protiv odluke regionalnog suda. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 20. Odgovarajuće će se primijeniti čl. 70. (2) FamFG-a koji propisuje kako će se žalba dopustiti u dva slučaja: ako je riječ o iznimno važnom slučaju ili ako daljnja primjena zakona ili osiguranje jedinstvene sudske prakse, odnosno jedinstvenosti u primjeni prava zahtijeva odluku drugostupanjskog suda.

od dostave odluke pisanim putem.¹⁰⁹³ Viši je regionalni sud (*Oberlandesgerichte* – OLG) nadležan za odlučivanje o žalbama protiv odluka regionalnih sudova.¹⁰⁹⁴ Sud prema slobodnoj ocjeni odlučuje o naknadi troškova postupka.¹⁰⁹⁵ Dakle, postavlja se pitanje koje je rješenje naprednije. S obzirom na to da je riječ o pravu koje je za dioničara temeljeno važno jer služi kao instrument kojim stječe informacije o poslovima društva koje će koristiti za odlučivanje na glavnoj skupštini, mišljenje je autorice da je iznimno bitno da dioničar ima pristup sudskoj zaštiti, koja svakako mora uključivati i pravo da viši sud uvijek odluči je li prvostupanjski donio ispravnu odluku o njegovu pravu na obaviještenost. Prema procjeni autorice, njemačko rješenje o tome da drugostupanjski sud mora odlučiti o dopustivosti pravnoga lijeka protiv odluke prvostupanjskog suda o pravu na obaviještenost vrlo je ograničavajuće, te se stoga hrvatsko rješenje u ovom slučaju ocjenjuje boljim.

U slovenskom pravu, čl. 306. ZGD-1 ne daje odgovor na pitanje stvarne i mjesne nadležnosti suda niti vrste postupka u kojem će sud donijeti odluku o pravu na obaviještenost. No, čl. 50. ZGD-1 (*zadeve, o katerih sodišče odloča v nepravdnem postopku*) propisuje slučajeve u kojima sud odlučuje u izvanparničnom postupku, a među kojima se nalazi i odluka o pravu dioničara na obaviještenost.¹⁰⁹⁶ Za odlučivanje o tim stvarima primjenjuje se zakon koji uređuje izvanparnični postupak, osim ako drugim stavkom nije drukčije određeno.¹⁰⁹⁷ Stvarnu nadležnost

¹⁰⁹³ Čl. 63. FamFG-a. Četvrta rečenica čl. 132. (3). AktG-a propisuje kako se žalba može podnijeti samo podnošenjem žalbenoga pisma koje je potpisao odvjetnik. Prema Siemu, zahtijeva se odvjetnik kao punomoćnik. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 21. Kubis navodi kako žalbu mora potpisati odvjetnik, ali ju on ne mora nužno i sastaviti. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 77., AktG § 132, Rn. 41.

¹⁰⁹⁴ Čl. 119. (1) br. 2 GVG-a. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 20.

¹⁰⁹⁵ Čl. 132. (5) AktG-a.

¹⁰⁹⁶ Sve do izmjena i dopuna ZGD-1 iz 2001. godine (ZGD-F), ZGD nije uređio sudsku realizaciju ovih materijalna prava. Već pri izradi teksta ZGD-a 1993. godine, predstavnici pravosuđa istaknuli su kako bi za pojedinačne vrste predmeta o kojima će sud odlučivati na temelju ZGD-a bilo primjerenije odrediti da sud odlučuje o njima po pravilima izvanparničnog postupka. Međutim, zakonodavac tada nije prihvatio te prijedloge te je naveo kako će, ovisno o prirodi predmeta, biti potrebno procijeniti o kojem se postupku radi. Budući da ZGD (prije izmjene i dopune ZGD-F) nije predvidio da se u bilo kojem predmetu za koje je sud nadležan odlučiti prema ovom Zakonu treba odlučivati u izvanparničnom postupku (usp. st. 1. čl. 1. ZNP-a), sud je o tim stvarima u izvanparničnom postupku odlučio samo ako se, s obzirom na njihovu prirodu, nisu mogli razmatrati u parničnom postupku (st. 2. čl. 1. ZNP-a). Vidjeti: Plavšak, Nina, ZGD in sodišča: Nova ureditev nepravdnih postopkov v Zakonu o gospodarskih družbah, Podjetje in delo, vol. 27, br. 6-7(2001), str. 787-793., v. 3. Razmejitev med pravnim in nepravdnim postopkom

¹⁰⁹⁷ Čl. 52. ZGD-1 (*posebne določbe o postopku*). Novi slovenski Zakon o izvanparničnom postupku (Zakon o nepravdnem postopku, Uradni list RS, št. 16/19) (u daljnjem tekstu: ZNP Slovenije), ali i onaj raniji (Zakon o nepravdnem postopku, Uradni list SRS 30/86, 20/88, Uradni list RS 87/02, 131/03, 77/08), propisivali su da će se odredbe zakona o izvanparničnom postupku primjenjivati uvijek kada je izrijekom propisano da se određena stvar riješava u takvom postupku, ali i u svim onim slučajevima za koje zakon izričito ne propisuje da se razmatraju u

ima okružni sud.¹⁰⁹⁸ Odgovor na pitanje mjesne nadležnosti suda za donošenje odluke o pravu dioničara na obaviještenost daje odredba čl. 3. st. 8. ZGD-1 (*pojmi*) koja definira pojam *suda* kao mjesno nadležan sud u sjedištu trgovačkog društva ili poduzetnika, osim ako zakonom nije drukčije određeno. Člankom 6. ZVP-a Slovenije zajamčena je hitnost postupanja u izvanparničnim postupcima. Člankom 52. ZGD-1 propisano je kako sud mora o prijedlogu kojim se zahtijeva davanje obavijesti odlučiti u roku od pet dana od njegova primitka, budući da je sudska zaštita materijalnih prava učinkovita samo ako je razumno brza. Propisivanje konkretnoga roka u kojem sud mora odlučiti o prijedlogu dioničara o njegovu pravu na obaviještenost svakako je dobrodošla temeljna razlika u odnosu na hrvatsko pravo koje u čl. 40. ZTD-a propisuje samo kako je ovaj izvanparnični postupak hitan što se procjenjuje u konkretnom slučaju.¹⁰⁹⁹ Rok za žalbu na rješenje po kojem sud odlučuje o pravu dioničara na obaviještenost je tri dana od dostave rješenja, a žalba ne zadržava izvršenje (čl. 52. (2) ZGD-1).¹¹⁰⁰ Predlagateljeve troškove snosi društvo, osim ako zakonom nije drukčije određeno (čl. 52. ZGD-1). Uočeno je da ZGD-1 ni u odredbi čl. 306., ni u drugim odredbama, ali niti ZNP Slovenije niti ZPP Slovenije ne propisuju rok u kojem je dioničar dužan pokrenuti postupak pred sudom, kao što je to slučaj s odnosnom hrvatskom te njemačkom odredbom koje propisuju rok od 15 dana, odnosno dva tjedna od završetka glavne skupštine na kojoj je odbijeno dati obavještenje dioničaru.

Dakle, sva tri nacionalna zakonodavca propisuju kako sud odluku o pravu dioničara na obaviještenost donosi samo na njihov zahtjev, odnosno prijedlog.¹¹⁰¹ Prema tome, pitanje je može li od suda zahtijevati donošenje odluke o davanju obavijesti svaki dioničar ili taj dioničar mora

izvanparničnom postupku, ali se oni, s obzirom na njihovu prirodu, ne mogu razmatrati ni u jednom drugom postupku (čl. 1. st. 2. ZNP Slovenije).

¹⁰⁹⁸ Čl. 51. ZGD-1 (*okružno sodišče*).

¹⁰⁹⁹ Plavšak, N., op. cit., 3. RAZMEJITEV MED PRAVDNIM IN NEPRAVDNIM POSTOPKOM.

¹¹⁰⁰ Budući da se primjenjuju odredbe ZVP Slovenije, u odnosu na žalbeni postupak primjenjuje se čl. 36. (slo. *odločanje o pritožbi*) koji propisuje kako o žalbi odlučuje drugostupanjski sud. Kako su sukladno s čl. 10. ZVP Slovenije za rješavanje u izvanparničnim postupcima u prvom stupnju nadležni okružni sudovi (slo. *okružno sodišče*), za rješavanje u drugom stupnju i odlučivanju o žalbama protiv odluka prvog stupnja o pravu na obaviještenost nadležni su viši sudovi (slo. *višja sodišča*) koji su sukladno s čl. 34. ZPP Slovenije (slo. *višja sodišča*) ovlašteni odlučivati o žalbama protiv odluka okružnih sudova.

¹¹⁰¹ Čl. 288. (1) ZTD-a, čl. 132. (1) AktG-a (njem. *entscheidet auf Antrag ausschließlic*), čl. 306. ZGD-1 (slo. *sodišče na predlog delničarja odloča o tem, ali mora poslovodstvo dati podatke*). Siems smatra da je davanje punomoći za podnošenje zahtjeva načelno moguće, ali se ne može implicitno pretpostaviti punomoć koja je dana za postupanje u sklopu čl. 131. AktG-a. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 7. U tom smislu Kubis napominje da ta punomoć mora izričito uključivati ovlast na podnošenje zahtjeva te ne bi bilo dostatno samo ovlaštenje za ostvarivanje prava dioničara na glavnoj skupštini, a još manje samo punomoć za glasovanje. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 77., AktG § 132, Rn. 12.

ispunjavati određene pretpostavke kako bi bio kvalificiran i ovlašten na poduzimanje te radnje. Ako je primjerice dioničar koji je zatražio obavijest koja mu je odbijena na glavnoj skupštini, tijekom trajanja postupka prestao biti dioničarem toga društva, nakon prestanka članstva u društvu prestaje i njegovo pravo zahtijevati da sud odluči o obvezi uprave da mu daju obavijest. Također, njegov pravni položaj ne prelazi na stjecatelja dionice.¹¹⁰² Status dioničara svakako mora biti u vrijeme održavanja glavne skupštine kada je postavljen zahtjev za informacijama, pri podnošenju zahtjeva sudu te sve do završetka toga sudskog postupka, odnosno tijekom čitavoga postupka, pa sve do pravomoćnosti odluke kojom je odlučeno o njegovu pravu na obaviještenost.¹¹⁰³ Prema hrvatskom (čl. 288. (2) ZTD-a) te njemačkom (čl. 132. (2) AktG-a) pravu, dioničari koji su aktivno legitimirani na podnošenje zahtjeva sudu o ostvarivanju prava na obaviještenost dijele se u dvije kategorije kojima je zajednički preduvjet da to pravo mogu ostvarivati jedino ako su sudjelovali na glavnoj skupštini ili ako je sudjelovala osoba koja je zastupala dioničara.¹¹⁰⁴ U prvoj je skupini riječ o dioničaru koji je zatražio obavještenje, ali mu ono nije dano, pri čemu je dostatno da je takvu obavijest zatražio, što ne mora biti utvrđeno u zapisniku s glavne skupštine.¹¹⁰⁵ U drugoj skupini nalazi se dioničar koji je prisustvovao glavnoj skupštini te je na zapisnik izjavio protivljenje odluci koja je donesena o točki dnevnoga reda na koju se odnosi obavještenje.¹¹⁰⁶

¹¹⁰² Barbić, J., *Pravo društava*, op. cit., u bilj. 36., str. 543. Isto smatra i Polezig koji navodi da kada bi dioničar prodao svoje dionice prije podnošenja zahtjeva sudu za realizaciju prava na obaviještenost, tada ni prethodni ni novi dioničar ne bi mogli uspješno podnijeti takav zahtjev. U slučaju smrti dioničara nakon završetka glavne skupštine, pravo na podnošenje zahtjeva prenosi se na nasljednika. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 132, Rn. 10.

¹¹⁰³ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 132, Rn. 10.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 8.

¹¹⁰⁴ Za hrvatsko pravo: Barbić, J., *Pravo društava*, op. cit., u bilj. 36., str. 542. Za njemačko pravo: Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 132, Rn. 11.; Drinhausen, F., u: Hölter, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 132., Rn. 6. U predmetu VTSRH, Pž-2510/05 od 10. ožujka 2008., zahtjev je postavio dioničar kojem je uprava predloženika na glavnoj skupštini odbila dati obavještenja o poslovima društva; odnosno uprava nije dala zatražene obavijesti, odnosno dala ih je nepotpune. Tako i VTSRH, P-5752/19 od 17. listopada 2019.; Pž-1868/07-3 od 8. lipnja 2007. te P-6883/18 od 7. prosinca 2018.

¹¹⁰⁵ Prema hrvatskom pravu, iako je dioničaru omogućeno da sukladno s odredbom čl. 287. (4) ZTD-a zatraži da se u slučaju uskrate obavijesti njegovo pitanje i razlog uskrate unesu u zapisnik o radu glavne skupštine, nepostupanje po navedenom ne dovodi do pravne i faktične nemogućnosti korištenja pravnim sredstvom sudske zaštite prava na obaviještenost, budući da se okolnost da je dioničar zatražio obavijest, ali mu je ona uskraćena, može dokazivati drugim sredstvima (primjerice svjedocima), a ne samo utvrđenjem u zapisniku, što je i potvrđeno sudskom praksom (VTSRH, Pž-1378/08 od 12. ožujka 2008.). Prema njemačkoj se pravnoj doktrini napominje da je za podnošenje učinkovitoga zahtjeva za obavještenjem na glavnoj skupštini društva dostatno da dioničar samo usvoji i preuzme pitanje drugog dioničara, jer bi ponavljanje pitanja predstavljalo nepotreban formalizam. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 9.

¹¹⁰⁶ Za hrvatsko pravo: Barbić, J., *Pravo društava*, op. cit., u bilj. 36., str. 542.; Slakoper, Z., Buljan, V., op. cit., str. 309.; Parać, Z., op. cit., str. 133. Potvrđeno odlukama TS u Zagrebu, R1-186/2019 od 26. srpnja 2019. te TS u Zagrebu, R1-256/2018 od 22. listopada 2018. Za njemačko pravo: Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler,

Izmjenama AktG-a iz 2022. godine kojima je uvedena mogućnost održavanja virtualne glavne skupštine dopunjena je odredba o aktivnoj legitimaciji na virtualnoj glavnoj skupštini. Pravo podnijeti zahtjev sudu imaju dioničari koji su prava ostvarivali elektroničkim putem: oni dioničari kojima nisu dostavljeni traženi podatci te svaki dioničar koji je putem elektroničke komunikacije izjavio prigovor ako je o točki dnevnog reda na koju se odnosi informacija donesena odluka.¹¹⁰⁷ U odnosu na pitanje pasivne legitimacije, zahtjev mora biti usmjeren protiv dioničkog društva koje zastupa isključivo uprava, a ne protiv uprave koja je odbila obavještenje.¹¹⁰⁸ U slovenskom pravu, iako ZGD-1 aktivnu legitimaciju za pokretanje predmetnog izvanparničnog postupka izričito ne propisuje, slovenska pravna doktrina predlaže da bi se u slovensko pravo trebala unijeti odredba koja je ista onoj u njemačkom pravu.¹¹⁰⁹ Podgorelec također napominje da slovenskom zakonu nedostaje izričita zakonska odredba o bilježenju prigovora u zapisniku kao formalne procesne pretpostavke za ostvarivanje sudske zaštite prema čl. 306. ZGD-1 od drugoga dioničara.¹¹¹⁰ Za razliku od podizanja tužbe za pobijanje odluke glavne skupštine zbog povrede prava dioničara na obavještenost, dioničar koji namjerava pokrenuti izvanparnični postupak za davanje obavijesti nije obvezan najaviti takvo postupanje na glavnoj skupštini društva.¹¹¹¹

Kada nadležni sud udovolji zahtjevu dioničara, obavijest se daje i izvan glavne skupštine.¹¹¹² Prema tome, dioničar ne mora čekati sazivanje i održavanje naredne glavne skupštine na kojoj bi mogao dobiti informacije, već on to svoje pravo može ostvariti i izvan glavne skupštine. Svaka suprotna odredba bila bi neprimjerena jer bi se time dioničar doveo u još

Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 132, Rn. 13.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 9.

¹¹⁰⁷ Vidjeti čl. 132. (2) AktG-a prema stanju od kolovoza 2022.

¹¹⁰⁸ Za hrvatsko pravo: Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 542.; Franjić, V., op. cit., str. 8. VTSRH, Pž-192/07 od 13. veljače 2007. potvrdio je da kao protivna stranka ne može biti naznačena uprava društva predlagatelja jer ona nema pravnu osobnost, ali se u izrijeci rješenja može davanje obavijesti naložiti upravi društva čija je to zakonska obveza. Za njemačko pravo: Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 14.

¹¹⁰⁹ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 225.; Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 57. Drnovšek je mišljenja kako bi predmetni postupak trebalo dopustiti i u situacijama kada je dioničar primio netočnu informaciju.

¹¹¹⁰ Podgorelec, P., Informacijske pravice družbenikov, op. cit., u bilj. 1080., str. 118., fn. 167.

¹¹¹¹ Pritom je za podnošenje toga zahtjeva također nebitno je li glavna skupština donijela odluku o točki dnevnog reda u vezi s kojom je dioničar zahtijevao davanje obavijesti. Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 57.

¹¹¹² Čl. 288. (3) ZTD-a te čl. 132. (4) AktG-a. U odnosu na pitanje opsega davanja informacije nakon pravomoćnosti sudske odluke, stajalište je Kubisa da je uprava dužna dostaviti tražene podatke u mjeri u kojoj je to naložio sud (u slučaju uskrate nastaje potpuna obveza davanja odgovora, u slučaju djelomične uskrate, dostatno je da uprava naknadno odgovori na dio pitanja dioničara koje je ostalo neodgovoreno, u slučaju netočnih podataka, potrebno je dostaviti ispravne podatke). Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 132 Rn. 50.

nepovoljniji položaj budući da je već bio oštećen uskratom informacija koje je zahtijevao na glavnoj skupštini, a zbog čega je morao pokrenuti sudski postupak u kojem je odlučeno da ima pravo na traženu informaciju. Daljnje odgađanje dostave informacije koju je trebao primiti davno prije, dodatno otežava njegov položaj te produbljuje informacijski deficit koji može ugroziti ostvarivanje njegovih članskih prava u dioničkom društvu.¹¹¹³ Ako je obavijest dana izvan glavne skupštine, tada su interesi drugih dioničara zaštićeni mogućnosti realizacije proširenog prava na obaviještenost.¹¹¹⁴ Prema slovenskom pravu, u izvršavanju sudske odluke o pravu dioničara na obaviještenost, sadržajno skromna odredba čl. 306. ZGD-1 šuti o tome kada i kako uprava mora dostaviti podatke na koje ju obvezuje sud nakon provedenog izvanparničnog postupka. Međutim, Podgorelec upućuje na njemačko uređenje AktG-om st. 3. čl. 132. AktG-a.¹¹¹⁵ Tako se, zbog javnosti sudskog registra, svakom od preostalih dioničara koji nisu bili uključeni u postupak, omogućuje upoznati se sa sadržajem sudske odluke. Takav dioničar može tada zatražiti da mu uprava dostavi iste podatke, ali samo na glavnoj skupštini.¹¹¹⁶

4.3.1.2. Postupovna pretpostavka obveze bilježenja pitanja u zapisnik

¹¹¹³ Prema Poelzigu, za razliku od čl. 131. AktG-a prema kojem se zatražene informacije moraju dati na glavnoj skupštini, dioničar koji ostvari uspjeh u izvanparničnom postupku, ima pravo izabrati hoće li informacije primiti na sljedećoj glavnoj skupštini ili izvan glavne skupštine neposredno nakon donošenja odluke. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 132, Rn. 36. Prema Kubisu, ako dioničar kao vrijeme izvršenja odluke izabere glavnu skupštinu, uključivanje posebne točke dnevnog reda nije potrebno, ali vrijedi obveza usmenog priopćenja podataka. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 132 Rn. 49., 51. Poelzig i Siems smatraju da ako dioničar odabere dostavu informacija izvan glavne skupštine, može zatražiti i pisane odgovore na svoja pitanja, ali isto vrijedi i za upravu koja svoju obvezu dostave podataka može ispuniti u pisanom obliku. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 132, Rn. 36.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 24.

¹¹¹⁴ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 132, Rn. 36.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 24.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 132 Rn. 49. U odnosu na izvršavanje pravomoćne odluke suda o pravu dioničara da budu obaviješteni, st. 3. čl. 132. AktG-a upućuje na primjenu 3. rečenice st. 5. čl. 99. kojom je određena obveza uprave dioničkog društva da konačnu odluku bez odlaganja dostavi trgovačkom registru. Budući da svatko ima pravo uvida u trgovački registar te predane dokumente prema čl. 9. njemačkoga HGB-a, kao i pravo zahtijevati kopiju dokumenata, Poelzig smatra da se ovim odredbama jamči da dioničari koji nisu uključeni u postupak, steknu o tome znanja te da mogu koristiti prošireno pravo na obaviještenost u skladu s čl. 131. (4) AktG-a. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 132, Rn. 35. Pritom Kubis smatra da se dostavljanjem odluke trgovačkom registru ne postiže isti učinak objave kao odgovaranje na glavnoj skupštini. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 77., AktG § 132, Rn. 2.

¹¹¹⁵ Za objašnjenje, vidjeti *supra*, str. 291., bilj. 1114.

¹¹¹⁶ Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščenosti, op. cit., u bilj. 62., str. 225.; Podgorelec, P., Informacijske pravice družbenikov, op. cit., u bilj. 1080., str. 119.

Sva tri promatrana nacionalna zakonodavca određuju da dioničar kojemu je uskraćen odgovor na postavljeno pitanje na raspolaganju ima sredstvo koje ga ovlašćuje da zahtijeva da se pitanje koje je postavio, kao i razlog zbog kojeg je odgovor uskraćen, navedu u zapisniku o radu glavne skupštine.¹¹¹⁷ Preduvjeti za zapisničko utvrđenje neispunjenje su zahtjeva dioničara za obavještenjem (ako uprava izričito odbije odgovoriti, ako ne odgovori na pitanje dioničara ili ako ne odgovori u potpunosti, a što svakako pretpostavlja stvarno postavljeno pitanje) i odgovarajući izričiti zahtjev za zapisničko utvrđenje.¹¹¹⁸ Budući da je uprava uvelike slobodna raspolagati vremenom u kojem se odgovara na pitanja dioničara, dioničar može zatražiti unos u zapisnik u trenutku kada uprava mora odgovoriti na pitanje, također i odmah nakon glasovanja o točki dnevnog reda na koju se odnosilo njegovo pitanje, ali svakako najkasnije do kraja glavne skupštine.¹¹¹⁹ Budući da uprava koja odbije odgovoriti na pitanje dioničara nije dužna navesti razloge za to, niti dioničar ima pravo tražiti od nje da ih navede, u zapisniku se mora evidentirati samo pitanje dioničara.¹¹²⁰ S druge strane, uprava nema pravo tražiti da se pitanje dioničara unese u zapisnik.¹¹²¹

¹¹¹⁷ Za hrvatsko pravo vidjeti čl. 287. (4) ZTD-a, za njemačko čl. 131. (5) AktG-a, a za slovensko čl. 305. (4) ZGD-1.

¹¹¹⁸ Cvetko, M., op. cit., v. 4.2. Predpostavke protokoliranja; Podgoršek, B., Notarske listine pri poslovanju in organiziranju gospodarskih družb, op. cit., u bilj. 266., v. 4.2. Protokoliranje vprašanj delničarjev na skupščini. Podgoršek ističe kako je dostatno da je očito da uprava ne namjerava odgovoriti, pa i onda kada dioničar nije zadovoljan odgovorom. Za njemačko pravo: Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 62. Njemačka je sudska praksa (LG Frankfurt a.M., 3-5 O 68/10 od 17. svibnja 2011.) potvrdila ovo stajalište. Stoga se dokazna vrijednost zapisnika kao javne isprave u smislu čl. 415. st. 1. njemačkoga Zakona o parničnom postupku (*Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 13 des Gesetzes vom 7. Juli 2021 (BGBl. I S. 2363) geändert worden ist*) proteže i na činjenicu da je određeno pitanje postavljeno na način na koji je zabilježeno u zapisniku. U odnosu na hrvatsku sudsku praksu, u postupku koji je vodio VTSRH, Pž-7413/17 od 12. prosinca 2017. utvrđeno je da je u zapisniku samo općenito navedeno da je dioničar postavio niz pitanja i pozvao upravu da na njih odgovori pisanim putem. Zbog toga je sud smatrao da predlagatelj nije dokazao da je na glavnoj skupštini postavio navedena pitanja za koja traži obavještenje, te je mogao tražiti da se točno naznači svako pitanje koje je postavio upravi društva, ali tu mogućnost nije iskoristio.

¹¹¹⁹ Za njemačko pravo: Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 170.; za slovensko pravo: Cvetko, M., op. cit., v. 4.3. Oblika delničarjeve zahteve in trenutek zahteve za protokoliranje. Herrler i Podgoršek suglasni su da dioničar nema pravo unaprijed, prije postavljanja pitanja, zahtijevati zapisničko utvrđenje. Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 62.; Podgoršek, B., Notarske listine pri poslovanju in organiziranju gospodarskih družb, op. cit., u bilj. 266., v. 4.2. Protokoliranje vprašanj delničarjev na skupščini.

¹¹²⁰ Za njemačko pravo: Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 168.; Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 62. Herrler smatra kako je nevažno temelji li se uskrata na zakonski propisanom razlogu ili na činjenici da tražene obavijesti ne ispunjavaju pretpostavke za ostvarivanje prava na obavještenost. Za slovensko pravo: Podgoršek, B., Notarske listine pri poslovanju in organiziranju gospodarskih družb, op. cit., u bilj. 266., v. 4.2. Protokoliranje vprašanj delničarjev na skupščini; Cvetko, M., op. cit., v. 4.2. Predpostavke protokoliranja.

¹¹²¹ Za slovensko pravo: Podgoršek, B., Notarske listine pri poslovanju in organiziranju gospodarskih družb, op. cit., u bilj. 266., v. 4.2. Protokoliranje vprašanj delničarjev na skupščini; Cvetko, M., op. cit., v. 4.2. Predpostavke protokoliranja. Dok u odnosu na njemačko pravo, Kubis smatra kako se, iz razloga „ravnopravnosti stranaka“,

Naznaka dioničareva pitanja u javnobilježničkom zapisniku (koji je javna isprava), potvrđuje da je pitanje određenog sadržaja postavljeno na glavnoj skupštini zbog čega se dioničar oslobađa potrebe dokazivanja te činjenice, primjerice u potencijalnom sudskom postupku o opravdanosti uskrate informacija dioničaru.¹¹²² Izvadak iz toga zapisnika dioničaru će poslužiti kao dokazno sredstvo u eventualnom postupku pred sudom. Dioničar ima pravni interes voditi ga, jer ako sud utvrdi da je došlo do neopravdane uskrate, on ima pravo tražiti naknadu štete od uprave društva. Neopravdano uskraćivanje obavijesti razlog je za pobijanje odluke skupštine, ali i povod za moguću odgovornost članova uprave društva.¹¹²³ Praksa pokazuje da se često pravo na obaviještenost pokušava osujetiti, odnosno opstruirati nenavođenjem pitanja i razloga za uskratu odgovora na pitanja u zapisnik glavne skupštine dioničkog društva. Sudska je praksa pokazala senzibilitet za te situacije, u kojima je vidljivo da se propuštanjem primjene odgovarajućih postupanja na razini društva, pokušava osujetiti zaštita toga prava pred sudom te ih je tumačila *in favorem* podnositelja zahtjeva.¹¹²⁴ *Ratio* je takve odredbe da se u nekim slučajevima samo društvo, odnosno članovi njegovih organa zaštite od odgovornosti za štetu i kaznenog progona te da se potakne ekonomičnost rada organa društva. Propust uprave da konstatira pitanja dioničara u zapisniku, odnosno uskratu odgovora na pitanje, ne dovodi do prekluzije prava na sudsku zaštitu prava na obaviještenost, jer mu za dokazivanje tih činjenica stoje na raspolaganju sva druga dopustiva dokazna sredstva.¹¹²⁵

podrazumijeva da i uprava može zahtijevati unos u zapisnik pitanja koja su mu upućena te odgovora na njih. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 169.

¹¹²² Za njemačko pravo vidjeti: Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 168. Tako i Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 62.; Za slovensko pravo: Podgoršek, B., Praktični vidiki in problemi izvedbe skupščine d.d. – notarski pogled, op. cit., u bilj. 1082., str. 1097.; Podgorelec, P., Pravica delničarja do obveščnosti, op. cit., u bilj. 61., str. 224.; Bratina, Borut, ... [et al.], op. cit., u bilj. 339., str. 507.; Bohinc, R., op. cit., u bilj. 63., str. 80.; Cvetko, M., op. cit., v. 4. Zahteva za protokoliranje 4.1. Splošno.

¹¹²³ U odnosu na hrvatsko pravo potvrđeno presudama: VTSRH, Pž-2510/05 od 10. ožujka 2008 te VTSRH, Pž-3251/18 od 22. svibnja 2018.

¹¹²⁴ U predmetu koji je vodio VTSRH, Pž-1868/07-3 od 8. lipnja 2007., uprava predloženika na glavnoj skupštini nije navela niti jedan razlog zbog kojeg je predlagatelju odbila na glavnoj skupštini dati zahtijevana obavještenja, stoga predlagatelj nije niti mogao zahtijevati da se razlog uskrate navede u zapisniku.

¹¹²⁵ U odnosu na hrvatsko pravo, VTSRH, u presudi Pž-7230/03 od 20. siječnja 2004. utvrdio je da činjenicu postavljanja pitanja i razlog uskraćivanja koji nisu navedeni u javnobilježničkom zapisniku, dioničar može dokazivati i drugim dokaznim sredstvima, primjerice saslušanjem svjedoka (dioničara, odnosno njihovih zastupnika koji su prisustvovali glavnoj skupštini). VS u Kopru, VSK Sklep Cpg 67/2020 od 11. lipnja 2020. presudilo je da je svrha zapisnika osiguranje dokaza o sadržaju postavljenih pitanja i mogućim razlozima uskrate te da nije moguće izvesti bilo kakve druge pravne posljedice za dioničare iz činjenice da nešto nije zabilježeno. Zakonske posljedice gubitka prava na sudsku zaštitu iz čl. 306. ZGD-1 trebaju biti utvrđene zakonom, ali zakon ne predviđa da će dioničar izgubiti pravo na sudsku zaštitu svojeg prava na obaviještenost ako u zapisniku nije utvrđeno njegovo pitanje i razlog uskrate.

Zaključno se nameće pitanje je li dioničaru korištenje prava na bilježenje pitanja u zapisnik ostavljeno na izbor, odnosno je li ono propisano samo kao pravo ili je odredbama zakona propisana dioničareva obveza da to učini. U hrvatskom pravu, VTSRH, u odluci PŽ-1378/08 od 12. ožujka 2008. godine zauzeto je stajalište kako pravo na obaviještenost, kao jedno od temeljnih prava dioničara pretpostavlja predlagateljevu mogućnost (dakle pravo, a ne obvezu) da u slučaju uskrate odgovora na postavljena pitanja zatraži da se u zapisnik unesu njegovo pitanje i razlog uskrate. U njemačkom pravu, Siems ističe kako dioničar nije obavezan zatražiti da se postavljeno pitanje i razlog uskrate unesu u zapisnik, već je riječ o njegovu pravu.¹¹²⁶ Odgovor na to pitanje može se dobiti i gramatičkim tumačenjem relevantnih zakonskih odredbi iz kojih vidljivo kako su zakonodavci uporabom glagola “moći” (hrv. *može tražiti*, njem. *kann verlangen*, slo. *lahko zahteva*)¹¹²⁷ prepustili dioničaru izbor hoće li zahtijevati utvrđenja u zapisniku ili neće. Stoga se može zaključiti da je to njihovo pravo, ali ne i obveza.

Budući da je predmetni zapisnik o radu glavne skupštine dokaz o tijeku glavne skupštine te o odlukama koje su donesene na njoj, jasno je kako je iznimno važno omogućiti dioničaru da se njegovo pitanje te razlog uskrate unesu u njega. Propisno sastavljeni zapisnik stoga će u slučaju spora biti dokaz u sudskom postupku, a samom sudu dati neposredan uvid u tijek skupštine te mu dati podlogu pri donošenju odluke je li dioničarevo pravo na obaviještenost u konkretnom slučaju povrijeđeno.

4.3.2. Parnični postupak radi pobijanja odluke glavne skupštine zbog informacijskog nedostatka

Mogućnost pobijanja odluke glavne skupštine koja se temelji na uskraćenju informaciji najozbiljnija je pravna posljedica informacijskog nedostatka, premda usporednopravno gledano postoje razni instrumenti zaštite prava na obaviještenost koji se razlikuju u pogledu zahtjeva,

U odnosu na njemačko pravo, vidjeti Herrler, S., u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), op. cit., u bilj. 75., AktG § 131, Rn. 62.

¹¹²⁶ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 86.

¹¹²⁷ Odredba hrvatskoga čl. 287. (4) ZTD-a navodi: *Ako je dioničaru uskraćena obavijest, on može tražiti da se njegovo pitanje i razlog zbog kojega mu je bio uskraćen odgovor navedu u zapisniku o radu glavne skupštine.* Odredba njemačkoga čl. 131. (5) AktG-a navodi: *Wird einem Aktionär eine Auskunft verweigert, so kann er verlangen, daß seine Frage und der Grund, aus dem die Auskunft verweigert worden ist, in die Niederschrift über die Verhandlung aufgenommen werden.* Slovenski zakonodavac u čl. 305. (4) ZGD-1 propisuje sljedeće: *Če delničarju niso dani podatki, lahko zahteva, da se njegovo vprašanje in razlog, zaradi katerih je bilo dajanje podatkov zavrnjeno, vključita v zapisnik.*

pravnih posljedica i regulatornih ciljeva.¹¹²⁸ U prvom dijelu ovoga poglavlja pažnja će se usmjeriti na mogućnost pobijanja odluka glavne skupštine jer je dioničarevo pravo na obaviještenost bilo povrijeđeno te na narav njegova odnosa s izvanparničnim postupkom za davanje obavijesti dioničarima. U nastavku će se istražiti postupci prisilne realizacije prava na obaviještenost u usporednopravnim sustavima.

4.3.2.1. Osnovno o parničnom postupku pobijanja odluke glavne skupštine zbog informacijskog nedostatka

Osim izvanparničnog postupka za davanje obavijesti dioničaru, hrvatski, njemački i slovenski zakonodavac predviđaju mogućnost pokretanja i vođenja postupka pobijanja odluke glavne skupštine zbog određenog informacijskog deficita. Dioničarima se zakonom jamče brojna važna prava koja se ostvaruju na glavnoj skupštini i koja omogućuju da se ona provede tako da se osigura ostvarivanje donošenja odluka koje je temeljno važno za dioničko društvo. Ova su prava zaštićena i osigurana pravom individualnih dioničara da sudski osporavaju odluke glavne skupštine kojima se vrijeđaju njihova prava.¹¹²⁹

Prema hrvatskom i njemačkom pravu, dioničaru stoji na raspolaganju tužba radi pobijanja odluke glavne skupštine zbog toga što su dane netočne, nepotpune obavijesti ili je davanje obavijesti bilo uskraćeno, ako bi dioničar koji objektivno prosuđuje smatrao davanje obavijesti bitnom pretpostavkom za očuvanje prava sudjelovanja na glavnoj skupštini i drugih članskih prava.¹¹³⁰ Prema slovenskom pravu, pobijanje odluke glavne skupštine zbog povrede prava

¹¹²⁸ Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 87.

¹¹²⁹ Kersting, C., *The Role of Shareholders in Public Companies in Germany*, op. cit., u bilj. 39., str. 125. Pravo dioničara osporavati odluke glavne skupštine proizlazi iz dioničareve ovlasti da sudjeluje u donošenju odluka budući da ta ovlast nužno uključuje pravo da se osigura zakonitost odluka koje su donesene. Kersting, C., *The Role of Shareholders in Public Companies in Germany*, op. cit., u bilj. 39., str. 114. Zahvaljujući činjenici da nerijetko dugotrajni sudski postupci mogu ometati poslovne operacije društva (poput primjerice spajanja), pojavio se fenomen "dioničara predatora" koji ucjenjuju društvo podnošenjem tužbi za pobijanje važnih ekonomskih odluka glavne skupštine. Spindler, G., op. cit., str. 206.

¹¹³⁰ Čl. 360. (4) ZTD-a i čl. 243. (4) AktG-a. Čl. 363. (1) ZTD-a određuje kako se tužba mora podići isključivo kod suda iz čl. 40. (1) ZTD-a (trgovački sud na čijem se području nalazi sjedište društva upisano u sudskom registru). Ovaj se spor ne može riješavati pred arbitražom. Vidjeti presudu VTSRH, Pž-195/04 od 10. veljače 2004. godine. O ovom pitanju tematizira: Barbić, J., *Tužba za pobijanje odluke glavne skupštine dioničkog društva - neka odabrana pitanja*, op. cit., u bilj. 1083., str. 494. Dodatno, zašto se spor o pobijanju odluke glavne skupštine ne bi mogao voditi pred arbitražom raspravlja Barbić, J., *Pravo društava*, op. cit., u bilj. 36., str. 1362-1363. O arbitražnom rješavanju sporova između uvrštenog društva i njegovih dioničara vidjeti: Čulinović-Herc, Edita, Butorac Malnar, Vlatka, *Arbitražno rješavanje sporova između ulagatelja i društava koja kotiraju na burzi zbog povrede dužnosti objave informacija na tržištu kapitala*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 59, br. 4(2009), str. 635-678. Prema njemačkom uređenju,

dioničara na informacije je dopušteno ako, unatoč ispunjenim materijalno-pravnim pretpostavkama za ispunjenje prava na obavještenost, uprava ne udovoljava zahtjevu dioničara za informacijama (neopravdano uskraćuje) ili dioničaru daje nepotpune ili netočne informacije.¹¹³¹ U odnosu na hrvatsku i njemačku odredbu, slovenski se zakonodavac odlučio za bitnu promjenu pravca u uređenju zaštite prava na obavještenost na temelju instituta pobijanja odluke glavne skupštine. Bez obzira na odredbu čl. 395. (1) ZGD-1 prema kojoj se odluka glavne skupštine može pobijati ako je njezin sadržaj suprotan zakonu ili statutu ili je pri donošenju takve odluke povrijeđen zakon ili statut i te povrede utječu na njezinu valjanost, odluka skupštine uvijek se pobija ako je dioničaru povrijeđeno pravo na informacije iz čl. 305. ZGD-1 u vezi s donošenjem odluke.¹¹³²

Vezano za rok za podnošenje tužbe, odredbe se u velikoj mjeri podudaraju u promatranim zakonodavstvima. Prema hrvatskom pravu, tužba se mora podignuti u roku od trideset dana od donošenja odluke. Početak tijeka roka zakonski je određen ovisno o subjektivnim okolnostima – je li tužitelj bio nazočan na glavnoj skupštini na kojoj je donesena odluka koja se pobija i kada rok počinje teći prvoga sljedećeg dana od dana kada je zaključena glavna skupština. Ako tužitelj nije bio nazočan, tada rok počinje teći prvoga sljedećeg dana od dana kada je mogao saznati za odluku.¹¹³³ Njemački je zakonodavac odredio rok od jednog mjeseca od donošenja pobijane odluke, ali za razliku od hrvatskoga, nije uvjetovao početak tijeka roka subjektivnim okolnostima,

predmetna tužba mora se podnijeti regionalnom sudu (*Landgericht*) kao isključivo nadležnom za radnje u sudskom okrugu u kojem društvo ima sjedište.

¹¹³¹ Jurgec, Lovro, Razveljavitev sklepa skupščine delniške družbe zaradi splošnih izpodbojnih razlogov, *Podjetje in delo*, vol. 42, br. 1(2016), str. 5-20., v. 3.4.2. Izpodbijanje sklepa skupščine zaradi kršitve delničarjeve pravice do obveščenosti. Prema Podgorelcu, neispunjenje dioničareva zahtjeva obuhvaća situacije kada uprava neopravdano uskratiti zahtjev ili ga ispuni sa zakašnjenjem, dok pod pogrešne, nepotpune ili netočne informacije Podgorelec uključuje i nepravilni oblik informacije. Podgorelec, P., *Pravica delničarja do obveščenosti*, op. cit., u bilj. 62, str. 226. VS u Kopru u postupku VSK sodba in sklep Cpg 8/2016 od 7. travnja 2016. potvrdio je kako je kršenje prava na obavještenost razlog za pobijanje odluke glavne skupštine, a činjenica da je stranka informacije naknadno stekla ne utječe na valjanost odluke glavne skupštine koja bi time naknadno konvalidirala. VS u Kopru, VSK Sodba Cpg 123/2020 od 4. studenog 2020. potvrdilo je kako je uvjet za primjenu čl. 395. (2) ZGD-1 da su dioničari tražili podatke potrebne za odlučivanje o određenoj odluci, ali ih nisu dobili.

¹¹³² Čl. 395. (2) ZGD-1. Podgorelec, P., *Pravica delničarja do obveščenosti*, op. cit., u bilj. 62., str. 226.; Pirc, Igor, *Uporaba elektronskih sredstev brez fizične prisotnosti delničarjev pri izvedbi skupščine delničarjev*, *Pravna praksa*, vol. 39, br. 34(2020), str. 2-6., str. 4. Odgovor na pitanje stvarne nadležnosti daje odredba čl. 32. slovenskoga ZPP-a (*Okrožna sodišča*) koja određuje kako su za odlučivanje u trgovačkim sporovima, bez obzira na vrijednost predmeta spora, nadležni okružni sudovi (slo. *okrožna sodišča*), a na pitanje mjesne nadležnosti daje odredba čl. 3., st. 8. ZGD-1 (slo. *pojmi*) koja određuje pojam suda kao mjesno nadležnog suda u sjedištu trgovačkog društva, osim ako zakonom nije drukčije određeno.

¹¹³³ Budući da zakonom nije propisan objektivni rok, Slakoper i Buljan smatraju da treba primijeniti objektivni rok predviđen čl. 335. (2) ZOO-a za pobijanje pravnih poslova u trajanju od tri godine. Vidjeti: Slakoper, Z., Buljan, V., op. cit., str. 430.

već uz (posljednji) dan održavanja glavne skupštine.¹¹³⁴ Slovenska odredba čl. 396. (1) ZGD-1 određuje da se predmetna tužba može podnijeti u roku od mjesec dana te izrijekom propisuje trenutak od kojega počinje teći rok za podizanje predmetne tužbe ovisno o tome je li dioničar kao tužitelj nazočio glavnoj skupštini čiju odluku pobija tužbom ili nije. Ako je tužitelj bio nazočan na glavnoj skupštini, tada rok počinje teći od dana kada je glavna skupština zaključena, a ako nije bio, tada od dana kada je znao ili morao znati za odluku glavne skupštine. Ako je odluka glavne skupštine objavljena, tada rok počinje teći od dana njezine objave.¹¹³⁵

Kada je riječ o pitanju aktivne i pasivne legitimacije za podnošenje tužbe radi pobijanja, hrvatska i njemačka zakonska odredba su usporedive, dok se slovenska odredba u jednom dijelu razlikuje. Prema hrvatskom pravu, čl. 362. ZTD-a propisuje krug aktivno legitimiranih za podizanje ove tužbe.¹¹³⁶ Ovo pravo pripada dioničaru koji je sudjelovao u radu glavne skupštine, stekao dionice prije negoli što je bio objavljen dnevni red glavne skupštine¹¹³⁷ i svoje je protivljenje odluci izjavio u zapisniku.¹¹³⁸ Barbić zaključuje kako tužitelj mora biti dioničar u

¹¹³⁴ English, Lutz, u: Hölters, Wolfgang (Hrsg.), Aktiengesetz, Kommentar, 3. Aufl., München, Verlag C.H. Beck; Verlag Vahlen, 2017., AktG § 246 Rn. 22. Prema čl. 187. (1) BGB-a, dan donošenja odluke glavne skupštine nije uključen u izračun roka. Budući da istek roka znači da se predmetna odluka glavne skupštine više ne može osporavati, tijekom roka ne može ovisiti o znanju onoga tko ju osporava. Čl. 188. (2) i 193. BGB-a se primjenjuju tako da mjesečni rok završava na kraju dana koji odgovara (posljednjem) danu glavne skupštine u sljedećem mjesecu, osim ako je to subota, nedjelja ili državni praznik; tada se kraj razdoblja odgađa za sljedeći radni dan.

¹¹³⁵ Čl. 396. (2) ZGD-1.

¹¹³⁶ Osim izrijekom propisanih osoba koje su aktivno legitimirane na podnošenje tužbe, ZTD dodatno uređuje pitanje umješača. S obzirom na to da uprava, odnosno izvršni direktori moraju u glasilu društva bez odgađanja objaviti da je tužba podignuta i kada je po tužbi zakazano ročište (čl. 363. (4) ZTD-a), dioničar se u postupku može tužitelju pridružiti kao umješač najkasnije u roku od mjesec dana od dana objave. *Ratio* unošenja obveze o objavi podizanja tužbe protiv društva ne nalazi se samo u obavještanju dioničara o sporu, već i o omogućavanju dioničima donijeti odluku o tome hoće li se umiješati u taj spor. Slakoper, Z., Buljan, V., op. cit., str. 432.

¹¹³⁷ Ako bi osoba stekla dionice nakon objave dnevnog reda glavne skupštine, ali prije negoli protekne rok za podizanje tužbe za pobijanje odluke glavne skupštine, tada ne bi bila ovlaštena na podizanje tužbe. Drukčije je rješenje kada dioničar tijekom parničnog postupka za pobijanje otuđi dionice na temelju kojih je imao pravo podignuti tužbu. U tom će slučaju ta osoba i dalje imati pravo nastaviti postupak, iako više nije dioničar društva. Barbić ipak napominje da je nužno da ta osoba ima pravni interes u tome da se odluka glavne skupštine proglašeni ništetnom. Prema čl. 187. (2) ZPP-a, tužba za utvrđenje može se podići kad je to predviđeno posebnim propisima, kada tužitelj ima pravni interes da sud utvrdi postojanje, odnosno nepostojanje nekoga prava ili pravnog odnosa ili istinitost, odnosno neistinitost neke isprave prije dospelosti zahtjeva za činidbu iz istog odnosa ili kada tužitelj ima neki drugi pravni interes za podizanje takve tužbe. Isto vrijedi i u slučaju prijenosa dionica manjinskih dioničara (engl. *squeeze out*). Barbić, J., Tužba za pobijanje odluke glavne skupštine dioničkog društva - neka odabrana pitanja, op. cit., u bilj. 1083., str. 502.

¹¹³⁸ Teret dokazivanja ovlasti za podizanje tužbe, odnosno svojstvo dioničara te protivljenje odluci glavne skupštine izjavljeno u javnobilježnički zapisnik, je na dioničaru. Barbić, J., Tužba za pobijanje odluke glavne skupštine dioničkog društva - neka odabrana pitanja, op. cit., u bilj. 1083., str. 513. TS u Zadru, u odluci P-182/14 od 29. veljače 2016. potvrdio je da je na tužitelju bio teret dokaza sukladno s odredbom čl. 219. (1) u vezi s čl. 7. ZPP-a da su odluke glavne skupštine bile pobojne, zato što su mu dane netočne obavijesti, odnosno nepotpune obavijesti. VTSRH je u odluci Pž-1107/08 od 8. veljače 2012. potvrdio da bez obzira na to što u samom zapisniku nije navedeno da su tužitelji svoje protivljenje odlukama izjavili u zapisnik, VTSRH je smatrao da to ne znači da oni nisu izjavili svoje protivljenje, s obzirom na način sastavljanja zapisnika, već se protivljenje odluci glavne skupštine može dokazivati i na drugi način.

vrijeme pokretanja predmetne parnice, ali i u vrijeme donošenja pobijane odluke glavne skupštine.¹¹³⁹ Prema njemačkom pravu, pravo pobijanja odluka glavne skupštine stoji na raspolaganju svakom dioničaru društva, neovisno o broju dionica kojima raspolaže.¹¹⁴⁰ Takvu tužbu može podnijeti dioničar koji je sudjelovao u radu glavne skupštine, stekao dionice prije negoli što je bio objavljen dnevni red glavne skupštine i svoje je protivljenje odluci izjavio u u zapisniku.¹¹⁴¹ Prema slovenskom pravu, aktivno legitimiran za pobijanje odluke glavne skupštine je bilo koji dioničar pod uvjetima utvrđenim u ZGD-1.¹¹⁴² Posebno je važno što slovensko pravo propisuje dodatni uvjet. Pobijati odluku glavne skupštine može onaj dioničar koji je bio nazočan na glavnoj skupštini i koji je odmah u zapisniku obavijestio glavnu skupštinu o planiranoj tužbi; kao i dioničar koji nije bio nazočan samo ako je nezakonito bio spriječen nazočiti skupštini, ili ako nije propisno pozvan na skupštinu, ili ako je skupština odlučila o pitanju koje nije bilo na dnevnom redu.¹¹⁴³

U vezi s pitanjem pasivne legitimacije, ZTD određuje da se tužba podiže protiv društva koje zastupaju uprava, odnosno izvršni direktori te nadzorni, odnosno upravni odbor.¹¹⁴⁴ Prema tome, tužba se može podignuti samo i isključivo protiv dioničkog društva čija je glavna skupština donijela pobijanu odluku. Stoga kao tuženik može biti naznačeno isključivo društvo, ne i glavna skupština koja je organ društva i kao takva nema stranačku sposobnost u parnici.¹¹⁴⁵ Isto propisuje i njemačko pravo.¹¹⁴⁶ Za razliku od hrvatskoga i njemačkog zakonodavca, slovenski nije izrijekom odredio pasivnu legitimaciju.

¹¹³⁹ Barbić, J., Tužba za pobijanje odluke glavne skupštine dioničkog društva - neka odabrana pitanja, op. cit., u bilj. 1083., str. 501.

¹¹⁴⁰ Spindler, G., op. cit., str. 206. Isto i Kersting, C., The Role of Shareholders in Public Companies in Germany, op. cit., u bilj. 39., str. 119.

¹¹⁴¹ Čl. 245. (1) t. 1. AktG-a.

¹¹⁴² Čl. 395. ZGD-1.

¹¹⁴³ Čl. 397. ZGD-1. Drugim stavkom čl. 397. ZGD-1 propisana je jednaka obveza uprave, kao i u hrvatskom i njemačkom pravnom poretku, a koja se odnosi na to da se mora objaviti da je osporena tužba podnesena na isti način na koji se pobijana odluka mora objaviti.

¹¹⁴⁴ Čl. 363. (2) ZTD-a.

¹¹⁴⁵ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 1364. Također je bitno ukazati da okolnost što je društvo u likvidaciji ili u stečaju ne utječe na njegovu pasivnu legitimaciju, već samo na eventualnu osobu koja će biti ovlaštena za zastupanje društva u postupku. Jednako vrijedi i u situacijama u kojima društvo mijenja pravni oblik kada će biti riječi o istoj pravnoj osobi koje u promijenjenom obliku nastavlja postojati, dok će u situacijama spajanja i pripajanja pasivnu legitimaciju preuzeti sveopći sljednik, odnosno društvo preuzimatelj.

¹¹⁴⁶ Čl. 246. (2) AktG-a. Uprava mora u glasilu društva bez odgađanja objaviti da je tužba podignuta. Isto kao i u hrvatskom pravu, *ratio* je ove odredbe da se dioničar u postupku može tužitelju pridružiti kao umješac najkasnije u roku od mjesec dana od dana objave, a što izrijekom predmetna odredba i propisuje. Isto kao i u hrvatskom uređenju, sukladno s čl. 246. (3) AktG-a, društvo ima neposredno po isteku roka od jednog mjeseca od donošenja odluke koja se tužbom pobija, pravo uvida u podignutu tužbu i prije negoli što mu ona bude dostavljena i zatražiti od suda da mu dade njezinu presliku što služi ubrzanju postupka te sprječavanju zloupotreba.

Kada je riječ o pravnoj osnovi za podnošenje tužbe za pobijanje, sva tri nacionalna zakonodavca određuju općeniti pravni temelj, kao i onaj posebni kada je riječ o informacijskom nedostatku.

Člankom 360. (1) ZTD-a propisan je općeniti pravni temelj za pobijanje: da se odluka glavne skupštine može pobijati tužbom ako je donesena protivno zakonu ili statutu. Posebna pravna osnova pobijanja odluke određena je u st. 4. čl. 360. ZTD-a koja daje temelj u slučaju informacijskog nedostatka - povreda obveze da su dioničarima dane obavijesti. Riječ je o tri vrste informacijskog deficita: ako su dioničaru dane netočne obavijesti; ako su mu obavijesti dane, ali su one nepotpune te ako je potpuno došlo do uskrate obavijesti.¹¹⁴⁷ Ono što ZTD navodi kao bitan uvjet koji kumulativno mora biti ispunjen kako bi dioničar bio ovlašten na pobijanje odluke glavne skupštine odnosi se na to da je dioničar koji objektivno prosuđuje smatrao davanje obavijesti bitnom pretpostavkom za očuvanje prava sudjelovanja na glavnoj skupštini i drugih članskih prava.¹¹⁴⁸ Dakle, ZTD uvodi kriterij objektivnosti pri procjeni relevantnosti prema kojem je kod prosudbe važno ono što bi u konkretnim okolnostima smatrao prosječni i pažljivi dioničar, a ne onaj koji je podignuo tužbu za pobijanje odluke glavne skupštine.¹¹⁴⁹ Još se jedna okolnost mora procijeniti prema objektivnim kriterijima, a to je je li takva povreda mogla utjecati na pravo dioničara na sudjelovanje na glavnoj skupštini i druga članska prava. Dakle, takvu se okolnost ne smije okolnost ocijeniti s obzirom na svojstvo konkretno određenog dioničara, već sa stajališta prosječnog dioničara, i to onoga koji nije stručnjak. Ako bi konkretno bila riječ o stručnjaku, objektivni kriterij bit će prosječna mjera pažnje i poznavanje stvari osobe koja je pripadnik te struke, sve dok se ne radi o posebno dobrom i stručnom poznavatelju stvari kada je potrebno primijeniti stroži kriterij koji odgovara njegovoj razini stručnosti.¹¹⁵⁰ Teret dokaza uzročne veze

¹¹⁴⁷ U prva dva slučaja obavijesti su dioničaru bile dostavljene, ali one imaju neki nedostatak, bilo da je riječ o netočnosti ili nepotpunosti, dok se treći slučaj bavi potpunim neispunjenjem obveze na dostavu obavijesti. Barbić smatra kako ove situacije obuhvaćaju i obavijesti koje su dane sa zakašnjenjem nakon što se već glasovalo o odluci. Barbić, J., *Pravo društava*, op. cit., u bilj. 36., str. 1333.

¹¹⁴⁸ Kada sud prema objektivnom kriteriju utvrdi povredu obveze, može pobiti odluku glavne skupštine na temelju navedenog razloga jedino ako postoji relevantnost nastale povrede na donošenje odluke glavne skupštine. VTSRH je potvrdio kako sud u svakom slučaju mora ocijeniti je li eventualna uskrata obavijesti utjecala na zakonitost sporne odluke, posebice s obzirom na rezultate glasovanja o njoj na glavnoj skupštini. VTSRH, P-7368/11 od 2. rujna 2015.

¹¹⁴⁹ Barbić kao jedan od primjera kada bi takvu tužbu odbio sud navodi slučaj kada je dioničaru dostavljena ispravna obavijest izvan glavne skupštine na način propisan ZTD-om, primjerice objavom na internetskoj stranici društva, zbog čega nije ispunjen uvjet za aktivnu legitimaciju na podnošenje tužbe. Barbić, J., *Pravo društava*, op. cit., u bilj. 36., str. 1334.

¹¹⁵⁰ Barbić, J., *Pravo društava*, op. cit., u bilj. 36., str. 1334. Prema Paraću, kriterij za ocjenu dopuštenosti pobijanja odluke glavne skupštine zbog povrede prava na obaviještenost temelji se na određenoj prosječnoj razini postupanja i

između učinjene povrede i pobijane odluke glavne skupštine je na dioničkom društvu kao tuženiku koje treba dokazati da povreda koja je učinjena nije utjecala na donošenje odluke glavne skupštine. Prema čl. 360. (4) ZTD-a na dioničkom je društvu dokazati kako dioničarima nije bilo uskraćeno davanje zahtijevanih obavijesti.¹¹⁵¹

Prema njemačkom pravu u AktG-u (čl. 243.) je ista odredba, kao u hrvatskom ZTD-u.¹¹⁵² Široko polje primjene tužbe radi pobijanja odluke glavne skupštine ograničeno je jedino testom relevantnosti, što znači da je odluka glavne skupštine pobojna ako je povreda takva da je mogla utjecati na donošenje odluke.¹¹⁵³ Ipak, svako isključenje dioničara s glavne skupštine, svaka neopravdana uskrata dioničarima prava na govor ili svaki netočni odgovor na pitanje koje je nužno za procjenu točke dnevnog reda smatraju se bitnima te mogu imati za posljedicu pobijanje odluke, pri čemu nije važno je li za dioničara koji je stavljen u nepovoljan položaj to moglo utjecati na ishod glasovanja.¹¹⁵⁴

Suprotno hrvatskoj i njemačkoj odredbi koje propisuju općenitu osnovu pobijanja ako je prekršen zakon ili statut, slovenski ZGD-1 prepoznaje dva općenita razloga za pobijanje: ako je sadržaj odluke suprotan zakonu ili statutu ili ako je odlukom glavne skupštine povrijeđen zakon ili statut, a ta povreda utječe na valjanost odluke (primjerice, jer dostatna većina nije glasala za odluku).¹¹⁵⁵ Unatoč prividnoj razlici između usporednopravnih propisa, hrvatski, njemački i

razmišljanja objektivnog i razumnog dioničara, a ne konkretne osobe u ulozi dioničara koji je mišljenja kako je došlo do povrede njegova prava. Parać, Z., op. cit., str. 149.

¹¹⁵¹ Barbić, J., Tužba za pobijanje odluke glavne skupštine dioničkog društva - neka odabrana pitanja, op.cit., u bilj. 1083., str. 513. Tako je VTSRH, u odluci Pž-9494/13 od 23. studenog 2016. potvrdio da kod poboynosti samo postojanje razloga za poboynost ne mora značiti da je sama odluka pobojna, budući da je, osim razloga poboynosti, nužno utvrditi i uzročnu vezu između razloga poboynosti i donesene odluke. U postupku koji je vodio VTSRH, Pž-4407/16 od 24. listopada 2017. utvrđeno je kako činjenica što društvo nije temeljito obrazložilo odluke o utvrđenju gubitaka koje se odnose i na gubitke iz prethodnih razdoblja, ne predstavlja uskratu prava na obaviještenost te sukladno s tim, temelj za pobijanje odluke glavne skupštine.

¹¹⁵² Čl. 243. AktG-a prepoznaje jednu općenitu osnovu pobijanja - kršenje zakona ili statuta, dok odredba st. 4. određuje posebnu osnovu kada se može pobijati zbog izrijekom propisane tri kategorije povrede informiranja dioničara: zbog toga što su dane netočne obavijesti, nepotpune obavijesti ili je davanje obavijesti bilo uskraćeno, uz dodatni uvjet postojanja dioničara koji objektivno prosuđuje, a koji bi smatrao davanje obavijesti bitnom pretpostavkom za očuvanje prava sudjelovanja na glavnoj skupštini i drugih članskih prava. Kersting u tom smislu ističe kako, što se tiče netočnosti informacije, zakon za pobijanje odluke glavne skupštine zahtijeva da bi ispravna i točna informacija trebala biti materijalna pretpostavka za ostvarivanje prava dioničara (čl. 243. (4) AktG-a). Kersting, C., *The Role of Shareholders in Public Companies in Germany*, op. cit., u bilj. 39., str. 120.

¹¹⁵³ Kersting, C., *The Role of Shareholders in Public Companies in Germany*, op. cit., u bilj. 39., str. 120.; Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 174.

¹¹⁵⁴ Kersting, C., *The Role of Shareholders in Public Companies in Germany*, op. cit., u bilj. 39., str. 120.

¹¹⁵⁵ Čl. 395. ZGD-1. Kocbek ističe kako je prikazanom dikcijom opće klauzule naglašeno načelo relevantnosti, kojim se definira koja je povreda zakona ili statuta takva da će prouzročiti nevaljanost odluke. To se očituje u povredama postupovnih odredbi zakona ili statuta. Stoga, ZGD uključuje primjenu načela utjecaja povreda na valjanost odluke. Vidjeti: Kocbek, Marijan, *Novela ZGD-F – Spremenjena ureditev ničnosti in izpodboynosti skupščinskih sklepov*, u:

slovenski propis u ovom su dijelu vrlo slični jer se odluka glavne skupštine također pobija u hrvatskom i njemačkom pravu zbog bitnih proceduralnih povreda. Također, u hrvatskom i njemačkom pravnom sustavu, unatoč činjenici da to nije izričito navedeno u zakonu, uspostavlja se teorija relevantnosti i odluke se mogu pobijati zbog povreda postupka samo ako je ona utjecala na valjanost odluke. Među posebnim osnovama pobijanja, isto kao hrvatsko i njemačko zakonodavstvo, i slovensko utvrđuje da se odluka glavne skupštine pobija ako je povrijeđeno pravo dioničara na informaciju.¹¹⁵⁶ Pritom nije važno je li uskrata prava na obaviještenost utjecala na donošenje odluke glavne skupštine ili nije.¹¹⁵⁷ Slovenski je ZGD-1 izričito zanemario relevantnost povrede za valjanost odluke glavne skupštine pa nema mjesta ocjeni je li povreda prava dioničara na obaviještenost utjecala na njezino donošenje.¹¹⁵⁸ To je ujedno bitna razlika u odnosu na uređenje za koje su se opredijelili i njemački i hrvatski zakonodavac.¹¹⁵⁹ Stavak 2. čl. 395. ZGD-

Prelič, Saša (ur.), *Gospodarski subjekti na trgu (statusno, finansično in davčno poslovanje)*, VIII. posvetovanje o aktualni problematiki s područja gospodarskega prava, Portorož, 18. do 20. maj 2000., Maribor, Inštitut za gospodarsko pravo, 2000., str. 53-60., str. 57-58. O primjenjivosti stajališta njemačke korporativne pravne doktrine i sudske prakse u vezi s ovim pitanjem vidjeti: Novak-Krajšek, Darja, *Uporabnost stališč nemške korporacijske teorije in sodne prakse o ničnosti in izpodbojnosti skupščinskih sklepov v sporih po ZGD*, *Podjetje in delo*, vol. 26, br. 2(2000), str. 223-232.

¹¹⁵⁶ Stavak 2. čl. 395. ZGD-1. Kerčmar, S., Ambrožič, M., op. cit., v. *Spremembe in razvoj določb glede izpodbojnosti sklepa skupščine zaradi kršitvepravice do obveščeniosti delničarja v slovenskem in nemškem pravnem redu*. Stajalište je Kerčmara i Ambrožiča kako slovenski zakonodavac očito namjerno nije odlučio slijediti njemačku regulativu pobijanja odluka u vezi s kršenjem prava na informaciju. U usporedbi s njemačkim pravnom sustavom, slovenski je zakonodavac stoga dao veću važnost pravu na obaviještenost. To već proizlazi iz čl. 305. ZGD-1, u kojem je ovo pravo definirao šire od njemačkoga zakonodavca te nije odlučio izmijeniti i suziti pobjojni razlog iz st. 2. čl. 395. ZGD-1, ali je zadržao odredbu prema kojoj je povreda prava na obaviještenost uvijek razlog za osporavanje. Zakonodavac je jasno smatrao da je, s obzirom na to da dioničar može svoje pravo na informaciju ostvariti samo na glavnoj skupštini u skladu s odredbama ZGD-1 i nema pristup informacijama izvan glavne skupštine, neophodno da se to pravo tumači široko, te da mogućnost pobijanja odluke u slučajevima kršenja prava na informacije potiče upravu da dioničarima dostavi na glavnoj skupštini sve podatke koji su im potrebni za odlučivanje. Prema slovenskom zakonu, kršenje prava na informaciju uvijek je razlog za osporavanje odluke glavne skupštine, bez obzira na to na što se odnose traženi podatci i je li to utjecalo na valjanost odluke glavne skupštine.

¹¹⁵⁷ Podgorelec, P., *Pravica delničarja do obveščeniosti*, op. cit., u bilj. 62., str. 213-229.

¹¹⁵⁸ Drnovšek, G., *Delničarjeva pravica do obveščeniosti*, op. cit., str. 56-57. Pritom Drnovšek *de lege ferenda* predlaže približavanje slovenskoga uređenja osnova za pobijanje odluka glavne skupštine zbog kršenja prava dioničara na obaviještenost njemačkom ili da se na drugi način naznači da se odluka glavne skupštine pobija zbog kršenja prava dioničara na obaviještenost, ako je na temelju ocjene koja uvažava svrhu povrijeđene odredbe zakona, primjerena posljedica pobijanje odluke glavne skupštine zbog protupravnog miješanja u članska prava dioničara. Kocbek ističe da, kada je riječ o povredama prava dioničara na informaciju, izričito je naglašena njegova apsolutna važnost, što rezultira pobjojnošću odluke glavne skupštine. Kocbek, Marijan, *Novela ZGD-F – Spremenjena ureditev ničnosti in izpodbojnosti skupščinskih sklepov u Prelič, Saša (ur.), Gospodarski subjekti na trgu (statusno, finansično in davčno poslovanje)*, VIII. posvetovanje o aktualni problematiki s područja gospodarskega prava, [Portorož, 18. do 20. maj 2000.], Maribor, Inštitut za gospodarsko pravo, 2000., str. 53-60., str. 57.-58.

¹¹⁵⁹ Po mišljenju Jurgeca, ispravno je zaključiti da je mogućnost osporavanja odluke glavne skupštine zbog kršenja prava dioničara na informaciju u njemačkom zakonu (zbog teorije relevantnosti i drugih dodatnih pretpostavki) ograničenija negoli u slovenskom zakonu, gdje je zakonodavac svjesno odstupio od teorije relevantnosti. Jurgec, L., op. cit., v. 3.4.2. *Izpodbijanje sklepa skupščine zaradi kršitve delničarjeve pravice do obveščeniosti*.

1 propisuje da se, bez obzira na točku 2. st. 1. čl. 395. ZGD-1, koji u vezi s kršenjem pravila pri donošenju odluka glavne skupštine određuje primjenu teorije relevantnosti (da je pri donošenju odluke povrijeđen zakon ili statut i da te povrede utječu na valjanost odluke), odluka pobija ako je povrijeđeno pravo dioničara na informaciju iz čl. 305. ZGD-1.¹¹⁶⁰ Stoga se iz ove odredbe može razumijeti da je slovenski zakonodavac namjerno napustio teoriju relevantnosti u odnosu na povrede prava dioničara na informaciju.¹¹⁶¹ Time je podigao pravo na obaviještenost na višu razinu u smislu vrijednosti pravno zaštićenoga dobra i u određenoj ga mjeri osamostalio od njegove veze s postupkom donošenja odluke na glavnoj skupštini.

4.3.2.2. Problem usporednog vođenja i završetka postupaka za zaštitu povrijeđenog prava na obaviještenost

S obzirom na to da se zahtjev za davanje obavijesti ostvaruje u izvanparničnom postupku, a pobijanje odluke glavne skupštine koja je obilježena informacijskim deficitom u parničnom, nameće se pitanje u kojem su odnosu navedeni postupci jer su njihovi zahtjevi različiti. Jednim se traži ispravljanje informacijskoga deficita, a drugim pobijanje odluke glavne skupštine zbog informacijskog deficita. O odgovoru na pitanje odnosa između navedena dva postupka ovisit će i odgovor na pitanje kako se rješavaju situacije u kojima navedeni postupci teku usporedno, mora li se jedan postupak prekinuti do donošenja odluke u drugom, nadalje, je li odluka donesena u jednom postupku pravno obvezujuća za sud u drugom postupku te konačno, koje su pravne

¹¹⁶⁰ Potvrdilo VS u Ljubljani, u presudi VSL sodba I Cpg 862/2014 od 10. srpnja 2014. Sud je zaključio kako je st. 2. čl. 395. ZGD-1 iznimka od pravila prema kojem sud u pravilu mora procijeniti jesu li povrede zakona toliko ozbiljne da su utjecale na valjanost odluke. Povreda prava na obaviještenost uvijek je bitna i dovodi do pobijanja odluke glavne skupštine. Utim slučajevima pravni temelj pobijanja odluke glavne skupštine su točka 2. st. 1. i 2. čl. 395. ZGD-1.

¹¹⁶¹ Podgorelec tvrdi suprotno, ističući da bilo kakvo kršenje zakona ili statuta još uvijek ne opravdava mogućnost osporavanja i da povreda mora biti relevantna. Dalje navodi da se to odnosi samo na proceduralne povrede, koje također uključuju povredu prava na informaciju iz čl. 305. ZGD-1, a kako su bitne povrede uvijek relevantne. Podgorelec, P., *Informacijske pravice družbenikov*, op. cit., u bilj. 1080., str. 120. Kerčmar i Ambrožič smatraju da takvo objašnjenje da se teorija relevantnosti primjenjuje i u slučaju povrede prava na informaciju nema zakonsko utemeljenje, jer prema tekstu st. 2. čl. 395. ZGD-1, za razliku od ostalih postupovnih povreda, odluka glavne skupštine uvijek se pobija, bez obzira na to je li kršenje utjecalo na valjanost odluke. Da se teorija relevantnosti ne primjenjuje u slučaju kršenja prava na informaciju, jasan je i nesporan stav u sudskoj praksi (primjerice odluka VS u Ljubljani, VSL Sodba I Cpg 1247/2016 od 7. rujna 2017.). Kerčmar, S., Ambrožič, M., op. cit., v. 4.3.2. Ureditev v slovenski in nemški zakonodaji po noveli UMAG leta 2005. U ZGD-1 je ta uzročna veza, odnosno relevantnost sada zakonom izriekom određena te je, kada je riječ o povredama prava dioničara na informaciju, izričito naglašena njegova apsolutna važnost, što rezultira pobjonošću odluke glavne skupštine. Kocbek, Marijan, *Novela ZGD-F – Spremenjena ureditev ničnosti in izpodbojnosti skupščinskih sklepov u Prelič, Saša (ur.), Gospodarski subjekti na trgu (statusno, financo in davčno poslovanje), VIII. posvetovanje o aktualni problematiki s področja gospodarskega prava [Portorož, 18. do 20. maj 2000.]*, Maribor, Inštitut za gospodarsko pravo, 2000., str. 53-60., str. 57-58.

posljedice toga da parnični i izvanparnični sud različito riješe predmet spora koji se potencijalno temelji na istom ili vrlo sličnom činjeničnom supstratu.

Pitanje je u kakvom su međusobnom odnosu izvanparnični postupak za davanje obavijesti te parnični postupak za pobijanje odluke glavne skupštine zbog informacijskoga nedostatka. Pravna je doktrina suglasna u stajalištu kako se tužba za pobijanje odluke glavne skupštine može podignuti neovisno o tome je li prije toga pokrenut izvanparnični postupak za davanje obavijesti dioničaru. Argument koji se pritom navodi je da je riječ o dva pravna postupka koji nisu ovisna jedan o drugomu.¹¹⁶² To znači da se tužba za pobijanje odluke glavne skupštine zbog informacijskog nedostatka može podignuti bez pokretanja izvanparničnog postupka za davanje obavijesti.¹¹⁶³

Pokretanje izvanparničnog postupka nije preduvjet za vođenje parničnog postupka za pobijanje glavne skupštine niti obrnuto. Stoga se oba postupka mogu pokrenuti i teći usporedno.¹¹⁶⁴ Sudska praksa tematizirala je pitanje pravnog interesa za vođenje izvanparničnog postupka za davanje obavijesti ako se pored toga usporedno vodi postupak radi pobijanja odluke glavne skupštine zbog toga što je dioničaru uskraćeno davanje obavijesti. U predmetu koji je rješavao VTSRH, Sud je potvrdio kako predlagatelj ima pravni interes voditi izvanparnični postupak za davanje obavijesti i ako je eventualno pokrenuo postupak radi pobijanja odluke glavne skupštine zbog toga što mu je uskraćena obavijest u ključnom trenutku, neovisno o tome što su mu kasnije dana obavještenja.¹¹⁶⁵ Pitanje koje se pritom postavlja je na koji bi način sud koji odlučuje o pobijanju odluke glavne skupštine trebao postupiti ako se istodobno vodi izvanparnični postupak

¹¹⁶² U odnosu na hrvatsko pravo: Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 1335. Tako i Franjić, V., op. cit., str. 8. U odnosu na njemačko pravo, primjerice vidjeti: Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 132 Rn. 2. te Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 132, Rn. 62. Za slovensko pravo: Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 56., Podgorelec, P., Informacijske pravice družbenikov, op. cit., u bilj. 1080., str. 118.

¹¹⁶³ Podgorelec, P., Informacijske pravice družbenikov, op. cit., u bilj. 1080., str. 119.; Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 56. VS u Kopru, VSK Sodba Cpg 123/2020 od 4. studenog 2020. odlučivao je o odnosu navedenih postupaka. Tužitelji su odluku glavne skupštine pobijali jer je povrijeđeno pravo dioničara na informaciju u vezi s donošenjem odluke (čl. 395. (2) ZGD-1). Između stranaka se već vodio izvanparnični postupak u kojem je tuženiku naloženo da tužiteljima dostavi informacije u vezi s postavljenim pitanjima. S obzirom na subjektivna ograničenja pravomoćnosti, Viši je sud zaključio kako se prvostupanjski sud ispravno pozvao na odluku donesenu u izvanparničnom postupku jer je udovoljavanje zahtjevu značilo da su odgovori na pitanja bili potrebni za raspravu o točki dnevnog reda i da tužitelji na njih nisu dobili odgovor na glavnoj skupštini. Stoga je prvostupanjski sud s pravom utvrdio da je pravo podnositelja zahtjeva na informaciju povrijeđeno u odnosu na odluke donesene po 3. točki dnevnog reda.

¹¹⁶⁴ Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 544. U odnosu na njemačko pravo, da se ova dva međusobno odvojena postupka mogu voditi usporedno, smatra, primjerice, Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 87.

¹¹⁶⁵ VTSRH, Pž-1868/07-3 od 8. lipnja 2007.

radi davanja obavijesti. Ako se navedeni postupci vode usporedno, sud parnični postupak po tužbi za pobijanje odluke glavne skupštine može prekinuti do donošenja odluke u izvanparničnom postupku.¹¹⁶⁶ U njemačkoj pravnoj doktrini Drescher dodatno ističe da, ako je potrebno, sud može, osim parničnoga postupka, odrediti i prekid izvanparničnog postupka (prema čl. 21. FamFG-a).¹¹⁶⁷ Kako bi se izbjegla mogućnost donošenja različitih odluka, parnični sud može prekinuti postupak sve dok se pravomoćno ne završi izvanparnični postupak radi davanja obavijesti, ali to nije njegova obveza.¹¹⁶⁸ U protivnom, ako parnični sud donese odluku da neće prekidati postupak po tužbi, on bi prema stajalištu sudske prakse kao prethodno pitanje trebao raspraviti je li bilo opravdano uskratiti tražene obavijesti.¹¹⁶⁹

Iduće važno pitanje je hoće li odluka suda donesena u izvanparničnom postupku radi davanja obavijesti dioničaru obvezivati sud u parničnom postupku radi pobijanja odluke glavne skupštine, posebice ako se uzme u obzir okolnost da je izvanparnični postupak često brže okončan zbog svoje naravi. Iako usporednim vođenjem postupaka može doći do različitih sudskih odluka temeljenih na istom činjeničnom supstratu, budući da je riječ o dva odvojena postupka, odluka izvanparničnog suda neće obvezivati parnični sud.¹¹⁷⁰ Sudska je praksa iznjedrila stajalište kako parnični sud neće biti obvezan ispitivati opravdanosti uskrate davanja obavještenja ako je već donesena pravomoćna sudska odluka kojom je utvrđena neopravdanost uskrate obavijesti. U tom bi slučaju sud u postupku radi pobijanja odluke glavne skupštine zbog uskrate obavijesti, odnosno zbog povrede prava dioničara na obaviještenost bio dužan utvrditi ostale pretpostavke pobijanja odluke glavne skupštine, točnije bi li za dioničara, koji objektivno prosuđuje davanje obavijesti,

¹¹⁶⁶ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 132, Rn. 62.; Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 87. Slično je pitanje, ali u odnosu na društvo s ograničenom odgovornošću, primjerice rješavao TS u Rijeci, P-39/15 od 14. ožujka 2016. Zahtjev na temelju čl. 288. st. 2. u vezi s čl. 447. st. 5. ZTD-a (budući da se sudske ostvarenje prava dioničara na obaviještenost na temelju analogije primjenjuje i na člana društva s ograničenom odgovornošću), može se postavljati neovisno o podnesenoj tužbi radi utvrđenja ništetnosti i poništenja odluke skupštine d.o.o.-a. Sud je smatrao da odluka u izvanparničnom predmetu nije ni pozitivna ni negativna pretpostavka za donošenje odluke u parničnom predmetu.

¹¹⁶⁷ Drescher, I., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., AktG, § 243. Rn. 121.

¹¹⁶⁸ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 132, Rn. 63.

¹¹⁶⁹ VTSRH, Pž-1868/07-3 od 8. lipnja 2007. Navedeno u skladu s čl. 12. (1) ZPP-a koji uređuje institut prethodnog pitanja: kada odluka suda ovisi o prethodnom rješenju pitanja postoji li neko pravo ili pravni odnos, a o tom pitanju još nije donio odluku sud ili drugi nadležni organ (prethodno pitanje), sud može sam riješiti to pitanje ako posebnim propisima nije drukčije određeno.

¹¹⁷⁰ Franjić, V., op. cit., str. 9. U odnosu na njemačko pravo: Drinhausen, F., u: Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 217., AktG § 132 Rn. 2.

predstavljalo bitnu pretpostavku za očuvanje njegova prava sudjelovanja na glavnoj skupštini i drugih članskih prava. U svjetlu svrhe odredbe predmetnoga članka ZTD-a, sud bi morao tada ispitati je li povreda dioničareva prava na obaviještenost utjecala na donošenje pobijane odluke glavne skupštine, odnosno bi li dioničari izglasali na glavnoj skupštini drukčiju odluku da su na raspolaganju imali sve obavijesti i informacije, odnosno da su znali sve činjenice.¹¹⁷¹ U njemačkoj pravnoj doktrini, Kubis također zagovara stajalište da odluka izvanparničnog suda ne obvezuje parnični sud pozivajući se na strogo ograničenu mogućnost podnošenja žalbe u izvanparničnom postupku.¹¹⁷² Drescher dalje argumentira ovaj stav smatrajući da zbog kratkih rokova za pokretanje oba postupka (mjesec dana za tužbu za pobijanje odluke glavne skupštine - čl. 246. st. 1. AktG-a te dva tjedna u slučaju zahtjeva sudu za odluku o pravu dioničara da budu obaviješteni - čl. 132. st. 2. AktG-a), podnošenje jedne tužbe ili zahtjeva ne može ovisiti o uspjehu druge. Stoga, dioničar koji želi dobiti informacije od uprave i koji želi pobijati odluku glavne skupštine mora djelovati istodobno na dva kolosjeka, parničnom i izvanparničnom.¹¹⁷³

Ako se pošlo od teze o neovisnosti izvanparničnog i parničnog postupka, kao i nepostojanju obveze prekida postupka po tužbi radi pobijanja odluke glavne skupštine, iduće se pitanje odnosi na to koje su pravne posljedice donošenja različitih odluka u tim postupcima, primjerice ako sud u izvanparničnom postupku odluči da dioničar nema pravo na traženu obavijest, a parnični sud pobije odluku glavne skupštine zbog informacijskog deficita. Svatko tko pokreće ta dva postupka istodobno čini to zbog različitih ciljeva (dostava informacija, s jedne strane i pobijanje odluke glavne skupštine, s druge) i mora uzeti u obzir mogućnost donošenja različitih odluka o istom (preliminarnom) pitanju zbog različito predviđenih nadležnosti i vrsta postupaka. To tužitelju omogućuje da u postupku pobijanja odluke glavne skupštine, ostvari uspjeh unatoč prethodnom odbijanju njegova zahtjeva u izvanparničnom postupku. Pritom je nužno uzeti u obzir da su procesna jamstva jača u parničnom postupku u odnosu na izvanparnični koji je predviđen da traje kraće, dok donošenje odluke o zahtjevu stranke u toj mjeri elementa „spornosti“ nema. S druge

¹¹⁷¹ VTSRH, Pž-1868/07-3 od 8. lipnja 2007. Isto i VTSRH, P-7368/11 od 2. rujna 2015. koji je odlučivao o tome koliko utječe na vođenje predmetnog parničnog postupka okolnost jesu li tužitelji ili nisu pokrenuli izvanparnični postupak o tome mora li mu uprava dati obavijest ili ne. Sud je zauzeo stav da ako su tužitelji takav izvanparnični postupak pokrenuli, tada parnični sud više ne bi morao ispitivati je li davanje obavijesti bilo opravdano, nego bi se ograničio na ocjenu je li uskrate obavijesti i u kojoj mjeri mogla utjecati na donošenje pobijane odluke, posebice uzevši u obzir rezultate glasovanja.

¹¹⁷² Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 132, Rn. 62.

¹¹⁷³ Drescher, I., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., AktG, § 243. Rn. 121.

strane, odluka suda kojim se obvezuje uprava na davanje podataka u izvanparničnom postupku ne jamči istom tužitelju uspjeh u parničnom postupku o tome vodi li neopravdano odbijanje davanja informacija do poboynosti odluke glavne skupštine.¹¹⁷⁴ To zbog toga što se okolnosti u postupku po tužbi utvrđuju na temelju standarda objektivnog dioničara, a ne onoga dioničara koji je podnio tužbu. Iako bi standard objektivnog dioničara trebao poslužiti ujednačavanju ishoda sporova u bitno sličnim činjeničnim okolnostima, procesnopravno će to imati učinak da će dioničar tužitelj morati iznositi dokaze koji će sud uvjeriti u utemeljenost njegova tužbenog zahtjeva upravo iz te perspektive objektivnog dioničara. Svakako će biti bitno kako standard objektivnog dioničara vidi sud, a ne stranka.

Prema tome, kako iscrpljenje izvanparničnog postupka nije procesna pretpostavka za vođenje parničnog, tužba radi pobijanja odluke glavne skupštine mogla bi se podići i bez prethodnoga pokretanja izvanparničnog postupka, pogotovo ako se ne želi propustiti prekluzivni rok za njezino podizanje. Štoviše, oprezan dioničar vjerojatno će koristiti sva pravna sredstva koja mu stoje na raspolaganju: i ono kojim traži da mu se potencijalno nelegitimno uskraćene obavijesti daju (u izvanparničnom postupku) i ono u kojem će tražiti da se odluka skupštine pobije zbog toga jer su povrede prava na obaviještenost bile takve naravi da bi prema procjeni „dioničara koji objektivno prosuđuje, davanje obavijesti bila bitna pretpostavka za očuvanje prava sudjelovanja na glavnoj skupštini i drugih članskih prava“.

4.3.3. Načini zaštite povrijeđenog prava na obaviještenost u izabranim državama članicama proširenog usporednopravnog uzorka

Ostvarivanje dioničareva prava na obaviještenost može znatno utjecati na otkrivanje mogućih kršenja dužnosti uprave. Pravo dioničara na obaviještenost ne daje glavnoj skupštini ili pojedinačnom dioničaru ovlast nadzirati ponašanja i postupanja uprave društva jer je to u nadležnosti nadzornog odbora. Prema tome, pravo na obaviještenost ne postoji zbog toga da dioničar na glavnoj skupštini zahtijeva informacije koje će mu omogućiti procjenu je li uprava

¹¹⁷⁴ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 132, Rn. 64. Siems smatra da predmetni izvanparnični postupak nema prednost nad pobijanjem odluke glavne skupštine, kao što ni odluka donesena u izvanparničnom postupku nema karakter prethodnog pitanja za postupak pobijanja odluke glavne skupštine. Siems, M., u: Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 6., AktG, § 131, Rn. 87.

postupila u skladu s dodijeljenim joj obvezama i zaslužuje li ona i dalje povjerenje dioničara.¹¹⁷⁵ Sva tri nacionalna zakonodavca osnovnog usporednopravnog uzorka propisuju odgovornost uprave za štetu ako članovi uprave povrijede svoje obveze te oni odgovaraju kao solidarni dužnici. Pritom, uprava odgovora i za štetu koja nastane zbog neopravdane uskrate obavijesti dioničaru ili zbog davanja pogrešnih podataka zbog svoje nepažnje.¹¹⁷⁶

Zanimljivo je u ovom dijelu uputiti na okolnost da njemačko pravo, za razliku od hrvatskoga i slovenskog, predviđa i moguću kaznenu odgovornost članova uprave zbog uskrate informacija. Tako članovima uprave koji u davanju informacija na glavnoj skupštini netočno prikazuju ili prikrivaju okolnosti društva, uključujući odnose toga društva s povezanim društvima, prijete kazna prema čl. 400. (1) br. 1. AktG-a.¹¹⁷⁷ Vezano za hrvatsko i slovensko pravo, odredbe ZTD-a i ZGD-1 ne propisuju prekršaj koji bi bio počinjen ako uprava na zahtjev dioničara dostavi netočne podatke ili ih prikrije. Prema tome, ni društvu ni upravi se ne može izreći novčana kazna za prekršaj zbog kršenja dioničareva prava na obaviještenost.¹¹⁷⁸

U hrvatskom, njemačkom i slovenskom pravu, dioničari pojedinci nemaju pravo na izravni uvid u knjige, dokumente, ugovore i druge dokumente društva u sklopu ostvarivanja prava na obaviještenost. Zbog toga se manjinskim dioničarima jamči posebno manjinsko pravo na temelju kojeg, u slučaju sumnje na nepravilnosti, kao i ako postoji nepovjerenje prema radu uprave društva, mogu zahtijevati imenovanje posebnih revizora koji će provjeriti je li uprava ispravno vodila poslove društva. No, institut posebne revizije može se koristiti pod strogim uvjetima. Riječ o obliku šire zaštite dioničareva prava na obaviještenost. Dioničari koji ne mogu doći do određene

¹¹⁷⁵ Decher, C., op. cit., str. 243.

¹¹⁷⁶ Za hrvatsko pravo, vidjeti čl. 252. (2) ZTD-a. Odgovornost je prema dioničkom društvu, ali i prema dioničaru koji ima pravo zahtijevati obavijesti. Barbić kao jedan od najočitijih primjera navodi okolnost u kojoj dioničar upravo zbog netočnih podataka ili zbog toga što mu podatci uopće nisu dostavljeni odluči ili prodati dionicu ili ju zadržati čime pretrpi štetu u odnosu na ono što bi naknadno za nju platio, odnosno dobio. S druge strane, ako uprava neopravdano odbije predlagatelju dati obavještenja koja su zatražena na glavnoj skupštini, a za društvo je time nastala šteta u obliku troškova sudskog postupka u izvanparničnom predmetu radi davanja obavijesti, tada će biti dužna nadoknaditi štetu društvu na temelju odredbe čl. 252. st. 2. ZTD-a. Barbić, J., Pravo društava, op. cit., u bilj. 36., str. 544. Potvrđeno presudom VTSRH, Pž-1868/07 od 8. lipnja 2007. godine. Dodatno, VTSRH, Pž-2510/05 od 10. ožujka 2008. potvrdio je da dioničar kojem je uskraćena obavijest svakako može imati pravni interes voditi sudski postupak za davanje obavijesti budući da ako sud utvrdi da je došlo do neopravdane uskrate, on ima pravo od uprave društva tražiti naknadu štete. Za njemačko pravo, vidjeti čl. 93. AktG-a koji propisuje isto. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 176.-177. Za slovensko uređenje vidjeti čl. 263. ZGD-1. Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 58-59.

¹¹⁷⁷ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 181.; Werner, Rüdiger, Kann der Auskunftsanspruch des Aktionärs nach § 131 I 1 AktG auch durch eine unwahre Auskunft erfüllt werden? Zugleich Bespr. von BayObLG 20.9.2021 – 101 ZBR 134/20, NZG 2022, 118, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 3(2022), str. 115-118., str. 116.

¹¹⁷⁸ Drnovšek, G., Delničarjeva pravica do obveščenosti, op. cit., str. 59.

informacije, u slučaju sumnje u pravilno vođenje poslova društva, tako mogu “provjeriti” upravu društva. Prijedlog odluke o imenovanju posebnih revizora mogu podnijeti dioničari koji zajedno imaju udjele u visini od dvadesetoga dijela temeljnoga kapitala društva, o čemu odluku donosi glavna skupština.¹¹⁷⁹ Odbije li glavna skupština imenovati posebne revizore, to će učiniti sud na prijedlog dioničara koji zajedno imaju dionice koje čine najmanje dvadeseti dio temeljnoga kapitala društva.¹¹⁸⁰ Bitno je upozoriti na razliku u odnosu na druga pravna sredstva zaštite dioničareva prava na obaviještenost, a to je da posebnu reviziju mogu zahtijevati samo manjinski dioničari kao grupa, odnosno da, za razliku od prava na pokretanje izvanparničnog postupka za davanje obavijesti te parničnog postupka pobijanja odluke glavne skupštine, ovaj institut ne stoji na raspolaganju svakom dioničaru. O odnosu instituta prava dioničara na obaviještenost (prema čl. 131. AktG-a) i instituta posebne revizije (prema čl. 142. AktG-a) izjasnio se LG Köln, utvrdivši da posebna revizija osigurava sveobuhvatno i potpuno pojašnjenje predmeta revizije i neograničene informacije za dioničare. Svrha prava na informacije prema čl. 131. AktG-a nije da dioničarima učini dostupnim informacije prije posebne revizije, jer sve informacije revizor može razjasniti i procijeniti. Svrha prava na obaviještenost na glavnoj skupštini dioničkog društva nije da prati, podupire ili čak predviđa naloženu posebnu reviziju. Problem razgraničenja mora se riješiti tako da sva pitanja koja su izravno povezana s predmetom posebne revizije ne podliježu pravu na informacije prema čl. 131. AktG-a.¹¹⁸¹ No, s obzirom na to da je posebna revizija relativno skup i kvalifikatoran instrument nadzora rada uprave, malo je vjerojatno njegovo

¹¹⁷⁹ Za hrvatsko pravo: čl. 280. (1) u vezi s čl. 278. (1) ZTD-a. Za njemačko pravo: čl. 122. (1) AktG-a. Za slovensko pravo: čl. 298. (1) ZGD-1.

¹¹⁸⁰ Hrvatsko pravo posebnu reviziju predviđa odredbom čl. 298. ZTD-a te dodatno propisuje u čl. 500. (2) ZTD-a mogućnost posebnog ispitivanja koji se odnosi na poslovne odnose društva s vladajućim društvom ili s društvom koje je s njime povezano. Prema njemačkom pravu, kao upravljačka mjera uprave, informacije mogu biti predmet posebne revizije u skladu s čl. 142. (1) AktG-a. Prema Kubisu, ovaj je instrument posebno koristan u onim slučajevima u kojima nije sigurna potpunost podataka, a postupak prema čl. 132. AktG-a čini se pretjeranim. Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2018., u bilj. 339., AktG § 131, Rn. 181. Prema Werneru, ako uprava na glavnoj skupštini na zahtjev dioničara dostavi lažne podatke prema čl. 131. (1) AktG-a, tada dioničari to mogu učiniti predmetom posebne revizije, jer se davanje netočnih informacija smatra pogrešnom upravljačkom mjerom u smislu čl. 142. (1) AktG-a. Werner, R., op. cit., str. 115. Njemačko pravo propisuje još jednu, posebnu revizijsku situaciju u slučaju kršenja obveze davanja informacija (članak 258. (1) točka br. 2. AktG-a), kada bilješke u financijskim izvještajima ne daju tražene podatke, ili ih ne daju u potpunosti, a uprava nije na glavnoj skupštini dostavila informacije koje nedostaju, unatoč upitima koji su u vezi s tim postavljeni, a postavljen je i zahtjev za uvrštenje pitanja u zapisnik, sud će na prijedlog imenovati posebne revizore. Slovensko pravo uređuje predmetni institut slično kao i hrvatsko i njemačko pravo, pa je (nepravilno) ispunjenje dioničareva informacijskog zahtjeva predmet posebne revizije po ZGD-1 (čl. 318.). Slovenski ZGD-1, isto kao i njemački AktG, dopušta mogućnost izvanredne revizije u situacijama podcjenjivanja stavki u godišnjem financijskom izvješću u slučaju kršenja obveze davanja informacija (čl. 322. ZGD-1).

¹¹⁸¹ LG Köln, 82 O 56/19 od 20. prosinca 2019.

korištenje. Umjesto toga, bilo bi korisno kada bi dioničari revizoru mogli postavljati pitanja iz izvješća o redovnoj reviziji, pa bi dobivena razjašnjenja zasigurno otklonila potrebu za posezanjem za drastičnijim sredstvima.

U nastavku će biti istraženi i analizirani alati za zaštitu povrijeđenog prava na obaviještenost u izabranim pravnim sustavima iz proširenog usporednopravnog uzorka.

Prema **nizozemskom** pravu, kada uprava uskrati obavijesti dioničarima, ili su one nepotpune (ili pogrešne), ili se (neopravdano) poziva na uskratu obavijesti zbog „značajnog interesa društva”, dioničar može koristiti određene alate zaštite svojeg prava na obaviještenost.¹¹⁸² Prema Van der Elstu, čl. 2:107(2) BW-a ne daje dostatnu osnovu za podnošenje tužbe protiv društva, stoga se u praksi rijetko koristi jer tužba koja se temelji samo na ovoj zakonskoj odredbi često biva odbijena.¹¹⁸³ Također je utvrđeno da su u nizozemskim uvrštenim društvima uprava (i nadzorni odbor) ti koji samostalno odlučuju postoji li “značajan interes,, za uskratu obavijesti.¹¹⁸⁴ Tada dioničari imaju nekoliko mogućnosti ostvarenja prava u sudskom postupku o kojima će biti riječi u nastavku.

Članak 843.a (1. i 2.) Zakona o parničnom postupku (u daljnjem tekstu: *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*)¹¹⁸⁵ nudi svakome tko ima opravdani interes, o svom trošku, pravo zahtijevati uvid, presliku ili izvadak isprava koje se odnose na pravni odnos u kojem su on ili njegovi prednici stranke. Dokumente (koji obuhvaćaju podatke na elektroničkom nosaču podataka) treba tražiti od osobe koja njima raspolaže ili ih ima u posjedu. Svaka stranka može zatražiti dostavu dokumenata sudskim ili izvansudskim putem, ali se najčešće zahtjev pokreće sudskim nalogom usmjerenim protiv društva. Pritom dioničar mora dokazati da ima legitiman

¹¹⁸² Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388., str. 193.

¹¹⁸³ Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388., str. 195. Van der Elst upućuje na mišljenje Van der Korst, Pieter, 2007, *Bedrijfsgeheimen en transparantieplichten*, Deventer: Kluwer, fn. 104. te na sudsku praksu *World Online* (Rechtbank Amsterdam, JOR 2000/129 od 22. svibnja 2000.).

¹¹⁸⁴ Duynstee, D., Drenth, T., *Aandeelhoudersactivisme in Nederland anno 2020: van hyena tot papieren tijger?*, *Ondernemingsrecht*, br. 159, 2020., str. 927–937., str. 935.

¹¹⁸⁵ *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (geldt in geval van digitaal procederen)*, Stb. 1828, 37., Geldend van 01-01-2023 t/m heden. Nizozemski *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering* sadrži još dvije odredbe koje mogu pomoći pri dobivanju informacija. Riječ je o čl. 22. *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering* koji određuje da u bilo kojoj etapi postupka sud može naložiti bilo kojoj od stranaka da dostavi određene isprave koje se odnose na predmet. Uz to, prema čl. 162. *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering* sud može naložiti strankama da tijekom postupka učini dostupnima knjige, zapisnike i spine koje su stranke dužne čuvati. No, ova odredba samo zahtijeva da stranka drži dokumentaciju dostupnom, a ne da daje informacije. Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388., str. 195.

interes, da postoji pravni odnos na kojem se on temelji i da se zahtijevaju točno određeni dokumenti.¹¹⁸⁶

Nizozemsko pravo jamči manjinskim dioničarima posebno manjinsko pravo na temelju kojeg, u slučaju sumnje na nepravilno vođenje poslova društva, mogu od Trgovačkog vijeća Žalbenog suda u Amsterdamu (*ondernemingskamer Gerechtshof Amsterdam*) zahtijevati imenovanje posebnih revizora koji će provjeriti vodi li ispravno uprava poslove društva.¹¹⁸⁷ Postupak mogu pokrenuti dioničari koji zajedno drže najmanje 10 % udjela u temeljnom kapitalu društva ili najmanje 225.000 eura, ako je riječ o dioničkom društvu koje ima temeljni kapital manji od 22,5 milijuna eura. Ako je riječ o dioničkom društvu koje ima temeljni kapital veći od 22,5 milijuna eura, tada postupak mogu pokrenuti dioničari koji zajedno drže najmanje 1 % udjela u temeljnom kapitalu društva ili ako je riječ o uvrštenom društvu, dioničari koji drže dionice u ukupnoj vrijednosti od najmanje 20 milijuna eura prema zaključnoj cijeni na zadnji dan trgovanja prije pokretanja postupka.¹¹⁸⁸ Sud će odobriti takav zahtjev kada smatra da postoji osnovana sumnja u ispravno vođenje poslova društva.¹¹⁸⁹ Situacije kada upravni odbor ne informira ili nedostatno informira dioničara daju opravdanje dioničaru za takvu sumnju.¹¹⁹⁰ Prema Van der Elstu, riječ je o tri vrste slučajeva: neotkrivanje ili nedostatno otkrivanje informacija u vezi s važnom transakcijom; zadržavanje informacija tijekom vremena te postupanje u suprotnosti s obvezom povećane dužne pažnje.¹¹⁹¹ Sud će imenovati revizora koji ima pravo pregledati knjige i ostalu dokumentaciju društva.¹¹⁹² O svim nalazima revizor priprema i sastavlja izvješće. Primjerak izvješća dobit će dioničari koji su zahtijevali reviziju, društvo, odvjetnici i državni odvjetnik.¹¹⁹³

¹¹⁸⁶ Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388., str. 194.

¹¹⁸⁷ Čl. 2:345 BW.

¹¹⁸⁸ Čl. 2:346, st. 1., točka b BW.

¹¹⁸⁹ Čl. 2:350 (1) BW-a. Sud može naložiti brojne mjere, uključujući poništenje odluka upravnog odbora i glavne skupštine, privremeno imenovanje članova odbora, suspenziju ili razrješenje članova odbora, privremeni prijenos dionica na povjerenika, privremena odstupanja od odredaba statuta, pa čak i prestanak društva (čl. 2:356 BW-a). Glavna skupština dioničara služi kao ekskluzivna informacijska platforma za dioničara. Društvo mora postupati s povećanom dužnom pažnjom u odnosu na pravo na informacije, osobito u odnosima prema određenim skupinama dioničara, a posebno onim manjinskim koji nisu zastupljeni u upravnom odboru.

¹¹⁹⁰ Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388., str. 196.

¹¹⁹¹ Ako se upravni odbor uključi u važne transakcije, obveza je obavijestiti dioničara čak i ako je on ovlašten donijeti tu odluku. Kada upravni odbor tijekom dužeg vremena uskraćuje informacije dioničarima o kojima oni opetovano postavljaju pitanja kako bi bili primjereni informirani, riječ je o neispravnom vođenju poslova društva i upravljanju društvom. Pritom, ne postoji tumačenje koje se razdoblje uskraćivanja informacija može smatrati lošim upravljanjem. Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388., str. 197-199.

¹¹⁹² Čl. 2:351(1 i 2) BW-a. Van der Elst napominje kako se ovo pravo proteže i na informacije koje imaju treće osobe, poput revizora društva. Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388., str. 200.

¹¹⁹³ Čl. 2:353 BW-a.

Stoga, ovaj postupak ne rezultira izravnim pristupom informacijama za dioničare, već ga treba kvalificirati kao “neizravno” pravo na uvid.¹¹⁹⁴

Preliminarno saslušanje svjedoka postupak je prema čl. 186. *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering* koji predviđa ovu mogućnost prije podnošenja tužbe radi prikupljanja što više relevantnih i primjerenih informacija radi pripreme postupka.¹¹⁹⁵ Dioničari moraju dokazati da će, nakon saslušanja svjedoka, podnijeti tužbu. Saslušanje se neće odobriti ako se utvrdi nerazmjernost između interesa svih uključenih strana.¹¹⁹⁶ Vletter-van Dort i Wolf napominju da je saslušanje članova upravnog odbora u svojstvu svjedoka dobra prilika za maloga dioničara da dobije relevantne informacije.¹¹⁹⁷ Nizozemski BW u 3. knjizi o vlasništvu (*Boek 3 van het Burgerlijk wetboek*) također dopušta dioničarima (kao i primjerice vjerovnicima u stečajnom postupku), da u mjeri u kojoj imaju izravan i primjeren interes, zahtijevaju pregled knjiga, dokumenata i drugih nosača podataka društva.¹¹⁹⁸ Nizozemska pravna doktrina raspravljala je o tome mogu li dioničari iskoristiti ovaj instrument ako informacije nisu dobili na glavnoj skupštini te su u tom smislu iznijeli svoje protivljenje.¹¹⁹⁹ Kao rezultat toga, broj slučajeva u kojima se zahtjev za informacijama temelji na čl. 3:15j BW-a prilično je neznatan.¹²⁰⁰

Prema **francuskom** pravu, dioničari uživaju određena prava na izravni uvid. Ta su prava priznata ponajprije u vezi s glavnom skupštinom jer omogućavaju dioničarima informirano ostvarivanje prava glasa.¹²⁰¹ Neka prava na uvid također se mogu ostvariti tijekom fiskalne godine, no ona su ograničena i opet prešutno povezana s glavnim skupštinama.¹²⁰² Francusko pravo jamči manjinskim dioničarima posebno manjinsko pravo na temelju kojeg mogu zahtijevati imenovanje

¹¹⁹⁴ Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 38., str. 200.

¹¹⁹⁵ Riječ je o usporedivom institutu prema hrvatskom ZPP-u koji u čl. 272. predviđa osiguranje dokaza.

¹¹⁹⁶ Prema Vletter-van Dort, okolnost da će član odbora potencijalno biti svjedok nije prepreka da se iskoristi pravo na saslušanje svjedoka. Vletter-Van Dort, H., op. cit., u bilj. 480., str. 242–244.

¹¹⁹⁷ Vletter-Van Dort, H., op. cit., u bilj. 480., str. 242.; Wolf, Rogier, De kapitaalverschaffer zonder stemrecht in de BV, Deventer, Wolters Kluwer, 2013., str. 384.

¹¹⁹⁸ Članak 3:15j BW-a.

¹¹⁹⁹ Vletter-Van Dort, H., op. cit., u bilj. 475., str. 269-271.; Wolf, R., op. cit., str. 386-387.

¹²⁰⁰ Van der Elst, C., Right of information and right of inspection in the Netherlands, op. cit., u bilj. 388, str. 200.

¹²⁰¹ Režim je izmijenjen 1935. godine tako da su 15 dana prije glavne skupštine dioničari mogli imati pristup u sjedištu društva računovodstvenim dokumentima, kao i svim dokumentima koji su bili potrebni za glavnu skupštinu. Conac, Pierre-Henri, Shareholders' inspection and investigation rights in France, u: Thomas, Randall S., Beasley, John S., Giudici, Paolo (ed.), Research Handbook on Shareholder Inspection Rights: A Comparative Perspective, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2023., str. 100-120., str. 104.

¹²⁰² Zakon je promijenjen 1935. godine tako da dioničari u bilo koje doba godine imaju pravo pristupa i dostave preslike svih dokumenata koji se odnose na bilo koju glavnu skupštinu (inventar, bilancu, račun dobiti i gubitka, izvješće uprave, izvješće revizora ako je primjenjivo i zapisnik glavne skupštine) za posljednje tri godine. Conac, P., Shareholders' inspection and investigation rights in France, op. cit., u bilj. 1201. str. 103., 107.

posebnih revizora (fra. *expert de gestion*) koji će provesti reviziju poslovanja dioničkih društava (fra. *expertise de gestion*), odnosno istražiti i analizirati odluke uprave. To je vrijedan alat kojeg mogu koristiti manjinski dioničari u odnosu na upravu društva ako sumnjaju na zloupotrebu. Slijedom prikupljenih informacija, dioničar bi mogao podnijeti tužbu protiv društva i uprave. Imenovanje revizora podliježe određenim uvjetima i rezultira obvezom izrade izvješća koje se javno objavljuje.¹²⁰³ Prema čl. L. 225-231 *Code de commerce*, u dioničkim društvima, bilo da su uvrštena ili ne, jedan ili više dioničara koji predstavljaju najmanje 5 % temeljnog kapitala¹²⁰⁴ ovlašteni su zahtijevati od suda imenovanje jednog ili više revizora za ispitivanje odluka uprave, uz uvjet da su prvo postavili pitanje u pisanom obliku te da odgovor koji je dostavljen nije bio zadovoljavajući.¹²⁰⁵ Od 2001. godine u dioničkim društvima zahtjev manjinskih dioničara mora biti u obliku pitanja u pisanom obliku upućenog predsjedniku upravnog odbora. Ako se na pitanje ne odgovori u roku od mjesec dana ili se odgovor ocijeni nezadovoljavajućim, dioničar(i) mogu podnijeti zahtjev sudu za imenovanje revizora. Potrebno je ispuniti tri uvjeta da bi zahtjev bio valjan: a) revizija se mora odnositi na jednu ili više “odluka uprave”, što isključuje zahtjeve formulirane kao *fishing expeditions*, kao i one odluke koje nisu u ovlasti uprave ili upravnog odbora; b) revizija se može odrediti samo ako postoje sumnje na nepravilnosti, što znači da zahtjev mora biti ozbiljan i utemeljen te c) zahtjev mora biti u skladu s interesom društva.¹²⁰⁶ Ako se zahtjevu udovolji, sudskom se odlukom utvrđuje opseg revizije i ovlasti revizora.¹²⁰⁷ Revizori moraju sastaviti izvješće koje se šalje podnositelju zahtjeva, državnom odvjetniku, radničkom vijeću, revizoru društva i, ovisno, upravnom odboru ili upravi i nadzornom odboru.¹²⁰⁸ O izvješću se mora glasovati na glavnoj skupštini, što može rezultirati podnošenjem izvedene tužbe protiv

¹²⁰³ Conac, P., Shareholders’ inspection and investigation rights in France, op. cit., u bilj. 1201., str. 109.

¹²⁰⁴ Prag mora biti zadovoljen u trenutku podnošenja zahtjeva, ali se kasnije može smanjiti. Zahtjev za pragom osmišljen je kako bi se izbjegli neozbiljni zahtjevi. Kako bi se ublažila ova prepreka, u uvrštenim društvima pravo na imenovanje vještaka prošireno je 1994. godine na udruge dioničara osnovanu u jednom uvrštenom društvu. Budući da su takve udruge rijetke u praksi, u uvrštenim društvima manjinski dioničari obično daju punomoć udrugama dioničara koje i same često primaju ili traže punomoći od većih dioničara kao što su investicijski fondovi. Zakonodavac je 1984. godine proširio pravo zahtijevati imenovanje vještaka u korist javnog tužitelja (fra. *Ministère public*) i radničko vijeće (fra. *comité d’entreprise*), trenutno Gospodarsko-socijalni odbor (fra. *comité social et économique*). U slučaju uvrštenih društava, regulator *Autorité des marchés financiers* (AMF) također ima ovo pravo. Za navedene institucije ne vrijedi uvjet prethodnog postavljanja pitanja. Conac, P., Shareholders’ inspection and investigation rights in France, op. cit., u bilj. 1201., str. 110.

¹²⁰⁵ Učinkovitost ovog pravnog sredstva smanjena je upravno obvezom prethodnog postavljanja pitanja. Conac, P., Shareholders’ inspection and investigation rights in France, op. cit., u bilj. 1201., str. 109., 119.

¹²⁰⁶ Conac, P., Shareholders’ inspection and investigation rights in France, op. cit., u bilj. 1201., str. 110-111.

¹²⁰⁷ Čl. L. 225-231 (4) *Code de commerce*.

¹²⁰⁸ Čl. L. 225-231 (5) *Code de commerce*.

jednog ili više članova uprave u društvu, pa čak i do kaznene prijave (primjerice za zloupotrebu imovine društva (fra. *abus de biens sociaux*).¹²⁰⁹

Osim ovoga pravnog sredstva zaštite prava na obavještenost, francuski Zakon o parničnom postupku (u daljnjem tekstu: *Code de procédure civile*)¹²¹⁰ predviđa da jedan ili više dioničara (uz napomenu da primjena nije ograničena na dioničare, već bilo koju osobu) može zahtijevati od suda imenovanje vještaka za prikupljanje dokaza prije podnošenja tužbe, koji zbog jednostavnosti često koriste manjinski dioničari. Ako postoji opravdani razlog da se prije sudskog postupka sačuvaju ili utvrde dokazi o činjenicama o kojima bi moglo ovisiti rješenje spora, zakonski dopuštene istražne radnje mogu se odrediti na zahtjev bilo koje zainteresirane strane, *ex parte* (bez obavještanja suprotne strane) ili kao skraćeni postupak.¹²¹¹ Zahtjev može biti usmjeren na prikupljanje dokaza, pri čemu sud imenuje sudskog ovršitelja za prikupljanje dokaza (fra. *huissier instrumentaire*) za tužiteljevu buduću tužbu ili se može zahtijevati imenovanje vještaka, primjerice, za procjenu vrijednosti dionica. U praksi se postupci prema čl. 145. *Code de procédure civile* gotovo uvijek koriste tako da se traži pristup dokumentima putem sudskog ovršitelja, budući da to omogućava izravan pristup relevantnim informacijama.¹²¹² Podnošenje zahtjeva prema čl. 145. *Code de procédure civile* mnogo je lakše negoli korištenje postupka utvrđenog čl. L. 225-231 *Code de commerce* zato što ga može podnijeti svaki dioničar, bez obzira na broj dionica, pa i bilo koja druga zainteresirana osoba. Taj se postupak provodi kao skraćeni postupak, što omogućuje njegovo brzo okončanje, a obuhvat mu je širi jer se odnosi na sve vrste društava te se može koristiti kada je odluka donesena na glavnoj skupštini dioničara. Jedini nedostatak je trošak koji snosi tužitelj. Tužitelj mora dokazati postojanje pravnog interesa (fra. *motif légitime*), kao i osnova za podizanje tužbe koja će tek uslijediti.¹²¹³ Dvije ključne proceduralne prednosti čl. 145. *Code de procédure civile* u usporedbi s *Code de commerce* su što nema uvjeta prethodnog postavljanja

¹²⁰⁹ Čl. L 242-6 (3) *Code de commerce*. Conac, P., Shareholders' inspection and investigation rights in France, op. cit., u bilj. 1201., str. 113.

¹²¹⁰ *Code de procédure civile*, Dernière mise à jour des données de ce code: 19 février 2023, dostupno na: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070716> (30.03.2023.).

¹²¹¹ Članak 145. *Code de procédure civile*.

¹²¹² Francuski je Vrhovni sud rješavao pitanje je li ovaj zahtjev neprimjenjiv u stvarima obuhvaćenim člankom L. 225-231 *Code de commerce* jer bi primjena čl. 145. *Code de procédure civile* lako omogućila zaobilazanje restriktivnih kriterija utvrđenih Trgovačkim zakonikom. Vrhovni je sud presudio da pokretanje jednog postupka ne isključuje pokretanje drugoga te da dioničar također može upotrijebiti čl. 145. *Code de procédure civile* kako bi zatražio istragu i pristupio nekim dokumentima (Cour de Cassation, Chambre commerciale, 80-11.853 od 7. prosinca 1981.; Cour de cassation, Chambre commerciale, 10-18.989 od 18. listopada 2011.). Dioničari su ovlašteni podnijeti zahtjeve prema oba članka. Conac, P., Shareholders' inspection and investigation rights in France, op. cit., u bilj. 1201., str. 114.

¹²¹³ Conac, P., Shareholders' inspection and investigation rights in France, op. cit., u bilj. 1201., str. 115.

pitanja društvu te što se zahtjev može podnijeti *ex parte*, tako da društvo o njemu niti ne može biti obavješteno.¹²¹⁴ Jednom prikupljeni podatci ili nalaz vještaka otkrivaju se samo tužitelju. U slučaju imenovanja sudskog ovršitelja za prikupljanje dokaza, tužitelj dioničar ima izravan pristup informacijama, dok će u slučaju imenovanja vještaka, vještak biti taj koji će imati pristup dokumentima, ali budući da će ti dokumenti u konačnici morati biti priloženi njegovom izvješću, time će postati poznati dioničaru.¹²¹⁵

Pravo zahtijevati imenovanje revizora u **Belgiji** rijetko je korišteno pravo.¹²¹⁶ Ono omogućuje dioničarima imenovanje jednog ili više revizora za pregled svih dokumenata i računa društva, kao i poslova koje vode i sklapaju njegovi organi te sastavljanje izvješća. Ovaj zahtjev mogu postaviti dioničari koji drže dionice na koje otpada najmanje 1 % ukupnih glasova društva ili najmanje 1.250.000 eura ukupnoga temeljnog kapitala pod uvjetom da postoje osnove sumnje da su interesi društva ozbiljno ugroženi.¹²¹⁷ De Wulf je kritizirao stajalište Trgovačkog suda u Antwerpenu, iznesenog u presudi u predmetu Nyrstar,¹²¹⁸ koji je smatrao da bi se dioničarima trebalo dopustiti pokretanje postupka prema čl. 7:160 belgijskoga CSA, samo ako mogu dokazati da su ovlašteni dalje podnijeti tužbe protiv društva, njegovih direktora ili dioničara koji imaju kontrolu. Ako takva legitimacija ne postoji, sud ne može prihvatiti taj zahtjev za imenovanje revizora, čak i ako su ostali uvjeti primjereno ispunjeni. Prema De Wulfu, ovo je pravo vrijedan i samostalan alat za provjeru rada uprave te njihovo pozivanje na odgovornost.¹²¹⁹ Stoga se ne može tvrditi da je razlika u broju dionica koje su tužitelji u predmetnom postupku imali na dan

¹²¹⁴ Conac, P., Shareholders' inspection and investigation rights in France, op. cit., u bilj. 1201., str. 116.

¹²¹⁵ Conac, P., Shareholders' inspection and investigation rights in France, op. cit., u bilj. 1201., str. 117.

¹²¹⁶ Ova se prava rijetko koriste u Belgiji: između 1873. i 2021. godine manje je od 70 evidentiranih slučajeva. De Wulf takvo postupanje objašnjava time da belgijsko pravo društava sadrži mnoge (više ili manje učinkovite) odredbe koje štite manjinske dioničare te se cijela pravna kultura čini pomalo neprijateljski nastrojena prema instrumentima koji manjinskim dioničarima dopuštaju da od suca zahtijevaju uplitanje u upravljanje društvom, primjerice kada sud imenuje vještake da istražuju "poslove društva". Drugi je razlog taj što u malim dioničkim društvima koja nisu imenovala vanjskog revizora, dioničari ih ne trebaju jer svaki dioničar može pregledati gotovo sve dokumente društva, s pomoću jednog ili više računovođa koji mogu djelovati kao njegovi odabrani stručnjaci, i sve to bez potrebe za angažiranjem suda (vidi čl. 3:101 CSA). De Wulf, Hans, Shareholder inspection rights in Belgium: unpopular or unnecessary?, Ghent University, Faculty of Law and Criminology, Financial Law Institute, Working Paper Series br. 18(2022), str. 1-35., dostupno na: <https://financiallawinstitute.ugent.be/wp-content/uploads/2022/11/2022-18.pdf> (15.03.2023.), str. 5. Inspeksijska prava koja se mogu ostvariti bez podnošenja tužbe i bez potrebe držanja minimalnog postotka dionica u društvu jesu pravo uvida u knjigu dionica te pravo na uvid u poslovne knjige društva (pristup istim dokumentima kojima bi vanjski revizor imao pristup) u društvima bez vanjskog revizora (čl. 3:101 CSA). De Wulf, H., op. cit., str. 9-10.

¹²¹⁷ Čl. 7:160 CSA. Sudovi ne bi trebali dopustiti, tzv. *fishing expeditions*, tj. imenovanje stručnjaka kada tužitelj nema jasnu ideju o tome jesu li i kako interesi društva potencijalno ugroženi. De Wulf, H., op. cit., str. 24.

¹²¹⁸ Enterprise court Antwerp, C/21/00024 od 9. studenog 2021.

¹²¹⁹ De Wulf, H., op. cit., str. 2., 6.

podnošenja tužbe (više od 1 %) u odnosu na broj dionica koje su imali na dan zadnje glavne skupštine (manje od 1 %), nastala zbog toga jer su tužitelji kupili dodatne dionice između te glavne skupštine i podnošenja tužbe sa špekulativnom namjerom. Dioničari koji smatraju da su povrijeđeni njihovi interesi i interesi društva imaju pravo steći dodatne dionice samo kako bi bili sigurni da mogu ostvariti zahtjev pred sudovima prelazeći prag od 1 %.¹²²⁰ Ovo pravo može biti koristan instrument koji omogućuje manjinskim dioničarima da izvrše svojevrsni pritisak na upravu, ali potencijalno i na većinske dioničare da uzmu u obzir dugoročne interese svih dioničara.¹²²¹ Sa zahtjevom za imenovanje revizora postupa se u skraćenom postupku, što znači da će cijeli postupak biti brži od redovnog sudskog postupka te da će o njemu odlučivati predsjednik suda.¹²²² Prema De Wulfu, potencijalna zloupotreba postupka nije vjerojatna zbog pravila o troškovima, kao i zbog zahtjeva da tužitelj mora dokazati naznake o ozbiljnoj ugrozi interesa društva.¹²²³

Prema **talijanskom** pravu, primjetan je određeni nedostatak uređenja zaštite prava na obaviještenost, odnosno ne postoji poseban zakonom utvrđen pravni lijek. Prema Pasquariellu, čl. 2377. (pobijanje odluka glavne skupštine), čl. 2388. (valjanost odluka uprave), niti čl. 2395. (pojedinačni zahtjevi člana društva i treće osobe) *Codice civile*, kao temelji za pokretanje ovih postupaka izrijeком ne spominju povredu prava dioničara na obaviještenost, nelegitimnom uskratom odgovora na uredno postavljena pitanja ili davanjem neistinih odgovora, što smatra regulatornom prazninom u uređenju učinkovite zaštite dioničara čija su prava oštećena.¹²²⁴ Budući da se prema pravilu čl. 127-ter TUF-a odgovor može dati najkasnije na glavnoj skupštini, dioničar se ne može žaliti na povredu toga prava prije održavanja glavne skupštine. Dioničar se može javiti tijekom same glavne skupštine ako uvidi da društvo nije ispunilo obvezu davanja odgovora te potaknuti raspravu o samom zahtjevu te o razlozima uskrate odgovora. Nadalje, ako na pitanje dioničara nije odgovoreno, postavlja se pitanje može li dioničar zahtijevati naknadu štete zbog nezakonitoga postupanja uprave prema čl. 2395. *Codice civile*.¹²²⁵ Ono što se može u ovom slučaju

¹²²⁰ De Wulf, H., op. cit., str. 16.

¹²²¹ De Wulf, H., op. cit., str. 18.

¹²²² De Wulf, H., op. cit., str. 28.

¹²²³ De Wulf, H., op. cit., str. 32.

¹²²⁴ Pasquariello, C., op. cit., str. 121.

¹²²⁵ Odredba čl. 2395. (1) *Codice Civile* predviđa mogućnost naknade štete pojedinom dioničaru (ili trećoj osobi) koji je izravno oštećen nemanom ili zlonamjernim radnjama članova uprave [2393, 2393 bis, 2394, 2394 bis]. Tužba se može podnijeti u roku od pet godina od izvršenja radnje kojom je oštećen dioničar ili treća osoba (čl. 2395. (2) *Codice Civile*).

pojavit i kao poteškoća je dokazivanje svih pretpostavki za naknadu štete, tj. šteta, štetna radnja te uzročnost. Riječ je, dakle, o pravnom lijeku koji stoji na raspolaganju pojedinom dioničaru.¹²²⁶

U pogledu dinamike održavanja glavne skupštine, jedan od instrumenata koji je usmjeren na povećanje razine zaštite manjine je institut odgode glavne skupštine prema kojem dioničari koji nazoče glavnoj skupštini te zajedno drže jednu trećinu temeljnog kapitala zastupljenog na glavnoj skupštini, mogu zahtijevati da se ona odgodi za najviše pet dana ako izjave da nisu dostatno obaviješteni o točkama dnevnog reda.¹²²⁷ Zahtjev za odgodom glavne skupštine izričito se odnosi na prisutne dioničare na glavnoj skupštini, što je s obzirom na čl. 127-ter TUF-a (koji predviđa postavljanje pisanih pitanja prije glavne skupštine) izvjestan problem u odnosu na fizičku prisutnost na glavnoj skupštini. Drugi je problem što se čl. 2374. *Codice Civile* ne primjenjuje na odsutne dioničare, one bez prava glasa, one koji su svoj glas dali poštom ili elektroničkim putem (te koji su time prešutno procijenili dostatnim obavijesti koje je društvo stavilo na raspolaganje za stvaranje glasačkog mišljenja).¹²²⁸ Uz to, pravo na obaviještenost pripada svakom dioničaru, dok je kod korištenja instituta odgode glavne skupštine potrebno ostvariti određeni, kvalificirani udjel u temeljnom kapitalu.¹²²⁹

S druge strane, talijansko pravo predviđa pravni lijek koji stoji na raspolaganju samo dioničarima koji drže određeni kvalificirani udjel temeljnoga kapitala društva. Riječ je o čl. 2377. *Codice Civile* koji uređuje tužbu za pobijanje odluke glavne skupštine.¹²³⁰ Ako se uskrata informacija odnosi na okolnosti koje uvelike utječu za odluku glavne skupštine te ako bi davanje takve informacije moglo utjecati na promjenu danoga glasa dioničara, odluka se može pobijati kao

¹²²⁶ Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quote, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 39. Borsano ističe da bi uprava društva trebala paziti na ostvarivanje prava na obaviještenost, ne samo zbog zakonskih sankcija, već i zbog postupanja u skladu s načelima korporativne kulture. Pritužbe dioničara (osobito ako je riječ o institucionalnim ulagateljima) kojima je nezakonito uskraćen odgovor može rezultirati negativnim publicitetom za društvo, što posljedično može utjecati na cjenovnu osjetljivost dionica ako je riječ o uvrštenom društvu te dovesti u pitanje korporativnu transparentnost. Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quote, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 41.

¹²²⁷ Članak 2374. *Codice Civile*.

¹²²⁸ Pasquariello, C., op. cit., str. 122.

¹²²⁹ Pasquariello, C., op. cit., str. 123.

¹²³⁰ Osobe koje mogu pobijati odluke glavne skupštine jer nisu donesene u skladu sa zakonom ili statutom su dioničari koji nisu nazočili glavnoj skupštini, dioničari koji se ne slažu s odlukom ili su bili suzdržani od glasovanja, članovi uprave, nadzorni odbor i odbor zakonskih revizora (čl. 2377. (2) *Codice Civile*). Tužbu mogu podnijeti dioničari kada drže onoliko dionica s pravom glasa u odnosu na odluku koju je usvojila glavna skupština, da predstavljaju, makar i zajednički, 1 % temeljnog kapitala u društvima koja sudjeluju na tržištu rizičnog kapitala, odnosno ukupno 5 % udjela u temeljnom kapitalu u ostalim društvima (čl. 2377. (3) *Codice Civile*). Dioničari koji ne drže zakonom utvrđeni udio u temeljnom kapitalu, kao i oni koji zbog nedostatka prava glasa nisu ovlašteni podnijeti tužbu, imaju pravo na naknadu štete koja im je nastala zbog toga što je odlukom glavne skupštine prekršen zakon ili statut (čl. 2377. (4) *Codice Civile*).

posljedica kršenja zakona kojim je propisan postupak davanja informacija prije glavne skupštine i tijekom nje.¹²³¹ Da bi se odluka glavne skupštine mogla pobiti, uskrata se informacije ograničava samo na slučajeve u kojima uskrata rezultira znatnim utjecajem na glasačku volju dioničara, čime se isključuju isključivo formalni ili beznačajni slučajevi.¹²³² Borsano ističe neznatni praktični utjecaj ovoga pravnog sredstva jer je teško zamislivo da će se, primjerice, (mali) dioničar odlučiti na ovaj dugotrajni i skupi postupak, samo kako bi se žalio na povredu prava na obaviještenost do koje je došlo prije ili tijekom glavne skupštine.¹²³³ Talijanski zakon propisuje posebno pravno sredstvo zaštite protiv odluke uprave za koju se smatra da je štetna za prava dioničara kada uprava izrijekom ili nepostupanjem uskrati odgovor na pitanje dioničara.¹²³⁴ Pasquariello smatra da bi u slučaju donošenja odluke kojom se isključuje pravo dioničara primiti potpune informacije prije glavne skupštine, taj uvjet nastanka štete za prava dioničara bio ispunjen.¹²³⁵

Kada je riječ o **švedskom** pravu, dioničarima kojima je povrijeđeno pravo na obaviještenost, stoje na raspolaganju različita pravna sredstva. Prema Anderssonu, ako vođenje poslova društva, bez obzira na koji se aspekt odnosi, otvori određena pitanja prije ili nakon glavne skupštine, dioničaru bi se trebalo omogućiti da sam pregleda i provjeri podatke koji se odnose na njih.¹²³⁶ Prema švedskom pravu, uprava može uskratiti odgovor na pitanja dioničara o okolnostima koje mogu utjecati na ocjenu pitanja na dnevnom redu i onima koje mogu utjecati na procjenu

¹²³¹ Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quotate, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 39. Isto smatra Sacchi, R., op. cit., str. 114.

¹²³² Sacchi, R., op. cit., str. 115.

¹²³³ Borsano, P., I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quotate, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), op. cit., u bilj. 384., str. 40.

¹²³⁴ Čl. 2388. (4) *Codice Civile*. Odluke uprave koje nisu donesene u skladu sa zakonom ili statutom mogu se pobijati u roku od devedeset dana od datuma odluke, a to pravo, između ostalog pripada dioničarima ako ta odluka šteti njihovim pravima; u ovom se slučaju primjenjuju čl. 2377. i 2378. *Codice Civile*, ako su primjenjivi.

¹²³⁵ Pasquariello, C., op. cit., str. 131. Naposljetku, prema talijanskom pravu u slučaju kršenja prava na obaviještenost mogao bi se dopustiti zahtjev upućen odboru revizora da provede reviziju određenih činjenica i okolnosti te podnese izvješće glavnoj skupštini (čl. 2408. *Codice Civile*: svaki dioničar može prijaviti činjenice koje smatra vrijednima istraživanja odboru zakonskih revizora) te zahtjevi sudu da naloži reviziju vođenja poslova društva u slučaju sumnje na nepravilnosti (čl. 2409. *Codice Civile*: ako postoji osnovana sumnja da su direktori, kršeći svoje dužnosti, počinili teže nepravilnosti u poslovanju koje mogu prouzročiti štetu društvu ili jednom ili više njegovih ovisnih društava, dioničari koji predstavljaju jednu desetinu temeljnoga kapitala mogu zahtijevati reviziju od suda). Također je predviđena mogućnost podnošenja tužbe kojom se zahtijeva odgovornost uprave za štetu (čl. 2392. *Codice Civile*: članovi uprave su solidarno i pojedinačno odgovorni društvu za štetu koja proizlazi iz nepoštovanja dužnosti koje im nameće zakon i statut ako ne postupaju u skladu sa standardom urednog i savjesnog gospodarstvenika), koja također pripada i manjinskim dioničarima (čl. 2393bis. *Codice Civile*: riječ je o dioničarima koji predstavljaju najmanje jednu petinu temeljnog kapitala; statutom se može predvidjeti drugi iznos koji ne smije biti veći od trećine temeljnoga kapitala) kada je povrijeđeno pravo na obaviještenost).

¹²³⁶ Andersson, Jan Bertil, Shareholder Inspection Rights in Sweden and the Nordic Countries Nordic & European Company Law Working Paper br. 11 (2021), Faculty of Law, Stockholm University Research Paper, br. 100(2021), str. 1-17., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3976926> (16.02.2023.), str. 4.

financijskoga položaja društva, ako smatra da se takve obavijesti ne mogu dati bez nastanka velike štete za društvo. O uskrati društvo mora odmah obavijestiti dioničara koji je tražio obavijest.¹²³⁷ U roku od dva tjedna od obavijesti o uskrati, dioničar može zahtijevati da uprava proslijedi podatke revizoru društva (u daljnjem roku od dva tjedna od primitka zahtjeva dioničara).¹²³⁸ Nakon toga slijedi poseban postupak čija je svrha osigurati pisano mišljenje revizora u roku od dva tjedna nakon što su mu dostavljeni podatci. U njemu revizor procjenjuje jesu li tražene informacije trebale rezultirati promjenom revizorskog izvješća ili na neki drugi način daju povoda za prigovore. Mišljenje se revizora mora staviti na uvid dioničarima u sjedištu društva, a preslika se šalje svakom dioničaru koji je zatražio informacije.¹²³⁹ Posebno je uređenje prava dioničara na obaviještenost u društvima s najviše deset dioničara,¹²⁴⁰ koje je uvedeno 1980. godine kao važno pravo zaštite manjinskih dioničara, ali koje se u praksi nedostatno koristi.¹²⁴¹ Dioničarima se omogućava pregled poslovnih knjiga i dokumentacije društva, u mjeri koja je potrebna da bi dioničar mogao procijeniti financijski položaj i rezultate društva ili određeno pitanje o kojem će se raspravljati na glavnoj skupštini.¹²⁴² Andersson je prepoznao određene probleme koji se javljaju u provedbi ovog instituta. Obično nije problem razlučiti dokumente potrebne za procjenu pitanja na glavnoj skupštini, već dokumente dostatne za procjenu financijskoga položaja društva. Da bi ovo pravo bilo učinkovito i bilo osnova za sprječavanje ili otkrivanje, primjerice nedopuštenih transakcija s povezanim osobama, njegovo je mišljenje da bi ga trebalo tumačiti ekstenzivno. Otvoreno je pitanje koji su dokumenti, a koji nisu obuhvaćeni ovim pravom, posebice jer ne postoji sudska praksa viših sudova.¹²⁴³ Pravo na uskratu toga prava temelji se na riziku nastanka ozbiljne štete za društvo koje bi trebalo usko tumačiti.¹²⁴⁴

¹²³⁷ *Aktiebolagslag*, poglavlje 7., čl. 32. i 33.

¹²³⁸ *Aktiebolagslag*, poglavlje 7., čl. 34.

¹²³⁹ *Aktiebolagslag*, poglavlje 7., čl. 35.

¹²⁴⁰ *Aktiebolagslag*, poglavlje 7., čl. 36. Prema Anderssonu, čini se da je zakonodavac potpuno proizvoljno postavio ograničenje na deset dioničara. Andersson, J., op. cit., str. 14.

¹²⁴¹ Pritom je Andersson identificirao nekoliko strategija kojima društvo sprječava dioničara da se u praksi koristi ovim pravom. Prva je odgoda kada manjinski dioničar nije unaprijed odredio koji su mu podatci potrebni. Sljedeća se taktika odnosi na tvrdnju da tražena dokumentacija ne postoji. Još jedna strategija koju primjenjuju društva je "zatrpavanje" dioničara brojnim informacijama. Četvrta uobičajena i prihvaćena praksa je omogućiti dioničaru pregledati tražene dokumente na mjestu različitom od mjesta sjedišta društva, kao i vremenski ograničiti pristup. Nadalje, povećanjem broja dioničara društva na više od deset, čime se sprječava primjena instituta (primjerice, prijenosom zanemarivog broja dionica maloljetnicima u obitelji ili prijateljima). Vidjeti: Andersson, J., op. cit., str. 7., 10-12.

¹²⁴² *Aktiebolagslag*, poglavlje 7., čl. 36.

¹²⁴³ Andersson sugerira dopustiti uvijek dostatno široko pravo na nadzor, osim ako bi otkrivanje dioničaru informacija o poslovanju društva dovelo do nastanka ozbiljne štete za društvo. Andersson, J., op. cit., str. 8-9., 15.

¹²⁴⁴ *Aktiebolagslag*, poglavlje 7., čl. 36., st. 3.

Nakon u izabranim pravnim sustavima provedenog istraživanja usporednopravnih sredstava za zaštitu prava na obaviještenost, može se zamijetiti da, za razliku od pravnih sustava osnovnog usporednopravnog sustava, niti jedan promatrani pravni sustav ne predviđa izvanparnični postupak radi davanja obavijesti dioničaru. Time, kada je riječ o razini zaštite prava na obaviještenost, hrvatsko pravo treba, zajedno s njemačkim i slovenskim, ocijeniti naprednijim u odnosu na promatrane. Razlozi za takvu ocjenu ogledaju se u tome što se svakom dioničaru jamči posebno pravno sredstvo za zaštitu povrijeđenoga prava koje propisuje jasne pretpostavke njegova ostvarenja. Uz to, predmetno pravo omogućuje se štititi upravo u izvanparničnom postupku koji odlikuje brzina. S druge strane, imajući u vidu da se parnični postupak treba koristiti kao instrument pravosudne zaštite, načelno u predmetima u kojima je visoka pravozaštitna potreba, a ujedno i izrazito suprotstavljeni interesi parničnih stranaka, pravna priroda informacijskog zahtjeva i pretpostavke njegova dopuštanja ili uskrate u dioničkom društvu sudu su relativno lako utvrdive (aktivna i pasivna legitimacija, sadržajne pretpostavke i razlozi uskrate), pa ih je bolje štititi u bržem i jednostavnijem izvanparničnom postupku jer preteže informacijski interes dioničara. Za razliku od informacijskog nedostatka koji jako inficira odluku glavne skupštine, može se posegnuti i za jačim zaštitnim sredstvom, tužbom radi pobijanja. U tim postupcima sve procesne garancije parnice dolaze do punog izražaja te se donošenju odluke ne pristupa olako, već uz dosljednu primjenu svih procesnih parničnih načela. Stoga se može potvrditi da hrvatsko pravo, kao i njemačko te slovensko, raspoložu pravnim sredstvima koja su razmjerna te vode računa o težini povrede zaštićenog dobra, a opet ne isključuju jedno drugo niti nužno dijele istu pravnu sudbinu u smislu odluke o meritumu.

Kao zajednička značajka osnovnog usporednopravnog sustava, ali i promatranih sustava proširenog uzorka (nizozemski, francuski, belgijski, talijanski), utvrđena je mogućnost pokretanja posebne revizije. Riječ je o pravnom sredstvu koje stoji na raspolaganju samo manjinskim dioničarima, a ne pojedinom dioničaru, u slučaju sumnje na nepravilnosti u vođenju poslova društva kojim se provjerava uprava društva. Nužno je naglasiti da različiti pravni sustavi propisuju različite pragove držanja dionica koje ovlašćuju na pokretanje ovog postupka. Pritom se ističe francusko pravo koje zahtijeva ispunjenje dodatnog uvjeta prethodnoga postavljanja pitanja upravi društva te da odgovor nije bio dan ili je ocjenjen nedostatnim. Na najširem usporednopravnom uzorku može se, uz to, primijetiti da se pravo na obaviještenost u slučaju posebne revizije štiti, s jedne strane, sredstvom nerazmjerno moćnog oružja, dok, s druge, predmetom posebne revizije ne

mogu biti sva pitanja koja inače mogu biti pitanja prava na obaviještenost. Za primjer se mogu uzeti one informacije koje se nalaze na vanjskoj granici dopuštenih (poput osobnih, zdravstvenih podataka o članovima uprave), s obzirom na to da utječu na poslove društva. Za te podatke nema mogućnosti posebne revizije. S druge strane, za one za koje postoji mogućnost posebne revizije, aktivacija toga instituta zahtijeva ranije spomenuti kvantum temeljnoga kapitala te je zapravo manjinsko, a ne pojedinačno sredstvo zaštite. Stoga se institut posebne revizije može ocijeniti kao dijelom nepotpun, a dijelom tegoban za ispunjenje pretpostavki.

Švedsko se pravo u ovom segmentu ističe svojom posebnosti jer propisuje da ako uprava uskrati odgovor na pitanje dioničara zbog mogućnosti nastanka značajne štete za društvo, tada mora odmah obavijestiti dioničara koji je tražio obavijest te na njegov zahtjev u roku od dva tjedna od obavijesti, dostaviti informacije revizoru društva čime se pokreće postupak čija je svrha osigurati pisano mišljenje revizora. Ovo pravno sredstvo autorica smatra da je potrebno ocijeniti bitnim i korisnim jer se u postupak davanja obavijesti dioničaru uključuju revizori koji su stručni i kvalificirani procijeniti jesu li zahtijevane informacije mogle rezultirati nekom promjenom. Time se, za razliku od hrvatskoga prava, u postupak davanja obavijesti ne uključuje sud pa je to još jedna prednost jer se sudovi rasterećuju. Švedsko pravo, za razliku od ostalih promatranih sustava, predviđa u dioničkim društvima koji ne broje više od deset dioničara pravo izravnog uvida u poslovne knjige i dokumentaciju društva, koje je usporedivo s hrvatskim uređenjem u društvu s ograničenom odgovornošću. Također se mogu zamijetiti određene mjere po općim pravilima parničnog postupka koje omogućuju pribavljanje traženih podataka, ali oni prikupljaju u cilju naknadnoga podnošenja tužbe, što je korisno, ali u slučaju prava na obaviještenost ne pogađa svoj cilj, već proizvodi dodatnu obvezu, a to je podizanje tužbe.

Preostaje još osvrnuti se na mogućnost odgode glavne skupštine prema talijanskom pravu koju načelno treba pozdraviti, ali je to rješenje prihvatljivo samo ako se unaprijed utvrdi da je obveza uprave da također odgovori na pitanje prije glavne skupštine, a ne samo da joj u tom razdoblju pitanje bude postavljeno. Sve dok se kao polazno utvrdi načelo da uprava može (ili mora) odgovoriti najkasnije na glavnoj skupštini, odgoda glavne skupštine kao takva nije relevantno sredstvo pritiska na upravu.

U konačnici, može se zaključiti kako promatrani pravni sustavi poznaju različita pravna sredstva za zaštitu prava na obaviještenost. Oni omogućuju različitu razinu zaštite te (većinom) nisu izriječno propisani za zaštitu prava na obaviještenost. Stoga, kada je riječ o hrvatskom pravu,

autorica smatra da je domaće uređenje zaštite povrijeđenoga predmetnog prava na zadovoljavajućoj razini s obzirom na to da se ono jamči posebnim institutom u izvanparničnom postupku koji je propisan isključivo za zaštitu ovoga konkretnog prava.

4.4. Međuzaključak

Ono što povezuje obje grupe pretpostavki realizacije prava na obaviještenost je to da se ono ostvaruje na glavnoj skupštini dioničkog društva. To se odnosi i na postavljanje zahtjeva i na davanje odgovora. To je upravo ono što je sporno, treba li nužno vezivati realizaciju prava na obaviještenost s trajanjem same glavne skupštine dioničkog društva.

Kada to pitanje promatramo iz kuta dioničara, kao podnositelja zahtjeva postavlja se pitanje mora li dioničar pitanje upravi društva postaviti isključivo na glavnoj skupštini s obzirom na to da je riječ o događaju koji, u načelu, traje jedan dan i odigrava se u pravilu samo jednom godišnje. U tako skućenim vremenskim i prostornim okvirima dioničar je ograničen u pribavljanju informacija o poslovima dioničkog društva na vlastiti zahtjev. Direktiva o pravima dioničara ne određuje niti nameće obvezu državama članicama da propišu vrijeme i mjesto (na glavnoj skupštini ili prije njezina početka) te način (u kojem obliku) postavljanja pitanja dioničara upravi društva. Prema tome, nacionalni zakonodavci mogu propisati (ili dopustiti društvima da to učine) da se pitanja koja se odnose na dnevni red moraju dostaviti društvu prije početka glavne skupštine, kao i ograničiti dopuštena pitanja na glavnoj skupštini na ona koja se odnose na komentare na dostavljene odgovore te daljnja pitanja. Time će se dioničarima osigurati dostatno vrijeme za pripremu pitanja nakon objave poziva za glavnu skupštinu, ali i upravi društva za primjerenu pripremu odgovora koji će dioničarima služiti i biti korisni za donošenje odluke o načinu glasovanja na glavnoj skupštini.

Nadalje, u kontekstu ostvarivanja prava na obaviještenost nužan je komentar u pogledu jedne od realizacijskih pretpostavki, a to je da se obavijesti na glavnoj skupštini ne daju spontano, već samo ako postoji informacijski zahtjev. Postavljajući pitanje smisla te pretpostavke realizacije koju zdušno zastupaju i hrvatsko i njemačko pravo, to je svakako povezano s tim da bi uprava mogla izložiti društvo nastanku štete kada bi na vlastitu inicijativu, bez odgovarajućeg zahtjeva i unaprijed, objavljivala obavijesti za koje smatra da bi mogle biti potrebne dioničarima. To izvire iz načina kako su postavljene stvari u dioničkom društvu u kojem uprava vodi poslove društva na

vlastitu odgovornost, a na dioničarima je da propituju. Prema tome, društvo ne bi trebalo objavljivati o onome što nije traženo, osim onoga što i inače zakon traži. S druge strane, iako slovenski ZGD-1 izrijekom ne navodi da će uprava dati obavijesti na zahtjev dioničara, sudska je praksa stvorila relevantni standard postupanja prema kojem se zahtijeva da se pravo na obaviještenost ostvaruje tek po primitku zahtjeva dioničara. U proširenom je usporednopravnom uzorku također utvrđeno da se pravo na obaviještenost realizira tek po zahtjevu dioničara. Stoga, se može zaključiti da je riječ o općeprihvaćenom pristupu - da samo dioničar (ili osoba koja ga zastupa) treba uputiti zahtjev kako bi dobio obavijesti. Autorica podsjeća da na taj način uspostavljena ravnoteža interesa između dioničara i društva izvire dijelom iz činjenice da dioničko društvo, osobito uvršteno na koje je usmjerena Direktiva o pravima dioničara, objavljuje o sebi i inače brojne informacije koje su dostupne ne samo dioničarima, nego cijeloj ulagateljskoj javnosti. Zbog toga je uputno da realizacija prava na obaviještenost i dalje ovisi o informacijskom zahtjevu.

U pogledu modaliteta i vremena korištenja prava na obaviještenost, nacionalna uređenja rješenja uvelike se razlikuju. Tako neke države članice zabranjuju dioničarima postavljati pitanja izvan vremenskih i prostornih okvira održavanja glavne skupštine, dok su druge osigurale pravo obraćanja upravi i izvan glavne skupštine. Kada je riječ o osnovnom usporednopravnom uzorku, sva tri promatrana nacionalnopravna rješenja predviđaju samo da se na glavnoj skupštini moraju dati svakome dioničaru na njegov zahtjev obavještenja o poslovima društva. No, zakonodavci nisu izrijekom odredili kada se točno zahtjev za informacijama mora podnijeti niti u kojem obliku on mora biti. U hrvatskom i njemačkom pravu, pravna je doktrina istaknula kako je bitno da se zahtjev mora postaviti na glavnoj skupštini ili najkasnije dostaviti unaprijed prije održavanja glavne skupštine. Vremensko ograničenje ostvarivanja prava na obaviještenost poklapa se s vremenskim granicama trajanja i rada glavne skupštine društva. Vezujući to pravo za vremenske okvire glavne skupštine, dioničaru se osigurava informirano glasovanje, ali ne samo pojedinom nego svima koji su prisutni na glavnoj skupštini i čija se glasačka volja tamo formira. Naravno, odabir modela na koji će se način postavljati pitanja igra ulogu dioničaru i u pogledu troškova. Dioničar će svakako biti skloniji fleksibilnijim i jednostavnijim rješenjima, poput rješenja da se pitanje može prethodno postaviti putem *e-maila* ili putem internetske stranice društva. Prijepor oko toga treba li se pitanje postaviti usmeno ili pisano, usko je povezan uz vrijeme podnošenja pitanja na glavnoj skupštini ili prije njezina početka. Ako se uvjetuje podnošenje pitanja isključivo u usmenom obliku, tada je jasno da će to prije biti samo tijekom trajanja glavne skupštine, dok, ako se zahtijeva pisani oblik

pitanja, tada je vjerojatnije da će se pitanja podnijeti unaprijed, prije početka glavne skupštine. Autorica smatra da je, uz poštovanje obveze postupanja u skladu s načelom jednakog položaja dioničara, pragmatično omogućiti postavljanje pitanja u pisanom obliku, posebice koristeći moderna tehnološka rješenja, ali i radi jasnoće samoga pitanja koja se može izgubiti u govoru ili pomiješati sa samom raspravom. Sadašnje uređenje instituta prava dioničara na obaviještenost omogućava dioničarima da to čine spontano, *ad hoc* što opterećuje vremenske i prostorne okvire glavne skupštine. S obzirom na taj očekivani spontanitet, postavlja se pitanje treba li dioničar najaviti svoja pitanja radi pripreme odgovora. Valja zaključiti kako ne treba zato što uprava, u okviru svoje obveze na pripremu, mora na glavnoj skupštini odgovarati na sva postavljena pitanja bez obzira na to jesu li ona bila najavljena ili nisu. To naravno upravi povećava pritisak jer ona može anticipirati uobičajena pitanja i na njih se pripremiti, ali pitanja nerijetko izlaze iz „zone komfora“. Prema tome, iako dioničar ima izbor hoće li pitanje unaprijed najaviti ili neće, uprava će na glavnoj skupštini dati samo odgovor na ona pitanja koja ne nadilaze njezine uobičajene dužnosti pripreme. Takva utvrđenja idu u prilog tezi da bi postavljanje pitanja trebalo omogućiti u razdoblju koji prethodi početku glavne skupštine, jer bi se time upravi omogućilo da se što bolje i kvalitetnije pripremi za odgovore te s njima upozna ostale dioničare.

Kako bi se stekao uvid u to koje države članice dopuštaju dioničarima postavljanje pitanja u vremenu koje prethodi glavnoj skupštini, provedeno je istraživanje na širem nacionalnopravnom uzorku. Zaključeno je kako ukupno 12 država članica EU-a (od toga četiri propisuju to samo za kategoriju uvrštenih društava) pripada grupi gdje je pravo na obaviještenost vezano uz dnevni red glavne skupštine te je osigurano isključivo tijekom glavne skupštine. U preostalim državama članicama EU-a dioničari imaju pravo postavljati pitanja vezana za dnevni red prije i tijekom glavne skupštine. Pritom jednu kategoriju čine države članice koje propisuju rok u kojem dioničari smiju postaviti pitanja društvu prije glavne skupštine (Belgija, Danska – uvrštena društva, Francuska, Grčka, Mađarska, Italija, Latvija, Litva te Španjolska). Drugu kategoriju čine države članice koje izrijekom nisu propisale rokove (Češka, Danska, Estonija, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Portugal i Rumunjska), ali to dopuštaju. Nužno je napomenuti kako svi zakonodavci iz ovih potonjih dviju grupa, osim postavljanja pitanja prije glavne skupštine, dopuštaju dioničarima postavljati pitanja i na glavnoj skupštini dioničkog društva. Također, neke su države određene roka za postavljanje pitanja prepustile samim društvima, primjerice Češka, Danska i Luksemburg koje dopuštaju da se rok za postavljanje pitanja odredi statutom društva. Pritom je

uočeno kako Estonija, Nizozemska te Rumunjska ne zahtijevaju čak niti povezanost s dnevnim redom glavne skupštine, iako dopuštaju postavljanje pitanja prije glavne skupštine, kao i da postoje različita rješenja za uvrštena i neuvrštena društva. Autorica ocjenjuje naprednijima ona uređenja koja određuju isto i za neuvrštena društva. Također, svakako, u odnosu na zakonodavce koji nisu uopće propisali rokove, što će svakako izazvati šarolikost i neujednačenost rješenja, kvalitetnijim rješenjima autorica ocjenjuje ona koja su izrijeком prepustila uređivanje toga pitanja odredbama statuta, time davši prednost autonomnom pravu, jer će se time omogućiti da se rokovi prilagode posebnostima svakoga društva i nastalim okolnostima. Pritom treba upozoriti da takva distribucija regulatornih ovlasti može dovesti do toga da će svako društvo imati “svoje” rokove. Koliko god je takva doza autonomije privlačna i omogućava *tailor made* rješenja, ona, s druge strane, vodi u pravnu nesigurnost, gledajući iz kuta dioničara, odnosno ulagatelja. Ulagatelj koji unutargranično ili prekogranično ulaže kapital, više neće biti siguran u kojim rokovima i uz koje uvjete može ostvariti svoje pravo. Stoga, autorica ocjenjuje korisnim da zakonodavac ipak odredi donju vremensku granicu broja dana ispod koje društvo statutom ne smije ići, primjerice da rok koji se određuje statutom ne smije biti kraći od određenoga broja dana koji prethode glavnoj skupštini.

U onim državama koje dopuštaju podnošenje pitanja dioničara u vremenu koje prethodi početku glavne skupštine, u pogledu broja dana, države članice se razlikuju. Zamijećeno je da je uglavnom riječ o rasponu između najmanje tri do najviše osam dana koji prethode datumu održavanja glavne skupštine društva, uz mjestimične iznimke koje se odnose u pojedinim zakonodavstvima na uvrštena društva te dionička društva u državnom vlasništvu. U tim se slučajevima pitanja dioničara moraju podnijeti u pisanom obliku unutar tri mjeseca prije glavne skupštine. Načelno su rokovi određeni tako da je propisan posljednji dan do kojeg se pitanje može postaviti, odnosno razdoblje koje mora proteći od isteka roka pa do početka održavanja glavne skupštine. Time su nacionalni zakonodavci nastojali upravi društva dati razumno vrijeme za obradu pitanja i pripremu odgovora. Također je utvrđeno da su neki zakonodavci optimalno prepustivši društvima da početak i kraj roka (uz eventualno zakonski postavljene granice unutar kojih se društva moraju kretati) odrede u pozivima za konkretnu glavnu skupštinu društva ili na općeniti način uredi ovo pitanje odredbama statuta. Time je istodobno pružen ujednačen vremenski okvir, ali je i ostavljena sloboda društvu da konkretno rješenje prilagodi vlastitim potrebama i okolnostima.

Nakon provedenog istraživanja i analize istraženih rješenja, autorica zaključuje da veći broj nacionalnih zakonodavaca država članica EU-a ima relaksiraniji pristup regulaciji instituta prava dioničara na obaviještenost, jer pitanja dioničara dopuštaju i u razdoblju koje prethodi glavnoj skupštini i tijekom održavanja glavne skupštine društva. Takvo je rješenje i troškovno opravdano jer dioničari ne moraju osobno biti nazočni na glavnoj skupštini, budući da pravo glasa i prava koja su s njime povezana, kao što je pravo na obaviještenost, ne moraju nužno realizirati u ograničenim prostornim i vremenskim okvirima. Uz to, proširenjem vremenskog horizonta realizacije ovoga prava, kao i produžavanjem vremena u kojem se ono može ostvarivati, omogućava se oživotvorenje načela jednakog postupanja prema dioničarima jer se svima daje jednaka prilika postavljati pitanja o poslovima društva te im to pravo ne može biti uskraćeno zbog ekonomiziranja s vremenom na glavnoj skupštini. Time se postiže ravnoteža između interesa dioničara da budu informirani i postupanja uprave u skladu s načelom razumnog, ekonomičnog i primjerenoga trajanja glavne skupštine društva. Jedna od okolnosti koja ide u prilog tezi da se pravo dioničara na obaviještenost ne treba ostvariti samo na glavnoj skupštini je i ta da institucionalni investitori odluku o načinu kako će glasovati donose ne samo na dan održavanja glavne skupštine, već i tjednima prije, odnosno u razdoblju koje prethodi glavnoj skupštini. O tomu govori i Direktiva o pravima dioničara koja čl. 12. određuje da države članice dopuste društvima da svojim dioničarima ponude mogućnost glasovanja putem pošte prije glavne skupštine. Stoga, davanje ovlaštenja da se glasuje putem pošte potpuno opovrgava tezu da će odluka svakoga dioničara o tome kako će glasovati biti donesena pod dojmom usmene rasprave na dan održavanja glavne skupštine.

Kada je riječ o pretpostavkama realizacije prava dioničara na obaviještenost na strani adresata informacijskog zahtjeva, analiziralo se je li upravi dopušteno isključivo na glavnoj skupštini odgovarati na postavljena pitanja, odnosno ne bi li bilo praktičnije i smislenije dopustiti odgovore i prije glavne skupštine. Time bi se dioničarima dalo vremena za formiranje odluke kako će glasovati. Na taj bi se način dioničarima otvorio prostor za potencijalna nadovezana *follow up* pitanja na glavnoj skupštini, odnosno traženja razjašnjenja danih odgovora. Iako takva dodatna pitanja i razjašnjenja mogu dodatno opteretiti upravu u fazi pripreme glavne skupštine, ona prema mišljenju autorice stvaraju znatne koristi na samoj glavnoj skupštini jer se rasprava o točkama dnevnoga reda koncentrira na bitno. Uz to, upravo iz nadovezanih pitanja uprava može razlučiti o kojoj temi postoji informacijski nedostatak na strani dioničara i koja pitanja općenito muče

dioničare. Stoga se upravo za njih može bolje pripremiti jer može očekivati i raspravu o njima na glavnoj skupštini. Dobro pripremljenoj upravi u pogledu pitanja koja suštinski muče dioničare, smanjit će se informacijski pritisak na samoj glavnoj skupštini te će rjeđe biti dovedena u iskušenje da nelegitimno uskrati odgovor na pitanje zbog nedostatne pripremljenosti. Time će ujedno izravno utjecati na smanjenje rizika nastanka spora s dioničarem kojem je tako uskraćena obavijest. Direktiva o pravima dioničara ne određuje kada i kako uprava mora dati odgovore na pitanja koja postavljaju dioničari društva u odnosu na točke dnevnog reda glavne skupštine, pa to ujedno daje temelj za fleksibilizaciju vremena kada se odgovor daje.

Istraživanje provedeno na osnovnom usporednopravnom uzorku pokazalo je da ti nacionalni zakonodavci zahtijevaju da se obavijesti dioničaru moraju dati na glavnoj skupštini dioničkog društva te je to potvrđeno sudskom praksom. To će za upravu biti jednostavan zadatak kada raspolaze potrebnim informacijama jer je i pitanje jednostavno. Problem se pojavljuje kada je tek na glavnoj skupštini postavljeno posebno složeno i zahtjevno pitanje koje zahtijeva uvid u određenu dokumentaciju koja moguće na glavnoj skupštini nije dostupna, s obzirom na to da se od uprave očekuje da i u tim slučajevima odgovori ono što zna i u mjeri u kojoj raspolaze potrebnim informacijama. No, u slučaju spora, sud će procijeniti, s obzirom na složenost pitanja te mjeru upotrebljene pažnje, je li uprava učinila sve što je mogla. Također, radi povećanja pravne sigurnosti korisno je da se ovaj institut uredi tako da se upravi omogući primjereno vrijeme za pripremu odgovora prije glavne skupštine. Dakle, dopuštanje postavljanja pitanja te davanja odgovora prije glavne skupštine ne samo da pomaže dioničaru, već i upravi društva. Tezi da se ostvarivanje ovoga prava treba vezati uz glavnu skupštinu kako bi se traženi podatci mogli dati svim dioničarima, čime se ispunjava funkcija prava na obaviještenost da ono može služiti formiranju kolektivnog mišljenja, kao i jednakomjernog informiranja svih dioničara, može se suprotstaviti protuteza da je tu funkciju moguće postići davanjem pisanih odgovora koji će biti objavljeni na način koji će omogućiti da se njima koriste svi dioničari društva, primjerice objavom na internetskim stranicama društva ili na dioničarskom portalu kojem će moći pristupiti samo oni koji se identificiraju kao dioničari. U potonjem bi slučaju bila riječ o povlaštenom informacijskom kanalu koji mogu koristiti samo dioničari kao virtualno mjesto za sastanke uprave i dioničari sa zakonski predviđenim oblicima identifikacije i pristupom putem lozinke, koji će biti trajno otvoreni ili upotrebljivi prije datuma održavanja glavne skupštine. S druge strane, ako se odgovori daju dioničarima prije početka glavne skupštine, time će se očuvati svrha prava na obaviještenost

koja se odnosi na opskrbljivanje dioničara informacijama potrebnim za donošenje odluka o točkama dnevnog reda.

Sva tri zakonodavca iz osnovnog uzorka izrijeком ne navode oblik postavljanja pitanja, ali je načelo usmenosti potvrđeno sudskom praksom. To je argumetirano potrebom izbjegavanja okruženja u kojem bi samo dioničar koji je podnio zahtjev bio upoznat s danim obavještenjem, a što bi bilo protivno načelu jednakog položaja dioničara. Ono što je bitno je da se usmene informacije mogu zamijeniti pisanim samo iznimno ako i kada takav oblik omogućuje da one budu dostavljene brže i pouzdanije. U pravnoj doktrini uočeno odstupanje od načela usmenog davanja odgovora na glavnoj skupštini u onim slučajevima u kojima se iznimno upućuje dioničara da pregleda dostavljene dokumente također upozorava na potrebu proširenja vremenskog okvira realizacije prava na obavještenost. Trebalo bi dopustiti pisani oblik obavijesti koji bi se unaprijed objavio dioničarima, primjerice na internetskim stranicama društva. U prilog tezi o dopuštanju upućivanja dioničara koji postavlja pitanje na relevantnu dokumentaciju govori razlog uskrate koji upravu ovlašćuje uskratiti odgovor ako je on dostupan na internetskoj stranici društva najmanje sedam dana prije prvoga dana održavanja glavne skupštine i tijekom njezina održavanja. Stoga u uređenju prema kojem bi pravo na obavještenost bilo dopušteno u razdoblju prije početka glavne skupštine u pisanom obliku, zamislivo je upućivanje dioničara da prije glavne skupštine odgovor potraži u dokumentima objavljenim u fazi pripreme za glavnu skupštinu, a koji podupiru pojedinu točku dnevnog reda i prijedlog odluke uz nju, umjesto formiranja posebnoga pisanog odgovora kojim bi se “prepričao” dokument koji se može jednostavno pregledati. No, time se otvara pitanje u kojoj mjeri pravo na obavještenost treba biti “otvoreno” prema pravu na uvid. Odgovor bi bio onoliko koliko je potrebno za ispunjavanje svrhe prava na obavještenost, ali ne i iznad toga.

Provedenim istraživanjem zakonodavstava država članica proširenog usporednopravnog uzorka koja su, jednako kao i ona iz osnovnog, davanje odgovora na pitanja dioničara vezala uz održavanje glavne skupštine društva identificirane su Austrija, Belgija, Bugarska, Cipar, Estonija, Francuska, Grčka, Irska, Luksemburg, Mađarska, Malta, Nizozemska, Rumunjska te Ujedinjeno Kraljevstvo kao bivša članica. Prema tome, riječ je o broju koji prelazi polovicu ukupnog broja država članica EU-a. Uz to, nužno je primijetiti da u svim onim državama članicama koje imaju rok za postavljanje pitanja, a nemaju rok za odgovaranje prije glavne skupštine, primjerice Francuska ili Italija, to zapravo znači najavu pitanja. S druge strane, preostale države članice osiguravaju davanje odgovora dioničarima neovisno o vremenskim okvirima rada glavne

skupštine društva (Češka, Danska, Finska, Italija, Latvija, Litva, Poljska, Portugal, Slovačka, Španjolska te Švedska). Nacionalni zakonodavci koju su obvezali društva da odgovor na pristigla pitanja daju prije glavne skupštine, propisali su rokove od najmanje dva dana do tri dana prije glavne skupštine. To svakako zaslužuje pohvalu jer se time omogućuje dodatno vrijeme za proučavanje danih odgovora koji će se, ako se ukaže za tim potreba, dodatno propitkivati na samoj glavnoj skupštini, odnosno raspravu učiniti sadržajnijom. Time se može osigurati dosezanje najviše moguće razine informiranosti prije početka glasovanja o predloženim odlukama glavne skupštine. Dodatno, ako društvo mora dati odgovor prije glavne skupštine, tada se odgovor može objaviti na internetskoj stranici društva pa će se smatrati da je na njega odgovoreno. Tada se to pitanje možda neće moći postaviti na glavnoj skupštini. Ako je davanje odgovora omogućeno samo na glavnoj skupštini, onda to čuva kolektivizam u radu glavne skupštine, otvara mogućnost informiranog raspravljanja, a upravi daje duže vrijeme za pripremu odgovora na unaprijed postavljena pitanja. Kao pravno najsigurnije rješenje autorica bi izdvojila ono u latvijskom pravu koje izrijekom određuje rok za postavljanje pitanja (sedam dana prije) te rok za odgovor na njih (najkasnije tri dana prije), a koji su određeni u razdoblju koje prethodi početku glavne skupštine. Načeno je stajalište autorice da treba podržati i postavljanje pitanja i davanje odgovora prije glavne skupštine, jer bi takvo uređenje ostvarilo brojne prednosti. Tako bi *in favorem* dioničara, došlo do rasterećenja glavne skupštine koja bi najpotpunije informiranim dioničarima poslužila kao mjesto za kvalitetnu raspravu i eventualno razjašnjenje onih pitanja koja su naknadno uočena ili koja su nastala kao posljedica već postavljenih te bi upravi omogućila ciljanu pripremu.

Uočeno je kako je određeni broj država, osim određivanja obveze odgovaranja na pitanja na glavnoj skupštini, dopustio da se odgovori dostavljaju i u razdoblju nakon njezina zaključenja (Španjolska, Danska, Češka, Finska, Poljska, Slovačka, Švedska), uglavnom opravdajući takvo uređenje činjenicom da uprava ne može odgovoriti na glavnoj skupštini. Zbog toga ju zakon obvezuje na dostavu tih podataka u naknadno određenom roku koji je, također, dosta ujednačen (15 dana, odnosno dva tjedna). Uprava treba vrijeme za pripremu odgovora, a to je osobito teško ostvarivo na samoj glavnoj skupštini. No, davanje odgovora do kraja rada glavne skupštine nema smisla ako se o toj točki dnevnoga reda već glasovalo. Naime, dioničar je mogao glasovati drukčije da je znao za taj podatak. Dakle, omogućavanje prolongiranja odgovora do kraja rada glavne skupštine, nakon što se o nekoj točki na koju se obavijest odnosi već glasovalo potpuno bi obezvrijedilo vezu koju pravo na obaviještenost ima s dnevnim redom glavne skupštine. Autorica

Podsjeća da je to temeljna pretpostavka ostvarivanja prava na obaviještenost, bar kada je u pitanju osnovni usporednopravni uzorak. Opravdanje te teze temelji se na instrumentalnosti prava na obaviještenost u odnosu na pravo glasa. Stoga se kao logično nameće pitanje kako će dioničaru uopće više koristiti naknadno dostavljena informacija o točki dnevnog reda ako je glasovanje o njoj već okončano. Kako bi se očuvala ta povezanost, a smanjio informacijski pritisak uprave, ovo bi pitanje bilo primjerenije urediti tako da se dopusti postavljanje pitanja i davanje odgovora i prije glavne skupštine. Treba zauzeti načelni stav da je sve važno priopćeno prije glasovanja o toj temi. Ipak, nužno je podsjetiti da pravo na obaviještenost svoju instrumentalnost ne mora iskazivati samo u odnosu na pravo glasa. Iako je ta veza nepobitna i najjača, dioničar bi mogao dobivene informacije koristiti i kao podlogu za svoje individualne ulagateljske odluke, a ne samo kao mjeru svojeg utjecaja na upravu i na druge dioničare na glavnoj skupštini u pogledu onih tema koje spadaju u njezinu nadležnost. Stoga, iako je jasno da pitanja i odgovore treba omogućiti prije i tijekom trajanja glavne skupštine, rasprava, treba li dopustiti (pitanja) i odgovore nakon glavne skupštine ili čak “između” dviju glavnih skupština nije nimalo nevažna.

Prema hrvatskom, njemačkom te slovenskom pravu, dioničari ostvaruju pravo na obaviještenost izvan okvira glavne skupštine putem, tzv. „proširenog“ prava na obaviještenost koji samo mali broj država članica proširenog uzorka dopušta kao iznimku od pravila da dioničari ovo pravo uglavnom ostvaruju na glavnoj skupštini. Davanje informacija dioničaru izvan glavne skupštine nije zabranjeno. Kod instituta proširenog prava na obaviještenost određuje se da ako uprava daje informacije pojedinačnom dioničaru, mora ih dostaviti i bilo kojem drugom dioničaru na zahtjev, što ne znači da dioničar može zatražiti od uprave da mu dostavi određene informacije izvan glavne skupštine. Zakonodavci su ovim institutom nastojali riješiti situacije u kojima uprava i odabrani dioničari komuniciraju izvan glavne skupštine što rezultira informacijskim deficitom u odnosu na druge dioničare. Cilj je, dakle, ukloniti informacijsku neravnotežu i omogućiti da dioničari ponovno uspostave sličnu razinu informiranosti na sljedećoj glavnoj skupštini, čime se *pro futuro* osigurava da se sa svim dioničarima postupa jednako. Problem koji pritom nastaje prema trenutačnom uređenju je što dioničar koji nije dobio tu informaciju koja je drugom dana, mora ju zahtijevati na (idućoj) glavnoj skupštini. To neinformiranog dioničara stavlja u još veću nejednakost jer on ionako nije istodobno primio informaciju kada i drugi dioničar. Budući da bi dioničar koji je obavijest primio izvan glavne skupštine istu mogao iskoristiti kako bi, primjerice, kupio ili prodao određeni paket dionica jer je informacija povoljna (ili nije), zakon bi se trebao

izmijeniti tako da se informacija koja je dana nekom drugom dioničaru izvan skupštine, mora dati i neinformiranom dioničaru i onda kada ju on nije izravno zahtijevao. Pritom bi korisno bilo obvezati upravu da na idućoj glavnoj skupštini ili u odgovorima danim na pitanja prije glavne skupštine (na internetskoj stranici društva u odjeljku odgovora i pitanja) takvu obavijest priopći svim dioničarima društva.

S obzirom na to da je u odnosu na temeljne značajke prava na obaviještenost, kao vrlo bitna razlika uočeno da ta informacija koja je predmet prava na obaviještenost ne mora biti povezana s dnevnim redom glavne skupštine, mišljenje je autorice, da je to ujedno i valjano opravdanje da zakonodavac optira za mogućnost objave takvih obavijesti u odgovorima danim na pitanja prije glavne skupštine, radije negoli njihovim priopćavanjem na samoj glavnoj skupštini. Time bi se informacije koje su objavljene kao odgovor na postavljeno pitanje izjednačile s onima koje bi uprava bila obvezana objaviti svim dioničarima, zato što ih je prethodno već dala nekom drugom dioničaru. Kada je riječ o proširenom usporednopravnom uzorku, uočeno je da mali broj preostalih država članica regulira ovaj institut na način na koji su to učinili zakonodavci iz osnovnog uzorka. To vjerojatno proizlazi iz toga što potreba za proširenim pravom na obaviještenost opada ako i inače nije propisan uvjet da se pravo na obaviještenost mora ostvariti na glavnoj skupštini, što određeni broj zemalja iz proširenog uzorka dopušta.

Provedeno istraživanje dovelo je do utvrđivanja još jedne pretpostavke realizacije prava na obaviještenost na strani adresata. Riječ je o već spomenutoj obvezi uprave na pripremu radi davanja odgovora. Pri ispunjavanju zahtjeva za obaviještenjem, uprava mora osigurati da informacije udovoljavaju određenoj razini kvalitete u smislu istinitosti, točnosti i preciznosti, što se postiže ispunjavanjem obveze na pripremu, a koja uključuje pripremanje rada glavne skupštine te osiguranje opremljenosti na glavnoj skupštini materijalnim i ljudskim resursima. Jedno od pitanja koje se pritom postavlja odnosi se na razinu pripreme koji uprava mora dosegnuti kako bi se smatralo da je ispunila svoju obvezu. Pritom se uobičajeno smatra u doktrini osnovnog uzorka kako se uprava razumno pripremila kada, unatoč odgovarajućoj pripremi i primjerenosti opremljenosti materijalnim i ljudskim resursima, nije u mogućnosti dati dioničarima određene informacije na glavnoj skupštini. Upravo teza o obvezi uprave da se pripremi na moguća pitanja i da angažira ne srazmjernu količinu ljudskih i materijalnih resursa ukazuje da bi se izgubio smisao instituta prava na obaviještenost kada bi se uspješno mogla postaviti samo ona pitanja na koja se može odgovoriti odmah na glavnoj skupštini. Ako je upravi na teret stavljen zadatak da se prije

glavne skupštine primjereno pripremi i prikupi potencijalno potrebne podatke koji će se objaviti na zahtjev dioničara kao odgovor na postavljeno pitanje na glavnoj skupštini, tada bi bilo učinkovitije da se oni objave bez obzira na pitanje dioničara i na datum održavanja glavne skupštine. Još je smislenije urediti ovaj institut na način koji će omogućiti postavljanje pitanja i davanje odgovora u razdoblju pripreme za glavnu skupštinu, promatrajući iz perspektive dioničara, ali i uprave društva. Time bi se utjecalo na smanjenje pritiska na upravu koja se više ne bi morala suočavati s problemom pripreme za sva moguća pitanja na glavnoj skupštini kojih bi se neki dioničar mogao dosjetiti. Ujedno bi se smanjila bojazan uprave od potencijalnoga sudskog osporavanja odluke glavne skupštine u situacijama kada uprava oklijeva odgovoriti. To bi u konačnici također služilo povećanju pravne sigurnosti svih dionika ovog informacijskog procesa, dioničara, uprave i društva.

Kada na dioničarevo pitanje neopravdano nije odgovoreno, kada mu je dostavljena sadržajno nepotpuna ili netočna informacija, kada mu informacija nije bila dana u ispravnom obliku ili je ona dana prekasno, to predstavlja situacije kršenja dioničareva prava na obaviještenost. Sudeći po promatranoj sudskoj praksi, najkorišteniji i najučestaliji instrument zaštite povrijeđenog prava na obaviještenost je zahtjev koji dioničar upućuje sudu kako bi on odlučio o tome mora li društvo dostaviti obavijesti koje je on zahtijevao na glavnoj skupštini. Nakon provedene usporednopravne analize u izabranim pravnim sustavima zaključeno je da, za razliku od pravnih sustava osnovnog usporednopravnog sustava, niti jedan promatrani pravni sustav ne predviđa poseban izvanparnični postupak radi davanja obavijesti dioničaru. Time, kada je riječ o razini zaštite prava na obaviještenost, hrvatski pravni sustav ocjenjuje se naprednijim u odnosu na promatrane. To pojedinom dioničaru jamči posebno pravno sredstvo za zaštitu povrijeđenog prava u postupku kojem je svojstvena brzina postupanja. Osobito je važno što je hrvatski zakonodavac izrijekom uredio da kada nadležni sud udovolji zahtjevu dioničara, da se tada obavijest daje i izvan glavne skupštine. Time je izravno utjecao na ubrzavanje postupka davanja tražene obavijesti jer dioničar ne mora čekati sazivanje i održavanje naredne glavne skupštine na kojoj bi mogao dobiti informacije, već on to svoje pravo može ostvariti i izvan glavne skupštine. Time je spriječio da se dioničar dovede u još nepovoljniji položaj daljnjom odgodom dostave informacije budući da je već bio oštećen uskratom informacija koje je zahtijevao na glavnoj skupštini, a zbog čega je morao pokrenuti sudski postupak u kojem je odlučeno da ima pravo na traženu informaciju. Posebice treba podsjetiti kako hrvatsko pravo određuje da je protiv odluke suda o zahtjevu dioničara o tome

mora li uprava, odnosno izvršni direktori, dati obavještenja, žalba uvijek dopuštena, za razliku od njemačkoga prava prema kojem se žalba može podnijeti samo ako je to regionalni sud dopustio svojom odlukom. S obzirom na to da je pravo na obaviještenost iznimno važno pravo, budući da služi kao instrument kojim dioničar stječe informacije o poslovima društva koje će mu poslužiti za odlučivanje na glavnoj skupštini, za dioničara je iznimno važan pristup sudskoj zaštiti koja uključuje i pravo da viši sud uvijek odluči je li prvostupanjski donio ispravnu odluku o njegovu pravu na obaviještenost. Takvo uređenje u kojem se ne zahtijeva odluka drugostupanjskog suda o dopustivosti pravnoga lijeka protiv odluke prvostupanjskoga suda o pravu na obaviještenost, autorica ocjenjuje kvalitetnim, posebice uzevši u obzir da se Ustavom RH jamči pravo na žalbu protiv pojedinačnih pravnih akata donesenih u postupku prvog stupnja pred sudom (čl. 18.). U analizi usporednopravnih rješenja iz osnovnog uzorka ističe se slovensko pravo koje izrijeком predviđa kako, o prijedlogu kojim se zahtijeva davanje obavijesti, sud mora odlučiti u konkretno propisanom roku od pet dana od njegova primitka. S obzirom na to da hrvatski ZTD-a samo propisuje hitnost s kojom je u ovom izvanparničnom postupku potrebno postupati, a koja se u svakom slučaju mora ocijenjivati, slovensko pravo može poslužiti kao dobar uzor za propisivanje konkretnoga roka u kojem sud mora odlučiti o prijedlogu dioničara o njegovu pravu na obaviještenost.

No različita su rješenja unutar proširenog usporednopravnog uzorka. Tako, primjerice prema švedskom pravu koje poznaje institut zaštite povrijeđenog prava na obaviještenost, ako uprava uskrati odgovor na pitanje dioničara zbog mogućnosti nastanka znatne štete za društvo, tada mora odmah obavijestiti dioničara koji je tražio tu obavijest. Tada se u postupak uključuje revizor na način da se na zahtjev toga dioničara, u roku od dva tjedna od obavijesti, informacije dostavljaju revizoru društva čime se pokreće postupak čija je svrha osigurati njegovo pisano mišljenje. Ovo pravno sredstvo autorica ocjenjuje važnim i korisnim jer se u postupak davanja obavijesti dioničaru uključuju revizori koji su stručni i kvalificirani procijeniti jesu li zahtijevane informacije mogle rezultirati ikakvom štetom za društvo. Time se, za razliku od hrvatskoga prava, u postupak davanja obavijesti uopće ne uključuje sud. Nadalje, kao korisno sredstvo preveniranja sudskih postupaka identificiran je talijanski institut odgode glavne skupštine za najviše pet dana koji mogu koristiti dioničari koji smatraju da nisu dostatno obaviješteni o točkama dnevnog reda pod uvjetom da zajedno drže jednu trećinu temeljnoga kapitala zastupljenog na glavnoj skupštini. Dioničari

odgodom glavne skupštine sprječavaju donošenje odluka o kojima nisu dostatno obaviješteni, čime se također prevenira pokretanje nadovezanih postupaka za pobijanje odluka glavne skupštine.

Kao još jedna dodatna pretpostavka kada je riječ o hrvatskom i njemačkom uređenju pretpostavki za realizaciju prava dioničara na obaviještenost na strani podnositelja utvrđeno je pravo podnositelja zahtjeva da se uskrata odgovora utvrdi u zapisniku. Pritom je zaključeno kako propust uprave da u zapisniku utvrdi pitanja dioničara, odnosno uskratu odgovora na to pitanje, ne dovodi do prekluzije prava na sudsku zaštitu prava na obaviještenost, jer mu za dokazivanje tih činjenica stoje na raspolaganju sva druga dopustiva dokazna sredstva. Stoga je utvrđivanje pitanja i uskrate odgovora u zapisniku sredstvo zaštite od zloupotrebe te dokazno sredstvo.

Najozbiljniju pravnu posljedicu kršenja prava na obaviještenost predviđa institut pobijanja odluke glavne skupštine koja se temelji na uskraćenoj informaciji, iako usporedno postoje razni instrumenti zaštite prava na obaviještenost koji se razlikuju u pogledu zahtjeva, pravnih posljedica i regulatornih ciljeva (odgovornost uprave za štetu zbog neopravdane uskrate obavijesti dioničaru ili zbog davanja pogrešnih podataka iz nepažnje; manjinsko pravo dioničara da, u slučaju sumnje na nepravilnosti i kada postoji nepovjerenje prema radu uprave društva, zahtijevaju imenovanje posebnih revizora koji će provjeriti jesu li poslovi društva vođeni pravilno i sl.).

Temeljno pitanje koje se postavlja s tim u vezi je pitanje međusobnog odnosa izvanparničnog postupka za davanje obavijesti te parničnog postupka za pobijanje odluke glavne skupštine zbog informacijskog nedostatka. Provedenim istraživanjem i analizom utvrđeno je da je riječ o dva međusobno usporedna pravna postupka koji nisu ovisna jedan o drugome. Tako izvanparnični postupak nije preduvjet za vođenje parničnog postupka za pobijanje glavne skupštine, ali se u praksi može dogoditi da se oni vode usporedno. Te se situacije mogu riješiti na nekoliko načina. Kao jedno od rješenja je da nadležni sud može parnični postupak po tužbi za pobijanje odluke glavne skupštine prekinuti do donošenja odluke u izvanparničnom postupku. Ako se opredijeli za nastavak, sudska je praksa pokazala da bi parnični sud kao prethodno pitanje trebao raspraviti pitanje opravdanosti uskrate obavještenja od članova uprave. Konačno, iako usporedno vođenje postupaka može rezultirati različitim sudskim odlukama koje se temelje na istom činjeničnom supstratu, odluka izvanparničnog suda neće obvezivati parnični sud, jer je riječ o postupcima koje obilježavaju različite nadležnosti, vrste postupaka te ciljevi - dostava zahtijevanih informacija i pobijanje odluke glavne skupštine. Prema tome, oprezan dioničar koji želi dobiti informacije o poslovima društva od uprave i koji želi pobijati odluku glavne skupštine, vjerojatno

će koristiti sva pravna sredstva koja mu stoje na raspolaganju te će morati djelovati istodobno, podnošenjem zahtjeva i tužbe.

Nakon provedenog istraživanja, stajalište je autorice da bi za hrvatsko uređenje instituta svakako bilo korisno relaksirati vremenske okvire postavljanja pitanja tako da će se ono omogućiti i u razdoblju koji prethodi početku glavne skupštine dioničkog društva. To je u interesu dioničara koji tako imaju više vremena za ispravno i precizno formuliranje pitanja, ali i uprave za pažljivu pripremu odgovora. Takva pravila dioničaru svakako moraju omogućiti dostatno vrijeme za pripremu pitanja u razdoblju između sazivanja glavne skupštine te (najranije) do proteka roka za prijavu dioničara za sudjelovanje na glavnoj skupštini (ako je primjenjivo). S obzirom na brzinu, jednostavnost korištenja te široko rasprostranjenu dostupnost, mogućnosti koje nude moderne tehnologije svakako bi bile najpovoljnije rješenje.

Dobar je primjer postavljanje pitanja *e-mailom* na adresu određenu u pozivu za glavnu skupštinu ili na internetskoj stranici ili dioničarskom portalu koji će pod zaporkom biti dostupan samo dioničarima društva. Prema analiziranim usporednopravnim rješenjima, početak roka za postavljanje pitanja bilo bi praktično vezati uz poziv za glavnu skupštinu u kojem bi se moglo točno definirati do kojega trenutka u razdoblju koje prethodi početku glavne skupštine, dioničari mogu postavljati pitanja upravi. Glavnu skupštinu mora se sazvati najmanje 30 dana prije dana njezina održavanja, u koji se rok ne uračunava dan objave poziva (čl. 279. (1) ZTD-a). Pritom, bi svakako trebalo voditi računa i o roku od najmanje 24 dana prije održavanja skupštine, odnosno za uvrštena društva najmanje 30 dana prije održavanja skupštine, do kojega društvo mora primiti zahtjev dioničara koji zajedno imaju udjele u visini od dvadesetoga dijela temeljnoga kapitala društva da se neki predmet stavi na dnevni red glavne skupštine i da se to objavi (čl. 278. (1 i 2) ZTD-a). Prema tome, budući da nakon objave dnevnog reda u pozivu za glavnu skupštinu, manjinski dioničari mogu zahtijevati njegovu dopunu, nužno je voditi računa i o tom roku kako bi dioničarima bilo omogućeno postavljanje pitanja i o onim temama koje su naknadno uvrštene na prvotno objavljeni dnevni red. Uz to, nužno je podsjetiti kako se za sudjelovanje na glavnoj skupštini ili korištenje pravom glasa može statutom za imatelje dionica koje glase na donositelja odrediti obveza dokazivanja navedenih prava, odnosno statusa dioničara. Kod uvrštenih društava, potvrda o pohrani dionica kao dokaz prava sudjelovanja na skupštini ili prava glasa mora se odnositi na početak 21. dana prije održavanja skupštine i mora prispjeti društvu na adresu za to navedenu u pozivu najmanje šest dana prije dana održavanja skupštine, ako za to statutom nije

predviđen neki kalendarskim danima određen kraći rok. U odnosu prema društvu za sudjelovanje na skupštini ili za korištenje pravom glasa vrijedi kao dioničar samo onaj tko je o tome društvu podnio potreban dokaz (čl. 279. (3) ZTD-a). To znači da u projekciju za društva koja takvu obvezu dokazivanja prava sudjelovanja na skupštini ili prava glasa propisuju statutom, treba uzeti u obzir statutom određeni rok, odnosno za uvrštena društva zakonom nametnuti rok od 21. dana prije održavanja glavne skupštine na koji mora vrijediti navedeni dokaz. U tom se slučaju, najkraći rok za sazivanje glavne skupštine od 30 dana produljuje za dane određene za prijavu sudjelovanja ili za korištenje pravom glasa na glavnoj skupštini (čl. 279. (2) ZTD-a).

Kod utvrđivanja roka za postavljanje pitanja potrebno je uzeti u obzir praktične mogućnosti prema kojima se dioničarima treba omogućiti stvarno vrijeme za postavljanje pitanja, a koji će završiti u primjereno vrijeme prije glavne skupštine kako bi uprava društva imala na raspolaganju dostatno vrijeme za pripremu te priopćavanje odgovora. U načelu, rok za postavljanje pitanja unaprijed može biti bilo koji razuman rok koji bi osigurao pravodobno prikupljanje, razmatranje i odgovaranje na pitanja dioničara. Konkretni rok koji bi se predložio ovisi o različitim okolnostima, poput vrste društva, broja dioničara, prirode i složenosti pitanja koja bi se mogla postaviti. Ipak, u usporednopravnim uređenjima najčešće se određuje rok od tri do najviše osam dana prije glavne skupštine kao rok koji je prihvatljiv za većinu društava za postavljanje pitanja.

U svakom je slučaju nužno razlikovati trenutak od kojega je dopušteno postaviti pitanje te trenutak do kojega ih je dopušteno postaviti. Kada je riječ o roku od kada bi se dopustila pitanja, tada se kao najsmislenije sredstvo za definiranje roka za postavljanje pitanja upravi čini poziv za glavnu skupštinu koji će, osim dnevnog reda, sadržavati konkretni rok za postavljanje pitanja za svaku skupštinu koja bude sazvana. To je, također, u skladu s uređenjem za uvrštena društva čiji poziv za glavnu skupštinu mora sadržavati pravo na obaviještenost, pri čemu se podatci mogu ograničiti samo na rokove za korištenje pravima ako se u pogledu ostaloga upućuje na daljnja objašnjenja koja su dostupna na internetskoj stranici društva (čl. 277. (4) ZTD-a). Početak roka tako bi se vezalo uz objavu poziva za glavnu skupštinu koja se mora sazvati najmanje 30 dana prije dana njezina održavanja koji se može produljiti za dane određene za prijavu sudjelovanja ili korištenja pravom glasa na glavnoj skupštini ako je statutom društva takva prijava propisana.

Ako je statutom društva propisano kako se mora dokazati pravo sudjelovanja na skupštini ili pravo glasa, tada se rok od kojega se može postavljati pitanja treba vezati uz dan do kojega se treba dokazati svojstvo dioničara, što je logično budući da samo dioničar može realizirati pravo na

obaviještenost, odnosno postavljati pitanja upravi društva. Kod uvrštenih društava taj početka roka za postavljanje pitanja trebao bi se odnositi na početak 21. dana prije održavanja skupštine (ali koji mora prispjeti društvu na adresu za to navedenu u pozivu najmanje šest dana prije dana održavanja skupštine). Prema takvom uređenju, ne bi se trebala dopustiti pitanja koja društvu pristignu između dana objave poziva za glavnu skupštinu koji sadrži njezin dnevni red na koji se pitanja mogu odnositi ako društvu ujedno ne prispije dokaz o pravu sudjelovanja na glavnoj skupštini, odnosno o pravu glasa. Razlog tomu je što samo dioničar može postavljati pitanja koja se odnose na dnevni red glavne skupštine.

Ima smisla da se rok do kojega je dopušteno postaviti pitanje postavi do onoga trenutka koji će upravi omogućiti da, s jedne strane, dade odgovor na pitanje, te da se, s druge, postavljena pitanja i odgovori objave na internetskoj stranici društva kako bi se udovoljilo razlogu za uskratu ako pitanje jednakoga sadržaja bude postavljeno na glavnoj skupštini (jer se tada smatra da je na takvo pitanje već odgovoreno, pod uvjetom da je obavijest dostupna na internetskoj stranici društva najmanje sedam dana prije prvoga dana održavanja glavne skupštine i tijekom njezina održavanja). S tim u vezi, autorica predlaže rok od 14 dana prije glavne skupštine kao rok do kojeg je dopušteno postavljati pitanja za prvotno objavljeni dnevni red glavne skupštine. Što se tiče dopunjenoga dnevnog reda, budući da je teško kontrolirati kada će uprava objaviti zahtjev za njegovu dopunu budući da ZTD samo određuje da se to mora učiniti bez odgode (čl. 280. (1)), ovo je pitanje primjerenije urediti na način da se pitanja mogu postaviti od objave dopune dnevnog reda, ali samo kao najavu pitanja, što bi značilo da uprava nije obvezna na njih odgovoriti prije glavne skupštine. Ono što je također bitno je da je rok za postavljanje pitanja usklađen s rokom za davanje odgovora na način da mu mora prethoditi. Dakle, na sva pitanja koja bi se eventualno postavila do najkasnije 14. dana koji prethodi glavnoj skupštini, uprava bi imala na raspolaganju sedam dana za odgovoriti, a preostalih sedam dana iskoristilo bi se za objavu na internetskoj stranici pitanja i odgovora kako bi se ispunio preduvjet za eventualnu uskratu obavijesti na glavnoj skupštini pozivanjem na predmetni razlog uskrate. Prema tome, odredba bi trebala sadržavati i obvezu uprave društva odgovoriti na ta pitanja na internetskim stranicama društva u odjeljku odgovora i pitanja. Pritom bi se pristup tim stranicama trebao omogućiti samo dioničarima konkretnoga dioničkog društva, primjerice u dijelu internetske stranice (dioničarski portal) kojoj je moguće pristupiti putem odgovarajućega korisničkog imena i lozinke. Također, ostala pitanja postavljena izvan navedenih okvira trebala bi se smatrati najavom pitanja na koje uprava može i

ne mora odgovoriti prije glavne skupštine (te se pozvati na zakonsku presumpciju dostupnosti obavijesti na internetskim stranicama društva kao razlogom uskrate), ali je obvezna to učiniti svakako na samoj glavnoj skupštini društva.

Takav bi prijedlog omogućio dioničarima da unaprijed postavljaju pitanja upravi društva u vezi s točkama dnevnoga reda glavne skupštine, čime im se daje više vremena za pripremu i postavljanje pitanja te bi se time smanjio pritisak na glavnoj skupštini. Objava odgovora na pitanja na internetskim stranicama društva, s jedne bi strane povećala transparentnost i olakšala ostvarivanje prava na obaviještenost, dok bi se, s druge, rasteretila glavna skupština koja bi bila rezervirana samo za najavljena daljnja pitanja o okolnostima koje su nastupile nakon proteka roka za slanje pitanja ili koja su uvjetovana dostavljenim odgovorima uprave te su nužna daljnja razjašnjenja.

V. UTJECAJ PANDEMIJE BOLESTI COVID-19 NA OSTVARIVANJE PRAVA NA OBAVIJEŠTENOST

Posljednjim poglavljem disertacije prikazat će se utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na razvoj prava na obaviještenost. Nastupanje te izvanredne okolnosti, više je negoli ikoji drugi razlog ili pojava, utjecao na afirmaciju virtualne glavne skupštine, koja je i inače dulje vrijeme bila predmet regulatornih rasprava. Nacionalni su zakonodavci raznim mjerama pokušali zaštititi trgovačka društva od učinaka pandemije na gospodarstvo te umanjiti posljedice, tzv. *lockdowna* koji je onemogućio okupljanje većeg broja ljudi na istome mjestu. Tako su donijeli propise kojima je regulirano održavanje glavne skupštine dioničkog društva u pandemijskim uvjetima kako bi dionička društva mogla donositi temeljne odluke. Tim je povodom određeni broj država članica izmijenio i način ostvarivanja prava na obaviještenost. Propisi koji su doneseni bili su privremene naravi. No, oni su snažno utjecali na daljnji razvoj prava na obaviještenost u kontekstu virtualne glavne skupštine dioničkog društva, ali i one koja podrazumijeva fizičko okupljanje, uz čije je trajanje povezano ostvarivanje ovoga prava. U kontekstu utjecaja pandemije bolesti COVID-19 na razvoj prava na obaviještenost, nametnulo se pitanje u kojoj je mjeri oportuno vezivati pravo na obaviještenost uz glavnu skupštinu društva.

U ovom je poglavlju cilj prikazati vrijednost, tzv. pandemijskih propisa privremene naravi donesenih u području prava društava, kojima je omogućeno održavanje virtualnih glavnih skupština dioničkih društava te kojima je u određenoj mjeri relaksirano pravo dioničara na obaviještenost u smislu vremena, odnosno načina njegova ostvarenja. Cilj je prikazati njemačka i slovenska privremena zakonodavna rješenja tijekom pandemije te pravnih sustava proširenog usporednopravnog uzorka, koja su utjecala na pravo na obaviještenost. Također se namjerava istražiti njemački prijedlozi reformi u svjetlu pandemije bolesti COVID-19, koji su rezultirali izmjenama AktG-a, osobito promijenivši konture prava dioničara na obaviještenost u kontekstu virtualne glavne skupštine dioničkog društva.¹²⁴⁵

¹²⁴⁵ Virtualna glavna skupština podrazumijeva onu glavnu skupštinu koja se održava isključivo korištenjem elektroničke tehnologije bez fizičke nazočnosti svih sudionika na mjestu održavanja glavne skupštine. Hibridna glavna skupština je skupština koja se održava i u fizičkom i digitalnom okružju, na način da se dioničarima omogući prisustvovanje i sudjelovanje na glavnoj skupštini, dolaskom osobno ili korištenjem elektroničke komunikacije. Hibridna, dakle, podrazumijeva da dioničari, uz uvjet da je to statutom predviđeno, mogu elektroničkom komunikacijom ostvarivati sva ili samo neka prava u cijelosti ili djelomično i kada osobno ni putem punomoćnika na njoj ne sudjeluju u mjestu gdje se održava ili mogu odabrati sudjelovati u mjestu gdje se održava glavna skupština.

5.1. Regulatorne reakcije zakonodavaca na bolest COVID-19

Budući da su fizička okupljanja u većem broju od 2020. godine općenito bila zabranjena ili ograničena mjerama koje su primjenjene radi zaštite od koronavirusa, zakonodavci su posegnuli za propisima koji će omogućiti da se glavne skupštine održe isključivo u virtualnom obliku, kao i da se usvoje rješenja kojima se odstupa od brojnih formalnih zahtjeva radi zaštite dioničara.¹²⁴⁶ Vrijednost, tzv. kriznoga zakonodavstva donesenog u doba pandemije očitovala se u omogućavanju neometanog odvijanja glavnih skupština unatoč zabranama njihova održavanja u fizičkom okružju.¹²⁴⁷ Još je davne 2007. godine Direktiva o pravima dioničara unaprijedila prava dioničara omogućivši njihovo elektroničko sudjelovanje na glavnim skupštinama. Važno je napomenuti da direktiva nije dodijelila državama članicama diskrecijsko pravo u odnosu na pitanje trebaju li društva koristiti metode elektroničkoga sudjelovanja, već im je to naložila.¹²⁴⁸ Direktiva je, dakle, izuzela tu odluku iz ruku država članica i naložila im korištenje moderne tehnologije (npr. informacije na internetskoj stranici društva, elektroničko glasovanje putem punomoći). Zetsche stoga zaključuje da je državama članicama zabranjeno umjetno stvarati gornju granicu digitalizacije koja bi sprječavala društva u korištenju novih tehnologija. Direktiva je samo postavila donju granicu, odnosno odredila minimalni standard za korištenje elektroničkih sredstava te istodobno potaknula države članice da utvrde idealnu gornju granicu (maksimalni standard).¹²⁴⁹

Globalna pandemija bolesti COVID-19 uvelike je proširila praksu održavanja virtualnih glavnih skupština.¹²⁵⁰ Na Konferenciji Virtualna glavna skupština njemačkog Istraživačkog centra

¹²⁴⁶ U vidu regulacije glavnih skupština dioničkih društava, u pandemijskoj 2020. godini nacionalna su zakonodavstva bila fokusirana na četiri aspekta: odgodu glavnih skupština dioničkih društava, skraćivanje razdoblja između sazivanja i održavanja glavne skupštine, olakšavanje formalnosti u vezi sa zahtjevom za glasovanjem te dopuštanje virtualne glavne skupštine. Zetsche, Dirk Andreas, Anker-Sørensen, Linn, Consiglio, Roberta, Yeboah-Smith, Miko, The COVID-19-Crisis and Company Law - Towards Virtual Shareholder Meetings, University of Luxembourg, Faculty of Law, Economics & Finance WPS br. 007(2020), dostupno na: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3576707> (25.10.2022.), str. 1. i 10.

¹²⁴⁷ Noack, Ulrich, Zetsche, Dirk, (Virtuelle) Hauptversammlung mit und nach Corona, Die Aktiengesellschaft, vol. 65, br. 19(2020), str. 721-729., <https://doi.org/10.9785/ag-2020-651906> (22.02.2022.), str. 722., Rn. 5.

¹²⁴⁸ Direktiva o pravima dioničara jedino je propisalo metodu za elektroničko glasovanje putem opunomoćenika.

¹²⁴⁹ Zetsche, D., op. cit., str. 65-66., 69.

¹²⁵⁰ ISSgovernance 2020 Global Benchmark Policy Survey, Summary of Results, 24. rujna 2020., <https://www.issgovernance.com/wp-content/uploads/publications/2020-iss-policy-survey-results-report-1.pdf> (9.04.2021.), str. 11. Virtualna glavna skupština može se definirati kao skupština na kojoj neki dioničara sudjeluju tako da su fizički prisutni na mjestu održavanja, dok neki dioničari svoja prava ostvaruju primjenom digitalnih alata

za javnobilježničko pravo (njem. *Forschungsstelle für Notarrecht*) održanoj 5. srpnja 2021. godine zaključilo se da je pandemija bolesti COVID-19 povećala digitalizaciju glavne skupštine u njemačkom pravu.¹²⁵¹ Neka su nacionalna zakonodavstva do pojave pandemije već imala usvojena rješenja za održavanje virtualnih glavnih skupština. Druga su zakonodavstva bila primorana usvojiti takve odredbe u kratkom roku kako bi se prilagodila novonastalim okolnostima.¹²⁵² *Institutional Shareholder Services* (u daljnjem tekstu: ISS), kao vodeći svjetski inovator rješenja za korporativno upravljanje i odgovorno ulaganje, u smjernicama o utjecaju pandemije bolesti COVID-19 (*Impacts of the Covid - 19 Pandemic ISS Policy Guidance*) utvrdio je da su dionička društva reagirala dvojako na pandemiju, ili su odgodila održavanje glavnih skupština, ili su ih održavali u virtualnom obliku.¹²⁵³ S tim je povodom ISS proveo anketu 2020. godine čiji su rezultati pokazali kako najveći broj ispitanika, ulagatelja (ukupno 77 %) daje prednost održavanju

(elektroničko sudjelovanje), *online* glasovanja te glasovanja putem e-pošte. Zetzsche, D., Anker-Sørensen, L., Consiglio, R., Yeboah-Smith, M., op. cit., str. 12. Rutgers Center for Corporate Law and Governance Council of Institutional Investors ovaj oblik definira kao glavnu skupštinu koja dioničarima omogućuje da prisustvuju i sudjeluju osobno ili na daljinu putem virtualne platforme. Za razliku od glavnih skupština koje podrazumijevaju fizičko okupljanje s internetskim prijenosom uživo, svi prijavljeni dioničari, bilo da prisustvuju osobno ili na daljinu, mogu glasovati i postavljati pitanja tijekom skupštine. Vidjeti: Report of the 2020 Multi-Stakeholder Working Group on Practices for Virtual Shareholder Meetings, Rutgers Center for Corporate Law and Governance Council of Institutional Investors, Society for Corporate Governance, 10. prosinca 2020., dostupno na: https://cclg.rutgers.edu/wp-content/uploads/VSM-Working-Group-Report-12_10_2020.pdf (12.11.2021.), str. 6. Prema *Broadridge Financial Solutions*, razlog zbog kojeg je povećan broj trgovačkih društava koji su održavali virtualne glavne skupštine u 2020. godini ponajprije se odnosio na zahtjeve socijalnog distanciranja povezanih s pandemijom bolesti COVID-19. Vidjeti: Conducting Annual Meetings During the COVID-19 Outbreak, Broadridge Financial Solutions, May 1, 2020, dostupno na: <https://www.broadridge.com/resource/conducting-annual-meetingsduring-the-covid-19-outbreak> (18.10.2022.).

¹²⁵¹ „Virtuelle Hauptversammlung“, Forschungsstelle für Notarrecht, dostupno na: https://www.jura.uni-muenchen.de/forschung/forschungsstellen/forschung_notar/aktuelles/ankuendigung_virtuellehv_final.pdf (19.10.2022.). Vidjeti: Gansmeier, Johannes, „Virtuelle Hauptversammlung“ Digitale Tagung der Forschungsstelle für Notarrecht am 05.07.2021, Mitteilungen des Bayerischen Notarvereins, der Notarkasse und der Landesnotarkammer Bayern, br. 1(2022), str. 100-102., str. 101.

¹²⁵² Primjeri uključuju propise američkih država Delaware i Indiane, Kanade, Hong Konga, Luksemburga, Lihtenšajna, Norveške i Ujedinjenog Kraljevstva. Vidjeti: Zetzsche, D., Anker-Sørensen, L., Consiglio, R., Yeboah-Smith, M., op. cit., str. 13-14. Prije pandemije bolesti COVID-19, društva koja su održavala virtualne glavne skupštine navela su kao prednosti sudjelovanje većega broja dioničara u korporativnom upravljanju, jednoobrazno i dosljednije iskustvo za sve sudionike te ekološku prihvatljivost. Vidjeti: Report of the 2020 Multi-Stakeholder Working Group on Practices for Virtual Shareholder Meetings, op. cit., str. 8.

¹²⁵³ ISS je pritom istaknuo kako su prijašnjih godina mnogi institucionalni investitori i politike ISS-a težili da prednost daju, tzv. hibridnom obliku, no u okolnostima pandemije ipak su bili svjesni rizika te su preporučili održavanje virtualnih glavnih skupština. Dodatno, naglasili su da ako se uprave dioničkih društava odluče održavati „isključivo virtualne“ glavne skupštine, ISS ih tada potiče da jasno otkriju razlog svoje odluke (tj. da je takva odluka povezana s pandemijom COVID-19) i da dioničarima nastoje omogućiti sudjelovanje što je potpunije moguće, uključujući mogućnost postavljanja pitanja upravi te sudjelovanja u raspravi. U tim situacijama, uprave se potiču obvezati se na povratak glavnim skupštinama u fizičkom ili hibridnom obliku, odnosno da o tome dioničari odluče što je prije moguće. *Impacts of the Covid-19 Pandemic ISS Policy Guidance*, ISS Global Policy Board, 8. travnja 2020., dostupno na: <https://www.issgovernance.com/file/policy/active/americas/ISS-Policy-Guidance-for-Impacts-of-the-Coronavirus-Pandemic.pdf> (11.11.2021.), str. 5.

glavne skupštine u hibridnom obliku.¹²⁵⁴ Pravna doktrina kao glavnu prednost održavanja virtualnih glavnih skupština navodi mogućnost sudjelovanja velikoga broja dioničara društva te smanjenje troškova sudjelovanja i općenito održavanja glavnih skupština.¹²⁵⁵ S druge strane, utvrđene su poteškoće u praćenju tijekom glavne skupštine¹²⁵⁶ te nedostatak interakcije između organa društva i dioničara.¹²⁵⁷ Kada je riječ o pravu na obaviještenost koje se ostvaruje na virtualnoj glavnoj skupštini, pravna doktrina ističe da dionička društva mogu jednostavnije izdvojiti za njih povoljnija pitanja na koja će odgovoriti, kao i preoblikovati ili zanemariti pitanja koja su postavljena u negativnom ili neprijateljskom tonu.¹²⁵⁸

¹²⁵⁴ Rezultati ankete prikazani su u dokumentu *ISS 2020 Global Benchmark Policy Survey*. Najvažniji rezultati pokazuju da kada je riječ o željenom obliku održavanja glavne skupštine, ISS je istaknuo da ako nema stalnih zdravstvenih i socijalnih ograničenja zbog bolesti COVID-19, gotovo bi 80 % ispitanika investitora odabralo „hibridne“ glavne skupštine. S druge strane, veći broj ispitanika koji nisu investitori (42 %) naznačio je prednost glavnih skupština koje podrazumijevaju fizičko okupljanje, pri čemu se virtualni oblici koriste samo ako za to postoji uvjerljiv razlog, kao što su ograničenja pandemije. *ISS Governance 2020 Global Benchmark Policy Survey, Summary of Results*, op. cit., str. 3., 5.

¹²⁵⁵ Tako primjerice vidjeti: Pirc, Igor, Uporaba sodobne informacijske tehnologije pri izvedbi skupščine delničarjev, *Podjetje in delo*, vol. 33, br. 1(2007), str. 2-57., v. 3.4. Neposredno elektronsko glasovanje in virtualna skupščina delničarjev; Heckelmann, M., op. cit., str. 209.; Schwartz-Ziv, Miriam, How Shifting from In-Person to Virtual-Only Shareholder Meetings Affects Shareholders' Voice, *European Corporate Governance Institute – Finance Working*, br. 748(2021), str. 1-77., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3674998> i <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3674998> (28.04.2022.), str. 1 i 8.; Fontenot, Lisa, Bivans, Roger, Nix, Jamie, Public Company Virtual Annual Meetings: The 2020 Watershed and Path Forward, *The Business Lawyer*, vol. 76, br. 3(2021), str. 927-943, dostupno na: <https://www.bakermckenzie.com/en/-/media/files/insight/publications/2021/07/public-company-virtual-annual-meetings-the-2020-watershed-and-path-forward.pdf> (22.04.2022.), str. 936-938. S druge strane, zanimljivo je stajalište Iwasakija koji tvrdi da je glavna korist glavnih skupština koje podrazumijevaju fizičko okupljanje vrijednost implicitne komunikacije, koja je definirana kao komunikacija kroz neverbalne elemente, s upravom i drugim dioničarima, a ta korist u mnogim slučajevima može biti dostatno velika da opravda glavne skupštine koje podrazumijevaju obvezno fizičko okupljanje. Iwasaki, Masaki, Are In-Person Shareholder Meetings Outdated? The Value of Implicit Communication, *Asian Journal of Law and Economics*, vol. 11, br. 3(2020), str. -17., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3734803> (11.09.2021.), str. 2. Tako smatra i njemački *Wissenschaftliche Vereinigung für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht*. Vrlo je bitan način na koji se uprava izražava jer priroda prezentiranja može uvelike istaknuti sadržaj. Dioničari mogu bolje uočiti nijanse i raspoloženja na glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičko okupljanje negoli na isključivo virtualnoj. Isto vrijedi i za komunikaciju između dioničara jer su značajno povećane mogućnosti da se druge dioničare uvjeri u vlastito izdvojeno mišljenje, negoli u pisanim ili elektronički dostavljenim izjavama. Vidjeti: *Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, Vorschläge der Gesellschaftsrechtlichen Vereinigung, Wissenschaftliche Vereinigung für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht (VGR) e.V.*, 26. April 2021., dostupno na: https://www.gesellschaftsrechtlichevereinigung.de/wp-content/uploads/2021/12/VGR_Reform_der_Hauptversammlung.pdf (8.11.2021.), str. 22-23.

¹²⁵⁶ Schwartz-Ziv, M., op. cit., str. 8.

¹²⁵⁷ Pirc, I., Uporaba sodobne informacijske tehnologije pri izvedbi skupščine delničarjev, op. cit., u bilj. 1255., v. 3.4. Neposredno elektronsko glasovanje in virtualna skupščina delničarjev. Za daljnje nedostatke i izazove u održavanju virtualnih glavnih skupština vidjeti: Spindler, Gerald, Digitalization and Corporate Law – A View from Germany, *European Company and Financial Law Review*, vol. 16, br. 1-2(2019), str. 106-148., str. 118.; Schwartz-Ziv, M., op. cit., str. 9.

¹²⁵⁸ Schwartz-Ziv, M., op. cit., str. 9. Dodatno, Iwasaki, M., op. cit., str. 8. U tom smislu, predlaže kako bi općenito društva trebala koristiti video format umjesto isključivo audio formata budući da se time izgubi veliki dio informacija iz implicitne komunikacije. Drugo, društva bi trebala dopustiti dioničarima da postavljaju pitanja uživo i u stvarnom vremenu, a također bi trebala odmah podijeliti ta pitanja sa svim sudionicima jer bi takva praksa povećala

U izvješću o praksama održavanja virtualnih glavnih skupština u 2020. godini (*Report of the 2020 Multi-Stakeholder Working Group on Practices for Virtual Shareholder Meetings*) koje je izradio *Rutgers Center for Corporate Law and Governance Council of Institutional Investors* iznesena je bojazan dioničara o dometima ostvarivanja njihova prava na obaviještenost na virtualnim glavnim skupštinama. Primijećeno je da su društva imala mnogo jaču kontrolu strukture i tijeka sesije pitanja i odgovora negoli je na glavnim skupštinama u fizičkom okružju (primjerice, birala su se bezazlena pitanja ili su se davali uljepšani i povoljniji odgovori). Također je zamijećen nedostatak transparentnosti u pogledu diskrecijskih ovlasti uprave da kombinira, parafrazira i preoblikuje pitanja. Nadalje, sumnjalo se da je neka pitanja kreirala uprava te su uvježbani odgovori, a dioničare se spriječavalo da postavljaju dodatna pitanja. Općenito se gubila mogućnost neposredne komunikacije, odnosno komunikacije kontaktom očima i drugim oblicima neverbalne komunikacije koja je moguća pri fizičkom okupljanju.¹²⁵⁹ S druge strane, društva su uglavnom kao nedostatak virtualne glavne skupštine navodila potrebu povećane koordinacije oko vođenja glavne skupštine te upravljanja sesijama pitanja i odgovora.¹²⁶⁰

Izbijanje pandemije bolesti COVID-19 dalo je svim nacionalnim zakonodavcima priliku da razjasne ili unaprijede svoje propise koji se tiču mogućnosti održavanja virtualnih glavnih skupština, ali reakcije zakonodavaca nisu bile istomjerne. OECD je u svojem dokumentu *Corporate Governance Factbook 2021* iznio podatak da je, na temelju analize mjera usvojenih u 37 zemalja, tijekom 2020. godine uočeno povećanje mjera prilagodbe okvira kada je u pitanju dopuštanje provedbe virtualnih glavnih skupština. Dok je prije vrijedio raspon „dopušteno samo ako je neizbježno“, do „dopušteno pod određenim uvjetima“, uočeno je da se u novim uvjetima raspon promjenio s „poticano“, na „obvezno“. Međutim, OECD je zaključio da u nekim zemljama ostaje neizvjesno hoće li pandemijski propisi koji su doneseni tijekom 2020., godine (p)ostati trajni.¹²⁶¹ Usporednopravno, propisi doneseni radi prilagodbe pandemiji razlikovali su se u načinu

interaktivnost i transparentnost glavne skupštine te potaknula komunikaciju između dioničara i uprave te između dioničara. Treće, društva bi trebala voditi evidenciju o radnjama dioničara, poput glasovanja i pitanja koja su postavljena te, dodatno, trebali bi učiniti dostupnim i videosnimku o održanoj glavnoj skupštini na internetskoj stranici društva kroz određeno razdoblje. Prema Iwasakiju, takva bi praksa povećala transparentnost održavanja glavnih skupština. Iwasaki, M., op. cit., str. 18.

¹²⁵⁹ Report of the 2020 Multi-Stakeholder Working Group on Practices for Virtual Shareholder Meetings, op. cit., str. 6-7.

¹²⁶⁰ Report of the 2020 Multi-Stakeholder Working Group on Practices for Virtual Shareholder Meetings, op. cit., str. 8.

¹²⁶¹ OECD Corporate Governance Factbook 2021: Chapter 3: The rights of shareholders and key ownership functions”, OECD, 2021., dostupno na: <https://www.oecd.org/corporate/corporategovernance-factbook.htm> (12.12.2022.), str. 21. Primjerice, Fontenot, Bivans i Nix u svojem su radu analizirali zakone Delawarea, New Yorka

uređenja ostvarivanja prava na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini. Neki su zanemarili potrebu da se ovo pitanje uredi izrijekom (npr. Norveška i Hong Kong), neki su postavili uvjet dvosmjerne komunikacije (Luksemburg),¹²⁶² neki su dioničarima pružili priliku da postavljaju pitanja, iako uprava nije bila obvezna odgovoriti na sva pitanja (Njemačka), neki su dali ovlasti odgovarajućem nadležnom ministarstvu za propisivanje detalja o načinu provedbe sekcije pitanja i odgovora (npr. Austrija i Singapur) ili jednostavno zahtijevali da se osigura znatno sudjelovanje dioničara, bez određivanja pojedinosti (npr. Delaware i Italija).¹²⁶³ Prema Nili i Wischmeier Shaner, jedan od najvažnijih pokazatelja razine korporativnog upravljanja i ostvarenja koncepta dioničarska demokracija, a koja se ogleda u virtualnim glavnim skupštinama održanim 2020. godine, odnosi se na angažman i odnos uprave društva i dioničara, posebno tijekom sekcije pitanja i odgovora. Kako se dioničari ne mogu osobno suočiti s upravom i postaviti joj teška pitanja, za male je dioničare to posebno problematično, jer je glavna skupština jedina prilika za otvorenu raspravu s upravom društva. Štoviše, u virtualnom okružju uprava gotovo ima potpunu kontrolu nad interakcijom na glavnoj skupštini što nije moguće na skupštini u fizičkom okružju.¹²⁶⁴

Iako je hrvatski zakonodavac davno prije početka pandemije ZTD uskladio s Direktivom o pravima dioničara te predvidio da se statutom može predvidjeti ili ovlastiti upravu, odnosno upravni odbor da omogući dioničarima da elektroničkom komunikacijom ostvaruju sva ili samo neka prava u cijelosti ili djelomično i kada osobno ni putem punomoćnika na njoj ne sudjeluju u mjestu gdje se održava, u pandemiji nije dopustio privremenim propisom ostvarivanja prava na taj način u situacijama kada odredbe statuta društva to izrijekom ne dopuštaju.¹²⁶⁵ U nastavku se analiziraju pandemijski propisi koje su donijeli njemački i slovenski zakonodavac, ali i veliki broj država članica proširenog usporednopravnog uzorka.

i Kalifornije kao država koje su dopustile održavanje samo virtualnih glavnih skupština u državnim dioničkim društvima. Vidjeti: Fontenot, L., Bivans, R., Nix, J., op. cit., str. 929-934.

¹²⁶² Članak 8. Direktive o pravima dioničara dopušta društvima da svojim dioničarima ponude bilo koji oblik sudjelovanja u glavnoj skupštini elektroničkim putem, između ostalog dvosmjernom komunikacijom u stvarnom vremenu koja omogućava dioničarima da se obrate glavnoj skupštini s udaljenog mjesta. Takva način omogućava istodobno komuniciranje i dioničara prema glavnoj skupštini i glavne skupštine prema dioničaru. Više u: Spindler, G., Digitalization and Corporate Law – A View from Germany, op. cit., u bilj. 1257., str. 116. Također i Zetsche, D., op. cit., str. 58.

¹²⁶³ Zetsche, D., Anker-Sørensen, L., Consiglio, R., Yeboah-Smith, M., op. cit., str. 21.

¹²⁶⁴ Nili, Yaron, Shaner, Megan, Virtual Annual Meetings: A Path Toward Shareholder Democracy and Stakeholder Engagement, Boston College Law Review, vol. 63, br. 1(2022), str. 123-198., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3681578> (21.11.2022.), str. 190-191.

¹²⁶⁵ Uređeno čl. 274. (1) ZTD-a.

5.1.1. Osnovni usporednopravni uzorak

5.1.1.1. Savezna Republika Njemačka

5.1.1.1.1. Privremeni propisi nastali zbog pandemije bolesti COVID-19

Zakonom za ublažavanje posljedica pandemije bolesti COVID-19 u građanskom, stečajnom i kaznenom postupku¹²⁶⁶ od 27. ožujka 2020. godine stupio je na snagu Zakon o mjerama u pravu trgovačkih društava, zadruga, udruga, zaklada i stambenom pravu za suzbijanje posljedica pandemije COVID-19 (u daljnjem tekstu: COVMG).¹²⁶⁷ Tako su COVMG-om omogućene mjere u dioničkim društvima za suzbijanje posljedica pandemije COVID-19 čime je otvorena mogućnost održavanja virtualne glavne skupštine.¹²⁶⁸ Bitno je naglasiti kako se sustavno produživalo važenje ovoga zakona, najprije do 31. prosinca 2021. godine, a nakon toga do kolovoza 2022. godine.¹²⁶⁹ Njemačko Savezno ministarstvo pravosuđa i zaštite potrošača

¹²⁶⁶ *Gesetz zur Abmilderung der Folgen der COVID-19-Pandemie im Zivil-, Insolvenz- und Strafverfahrensrecht v. 27.3.2020 (BGBl. 2020 I 569)*

¹²⁶⁷ *Gesetz über Maßnahmen im Gesellschafts-, Genossenschafts-, Vereins-, Stiftungs- und Wohnungseigentumsrecht zur Bekämpfung der Auswirkungen der COVID-19-Pandemie, eingeführt durch Art. 2 Gesetz zur Abmilderung der Folgen der COVID-19-Pandemie im Zivil-, Insolvenz- und Strafverfahrensrecht v. 27.3.2020 (BGBl. 2020 I 569)*. Prema Zetzsch, Anker-Sørensen, Consigliou i Yeboah-Smithu, Njemačka je smanjila i razdoblje između sazivanja i održavanja glavne skupštine dioničkog društva s 30 dana na 21 dan, kao i druge rokove (primjerice rok za prijavu itd.) što je omogućilo društvima da opozovu ranije sazvane glavne skupštine te ih ponovno sazovu na isti datum održavanja, ali isključivo uz sudjelovanje uporabom digitalnih alata. Zetzsch, D., Anker-Sørensen, L., Consiglio, R., Yeboah-Smith, M., op. cit., str. 25.

¹²⁶⁸ Prema Gansmeieru, odredbe ovoga zakona omogućile su pojednostavljivanje održavanja postojećih virtualnih elemenata glavnih skupština, provedbu isključivo virtualnih glavnih skupština te regulaciju dodatnih problema koji proizlaze iz njihova održavanja (isključenje pobijanja i pravo na pobijanje). Gansmeier, Johannes, u: Grigoleit, Christoph (Hrsg.), *Aktiengesetz: Kommentar*, 2. Aufl., München, Verlag C.H. Beck, 2020., COVFAG Art. 1- Art. 6; COVInsAG §§ 1-4; COVMG §§ 1-8; Rn. 7. Uprava je društva stoga mogla privremeno održavati glavne skupštine u 2020. godini (§ 7 COVMG-a) tako da dioničari elektroničkim putem sudjeluju bez fizičke prisutnosti, čak i bez da je to određeno statutom društva (vidjeti čl. 118. (1) AktG-a) i uz suglasnost nadzornog odbora (čl. 1., st. 1. i 6. COVMG-a). U literaturi se razmatralo može li se uprava odlučiti za kombinirani model tako da je dopušteno da glavnoj skupštini nazoči samo ograničena skupina dioničara, dok ostali sudjeluju virtualno (vidjeti primjerice Noack/Zetzsch AG 2020., str. 265., Rn. 35.). Međutim, to postavlja pitanje jednakog tretmana prema članku 53a AktG-a, što se ne može lako opravdati pozivanjem na činjenične razloge podrijetla ili veličine udjela u temeljnom kapitalu. (Noack/Zetzsch AG 2020., st. 37.). Vidjeti: Koch, Jens, u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), *Aktiengesetz* Akt, 15. Aufl., München, C.H. Beck, 2021., AktG § 118, Rn. 40.

¹²⁶⁹ Tako je čl. 7. COVMG-a propisano razdoblje važenja zakona za održavanje glavnih skupština dioničkih društava u 2020. godini. Članak 8. COVMG-a ovlašćuje Savezno ministarstvo pravosuđa i zaštite potrošača (njem. *Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz*) za produljenje valjanosti odredbe članka bez pristanka Saveznog vijeća zbog stalnih učinaka pandemije COVID-19, ako se to pokaže potrebnim. Uredbom njemačkoga Saveznog ministarstva pravosuđa i zaštite potrošača (njem. *Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz*)

obrazložilo je produženja mjera time da su, otkada je propis stupio na snagu, brojna društva koristila mogućnosti navedene u čl. 1. COVMG-a, ali pritom istaknuvši kako je riječ o propisima privremene prirode koji su opravdani i proporcionalni u specifičnoj situaciji pandemije. Stoga je svrha produženja mjera bilo omogućiti društvima da nastave održavati glavne skupštine u pandemijskim okolnostima.¹²⁷⁰

donesenim u listopadu 2020. godine produžilo se razdoblje trajanja mjera u trgovačkim društvima, zadrugama, udrugama i zakladama za borbu protiv posljedica pandemije COVID-19 (njem. *Verordnung zur Verlängerung von Maßnahmen im Gesellschafts-, Genossenschafts-, Vereins- und Stiftungsrecht zur Bekämpfung der Auswirkungen der COVID-19-Pandemie vom 20. Oktober 2020 (BGBl. I S. 2258), die durch Artikel 12 des Gesetzes vom 22. Dezember 2020 (BGBl. I S. 3328) geändert worden ist*) (u daljnjem tekstu: GesRGenRCOVMVV). Naime, proširena je mogućnost primjene §8 COVMG-a i produžena valjanost čl. 1.-5. COVMG do 31. prosinca 2021. Dalje, *Gesetz zur weiteren Verkürzung des Restschuldbefreiungsverfahrens und zur Anpassung pandemiebedingter Vorschriften im Gesellschafts-, Genossenschafts-, Vereins- und Stiftungsrecht sowie im Miet- und Pachtrecht vom 22.12.2020. (BGBl. I S. 3328)*, objavljenim u prosincu 2020. godine izmijenjene su odredbe vezane za virtualnu glavnu skupštinu, koje se uglavnom tiču prava na obavještenost. Promjene su stupile na snagu 28. veljače 2021. godine i vrijedile su do 31. prosinca 2021. godine. Te su mjere produžene do 31. kolovoza 2022. godine stupanjem na snagu *Aufbauhilfegesetz[es] 2021 (Gesetz zur Errichtung eines Sondervermögens „Aufbauhilfe 2021“ und zur vorübergehenden Aussetzung der Insolvenzantragspflicht wegen Starkregenfällen und Hochwassern im Juli 2021 sowie zur Änderung weiterer Gesetze (Aufbauhilfegesetz 2021 – AufbhG 2021) v. 10.9.2021, BGBl. 2021 I)*. Prema Simonsu i Hauseru, zakonodavno tijelo “zapakiralo” je izmjenu COVMG-a gotovo neprepoznatljivo u čl. 15. i 16. Zakona o razvojnoj pomoći 2021. godine, koji je stupio na snagu neposredno prije izbora u *Bundestag*, točnije 15. rujna 2021. godine. Vidjeti: Simons, Cornelius, Hauser, Johanna, Zu Form und Ausgestaltung der Hauptversammlung in der HV-Saison 2022, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, vol. 30, (2021), str. 1340-1344., str. 1341. Hopp je smatrao kako se očekuje da će produženje COVMG-a od rujna 2021. godine biti posljednje i da će se održavanje glavne skupštine prema njemačkom AktG-u ponovno odrediti od početka rujna 2022. godine. Istaknuo je da se glavne skupštine prema COVMG-a više ne bi smjele održavati ako su sazvane prije 31. kolovoza 2022. godine, ali se trebaju održati nakon toga datuma, zbog čl. 7 (1) COVMG-a. Vidjeti: Hoppe, Axel, *Fragerecht der Aktionäre in der HV-Saison 2022*, objavljeno 8. listopada 2021., dostupno na: <https://www.goingpublic.de/hv-magazin/fragerecht-der-aktionaeere-in-der-hv-saison-2022/> (12.11.2021.).

¹²⁷⁰ Ako nastupe okolnosti u kojima će biti moguće održavanje velikih događaja, društva neće biti prisiljena održati virtualnu glavnu skupštinu, već će se moći vratiti na održavanje skupštine u fizičkom ili hibridnom obliku. Ono što je također naglašeno je da bi društva trebala iskoristiti ovu priliku za prilagođavanje svojih podzakonskih akata ili statuta u skladu s tim. Ministarstvo je u vrijeme kada je objavilo razloge produženja mjera pretpostavilo da će nakon održavanja prve virtualne skupštine i stečenog iskustva, društva imati dostatno vremena za još bolju pripremu za odgovaranje na pitanja dioničara. Vidjeti: *Bekanntmachung der Begründung zur Verordnung zur Verlängerung von Maßnahmen im Gesellschafts-, Genossenschafts-, Vereins- und Stiftungsrecht zur Bekämpfung der Auswirkungen der COVID-19-Pandemie (GesRGenRCOVMVV) vom 20. Oktober 2020 (BGBl. I S. 2258)*, Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz Berlin, 20. Oktober 2020, dostupno na <https://www.bundesanzeiger.de/pub/publication/bBESYN3fIBYTOV5Bipg/content/bBESYN3fIBYTOV5Bipg/BAanz%20AT%2028.10.2020%20B3.pdf?inline> (19.10.2021.), str. 3. Prema Schulteisu, stav kojim se opravdavaju ograničenja nametnuta COVMG-om može se iščitati i u opredjeljenju LG Köln, 82 O 53/20 od 26. veljače 2021. Tako je sud istaknuo kako su u tom trenutku još uvijek nedostajale standardizirane platforme za virtualne glavne skupštine s dvosmjernom komunikacijom koje bi se mogle koristiti kao zamjena za glavne skupštine koje podrazumijevaju fizičko okupljanje te da se nije moglo pretpostaviti da će na raspolaganju imati dostatan kapacitet tehnički usavršenih rješenja. Budući da u 2020. godini nije bilo iskustva da dioničari prisustvuju glavnim skupštinama isključivo elektroničkim putem te je bilo upitno hoće li elektronički komunikacijski sustavi biti dostupni za rukovanje velikim, složenim glavnim skupštinama, sud je smatrao kako nije bilo nerazmjerno da je zakonodavac optirao za ograničenja prava sudjelovanja dioničara (prava na govor, na postavljanje pitanja i prijedloge) te privremeno omogućio virtualnu glavnu skupštinu dostupnu samo s pomoću tehnički jednostavne slike i prijenos zvuka. To se temeljilo na razumnom mišljenju da dioničkim društvima u izvanrednoj situaciji prouzročenoj pandemijom, koja može isključiti održavanje glavnih skupština, treba ponuditi pravno sigurnu priliku za donošenje važnih odluka glavne skupštine. Schulteis,

COVMG određuje održavanje virtualne glavne skupštine i postavljanje pitanja elektroničkim putem samo kao mogućnost.¹²⁷¹ Ipak, bilo je sporno je li to spojivo s pravnom naravi dioničkog društva. LG Frankfurt am Main svojom je odlukom 3-05 O 64/20 od 23. veljače 2021. godine¹²⁷² prvi put razjasnio temeljna pitanja o virtualnoj glavnoj skupštini koju dopušta COVMG, utvrdivši kako ona, prema njemačkom pravu, nije niti neustavna niti nespojiva s prirodom dioničkog društva.¹²⁷³ LG Frankfurt a. M. smatrao je da COVMG ne krši prirodu dioničkog društva uspostavljenu AktG-om. To znači da ne može doći do povrede prirode dioničkoga društva ako je sporan način održavanja glavne skupštine propisan ili izričito dopušten AktG-om. Odredbe COVMG-a dio su njemačkoga prava društava, odnosno prava dioničkih društava, barem tijekom pandemije i stoga su također dio biti dioničkog društva, tako da njihovo pridržavanje ne može povrijediti bit dioničkog društva. S obzirom na to da COVMG ne krši prirodu dioničkog društva, to znači da ograničenje prava na postavljanje pitanja (§ 1. (2) 2. rečenica COVMG-a) nije nedopustivo smanjenje prava dioničara. Uz to, jasno je da ne postoji neograničeno, odnosno

Thomas, Zulässigkeit virtueller Hauptversammlungen nach dem COVMG, Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht, br. 11(2021), str. 224.

¹²⁷¹ Ott, C., op. cit., str. 378., Rn. 1.

¹²⁷² Tužitelji su podnijeli tužbu za pobijanje odluka glavne skupštine tvrdeći kako je glavna skupština nedopustiva, budući da je COVMG neustavan te je provedba glavne skupštine u virtualnom obliku nespojiva s prirodom dioničkog društva. Virtualna glavna skupština nije bila dopuštena jer njemački Bundestag nije propisno usvojio odgovarajući zakon. Uz to, ako bi virtualna glavna skupština uopće bila dopuštena, to bi bilo dopušteno samo ako se na glavnoj skupštini omogući dvosmjerna komunikacija. Ograničavajući pravo na obaviještenost, zakon također krši Direktivu o pravima dioničara. Tužitelj je također smatrao kako je tuženik zloupotrebio ovlasti prilikom sazivanja glavne skupštine, budući da virtualna glavna skupština nije bila potrebna, ali je odgoda redovite glavne skupštine koja podrazumijeva fizičko okupljanje bila moguća. Dioničarima su također na nedopustiv način ograničena prava ograničenjima za postavljanje pitanja. O činjeničnom stanju i zahtjevima tužitelja vidjeti: LG Frankfurt am Main, odluka 3-05 O 64/20 od 23. veljače 2021., Rn. 5.-111.

¹²⁷³ Vidjeti: LG Frankfurt am Main, odluka 3-05 O 64/20 od 23. veljače 2021., Rn. 133. Ovdje treba naglasiti da je sud time podržao stajalište LG Köln, 82 O 53/20 od 26. veljače 2021. Prema Schulteisu, odluka LG Kölna je uvjerljiva jer podržava ono što je zakonodavac namjeravao postići donošenjem COVMG-a, a to je stvaranje alternativnih oblika za donošenje odluka i održavanja glavnih skupština kako bi mogli nastaviti donositi, katkada hitno, potrebne odluke i zadržati sposobnost djelovanja dioničkih društava u slučaju ograničenja održavanja glavnih skupština koje podrazumijevaju fizičko okupljanje zbog pandemije koronavirusa. Schulteis, T., op. cit., str. 224. Uvođenje virtualne glavne skupštine uz isključenje fizičke prisutnosti dioničara ili njihovih ovlaštenih predstavnika u situaciji pandemije ne može predstavljati kršenje čl. 14. (2) njemačkog Ustava. Umjesto toga, ovdje su propisani sadržaj i ograničenja prava dioničara kako bi se omogućilo održavanje glavnih skupština u trenutnoj situaciji pandemije bez kršenja zahtjeva za izbjegavanje pretjeranog osobnog kontakta. Također nije očito da bi bila dostupna manje drastična, ali jednako učinkovita sredstva za ispunjavanje zakonskih zahtjeva, odnosno godišnje održavanje redovite glavne skupštine dioničkog društva. Zakonom se ostvaruje i odgovarajuća ravnoteža između interesa dioničara za ostvarivanje glasačkih prava, s jedne strane, uz odgovarajuće informacije na glavnoj skupštini te, s druge, zaštite javnosti od zaraze. Vidjeti: LG Frankfurt am Main, odluka 3-05 O 64/20 od 23. veljače 2021., Rn. 136. Održavanje virtualne glavne skupštine bez mogućnosti dvosmjerne komunikacije dopušteno je COVMG-om i takva je odluka u diskreciji uprave. Sud je također smatrao da dvosmjerna komunikacija nije realna alternativa pri održavanju virtualne glavne skupštine s vrlo velikim brojem dioničara. Vidjeti: Haack, Cathleen, LG Frankfurt: Verkürzung von Aktionärsrechten ist in der virtuellen Hauptversammlung zulässig, Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht, br. 15(2021), str. 297.

apsolutno pravo na obaviještenost, čak niti na glavnim skupštinama koje podrazumijevaju fizičko okupljanje. Prema Mayer i Jenne, sudska je praksa tako poduprijela zakonodavca u nakani o hitnom uvođenju pandemijskih propisa i podržala njegovu dotadašnju provedbu. Isti autori tvrde kako bi mnoga društva trebala izabrati virtualne glavne skupština, čak i nakon pandemije, uz uvjet da to njemački zakonodavac dopusti.¹²⁷⁴

Prema COVMG-u, uprava može odlučiti da će se glavna skupština održati kao virtualna glavna skupština, uz uvjet da su zajamčena propisana prava, uključujući pravo dioničara postavljati pitanja putem elektroničke komunikacije.¹²⁷⁵ Ako se zahtjev dioničara za informacijama ne odnosi

¹²⁷⁴ Mayer, Barbara, Jenne, Moritz, Klärung grundsätzlicher Fragen zur virtuellen Hauptversammlung bei der AG, objavljeno 18. kolovoza 2021. godine, dostupno na: https://www.haufe.de/recht/weitere-rechtsgebiete/wirtschaftsrecht/klaerung-grundsatzlicher-fragen-zur-virtuellen-ag-hauptversammlung_210_549632.html (9.12.2021.). Njemački je zakonodavac čl. 9. Direktive o pravima dioničara umetnuo u čl. 131. AktG-a, što je drukčije regulirano za glavne skupštine u kontekstu pandemijske situacije u čl. 1. (2) 2. rečenica COMVG-a (pitanja se moraju prethodno dostaviti u pisanom obliku, uprava ima diskrecijsku slobodu kako odgovoriti na ova pitanja). Uz to, iz Direktive o pravima dioničara ne proizlazi da se na sva pitanja može i mora odgovoriti, već iz njezine preambule proizlazi da dioničari u načelu mogu postavljati pitanja i dobiti odgovore na njih, ali uređenje načina i vremena odgovaranja treba prepustiti državama članicama. Čak i na glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičko okupljanje nema neograničena prava na pitanja i odgovore, već je priznato da predsjednik glavne skupštine može ograničiti to pravo ako je potrebno. Vidjeti: LG Frankfurt am Main, odluka 3-05 O 64/20 od 23. veljače 2021., Rn. 137. U postupku koji se vodio pred Prizivnim sudom u Berlinu 2021. godine (KG, odluka 12 AktG 1/21 od 25. ožujka 2021.), utvrđeno je kako je ograničenje prava dioničara da postavljaju pitanja i budu obaviješteni prema COVMG-u usklađeno s europskim propisima. Jedan je od predmeta spora bio je li glavna skupština, koja je održana u virtualnom obliku zbog pandemije COVID-19, ozbiljno povrijedila pravo dioničara na postavljanje pitanja i primanje informacija. Prema mišljenju Suda, mogućnost postavljanja pitanja samo u elektroničkom obliku do dva dana prije glavne skupštine, ali ne i mogućnosti postavljanja pitanja tijekom glavne skupštine, odgovara zakonskim uvjetima iz COVMG-a koje nije suprotno s čl. 131. AktG-a, recitalom 8. i čl. 9. Direktive o pravima dioničara niti čl. 14. njemačkog Ustava. Konkretno, čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara ne navodi pravo na obaviještenost kao pravo koje se koristi usmeno na glavnoj skupštini. Umjesto toga, recital 8. Direktive objašnjava da je na državama članicama da odrede kada i kako će se postavljati pitanja. Stoga odredbu čl. 2. § 1 II 2 COVMG-a, prema kojoj uprava može po slobodnom nahođenju odlučivati na koja će pitanja odgovarati, treba tumačiti u skladu s europskim propisom tako da je uskrata odgovora svakako dopuštena ako je to jedini način da se osigura pravilan tijek glavne skupštine, kako je također propisano u čl. 9. (2.) Direktive o pravima dioničara. Vidjeti: Leuring, Dieter, Rubner, Daniel, Auskunftsrecht entsprechend Covid-19-Gesetz europarechtskonform, Neue Juristische Wochenschrift Spezial, br. 11(2021), str. 336.

¹²⁷⁵ Uprava dioničkog društva može i bez ovlasti dodijeljenih odredbama statuta ili poslovnika donositi odluke o sudjelovanju dioničara na glavnoj skupštini elektroničkom komunikacijom prema odredbama AktG-a, glasovanju putem elektroničke komunikacije te sudjelovanju članova nadzornog odbora putem prijenosa slike i zvuka (čl. 1. § 1. COVMG-a). Ona može odlučiti i da će se glavna skupština održati kao virtualna glavna skupština bez fizičke prisutnosti dioničara ili njihovih ovlaštenih predstavnika, pod uvjetom da su zajamčena određena prava koja su propisom određena: da se odvija prijenos slike i zvuka tijekom čitave glavne skupštine (riječ je najčešće o prijenosu uživo ili web prijenosu putem portala za dioničare koji su postavili pružatelji usluga dioničkog društva čemu je pristup obično ograničen na dioničare pristupnim kodom); da dioničari svoja glasačka prava mogu ostvariti putem elektroničke komunikacije, kao i davanjem punomoći; da dioničari imaju pravo postavljati pitanja putem elektroničke komunikacije (ograničenja prava postavljanja pitanja moraju biti naznačena u pozivu za glavnu skupštinu); da se dioničarima koji su ostvarili pravo glasa na gore navedeni način, suprotno od odredbe čl. 245. (1) AktG-a, iako nisu ispunili obvezu prisustva na glavnoj skupštini, daje mogućnost prigovora na odluku glavne skupštine (čl. 2. (1) § 1. COVMG-a). Vidjeti: Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), op. cit., 2021., u bilj. 1268., AktG 118, Rn. 43., 48.

na poslove društva, a tražene informacije nisu relevantne za ocjenu predmetne točke dnevnoga reda glavne skupštine, tada ni prema COVMG-u ne postoji pravo na postavljanje pitanja.¹²⁷⁶ Dioničari zadržavaju pravo na postavljanje pitanja, ali im se ne jamči pravo na odgovor.¹²⁷⁷ S druge strane, pravo dioničara na govor može se potpuno isključiti.¹²⁷⁸ Također je bitno kako je za ove odluke uprave u st. 1. do 5. (između ostalog, održavanje virtualne glavne skupštine i podnošenje pitanja upravi) potrebna suglasnost nadzornog odbora (§ 1., čl. 6. (1) COVMG-a).¹²⁷⁹

Ako uprava ne želi dopustiti postavljanje bilo kakvih pitanja dioničara na glavnoj skupštini, tada „smije“ zahtijevati njihovo podnošenje unaprijed.¹²⁸⁰ Zahtjev da dioničari moraju unaprijed postaviti pitanja elektroničkim putem, omogućuje upravi društva da učinkovito strukturira odgovor.¹²⁸¹ Pritom je isključena interakcija na glavnoj skupštini, pa se stoga skupština samo u

¹²⁷⁶ Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 77., AktG § 131, Rn. 195.

¹²⁷⁷ § 1., čl. 2. (1) br. 3 COVMG-a u vezi s § 1., čl. 2. (2) COVMG-a.

¹²⁷⁸ Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), op. cit., 2021., u bilj. 1268., AktG § 131, Rn. 79.

¹²⁷⁹ Pritom je domet njegove suglasnosti sporan. Tako prema Eichtenu i Weinmannu nadzorni odbor treba samo odobravati svrsishodnost, odnosno primjerenost te zakonitost diskrecijskih načela u pogledu odabira pitanja na koja treba odgovoriti. Vidjeti: Eichten, Rouven, Weinmann, Philipp Sebastian: Beeinträchtigungen von Aktionärsinteressen durch COVID-19, Deutsches Steuerrecht - DStR 2020, München, Verlag C.H. Beck, br. 42, str. 2314-2319., str. 2316. Dubovitskaya smatra da se zahtjev za suglasnost nadzornog odbora ne može odnositi na odgovaranje na pojedinačna pitanja, jer bi to bilo teško izvedivo. Također, na glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičko okupljanje uprava ne mora tražiti suglasnost od nadzornog odbora prije negoli što odgovori na pitanje dioničara. Međutim, smatra da opća načela odgovaranja na pitanja podliježu odobrenju nadzornog odbora. Vidjeti: Dubovitskaya, Elena, Das Krisengesetz als Ideengrube für die künftige virtuelle Hauptversammlung, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 17(2020), str. 647-653., str. 651. Za glavne skupštine koje su održane nakon izmjena COVMG-a, odnosno nakon 28. veljače 2021. godine, ukinuta je diskrecije uprave o tome “hoće li” se odgovoriti na pitanje dioničara, a što je posljedično utjecalo na smanjenje mogućnosti nastanka neposrednih štetnih posljedica za dioničare. Stoga, prema Kubisu, odobrenju nadzornog odbora podliježu samo proceduralne odluke koje se odnose na virtualnu glavnu skupštinu. Ako uprava ne pribavi potrebnu suglasnost nadzornog odbora ili ako zanemari odbijanje suglasnosti, tada uprava krši dužnosti s posljedicom moguće odgovornosti za naknadu štete prema čl. 93 (2) AktG-a. Vidjeti: Kubis, D., u: Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), op. cit., 2022., u bilj. 77., AktG § 131, Rn. 200.

¹²⁸⁰ Prema §1 čl. 2. (2) COVMG-a. Simons, C., Hauser, J., op. cit., str. 1342.

¹²⁸¹ § 1., čl. 2. (1) br. 3 COVMG-a. Stelmaszczyk, Peter, Die virtuelle Hauptversammlung nach dem COVID-19-Gesetz vor dem Start in die Hauptversammlungssaison 2022, Deutsche Notar-Zeitschrift, br. 12(2021), str. 930-964., str. 952. Dubovitskaya postavlja pitanje je li doista bilo potrebno ograničiti komunikaciju prije glavne skupštine na elektroničke kanale i isključiti opciju pošte. Dubovitskaya, E., op. cit., str. 651. Kao primjer je zanimljivo spomenuti način na koji je dioničko društvo Deutsche Börse AG uredilo ovo pitanje. Uz suglasnost nadzornog odbora, uprava je odlučila da se pitanja podnose elektroničkom komunikacijom najkasnije jedan dan prije održavanja glavne skupštine na e-adresu: www.deutsche-boerse.com/agm koristeći internetsku uslugu zaštićenu lozinkom. Dioničari mogu pristupiti putem interneta upisom svog dioničarskog broja i pripadajućeg osobnog identifikacijskog broja (PIN-a), koji mogu pronaći u dokumentima koji im se šalju uz poziv za održavanje glavne skupštine. Deutsche Börse AG: Weitergehende Erläuterungen zu den Rechten der Aktionäre insbesondere nach §§ 122 Abs. 2, 126 Abs. 1, 127 und 131 Abs. 1 AktG sowie § 1 Abs. 2 COVID-19-Gesetz, https://www.deutsche-boerse.com/resource/blob/2285356/524b8ef4a612cb85eec8a38a37fc10ad/data/agm2021-weitergehende-erlaeuterungen_de.pdf, (9.11.2021.), str. 6.

ograničenoj mjeri koristi kao forum za formiranje kolektivne volje i mišljenja.¹²⁸² Razlika u odnosu na čl. 131. AktG-a koji zabranjuje posebne formalne zahtjeve što se tiče oblika nalazi se u tome što se, prema ovom propisu, može zahtijevati određeni oblik za elektroničko podnošenje pitanja.¹²⁸³ Stajalište je autorice kako je opravdano zahtijevati oblik jer je potrebno ujednačiti postavljanje pitanja, kao i ponuditi više mogućnosti.

U odnosu na pitanje usklađenosti odredbe ovoga propisa s Direktivom o pravima dioničara, pravna doktrina zastupa stav kako ne postoji sukob s čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara budući da on nužno ne zahtijeva da se pitanja dioničara postave i informacije daju na glavnoj skupštini.¹²⁸⁴ Bez obzira na šarene i različite stavove u doktrini, ne može se ne zamijetiti da sve ono na čemu njemačka doktrina inzistira biva umanjeno s obrazloženjem da Direktiva o pravima dioničara ionako ne traži da su pitanja i odgovori dani na glavnoj skupštini.

U odnosu na dopustivost postavljanja pitanja na glavnoj skupštini dioničkog društva, nužno je istaknuti kako je prvotno na snazi bila inačica propisa koja je naknadno izmijenjena. Tako je u verziji COVMG-a od 28. ožujka 2020. godine (na snazi do 27. veljače 2021. godine) (§ 1., čl. 2. (2) COVMG-a) bilo određeno da uprava po vlastitoj diskreciji odlučuje na koja će pitanja odgovoriti i kako (njem. *welche Fragen er wie beantwortet*).¹²⁸⁵ Stoga uprava nije morala

¹²⁸² Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 300. Koch ističe zabrinutost kako u takvim okolnostima više nema rasprave između dioničara i uprave na glavnoj skupštini. Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), op. cit., 2021., u bilj. 1268., AktG § 131, Rn. 81.

¹²⁸³ Ono što elektronička komunikacija obuhvaća su pitanja koja su poslana elektroničkom poštom ili *chatom*, ali i prijenos audio ili video snimki. Također je uobičajeno postavljati pitanja putem portala dioničara. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 298. Primjerice njemačko dioničko društvo Adidas AG raspolaže portalom dioničara. Riječ je o Aktionärsportal der Adidas AG, dostupnim na: <https://investor.computershare.de/adidas?plang=de#/login> (9.11.2021.). Koch napominje kako je u nekim slučajevima dioničarima omogućeno objavljivanje izjava na internetskoj stranici društva. Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), op. cit., 2021., u bilj. 1268., AktG § 131, Rn. 80.

¹²⁸⁴ Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), op. cit., 2021., u bilj. 1268., AktG § 131, Rn. 81. Tako Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 294. S ovim se slaže Stelmaszczyk koji smatra da direktiva propisuje opću obvezu davanja odgovora za uvrštena društva, ali obveza odgovora nije bezuvjetna. U tom kontekstu, čl. 9. Direktive o pravima dioničara dopušta ograničenja kako bi se osiguralo uredno vođenje glavne skupštine. Čak i tijekom krize, to ne opravdava opće iznimke od obveze odgovoriti. Vidjeti: Stelmaszczyk, P., op. cit., str. 950-951. Eichten napominje kako je u literaturi istaknuto da u svjetlu čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara, čak i na virtualnoj skupštini dioničara, dioničari moraju imati određeno pravo na odgovor. Ipak, činjenica je da se pravo dioničara na informacije na virtualnoj skupštini u usporedbi s glavnom skupštinom koja se održava "licem u lice" ne može potpuno izjednačiti. Eichten, R., Weinmann, P., op. cit., str. 2316.

¹²⁸⁵ Ova diskrecija uprave pri uskrati odgovora funkcionalno je zauzela mjesto instituta vremenskog ograničenja postavljanja pitanja i pravu govora u skladu s čl. 131. (2) 2. rečenici AktG-a, kojom se ne postiže svrha ako se pitanja podnose samo elektroničkim putem bez interaktivne komunikacije. Vidjeti: Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 304. Odlukom LG Berlina, 100 O 70/20 od 4. veljače 2021. potvrđeno je da uprava pri odlučivanju na koja pitanja i kako odgovoriti mora uzeti u obzir različite kriterije svojeg diskrecijskog prava. Međutim, granica primjene diskrecije je svakako proizvoljna. Čak i u sklopu COVMG-a, uprava ne smije bez razloga zanemariti pitanja. Ako podnositelj zahtjeva

odgovarati na sva pitanja, mogla ih je sažeti i odabrati korisna pitanja u interesu ostalih dioničara.¹²⁸⁶ Prema Eichtenu i Weinmannu, ovo je pravo suprotno pravu na postavljenje pitanja prema čl. 131. AktG-a u slučaju glavne skupštine koja podrazumijeva fizičko okupljanje, gdje i sama formulacija pokazuje da su prava na informiranje dioničara znatno smanjena u virtualnom obliku. Prema stavu autora, ovo smanjenje prava poklapa se i s nakanom zakonodavca da uvede semantičku razliku između “mogućnosti postavljanja pitanja” i “prava na informaciju” jer se ističe da “dioničarima možda neće biti dano pravo na informaciju, ali barem imaju 'priliku' postavljati pitanja, iako istodobno nemaju pravo na odgovor”.¹²⁸⁷ Zakonodavac je takvom odredbom nastojao uzeti u obzir činjenicu da se ne može predvidjeti u kojoj će se mjeri i na koji način koristiti pravo na postavljanje pitanja, predvidivši da će se time spriječiti potencijalna “poplava” pitanja.¹²⁸⁸ U

odgovor ne smatra dostatnim, to ne stvara pravo na informaciju, jer se uprava ne može optužiti za nepropisno korištenje diskrecije. Pritom COVMG ne uređuje razinu pojedinosti s kojom se mora odgovarati na pitanja. Činjenica da nema mogućnosti postavljanja daljnjih pitanja o odgovorima i izjavama uprave na virtualnim glavnim raspravama posljedica je izvanredne situacije prouzročene pandemijom i samo je privremeno ograničenje. Vidjeti: LG Berlin Beschl. v. 4.2.2021 – 100 O 70/20, BeckRS 2021, 20034, Rn. 5.-6.

¹²⁸⁶ Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), op. cit., 2021., u bilj. 1268., AktG § 131, Rn. 82. Prema izvješću njemačkoga Bundestaga ako se podnese više pitanja negoli što se može odgovoriti tijekom redovitoga trajanja glavne skupštine, tada se odabir pitanja na koja treba odgovoriti mora temeljiti na činjeničnim kriterijima, dok se pitanja ne smiju odbijati na temelju proizvoljnih kriterija ili mogućeg osobnog interesa za prikriivanje podataka. Vidjeti: Einzelfragen zum aktienrechtlichen Auskunfts- und Fragerecht im Zuge der COVID-19-Pandemie, op. cit., str. 7. Prema Poelzigu, pri odabiru pitanja na koja treba odgovoriti, uprava je trebala dati prednost udruženjima dioničara i institucionalnim ulagateljima sa značajnim dionicama s pravom glasa. Daljnji diskrecijski kriteriji odnose se na broj i opseg postavljenih pitanja, napor potreban za dostavu odgovora, relevantnost teme i interes za sve dioničare te razumno trajanje glavne skupštine. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 305.

¹²⁸⁷ Eichten, R., Weinmann, P., op. cit., str. 2316. Isto smatra i Liebscher, T., u: Henssler, M.; Strohn, L. (Hrsg.), op. cit., u bilj. 829., AktG § 131, Rn. 4a. Koch također posebno kritizira što se u ovom modelu ne jamči odgovor na postavljena pitanja. Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), op. cit., 2021., u bilj. 1268., AktG § 131, Rn. 81. U izvješću Odbora za pravna pitanja i zaštitu potrošača njemačkoga Bundestaga, u prosincu 2020. godine, utvrđeno je da pojam „mogućnost postavljanja pitanja“ ne uključuje pravo na odgovor. Vidjeti: Bericht des Ausschusses für Recht und Verbraucherschutz (6. Ausschuss), Deutscher Bundestag, Drucksache 19/25322 od 16. prosinca 2020. godine, dostupno na: <https://dserver.bundestag.de/btd/19/253/1925322.pdf> (19.10.2021.), str. 21.

¹²⁸⁸ Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), op. cit., 2021., u bilj. 1268., AktG § 131, Rn. 82. Tako i Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 299. Dubovitskaya tematizira bi li blaže zadiranje u prava dioničara bilo prihvatljivije, primjerice na način da se svakom dioničaru u dijaloškom okviru omogući maksimalan broj znakova čime bi se spriječili pretjerano dugi katalozi pitanja. Više u: Dubovitskaya, E., op. cit., str. 651. U tom su kontekstu, Eichten i Weinmann smatrali kako je potrebno kritički ispitati vezu između virtualne glavne skupštine kao oblika njezine provedbe te navedenoga rizika od poplave pitanja od kojeg strahuje zakonodavac. Pitanje koje su pritom postavili odnosilo se na to hoće li prouzročiti doista povećanje broja pitanja okolnost da dioničari svoja pitanja, umjesto na glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičko okupljanje, postavljaju prije ili tijekom virtualne glavne skupštine. Prema stajalištu Eichtena i Weinmanna, ako u svakom slučaju postoji virtualna kontrola identiteta dioničara koji sudjeluju u radu glavne skupštine, tada ni rizik od neprihvatljivih pitanja nije znatno veći negoli kod održavanja glavne skupštine koja podrazumijeva fizičko okupljanje, jer je osoba koja postavlja pitanje lišena mogućnosti da djeluje anonimno. Eichten, R., Weinmann, P., op. cit., str. 2317.

tom smislu, zakonodavno je rješenje više zaštitilo upravu, a manje dioničare. Logično se nameće pitanje koja je uopće korist od postavljanja pitanja ako nema mogućnosti davanja odgovora.

Ipak, broj pitanja postavljenih na glavnim skupštinama i broj odgovora na njih u 2020. godini, očito je bio veći negoli u prethodnoj godini, no nije došlo do iznimno velikoga povećanja broja pitanja, kao što se očekivalo. Naime, uglavnom se moglo odgovoriti na sva pitanja, a trajanje glavnih skupština bilo je u prosjeku relativno kraće negoli inače. To je u konačnici dovelo do toga da je zakonodavac promijenio mogućnost postavljanja pitanja u pravo na postavljanje pitanja prema COVMG-u.¹²⁸⁹ Izmjenama predmetnoga zakona (na snazi od 28. veljače 2021.) određeno je da uprava prema slobodnoj ocjeni odlučuje kako će odgovarati na pitanja (njem. *wie er Fragen beantwortet*), a ne više na koja će pitanja odgovoriti.¹²⁹⁰ Međutim, zakon nije predvidio mogućnost postavljanja dodatnih pitanja te se, u mjeri koju je kao takvu opciju ponudilo društvo iz kategorije indeksa DAX, njezina praktična primjena odvijala putem odgovarajućih portala dioničara.¹²⁹¹

¹²⁸⁹ Quass, Guido, *Gestaltungen für die Teilhabe der Aktionäre an der virtuellen Hauptversammlung*, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 17(2021), str. 261-270., str. 267. Takvog je stava i Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), op. cit., 2021., u bilj. 1268., AktG § 131, Rn. 82. Prema Polezigu, dioničari od 28. veljače 2021. godine imaju individualno pravo na odgovor na svoja pitanja, a uprava može sažeti pitanja i odgovore kada se to učini potrebnim. Kao i dosada, dioničari, za razliku od odredbe čl. 131. AktG-a, nemaju pravo govoriti. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 293. Pritom, Stelmaszczyk napominje kako je, unatoč tomu, u posljednjoj sezoni održavanja glavnih skupština, Deutsche Bank AG bilo jedino društvo u kategoriji DAX koje je svojim dioničarima ili njihovim opunomoćenicima ponudilo mogućnost da tijekom glavne skupštine održe govore uživo putem internetskog portala u ograničenom razdoblju, uz uvjet da su se prethodno registrirali na portalu. Vidjeti: Stelmaszczyk, P., op. cit., str. 953.

¹²⁹⁰ Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), op. cit., 2021., u bilj. 1268., AktG § 131, Rn. 90. Simons i Hauser napominju kako u praksi, međutim, pooštavanje zakona nije dovelo do znatnijih promjena, jer su društva redovito odgovarala na sva pitanja postavljena pri održavanju virtualnih glavnih skupština u 2020. godini, i to na dobrovoljnoj osnovi. Vidjeti: Simons, C., Hauser, J., op. cit., str. 1342. Quass je suglasan kako novoizmijenjeno pravo na postavljanje pitanja prema COVMG-u i dalje ne bi trebalo biti isto što i pravo na informaciju prema čl. 131. AktG-a, ali se na sva pitanja u načelu mora odgovoriti. Stoga uprava više nema diskreciju kada je riječ o izboru pitanja, no ono što može učiniti je prema svojem nahođenju odlučiti koliko će se dostaviti elaborirani, precizni i detaljni podatci. Vidjeti: Quass, G., op. cit., str. 268. Prema Jaspersu i Pehrssonu, zakonodavac je ovim izmjenama jasno stavio do znanja da diskrecijsko pravo uprave u tom pogledu ne ide tako daleko da bi, u ekstremnim slučajevima, ona mogla prema vlastitom nahođenju odlučiti hoće li uopće odgovoriti na pitanje. Vidjeti: Jaspers, Philipp, Pehrsson, Patricia-Eleanor, *Die virtuelle Haupt- und Mitgliederversammlung im Praxistest*, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 28(2021), str. 1244-1253., str. 1248. Njemačko Savezno ministarstvo pravosuđa i zaštite potrošača u razlozima produženja mjera navelo je da bi uprava društva trebala iskoristiti svoju dužnu i slobodnu diskreciju da odgovori na što je moguće više poslanih pitanja. Vidjeti: *Bekanntmachung der Begründung zur Verordnung zur Verlängerung von Maßnahmen im Gesellschafts-, Genossenschafts-, Vereins- und Stiftungsrecht zur Bekämpfung der Auswirkungen der COVID-19-Pandemie* op. cit., str. 3.

¹²⁹¹ Međutim, ono što autori Simons i Hauser ističu kao problem odnosi se ne samo na to što je ova opcija tehnički složena, već je podložna istim temeljnim problemima kao i postavljanje pitanja općenito na glavnoj skupštini. Zbog toga, ali i zbog njihove upitne dodane vrijednosti za dioničare, nema dokaza o obvezi društva da ponudi takvu mogućnost. Simons, C., Hauser, J., op. cit., str. 1343. To je, primjerice omogućila Deutsche Bank AG na glavnoj skupštini 2021. godine. Naknadna pitanja mogla su se postaviti tijekom glavne skupštine koristeći portal dioničara sa zaštićenim pristupom (netvote.db.com), uz navođenje unaprijed postavljenog pitanja na koje se odnosi dodatno pitanje. Mogućnost podnošenja dodatnih pitanja ograničeno je po dioničaru na dva dodatna pitanja te dužina pitanja

Nova inačica COVMG-a također je izmijenila rok podnošenja pitanja propisavši da uprava može odrediti da se pitanja moraju dostaviti elektroničkom komunikacijom najkasnije jedan dan prije glavne skupštine, za razliku od prethodne inačice koja je zahtijevala poštovanje roka od dva dana.¹²⁹² Također je trebalo omogućiti da se, u okviru tehničkih mogućnosti, pitanja mogu podnositi i tijekom glavne skupštine.¹²⁹³ Na pitanja je trebalo biti odgovoreno na glavnoj skupštini, osim ako na internetskoj stranici društva nije unaprijed odgovoreno na česta pitanja.¹²⁹⁴

Nadalje, u kontekstu održavanja virtualne glavne skupštine u sklopu regulacije COVMG-a, postavilo se pitanje može li se uprava pozvati na uobičajene razloge uskrate. Prema Poelzigu, trebaju vrijediti ograničenja kao i inače.¹²⁹⁵ S druge strane, pravo dioničara da zahtijeva da se

nije smjela premašiti 500 znakova (uključujući razmake). Vidjeti: Deutsche Bank, Annual General Meeting 2021, Documents, Agenda, dostupno na: https://hauptversammlung.db.com/files/documents/2021/AGM_2021_Agenda.pdf (10.11.2021.), str. 70.

¹²⁹² Produljenje roka za postavljanje pitanja s prijašnjih dva (na snazi do 27. veljače 2021. godine) na jedan dan pojašnjava se činjenicom da se time omogućava društvima objaviti odgovore na portalu dioničara prije glavne skupštine. Vidjeti: Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften op. cit., str. 13. Prema Poelzigu, također je dopušteno odrediti kraći rok za podnošenje, kao i navođenje najranijega mogućeg datuma za podnošenje pitanja. U odnosu na računanje roka za podnošenje pitanja dioničara, dan održavanja glavne skupštine kao ni dan primitka pitanja se ne računaju. Slijedi da mora proći cijeli dan između podnošenja pitanja i održavanja glavne skupštine pa društvo mora primiti pitanje do kraja drugog dana u ponoć prije glavne skupštine. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg.), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 299.-299.1.

¹²⁹³ Bekanntmachung der Begründung zur Verordnung zur Verlängerung von Maßnahmen im Gesellschafts-, Genossenschafts-, Vereins- und Stiftungsrecht zur Bekämpfung der Auswirkungen der COVID-19-Pandemie, op. cit. str. 3.

¹²⁹⁴ Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), op. cit., 2021., u bilj. 1268., AktG § 131, Rn. 88. Jednako Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg.), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 310. Jedno od pitanja koje je postavljeno u vezi s virtualnim glavnim skupštinama tijekom pandemije je mora li uprava organizirati „uživo” sesije pitanja i odgovora (Q&A) na webcastu ili dioničari moraju unaprijed poslati svoja pitanja, odnosno nemaju li pravo podnositi pitanja u “realnom vremenu” tijekom trajanja glavne skupštine. Društvo Bass, Berry & Sims PLC provelo je anketu o praksi društava Fortune 100 (riječ je popisu 100 najboljih društava u Sjedinjenim Američkim Državama unutar Fortune 500, popisa 500 najvećih američkih javnih i privatnih društava koje objavljuje časopis Fortuneu (više dostupno na <https://www.investopedia.com/terms/f/fortune-100.asp> (12.11.2021.)) u tom segmentu 2020. godine. Prema rezultatima ankete koja je provedena među 47 društava, većina društava dopuštala je dioničarima da postavljaju pitanja tijekom virtualne glavne skupštine. Od toga broja, 6 % društava dopuštalo je dioničarima da postavljaju pitanja samo unaprijed, 58 % društava dopušta dioničarima da postavljaju pitanja samo tijekom virtualne glavne skupštine, 32 % dopušta dioničarima da postavljaju pitanja i unaprijed i tijekom virtualne glavne skupštine. Stoga se može zaključiti kako velika većina društava dopušta dioničarima da postavljaju pitanja tijekom virtualne glavne skupštine, a ne samo prije. Vidjeti: Knight, Jay, Knox Eric, Wirth, Taylor, Q&A At Virtual Stockholder Meetings: A Review of Latest Trends, objavljeno 21. travnja 2020., dostupno na: <https://www.bassberrysecuritieslawexchange.com/qa-virtual-stockholder-meetings/> (12.11.2021.).

¹²⁹⁵ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg.), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 302.-303. Isto i Simons, C., Hauser, J., op. cit., str. 1342. te Hoppe, A., Fragerecht der Aktionäre in der HV-Saison 2022, op. cit. Dodatno, predsjednik glavne skupštine također može ograničiti pravo govora i postavljanja pitanja u skladu s čl. 131. (2) 2. rečenicom AktG-a na glavnoj skupštini te bi se na sva pitanja trebalo odgovoriti u općenito razumnom ukupnom trajanju od četiri do šest sati. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg.), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 302.-303. Hopp u tom smislu napominje kako odgovor na ovo pitanje uvelike ovisi o specifičnom dizajnu pojedinačno promatranog statuta dioničkog društva. Ako je, primjerice, odredbom statuta propisano da predsjednik glavne skupštine može ograničiti pravo postavljanja pitanja na početku ili tijekom glavne skupštine, to nije prikladan temelj za opće ograničenje pitanja ako dioničari ostvare

njegovo pitanje i razlog uskrate odgovora unese u javnobilježnički zapisnik o tijeku glavne skupštine nije namijenjeno virtualnoj glavnoj skupštini.¹²⁹⁶ § 1. (2) br. 4 COVMG-a izrijeком daje dioničarima samo „mogućnost da prigovore odluci glavne skupštine“ (njem. *eine Möglichkeit zum Widerspruch gegen einen Beschluss der Hauptversammlung*), što nije isto kao i zapisničko konstatiranje i obrazloženje razloga uskrate.¹²⁹⁷

U njemačkoj se praksi kao sporno postavilo pitanje može li se postupak sudske realizacije prava na obaviještenost primijeniti i na glavne skupštine koje se održavaju isključivo u virtualnom obliku. U vezi s pitanjem je li moguće pokrenuti sudski postupak radi davanja informacija prema čl. 132. AktG-a, njemački zakonodavac ne daje komentar, dok pravna doktrina zastupa stav kako je to isključeno zbog toga jer je zajamčena samo mogućnost postavljanja pitanja, ali ne i pravo na postavljanje pitanja.¹²⁹⁸ LG München je u svojoj odluci od 29. srpnja 2021. godine iznio bitno drukčije stajalište, suprotno prevladavajućem mišljenju u pravnoj doktrini, smatravši da je dopušteno pokretanje postupka davanja informacija prema čl. 132., AktG-a čak i kod virtualne glavne skupštine te da to ne isključuju odredbe COVMG-a.¹²⁹⁹ Oспорavanje odluka glavne

svoje pravo postavljati pitanja prije glavne skupštine, kao što je to u regulatornom okviru COVMG-a. Suprotno tomu, odredbe statuta koje ovlašćuju predsjednika glavne skupštine odrediti odgovarajuću duljinu glavne skupštine i trenutak glasovanja također se mogu koristiti na glavnim skupštinama pod režimom COVMG-a. Hoppe, A., *Fragerecht der Aktionäre in der HV-Saison 2022*, op. cit.

¹²⁹⁶ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 311. S time se slaže i Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), op. cit., 2021., u bilj. 1268., AktG § 131, Rn. 88.

¹²⁹⁷ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 311. Dodatno, Quass smatra kako ne bi bilo primjereno “popuniti” javnobilježnički zapisnik s potencijalno velikim brojem pitanja koja bi mogla biti poslana javnom bilježniku elektroničkom komunikacijom. Quass, G., op. cit., str. 268.

¹²⁹⁸ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 304. S tim su suglasne Mayer, Barbara, Jenne, Moritz, *Aktienrecht: Auskunftserzwungsverfahren bei virtueller Hauptversammlung?*, objavljeno 11. listopada 2021., dostupno na: <https://www.fgvw.de/neues/aktienrecht-auskunftserzwungsverfahren-bei-virtueller-hauptversammlung> (12.11.2021.) te Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), op. cit., 2021., u bilj. 1268., AktG § 131, Rn. 89., ali preporučuje javnobilježničko zapisničko utvrđivanje pitanja na koja nije odgovoreno. Poelzig smatra kako se sudsko ispitivanje može odnositi samo na povredu diskrecijskog prava. Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 307. Götze je postavio pitanje hoće li oduzimanje diskrecije upravi pri odabiru pitanja značiti da će ubuduće za dioničare koji postavе pitanje, suprotno ranijoj pravnoj situaciji, biti omogućeno pokretanje sudskoga postupka za dostavu informacija prema čl. 132. AktG-a. Pritom ističe kako odgovor na to pitanje mora biti negativan, argumentirajući time da ako je zakonodavac pri izmjenama COVMG-a imao drukčiji stav, tada je to mogao pojasniti. Götze, Cornelius, *Die Änderungen im Recht der virtuellen Hauptversammlung nach dem Gesetz zur weiteren Verkürzung des Restschuldbefreiungsverfahrens*, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 6(2021), str. 213-216., str. 215.

¹²⁹⁹ LG München I, 5 HK O 7359/21 od 29. srpnja 2021. Prema mišljenju Suda, iako je zakonodavac opsežno isključio osporavanje određeno u čl. 1 (7) COVMG-a, on nije istodobno htio isključiti i sudski postupak za dostavu informacija. Ono što je pritom naglašeno je da se time ne utječe na svrhu kojoj se težilo isključenjem osporavanja, odnosno sprječavanju da društva ne koriste olakšice određene odredbama COVMG-a zbog straha od podnesenih tužbi za pobijanje. Sudskim postupkom za dostavu informacija u skladu s čl. 132. AktG-a nije dopušteno niti moguće odluke

skupštine (§ 1., čl. 7. COVMG-a), između ostalog u slučaju povrede prava na postavljanje pitanja (§ 1., čl. 2. (1) br. 3. COVMG-a) općenito je isključeno, što se odnosi na situaciju kada je dan netočan odgovor. Mogućnost osporavanja postoji samo ako je povreda prava na postavljanje pitanja bila namjerna, pri čemu je teret dokaza na tužitelju.¹³⁰⁰

U njemačkoj korporativnoj praksi, zanimljivo je ukazati na okolnost kako se u sezoni održavanja glavnih skupština u 2020. godini, znatno povećao i broj postavljenih pitanja i broj danih odgovora u odnosu na prethodnu sezonu u 2019. godini.¹³⁰¹ Noack i Zetsche su, razmatrajući novoblikovani institut mogućnosti postavljanja pitanja dioničara na glavnoj skupštini društva, istaknuli sljedeće probleme u prvoj pandemijskoj sezoni održavanja glavnih skupština njemačkih dioničkih društava u 2020. godini: vrlo različita praksa u davanju odgovora, u rasponu od vrlo detaljnih (npr. Bayer AG) do vrlo sažetih odgovora (npr. Hochtief AG) te nemogućnost provjere jesu li i koliko dionička društva uskraćivala odgovore dioničarima. Također, društva su rijetko omogućavala dioničarima komentiranje dostavljenih odgovora.¹³⁰² Stoga, Noack i Zetsche zaključuju da postoji očigledan interakcijski nedostatak pri održavanju virtualnih glavnih skupština koji se može prihvatiti u izvanrednim okolnostima, ali smatraju da on ne smije služiti kao model za reformu.¹³⁰³

Kako bi se približila praksa primjene njemačkih pandemijskih propisa pri održavanju glavnih skupština dioničkih društava, provedeno je istraživanje kako bi se utvrdilo na koji način prelazak s glavne skupštine koja podrazumijeva fizičko okupljanje na isključivo virtualni oblik

glavne skupštine proglasiti ništetnim. S obzirom na ograničenu obvezu davanja informacija, ne može se pretpostaviti da je zakonodavac također želio isključiti preispitivanje dostavljenih informacija i, u slučaju uskrate, posebno preispitivanje temeljnih diskrecijskih kriterija u postupku prema čl. 132. AktG-a. U tom smislu, isključenje sudskoag postupka za dostavu informacija analognog čl. 1 (7) COVMG-a ne dolazi u obzir. Vidjeti: Mayer, B., Jenne, M., Aktienrecht: Auskunftserzwingungsverfahren bei virtueller Hauptversammlung?, op. cit.

¹³⁰⁰ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 312. Tako i Simons, Cornelius, Hauser, Johanna, „Corona-Hauptversammlung“, die Zweite, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 36(2020), str. 1406-1411., str. 1410. Prema mišljenju Noacka i Zetschea, COVMG je prestrog, posebice jer teret dokazivanja namjere leži na strani koja pobija odluku te je sporno na koje se elemente kršenja zakona spomenutih u članku 1 (7) COVMG-a mora pozivati. Noack, U., Zetsche, D., (Virtuelle) Hauptversammlung mit und nach Corona, op. cit., u bilj. 1247., str. 724., Rn. 25.

¹³⁰¹ Konkretno, u društvima DAX, prosječan broj pitanja povećan je s 15 na 33, a broj odgovora s 115 na 147. Vidjeti: Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 296., vidjeti fn. 1143. Simons i Hauser iznijeli su podatak kako su sva društva u kategoriji indeksa DAX koristila ovu mogućnost i u 2021. godine. Vidjeti: Simons, C., Hauser, J., Zu Form und Ausgestaltung der Hauptversammlung in der HV-Saison 2022, op. cit., str. 1342.

¹³⁰² Noack, U., Zetsche, D., (Virtuelle) Hauptversammlung mit und nach Corona, op. cit., u bilj. 1247., str. 723., Rn. 15-17.

¹³⁰³ Noack, U., Zetsche, D., (Virtuelle) Hauptversammlung mit und nach Corona, op. cit., u bilj. 1247., str. 723., Rn. 18.

utječe na prava dioničara.¹³⁰⁴ Autorica je zaključila kako je prelazak na virtualni oblik održavanja glavnih skupština doveo do povećanja mogućnosti postavljanja pitanja upravi društva. Stoga su posljedično društva bila primorana potražiti nove načine kako time upravljati. Zbog preopterećenosti pitanjima bilo je izgledno da su društva mogla odgovoriti samo na manji broj postavljenih pitanja. Dodatno, uočeno je da su se neka društva koristila virtualnim glavnim skupštinama upravo kako bi izbjegla odgovor na podnesena pitanja.¹³⁰⁵ Ista je autorica prepoznala određene taktike kojima se društva služe kako bi ograničila pitanja dioničara na glavnoj skupštini.¹³⁰⁶ Također je dala i određene prijedloge radi olakšavanja komunikacije između dioničara i društva na virtualnoj, kao i na hibridnoj glavnoj skupštini. Jedan je od njih i objavljivanje audio i video zapisa o tijeku glavne skupštine uz osiguranje njihove dostupnosti na neodređeno vrijeme. Time se omogućava trajno praćenje ograničavaju li ili spriječavaju li dionička društva, i ako da, na koji način dioničari da sudjeluju u radu; objavljuju li broj postavljenih pitanja i broj dioničara koji su sudjelovali u radu glavne skupštine, čine li dostupnima sva postavljena pitanja, kako bi se smanjila mogućnost društvu birati na koja će odgovoriti i sl.¹³⁰⁷

Nakon sezone održanih virtualnih glavnih skupština njemačkih dioničkih društava, njemačko znanstveno udruženje za poduzetničko pravo i pravo društava - *Wissenschaftliche Vereinigung für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht* (u daljnjem tekstu: VGR) je u svojim prijedlozima reforme glavne skupštine uvrštenih društava usvojio zaključak kako su se pri održavanju glavnih skupština u tom obliku dioničari aktivno koristili pravom na postavljanje pitanja. Zamijećeno je kako je broj postavljenih pitanja u mnogim društvima bio znatno veći negoli je to bilo prethodnih godina na glavnim skupštinama koje podrazumijevaju fizičko okupljanje te

¹³⁰⁴ U provedenom istraživanju, autorica Schwartz-Ziv analizirala je prijepise i audio zapise održanih glavnih skupština ukupno 94 njemačkih dionička društva koja su bila dostupna za 2019. (glavna skupština u fizičkom obliku i hibridna glavna skupština) i 2020. (virtualna glavna skupština) godinu. Vidjeti: Schwartz-Ziv, M., op. cit., str. 32.

¹³⁰⁵ Schwartz-Ziv, M., op. cit., str. 4.

¹³⁰⁶ Primjerice, obmanjivanjem da nema dodatnih pitanja te zaključivanjem sekcije pitanja i odgovora; ili objavljivanjem na glavnoj skupštini da će se odgovor dati samo na ona pitanja koja se odnose na prijedloge odluka koje glavna skupština mora donijeti. Također, obećanjem kako će se dioničarima odgovoriti naknadno na pitanja, ali što se ne ostvari i sl. Vidjeti: Schwartz-Ziv, M., op. cit., str. 17-20.

¹³⁰⁷ *Ratio* takvog prijedloga stoji u međusobnom odnosu postavljenih pitanja i broja dioničara koji sudjeluju u glavnoj skupštini, koji može upućivati da je društvo postavilo određena ograničenja u podnošenju pitanja, kao i učiniti vidljivim situacije u kojima društvo ignorira odgovoriti na veliki broj pitanja. Osim sadržaja pitanja, autorica predlaže obvezati društva na objavu vremena koje je potrošeno na odgovaranje dioničarima, kao i mehanizme koji su korišteni za izbor pitanja na koje je odgovoreno. Dodatno, sva pitanja na koja nije odgovoreno na glavnoj skupštini trebala bi biti odgovorena u pisanom obliku u dokumentu koji će biti objavljen na internetskoj stranici društva. Uz to, dioničarima mora biti omogućeno da višestruka pitanja razvrstaju po važnosti kako bi se društvu omogućilo da odgovori na barem jedno pitanje svakog dioničara. Schwartz-Ziv, M., op. cit., str. 27., 29.

da su dobiveni kvalitetniji odgovori. VGR je smatrao da razlog leži u tome što je uprava imala više vremena za pripremu odgovora te njihovo smisleno strukturiranje. Unatoč većem broju pitanja i većem broju informacija koje su dane na virtualnoj glavnoj skupštini, vrijeme koje je na skupštini utrošeno za postavljanje pitanja češće je bilo kraće negoli na glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičko okupljanje, upravo zbog bolje pripreme i jasnije strukture odgovora. No, razumljive su bile i kritike da dioničari nemaju mogućnost postavljati pitanja o informacijama koje su im dane na glavnoj skupštini, kao i da na virtualnoj glavnoj skupštini nije bila omogućena interakcija između dioničara i uprave.¹³⁰⁸

5.1.1.1.2. Pravci prijedloga reforme u svjetlu pandemije bolesti COVID-19

Pandemija bolesti COVID-19 otvorila je vrata reformi instituta prava dioničara na obaviještenost.¹³⁰⁹ Virtualna glavna skupština koja je u praksi uslijedila kao izravna posljedica koronavirusa, stavila je opet u fokus potrebu aktualizacije virtualne glavne skupštine te je ujedno potaknula raspravu o reformi prava na obaviještenost. Prijedlozi reforme išli su tomu da se pitanja dioničara, ali i davanje odgovora, uvijek kada je to moguće, izmjestite u vrijeme koje prethodi glavnoj skupštini, sve u cilju njezina informacijskog rasterećenja. Kao orijentir radi uspostave smislenoga dizajna reformiranog prava na obaviještenost pošlo se od vremena za postavljanje pitanja u Bundestagu (koje je također bilo referentna točka u postupku izmjene posljednje inačice COVMG-a iz 2021. godine).¹³¹⁰ Poelzig je zastupao stav kako se virtualne glavne skupštine održane sukladno s COVMG-om trebaju koristiti kao praktični test za reformu, osobito kada je u pitanju ostvarivanje dioničareva prava na obaviještenost. Izmještanje postavljanja pitanja na

¹³⁰⁸ Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften op. cit., str. 8.

¹³⁰⁹ U odnosu na razvoj njemačkog uređenja, Noack i Zetzsche predviđeli su da će u vremenu nakon završetka pandemije postojati tri moguća pravca. Prvi je pravac da COVMG postaje povijest te se nastavlja primjena AktG-a u neizmijenjenom obliku (dakle, bez zakonodavnih intervencija potaknutih pandemijom, a prema stavu ovih autora, ovo se čini zastarjelim s obzirom na razvoj tehnologije). Drugi je pravac potpuna ili djelomična integracija COVMG-a u njemački AktG. Treći se pravac odnosi na provedbu reforme uređenja dioničkog društva u svjetlu iskustva koja su nastala zbog pandemije bolesti COVID-19. Noack, U., Zetzsche, D., (Virtuelle) Hauptversammlung mit und nach Corona, op. cit., u bilj. 1247., str. 725., Rn. 30., 32.

¹³¹⁰ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 314.

vrijeme prije glavne skupštine, podnošenjem pitanja unaprijed, ocijenjeno je u doktrini posebno pogodnim za povećanje učinkovitosti ovoga instituta.¹³¹¹

Tijekom 2021. godini VGR je predložio reformu glavne skupštine uvrštenih društava temeljenoj na postavci kako je, s jedne strane, održavanje virtualne glavne skupštine koje je postalo nužno zbog pandemije COVID-19, pokazalo svoje prednosti u odnosu na uvrštena društva, dok su, s druge, nedostaci klasične glavne skupštine prema njemačkom AktG-u postali još očigledniji.¹³¹² Tako je VGR kao jedan od ciljeva zakonodavne reforme glavne skupštine uvrštenih društava postavio izmicanje prava koja dioničari mogu ostvariti na glavnoj skupštini na vrijeme koje prethodi njezinu održavanju. Uz to, govor i rasprava na samoj glavnoj skupštini trebaju se koncentrirati na pitanja koja su važna za dioničare. Izmještanjem ostvarivanja prava dioničara na vrijeme koje prethodi početku glavne skupštine rezultiralo bi time da se odnosna prava ne mogu ostvariti na samoj glavnoj skupštini, osim ako uprava to pravo uskrati dioničarima prije njezina održavanja.¹³¹³

Također je uočeno da je na virtualnoj glavnoj skupštini potrebno uložiti puno veći napor da bi se dobro pripremilo i strukturiralo odgovore na pitanja, u odnosu na glavnu skupštinu koja podrazumijeva fizičko okupljanje, gdje su odgovori na pitanja obično nestrukturirani i podložni

¹³¹¹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 313.

¹³¹² Jedan je od prijedloga da bi zakonodavac trebao dioničkim društvima prepustiti određivanje može li se glavna skupština održati isključivo virtualno (odlukom kvalificirane većine ili dodjeljivanjem ovlasti upravi i nadzornom odboru, primjerice na rok od pet godina). Više u Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, op. cit., str. 5. Noack i Zetzsche također su predlagali izmjenu paradigme sudjelovanja na glavnoj skupštini tako da se u pravilu treba osigurati virtualno sudjelovanje dioničara koje mora biti potpuno zajamčeno i provedivo zakonom, uz osiguranje realizacije svih funkcija i uloga koje glavna skupština mora ispunjavati (informiranje, komunikacija, donošenje odluka). Vidjeti: Noack, U., Zetzsche, D., (Virtuelle) Hauptversammlung mit und nach Corona, op. cit., u bilj. 1247., str. 726., Rn. 36.-37. VGR smatra kako se na to ne smije obvezivati društva, već im je potrebno dati slobodu da se time koriste. Vidjeti: Melchior, Felix, Die virtuelle Hauptversammlung als Dauerlösung? Aktuelle Vorschläge zur Reform des Aktienrechts, objavljeno 18. lipnja 2021. godine, dostupno na: <https://www.taylorwessing.com/de/insights-and-events/insights/2021/06/die-virtuelle-hauptversammlung-als-dauerloesung> (9.12.2021.). Iako se izneseni prijedlozi za reformu odnose na uvrštena društva, VGR je stajališta kako bi se mogli primijeniti i na neuvrštena društva. Kao osnovni model predlažu zadržavanje glavne skupštine koja podrazumijeva fizičko okupljanje, uz mogućnost održavanja isključivo virtualne skupštine u skladu s odredbama statuta, pri čemu zakonodavac ne mora regulirati ovlaštenje uprave za premještanje prava na postavljanje pitanja uoči glavne skupštine, već društvima treba omogućiti da to uredi odredbama statuta. Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, op. cit., str. 26.

¹³¹³ Konceptualno, to se na isti način odnosi na pravo na obavještenost te na govor. Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, op. cit., str. 5., 11. Nužno je naglasiti kako samo zakonodavac treba regulirati ovlasti uprave da premješta pravo postavljanja pitanja uoči glavne skupštine. Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, op. cit., str. 18. Takvim premještanjem model održavanja glavne skupštine u njemačkim dioničkim društvima približio bi se međunarodnim standardima trajanja glavne skupštine koje ne prelazi vrijeme od maksimalno četiri do šest sati, što također odgovara prijedlogu A.4 njemačkoga Kodeksa korporativnog upravljanja u inačici od 16. prosinca 2019. Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, op. cit., str. 11.

improvizaciji. S obzirom na čimbenik vremenskoga pritiska na glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičko okupljanje, često se javlja problem da se na pitanja odgovara bez njihova sadržajnoj grupiranja, odnosno prema redosljedju govornika te su učestala ponavljanja ili slični odgovori na slična pitanja.¹³¹⁴ Kako bi cilj reforme prava na obaviještenost trebalo biti rasterećenje glavne skupštine dopuštanjem pitanja, ali i davanjem odgovora unaprijed (onoliko koliko je to moguće), smjernice za reformu dao je model § 1., čl. 2. (1) br. 3 COVMG-a te model vremena za postavljanje pitanja u njemačkom Bundestagu.¹³¹⁵ Poslovnik o radu Bundestaga (njem. *Geschäftsordnung des Deutschen Bundestages*)¹³¹⁶ detaljno razrađuje pravo na postavljanje pitanja, način podnošenja pitanja, njihovo protokoliranje, vrijeme koje je na raspolaganju za odgovore te mogućnost davanja pisanih odgovora i sl.¹³¹⁷ Prema mišljenju VGR-a, ono što ispunjava zahtjeve parlamentarne rasprave također bi trebalo zadovoljiti potrebe glavne skupštine kao “forum za donošenje odluka i sjedišta dioničarske demokracije”. Dostavljanje pitanja unaprijed u interesu je dioničara jer omogućava upravi da se bolje pripremi, a time i dostavi kvalitetnije odgovore bez nerazmjernog ograničavanja prava na obaviještenost. Glavnu skupštinu bi od pitanja moglo rasteretiti i rješenje koje omogućava da se unaprijed daju odgovori na virtualnom forumu dioničara koji je dostupan samo registriranim dioničarima.¹³¹⁸

¹³¹⁴ Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, op. cit., str. 9.

¹³¹⁵ Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, op. cit., str. 3. Vrijeme koje stoji na raspolaganju za pitanja u Bundestagu također je izričito navedeno u zakonodavnom postupku za posljednju reviziju COVMG-a (izvješće Odbora za pravna pitanja i zaštitu potrošača njemačkog Bundestaga). Vidjeti: Bericht des Ausschusses für Recht und Verbraucherschutz, op. cit., str. 10.

¹³¹⁶ Geschäftsordnung des Deutschen Bundestages, dostupno na: https://www.bundestag.de/parlament/aufgaben/rechtsgrundlagen/go_btg (8.12.2021.). Poslovnik o radu Bundestaga sadrži Prilog 4. - Smjernice za vrijeme za pitanja i za pojedinačna pisana pitanja njemačkoga Bundestaga (u daljnjem tekstu: Prilog 4): Anlage 4 - Richtlinien für die Fragestunde und für die schriftlichen Einzelfragen, dostupno na: https://www.bundestag.de/parlament/aufgaben/rechtsgrundlagen/go_btg/anlage4-245184 (8.12.2021.).

¹³¹⁷ Vrijeme za pitanja traje dva sata u kojem svaki zastupnik Bundestaga ima pravo postaviti do dva pitanja Saveznoj vladi radi davanja usmenog odgovora tijekom vremena za pitanja u svakom tjednu sjednica (točka 1.1. Priloga 4). Pitanja se moraju dostaviti predsjedniku Bundestaga najkasnije do 10:00 sati u petak koji prethodi tjednu sjednica u sklopu kojih se na njih treba odgovoriti (točka 8. Priloga 4.). Svrha je ovog roka da se pitanja prosljede Saveznoj vladi prije podne istoga dana. Tako ministarstva nadležna za odgovor imaju nešto manje od tri dana da se pripreme za njega. Na pitanja na koja se zbog nedostatka vremena ne može odgovoriti, Savezna vlada odgovara u pisanom obliku (točka 11. Priloga 4.). Vidjeti: Linn, Susanne, Sobolewski, Frank, The German Bundestag – Functions and Procedures, 18th electoral term, Organisation and working methods, The legislation of the Federation, Ku’rschners Politikkontakte, 2015., dostupno na: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80080000.pdf> (17.01.2023.), str. 56-58. Kada je riječ o pravu na govor, njemački Savezni parlament Bundestag u svojem je Poslovniku o radu u pravilu 35 propisao da govornik ne može imati riječ duže od petnaest minuta. Vidjeti: Deutscher Bundestag: Rules of Procedure of the German Bundestag and Rules of Procedure of the Mediation Committee, travanj 2020., dostupno na: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80060000.pdf> (22.10.2021.), str. 32.

¹³¹⁸ Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, op. cit., str. 12.

Uvažavajući te smjernice, ocijenjeno je da bi prijedlog za reformu glavne skupštine trebao ići u smjeru da zakonodavac ovlasti upravu da ona naloži dioničarima podnijeti svoja pitanja što je prije moguće uoči glavne skupštine. Kada je u pitanju rok, predlaže se da je krajnji rok četvrti dan prije održavanja glavne skupštine, tako da uprava ima na raspolaganju tri dana za davanje odgovora, što upravi omogućuje da pripremi odgovore, ali i da omogući daljnja pitanja uoči glavne skupštine.¹³¹⁹

Osim uštede vremena na glavnoj skupštini, dodatni motiv za uspostavu toga modela je poticaj dioničarima da postavljaju pitanja na skupštini o odgovorima koji su dani prije njezina održavanja, što znači da dolazi do koncentracije rasprave. VGR predlaže da se pravo na mogućnost uskrate obavijesti na glavnoj skupštini u skladu s čl. 131. (3) br. 7 AktG-a treba dopuniti tako da se na skupštini ne mora odgovarati na pitanja, uz uvjet da su informacije dostupne kontinuirano najmanje jedan dan prije njezina početka na dioničarskom portalu koji je otvoren za sve registrirane dioničare, dakle, ne nužno i na internetskoj stranici društva.¹³²⁰ Stoga bi digitalni forum dioničara mogao poslužiti kao platforma na kojoj dioničari i društvo već prije glavne skupštine mogu pristupiti radi razmjene informacija objavom pitanja dioničara i davanjem odgovora društva.¹³²¹

Dodatna pitanja na već dane odgovore mogu se postaviti i prije održavanja glavne skupštine, uz uvjet da su odgovori bili pravodobno dostupni dioničarima kako bi mogli unaprijed postavljati pitanja. Stoga se pitanja na glavnoj skupštini namjeravaju dopustiti samo ako su izravno povezana s novim informacijama dobivenim na glavnoj skupštini. Uz to, VGR predlaže da se broj pitanja ograniči na, primjerice, dva pitanja po dioničaru (kao referentna točka poslužili su propisi

¹³¹⁹ Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, op. cit., str. 3-4. Pitanja postavljena uoči glavne skupštine moraju biti dostupna svim registriranim dioničarima na portalu dioničara. Prema Quassu, čini se da je model postavljanja pitanja u pisanom obliku prije glavne skupštine poželjniji od drugih u kojima se pisana pitanja mogu postavljati tijekom glavne skupštine ili se pitanja mogu postavljati isključivo usmeno. Vidjeti: Quass, G., op. cit., str. 267.

¹³²⁰ Prema tome, podnošenje pitanja bilo bi omogućeno do kraja četvrtoga dana prije glavne skupštine, a pisani odgovori na pitanja objavljeni na portalu dostupnom svim upisanim dioničarima bili bi mogući do kraja trećega dana. Mogućnost postavljanja dodatnih pitanja o tim odgovorima bilo bi dopušteno do kraja drugog dana prije glavne skupštine. Uprava se tada na glavnoj skupštini može ograničiti samo na te odgovore (i daljnje upite o informacijama koje su prvi put pružene na glavnoj skupštini). Vidjeti: Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, op. cit., str. 13.

¹³²¹ Melchior, F., Die virtuelle Hauptversammlung als Dauerlösung?, op. cit. Zetsche je kao nedostatak direktive kritizirao to što ona ne obvezuje države članice na daljnju komunikaciju među dioničarima, npr. osiguravanjem platforme na privatnoj (npr. društvenoj) internetskoj stranici. Vidjeti: Zetsche, D., op. cit., str. 69. O suradnji dioničara i o osnivanju foruma gdje bi dioničari mogli jednostavnije komunicirati te time dobiti priliku za razmjenu mišljenja, stavova i informacija još je 2013. godine tematizirala: Birkmose, H., Directors' Duties to Engage Shareholders, op. cit., str. 124-125.

o vremenu za pitanja u Bundestagu). Nadalje, razmatralo se da se pravo na daljnja pitanja ograniči na dioničara koji je prvotno postavio pitanje.¹³²² Ako se na pitanja postavljena na glavnoj skupštini ne može odgovoriti zbog vremenskog ograničenja u skladu s čl. 131. (2) rečenica 2. AktG-a, društvo bi, u interesu dioničara, trebalo odgovoriti na ta pitanja u pisanom obliku nakon glavne skupštine. Iskustvo je pokazalo da bi to trebalo potaknuti društva da na glavnoj skupštini (usmeno) odgovore na eventualno neugodna pitanja, kako bi se izbjeglo kasnije davanje odgovora u pisanom obliku.¹³²³

Na Konferenciji ministara pravosuđa održanoj u lipnju 2021. godine, ministri pravosuđa saveznih država pozvali su njemačku vladu da trajno osigura virtualnu glavnu skupštinu kao jednakovrijednu alternativu glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičko okupljanje.¹³²⁴ Zahtijevali su reformu koja bi trebala osigurati poštovanje tri glavne funkcije glavne skupštine - informiranje dioničara, komunikaciju između dioničara te dioničara i uprave te donošenje odluka.¹³²⁵

Na Digitalnoj konferenciji istraživačkog centra za javnobilježničko pravo „Virtualna glavna skupština“ održanoj 5. srpnja 2021. godine na Sveučilištu Ludwig Maximilian u Münchenu izneseni su prijedlozi reforme novoga dizajna glavnih skupština.¹³²⁶ Posebne odredbe COVMG-a pokazale su da je provedba virtualne glavne skupštine izvediva te se, osim znatnih financijskih prednosti za društva smanjenjem troškova, primjerice, nepostojanje troškova putovanja, zakupa dvorana, osiguranja podrške u mjestu održavanja, također poboljšala kvaliteta odgovora na pitanja dioničara u sezoni održavanja glavnih skupština 2020. godine. Glavni je cilj reforme glavnih skupština usmjeren na to da se ona prava koja se mogu ostvariti prije održavanja glavne skupštine,

¹³²² Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, op. cit., str. 15. Quass predlaže da se dopuste samo ona pitanja koja se odnose na odgovore koji su već dani na glavnoj skupštini, čime se premješta odgovaranje na pitanja na vrijeme uoči glavne skupštine, što može dovesti do veće kvalitete odgovora, ali i dodatno otvara pitanje dijaloga na glavnoj skupštini. Vidjeti: Quass, G., op. cit., str. 267.

¹³²³ Kao usporedba, uređenje vremena za pitanja, Bundestag predviđa da će Savezna vlada, na pitanja na koja zbog nedostatka vremena ne bude odgovoreno u roku od tjedan dana, odgovoriti u pisanom obliku (točka 11. Priloga 4). Pogodan medij za objavu ovih odgovora bio bi portal dioničara, koji je dostupan samo (registriranim) dioničarima. Vidjeti: Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, op. cit., str. 17.

¹³²⁴ 92. Konferenz der Justizministerinnen und Justizminister, Beschluss - TOP I. 9 Virtuelle Hauptversammlung – Chancen des Digitalisierungsschubs auch im Aktienrecht nutzen!, dostupno na: https://www.justiz.nrw.de/JM/jumiko/beschluesse/2021/Fruehjahrskonferenz_2021/TOP-I_-9---Virtuelle-Hauptversammlung.pdf (22.06.2022.). Ministri pravosuđa zatražili su od saveznoga ministra pravosuđa i zaštite potrošača da što prije predstavi nacrt prijedloga zakona kojim bi se stvorio trajni pravni okvir za održavanje virtualnih glavnih skupština već u sezoni glavnih skupština u 2022. godini, a na kojoj će se dioničarima osigurati prava istovjetna onima na glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičko okupljanje.

¹³²⁵ Gansmeier, J., op. cit., str. 100.

¹³²⁶ Gansmeier, J., op. cit., str. 101.

ostvare bez ograničenja, što se posebice odnosi na pravo na obaviještenost te pravo na govor. Zabrinutost oko toga da će glavna skupština time izgubiti jednu od svoju stvarnih funkcija, a to je dijalog između društva i dioničara, treba se prevladati na način će se interes za aktivnim i živim dijalogom između dioničara i uprave osigurati poticanjem upita, izjava i protuprijedloga dioničara. Postavljanjem velikoga broja pitanja dioničari katkada nastoje navesti upravu na pogreške u odgovorima, što nerijetko potom rezultira pokretanjem postupaka za osporavanje odluka glavne skupštine. Ocijenjeno je da je to još jedan razlog zbog čega se reformi prava dioničara na obaviještenost mora pristupiti ciljano. Sa stajališta članova uprave, poželjno je ostvarivanje prava na obaviještenost premjestiti na vrijeme prije održavanja glavne skupštine. Uz to, moglo bi se razmotriti i objavljivanje govora članova uprave unaprijed, prije početka glavne skupštine, sve kako bi se omogućilo postavljanje ciljanih pitanja. Pitanje oblika u kojem će se glavna skupština održati (virtualno, hibridno ili fizičkim okupljanjem) za provedbu reforme je manje važna jer je glavni cilj iskoristiti vrijeme „pripreme“ za glavnu skupštinu, kako bi se rasteretio glavni događaj.¹³²⁷

Vezivanje ostvarivanja prava na obaviještenost isključivo na vrijeme dok traje glavna skupština već se pokazalo problematičnim na glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičko okupljanje, što još dodatno dolazi do izražaja u virtualnom obliku.¹³²⁸ Stoga se, prema Noacku i Zetscheu, s promjenom paradigme fizičkog sudjelovanja prema virtualnom, također moraju izmijeniti vremenske granice ostvarivanja prava na obaviještenost koje su još uvijek vezane uz dan održavanja glavne skupštine.¹³²⁹ Stoga bi vremenski fokus prava na obaviještenost trebao obuhvatiti cjelokupni proces sazivanja i pripreme, kao i održavanja glavne skupštine dioničkog društva, budući da je to proces stjecanja informacija na temelju kojih će se glasovati.¹³³⁰

¹³²⁷ Gansmeier, J., op. cit., str. 102.

¹³²⁸ Noack, U., Zetsche, D., (Virtuelle) Hauptversammlung mit und nach Corona, op. cit., u bilj. 1247., str. 727., Rn. 46.

¹³²⁹ Ovi autori kao jednu od mogućnosti ističu osiguranje određenog razdoblja za postavljanje pitanja nakon sazivanja glavne skupštine, a nakon čega bi trebalo uslijediti davanje odgovora, potom postavljanje dodatnih pitanja o dostavljenim odgovorima, u cilju da su sva pitanja i odgovori dostupni na internetskoj stranici društva sedam dana prije glasovanja. Vidjeti: Noack, U., Zetsche, D., (Virtuelle) Hauptversammlung mit und nach Corona, op. cit., u bilj. 1247., str. 727., Rn. 47. Dodatno, Noack i Zetsche predlažu uspostavljanje dioničarskog foruma radi uspostavljanja i vođenja moderirane komunikacije između dioničara, kao i između dioničara i uprave društva prije i tijekom glavne skupštine. Noack, U., Zetsche, D., (Virtuelle) Hauptversammlung mit und nach Corona, op. cit., u bilj. 1247., str. 727., Rn. 50.

¹³³⁰ Noack, U., Zetsche, D., (Virtuelle) Hauptversammlung mit und nach Corona, op. cit., u bilj. 1247., str. 729., Rn. 63. Noack i Zetsche ističu da temeljne postavke suvremenoga prava trgovačkih društava jamče da su dioničari obaviješteni prije održavanja glavne skupštine. Pritom se posebice naglašava uloga i važnost izvješća koja prate kapitalne i strukturne mjere i koja moraju biti dostupna unaprijed, kao i internetske stranice društva koje moraju pružiti

5.1.1.1.3. Reformirano pravo na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini

Prema Nacrtu prijedloga zakona za uvođenje virtualnih glavnih skupština dioničkih društava i izmjene i dopune drugih propisa kojeg je 27. travnja 2022. godine predložila Savezna Vlada,¹³³¹ zaključeno je da je format virtualne glavne skupštine, koji je korišten tijekom pandemije, bio dobro prihvaćen te se u praksi općenito pokazao dobrim jer se, primjerice, mogla primijetiti bolja posjećenost glavne skupštine. Privremeno rješenje koje se sastojalo u mogućnosti postavljanja pitanja prije glavne skupštine, potaknulo je dioničare na pitanja i povećala kvalitetu odgovora. Ipak, zbog svoga privremenoga karaktera te posebne svrhe smanjivanja negativnih posljedica pandemije, COVMG nije omogućio ostvarivanje prava dioničara u istoj mjeri u kojoj je to moguće u kontekstu glavne skupštine koja podrazumijeva fizičko okupljanje ili hibridne glavne skupštine. Stoga, na temelju pozitivnog iskustva stečenog u pandemijskom razdoblju, njemački je zakonodavac smatrao da bi virtualna glavna skupština trebala dobiti stalnu, detaljnu i razrađenu odredbu u njemačkom AktG-u koja će posebno regulirati razinu prava dioničara, uzimajući u obzir posebnosti elektroničke komunikacije.¹³³²

Odbor za trgovačko pravo Njemačke odvjetničke komore (*Handelsrechtsausschuss des Deutschen Anwaltvereins*) dalo je mišljenje o Nacrtu prijedloga zakona za uvođenje virtualnih

veliku količinu dodatnih informacija. Noack, U., Zetzsche, D., (Virtuelle) Hauptversammlung mit und nach Corona, op. cit., u bilj. 1247, str. 726., Rn. 38.

¹³³¹ Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften, Gesetzentwurf der Bundesregierung, Deutscher Bundestag, 20. Wahlperiode, Drucksache 20/2246, 15.06.2022, dostupno na: https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/RegE_virtuelle_Hauptversammlung.pdf;jsessionid=E9CD49E522135B35C0AE4E1BA9A243B4.2_cid289?__blob=publicationFile&v=2 (11.09.2022.). Također je dostupan Nacrt prijedloga zakona koji je predložilo Savezno ministarstvo pravosuđa od 9. veljače 2022. godine, Referentenentwurf des Bundesministeriums der Justiz, *Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften*, dostupno na: https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/RefE_virtuelle_Hauptversammlung.pdf;jsessionid=E9CD49E522135B35C0AE4E1BA9A243B4.2_cid289?__blob=publicationFile&v=3 (12.12.2022.).

¹³³² Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften, Gesetzentwurf der Fraktionen SPD, BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN und FDP, Deutscher Bundestag Drucksache 20/1738, 20. Wahlperiode, 10.05.2022., dostupno na: <https://dserver.bundestag.de/btd/20/017/2001738.pdf> (13.10.2022.), str. 1. Prema Hoptu, temeljni problem virtualne glavne skupštine za zakonodavca je bio kako osigurati, koliko je to moguće, da osim prava glasa, dioničar i dalje ima na raspolaganju neizmijenjena prava na komentiranje, govor, postavljanje početnih i dopunskih pitanja, unatoč činjenici da se ona mogu ostvariti samo sredstvima elektroničke komunikacije. Hopt, Klaus J., *Corporate Governance and the Shareholders: The German Law on Virtual General Meetings 2022*, 2022., str. 1-12., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=4240280> (2.01.2023.), str. 4.

skupština dioničkih društava, utvrdivši da će se premještanjem prava na obaviještenost na vrijeme prije glavne skupštine preuzeti najbolje prakse razvijene do tada na virtualnim glavnim skupštinama izazvanim pandemijom, dok će se dopuštanjem izjava i postavljanjem pitanja omogućiti interakcija između uprave i dioničara, čime će se uspostaviti uravnoteženi model koji kombinira prednosti virtualne, s elementima glavne skupštine koja podrazumijeva fizičko okupljanje, a sve radi osiguranja prava dioničara.¹³³³

Nakon iskustava u održavanju virtualnih glavnih skupština njemačkih dioničkih društava u pandemijskim okolnostima sukladno s COVMG-om i bogate rasprave o prijedlozima reforme pravne doktrine, do izmjene AktG-a došlo je u srpnju 2022. godine, netom prije negoli je prestao vrijediti privremeni COVMG 31. kolovoza 2022. godine. Zakonom donesenim 26. srpnja 2022. godine na temelju novoga čl. 118.a AktG-a dopušteno je održavanje virtualne glavne skupštine pod propisanim uvjetima (između ostalog pod uvjetom da se osigura pravo na obaviještenost) te je izmijenjen čl. 131. AktG-a koji regulira pravo dioničara na obaviještenost u dijelu koji se odnosi na pravo na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini.¹³³⁴ Konačni tekst prijedloga zakona (ali i Vladin nacrt prijedloga zakona) otišao je korak dalje od nacrta prijedloga zakona Ministarstva što se tiče prava dioničara, posebice prava na govor, postavljanje dodatnih pitanja i pitanja koja su u vezi s činjenicama koje su nastale nakon proteka roka za prethodno postavljanje pitanja prije glavne skupštine, koja su sada moguća i na virtualnoj glavnoj skupštini. Prema Hoptu, nije iznenađenje što ovu izmjenu pozdravljaju udruge dioničara, dok je pravna praksa kritičnija i tvrdi

¹³³³ Naglašeno je da je poznato da se ključne odluke donose već uoči glavne skupštine, a razmjena informacija između uprave i velikih dioničara odvija se izvan glavne skupštine i na sastancima jedan na jedan, a ne na njoj. Handelsrechtsausschuss des Deutschen Anwaltvereins: Stellungnahme zum Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, vol. 11(2022), str. 504-512., str. 509. Isto smatra Odbor za pravna pitanja (njem. *des Rechtsausschusses*) Bundestaga u mišljenju danom o Nacrtu prijedloga zakona za uvođenje virtualnih skupština dioničkih društava. Vidjeti: Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften, *Beschlussempfehlung und Bericht des Rechtsausschusses (6. Ausschuss) a) zu dem Gesetzentwurf der Fraktionen SPD, BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN und FDP – Drucksache 20/1738, b) zu dem Gesetzentwurf der Bundesregierung, Drucksache 20/2246, Deutscher Bundestag Drucksache 20/2653, 20. Wahlperiode, 06.07.2022.*, dostupno na: <https://dserver.bundestag.de/btd/20/026/2002653.pdf> (13.10.2022.), str. 1.

¹³³⁴ *Gesetz zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung genossenschafts- sowie insolvenz- und restrukturierungsrechtlicher Vorschriften vom 20.07.2022, Bundesgesetzblatt Jahrgang 2022 Teil I Nr. 27, ausgegeben am 26.07.2022, Seite 1166 (BGBl. I p. 1166)*. Uvođenje ove mogućnosti AktG-om podržao je Odbor za pravna pitanja (njem. *des Rechtsausschusses*) Bundestaga u Nacrtu prijedloga zakona za uvođenje virtualnih skupština dioničkih društava. Vidjeti: Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften (06.07.2022), op. cit., u bilj. 1333., str. 22.

da je zakonodavac propustio priliku urediti glavnu skupštinu prema potrebama prakse.¹³³⁵ Dopustivost održavanja virtualne glavne skupštine podliježe ispunjavanju osam temeljnih zahtjeva koji su detaljno propisani, pri čemu je ključno pitanje jamčenja prava dioničara i na virtualnoj glavnoj skupštini. Zakon se suzdržava od propisivanja jednog ili drugog oblika glavne skupštine, već umjesto toga predviđa dva modela: glavna skupština koja podrazumijeva fizičko okupljanje u sklopu koje se može dopustiti elektroničko sudjelovanje i virtualna glavna skupština koju dioničari moraju odobriti statutom, iako uprava može biti ovlaštena za donošenje *ad hoc* odluka. Prema Hoptu, novo je zakonodavno rješenje iz 2022. godine veliki korak naprijed, ali to nije temeljitija reforma glavne skupštine koju je zahtijevala pravna doktrina i praksa.¹³³⁶

Prema čl. 118a (1) br. 4 AktG, dioničari na virtualnoj glavnoj skupštini sada imaju pravo na informacije u skladu s čl. 131. AktG putem elektroničke komunikacije. U načelu, zakon osigurava puno pravo na informaciju prema čl. 131. AktG i na virtualnoj glavnoj skupštini, pri čemu se može djelomično odstupiti od načela davanja informacija na glavnoj skupštini. Zakonodavac je stvorio sustav za oblikovanje prava na informacije prije i tijekom virtualne glavne skupštine (čl. 131. (1a-1f) AktG-a).¹³³⁷ Pritom je otklonio prihvatiti rješenja pandemijskih propisa jer COVMG nije omogućavao ostvarivanje prava na obaviještenost u onom opsegu koji je moguć u kontekstu glavne skupštine koja se održava u fizičkom obliku ili one u hibridnom. Izmjenama AktG-a iz 2022. godine njemački je zakonodavac ponajprije nastojao osigurati da dioničari na virtualnoj glavnoj skupštini mogu ostvariti svoja prava isto ili koliko je to moguće sličnije kao i na glavnoj skupštini u fizičkom okružju.¹³³⁸ Načelo da je pravo na obaviještenost sadržajno ograničeno čl. 131. (1) AktG-a također se primjenjuje na virtualnoj glavnoj skupštini pa će se, ako se pitanje kreće unutar ovoga okvira, morati na njega odgovoriti jer će odgovor uprave za dioničara biti nužan za ocjenu neke točke dnevnog reda.¹³³⁹

U slučaju virtualne glavne skupštine uprava može odrediti da se pitanja dioničara dostavljaju elektroničkim putem najkasnije tri dana prije održavanja skupštine te se ona

¹³³⁵ Hopt, K., Corporate Governance and the Shareholders: The German Law on Virtual General Meetings 2022, op. cit., u bilj. 1332., str. 4-5.

¹³³⁶ Hopt, K., Corporate Governance and the Shareholders: The German Law on Virtual General Meetings 2022, op. cit., u bilj. 1332., str. 1.

¹³³⁷ Konkretno, u čl. 131. AktG-a uvedeni su novi stavci 1a-1f, dok su u st. 4. i 5. uvrštene dodatne rečenice. Reger, G., Gaßner, T., op. cit., str. 399., fn. 17. Isto smatra: Klein, Martin, Der Referentenentwurf des Gesetzes für virtuelle Hauptversammlungen, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 11(2022), str. 483-490., str. 486.

¹³³⁸ Reger, G., Gaßner, T., op. cit., str. 397.

¹³³⁹ Sturm, W., Imsameh, J., op. cit., str. 1330.

dostavljena nakon isteka toga roka ne moraju uzeti u obzir (čl. 131. (1a) AktG-a).¹³⁴⁰ To se može učiniti, primjerice, omogućavanjem korištenja internetske stranice putem koje se mogu unositi pitanja ili određivanjem e-pošte na koju će se slati pitanja. Tada više ne postoji pravo na obavještenost „na“ glavnoj skupštini, osim prava zajamčenih čl. 131. st. 1d i 1e AktG-a.¹³⁴¹ Klein smatra kako je rok za postavljanje pitanja, koji je izmjenama AktG-a skraćen na tri dana prije glavne skupštine, indikativan jer je zakonodavac neposredno prije sezone održavanja glavnih skupština 2021. godine produžio COVMG-om taj rok s dva na jedan dan prije glavne skupštine. Novi rok od tri dana prije glavne skupštine prema kojem se treba postaviti pitanje, omogućava razumno vrijeme za odgovaranje, što pozitivno utječe na sadržaj i kvalitetu odgovora.¹³⁴² Hopt smatra kako je njemački zakonodavac osnažio važnost pripremnih radnji te je uzeo u obzir već postojeću praksu, posebno kada su u pitanju institucionalni ulagatelji, jer se procesi informiranja i donošenja odluka u povodu održavanja glavne skupštine sve više pomiču prema vremenu koje joj prethodi.¹³⁴³

¹³⁴⁰ Prema Nacrtu prijedloga zakona za uvođenje virtualnih skupština dioničkih društava, društva mogu krajnji rok približiti datumu održavanja glavne skupštine. Vidjeti: Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften (10.05.2022.), op. cit., u bilj. 1332., str. 33. Prema Kleinu, podnošenje pitanja prije glavne skupštine već je bilo uobičajeno 2020. i 2021. godine te će se sigurno nastaviti primjenjivati s obzirom na prednosti u pogledu sadržaja i kvalitete odgovora uprave. Vidjeti: Klein, M., op. cit., str. 486. Prema Regeru i Gaßneru, ako uprava iskoristi ovu mogućnost, propisno dostavljena pitanja društva prikupljaju se kontinuirano ili na kraju razdoblja i na njih treba odgovoriti najkasnije jedan dan prije glavne skupštine. Čl. 131. (1a) AktG-a također pojašnjava da se pitanja koja nisu dostavljena u roku ne razmatraju, niti u kontekstu preliminarnog odgovora, niti na virtualnoj glavnoj skupštini. Vidjeti: Reger, G., Gaßner, T., op. cit., str. 400., fn. 18.-21.

¹³⁴¹ Riječ je o sljedećim stavcima čl. 131. AktG-a: (1d) Svakom dioničaru koji je elektronički povezan sa skupštinom mora se omogućiti postavljanje pitanja o svim odgovorima uprave prije i tijekom održavanja skupštine putem sredstava elektroničke komunikacije. Stavak 2. rečenica 2. također se odnosi na pravo na upit. (1e) Uz to, svaki dioničar koji je elektronički povezan sa skupštinom ima pravo na skupštini putem elektroničke komunikacije postavljati pitanja o okolnostima koje su nastale tek nakon isteka roka iz st. 1.a rečenice 1. Stavak 2. rečenica 2. također se odnosi na ovo pravo na obavještenost. Vidjeti: Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften (10.05.2022.), op. cit., u bilj. 1332., str. 33.

¹³⁴² Klein, M., op. cit., str. 486. Također Sturm, W., Imsameh, J., op. cit., str. 1330. Odbor za trgovačko pravo Njemačke odvjetničke komore (njem. *Handelsrechtsausschuss des Deutschen Anwaltvereins*) istaknuo je kako je dosadašnja praksa virtualnih glavnih skupština povezanih s pandemijom poboljšala kvalitetu odgovora na pitanja zato što uprava više nije morala reagirati u kratko raspoloživom vremenu za izradu odgovora na glavnoj skupštini, već je mogla u duljem vremenu dati odgovore kvalitetnijeg sadržaja. Smatraju da će se kvaliteta odgovora nastaviti poboljšavati kao rezultat pomaka vremena podnošenja pitanja na vrijeme do tri dana prije glavne skupštine, ali da se ide predaleko ako se želi zabraniti odgovaranje na pitanja koja nisu pravodobna. Upravi bi se trebalo dopustiti odgovoriti na pitanje koje je postavljeno nakon roka, ako to smatra prikladnim. Handelsrechtsausschuss des Deutschen Anwaltvereins: Stellungnahme zum Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften, op. cit., str. 512.

¹³⁴³ Hopt, K., Corporate Governance and the Shareholders: The German Law on Virtual General Meetings 2022, op. cit., u bilj. 1332., str. 4.

Postavljanje pitanja može se odgovarajuće ograničiti u pozivu za glavnu skupštinu. Pravo na postavljanje pitanja može biti ograničeno na dioničare koji su prijavili svoje sudjelovanje na glavnoj skupštini (čl. 131. (1b) AktG-a).¹³⁴⁴ Budući da je katkada znatno povećan broj pitanja, mjere za ograničavanje pitanja na virtualnoj glavnoj skupštini posebno su važne, a najvažnije je da su one prikladne. Iako obrazloženje zakona ne obuhvaća konkretne kvantitativne primjere, ističe se da je to potrebno kako bi se osigurao razuman vremenski okvir za održavanje glavne skupštine. Za ocjenu ograničenja prava na obavještenost, koja se također treba mjeriti prema standardu vremenski primjerenog ograničenja prema čl. 131. (2) AktG-a, ona se trebaju temeljiti na načelu relevantnosti, jednakoga postupanja i proporcionalnosti.¹³⁴⁵ Kako bi se unaprijed spriječilo da pojedini dioničari monopoliziraju glavnu skupštinu za ispunjavanje vlastitih informacijskih potreba, potrebno je postaviti apsolutne kvantitativne gornje granice, a to je upravo ono što dopušta čl. 131. (1b) AktG-a.¹³⁴⁶ Društvo mora ispravno postavljena pitanja staviti na uvid svim dioničarima prije glavne skupštine i odgovoriti na njih najkasnije jedan dan prije nje.¹³⁴⁷

¹³⁴⁴ Uprava može odrediti rok za postavljanje pitanja, a također može zahtijevati od dioničara koji postavlja pitanja da se prijavi za sudjelovanje na glavnoj skupštini (članak 131. (1a i 1b) AktG-a). Vidjeti: Pospiech, Lutz, Schiller, Claus, Christopher, Die virtuelle Hauptversammlung im AktG, Neue Juristische Wochenschrift Spezial, br. 17(2022), str. 527-528., str. 527. Prema Regeru i Gaßneru, svrha je ovog ograničenja osigurati da se glavna skupština pravilno odvija i da je primjereno pripremljena. Ako se pravo na podnošenje pitanja ograniči na dioničare koji su prijavili sudjelovanje na glavnoj skupštini, tada ono treba biti jasno navedeno u pozivu na glavnu skupštinu. Vidjeti: Reger, G., Gaßner, T., op. cit., str. 401., fn. 22.-24. Prema Sturmu i Imsamehu, zaštitno ograničavanje prava na obavještenost u pozivu za glavnu skupštinu također krije značajne potencijale za podnošenje tužbi za pobijanje odluka glavne skupštine jer se zajamčeno pravo na obavještenost jednako može povrijediti naknadnim neodgovaranjem na postavljena pitanja ili zaštitnim sprječavanjem postavljanja pitanja. Diskrecijsko pravo uključivanja takvog ograničenja mora se tumačiti usko u kontekstu ustavom zaštićenog prava dioničara postavljati pitanja. Vidjeti: Sturm, W., Imsameh, J., op. cit., str. 1330., 1332.

¹³⁴⁵ Klein, M., op. cit., str. 486. Odbor za trgovačko pravo Njemačke odvjetničke komore (njem. *Handelsrechtsausschuss des Deutschen Anwaltvereins*) istaknuo je kako je mogućnost ograničenja opsega ili broja pitanja koja se unaprijed određuju u pozivu za glavnu skupštinu sukladno sa st. 1.b primjerena te da je moguće ograničiti i broj pitanja te maksimalan broj znakova po pitanju, što nadilazi dosadašnja pravila virtualne glavne skupštine prema COVMG-u. Vidjeti: Handelsrechtsausschuss des Deutschen Anwaltvereins: Stellungnahme zum Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften, op. cit., str. 512. Odbor za pravna pitanja (njem. *des Rechtsausschusses*) Bundestaga dodatno predlaže kako prikladno ograničenje može biti da poziv za glavnu skupštinu sadrži maksimalni ukupni broj dopuštenih pitanja. Može se svakako pretpostaviti primjerenost ako se ograničenje broja pitanja temelji na prosječnom broju pitanja podnesenih na prethodnim (virtualnim) glavnim skupštinama, uz uvjet da su točke na dnevnom redu skupština uglavnom iste. Vidjeti: Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften (06.07.2022.), op. cit., u bilj. 1333., str. 32.

¹³⁴⁶ Klein, M., op. cit., 487.

¹³⁴⁷ Nova odredba samo propisuje da društvo mora objaviti pristigla pitanja “prije glavne skupštine” te je, prema Kleinu, uvijek moguće prvo prikupiti sva pitanja te ih objaviti zajedno. Vidjeti: Klein, M., op. cit., str. 487. Odbor za trgovačko pravo Njemačke odvjetničke komore (njem. *Handelsrechtsausschuss des Deutschen Anwaltvereins*) zaključio je kako se objavljivanjem postavljenih pitanja društva unaprijed sukladno sa st. 1.c povećava transparentnost, a time i priprema dioničara za virtualnu glavnu skupštinu te procjena potrebe za eventualnim upitima. Vidjeti: Handelsrechtsausschuss des Deutschen Anwaltvereins: Stellungnahme zum Entwurf eines Gesetzes zur

U uvrštenim društvima pitanja moraju biti dostupna i na njih se mora odgovoriti putem internetske stranice društva. Ako su odgovori dostupni dan prije početka i tijekom trajanja cijele glavne skupštine, uprava može uskratiti odgovor na ta pitanja na glavnoj skupštini (čl. 131. (1c) AktG-a).¹³⁴⁸ Hoće li se dopustiti zakašnjela pitanja ili pitanja koja su mogla biti postavljena ranije, pripada u diskrecijsko pravo predsjednika glavne skupštine (čl. 131. (I a i Ic) AktG-a).¹³⁴⁹

Svakom dioničaru koji je elektronički povezan s glavnom skupštinom osigurava se pravo postavljanja pitanja o svim odgovorima uprave prije i tijekom održavanja glavne skupštine putem sredstava elektroničke komunikacije (čl. 131. (1d) AktG-a).¹³⁵⁰ Stoga se ovo pravo odnosi i na dodatna pitanja o odgovorima na već postavljena pitanja, kao i na odgovore na pitanja drugih dioničara (tzv. *crossover pitanja*), bez obzira na to je li dioničar koji je postavio ta daljnja pitanja postavio prvotno pitanje. Odgovori uprave na glavnoj skupštini dopušteni su na daljnja pitanja o odgovorima danim prije glavne skupštine.¹³⁵¹ Zakonodavac je tim uređenjem prepoznao da pitanja

Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften, op. cit., str. 512. U Nacrtu prijedloga zakona za uvođenje virtualnih skupština dioničkih društava istaknuto je da pitanja moraju biti dostupna svim dioničarima prije glavne skupštine, uz uvjet da su dostavljena na vrijeme i komunikacijskim kanalom koji odredi društvo, čime se osigurava da svi dioničari mogu vidjeti pitanja drugih dioničara (time se postiže veća razina informiranosti dioničara u odnosu na glavnu skupštinu koja podrazumijeva fizičko okupljanje). U neuvrštenim društvima s vrlo malim brojem dioničara, također je zamislivo slanje pitanja dioničarima e-poštom. Vidjeti: Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften (10.05.2022.), op. cit., u bilj. 1332., str. 34.

¹³⁴⁸ Ovdje se slijedi ideja čl. 131. (3), br. 7. AktG-a, koji također predviđa pravo uskrate informacija za glavnu skupštinu koja podrazumijeva fizičko okupljanje ako su odgovori dostupni najmanje sedam dana prije i tijekom nje. Vidjeti: Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften (10.05.2022.), op. cit., u bilj. 1332., str. 34. S druge strane, za neuvrštena društva preporuča se objava putem dioničarskog portala jer odgovori nisu dostupni svima, iako je i njima otvoren put korištenja internetske stranice. Ograničenje objave na dioničarski portal nije umetnuto u konačni tekst zakona za uvrštena društva. Vidjeti: Reger, G., Gaßner, T., op. cit., str. 400., fn. 18.-21. Odbor za trgovačko pravo Njemačke odvjetničke komore (njem. *Handelsrechtsausschuss des Deutschen Anwaltvereins*) također je postavio pitanje ne bi li bilo prikladnije da su za sva društva koja žele održati virtualnu glavnu skupštinu, a ne samo za uvrštena društva, postavljena pitanja dostupna na internetskoj stranici društva. Handelsrechtsausschuss des Deutschen Anwaltvereins: Stellungnahme zum Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften, op. cit., str. 512.

¹³⁴⁹ Pospiech, L., Schiller, C., op. cit., str. 528.

¹³⁵⁰ Prema Kleinu, u nedostatku drugih naznaka, najkasnije moguće vrijeme za postavljanje dodatnih pitanja određuje se prema općim načelima u smislu čl. 131. AktG-a, pri čemu to mora biti do početka glasovanja. Vidjeti: Klein, M., op. cit., str. 488.

¹³⁵¹ Reger, G., Gaßner, T., op. cit., str. 400., fn. 18.-21. S druge strane, u odnosu na to može li dodatna pitanja postavljati samo dioničar koji je postavio ono izvorno ili svi dioničari, zakon ne sadrži izričito pojašnjenje, već se samo zahtijeva da društvo omogući pravo na obaviještenost, bez daljnje specifikacije. Društva indeksa DAX30 u sezoni 2021. ovo su pravo vezala isključivo za dioničara koji je postavio početno pitanje, što, prema Kleinu, ima smisla jer suzbija mogućnost zloupotrebe prava. Vidjeti: Klein, M., op. cit., str. 488. Odbor za pravna pitanja (*des Rechtsausschusses*) Bundestaga istaknuo je da, vezano za izmjenu st. 1.d, mora postojati činjenična veza između dodatnog pitanja i već danog odgovora. Slijedom toga, svi dioničari koji elektronički sudjeluju na glavnoj skupštini imaju pravo na pitanja o svim odgovorima uprave, neovisno jesu li ih oni prvotno postavili. To može biti upit na odgovore dane prije glavne skupštine ili na one dane na glavnoj skupštini. Vidjeti: Entwurf eines Gesetzes zur

i dostavljeni odgovori nerijetko prouzroče nova pitanja, također i od drugih dioničara. Raspravom koja se na glavnoj skupštini vodi postiže se poboljšanje transparentnosti te kvaliteta odluka koje se donose, izravnom razmjenom stavova i informacija uprave i dioničara. Pojedina opća ograničenja prava na postavljanje naknadnih, dodatnih pitanja koja se katkada zagovaraju (izravna veza s prvotnim pitanjem, ograničenje na dva pitanja) treba odbaciti.¹³⁵² Također ovaj stavak izrijeком propisuje da predsjednik glavne skupštine može razumno ograničiti pravo na obaviještenost prema čl. 131. (2) rečenici 2. AktG-a (čl. 131. (1d) AktG-a).¹³⁵³ Stoga je predsjednik glavne skupštine i na virtualnoj glavnoj skupštini ovlašten, u mjeri koliko je to potrebno, da postupno ograničava pravo postavljanja pitanja, a po potrebi i kako bi se omogućilo da se glavna skupština pravodobno zaključi na dan njezina održavanja.¹³⁵⁴

Svakom dioničaru koji je elektronički povezan s glavom skupštinom treba omogućiti pravo da na glavnoj skupštini putem elektroničke komunikacije postavlja pitanja o okolnostima koje su nastale tek nakon isteka roka iz st. 1.a (čl. 131. (1e) AktG-a).¹³⁵⁵ Budući da unaprijed poslana pitanja i odgovori moraju biti dostupni dioničarima najmanje jedan dan prije glavne skupštine (čl.131. (1 c) AktG), u tom smislu, dioničari više nemaju pravo na informacije na glavnoj skupštini, već samo pravo na postavljanje pitanja u skladu s čl. 131. (1 d) AktG-a ili pravo na dodatna pitanja u skladu s čl. 131. (1 e) AktG-a. Pitanja moraju imati činjeničnu vezu s pitanjima ili odgovorima

Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften (06.07.2022.), op. cit., u bilj. 1333., str. 32-33. Odbor za trgovačko pravo Njemačke odvjetničke komore (njem. *Handelsrechtsausschuss des Deutschen Anwaltvereins*) istaknuo je kako je ograničavanje upita na dioničare koji su postavili pitanja potrebno samo iz tehničkih razloga, jer se dioničarski portal tada može ponovno otvoriti za te dioničare s mnogo manje napora. S druge strane, smatraju kako ne bi trebalo ograničiti dodatne upite na vlastita pitanja. Handelsrechtsausschuss des Deutschen Anwaltvereins: Stellungnahme zum Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften, op. cit., str. 511-512.

¹³⁵² Sturm, W., Imsameh, J., op. cit., str. 1330. S druge strane, Hopt ističe kako je Vladin Nacrt prijedloga zakona također davao pravo predsjedniku glavne skupštine ovlast dopustiti druga pitanja koja nisu bila postavljena tri dana prije glavne skupštine, ali samo ako za to postoji razumno vrijeme tijekom skupštine, no usvojenim tekstom zakona to je izbačeno kao nepotrebno. Vidjeti: Hopt, K., *Corporate Governance and the Shareholders: The German Law on Virtual General Meetings 2022* op. cit., u bilj. 1332., str. 6.

¹³⁵³ Prema Regeru i Gaßneru, statutom ili poslovnikom o radu glavne skupštine može ga se ovlastiti da na odgovarajući način vremenski ograniči pravo postavljanja dodatnih pitanja i pitanja o stvarima koje se pojave nakon roka iz čl. 131. (1 a) AktG-a. Vidjeti: Reger, G., Gaßner, T., op. cit., str. 400., fn. 18.-21. Prema Kleinu, primjenjivo je kada previše dioničara unaprijed dostavi pitanja unutar maksimalnog ograničenja po dioničaru. Vidjeti: Klein, M., op. cit., str. 487.

¹³⁵⁴ Sturm, W., Imsameh, J., op. cit., str. 1330.

¹³⁵⁵ Prema Regeru i Gaßneru, presudno je to što, objektivno gledajući, pitanje nije moglo biti postavljeno unaprijed. Reger, G., Gaßner, T., op. cit., str. 400., fn. 18.-21.; Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften (10.05.2022.), op. cit., u bilj. 1332., str. 35.

koji su već dani. Pitanja o novim činjenicama dopuštena su samo ako nisu mogla biti postavljena unaprijed, npr. zbog novih događaja neposredno prije glavne skupštine.¹³⁵⁶

Predsjednik glavne skupštine može odrediti da se pravo na obaviještenost (čl. 131. (1) AktG-a), kao i pravo na postavljanje pitanja o svim odgovorima uprave prije i tijekom održavanja virtualne glavne skupštine, kao i o okolnostima koje su nastale nakon isteka roka za postavljanje pitanja u vezi s virtualnom glavnom skupštinom (čl. 131. (1d i 1e) AktG-a) mogu ostvariti samo video komunikacijom (čl. 131. (1f) AktG-a).¹³⁵⁷ Prema tome, ova prava mogu biti ograničena s obzirom na način njihova korištenja putem video komunikacije.¹³⁵⁸ U slučaju virtualne glavne skupštine, dioničaru koji sudjeluje elektroničkim putem mora se osigurati podnošenje zahtjeva za informacijama elektroničkom komunikacijom kako bi mu se na glavnoj skupštini dostavile obavijesti koje su nekome dioničaru dane izvan glavne skupštine, pa i onda kada obavijest nije potrebna za prosudbu pitanja koja su na dnevnome redu (čl. 131. (4) AktG-a) te se mora osigurati podnošenje zahtjeva elektroničkom komunikacijom kako bi se njegovo pitanje i razlog uskrate uvrstilo u zapisnik o radu glavne skupštine (čl. 131. (5) AktG-a).¹³⁵⁹ U odnosu na pravo na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini, njemački je zakonodavac također dopunio čl. 243. (3) AktG-a koji određuje situacije u kojima nije dopušteno podnijeti tužbu za pobijanje glavne skupštine. Tako je isključena mogućnost pobijanja odluke virtualne glavne skupštine zbog povrede prava dioničara koje su nastale zbog tehničkih smetnji, između ostalog zbog povrede prava na obaviještenost u skladu s čl. 131. AktG-a koje se ostvaruje putem elektroničke komunikacije na virtualnoj glavnoj skupštini, osim ako je tehnička smetnja posljedica krajnje nepažnje ili namjere društva. Statutom se može odrediti stroži standard krivnje (čl. 243. (3), točka 2. AktG-a).

¹³⁵⁶ Pospiech, L., Schiller, C., op. cit., str. 528.

¹³⁵⁷ Predsjednik glavne skupštine može koristiti tu mogućnost samo na glavnoj skupštini. No, već bi u u pozivu za glavnu skupštinu trebalo biti objavljeno da predsjednik zadržava ovo pravo na temelju čl. 131. (1f) AktG-a kako bi se dioničari mogli unaprijed pripremiti za video vezu potrebnu za postavljanje pitanja. Vidjeti: Reger, G., Gaßner, T., op. cit., str. 401., fn. 22.-24.

¹³⁵⁸ Pospiech, L., Schiller, C., op. cit., str. 528.

¹³⁵⁹ Prema Danzeglocke, ako je društvu dopuštena diskrecijska ovlast, tu činjenicu i načela diskrecije treba odrediti. Čak i ako ne postoji pravo na informaciju, pritužbe na neodgovorena pitanja dioničara koji sudjeluju na virtualnoj glavnoj skupštini treba uzeti u obzir, s obzirom na to da u pojedinačnim slučajevima može postojati obveza odgovaranja. Vidjeti: Danzeglocke, Michael, *Ausgewählte Rechtsentwicklungen und -probleme im Bereich des notariellen Hauptversammlungsprotokolls*, *Rheinsche Notar-Zeitschrift – RnotZ*, München, Verlag C.H. Beck, br. 6(2022), str. 229-256., str. 254.

Iako se izmjene AktG-a odnose samo na virtualnu glavnu skupštinu, Koch također ističe potrebu za reformom glavnih skupština koje se održavaju u fizičkom i hibridnom obliku.¹³⁶⁰ Ako se pođe od teze da je potrebno reformirati institut prava dioničara na obaviještenost i na glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičko okupljanje, premještanjem njegove realizacije na vrijeme koje prethodi održavanju skupštine, tada je sredstvo za postizanje toga cilja omogućavanje podnošenja pitanja dioničara unaprijed, prije održavanja skupštine. U tom se smislu nadovezuje daljnje pitanje znači li takvo uređenje da uprava može uskratiti odgovor na pitanje zato što je na njega već odgovoreno prije glavne skupštine. Tako i u odnosu na glavnu skupštinu koja podrazumijeva fizičko okupljanje, jednako kako je uređeno za virtualnu, prijedlog može ići u smjeru da se dioničarima omogući postavljati pitanja putem elektroničke komunikacije prije glavne skupštine. Recital 8. Direktive o pravima dioničara prepušta državama članicama da odrede pravila o tome kako i kada treba postavljati i odgovarati na pitanja, pod uvjetom da se svakom dioničaru omogući da postavlja pitanja koja se odnose na točke dnevnoga reda glavne skupštine i da na njih dobije odgovor.¹³⁶¹

Budući da proširivanje informacijskih zahtjeva izvan održavanja glavne skupštine dioničkog društva svakako utječe na institut prava na obaviještenost, tako obavijesti koje se daju unaprijed u okviru izvještavanja, prije održavanja glavne skupštine, svakako mogu biti, tzv. okidač za postavljanje pitanja na glavnoj skupštini. U tom smislu, pravo na obaviještenost ima određenu dopunjujuću, komplementarnu funkciju. Prema tome, na glavnoj se skupštini mogu postaviti pitanja koja se odnose na dodatna pojašnjenja i općenito bolje razumijevanje informacija i obavijesti koje su unaprijed objavljene prije održavanja glavne skupštine, a dioničarima su potrebna za procjenu točaka dnevnoga reda. S druge strane, velika količina informacija koja se dostavlja prije održavanja glavne skupštine može utjecati na smanjenu potrebu za primjenom instituta prava na obaviještenost budući da će dioničari imati na raspolaganju sve informacije potrebne za pravilnu procjenu točaka dnevnog reda te više neće morati postavljati detaljnija pitanja na glavnoj skupštini, što posljedično utječe na povećanje ekonomičnosti održavanja glavne skupštine.¹³⁶²

¹³⁶⁰ Koch, J., u: Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), Aktiengesetz, 16. Aufl., München, C.H. Beck, 2022., AktG § 131, Rn. 52.

¹³⁶¹ Poelzig, D., u: Henssler, Martin (GesamtHrsg), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), op. cit., u bilj. 73., AktG, § 131, Rn. 51.1.

¹³⁶² Decher, C., op. cit., str. 239.

5.1.1.2. Republika Slovenija

5.1.1.2.1. Privremeni propisi nastali zbog pandemije bolesti COVID-19

Slovenski je zakonodavac, kao i njemački, donio skup propisa ili izmjena propisa kako bi uredio postupanje dioničkih društava u vrijeme pandemije bolesti COVID-19.¹³⁶³ Državni zbor Republike Slovenije donio je 25. studenoga 2020. godine Zakon o interventnim mjerama za ublažavanje posljedica drugog vala epidemije COVID-19 (u daljnjem tekstu: PKP6).¹³⁶⁴ Za pravo društava važne su i izmjene i dopune ZGD-1 u dijelu koji uređuje način održavanja glavnih skupština dioničkih društava. To se posebice odnosi i na mogućnost održavanja elektroničke glavne skupštine (slo. *elektronske skupščine*) dioničkog društva, čak i onda ako mogućnost sudjelovanja i glasovanja dioničara na glavnoj skupštini elektroničkim putem nije izričito predviđena statutom društva, kao i primjene novoga koncepta virtualne glavne skupštine dioničkog društva.¹³⁶⁵

Elektronička glavna skupština uređena je čl. 77. PKP6 koji određuje da, neovisno o st. 4. i 5. čl. 297. ZGD-1, uprava uz suglasnost nadzornog odbora, može pri sazivanju glavne skupštine odrediti da dioničari mogu sudjelovati na glavnoj skupštini, ili glasovati prije, ili na glavnoj skupštini elektroničkim putem bez fizičke prisutnosti, čak i ako statutom društva nije određena provedba elektroničke skupštine.¹³⁶⁶ Razlika u odnosu na uređenje ZGD-1 sastoji se u tome što PKP6 dopušta elektroničku glavnu skupštinu neovisno je li ona dopuštena odredbama statuta predmetnog društva što je uvjet na kojem inzistira ZGD-1 u okolnostima koje nisu obilježene

¹³⁶³ O Paketu mjera za ublažavanje posljedica epidemije, vidjeti *infra*, str. 63., bilj. 260.

¹³⁶⁴ Zakon o interventnim ukrepima za omilteve posledic drugega vala epidemije COVID-19 (ZIUOPDVE), Uradni list RS, št. 175/2020 od 27. studenog 2020. godine, dostupno na: <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2020-01-3096>.

¹³⁶⁵ Sukladno s važećim st. 4. čl. 297. ZGD-1, dionička društva mogu statutom odrediti mogućnost sudjelovanja i glasovanja prije ili na glavnoj skupštini elektroničkim putem bez fizičke prisutnosti. Tada statut mora predvidjeti tu mogućnost i poseban postupak, pri čemu sudjelovanje i glasovanje mogu ovisiti samo o zahtjevima i ograničenjima potrebnim za utvrđivanje identiteta i sigurnu elektroničku komunikaciju. Prema dostupnim podacima za dionička društva, mali broj dioničkih društava u Sloveniji ima uključenu takvu mogućnost u statutu. Mjera je opravdana na temelju ocjene da bi održavanje skupština trebalo biti moguće i tijekom pandemije, kada se utvrdi da je to potrebno ili su sazivanje zatražili dioničari sukladno s čl. 295. ZGD-1. Vidjeti: Predlog nujni postopek, eva: 2020-1611-0125, Zakon o interventnim ukrepima za omilteve posledic drugega vala epidemije Covid-19 (PKP6), op. cit., str. 72.

¹³⁶⁶ Sudjelovanje i glasovanje podliježu samo zahtjevima i ograničenjima potrebnima za utvrđivanje identiteta dioničara i sigurnu elektroničku komunikaciju te u mjeri proporcionalnoj ostvarivanju ovoga cilja.

pandemijom. Budući da se prema važećem ZGD-1 za sudjelovanje i glasovanje elektroničkim putem mora mijenjati statut društva, a to se po određenom postupku može učiniti samo na glavnoj skupštini, PKP6 kojim se odstupa od odredbi ZGD-1, dopušta dioničkim društvima da za vrijeme pandemije, neovisno o odredbama njihovih statuta, održe glavne skupštine elektroničkim putem bez fizičke prisutnosti dioničara (tj. elektronička glavna skupština). Mjera je opravdana na temelju ocjene da je potrebno omogućiti održavanje glavne skupštine i za vrijeme pandemije, kada se utvrdi da je to potrebno ili da su sazivanje zatražili dioničari sukladno s čl. 295. ZGD-1. Elektronička će se glavna skupština održati u mjestu navedenom u pozivu za glavnu skupštinu, a dioničari će biti fizički prisutni na njoj (uzimajući u obzir sve sigurnosne zahtjeve i ograničenja u pogledu suzbijanja širenja zaraze zarazne bolesti COVID-19) ili će se održati na daljinu elektroničkim putem. Pravo izbora načina sudjelovanja na glavnoj skupštini imat će dioničari, ali ne i osoba koja je sazvala glavnu skupštinu, predsjednik glavne skupštine i javni bilježnik, za koje se i dalje traži fizička prisutnost u mjestu održavanja glavne skupštine.¹³⁶⁷

Osim elektroničke skupštine, PKP6 dopušta da se glavna skupština u cijelosti održi elektroničkim putem bez fizičke nazočnosti dioničara i njihovih opunomoćenika te drugih osoba (tzv. virtualna glavna skupština). Prema važećem ZGD-1, za razliku od elektroničke glavne skupštine (za koju je inače potrebna dozvola statutom), takva glavna skupština nije dopuštena. Vrijednost PKP6 ogleda se u tome što, neovisno o odredbama ZGD-1 kojima je uređeno sazivanje i održavanje glavne skupštine dioničkog društva koja podrazumijeva fizičko okupljanje, uprava, uz suglasnost nadzornog odbora društva, može odlučiti da se glavna skupština održi kao virtualna ako su ispunjeni propisani uvjeti od kojih je jedan taj da dioničari mogu ostvariti svoje pravo na obaviještenost iz čl. 305. ZGD-1 elektroničkim putem.¹³⁶⁸ Uprava mora propisati uvjete za

¹³⁶⁷ Predlog nujni postopek, eva: 2020-1611-0125, Zakon o interventnih ukrepima za omiliteve posledic drugega vala epidemije Covid-19 (PKP6), op. cit., str. 72.

¹³⁶⁸ Riječ je o sljedećim uvjetima: da društvo osigurava prijenos slike i tona cijele skupštine u stvarnom vremenu; da društvo osigurava uvjete za utvrđivanje identiteta dioničara ili njihovih punomoćnika; da je glasovanje dioničara ili njihovih punomoćnika na glavnoj skupštini moguće elektroničkim putem te da su osigurani uvjeti za sigurnu elektroničku komunikaciju te da dioničari mogu ostvariti pravo dioničara na obavijest iz čl. 305. ZGD-1 elektroničkim putem. Vidjeti čl. 73. st. 1., PKP6. Dioničari koji su ostvarili pravo glasa u skladu s ovim člankom imaju pravo pobijati odluke glavne skupštine, bez obzira na to što nisu odmah obavijestili društvo o namjeravanoj radnji na elektroničkoj ili virtualnoj glavnoj skupštini kako to propisuje st. 1. čl. 397. ZGD-1 (čl. 73. st.2. PKP6). Vidjeti: Predlog nujni postopek, eva: 2020-1611-0125, Zakon o interventnih ukrepima za omiliteve posledic drugega vala epidemije Covid-19 (PKP6), op. cit., str. 73. Tako se u ovom čl. PKP6 spominju dioničari koji su glasovali na virtualnoj skupštini, a zatim se propisuje da ista pravila o pobijanju vrijede i za dioničare koji su glasovali na elektroničkoj skupštini. Zbog toga neki smatraju kako je predmetna odredba u ovom dijelu donekle nomotehnički ili urednički manjkava. Vidjeti: Kako izvesti skupščino delniške družbe v času epidemije COVID-19?, Odvetniška pisarna Jerovšek Malis, Ljubljana, 30.

održavanje takve skupštine i objaviti ih.¹³⁶⁹ Prema obrazloženju prijedlogu zakona, za razliku od elektroničke skupštine, virtualna skupština barem načelno zagovara poštovanje prava na postavljanje pitanja i davanje odgovora. U slučaju elektroničke glavne skupštine takvo zakonsko rješenje nije potrebno, budući da je elektronička glavna skupština samo dodatni izbor dioničara u pogledu načina ostvarivanja prava glasa, ali ne i jedini način ostvarivanja prava dioničara u vezi s glavnom skupštinom. Zadiranje u prava dioničara na virtualnoj glavnoj skupštini je stvarno opravdano posebnim okolnostima pandemije, pa zakon u odnosu na ograničavanje prava na postavljanje pitanja i odgovaranje određuje smjernice kojih se uprava mora pridržavati, ali koje su određene na apstraktnoj razini, te se stoga trebaju preispitivati od slučaja do slučaja.¹³⁷⁰

PKP6 tako propisuje da dioničko društvo na virtualnoj glavnoj skupštini mora osigurati da dioničari mogu ostvariti svoje pravo na obaviještenost iz čl. 305. ZGD-1 elektroničkim putem. No ujedno ga i dodatno ograničava tako da uprava može odlučivati na koja će pitanja dioničara odgovoriti te na koji način, a ona može kod poziva na glavnu skupštinu zahtijevati da dioničari moraju podnijeti pitanja društvu elektroničkim putem najkasnije dva dana prije održavanja skupštine (čl. 73. (3.) PKP6). PKP6 propisuje i da se odluka virtualne glavne skupštine ne može pobijati zbog toga što je u vezi s donošenjem odluke povrijeđeno pravo dioničara na obaviještenost iz čl. 305. ZGD-1, isključivo zbog ograničenja prava dioničara na obaviještenost sukladno s čl. 73. PKP6, što je rezultat provedbe virtualne glavne skupštine na kojoj je pravo dioničara na obaviještenost ograničeno ili uprava može odlučiti na koja će se pitanja dioničara dati odgovor i kada.¹³⁷¹

Zaključno, slovenski je zakonodavac iznimno PKP6-om dopustio održavanje elektroničke glavne skupštine te virtualne glavne skupštine. Razlika između navedenih oblika ogleda se u tome

studen 2020., dostupno na: <https://jerovsek-malis.si/2020/11/30/kako-izvesti-skupscino-delniske-druzbe-v-casu-epidemije-covid-19/> (14.12.2021.).

¹³⁶⁹ Prema čl. 73. (4.) PKP6, uprava utvrđuje poslovnik virtualne skupštine i objavljuje ga najkasnije na dan sazivanja glavne skupštine, na svim mjestima na kojima je društvo dužno objaviti sazivanje glavne skupštine sukladno sa ZGD-1 (npr. na internetskoj stranici AJPES-a, biltenu ili elektroničkom mediju, ako ima, ili na svojoj internetskoj stranici, na SEONET-u). Vidjeti: Predlog nujni postopek, eva: 2020-1611-0125, Zakon o interventnim ukrepima za omilitev posledic drugega vala epidemije Covid-19 (PKP6), op. cit., str. 73.

¹³⁷⁰ Predlog nujni postopek, eva: 2020-1611-0125, Zakon o interventnim ukrepima za omilitev posledic drugega vala epidemije Covid-19 (PKP6), op. cit., str. 72.

¹³⁷¹ Vidjeti čl. 77. (2) PKP6 Obrazloženje prijedloga zakona navodi kako je zbog tehničkih ograničenja virtualne glavne skupštine isključena mogućnost pobijanja tako donesenih odluka zbog povrede prava dioničara na informiranje, ako je ono bilo ograničeno prema odredbama ovog zakona prema diskreciji uprave. Predlog nujni postopek, eva: 2020-1611-0125, Zakon o interventnim ukrepima za omilitev posledic drugega vala epidemije Covid-19 (PKP6), op. cit., str. 74.

što PKP6 dopušta da se virtualna skupština u cijelosti održi elektroničkim putem bez fizičke nazočnosti dioničara i njihovih opunomoćenika te drugih osoba. Kod elektroničke skupštine dioničari mogu izabrati hoće li sudjelovati na skupštini fizički ili će na njoj sudjelovati, odnosno glasovati prije ili na skupštini, elektroničkim putem bez fizičke prisutnosti, čak i ako statutom društva to nije dopušteno. Prema važećem uređenju ZGD-1 virtualna glavna skupština (još uvijek) nije dopuštena, dok se kod elektroničke zahtijeva da se njezino održavanje prethodno dopusti odredbama statuta društva.

5.1.1.2.2. Reforma instituta u slovenskom uređenju virtualne glavne skupštine

Ministarstvo gospodarstva Republike Slovenije uputilo je do 18. srpnja 2022. godine u javnu raspravu Nacrt prijedloga izmjena i dopuna Zakona o trgovačkim društvima (novela ZGD-1L). Prijedlog novele ZGD-1L dopunjuje odredbe koje omogućuju i uređuju pravila održavanja virtualne glavne skupštine te dopunjuje odredbe o elektroničkoj glavnoj skupštini.¹³⁷² Prijedlog je predan u postupak pred Vladom Republike Slovenije 13. ožujka 2023. godine.

Prijedlogom novele ZGD-1L u čl. 296. ZGD-1 koji regulira sadržaj i objavu poziva za glavnu skupštinu, radi osiguranja prava dioničara na obaviještenost iz čl. 305. ZGD-1, dodan je novi 3. stavak. Njime je propisano da uprava može u pozivu za glavnu skupštinu odrediti rok u kojem dioničari moraju dostaviti pitanja društvu najkasnije dva dana prije održavanja skupštine ako se koriste elektronička sredstva. Kod elektroničke glavne skupštine, glasovanje se odvija elektroničkim putem, a dioničari ili njihovi punomoćnici nisu fizički prisutni, pa nemaju mogućnost postavljanja pitanja tijekom glavne skupštine. Zbog ostvarivanja prava na obaviještenost važno je da prethodno mogu postaviti pitanja vezana za raspravu o točkama dnevnog reda.¹³⁷³ Također se mijenja čl. 297. (4) ZGD-1 kojim se sada izrijekom propisuje da je riječ o elektroničkoj skupštini te se određuje da se statutom društva može odrediti da, osim dioničara, i opunomoćenici mogu prisustvovati glavnoj skupštini ili glasovati prije ili na skupštini elektroničkim putem bez fizičke prisutnosti.¹³⁷⁴

¹³⁷² Predlog Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o gospodarskih družbah - ZGD-1L (EVA 2020-2130-0066), dostupno na: <https://e-uprava.gov.si/si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=14371> (20.03.2023.), str. 1.

¹³⁷³ Predlog Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o gospodarskih družbah - ZGD-1L, op. cit., str. 56.

¹³⁷⁴ Riječ je o čl. 297. kojim se uređuju rokovi sazivanja i prisustvovanje glavnim skupštinama kojem je dodan četvrti stavak. Predlog Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o gospodarskih družbah - ZGD-1L, op. cit., str. 57.

S druge strane, mogućnost održavanja virtualne glavne skupštine mora biti navedena u statutu društva kojim se može ovlastiti uprava da pobliže uredi postupak njezina održavanja. Prema tome, statutom društva može se odrediti da se glavna skupština može održati kao virtualna skupština bez fizičke nazočnosti dioničara i njihovih punomoćnika te drugih osoba, ako su ispunjeni određeni uvjeti koji, između ostalog, propisuju da je osigurano pravo dioničara na obaviještenost iz čl. 305. ZGD-1 elektroničkim putem (čl. 297. (5) ZGD-1).¹³⁷⁵

Utvrđeno je posebno pravilo koje isključuje mogućnost pobijanja odluke donesene na elektroničkoj ili virtualnoj glavnoj skupštini zbog povrede prava dioničara, koja je posljedica tehničkih smetnji u korištenju elektroničkih sredstava, osim ako su tehničke smetnje posljedica krajnje nepažnje ili namjere društva koje je sazvalo glavnu skupštinu (čl. 395. (4) ZGD-1).¹³⁷⁶ Prema objašnjenju prijedloga zakona, ako društvo odluči održati elektroničku ili virtualnu glavnu skupštinu, primjenjuju se opća pravila dužne pažnje pri održavanju glavne skupštine, pri čemu se tehničke smetnje smatraju čimbenikom na koji se mora računati s određenim stupnjem vjerojatnosti. Rizik tehničkih smetnji koje mogu utjecati na nemogućnost ostvarivanja upravljačkih prava je na dioničaru, čime se isključuje mogućnost podizanja tužbe za pobijanje odluke glavne skupštine zbog toga, osim ako su nastale zbog društva i rezultat su krajnje nepažnje ili namjere.¹³⁷⁷

U trenutku zaključenja teksta disertacije, Republika Slovenija usvojila je novelu ZGD-1L¹³⁷⁸ kojom je u tekst ZGD-1 implementirala spomenute izmjene koje su stupile na snagu 25 srpnja 2023. Konkretno, čl. 13. novelom ZGD-1L u članak 296. ZGD-1 dodan je novi, osmi stavak koji je propisao da uprava može u pozivu za glavnu skupštinu odrediti da dioničari mogu elektroničkim putem postavljati pitanja društvu najkasnije dva dana prije glavne skupštine koja je sazvana kao elektronička ili virtualna glavna skupština u skladu sa čl. 297. stavkom 4. ili 5., kako bi ostvarili pravo na obaviještenost zajamčeno čl. 305. ZGD-1, pod uvjetom da je to predviđeno statutom društva. Također, značajno za pravo na obaviještenost, čl. 14. ZGD-1L propisuje da se

¹³⁷⁵ Riječ je o sljedećim uvjetima: osigurati prijenos slike i zvuka cijele glavne skupštine u stvarnom vremenu, uvjete za utvrđivanje identiteta dioničara ili njihovih punomoćnika, dioničarima ili njihovim opunomoćnicima na glavnoj skupštini mora biti omogućeno korištenje elektroničkih sredstava te im se moraju osigurati uvjeti za sigurnu elektroničku komunikaciju, kao i mogućnost ostvarivanja prava dioničara na informaciju iz čl. 305. ZGD-1 korištenjem elektroničkih sredstava. Predlog Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o gospodarskih družbah - ZGD-1L, op. cit., str. 24-25.

¹³⁷⁶ Predlog Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o gospodarskih družbah - ZGD-1L, op. cit., str. 10.

¹³⁷⁷ Predlog Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o gospodarskih družbah - ZGD-1L, op. cit., str. 58.

¹³⁷⁸ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah - ZGD-1L, Uradni list RS, br. 75/2023, od 10.07.2023.

moćnost održavanja virtualne glavne skupštine mora odrediti statutom društva, pod pretpostavkom ispunjenja zakonom određenih uvjeta koji, također, kao jedan od uvjeta izrijekom propisuju obvezu osiguranja prava dioničara na obaviještenost iz čl. 305. ZGD-1 koje se ostvaruje elektroničkim putem (čl. 297. (5) ZGD-1).

5.1.2. Prošireni usporednopravni uzorak

Uvodno je nužno istaknuti kako nije postojao zajednički odgovor država članica EU-a u pogledu utjecaja pandemije na pravo društava.¹³⁷⁹ EU je u tom pogledu jedino usvojio Uredbu Vijeća (EU) 2020/699 od 25. svibnja 2020. godine o privremenim mjerama koje se odnose na glavne skupštine europskih društava (SE-ovi) i europskih zadruga (SCE-ovi).¹³⁸⁰ No, pojedine su druge države članice EU-a, osim Njemačke i Slovenije, uvele pandemijske propise. Na nacionalnoj razini države su članice uvele hitne mjere kako bi poduprle trgovačka društva i zadruge te im osigurale potrebne alate i omogućile prilagodljivost postupanja u postojećim izvanrednim okolnostima. Mnoge države članice omogućile su primjenu digitalnih alata i postupaka pri održavanju glavnih skupština te su produžile rokove za održavanje skupština u 2020. godini.¹³⁸¹ Borselli i Farrando utvrdili su tri kategorije hitnih mjera u području prava društava koje su donosili zakonodavci država članica EU-a radi sprječavanja posljedica pandemije: mjere koje su usmjerene na olakšavanje održavanja glavnih skupština na daljinu, kao i sastanaka uprave, mjere koje su usmjerene na privremeno olakšanje obveza i odgovornosti članova uprave i direktora te mjere koje su usmjerene na održavanje likvidnosti društva.¹³⁸²

Brojne države članice EU-a usvojile su privremene ili hitne zakone u pravu trgovačkih društava.¹³⁸³ Pandemijska pravila u pravu društava dala su do znanja kako, barem za vrijeme

¹³⁷⁹ Borselli, Angelo, Farrando, Miguel Ignacio, *Corporate Law Rules in Emergency Times Across Europe*, *European Company and Financial Law Review*, vol. 17, br. 3(2020), str. 274-317., str. 279.

¹³⁸⁰ Uredba Vijeća (EU) 2020/699 od 25. svibnja 2020. godine o privremenim mjerama koje se odnose na glavne skupštine europskih društava (SE-ovi) i europskih zadruga (SCE-ovi), SL L 165/25, 27.5.2020. određuje privremenu mjeru koja se odnosi na glavne skupštine europskih društava (SE) (čl. 1.) te privremenu mjeru koja se odnosi na glavne skupštine europskih zadruga (SCE) (čl. 2.), tako da mogu održati glavnu skupštinu u roku od 12 mjeseci od završetka financijske godine, uz uvjet da se glavna skupština održi do 31. prosinca 2020. godine.

¹³⁸¹ Uredba Vijeća (EU) 2020/699, op. cit., 3. recital.

¹³⁸² Borselli, A., Farrando M., op. cit., str. 276.

¹³⁸³ Neke su države članice EU-a u vrijeme proglašenja pandemije već zakonima dopuštale sudjelovanje na glavnim skupštinama na način koji je ograničavao fizički kontakt među sudionicima glavne skupštine, tzv. hibridne glavne skupštine; dopuštanje dioničarima da usvoje odluke u pisanom obliku bez održavanja glavne skupštine, tzv. virtualne glavne skupštine. Iako su ove mjere bile korisne u određenim okolnostima, ipak su bile nedostatne za rješavanje problema koji su nastali zabranama fizičkih okupljanja usvojenim u mnogim državama diljem Europe, posebice kada

njihova važenja, dioničari nemaju pravo zahtijevati sazivanje glavne skupštine koja podrazumijeva fizičko okupljanje. Cilj je pandemijskih propisa bio omogućiti usvajanje odluka društva uklanjanjem postojećih prepreka u pravu društava, uključujući sve ono što prije pandemije nije bilo dopušteno odredbama autonomnih akata društava. Nacionalna prava nisu zahtijevala određeni oblik održavanja glavnih skupština na daljinu te su ostavljala to pitanje društvima na izbor. Također je zamijećeno da odsustvo fizičke nazočnosti sudionika glavne skupštine može dovesti do različitih otegotnih okolnosti, poput tehničkih problema u komunikaciji, hakerskih napada, problema pristupa glavnoj skupštini zbog odabranoga modela komunikacije, organizacijskih problema povezanih s održavanjem virtualne ili hibridne glavne skupštine i sl.¹³⁸⁴

Odredbe privremenih propisa država članica kojima je dopušteno virtualno sudjelovanje na glavnim skupštinama dioničkih društava zasigurno su otvorile dioničarima nove mogućnosti za sudjelovanje. Osim problema privremene naravi tih propisa, prisutne su i poteškoće tehničke naravi. Identifikacija sudionika je prvi očiti problem, a stabilnost tehničke veze drugi.¹³⁸⁵ Dok neke jurisdikcije (primjerice američke savezne države Delaware)¹³⁸⁶ već dugo dopuštaju virtualne glavne skupštine, OECD je naveo 45 država koje su odobrile održavanje virtualnih ili hibridnih glavnih skupština dioničkih društava tijekom pandemije.¹³⁸⁷ Prema OECD-u, najčešća mjera

se sagledaju sljedeće prepreke: nacionalna zakonodavstva općenito zahtijevaju da takvi alternativni načini održavanja glavnih skupština budu izrijekom dopušteni autonomnim aktima društva; mnoga zakonodavstva nisu prepoznala institut virtualne glavne skupštine; nacionalna zakonodavstva koja se prepoznala ove mjere, pravile su razliku između uvrštenih i neuvrštenih društava, nisu utvrđivala homogene zahtjeve kada je riječ o usvajanju odluka izvan glavne skupštine ili održavanju virtualnih glavnih skupština ili nisu rješavala problem ostvarivanja prava dioničara kada ih se mora ostvarivati u sjedištu društva. Borselli, A., Farrando M., op. cit., str. 277-278.

¹³⁸⁴ Borselli, A., Farrando M., op. cit., str. 282-285.

¹³⁸⁵ Härmand, Kai, Digitalisation before and after the Covid-19 crisis. ERA Forum, vol. 22, br. 1(2021), str. 39–50, dostupno na: [10.1007/s12027-021-00656-8](https://doi.org/10.1007/s12027-021-00656-8) (16.02.2022.), str. 45.

¹³⁸⁶ Godine 2000. američka savezna država Delaware (*Delaware Code Title 8. Corporations (Delaware General Corporation Law)*), bila je prva država koja je izmijenila svoj zakon kako bi se dopustile virtualne glavne skupštine pod uvjetom da ih dopusti uprava društva (dostupno na: <https://delcode.delaware.gov/title8/Title8.pdf> (30.03.2023.)), §§ 211(a)(1)–(2). Vidjeti: Nili, Y., Shaner, M., op. cit., str. 155.

¹³⁸⁷ Riječ je o sljedećim državama članicama Europske unije: Austrija, Belgija, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Irska, Italija, Latvija, Litva, Nizozemska, Poljska, Portugal, Slovačka, Slovenija, Španjolska, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo. Vidjeti: *The Future of Corporate Governance in Capital Markets Following the COVID-19 Crisis*, OECD, 2021., Corporate Governance, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/efb2013c-en>, dostupno na: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/efb2013c-en/1/3/3/index.html?itemId=/content/publication/efb2013c-en&_csp_=409139054782c05122f0f603d2656cae&itemIGO=oecd&itemContentType=book#section-d1e7658 (22.12.2022.), v. 3.2. Regulatory measures, 3.2.1. Annual general meeting. S druge strane, u odnosu na savezne države SAD-a autori Nili i Sharen analizirali su učinak prijelaza na virtualne glavne skupštine (za točan popis država SAD-a koje su prije COVID-19 pandemije zakonskim odredbama dopuštale održavanje virtualnih glavnih skupština, kao i onih koje su to dopustile tijekom pandemije vidjeti: *Appendix A: Impact of State Executive Order on Annual Shareholder Meetings*, str. 198.). Autori su tako naglasili da je, kao posljedica pandemije, započeo postupak izmjena propisa u SAD-u prema trajnom omogućavanju hibridnih i virtualnih glavnih skupština tijekom 2020. i 2021. godine.

zakonodavaca bila je da se privremeno svim dioničkim društvima dopusti održavanje glavnih skupština uz sudjelovanje na daljinu, čak i kada nacionalno pravo sadrži zakonsku odredbu koja određuje da se to pitanje mora urediti statutom društva. Stanje nužde i kriza prouzročene pandemijom dale su priliku zakonodavcima unaprijediti ili razjasniti svoje regulatorne pristupe u odnosu na sudjelovanje na daljinu na glavnim skupštinama dioničkih društava.¹³⁸⁸ U istraživanju koje je 2020. godini proveo OECD o mjerama u vezi s korporativnim upravljanjem koje je 37 država poduzelo kao odgovor na gospodarsku krizu prouzročenu izbijanjem bolesti COVID-19,¹³⁸⁹ utvrđeno je da je u pogledu održavanja glavne skupštine dioničkog društva, jedna od najčešćih mjera bila produljenje roka za sazivanje glavne skupštine (npr. Austrija, Češka, Finska, Italija, Nizozemska, Poljska, Portugal, Španjolska i Ujedinjeno Kraljevstvo) te mjera održavanja glavnih skupština uz sudjelovanje na daljinu, čak i kada postoji zakonska odredba koja određuje da se takvo što mora prethodno dopustiti autonomnim aktima (npr. u Austriji, Češkoj, Italiji, Poljskoj, Španjolskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu). Primjerice, Latvija je uredila sudjelovanje na daljinu i postupak glasovanja na glavnim skupštinama, uključujući zahtjeve za potvrdu identiteta ulagača i za tajnost njihovih glasova. Nizozemska je razjasnila neke zahtjeve u pogledu glavnih skupština koje se održavaju virtualno, poput omogućavanja svim dioničarima pratiti tijekom glavne skupštine putem interneta i postavljati pitanja upravi društva.¹³⁹⁰

U nastavku će biti analizirani privremeni propisi država članica EU-a koje su dopustile održavanje virtualnih glavnih skupština dioničkim društvima, no koje su uz to dodatno regulirale pravo na obaviještenost na tim skupštinama. Radi pregleda stanja privremenih pandemijskih propisa u državama članicama Europske unije, u nastavku će se navesti države članice koje su virtualnu glavnu skupštinu privremeno dopustile bez da su dodatno uredile ostvarivanje prava dioničara na obaviještenost: Austrija, Češka, Danska, Estonija, Grčka, Latvija, Luksemburg, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Slovačka, Španjolska¹³⁹¹ Litva, Portugal i Ujedinjeno

Krajem 2021. godine broj država koje su dopustile virtualne glavne skupštine povećao se s 30 na 38. Vidjeti: Nili, Y., Shaner, M., op. cit., str. 161-162., 180.

¹³⁸⁸ The Future of Corporate Governance in Capital Markets Following the COVID-19 Crisis, op. cit., v. 3.2. Regulatory measures, 3.2.1. Annual general meeting, Table 3.3.: Annual general meeting, disclosure practices and foreign investment measures.

¹³⁸⁹ National corporate governance related initiatives during the Covid-19 crisis: A survey of 37 jurisdictions, op. cit., str. 1.

¹³⁹⁰ National corporate governance related initiatives during the Covid-19 crisis: A survey of 37 jurisdictions, op. cit., str. 1., 7., 9., 12., 15-16., 19-20., 22-23.

¹³⁹¹ Čl. 32. § 1. (1) 2. 16. *Bundesgesetz betreffend besondere Maßnahmen im Gesellschaftsrecht aufgrund von COVID-19: 2. COVID-19-Gesetz*, Bundeskanzleramt Österreich, BGBl. I Nr. 16/2020, 21.03.2020 (Austrija), *Zákon č. 191/2020 Sb. ze dne 17. dubna 2020 o některých opatřeních ke zmírnění dopadů epidemie koronaviru SARS CoV-2*

Kraljevstvo.¹³⁹² Bugarska nije odobrila održavanje virtualnih glavnih skupština tijekom pandemije privremenim propisom.¹³⁹³ S druge strane, Cipar je još prije pandemije koronavirusa dopuštao ciparskim uvrštenim društvima održavati glavne skupštine elektroničkim putem, pa stoga nije bilo potrebe da to urede pandemijskim propisima.¹³⁹⁴

na osoby účastníci se soudního řízení, poškozené, oběti trestných činů a právnické osoby a o změně insolvenčního zákona a občanského soudního řádu, Sbíрка zákonů č. 191/2020 Sb (Česka), § 8. Bekendtgørelse om midlertidig fravigelse af virksomheders pligter på selskabs- og regnskabsområdet på Erhvervsstyrelsens område i forbindelse med covid-19, Lovtidende, BEK nr 393 af 07/04/2020 (Danska), Tsiviilseadustiku üldosa seadus, RT I 2002, 35, 216, jõustumine 01.07.2002. (Estonija, vidjeti primjerice Vutt, Andres, Vutt, Margit, Adoption of Shareholder Resolutions in Post-Covid Era: Example of Estonian Law, u: Collection of research papers in conjunction with the 8th International Scientific Conference of the Faculty of Law of the University of Latvia “New Legal Reality: Challenges and Perspectives, 21–22 October 2021, Riga, University of Latvia Press, 2022., str. 445-458., dostupno na: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Konferences/2022/iscflul-8 (18.03.2023.), str. 447.), čl. 33. Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου της 20.03.2020 Κατεπείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση των συνεπειών του κινδύνου διασποράς του κορωνοϊού COVID-19, τη στήριξη της κοινωνίας και της επιχειρηματικότητας και τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας της αγοράς και της δημόσιας διοίκησης., ΦΕΚ Α' 68, 20.03.2020. (Grčka), Grozījumi Komerclikumā, Latvijas Vēstnesis, 57B, 21.03.2020. (Latvija), Règlement grand-ducal du 18 mars 2020 portant introduction d'une série de mesures dans le cadre de la lutte contre le Covid-19., Mémorial A n° 165/2020, 18.03.2020. (Luksemburg), § 6 102/2020. (IV. 10.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet során a személy- és vagyonegyesítő szervezetek működésére vonatkozó eltérő rendelkezésekről, Magyar Közlöny, 71. szám, 2020. április 10., oldal 1931. (Mađarska), Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, Dziennik Ustaw 2020 R. POZ. 568, 31.03.2020) (Poljska), čl. 5. (2) točka d. Ordonanță de Urgență nr. 62 din 7 mai 2020 pentru adoptarea unor măsuri în domeniul societăților, în vederea desfășurării reuniunilor organelor statutare, Monitorul Oficial nr. 372 din 8 mai 2020. (Rumunjska), § 5 Zákon z 25. marca 2020 o niektorých mimoriadnych opatreniach v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 a v justícii a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, Zbierka Zákonov Slovenskej Republiky, 62/2020 Z. z., Časová verzia predpisu účinná od 21.05.2021. (Slovačka), Real Decreto-ley 8/2020, de 17 de marzo, de medidas urgentes extraordinarias para hacer frente al impacto económico y social del COVID-19., Boletín Oficial del Estado núm. 73, de 18 de marzo de 2020, páginas 25853 a 25898 (u dalnjem tekstu: Real Decreto-ley 8/2020 (Španjolska)).

¹³⁹² U Litvi je 7. travnja 2020. godine zbog zabrane fizičkih okupljanja Ministarstvo gospodarstva i inovacija objavilo javne preporuke da se sve glavne skupštine dioničkih društava moraju održavati na daljinu te je detaljno objasnilo proceduru. Vidjeti: National corporate governance related initiatives during the Covid-19 crisis: A survey of 37 jurisdictions, op. cit., str. 18. U Portugalu su 20. ožujka 2020. CMVM (Portugalska komisija za tržište vrijednosnih papira (šp. *Comissão do Mercado de Valores Mobiliários*), AEM (Udruga izdavatelja vrijednosnih papira uvrštenih na tržište (šp. *Associação de Empresas Emitentes de Valores Cotados em Mercado*) i IPCG (Portugalski institut za korporativno upravljanje (šp. *Instituto Português de Corporate Governance*) izdali zajedničku izjavu *Recomendações no âmbito da realização de Assembleias Gerais*, dostupno na: https://www.cmvm.pt/pt/Legislacao/Legislacaonacional/Recomendacoes/Pages/rec_ag_2020.aspx?v= (27.09.2022.), u kojoj pozivaju uvrštena društva da koriste sredstva za komunikaciju na daljinu kako bi održali glavne skupštine dioničkih društava u 2020. godini, što treba biti dopušteno čak i kada statuti tih društava to ne predviđaju, sve dok su dioničari unaprijed obaviješteni o relevantnoj skupštini. U Ujedinjenom Kraljevstvu, Government and the Financial Reporting Council izdalo je smjernice *FRC guidance for companies and auditors during Covid-19 crisis*, 26 March 2020, dostupno na: <https://www.frc.org.uk/news/march-2020/frc-guidance-for-companies-and-auditors-during-cov> (23.12.2022.) da društva angažiraju dioničare prije, tijekom i nakon glavne skupštine, uključujući odgovaranje na pitanja dioničara poslana elektroničkim ili drugim sredstvima.

¹³⁹³ Vlaykov, Todor, AGMs in Bulgaria during the pandemic, 14. August 2020., dostupno na: <https://chambers.com/articles/agms-in-bulgaria-during-the-pandemic> (29.11.2022.).

¹³⁹⁴ Cap.113 O περί Εταιρειών Νόμος Osim toga, sva ciparska dionička društva, bilo da su uvrštena ili ne, mogu sazvati glavne skupštine putem telekonferencije ili na bilo koji drugi način koji omogućuje sudionicima da čuju i budu saslušani tijekom glavne skupštine. Vidjeti: AGMs during COVID-19, 4th Jun 2020., dostupno na:

U nastavku će se prikazati zakonodavstva onih država članica koje su usvojile pandemijske propise te koje su dopustile virtualne glavne skupštine dioničkih društava i dodatno pojasnile ostvarivanje prava na obaviještenost na njima.

Kao odgovor na izbijanje pandemije bolesti COVID-19, **belgijska** savezna vlada donijela je, između ostalog *Arrêté royal n° 4 portant des dispositions diverses en matière de copropriété et de droit des sociétés et des associations dans le cadre de la lutte contre la pandémie Covid-19* iz travnja 2020. godine (u daljnjem tekstu: *Arrêté royal n° 4*)¹³⁹⁵ kojim je utvrdila različite mjere u kontekstu borbe protiv pandemije bolesti COVID-19. Prema *Arrêté royal n° 4*, svaka glavna skupština dioničkog društva koje je bila sazvana ili održana između 1. ožujka 2020. i (privremeno) 3. svibnja 2020. godine (naknadno produžene do 30. lipnja 2020. godine) mogla je biti održana na daljinu u skladu s načinima predviđenim predmetnim propisom (tj. u pisanom obliku) ili korištenjem elektroničkih sredstava, uz uvjet da se dioničarima omogući ostvarivanje prava glasa i postavljanje pitanja. Glavna je skupština također mogla biti odgođena za neko kasnije razdoblje. Ove mjere nisu bile obvezne, stoga je odgovarajuću mjeru biralo upravljačko tijelo, vodeći računa o interesima svih sudionika.¹³⁹⁶ Društvo je također moglo zahtijevati od dioničara da dostave pitanja u pisanom obliku do četvrtoga dana prije glavne skupštine. Na ta se pitanja moglo odgovoriti pisanim putem, a odgovori su bili priopćeni najkasnije na dan glavne skupštine. Ako društvo odluči dopustiti dioničarima pratiti glavnu skupštinu uživo, moglo je tada odgovoriti na pitanja. Uvrštena društva to su trebala učiniti na svojim internetskim stranicama, a drugi entiteti na najprikladniji način. Četverodnevni rok trebao je omogućiti razumno vrijeme za pripremu pisanih odgovora.¹³⁹⁷

Finski je parlament 24. travnja 2020. godine usvojio zakon koji predviđa odstupanje od tadašnjih odredbi *Osakeyhtiölaki*,¹³⁹⁸ propisavši da se, ako uprava tako odluči, glavna skupština uvrštenog društva može održati na daljinu, a na kojoj svi dioničari mogu sudjelovati glasovanjem

<https://www.chrysostomides.com/2020/06/04/agms-during-covid-19/> (11.08.2022.); Georgiou, Elena, Cyprus: Transforming General Meetings: Covid-19 And Other "Viruses", 29 April 2020, <https://www.mondaq.com/cyprus/shareholders/924526/transforming-general-meetings-covid-19-and-other-viruses> (15.09.2022.).

¹³⁹⁵ *Arrêté royal n° 4 portant des dispositions diverses en matière de copropriété et de droit des sociétés et des associations dans le cadre de la lutte contre la pandémie Covid-19 (AR n°4)*, Moniteur belge le 28 avril 2020.

¹³⁹⁶ National corporate governance related initiatives during the Covid-19 crisis: A survey of 37 jurisdictions, op. cit., str. 9-10.

¹³⁹⁷ Čl. 6. *Arrêté royal n° 4*.

¹³⁹⁸ Laki väliaikaisesta poikkeamisesta osakeyhtiölaista, asunto-osakeyhtiölaista, osuuskuntalaista, yhdistyslaista ja eräistä muista yhteisölaeista Covid-19 epidemian leviämisen rajoittamiseksi, Sisällysluttelo, HE 45/2020, dostupno na: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200045#idm45053758542160> (30.12.2022).

unaprijed ili na drugi način, daljinskim sudjelovanjem osobno ili putem zastupnika.¹³⁹⁹ Ova je mogućnost dopuštala da se glavna skupština društva održi virtualno. Kako bi se zaštitila prava dioničara, zakon je uveo odredbe koje obvezuju društva da dioničarima ponude mogućnost da unaprijed postave pitanja i podnesu protuprijedloge.¹⁴⁰⁰ Privremeni propis izrijekom je određivao kako poziv za (virtualnu) glavnu skupštinu mora obuhvatiti, između ostalog, razumno vrijeme predviđeno za protuprijedloge i pitanja dioničara iz čl. 25. (5. poglavlje) *Osakeyhtiölaki* te vrijeme za odgovore uprave i informacije na internetskoj stranici društva na kojoj se mogu vidjeti pitanja, odgovori i protuprijedlozi prije glavne skupštine i završetka glasovanja.¹⁴⁰¹ Također, na (virtualnoj) glavnoj skupštini dioničar je, odstupajući od odredaba 5. glave *Osakeyhtiölaki*, imao pravo davati protuprijedloge i pitanja iz čl. 25. samo na način koji je prethodno određen.¹⁴⁰² Zakonodavnim izmjenama od srpnja 2022. godine omogućeno je održavanje virtualnih glavnih skupština dioničara te su izmijenjene odredbe prvobitno uvedene 2001. godine o hibridnim glavnim skupštinama. Svim dioničarima koji sudjeluju mora se osigurati ostvarivanje prava na glavnoj skupštini potpuno na način koji je u svim bitnim aspektima jednak glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičko okupljanje, što uključuje mogućnost korištenja prava dioničara na govor i pravo glasa u stvarnom vremenu tijekom skupštine.¹⁴⁰³ Prema tome, čl. 25a (1) *Osakeyhtiölaki*¹⁴⁰⁴ određuje da ako dioničar koristi svoje pravo na obaviještenost na temelju čl. 16. (4) koji određuje sudjelovanje na virtualnim i hibridnim glavnim skupštinama,¹⁴⁰⁵ tada, osim usmeno tijekom glavne skupštine, uprava može odgovoriti na pitanje nakon glavne skupštine na način naveden u čl. 25. (2) *Osakeyhtiölaki*, osim ako nije drukčije navedeno u pozivu za glavnu skupštinu ili u

¹³⁹⁹ § 2. (3) Laki väliaikaisesta poikkeamisesta osakeyhtiölaista, op. cit.

¹⁴⁰⁰ Practical Considerations for COVID-19 and its Impact on 2020 Annual General Meetings in Finland, 23. travnja 2020., dostupno na: <https://www.borenus.com/legal-alerts/2020/04/23/practical-considerations-for-covid-19-and-its-impact-on-2020-annual-general-meetings-in-finland/> (28.12.2022.).

¹⁴⁰¹ § 2. (4) Laki väliaikaisesta poikkeamisesta osakeyhtiölaista, op. cit.

¹⁴⁰² § 2. (6) Laki väliaikaisesta poikkeamisesta osakeyhtiölaista, op. cit.

¹⁴⁰³ Kymäläinen, Seppo, Sumentola, Hanna, Changes to Chapter 5 of the Finnish Companies Act regarding General Meetings, dostupno na: https://www.roschier.com/newsroom/changes-to-chapter-5-of-the-finnish-companies-act-regarding-general-meetings/?post_date=20220920095801 (29.01.2023.).

¹⁴⁰⁴ Riječ je Zakonu o izmjenama i dopunama pete glave *Osakeyhtiölaki* (*Laki osakeyhtiölain 5 luvun muuttamisesta*, Suomen sädösokoelma/Finlands författningssamling 660, 8.7.2022.).

¹⁴⁰⁵ Uprava može odlučiti da se glavnoj skupštini iz st. 1.-3. može prisustvovati i putem pošte ili putem telekomunikacijske veze i tehničke pomoći prije ili tijekom skupštine, osim ako statut ograničava ili zabranjuje takvo sredstvo sudjelovanja. Uprava može odlučiti da se samo dio prava dioničara može ostvarivati sukladno s ovim stavkom i da se to pravo može ostvarivati samo onako kako odluči uprava, osim ako statutom nije drukčije određeno.

statutu. Međutim, glavna skupština može odlučiti da se na pitanje mora odgovoriti na glavnoj skupštini u skladu s čl. 25.¹⁴⁰⁶

Francuska je Pravilnikom br. 2020-321 od 25. ožujka 2020. godine o prilagodbi pravila za sastanke i vijećanja sjednica i tijela upravljanja pravnih osoba i osoba bez pravne osobnosti zbog epidemije COVID-19¹⁴⁰⁷ dopustila održavanje glavne skupštine dioničkog društva na daljinu pod određenim uvjetima za uvrštena društva, bez potrebe odobrenja u odredbama statuta ili poslovnika o radu glavne skupštine.¹⁴⁰⁸ Kada se održava virtualna glavna skupština, sva pisana pitanja koja su postavili dioničari i odgovori koji su na njih dani (u skladu sa st. 3. i 4. čl. L. 225-108 *Code de commerce*) moraju se objaviti u odjeljku posvećenom pitanjima i odgovorima na internetskoj stranici društva (čl. 5-1 (II), točka 2. Pravilnika br. 2020-321)¹⁴⁰⁹

Irski je zakonodavac 2020. godine donio privremeni propis kojim je 4. dio *Companies Act 2014* izmijenjen u 6. poglavlju umetanjem čl. 174.A kojim je omogućeno održavanje virtualnih glavnih skupština uz uvjet da elektronička komunikacijska tehnologija omogućuje dioničaru koji na njoj sudjeluje da govori i postavlja pitanja te daje komentare upućene predsjedniku glavne skupštine tijekom glavne skupštine u onoj mjeri u kojoj nazočni ima pravo na to prema statutu društva.¹⁴¹⁰ Primjena je ovog propisa produžena, nakon nekoliko izmjena, do 31. prosinca 2022. godine.¹⁴¹¹

¹⁴⁰⁶ Čl. 25.a (2) *Osakeyhtiölaki* određeno je da ako dioničar koristi svoje pravo govora na temelju čl. 16 (4), osim usmeno tijekom skupštine, glavna skupština može, bez obzira na čl. 6. i 25., kombinirati i modificirati takva pitanja i druge govore, prije negoli što su oni i odgovor dostupni onima koji sudjeluju na glavnoj skupštini. Uvjet je da je postupak nužan za ograničenje trajanja glavne skupštine na razuman način, da omogućava praćenje skupštine, da osigurava pravilan tijek skupštine i da bitno ne mijenja sadržaj govora. O načelima postupka mora se odlučiti na početku glavne skupštine. Izvorne izjave dane usmeno, osim tijekom skupštine, moraju se čuvati najmanje godinu dana nakon glavne skupštine.

¹⁴⁰⁷ *Ordonnance n° 2020-321 du 25 mars 2020 portant adaptation des règles de réunion et de délibération des assemblées et organes dirigeants des personnes morales et entités dépourvues de personnalité morale de droit privé en raison de l'épidémie de covid-19*, JORF n°0074 du 26 mars 2020.

¹⁴⁰⁸ National corporate governance related initiatives during the Covid-19 crisis: A survey of 37 jurisdictions, op. cit., str. 12-13.

¹⁴⁰⁹ Ova je odredba stupila na snagu u prosincu 2020. godine. *Ordonnance n° 2020-1497 du 2 décembre 2020 portant prorogation et modification de l'ordonnance n° 2020-321 du 25 mars 2020 portant adaptation des règles de réunion et de délibération des assemblées et organes dirigeants des personnes morales et entités dépourvues de personnalité morale de droit privé en raison de l'épidémie de covid-19*, JORF n°0292 du 3 décembre 2020.

¹⁴¹⁰ Vidjeti čl. 174.a st. 9., podstavak c, točka II *Companies (Miscellaneous Provisions) (Covid-19) Act 2020*, Number 9 of 2020, Iris Oifigiúil Number 62, 4th August, 2020.

¹⁴¹¹ *Companies (Miscellaneous Provisions) (Covid-19) Act 2020 extended to 31 December 2022*, 28th April 2022, dostupno na: <https://enterprise.gov.ie/en/news-and-events/department-news/2022/april/202204282.html> (18.10.2022.).

Talijanska vlada usvojila je *Decreto-Legge 17 marzo 2020 (Decreto Cura Italia)* 17. ožujka 2020. godine, kojim se predviđaju hitne mjere. Među njima je i čl. 106. koji omogućava održavanje glavnih skupština talijanskih dioničkih društava na daljinu, bez obzira na odredbe zakona ili podzakonskih akata.¹⁴¹² Talijanski je zakonodavac također privremenim propisom regulirao održavanje glavnih skupština dioničara u kontekstu izvanrednoga stanja zbog bolesti COVID-19, za glavne skupštine sazvane do 31. srpnja 2020. godine ili do datuma do kojega će pandemija COVID-19 biti prisutna u Italiji.¹⁴¹³ Talijanski je parlament 24. travnja 2020. godine pretvorio zakonsku uredbu br. 18 iz 2020. godine u zakonski propis *Cura Italia* (Zakon br. 27. od 24. travnja 2020. godine),¹⁴¹⁴ kojom su dioničari, čak i ako je drukčije određeno statutom društva, imali pravo ostvarivati svoja glasačka prava elektroničkim ili dopisnim putem, kao i prisustvovati skupštini putem telekomunikacijskih alata. Međutim, ta prava i posebni postupci za njihovo ostvarivanje trebali su biti izričito naznačeni u pozivu za glavnu skupštinu.

Malteški je zakonodavac također privremenim propisom primjenjivim na sva dionička društva propisao da društva mogu održati glavne skupštine na daljinu, bez obzira na odredbe svojih statuta, uz pridražavanje svih propisanih uvjeta (u daljnjem tekstu: *Subsidiary Legislation* 386.23).¹⁴¹⁵ Jedan se od uvjeta odnosi na pravo dioničara na obaviještenost. Tako se dioničarima mora ostaviti dostatno vremena da unaprijed postave pitanja koja su relevantna i povezana s točkama dnevnog reda glavne skupštine, elektroničkim putem ili putem pisma upućenog društvu, a na koja će odgovarati direktori ili osoba kojoj direktori to delegiraju.¹⁴¹⁶ Poziv za postavljanje pitanja treba biti sadržan u pozivu na glavnu skupštinu, a dioničarima će se dati vrijeme za podnošenje pitanja u pisanom obliku do četrdeset osam (48) sati prije glavne skupštine. Društvo će dati odgovore na pitanja na svojoj internetskoj stranici u roku od četrdeset osam (48) sati od

¹⁴¹² Dana 17. ožujka, talijanska vlada usvojila je Zakon-dekret br. 18/2020 (*Decreto Cura Italia, Decreto-Legge 17 marzo 2020, n. 18 Misure di potenziamento del Servizio sanitario nazionale e di sostegno economico per famiglie, lavoratori e imprese connesse all'emergenza epidemiologica da COVID-19 (20G00034)*), *Gazzetta Ufficiale Serie Generale n.70 del 17-03-2020, dalje u tekstu: Decreto-Legge 17 marzo 2020*).

¹⁴¹³ COVID-19: Cura Italia Decree converted into Law, May 2020, dostupno na: https://lpscdn.linklaters.com/-/media/files/document-store/pdf/milan/2020/may/client_alert_cura_italia_law_may_2020.ashx?rev=c72b5a40-f248-44dc-b931-9b40597504c0&extension=pdf (18.10.2022.), str. 1., 10.

¹⁴¹⁴ *Legge 24 aprile 2020, n. 27 Conversione in legge, con modificazioni, del decreto-legge 17 marzo 2020, n. 18, recante misure di potenziamento del Servizio sanitario nazionale e di sostegno economico per famiglie, lavoratori e imprese connesse all'emergenza epidemiologica da COVID-19 Proroga dei termini per l'adozione di decreti legislativi.* (20G00045), *Gazzetta Ufficiale Serie Generale n.110 del 29-04-2020 - Suppl. Ordinario n. 16*.

¹⁴¹⁵ Čl. 5. (1) *Subsidiary Legislation 386.23 Companies Act (Public Companies - Annual General Meetings) Regulations*, SL 386.23 10th July, 2020., Legal notice 288 of 2020.

¹⁴¹⁶ Čl. 5. (2) točka c *Subsidiary Legislation 386.23*.

zaključenja glavne skupštine društva. Društvo može dati jedan odgovor na pitanja istog sadržaja i može poduzeti razumne mjere kako bi se osigurala identifikacija dioničara ili opunomoćenika.¹⁴¹⁷

U **Nizozemskoj** je u 2020. godini usvojen hitni zakon, a koji je na snazi do veljače 2023. godine,¹⁴¹⁸ kako bi se riješile posljedice krize izazvane bolesti COVID-19. Uvedena je mogućnost održavanja glavne skupštine koja se može pratiti isključivo prijenosom uživo (audio ili video).¹⁴¹⁹ Odjeljkom 4. privremeno se odstupilo od različitih odredbi nizozemskoga BW-a. Određeno je da uprava može odlučiti da dioničari dobiju pristup virtualnoj glavnoj skupštini, pod sljedećim uvjetima: (a) da dioničari mogu pratiti glavnu skupštinu elektroničkim putem i (b) da je dioničarima omogućeno postavljanje pitanja pisanim ili elektroničkim putem o temama navedenima u pozivu za glavnu skupštinu najkasnije 72 sata prije održavanja skupštine.¹⁴²⁰ Ako se odluka o promjeni načina održavanja glavne skupštine iz fizičkog okupljanja u virtualnu¹⁴²¹ donese u roku od pet dana prije dana održavanja glavne skupštine, rok je 36 sati. Na pitanja se treba odgovoriti najkasnije tijekom glavne skupštine te se ti odgovori trebaju objaviti na internetskoj stranici društva ili se trebaju učiniti dostupnima dioničarima putem elektroničkih sredstava komunikacije.¹⁴²² Također, uprava treba osigurati da se daljnja pitanja mogu postavljati tijekom glavne skupštine elektroničkim putem ili na drugi način, osim ako to nije razumno za očekivati.¹⁴²³ Predsjednik glavne skupštine ima diskrecijsko pravo u određenim okolnostima izabrati pitanja na koja će se odgovoriti, kako bi se očuvao red na skupštini. No, bilo koje odstupanje od propisanog načina ostvarivanja prava na obaviještenost neće utjecati na pravnu valjanost odluka donesenih na glavnoj skupštini.¹⁴²⁴ Kako bi se održao korak sa zahtjevima i potrebama gospodarskih subjekata, do 6. veljače 2023. godine na javnu je raspravu stavljen

¹⁴¹⁷ Čl. 5. (2.), točka d *Subsidiary Legislation 386.23*.

¹⁴¹⁸ *Wet van 22 april 2020, houdende tijdelijke voorzieningen op het terrein van het Ministerie van Justitie en Veiligheid in verband met de uitbraak van COVID-19 (Tijdelijke wet COVID-19 Justitie en Veiligheid)*, Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden 2020, 124, 24.04.2020.

¹⁴¹⁹ National corporate governance related initiatives during the Covid-19 crisis: A survey of 37 jurisdictions, op. cit., str. 19.

¹⁴²⁰ Knjiga 2 (pravne osobe), čl. 11. (glavna skupština dioničkog društva), odstupa se od čl. 117. (1).

¹⁴²¹ U smislu čl. 10. (2) *Tijdelijke wet COVID-19 Justitie en Veiligheid*, ako je objavljen poziv za glavnu skupštinu, uprava može do 48 sati prije vremena održavanja glavne skupštine promijeniti način održavanja skupštine u virtualni ili promijeniti mjesto održavanja skupštine, o čemu mora obavijestiti dioničare.

¹⁴²² Čl. 11. (2) *Tijdelijke wet COVID-19 Justitie en Veiligheid*.

¹⁴²³ Čl. 11. (3) *Tijdelijke wet COVID-19 Justitie en Veiligheid*.

¹⁴²⁴ Čl. 11. (4) *Tijdelijke wet COVID-19 Justitie en Veiligheid*. Vidjeti: Kleipool, Reinier, van Olfen, Martin, Klein Bronsvoord, Tijmen, Nagtegaal, Casper, van Wiggen, Nathalie, Virtual General Meetings Introduced for Dutch Companies in Light of Coronavirus Crisis, 9 April 2020, dostupno na: <https://www.debrauw.com/articles/virtual-general-meetings-introduced-for-dutch-companies-in-light-of-coronavirus-crisis> (31.12.2022.).

prijedlog zakona koji će omogućiti u cijelosti virtualnu glavnu skupštinu dioničkog društva uz uvjet osiguravanja dvosmjerne audio-vizualne komunikacije koja dioničarima omogućuju izravno saznanje i sudjelovanje na glavnoj skupštini.¹⁴²⁵

Švedska je usvojila zakon o privremenim iznimkama za olakšavanje provedbe glavnih skupština društava,¹⁴²⁶ kojim se društvima omogućuje održavanje virtualne skupštine ili organiziranje glavne skupštine tako da dioničari mogu samo unaprijed ostvariti svoja glasačka prava itd. (glasovanje poštom).¹⁴²⁷ Prema § 23. (1) ako se glavna skupština održava u skladu sa § 20. kao virtualna glavna skupština, dioničar mora podnijeti pisani zahtjev za informacijama u skladu s poglavljem 7., čl. 32. švedskoga Zakona o trgovačkim društvima (2005:551) društvu najkasnije deset dana prije glavne skupštine. Prema § 23. (2), uprava je dužna obavijesti dostaviti dioničarima u pisanom obliku najkasnije pet dana prije održavanja glavne skupštine. Podatci se moraju u istom roku poslati dioničaru koji ih je zatražio. Ako društvo ima internetsku stranicu, informacije moraju biti dostupne dioničarima i na njoj.

Na temelju provedenog istraživanja pandemijskih propisa, zaključuje se kako su države članice EU-a odlučile zakoračiti u modernizaciju glavnih skupština dioničkih društava, što je razvidno iz velikoga broja propisa kojima je omogućeno održavanje virtualnih glavnih skupština društava, pa makar i privremeno. Pojedine države članice iz proširenog usporednopravnog uzorka su pandemijskim propisima dodatno uredile i ostvarivanje prava dioničara na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini društva. Pritom je nužno naglasiti kako su ti nacionalni zakonodavci vrijeme za ostvarivanje toga prava proširili na vrijeme koje prethodi održavanju virtualne glavne skupštine te su nerijetko kao komunikacijski kanal za dostavu odgovora koristili internetsku stranicu društva. Neki su zakonodavci regulirali rokove za postavljanje pitanja dioničara u danima koji neposredno prethode održavanju glavne skupštine društva (Belgija, Italija i Švedska), dok su neki optimalni za rokove u satima koji prethode virtualnoj glavnoj skupštini (Malta i Nizozemska). Zaključci nakon provedenog istraživanja privremenih propisa proširenog usporednopravnog uzorka kojima su nacionalni zakonodavci nastojali ublažiti posljedice pandemije, upućuju na to da

¹⁴²⁵ Kleipool, Reinier, van Olffen, Martin, Klein Bronsvort, Tijmen, Nagtegaal, Casper, Dumoulin, Sven, Paving the Way for Virtual General Meetings, 20 December 2022, dostupno na: <https://www.debrauw.com/articles/paving-the-way-for-virtual-general-meetings> (18.01.2023.). Za prijedlog zakona vidjeti: *Wet digitale algemene vergadering privaatrechtelijke rechtspersonen*, dostupno na: <https://www.internetconsultatie.nl/digiava/b1> (18.01.2023.).

¹⁴²⁶ *Lag (2020:198) om tillfälliga undantag för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor*, Svensk författningssamling nr: 2020:198, 03.04.2020.

¹⁴²⁷ National corporate governance related initiatives during the Covid-19 crisis: A survey of 37 jurisdictions, op. cit., str. 23.

se, pod pritiskom bolesti COVID-19, promijenila paradigma i u održavanju glavnih skupština dioničkih društava i u ostvarivanju prava dioničara na obaviještenost čije se vrijeme realizacije pomaklo na vrijeme koje prethodi glavnoj skupštini.

5.2. Međuzaključak

Provedeno istraživanje o propisima donesenim u doba pandemije bolesti COVID-19 pokazalo je brojnost regulatornih inicijativa budući da ih je veliki broj nacionalnih zakonodavaca usvojio u cilju omogućavanja održavanja glavnih skupština dioničkih društava u uvjetima COVID-19 pandemije. Riječ je o propisima vremenski ograničenog važenja kojima je dopušteno održavanje virtualnih glavnih skupština dioničkih društava te kojima je pravo na obaviještenost dobilo proširen vremenski horizont ostvarivanja.

Važnost prava dioničara na obaviještenost ilustrirao je upravo njemački privremeni propis COVMG koji je omogućio održavanje virtualne glavne skupštine dioničkog društva i mogućnost postavljanja pitanja unaprijed elektroničkim putem. Time je upravi društva otvoren prostor za učinkovito strukturiranje odgovora na postavljena pitanja. COVMG je tijekom COVID-19 pandemije bitno revidiran. Tako se od odredbe prema kojoj je uprava po vlastitoj diskreciji odlučivala na koja će pitanja odgovoriti, a čime su prava na informiranje dioničara bila znatno smanjena u virtualnom obliku glavne skupštine odustalo. Pritom je uvedeno rješenje prema kojem uprava prema slobodnoj ocjeni odlučuje kako će odgovarati na pitanja, čime je njemački zakonodavac osnažio pravo dioničara na postavljanje pitanja. Isto je učinjeno s promjenom krajnjeg roka za podnošenje pitanja s dva dana prije glavne skupštine na jedan dan. Na pitanja je trebalo biti odgovoreno na glavnoj skupštini, osim ako na internetskoj stranici društva nije unaprijed odgovoreno na česta pitanja. Njemačko iskustvo primjene COVMG-a dokazuje kako je primjena virtualnog oblika održavanja glavnih skupština povećala dioničarima mogućnost postavljanja pitanja upravi društva. To je navelo društva da primjene nove mehanizme za ostvarivanje prava na obaviještenost, ali i potaknulo raspravu u pravnoj doktrini i praksi o potrebi reformiranja toga dioničarskog prava. Jedan se od prijepora odnosio na usklađenost COVMG-a s Direktivom o pravima dioničara u vezi s vremenom i mjestom realizacije toga prava. Budući da njemačka pravna doktrina zastupa stajalište kako COVMG svojom odredbom o postavljanju pitanja prije glavne skupštine ne proturiječi čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara koji ne

zahtijeva nužno da se pitanja dioničara postave i odgovori daju na glavnoj skupštini, to može biti dodatan argument u prilog tezi o potrebi proširenja vremenskog horizonta njegova ostvarivanja tako da uključuje i razdoblje pripreme glavne skupštine. U skladu s praksom održanih virtualnih glavnih skupština njemačkih dioničkih društava, primijećeno je da su se dioničari aktivno koristili pravom na obaviještenost. To pokazuje veći broj postavljenih pitanja u odnosu na ranije održane glavne skupštine uz fizičko okupljanje te veća kvaliteta dostavljenih odgovora zbog toga što je uprava imala više vremena za pripremu odgovora te za njihovo smisljeno strukturiranje. S druge strane, više vremena koje stoji upravi na raspolaganju za odgovore omogućuje upravi da učinkovitije upravlja svojim vremenom i s vremenom glavne skupštine. Stoga, privremeni propisi doneseni u cilju ublažavanja posljedica COVID-19 pandemije upućuju ne samo na promjenu paradigme u održavanju glavnih skupština dioničkih društava koja se okreću ka virtualnoj glavnoj skupštini, već i u pravu dioničara na obaviještenost čije se ostvarivanje uvelike izmješta na vrijeme koje prethodi održavanju glavne skupštine. Dok je žarišna točka interesa do sada bila usmjerena na sam dan glavne skupštine i izjavu volje o tome kako će dioničari glasovati, omogućavanjem dioničarima da pitanja postavljaju u određenom vremenskom okviru prije glavne skupštine, naglašena je bit odvijanja cjelokupnoga prethodnog informiranog postupka donošenja odluka. Dakle i regulatorna se pozornost seli s rezultata na proces.

Iako je primjena ovih propisa vremenski bila ograničena ponajprije trajanjem COVID-19 pandemije, svakako je ubrzala i intenzivirala znanstvenu raspravu o sveukupnoj održivosti postojećeg uređenja instituta dioničarova prava na obaviještenost, odnosno otvorila diskurs o potrebi njegova reformiranja i smislenijeg strukturiranja. Pritom su virtualne glavne skupštine održane na temelju propisa koji su doneseni tijekom pandemije uzete kao podloga za reformu. Usporedba staroga i novog, klasičnog i virtualnog, pokazala je da dobro pripremljeno i strukturirano odgovaranje na pitanja na virtualnoj glavnoj skupštini pokazuje svoje prednosti u odnosu na njegovu realizaciju na glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičko okupljanje gdje ono nije bilo dostatno strukturirano te je bilo podložno improvizaciji.

Ugrađeno rješenje za virtualne glavne skupštine otvorilo je pitanje usklađenosti rokova za postavljanje pitanja i davanje odgovora između virtualne i klasične glavne skupštine. Nadalje, hoće li rokovi za postavljanje pitanja i davanje odgovora koji se razlikuju ovisno o formatu održavanja glavne skupštine voditi u pravnu nesigurnost? Posebice, ako odluku o načinu izvođenja glavne skupštine donosi uprava društva. Hoće li to za dioničare značiti da će morati pomno pratiti različite

rokove i postupke za postavljanje pitanja i dobivanje odgovora na njih? Također, položaj dioničara se razlikuje, ovisno o tome je li riječ o ostvarivanju prava na obaviještenost na elektroničkoj, odnosno hibridnoj ili virtualnoj glavnoj skupštini. Virtualna glavna skupština nalaže isključivo sudjelovanje putem elektroničke komunikacije, dok kod hibridne dioničar sam bira hoće li fizički nazočiti na mjestu održavanja glavne skupštine ili će sudjelovati putem elektroničke komunikacije. Ovaj dio novog uređenja treba se svakako stabilizirati te, što je moguće više koherentno, uklopiti u postojeći regulatorni okvir.

Nadalje, kao rezultat propisa o pravu na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini, sada postoji dvostruka dihotomija (uvrštena/neuvrštena društva) koja je negdje prevladana (jer se u nekim državama članicama isti propisi primjenjuju na obje kategorija društava), a da se pojavljuje i nova (virtualna/klasična glavna skupština) gdje će se, po prirodi stvari, realizacija nekih prava razlikovati. Možda je u tom smislu prirodno očekivati da će virtualne glavne skupštine prirodno prigrliti uvrštena društva, posebice zbog broja dioničara i prekograničnog držanja dionica itd. Kao što je istaknuto, iz perspektive dioničara, takva će regulativa značiti da će se u različitim društvima i u različitim formatima glavne skupštine morati paziti na različite rokove za postavljanje pitanja. Ono što je svakako nužno, je uspostaviti pravnu ravnotežu između autonomije dioničkog društva da izabere najbolju opciju za sebe, u skladu s vlastitom veličinom i dioničarskom bazom te dioničara koji će kapital ulagati u društva koja poznaju različite modele održavanja glavne skupštine i u skladu s tim ostvarivanja dioničarskih prava. Kako budu napredovala tehnološka rješenja, održavanje virtualne glavne skupštine bit će vjerojatno “vjetar u leđa” aktivitetu dioničara, dugoročnom ulagačkom horizontu zbog bolje i potpunije informiranosti te, konačno, uštedi na troškovima sudjelovanja. Bojazan uprave da će u scenariju virtualne glavne skupštine biti preplavljena pitanjima slabi samim tim jer protezanje mogućnosti postavljanja pitanja na vrijeme pripreme glavne skupštine omogućava i bolje upravljanje širim vremenskim okvirom (od jednog dana), kao i strukturom realizacije prava na obaviještenost, te će se smanjiti pritisak pripreme uprave na taj dan održavanja glavne skupštine i sl.

Njemački prijedlozi reformi svakako su dobar pokazatelj kako bi se moglo pristupiti reformi hrvatskog instituta prava dioničara na obaviještenost. Ti su prijedlozi bili premještanje postavljanja pitanja dioničara, ali i odgovaranja, kad god je to moguće, na vrijeme koje prethodi glavnoj skupštini. Time se rasterećuje glavna skupština te se bolje upravlja njezinim tijekom, a zadržava se ista razina ostvarivanja prava dioničara na obaviještenost. To potiče veću

ekonomičnost održavanja glavne skupštine i osigurava jednostavnije ostvarivanje dioničarskih prava koja su zajamčena zakonom svakom dioničaru društva.

Upravo je njemačko pravo pokazalo kako su propisi doneseni tijekom COVID-19 pandemije i pozitivna praksa odvijanja glavnih skupština tijekom pandemije u konačnici rezultirali izmjenama AktG-a u kolovozu 2022. godine. Dopuštena je virtualna glavna skupština pod propisanim uvjetima te je regulirano pravo dioničara na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini koje dopušta da se pitanja dioničara dostavljaju elektroničkim putem najkasnije tri dana prije održavanja skupštine te da se odgovori daju najkasnije jedan dan prije glavne skupštine, što ostavlja dostatno vremena za kvalitetnu pripremu odgovora, povećava transparentnost i opću kvalitetu rasprave te općenito rasterećuje glavnu skupštinu. Što se tiče odgovaranja na pitanja, društvo mora uredno postavljena pitanja staviti na raspolaganje svim dioničarima prije održavanja skupštine i odgovoriti na njih najkasnije jedan dan prije održavanja skupštine. U slučaju uvrštenih društava, pitanja moraju biti dostupna i na njih se mora odgovoriti putem internetske stranice društva. Bitno je naglasiti da kada su odgovori dostupni jedan dan prije početka i tijekom trajanja glavne skupštine, tada uprava može uskratiti davanje informacija o tim pitanjima na glavnoj skupštini. Takvom je regulacijom njemački zakonodavac riješio problem ponašanja razlog uskrate ako su pitanja i odgovori objavljeni na internetskoj stranici društva. Također je naglasio važnost pripremnih radnji za održavanje glavne skupštine, kao i već postojeću praksu prema kojoj se informiranje o predmetu rasprave na glavnoj skupštini te formiranje stavova o odlukama koje glavna skupština treba donijeti, ne zbivaju na samoj skupštini kao jednodnevnom događaju, već se pozicioniraju ranije, u razdoblju pripreme glavne skupštine. Omogućavanjem dioničaru koji je elektronički povezan s glavnom skupštinom da postavlja pitanja o svim odgovorima uprave danim prije i tijekom održavanja glavne skupštine te o okolnostima koje su nastale tek nakon isteka roka za postavljanje pitanja (tzv. novine), njemački je zakonodavac uzeo u obzir i to da pitanja i dani odgovori nerijetko dovode do novih pitanja. Time se postiže odgovarajuća razina razmjene stavova i informacija između uprave i dioničara te se osigurava kvalitetna rasprava na glavnoj skupštini. Pritom, glavna skupština ostaje forum za donošenje odluka i mjesto ostvarivanja dioničarske demokracije. Ono što je u propisima nastalim tijekom COVID-19 pandemije bilo kritizirano, naknadno je ispravljeno. Tako je moguće uočiti da je njemačko pravo uvelo svojevrsnu dvojnost rješenja kada je riječ o pravu na obaviještenost, onom koje se ostvaruje kroz temeljni institut na glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičku nazočnost te onom pravu koje se ostvaruje na

virtualnoj glavnoj skupštini. Temeljni institut podrazumijeva postavljanje pitanja te davanje odgovora na njih na glavnoj skupštini društva, dok u slučaju prava na obaviještenost, koje se ostvaruje na virtualnoj glavnoj skupštini, uprava može odrediti da se pitanja dioničara dostavljaju najkasnije tri dana prije održavanja skupštine elektroničkim putem koje će društvo staviti na raspolaganje svim dioničarima prije održavanja skupštine i odgovoriti na njih najkasnije jedan dan prije njezina održavanja (u slučaju uvrštenih društava, pitanja moraju biti dostupna i na njih se mora odgovoriti putem internetske stranice društva). Dakle, jasno se razlikuju dva režima primjene prava na obaviještenost ovisno o odluci društva u kojem će formatu održati glavnu skupštinu, u onom klasičnom ili virtualnom. Mišljenje je autorice da takvo uređenje ne vodi pravnoj sigurnosti jer će se načini i rokovi za ostvarivanje temeljnoga prava dioničara uvelike razlikovati ovisno o odluci uprave u kojem će se obliku održati glavne skupština.

U nastavku istraživanja osnovnog usporednopravnog uzorka, utvrđeno je da je slovenski zakonodavac također 2020. godine usvojio PKP6 u cilju regulacije postupanja dioničkih društava tijekom COVID-19 pandemije. Njime je dopušteno održavanje elektroničke glavne skupštine dioničkog društva, čak i onda ako mogućnost sudjelovanja i glasovanja dioničara na skupštini elektroničkim putem nije izričito predviđena statutom društva. Uveden je i novi koncept virtualne glavne skupštine dioničkog društva, pod uvjetom da je zajamčeno da dioničari mogu ostvariti pravo na obaviještenost elektroničkim putem. Premda prema donedavno važećem uređenju ZGD-1 virtualna glavna skupština još uvijek nije bila dopuštena, to je u srpnju 2023. promijenjeno jer su usvojene zakonodavne izmjene ZGD-1L, koje dopunjuju odredbe koje omogućuju i uređuju pravila održavanja virtualne glavne skupštine. Te izmjene predviđaju da uprava može u pozivu za glavnu skupštinu odrediti rok u kojem dioničari moraju dostaviti pitanja društvu najkasnije dva dana prije održavanja glavne skupštine, u slučaju korištenja elektroničkih sredstava, što potvrđuje smjer relaksacije vremenskog određenja prava na obaviještenost, kojemu se priklanja sve veći broj europskih zakonodavaca.

Bitno je naglasiti da je provedeno istraživanje potvrdilo da se hrvatski zakonodavac nije priklonio progresivnim europskim zakonodavstvima kada je riječ o regulaciji održavanja (virtualnih) glavnih skupština dioničkih društava, pa tako i olakšavanja ostvarivanja prava dioničara na obaviještenost, privremenim propisom tijekom pandemije COVID-19. Postojeća verzija ZTD-a predviđa da se statutom može predvidjeti ili ovlastiti upravu, odnosno upravni odbor da omogući dioničarima da elektroničkom komunikacijom ostvaruju sva ili samo neka prava u

cijelosti ili djelomično i kada osobno ni putem punomoćnika na njoj ne sudjeluju u mjestu gdje se održava. No, to je rezultat općeg uređenja, a ne propisa nastalih tijekom pandemije COVID-19. Ono što ZTD formalnopravno ne predviđa je rok za postavljanje pitanja prije glavne skupštine.

U proširenom usporednopravnom uzorku uočeno je da je veliki broj država članica u propisima nastalim tijekom pandemije COVID-19 dopustio virtualno ili hibridno sudjelovanje dioničara na glavnim skupštinama dioničkih društava. Time je to postalo dopušteno i onda kada zakon uvjetuje da se takvo sudjelovanje društvo mora prethodno dopustiti autonomnim aktima. Pritom su neke države pandemiju COVID-19 iskoristile za dodatnu regulaciju prava na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini. Prema kriteriju rokova za postavljanje pitanja, te je države moguće grupirati ovisno o tome jesu li rokove postavile u danima ili u satima koji prethode glavnoj skupštini. Belgija (četiri dana) i Švedska (deset dana) rok su odredile u danima, dok su Malta (do 48 sati) i Nizozemska (najkasnije 72 sata) to učinile u satima. Finska je dopustila da dioničari unaprijed postave pitanja u razumnom vremenu predviđenom u pozivu za (virtualnu) glavnu skupštinu. S druge strane, prema kriteriju vremena davanja odgovora na pitanja, države se razlikuju ovisno o tome mora li se odgovoriti na pitanje prije, tijekom ili nakon glavne skupštine. Švedska određuje da je uprava dužna odgovoriti u pisanom obliku najkasnije pet dana prije održavanja glavne skupštine, dok je Finska odredila da se u pozivu za (virtualnu) glavnu skupštinu odredi vrijeme za odgovaranje uprave na pitanja koja se, zajedno s odgovorima, moraju objaviti na internetskoj stranici društva prije glavne skupštine i završetka glasovanja. Malta je jedina koja je obvezala društvo dati odgovore na svojoj internetskoj stranici u roku od 48 sati od završetka glavne skupštine. To je uređenje osamljeno, a odgodom davanja odgovora na vrijeme koje slijedi nakon završetka glavne skupštine gubi se veza prava na obaviještenost i prava glasa. S druge strane, u države koje dopuštaju odgovore na samoj glavnoj skupštini ubrajaju se Belgija (može se odgovoriti na pitanja ili odlučiti odgovoriti pisanim putem, a odgovori se moraju priopćiti najkasnije na dan glavne skupštine; a uvrštena društva ih moraju objaviti na svojim internetskim stranicama) te Nizozemska (na pitanja se treba odgovoriti najkasnije tijekom glavne skupštine te se moraju objaviti na internetskoj stranici društva ili učiniti dostupnima dioničarima putem elektroničkih sredstava komunikacije).

Na temelju provedenog istraživanja propisa nastalih tijekom pandemije COVID-19, uočeno je da je veliki broj država članica EU-a omogućio održavanje virtualnih glavnih skupština društava, pa i kao privremeno rješenje. Također je uočeno kako su neke države, suprotno od

temeljnog uređenja, vrijeme za ostvarivanje prava na obaviještenost izmijestile u razdoblje koje prethodi održavanju virtualne glavne skupštine te su nerijetko kao komunikacijski kanal za davanje odgovora koristili internetsku stranicu društva. Pritom je važno istaknuti kako su neki zakonodavci rokove za postavljanje pitanja regulirali u satima koji prethode virtualnoj glavnoj skupštini (Malta i Nizozemska). S druge strane, vrijeme za postavljanje pitanja prije glavne skupštine predviđeno njemačkim (jedan dan), belgijskim (četiri dana), švedskim (deset dana), pa i finskim (razumno vrijeme prije glavne skupštine) pravom trebaju se ocijeniti praktičnima i korisnima jer dioničarima omogućavaju dostatno vrijeme za pravilno pripremanje i strukturiranje pitanja. To će istodobno rasteretiti virtualnu glavnu skupštinu, posebice u onim pravnim sustavima koji predviđaju da će se odgovori dati na internetskoj stranici društva (Finska, Francuska, Nizozemska, Švedska i Belgija). Time se još jednom potvrđuje važnost i uloga internetske stranice društva za ostvarivanje prava na obaviještenost, a još više se podupire teza o potrebi relaksacije vremenskog okvira njegove realizacije. Predmetna su rješenja nastala tijekom pandemije ocjenjena usklađenim s odredbama Direktive o pravima dioničara koja nužno ne zahtijeva da se pitanja dioničara postave i obavijesti daju na glavnoj skupštini, već tu odluku prepušta državama članicama.

Iako je malteško rješenje usklađeno s Direktivom o pravima dioničara jer ona ne uvjetuje postavljanje pitanja i odgovaranje na njih održavanjem glavne skupštine, mišljenje je autorice da se treba podvrgnuti kritici jer ne slijedi tezu o instrumentalnosti prava na obaviještenost, budući da obvezuje društvo dati odgovore na svojoj internetskoj stranici tek u roku od 48 sati od završetka glavne skupštine. Takvo rješenje ne ide u korak sa zaključcima o potrebi informacija za procjenu točaka na dnevnom redu koje je propisano temeljnim propisom, budući da nakon protoka glasovanja i zaključenja glavne skupštine, takve obavijesti dioničaru neće biti korisne. Uz to važnost zadržavanja instrumentalnosti moguće je pronaći i u potrebi osiguravanja nesmetanog rada uprave koja bi gubitkom instrumentalnosti bila neprekidno izložena pitanjima dioničara te se ne bi mogla posvetiti onome što je njezina primarna zadaća, a to je vođenje poslova društva. Dodatno, dioničari bi bili nejednako informirani ako bi odgovor dobio samo onaj dioničar koji je postavio pitanje. Ako bi, s druge strane, nastala obveza da o tome trajno obavještava i druge dioničare, putem primjerice internetske stranice društva, to bi moglo stvoriti moguće nepovoljan položaj za društvo, jer se ne može isključiti mogućnost da dionice društva drži netko od konkurenata i sl. (posebice kod uvrštenih društava).

Zaključci ovoga poglavlja upućuju na to da je vidljiva promjena i u održavanju glavnih skupština dioničkih društava i u realizaciji prava dioničara na obaviještenost, čije se ostvarivanje uvelike premjestilo u vrijeme koje prethodi glavnoj skupštini. Konstatira se da su privremeni propisi nastali tijekom COVID-19 pandemije snažno djelovali na daljnji razvoj prava na obaviještenost, u smislu njegove vremenske fleksibilizacije. Također, s obzirom na to da se to novo uređenje “sidri” u virtualnoj glavnoj skupštini, može se očekivati da će taj format uređenja mehanizmom povratne sprege djelovati na glavnu skupštinu koja podrazumijeva fizičko okupljanje. Takav je trend već potvrđen s izmjenama u pravu društava njemačkoga, slovenskog te finskog prava gdje je uređeno pravo na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini.

Razvoj novih modaliteta ostvarivanja prava na obaviještenost poduprijet razvojem tehnoloških mogućnosti je nezaustavljiv. Situacija pandemije COVID-19 igrom je slučaja postavila neočekivani laboratorij na kojem su se nova tehnološka rješenja trebala isprobati. Te su promjene dovele do probijanja klasičnih vremenskih ograničenja ostvarivanja prava na obaviještenost. Za sada su nove vremenske granice prava na obaviještenost smještene u format virtualne glavne skupštine. Na taj način virtualna glavna skupština postaje još jedan podoblik uređenja prava na obaviještenost. Pritom je nužno skrenuti pozornost da *de lege ferenda* treba vrlo pomno ispitati u kojoj će mjeri rješenja realizacije prava na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini biti podudarna s općim okvirom. Ne samo u pogledu rokova (za koje je u formatu virtualne glavne skupštine opravdano da budu kraći), nego i na razini mogućnosti posezanja za istovjetnim razlozima uskrate, potrebi obrazlaganja uskrate, dužnosti zapisničkog protokoliranja (u uvjetima gdje se cijeli događaj može snimiti) te u konačnici osporavanja odluka glavne skupštine zbog povrijeđenoga prava na obaviještenost. Njemački i slovenski zakonodavac dobro su uočili potrebu uređivanja i posebnih, novih rizika koji nastaju zbog toga jer se pravo na obaviještenost ispunjava virtualno, a to je pitanje tehničkih smetnji, prebacivši pritom rizik na dioničara, osim u slučaju krajnje nepažnje ili namjere. To se onda posljedično odražava na (ne)mogućnost pobijanja odluke glavne skupštine. Stoga je pri uređenju prava na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini u hrvatskom pravu, potrebno ne samo uvesti svojevrzni *lex specialis*, kao što su to učinili njemački i slovenski zakonodavac, već ujedno sagledati kako će nova rješenja korespondirati ne samo s vremenom realizacije prava na obaviještenost na klasičnoj glavnoj skupštini gdje bi trebalo doći do njihova ujednačavanja, već i kako se pravo na obaviještenost uparuje s drugim pitanjima, poput odnosa s razlozima uskrate, njihova

protokoliranja, pretpostavkama sudske realizacije i mogućnostima pobijanja (radi istih ili nekih novih razloga). U protivnom, nastat će nekoherentno uređenje koje neće voditi ultimativnom cilju, a to je pravna sigurnost. Stoga će biti osobito korisno sagledati primjenu njemačkog i slovenskog prava na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini u postpandemijskim uvjetima. Uređenje prava na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini, a s tim i same virtualne glavne skupštine, ne treba stoga biti ishitreno u postpandemijskim uvjetima. Također, nužno je pronaći pravu mjeru u tome da se nova rješenja potpuno ostave u području autonomije samih društava, osobito uvrštenih društava koja radi ostvarivanja slobode kretanja kapitala zahtijevaju veći stupanj konvergencije.

Iako je, barem za sada, njemački institut prava na obaviještenost reformiran u odnosu na virtualnu glavnu skupštinu, to može biti i ideja i za reformu glavne skupštine koja podrazumijeva fizičko okupljanje. Pritom se preporuke odnose na razgraničenje uređenja instituta s obzirom na kriterij uvrštenosti dionica na uređena tržišta. Veća autonomija uređenja u odredbama statuta može postojati samo za neuvrštena društva, dok se za uvrštena društva uvijek moraju poštovati ograničenja iz čl. 9. Direktive o pravima dioničara. Direktiva o pravima dioničara u određenoj mjeri dopušta slobodu jer propisuje kako je na državama članicama izbor “kako i kada postavljati pitanja i davati odgovore”. Navedeno omogućava osiguravanje prava na obaviještenost i u vremenu koje prethodi održavanju glavne skupštine ili je pravo na informacije uvjetovano s tim da se pitanja moraju dostaviti do određenog vremena prije početka glavne skupštine.

VI. ZAKLJUČAK

Pravo na obaviještenost dioničarima, kao ulagateljima u dioničko društvo, osigurava da upravi, koja vodi poslove društva, postavljaju pitanja i traže obavijesti tijekom održavanja glavne skupštine, a čime se omogućava njihovo aktivno sudjelovanje te dostatna razina informiranosti o točkama dnevnog reda glavne skupštine koje su predmet odlučivanja. Pravni okvir ovog instituta mora, s jedne strane, osigurati pravilno informiranje dioničara koji nisu uključeni u svakodnevno upravljanje društvom, ali, s druge, zaštititi društvo od neprimjerenih zahtjeva za obavještenjem koji bi ga nerazumno opteretili, utjecali na otkrivanje povjerljivih podataka ili mu nanijeli štetu u bilo kojem smislu.

1. Pravo na obaviještenost dioničara potrebno je reformirati jer analiza zakonodavstva, pravne doktrine i sudske prakse promatranih sustava upućuje da je njegova primjena nedostatno pravno sigurna, zbog složenoga sustava pozitivnih i negativnih pretpostavki njegova ostvarenja, što otvara brojna pitanja u primjeni koja osobito dolaze do izražaja u istraženju sudskoj praksi promatranih sustava.

Analizom zakonodavstava država članica EU-a utvrđena je heterogenost rješenja, ali i velika neujednačenost, unatoč tomu što je europski zakonodavac htio zaštititi dioničara da može pristupiti glavnoj skupštini i postavljati pitanja vezana za njezin dnevni red, neovisno o tome gdje on bio. Na karti cjelokupne Europske unije utvrđeno je da većina nacionalnih zakonodavaca ovo pravo osigurava dioničarima svih dioničkih društva, neovisno o uvjetu kotiranja njihovih dionica na uređenim tržištima, usprkos volji europskoga zakonodavca pri donošenju Direktive o pravima dioničara da takvo rješenje osigura samo za uvrštena društva. Razina zaštite dioničara svakako je veća kada zakon pravo na obaviještenost jamči svakom dioničaru neovisno o dosezanju određenog udjela u temeljnom kapitalu. U tom je smislu potvrđena teza o pravu na obaviještenost kao pojedinačnom pravu na razini država članica EU-a. Ono služi učinkovitim ostvarivanju drugih članskih prava dioničara i upravljačkih i imovinskih, jer da bi dioničar mogao donijeti odluku o glasovanju ili o dezinvestiranju, na raspolaganju mora imati sve potrebne informacije. Stoga, pravodobno i dostatno obavještavanje o predmetu odlučivanja na glavnoj skupštini dioničara osposobljava da donosi informirane odluke koje odgovaraju njegovim stvarnim interesima, što

govori u prilog tezi o instrumentalnosti ovoga instituta. U konačnici, iako je ovo pravo zauzelo svoje mjesto u Direktivi o pravima dioničara, ono je u dobroj mjeri ancilarno jer nije samo sebi svrha. U tom se smislu zaključuje kako se hrvatsko pravo, koje ispunjava oba uvjeta, ubraja u naprednija rješenja.

Polazeći od određenja pojedinačnosti i instrumentalnosti prava na obaviještenost, da bi se ono moglo ostvariti, potrebno je da se ispune određene pozitivne pretpostavke, kao i da postoji odsustvo negativnih pretpostavki. Na razini pozitivnih pretpostavki hrvatskoga prava *de lege lata*, utvrđeno je da je nužno ispunjenje triju pretpostavki: da se ostvaruje na glavnoj skupštini, da se pitanje mora odnositi na poslove društva (ali i na pravne i poslovne odnose društva s povezanim društvima), a također da zahtjevana informacija mora biti potrebna za prosudbu točaka dnevnoga reda. S druge se strane nalazi negativna pretpostavka da ne smije postojati bilo koji razlog uskrate zbog kojega bi uprava mogla dioničaru uskratiti podatke. Trenutačni koncept ovoga instituta temelji se, dakle, na ispunjenju složenih pretpostavki i na strani podnositelja i na strani adresata pa se u svjetlu primjene svih tih subjektivnih i sadržajnih pretpostavki pojavljuju brojna otvorena pitanja, počevši od samoga tumačenja opsega ključnih pojmova, intenziteta relevantnosti za prosudbu točaka dnevnog reda itd.

Da bi se pravo na obaviještenost ostvarilo, na strani subjektivnih pretpostavki ovo pravo mora realizirati dioničar kao ovlaštenik te, na razini adresata, dioničko društvo kao nositelj obveze, ali uprava kao izvršitelj. Iako Direktiva (EU) 2017/828, a niti ZTD izrijekom ne određuju da posrednik ima pravo na obaviještenost, trebalo bi mu se dopustiti ostvarivanje toga prava kako bi mogao glasovati. Kada je riječ o posrednicima, trebalo bi slijediti pravila o pravu glasa, postoje li upute za glasovanje ili ne, budući da je pravo na obaviještenost potporni instrument za pravo glasa što upućuje da bi pravo na obaviještenost trebalo omogućiti u razdoblju koje prethodi održavanju glavne skupštine, jer bi to omogućilo kvalitetniju razinu pripremljenosti onih koji glasuju, a kada je riječ o posrednicima, da svoju stručnu zadaću davanja prijedloga ostvare na temelju cjelovitoga i potpunog činjeničnog sklopa. Korištenje posredničkih usluga potvrđuje tezu *in favorem* proširenja vremenskog ostvarenja prava na obaviještenost budući da pretpostavlja da je u trenutku kada dođe do održavanja glavne skupštine već formiran stav posrednika o tome kako će glasovati za dioničara (prema unaprijed formiranoj uputi o glasovanju ili prijedlozima institucije, odnosno organa društva). Kada je riječ o adresatu prava na obaviještenost, Direktiva o pravima dioničara izrijekom određuje da je zadatak društva da odgovori na pitanja, ali ne daje odgovor tko na razini

društva tu obvezu izvršava. Stoga je na državama članicama zadatak da nacionalnim propisima urede detaljnije ovo pitanje tako da propišu koji će organ dioničkoga društva biti za to nadležan. Pri određivanju obveznika prava na obaviještenost, pravno uređenje na razini EU-a poprilično je ujednačeno. Iako ovlast i dužnost najčešće pripada upravljačkom organu dioničkoga društva, neke države članice iz proširenog usporednopravnog uzorka, uz upravljački organ, u obvezu odgovaranja na pitanja dioničara uključuju i treće osobe. To je osobito korisno i praktično, ako je riječ o revizoru društva koji je ionako najkompetentniji tumačiti podatke povezane s financijskim izvješćima o kojima se najčešće postavljaju pitanja ili ako je riječ o članovima nadzornog odbora koji bi odgovarali na pitanja iz područja svojih nadzornih aktivnosti. S oprezom se predlaže da se ta ovlast predvidi dioničkim društvima na razini autonomnih akata društva (statut, poslovnik o radu glavne skupštine). Tu tezu podupire uobičajena praksa u održavanju glavnih skupština dioničkih društava, koju je prepoznala sudska praksa i pravna doktrina, koja u realizaciju prava na obaviještenost uključuje osobe odgovarajućega stručnog znanja u tzv. *back-stageu* koji su sposobni poduprijeti upravu u ispunjavanju dioničareva zahtjeva za obavještenjem. Takvim usporednopravnim rješenjima može se otvoriti prostor i u hrvatskom pravu na način da se zakonodavno omogući da odgovore, primjerice, daju revizori, ali uz istodobno uvjetovanje da oni tada djeluju za upravu društva, odnosno da im uprava delegira odgovaranje na pitanja, tj. da se odgovor upravi uvijek može pripisati budući da je uprava društva odgovorna za istinitost i cjelovitost obavijesti.

S druge strane, na razini sadržajnih pretpostavki mora se utvrditi povezanost obavijesti s poslovima dioničkog društva te predmetom rasprave na glavnoj skupštini. Direktiva o pravima dioničara ne određuje formulaciju „poslovi društva“, već ovo pravo samo ograničava na „pitanja koja se odnose na točke dnevnog reda glavne skupštine“. Time je europski zakonodavac šire postavio ovo pravo negoli su to učinili zakonodavci osnovnog uzorka koji zahtijevaju kumulativno ispunjenje oba kriterija čime su znatno pooštrili njegovu primjenu. Stoga je važno što preciznije odrediti pojam poslova društva. Pravna doktrina i sudska praksa suglasne su o potrebi širokoga tumačenja pojma poslova društva budući da je pravo na obaviještenost temelj za odlučivanje o pitanjima koja se nalaze na dnevnom redu glavne skupštine koja su, po svom opsegu, mnogo šira od pojma poslova društva, posebice uzevši u obzir da je takvo tumačenje u skladu s Direktivom o pravima dioničara koja takav uvjet uopće ne poznaje. No, to može izazvati mnoge prijepore u praksi. Riječ je o nedostatno određenom pojmu bez utvrđenih kriterija za njegovo izričito

određenje, što dovodi do pravne nesigurnosti pri ostvarivanju prava na obaviještenost. Budući da nije moguće unaprijed i jednoznačno definirati pojam poslova društva, ovaj je pojam korisnije prepustiti tumačenju od slučaja do slučaja, ovisno o posebnim okolnostima. Dodatno, Direktiva o pravima dioničara, osim postojanja odnosa obavijesti s nekom od točaka dnevnog reda glavne skupštine, ne zahtijeva ispunjenje drugih kvalitativnih ili kvantitativnih uvjeta, primjerice potrebu procjene. Stoga bi, ako nije potpuno jasno spada li postavljeno pitanje u krug „poslova društva“, trebalo tumačiti u duhu Direktive o pravima dioničara, da postoji (barem oboriva) pretpostavka da se ono odnosi na poslove društva. Kada je riječ o užem usporednopravnom uzorku, osim što je pravo dioničara na obaviještenost vremenski ograničeno trajanjem glavne skupštine društva koja se uobičajeno održava jednom godišnje, zahtjev za dostavom informacije dodatno je ograničen na obavijesti o poslovima društva koje se daju samo u mjeri u kojoj je dioničaru takva obavijest potrebna za prosudbu pitanja koja su na dnevnome redu glavne skupštine, što se ocjenjuje prema standardu objektivnog, prosječnog dioničara kojemu su poznati poslovni odnosi dioničkog društva temeljeni na općepoznatim činjenicama. Kriterij objektivnog dioničara svakako je relevantan jer se iz njegove perspektive procjenjuju najteže povrede prava na obaviještenost, one koje dovode do mogućnosti uspješnoga pobijanja odluke glavne skupštine zbog netočnih, nepotpunih ili uskraćenih obavijesti. Riječ je o tome da dioničar koji objektivno prosuđuje smatra davanje obavijesti bitnom pretpostavkom za očuvanje svojih prava na glavnoj skupštini i drugih članskih prava. Stoga bi bilo *de lege ferenda* uputno referirati se u ZTD-u na to da se pri utvrđivanju potrebe za procjenom primjenjuje kriterij objektivnog dioničara. Osnovni uzorak tako slijedi tehniku trostrukog dna pri filtriranju je li riječ o prikladnom pitanju: poslovi društva, dnevni red glavne skupštine te značajnost za procjenu.

Prema tome, složeni sustav dodatno opterećuje nejasno određenje pojma poslova društva, kao i procjena potrebe za prosudbom pitanja na dnevnom redu. Stajalište je autorice da zakonodavna rješenja ne bi trebala biti takva da dioničara spriječe ili odvrate od postavljanja pitanja te da se to, brojnim pretpostavkama omeđeno pravo, pretvori u korporativno nadmetanje dioničara i društva, u kojem će zadnju riječ u društvu uvijek imati uprava. Zbog toga se zalaže da se pojmovi koji su ključni za primjenu ovoga prava, ali istodobno nejasnih dosega, tumače *in favorem* dioničara, odnosno *in favorem* realizacije prava na obaviještenost. U nejasnim situacijama uvijek je dobro posegnuti za ranije spomenutim standardom dioničara koji objektivno prosuđuje, jer je to test prema kojem će se vršiti provjera legitimnosti uskraćene obavijesti na sudu i to u

onom postupku koji ima najteže sankcije utvrdi li se povreda – koji dovodi do pobijanja odluke glavne skupštine koja je inficirana tom povredom. Drugim riječima, dioničar bi trebao biti usredotočen na to da savjesno koristi pravo na obaviještenost, da ga ne zloupotrebljava, odnosno koristi u druge svrhe od one kojoj je namijenjeno. Uprava, koja je s jedne strane pod informacijskim pritiskom dioničara, a s druge pod pritiskom očuvanja interesa društva (pa neizravno i svog osobnog interesa u tom društvu) treba, osim iz prizme pretpostavki za realizaciju prava na obaviještenost, odluku o uskrati donositi imajući u vidu i kriterije sudačke *ex post* provjere prava na obaviještenost u tom smislu. Iako, jasno je da zadnju riječ u društvu ima uprava, ali posljednju riječ ima sud i u izvanparničnom postupku da se daje obavijest i u postupku radi pobijanja odluke glavne skupštine. Stajalište je autorice da opće sadržajne pretpostavke realizacije prava na obaviještenost koje se sastoje u povezanosti pitanja s poslovima društva (ili povezanog društva) te povezanosti s točkom dnevnog reda na glavnoj skupštini, s druge strane treba zadržati, kao i (uvjetno, treću) pretpostavku važnosti pitanja za procjenu točke dnevnog reda glavne skupštine. No, pritom je nužno imati na umu da Direktiva o pravima dioničara poznaje samo onu koja se tiče povezanosti s dnevnim redom glavne skupštine. Stoga pri tumačenju ostalih dviju pretpostavki (poslova društva i važnosti pitanja za procjenu točke) treba navedeno tumačiti u duhu Direktive o pravima dioničara. To se može ostvariti na način da se pojam poslova društva tumači najšire moguće. Prema toj tezi, sve o čemu raspravlja glavna skupština može se posredno smatrati “poslovima glavne skupštine”, pa time i društva. No, takvo tumačenje bilo bi mehaničko te bi uzgubilo iz vida da su informacije o poslovima društva upravljene mahom u odnosu na to što radi uprava, a manje na ono što radi glavna skupština. Iako će vanjske granice ovoga pravnog standarda biti neprekidan faktičan izvor pravne nesigurnosti, zakonodavac ga ne može bolje opisati, ali ga se može u primjeni tumačiti *in favorem* realizacije prava na obaviještenost. Isto treba primijeniti kod kriterija važnosti obavijesti za procjenu dnevnog reda, za koju se može uvesti oboriva pretpostavka da ona postoji. Kako je uprava ona prema kojoj se zahtjev upravlja i na neki način *dominus litis* toga na glavnoj skupštini, s obzirom na to da je riječ o stručnim i kvalificiranim osobama, autorica smatra da je, gdje god je to moguće, potrebno izbjeći situaciju u kojoj se dioničaru još dodatno otežava postavljanje pitanja uvjetom da, primjerice dokazuje važnost obavijesti za procjenu dnevnog reda. Mišljenje je autorice da bi važnost obavijesti za procjenu dnevnog reda trebala utvrditi sama uprava iz činjeničnog supstrata postavljenog pitanja te nametanje dodatnih procesnih obveza dioničaru ocjenjuje pretjerano otegotnim.

Čak i ako se utvrdi da su ispunjene sve navedene subjektivne i sadržajne pretpostavke, kao prepreka ostvarivanju prava na obavještenost može se pojaviti neki od razloga uskrate prava na obavještenost u cilju zaštite interesa društva, što potpada u područje diskrecijske ocjene uprave. Direktiva o pravima dioničara, kao instrument minimalne harmonizacije, samo navodi kako su pravo postavljanja pitanja i obveza odgovora podložni mjerama koje država članica može poduzeti što između država članica može prouzročiti velike razlike kada je riječ o ograničenju ovog prava. U hrvatskom je pravu propisan razmjerno veliki broj razloga uskrate, ali modelom taksativnosti tako da u načelu druge okolnosti ne daju upravi pravo na uskratu. Potreba jasnog određivanja razloga za uskratu, njihova taksativnost te potreba njihov ograničavajućeg tumačenja ima zadatak povećati pravnu sigurnost dioničara, koji će time znati na koja pitanja mogu ili ne mogu očekivati odgovor. Jednako je važna i pravna sigurnost članova uprave koji zbog nelegitimne uskrate mogu odgovarati za štetu. Prema tome, kada je činjenično stanje takvo da se može podvesti pod neki od razloga uskrate, uprava je slobodna tu mogućnost iskoristiti, ali joj nije zabranjeno odgovoriti. S obzirom na uočen trend relaksacije razloga uskrate u nekim zakonodavstvima, kao i s obzirom na okolnost minimalističkoga propisivanja razloga uskrate u zakonodavstvima proširenog usporednopravnog uzorka, postavilo se pitanje je li hrvatsko rješenje, koje detaljno i opširno uređuje razloge uskrate, suviše strogo, posebice uzevši u obzir mogućnost uporabe *ad hoc* diskrecije predsjednika glavne skupštine koje dodatno pooštrava navedeno uređenje. Iako je hrvatski zakonodavac u tome slijedio primjer njemačkoga, bilo bi primjerenije slijediti duh Direktive o pravima dioničara koja iznimke određuje načelno ostavljajući takve “otvorene” norme dostatno prilagodljivima konkretnim okolnostima. S druge strane, određeni razlozi uskrate, propisani hrvatskim pravom, mogu se podvesti i pronaći pod onima zajamčenima Direktivom o pravima dioničara, a isto se primjećuje u drugim rješenjima europskih zakonodavaca. Primjerice, vjerojatnost nastanka štete u duštvu, porezne razloge, skrivene rezerve te računovodstvene metode i metode vrednovanja u širem je kontekstu moguće podvesti pod direktivin razlog zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa društva. Ako bi se unaprijed navedeni pojedini razlozi uskrate “zbili” u jedan, ovaj direktivin, to bi omogućilo smanjenje broja pojedinačno imenovanih razloga uskrate. S druge strane, funkcionalno bi iznimno veliki broj okolnosti koje se sada podvode pod četiri različito uređena razloga uskrate, bilo obuhvaćeno krovnim razlogom zaštite povjerljivosti i poslovnih interesa društva. Teza o potrebi postupnog napuštanja razloga uskrate koji se tiče obavijesti o poreznim pitanjima i skrivenim rezervama u hrvatskom pravu, mogla bi se potkrijepiti

argumentom da se ovi razlozi ne mogu pronaći u ostalim zakonodavstvima proširenog uzorka, a napustio ih je i slovenski zakonodavac. Također, Direktiva o pravima dioničara nije ih imala potrebe pojedinačno istaknuti. Krene li se od navedenoga, kao i od teze da se ovi razlozi sadržajno mogu podvesti pod krovni razlog određen Direktivom - zaštita povjerljivosti podataka i poslovnih interesa društva, autorica se zalaže za njihovo napuštanje u hrvatskom pravu.

S druge strane, treba se podsjetiti da jasno ograničeni razlozi za uskratu, njihova taksativnost te potreba njihova ograničavajućeg tumačenja, imaju za cilj povećati pravnu sigurnost dioničara, koji će time biti sigurniji u svoju informacijsku zonu, odnosno znati na koja pitanja mogu ili ne mogu očekivati odgovor. Dodatno, to daje i sigurnosnu zonu članovima uprave koji zbog nelegitimnih uskrata mogu biti izloženi odgovornosti za štetu. Stoga autorica potpuno podržava regulatorne napore koji streme preciznosti jer je to važan preduvjet pravne sigurnosti. No, istodobno se zalaže za informacijsku paradigmu koja će promicati otvoreni dijalog između dioničara i društva, naravno uvijek vodeći računa da korištenje prava na obaviještenost bude opravdano, razmjerno i uz dužno poštovanje načela jednakoga položaja dioničara. Smanjenje broja razloga uskrate imat će poticajan učinak na dioničara. Zahvaljujući korištenju pravom, informirani dioničar će steći novo razumijevanje o tome što je trenutačni, ali i dugoročni interes društva i kako dioničar sebe pozicionira u odnosu na njegovo ostvarivanje.

2. Pravo na obaviještenost dioničara u svom se pretežnom dijelu ostvaruje na glavnoj skupštini koja je prostorno i vremenski omeđeni događaj, pa su brojne pozitivne i negativne pretpostavke ostvarivanja toga prava u ograničenim prostornim i vremenskim okvirima glavne skupštine izvor dodatne pravne nesigurnosti i za dioničare koji ad hoc postavljaju pitanja i za upravu koja ad hoc daje odgovore.

Okolnost da se pravo na obaviještenost kao individualno pravo dioničara može ostvariti samo u vremenski i prostorno omeđenim okvirima glavne skupštine dioničkog društva, otvara probleme u njegovoj realizaciji i za dioničare i za samo dioničko društvo, odnosno njegovu upravu. Kako se *de lege lata* može realizirati samo na dan održavanja glavne skupštine, što stvara veliki vremenski pritisak, utječe na produljenje trajanja glavne skupštine te posljedično smanjuje motivaciju prosječnoga dioničara da uopće sudjeluje na skupštini, odnosno da postavlja pitanja. S druge strane, pred upravu društva se postavlja zahtjevan zadatak da u vrlo kratkom roku donese

odluku o opravdanosti zahtjeva za informacijama te potencijalno odluku glavne skupštine izloži pobijanju, odnosno *ex post* sudskoj kontroli. Do suzbijanja velikoga broja pitanja dioničara isključivo tijekom trajanja glavne skupštine može doći i zbog primjene proceduralnih ograničenja predsjednika glavne skupštine. To sve utječe na kvalitetu upravljanja vremenskim tijekom glavne skupštine te potencijalno izaziva sudski spor.

Iako je od primjene Direktive o pravima dioničara pravo na obaviještenost dioničara postalo imenovano člansko pravo u pravu Europske unije u odnosu na uvrštena društva, ipak se koncept i uređenje ovoga instituta razlikuje između država članica. Jedna od temeljnih uočenih razlika u nacionalnim rješenjima upravo se odnosi na opseg i stupanj vezivanja njegove realizacije uz samu glavnu skupštinu dioničkog društva. Tako neke od država članica Europske unije pravo na obaviještenost dioničara ograničavaju samo na glavnu skupštinu, dok neke od njih biraju fleksibilnija rješenja jer dopuštaju realizaciju toga prava i u razdoblju koje prethodi održavanju glavne skupštine dioničkog društva. Vezivanje toga prava za glavnu skupštinu ima svoje opravdanje jer dioničari trebaju dobiti potpune i pravodobne informacije prije sudjelovanja na glavnoj skupštini društva kako bi se mogli pripremiti kako će glasovati. To se može postići upravo dopuštanjem postavljanja pitanja i prije i tijekom glavne skupštine. Većina nacionalnih zakonodavstava ipak postavlja određena ograničenja u ostvarivanju prava dioničara na obaviještenost, bilo da se tim ograničenjima sužava vremenski okvir za postavljanje pitanja prije glavne skupštine, bilo zbog opasnosti od zloupotrebe tog prava. Direktiva o pravima dioničara ograničenja je postavila minimalistički, dok su se države članice postavile u različitim širokim rasponima (minimum - maksimum). Hrvatsko pravo svakako spada u drugu grupu koja je ograničenja postavila maksimalno, što svakako nameće pitanje u kojoj će mjeri dioničar biti uopće motiviran postavljati pitanja.

Prema postavljenoj hipotezi, pravo na obaviještenost dioničara koje se u svom pretežnom dijelu ostvaruje na prostornom i vremenski omeđenom događaju glavne skupštine koja se organizira jedan dan u godini, dodatno je oslabljeno stvarnim uvjetima ostvarivanja isključivo na glavnoj skupštini dioničkog društva, zahtjevanjem uvjeta povezanosti s točkom dnevnoga reda glavne skupštine, nužnošću takve informacije za procjenu točke dnevnog reda glavne skupštine te dodatno, razlozima uskrate. Glavna skupština organizirana je kao fizičko okupljanje i događaj je koji je ograničen s vremenom i prostorom. Vremenski uvjet, s jedne strane, ograničava vrijeme koje se može posvetiti pojedinom pitanju, što ograničava broj pitanja koja se uopće mogu postaviti.

S druge strane, uprava može biti ograničena u davanju odgovora, budući da mora za što veći broj pitanja odvojiti vrijeme i istodobno paziti da pri davanju odgovora ne naštetí poslovnoj povjerljivosti i interesima društva. Zbog načina na koji je realizacija prava na obaviještenost organizirana, dioničari trebaju pomno pratiti glavnu skupštinu, biti spremni reagirati *ad hoc* pitanjem tijekom same rasprave, u kojem će slučaju i pitanja biti neprecizna ili naizgled nedostatno utemeljena. Uprava može biti prisiljena dati *ad hoc* odgovore bez prethodne pripreme, što može dovesti do neusklađenosti fokusa pitanja i danog odgovora te daljnje pravne nesigurnosti. Stoga sadašnje uređenje instituta prava dioničara na obaviještenost u pravilu teži spontaním pitanjima dioničara, tj. onima na *ad hoc* osnovi. Odgovori će za upravu biti jednostavan zadatak kada raspolaze potrebnim informacijama, ali se problemi pojavljuju kada je tek na glavnoj skupštini postavljeno posebno složeno i zahtjevno pitanje koje zahtijeva dodatnu pripremu uprave. S obzirom na to da se od uprave očekuje da i tada odgovori na ono što zna i u mjeri u kojoj raspolaze potrebnim informacijama, u slučaju spora na sudu je procjena je li, s obzirom na složenost pitanja te mjeru upotrebljene pažnje, uprava učinila sve što je mogla. Stoga je u interesu pravne sigurnosti urediti ovo pitanje na način da se upravi osigura dostatno vrijeme za pripremu odgovora, a dioničaru za pripremu pitanja.

Tezu da se pravo dioničara na obaviještenost u svom pretežnom dijelu treba ostvarivati na glavnoj skupštini, koja je prostorno i vremenski omeđeni događaj, moguće je oslabiti argumentom koji izvire iz prakse prema kojoj ulagatelji, nerijetko zastupani profesionalnim opunomoćenicima, odluku o tome kako će glasovati donose u razdoblju koje prethodi glavnoj skupštini, a ne pod dojmom usmene rasprave na sam dan održavanja glavne skupštine, što potvrđuje i uređenje Direktive o pravima dioničara koja dopušta glasovanja putem pošte prije glavne skupštine. Stoga, davanje ovlasti da se glasuje putem pošte potpuno opovrgava tezu da će odluka svakoga dioničara o tome kako će glasovati biti donesena pod dojmom usmene rasprave na sam dan održavanja glavne skupštine. U suvremenim okolnostima u kojima dionička društva karakterizira brojčano povećanje i internacionalizacija dioničarske strukture koja ulaže diverzificirano i u različite kategorije imovine, nerijetko tako da se dionice drže putem posrednika, upitno je u kojoj mjeri informacije koje dioničari dobiju postavljanjem pitanja na glavnoj skupštini uopće utječu na rezultat glasovanja. Odluku o tome kako će glasovati ti dioničari donose mnogo prije održavanja glavne skupštine. Uz to, upitno je hoće li uopće dioničari imati vremena i financijskih sredstava da budu nazočni na glavnoj skupštini kako bi postavili pitanje, te, dodatno, hoće li, s obzirom na

broj sati trajanja glavne skupštine i veliki broj dioničara, za to uopće dobiti priliku. Isključivo usmena razmjena pitanja i odgovora na događaju takve masovnosti dovodi u pitanje u kojoj mjeri mogu biti detaljne informacije jasno i sveobuhvatno priopćene na način da dioničaru omogućе valjanu procjenu.

Jedna od teza koja uvjetuje realizaciju ovoga prava na glavnoj skupštini je i ta da se traženi podatci mogu dati svim dioničarima. Time se ispunjava ona funkcija prava na obaviještenost koja služi formiranju kolektivnoga mišljenja i jednakomjernom informiranju svih dioničara. Upravo obveza uprave da se pripremi na moguća pitanja i da angažira nesrazmjerne količine ljudskih i materijalnih resurse u *de lege lata* konceptu prava na obaviještenost ukazuje da bi se izgubio smisao prava na obaviještenost kada bi se uspješno mogla postaviti samo ona pitanja na koja se može odgovoriti odmah na glavnoj skupštini. Ako je upravi na teret stavljen zadatak da se prije glavne skupštine primjereno pripremi i prikupi potencijalno potrebne podatke koji će se objaviti na zahtjev dioničara kao odgovor na postavljeno pitanje na glavnoj skupštini, tada bi bilo uputnije, odnosno primjerenije da se oni objave bez obzira na pitanje dioničara i na datum održavanja glavne skupštine. Još je smislenije urediti ovaj institut na način koji će omogućiti postavljanje pitanja i davanje odgovora u razdoblju pripreme za glavnu skupštinu, promatrajući iz perspektive dioničara, ali i uprave društva. Time bi se utjecalo na smanjenje pritiska na upravu koja se više ne bi morala suočavati s problemom pripreme za sva moguća pitanja na glavnoj skupštini, kao i s bojazni od potencijalnoga sudskog osporavanja odluke glavne skupštine kada oklijeva odgovoriti, što bi u konačnici služilo povećanju pravne sigurnosti i išlo u korist svima i dioničarima i upravi. Institut uskrate obavijesti zbog objave na internetskoj stranici društva daje ujedno vjetar u leđa tezi o potrebi relaksacije vremenskog okvira ostvarivanja prava na obaviještenost. Dopuštanje postavljanja pitanja u određenom razdoblju prije glavne skupštine, a i davanje i objavljivanje odgovora na istoj internetskoj stranici, pospješit će primjenu ovoga prava. U tom slučaju, i odgovori na ta pitanja će se moći legitimno uskratiti na glavnoj skupštini upućivanjem dioničara na to da su već objavljeni na internetskoj stranici.

Istražene brojne pozitivne i negativne pretpostavke ostvarivanja ovoga prava izvor su dodatne pravne nesigurnosti i za dioničare koji *ad hoc* postavljaju pitanja i za upravu koja *ad hoc* daje odgovore, odnosno koja odluku o davanju ili uskrati odgovora donosi spontano što uvelike povećava mogućnost propusta i pogrešaka te potencijalno povećava osjetljivost odluka glavne skupštine na pobijanje. S jedne strane, ovaj bi institut bio obezvrijeđen kada bi bilo moguće

postaviti samo ona pitanja na koja uprava može dati odgovor spontano i bez pripreme. S druge strane, od uprave bi bilo nerazumno očekivati da se prije glavne skupštine pripremi za sva moguća pitanja dioničara tako da uposli sve materijalne i ljudske resurse koje ima na raspolaganju. Ti argumenti govore u prilog potrebe reforme prava na obaviještenost.

3. Ostvarivanje prava na obaviještenost može se optimizirati i učiniti pravno sigurnijim proširenjem vremenskoga horizonta njegova ostvarivanja tako da uključuje i razdoblje pripreme glavne skupštine. Pri kreiranju novih rješenja prednost se treba dati pravno sigurnim rješenjima koja omogućavaju veću transparentnost, olakšavaju ostvarivanje prava te su već isprobani u uvjetima COVID-19 pandemije.

Pri ostvarivanju prava na obaviještenost kao problem je uočen modalitet i vrijeme korištenja prava na obaviještenost jer se nacionalna uređenja uvelike razlikuju. Tako neke države članice zabranjuju dioničarima postavljati pitanja izvan vremenskih i prostornih okvira održavanja glavne skupštine, dok su druge osigurale pravo obraćanja upravi izvan glavne skupštine. Kada je riječ o osnovnom usporednopravnom uzorku, sva tri promatrana nacionalnopravna rješenja predviđaju samo da se na glavnoj skupštini moraju dati svakome dioničaru na njegov zahtjev obavještenja o poslovima društva, ali izrijeком zakonodavci nisu odredili kada se zahtjev za informacijama mora podnijeti niti u kojem obliku. Hrvatska pravna doktrina istaknula je kako je bitno da se zahtjev mora postaviti na glavnoj skupštini ili najkasnije dostaviti unaprijed prije održavanja glavne skupštine. Ograničenje ostvarivanja prava na obaviještenost nalazi se u granicama postavljenim s vremenom trajanja i rada glavne skupštine društva, čime se nastoji postići da dioničar može formirati svoj glasački stav. No, dioničarima bi trebalo omogućiti potpune i pravodobne informacije prije sudjelovanja na glavnoj skupštini društva, što bi se upravo moglo postići dopuštanjem postavljanja pitanja i prije i tijekom glavne skupštine. Ovu tezu podupire istraživanje na provedenom proširenom usporednopravnom uzorku, gdje analiza upućuje da je ukupno 12 država članica EU-a (od toga četiri propisuju to samo za kategoriju uvrštenih društava) kategorizirano u skupinu gdje je pravo na obaviještenost vezano za dnevni red glavne skupštine te je osigurano samo tijekom glavne skupštine. U preostalom broju država članica dioničari imaju pravo postavljati pitanja vezana uz dnevni red i prije i tijekom glavne skupštine. Dodatan poticaj ovakvom uređenju su i niži troškovi za dioničara, osobito ako se pitanja prethodno dostavljaju e-

mailom ili putem internetske stranice društva. Ujedno dioničari ne moraju osobno biti nazočni na glavnoj skupštini, budući da pravo glasa i prava koja su s njim povezana, kao što je pravo na obaviještenost, ne moraju nužno realizirati samo na taj dan i na tom mjestu. Uz poštovanje načela jednakoga položaja dioničara pragmatično bi bilo omogućiti postavljanje pitanja u pisanom obliku, posebice korištenjem moderne tehnologije koja stoji na raspolaganju. Uz to, proširenjem vremenskoga horizonta realizacije ovoga prava, kao i produžavanjem vremena unutar kojeg se ono može ostvarivati, omogućava se praktično oživotvorenje načela jednakog postupanja prema dioničarima jer se svima pruža jednaka prilika postavljati pitanja o poslovima društva. Stoga im to pravo ne može biti uskraćeno zbog potrebe iznalaženja ravnoteže između ispunjavanja potreba dioničara da budu informirani i postupanja u skladu s načelom razumnoga, ekonomičnog i primjerenoga trajanja glavne skupštine.

U tom smislu nužno je naglasiti da bi se između ostvarivanja prava na obaviještenost u periodu koji prethodi glavnoj skupštini i ostalih prava koja dioničari ostvaruju u njemu, trebao postići sinkronicitet. Svojstvo dioničara kao ovlaštenika prava na obaviještenost trebalo bi biti u kontinuitetu dok traje taj period. Dodatno, pravo na obaviještenost trebalo bi uskladiti s ostalim pravima koja dioničari ostvaruju u razdoblju prije početka glavne skupštine, vodeći računa da bi ono trebalo postojati i u odnosu na naknadno uvrštene točke dnevnog reda, koje su rezultat aktiviteta manjinskih dioničara. Ako bi se pri reformi prava na obaviještenost *de lege ferenda* pristupilo na način da se dopusti njegovo ostvarivanje i u periodu prije održavanja glavne skupštine, tada bi svakako trebalo voditi računa da dioničaru bude omogućeno da to pravo ostvari u određenom roku nakon što se prijavio za sudjelovanje i podnio dokaz o tom svojstvu, kao i da mu je ostavljeno neko kraće vrijeme na raspolaganju da postavi pitanja u odnosu na naknadno uvrštene točke dnevnog reda.

Nadalje, u onim državama koje dopuštaju podnošenje pitanja dioničara u vremenu koje prethodi početku glavne skupštine, uglavnom je riječ o rokovima određenim u rasponu najmanje od tri do najviše osam dana koji prethode datumu održavanja glavne skupštine društva. Načelno su rokovi određeni tako da je propisan posljednji dan do kojega se pitanje može postaviti, odnosno razdoblje koje mora proteći od isteka roka pa do početka održavanja glavne skupštine čime se upravi nastojalo osigurati razumno vrijeme za obradu pitanja i pripremu odgovora. Također je utvrđeno da su neki zakonodavci prepustili društvima da početak i kraj roka (uz eventualno zakonski postavljene granice unutar kojih se društva moraju kretati) odrede u pozivu za konkretnu

glavnu skupštinu društva ili općenito uredi ovo pitanje odredbama statuta, čime je u određenoj mjeri dana načelna sloboda društvima da to prilagode vlastitim potrebama. Uz to, hrvatsko pravo društava (ali i druga nacionalna prava) predviđa(ju) da se sudjelovanje na glavnoj skupštini ili korištenje pravom glasa može uvjetovati s tim da dioničari unaprijed prijave svoje sudjelovanje na glavnoj skupštini, iz čega proizlazi da se dioničar prije glavne skupštine na kojoj će ostvariti svoje pravo na obaviještenost treba legitimirati. Kako će samo taj dioničar na glavnoj skupštini biti ovlašten ostvarivati članska prava, pa tako i pravo na obaviještenost, upravo zbog mogućnosti trženja dionicama od trenutka prijave za sudjelovanje do trenutka održavanja glavne skupštine, moguće je da na glavnoj skupštini članska prava, pa tako i pravo na obaviještenost, ostvaruje dioničar koji više to nije. Iz toga proizlazi da bi dioničar u tom slučaju morao dokazati status dioničara i kada je riječ o pravu na obaviještenost. To povlači daljnja pitanja ako se pravo na obaviještenost premjesti u vrijeme koje prethodi početku glavne skupštine, budući da bi u tom slučaju rok za podnošenje pitanja trebalo uskladiti s rokom prijave za sudjelovanje i dokazivanje statusa (prijava mora društvu prispjeti najkasnije šest dana prije održavanja glavne skupštine, odnosno za uvrštena društva dokaz se mora odnositi na početak 21. dana prije dana održavanja glavne skupštine i mora društvu prispjeti najmanje šest dana prije). To je svakako okolnost koju zakonodavac treba uzeti u obzir pri izradi *de lege ferenda* rješenja, posebice jer krajnji rok za podnošenje pitanja treba biti pozicioniran u vrijeme koje se poklapa ili koje slijedi nakon roka za prijavu i dokazivanje, ali ne i prije.

Kada je riječ o pretpostavkama ostvarivanja prava dioničara na obaviještenost na strani adresata, provedenim istraživanjem zakonodavstava država članica EU-a utvrđeno je da davanje odgovora na pitanja dioničara polovica ukupnog broja država vezuje uz održavanje glavne skupštine društva. Nacionalni zakonodavci koju su obvezali društva da odgovor na pristigla pitanja daju prije glavne skupštine, propisali su rokove od najmanje dva do tri dana prije glavne skupštine, čime se omogućuje dodatno vrijeme za razmatranje dostavljenih odgovora o kojima će se, ako se ukaže za tim potreba, moći dodatno raspravljati na samoj glavnoj skupštini. Time bi se moglo osigurati ispunjenje najviše moguće razine informiranosti prije početka glasovanja o predloženim odlukama glavne skupštine. Kao što je već naglašeno, kao najpotpunije rješenje, trebalo bi istaknuti latvijsko koje izrijeком određuje rok za postavljanje pitanja (sedam dana prije glavne skupštine) te rok za odgovaranje na njih (najkasnije tri dana prije glavne skupštine). Uočeno je kako je određeni broj država, osim određivanja obveze odgovaranja na pitanja na glavnoj

skupštini, dopustio da se odgovori dostavljaju i u razdoblju nakon njezina zaključenja, uglavnom opravdavajući takvo postupanje u slučajevima kada uprava nije bila u mogućnosti odgovoriti na glavnoj skupštini, zbog čega ju je zakon obvezao na dostavu tih podataka naknadno u određenom roku koji je, također, dosta ujednačen (15 dana, odnosno dva tjedna). Upravi treba dati vrijeme za pripremu odgovora, što je osobito teško na samoj glavnoj skupštini. No, davanje odgovora do kraja rada glavne skupštine nema smisla ako se o toj točki dnevnog reda već glasovalo, a posebice nakon što glavna skupština završi, jer bi dioničar mogao glasovati drukčije da je znao za taj podatak. U tom bi slučaju bila nevažna veza s dnevnim redom glavne skupštine, kao temeljna pretpostavka ostvarivanja prava na obaviještenost, bar kada je u pitanju osnovni usporednopravni uzorak. Zbog instrumentalnosti prava na obaviještenost u odnosu na pravo glasa, ovo je pravo primjerenije urediti tako da se dopusti postavljanje pitanja i davanje odgovora prije glavne skupštine uvijek kada je to moguće, pri čemu sve što je relevantno treba biti priopćeno prije glasovanja o toj temi.

Direktiva o pravima dioničara ne određuje kada i kako uprava mora dati odgovore na pitanja koja postave dioničari društva u odnosu na točke dnevnoga reda glavne skupštine, pa to ujedno daje temelj za fleksibilizaciju vremena kada se daje odgovor. Stoga bi bilo praktičnije i smislenije dopustiti odgovore i prije i tijekom glavne skupštine. Trebalo bi dopustiti potencijalna dodatna pitanja i razjašnjenja danih odgovora. To omogućuje i upravi razumnu i primjerenu pripremu odgovora te olakšava tijek glavne skupštine i njezinu usmjerenost na bitnu ciljanu raspravu nakon koje slijede odluke. Radi povećanja pravne sigurnosti korisno je da se ovaj institut uredi tako da se upravi omogući primjereno vrijeme za pripremu odgovora prije glavne skupštine. Dakle, dopuštanje postavljanja pitanja te davanja odgovora prije glavne skupštine ne samo da pomaže dioničaru, već i upravi društva, kao adresatu informacijskoga zahtjeva.

Tezu da se ostvarivanje ovoga prava vezuje uz glavnu skupštinu kako bi se traženi podatci mogli dati svim dioničarima čime se ispunjava jedna od funkcija prava na obaviještenost koja služi formiranju kolektivnoga mišljenja, kao i jednakomjerno informiranje svih dioničara, moguće je pobiti upravo argumentacijom da se objavom unaprijed postavljenih pitanja i danih odgovora osigurava isti učinak jednakomjernog informiranja, kao i utjecaj na formiranje kolektivnog mišljenja. Društvo bi trebalo obvezati da ispravno postavljena pitanja objavi svim dioničarima prije glavne skupštine putem komunikacijskog kanala čime se osigurava da svi dioničari mogu saznati za pitanja drugih dioničara i da na njih unaprijed odgovori. Objavljivanjem postavljenih pitanja društva unaprijed povećala bi se transparentnost te poboljšala priprema dioničara za glavnu

skupštinu i procjena potrebe za eventualnim upitima. No, takvo će uređenje zasigurno rezultirati da će pitanja i dani odgovori nerijetko dovesti do novih pitanja. Stoga se svakom dioničaru treba omogućiti pravo da na glavnoj skupštini postavlja pitanja o okolnostima koje su nastale tek nakon isteka roka za postavljanje pitanja, ali i ona koja se odnose na dodatna pojašnjenja i općenito bolje razumijevanje informacija i obavijesti koje su objavljene prije održavanja glavne skupštine. Raspravom koja se na glavnoj skupštini vodi na ovaj način postiže se veća transparentnost, raste kvaliteta odluka koje se donose i to kroz izravnu razmjenu stajališta i informacija uprave i dioničara. Daljnja pitanja na već dane odgovore mogla bi se postaviti i prije održavanja glavne skupštine, pod uvjetom da su odgovori bili pravodobno dostupni dioničarima kako bi mogli unaprijed postavljati pitanja. Stoga pitanja na glavnoj skupštini treba dopustiti samo ako su izravno povezana s novim informacijama dobivenim na glavnoj skupštini. Davanje odgovora prije glavne skupštine omogućilo bi temeljito ispitivanje potrebe za ocjenom točaka dnevnog reda, te utjecalo na povećanje kvalitete odgovora, opće transparentnosti društva i opće kvalitete rasprave te bi u konačnici moglo dovesti do rasterećenja glavne skupštine u cjelini.

Nakon provedenog istraživanja, stajalište je autorice da bi za hrvatsko uređenje instituta svakako bilo korisno relaksirati vremenske okvire postavljanja pitanja tako da će se ono omogućiti i u razdoblju koje prethodi početku glavne skupštine dioničkog društva. To je u interesu dioničara koji na taj način raspolažu s više vremena za ispravno i precizno formuliranje pitanja, ali i uprave za pažljivu pripremu odgovora. Takva pravila moraju dioničaru omogućiti dostatno vrijeme za pripremu pitanja u razdoblju između sazivanja glavne skupštine te (najranije) do proteka roka za prijavu dioničara za sudjelovanje na glavnoj skupštini (ako je primjenjivo). S obzirom na brzinu, jednostavnost korištenja te široko rasprostranjenu dostupnost, mogućnosti koje nude moderne tehnologije svakako bi bile najpovoljnije rješenje. Tako, primjerice, postavljanjem pitanja *e-mailom* na adresu određenu u pozivu za glavnu skupštinu ili na internetskoj stranici ili dioničarskom portalu koji će pod zaporkom biti dostupan samo dioničarima društva.

Prema analiziranim usporednopravnim rješenjima, početak roka za postavljanje pitanja bilo bi praktično vezati za poziv za glavnu skupštinu u kojem bi se moglo točno definirati do kojega trenutka u razdoblju koje prethodi početku glavne skupštine, dioničari mogu postavljati pitanja upravi. Pritom je bitno ponoviti da je nužno voditi računa o usklađivanju prava na obaviještenost koje bi se ostvarivalo u periodu koji prethodi glavnoj skupštini te ostalih prava koja

dioničari ostvaruju u njemu, kao i o rokovima za njihovo ostvarivanje. Svojestvo dioničara kao ovlaštenika prava na obaviještenost trebalo bi biti u kontinuitetu tijekom trajanja toga razdoblja.

Kod utvrđivanja roka za postavljanje pitanja potrebno je uzeti u obzir praktične mogućnosti prema kojima se dioničarima treba omogućiti stvarno vrijeme za postavljanje pitanja, a koji će završiti u primjereno vrijeme prije glavne skupštine, kako bi uprava društva imala na raspolaganju dostatno vrijeme za pripremu te priopćavanje odgovora. U načelu, rok za postavljanje pitanja unaprijed može biti bilo koji razuman rok koji bi osigurao pravodobno prikupljanje, razmatranje i odgovaranje na pitanja dioničara. Konkretni rok koji bi se predložio ovisi o različitim okolnostima, poput vrste društva, broja dioničara, prirode i složenosti pitanja koja bi se mogla postaviti. Ipak, u usporednopravnim uređenjima najčešće se određuje rok od tri do najviše osam dana prije glavne skupštine kao rok koji je prihvatljiv za većinu društava za postavljanje pitanja.

Kao što je istaknuto, potrebno je razlikovati trenutak od kojega je dopušteno postaviti pitanje od trenutka do kojega ga je dopušteno postaviti. Kao najsmislenije sredstvo za početak roka od kojega je dopušteno postaviti pitanja upravi nameće se poziv za glavnu skupštinu koji će, osim dnevnog reda, sadržavati konkretni rok za postavljanje pitanja za svaku skupštinu koja će biti sazvana. To je, također, u skladu s uređenjem za uvrštena društva čiji poziv za glavnu skupštinu mora sadržavati pravo na obaviještenost. Pritom se podatci mogu ograničiti samo na rokove za korištenje pravima ako se u pogledu ostaloga upućuje na daljnja objašnjenja koja su dostupna na internetskoj stranici društva (čl. 277. (4) ZTD-a). Početak roka tako bi se vezalo uz objavu poziva za glavnu skupštinu koja se mora sazvati najmanje 30 dana prije dana njezina održavanja koji se može produljiti za dane određene za prijavu sudjelovanja ili korištenja pravom glasa na glavnoj skupštini, ako je statutom društva propisana takva prijava.

Ako je statutom društva propisano kako se mora dokazati pravo sudjelovanja na skupštini ili pravo glasa, tada se rok od kojega se mogu postavljati pitanja treba vezati uz dan do kojega se treba dokazati svojestvo dioničara što je logično budući da samo dioničar može realizirati pravo na obaviještenost, odnosno postavljati pitanja upravi društva. U tom slučaju u odnosu prema društvu za sudjelovanje na skupštini ili za korištenje pravom glasa vrijedi kao dioničar samo onaj tko je o tome društvu podnio potreban dokaz. To znači da za društva koja takvu obvezu dokazivanja prava sudjelovanja na skupštini ili prava glasa propisuju statutom, treba uzeti u obzir statutom određeni rok, odnosno za uvrštena društva zakonom nametnuti rok na koji mora vrijediti navedeni dokaz. U tom će se slučaju, najkraći rok za sazivanje glavne skupštine od 30 dana produljiti za dane

određene za prijavu sudjelovanja ili za korištenje pravom glasa na glavnoj skupštini. Kod uvrštenih društava taj početka roka za postavljanje pitanja trebao bi se odnositi na početak 21. dana prije održavanja skupštine (ali koji mora prispjeti društvu na adresu za to navedenu u pozivu najmanje šest dana prije dana održavanja skupštine). Prema takvom uređenju, ne bi se trebala dopustiti pitanja koja društvu pristignu između dana objave poziva za glavnu skupštinu koji sadrži njezin dnevni red na koji se ona mogu odnositi ako društvu ujedno ne prispije dokaz o pravu sudjelovanja na glavnoj skupštini, odnosno o pravu glasa. Razlog tomu je što samo dioničar može postavljati pitanja koja se odnose na dnevni red glavne skupštine.

Rok do kojega je dopušteno postaviti pitanje smisljeno je postaviti do onog trenutka koji će upravi omogućiti da, s jedne strane, dade odgovor na njega, te da se, s druge strane, postavljena pitanja i odgovori objave na internetskoj stranici društva kako bi se udovoljilo razlogu za uskratu ako pitanje jednakoga sadržaja bude postavljeno na glavnoj skupštini (jer se tada smatra da je na takvo pitanje već odgovoreno, pod uvjetom da je obavijest dostupna na internetskoj stranici društva najmanje sedam dana prije prvoga dana održavanja glavne skupštine i tijekom njezina održavanja). S tim u vezi, autorica predlaže rok od 14 dana prije glavne skupštine kao rok do kojega je dopušteno postavljati pitanja za prvotno objavljeni dnevni red glavne skupštine. Vezano za dopunjeni dnevni red (rok od najmanje 24 dana, odnosno za uvrštena društva najmanje 30 dana prije održavanja skupštine), budući da je teško kontrolirati kada će uprava objaviti zahtjev za njegovu dopunu, jer ZTD samo određuje da se to mora učiniti bez odgode (čl. 280. (1)), ovo je pitanje primjerenije urediti na način da se pitanja o onim temama koje su naknadno uvrštene na prvotno objavljeni dnevni red mogu postaviti od objave dopune dnevnog reda, ali samo kao najavu pitanja, što bi značilo da uprava nije obvezna na njih odgovoriti prije glavne skupštine.

Ono što je također bitno je da je rok za postavljanje pitanja usklađen s rokom za davanje odgovora na način da mu mora prethoditi. Dakle, na sva pitanja koja bi se eventualno postavila do najkasnije 14. dana koji prethodi glavnoj skupštini, uprava bi imala na raspolaganju sedam dana za odgovoriti, a preostalih sedam dana iskoristilo bi se za objavu na internetskim stranicama pitanja i odgovora, kako bi se ispunio preduvjet za eventualnu uskratu obavijesti na glavnoj skupštini pozivanjem na predmetni razlog uskrate. Prema tome, odredba bi trebala obuhvatiti i obvezu uprave društva odgovoriti na ta pitanja na internetskim stranicama društva u odjeljku odgovora i pitanja. Pritom bi se pristup tim stranicama trebao omogućiti samo dioničarima konkretnoga dioničkog društva, primjerice u dijelu internetske stranice (dioničarski portal) kojoj je moguće

pristupiti korisničkim imenom i lozinkom. Također, ostala pitanja postavljena izvan navedenih okvira trebala bi se smatrati najavom pitanja na koje uprava može i ne mora odgovoriti prije glavne skupštine (te se pozvati na zakonsku presumpciju dostupnosti obavijesti na internetskim stranicama društva kao razlogom uskrate), ali je to svakako obvezatna učiniti na glavnoj skupštini društva.

Ovakav bi prijedlog omogućio dioničarima da unaprijed postave pitanja upravi društva u vezi s točkama dnevnog reda glavne skupštine, čime im se daje više vremena za pripremu i postavljanje pitanja te bi se s tim smanjio pritisak na glavnoj skupštini. Objava odgovora na pitanja na internetskim stranicama društva, s jedne bi strane povećala transparentnost i olakšala ostvarivanje prava na obaviještenost, dok bi se, s druge, rasteretila sama glavna skupština koja bi bila rezervirana samo za najavljena daljnja pitanja o okolnostima koje su nastupile nakon proteka roka za slanje pitanja ili koja su uvjetovana dostavljenim odgovorima uprave te su nužna daljnja razjašnjenja. Ako bi se dopustilo postavljanje pitanja i davanje odgovora prije početka glavne skupštine, tada uprava na samoj skupštini ne bi morala odgovarati na pitanja, pod uvjetom da su informacije kontinuirano dostupne prije početka glavne skupštine ili na internetskoj stranici društva ili na dioničarskom portalu dostupnom svim registriranim dioničarima. Digitalni bi forum dioničara mogao poslužiti kao platforma na kojoj dioničari i društvo već prije glavne skupštine mogu pristupiti razmjeni informacija objavom pitanja dioničara i odgovora društva. Pritom je vrlo bitno da pristup tim stranicama ne smije biti dopušten javnosti, već samo dioničarima konkretnoga dioničkog društva, primjerice korisničkim imenom i lozinkom. Dodatno je nužno voditi računa o, u osnovnom usporednopravnom uzorku implementiranom rješenju za virtualne glavne skupštine koje je otvorilo pitanje usklađenosti rokova za postavljanje pitanja i davanje odgovora između virtualne i klasične glavne skupštine. Različiti rokovi za postavljanje pitanja i davanje odgovora ovisno o formatu održavanja glavne skupštine mogli bi voditi u pravnu nesigurnost i od dioničara zahtijevati dodatni oprez koji će nametnuti obveza pomnoga praćenja različitih rokova i postupaka, pri čemu će se i razlikovati položaj dioničara. Stoga, novo uređenje prava na obaviještenost koje se ostvaruje na virtualnoj glavnoj skupštini trebalo bi što je moguće više sveobuhvatnije i smislenije integrirati u postojeći regulatorni okvir.

Provedeno istraživanje o propisima nastalim tijekom COVID-19 pandemije pokazalo je brojnost regulatornih inicijativa budući da ih je veliki broj nacionalnih zakonodavaca usvojio u cilju omogućavanja održavanja glavnih skupština dioničkih društava u pandemijskim uvjetima, a

kojima je bilo dopušteno održavanje virtualnih glavnih skupština dioničkih društava, dok je pravo na obaviještenost dobilo proširen vremenski horizont ostvarenja. U analizi privremenih propisa većine država članica, uz navedeno je uočeno da su rokovi za postavljanje pitanja regulirani u satima ili danima (jedan do deset dana) koji prethode virtualnoj glavnoj skupštini, dok se davanje odgovora predviđalo na internetskoj stranici društva. Time se utječe na rasterećenje virtualne glavne skupštine, te još jednom potvrđuje važnost i ulogu internetske stranice društva za ostvarivanje prava na obaviještenost. Njemačka pravna doktrina zastupa stav da privremeni propis COVMG svojom odredbom o postavljanju pitanja prije glavne skupštine ne proturiječi čl. 9. (1) Direktive o pravima dioničara koji nužno ne zahtijeva da se pitanja dioničara postave i odgovori daju na glavnoj skupštini, što može biti dodatni argument u prilog tezi o potrebi proširenja vremenskog horizonta njegova ostvarivanja tako da uključuje i razdoblje pripreme glavne skupštine. U skladu s praksom održanih virtualnih glavnih skupština njemačkih dioničkih društava, primjećeno je da su se dioničari aktivno koristili pravom na obaviještenost što je cilj kojemu se već dulje teži. S druge strane, više vremena koje stoji upravi na raspolaganju za odgovore omogućuje upravi da učinkovitije upravlja svojim vremenom i s vremenom glavne skupštine. Stoga, privremeni propisi doneseni radi ublažavanja posljedica pandemije upućuju ne samo na promjenu paradigme u održavanju glavnih skupština dioničkih društava koja se kreće prema virtualnoj glavnoj skupštini, već i u pravu dioničara na obaviještenost, čije se ostvarivanje uvelike izmješta na vrijeme koje prethodi održavanju glavne skupštine. Upravo je njemačko pravo pokazalo kako su pandemijski propisi i pozitivna praksa odvijanja glavnih skupština tijekom pandemije u konačnici rezultirali izmjenama AktG-a u kolovozu 2022. godine, kojima je dopuštena virtualna glavna te je uređeno pravo dioničara na obaviještenost na njoj. Time se dopustilo da se pitanja dioničara dostavljaju elektroničkim putem najkasnije tri dana prije održavanja skupštine te da se odgovori daju najkasnije jedan dan prije glavne skupštine, što ostavlja dostatno vremena za kvalitetnu pripremu odgovora, povećava transparentnost i opću kvalitetu rasprave te općenito rasterećuje glavnu skupštinu. Slično su postupile i navedene države članice proširenog usporednopravnog uzorka.

Stoga je vidljiva promjena paradigme u održavanju glavnih skupština dioničkih društava, ali i u ostvarivanju prava dioničara na obaviještenost koje se uvelike premjestilo na vrijeme koje prethodi glavnoj skupštini. Iako je novo uređenje primjenjivo u virtualnoj glavnoj skupštini u usporednopravnim rješenjima, predviđa se da će ono rezultirati također izmjenama prava na

obaviještenost na glavnoj skupštini koja podrazumijeva fizičko okupljanje. Pritom se preporuke odnose na razgraničenje uređenja instituta s obzirom na kriterij uvrštenosti dionica na uređena tržišta gdje potpuna sloboda uređenja odredbama statuta može biti samo za neuvrštena društva, dok se za uvrštena društva uvijek moraju poštovati ograničenja iz čl. 9. Direktive o pravima dioničara. Njemački prijedlozi reformi svakako su dobar pokazatelj kako bi se moglo pristupiti reformi hrvatskoga instituta prava dioničara na obaviještenost. Takvi su se prijedlozi sastojali u premještanju pitanja dioničara, ali i davanju odgovora, kad god je to moguće, na vrijeme uoči glavne skupštine, sve u cilju njezina rasterećenja i boljeg upravljanja, uz zadržavanje iste razine osiguranja ostvarivanja prava dioničara, čime bi se potaknula bolja ekonomičnost održavanja glavne skupštine i osiguralo jednostavnije ostvarivanje dioničarskih prava zajamčenih zakonom svakom dioničaru društva. No, pri uređenju prava na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini u hrvatskom pravu, nužno je sagledati kako će nova rješenja korespondirati ne samo s vremenom realizacije prava na obaviještenost na klasičnoj glavnoj skupštini gdje bi trebalo doći do njihova ujednačavanja, već i kako se pravo na obaviještenost uparuje s drugim pitanjima, poput odnosa s razlozima uskrate, njihova protokoliranja, pretpostavkama sudske realizacije i mogućnostima pobijanja (radi istih ili nekih novih razloga). U protivnom, nastat će nekoherentno uređenje koje neće stvoriti pravno sigurnije okružje. Stoga će biti osobito korisno sagledati primjenu njemačkoga i slovenskog prava na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini u postpandemijskim uvjetima. Uređenje prava na obaviještenost na virtualnoj glavnoj skupštini, a s tim i same virtualne glavne skupštine, ne treba stoga biti ishitreno u postpandemijskim uvjetima. Također, treba pronaći pravu mjeru u tome da se nova rješenja potpuno ostave u autonomiji samih društava, osobito uvrštenih društava koja radi ostvarivanja slobode kretanja kapitala zahtijevaju veći stupanj konvergencije.

Stoga je zaključak autorice da bi proširenje vremenskog horizonta ostvarivanja prava na obaviještenost na razdoblje pripreme glavne skupštine ostavilo dioničarima više vremena za pripremu pitanja te bi im smanjilo pritisak i ograničenja koja nastaju u ograničenom prostornom i vremenskom okviru glavne skupštine. Drugo, iskustva pandemijskih uvjeta pokazuju da se mnoge aktivnosti mogu uspješno provesti putem virtualnih platformi, što bi se moglo primijeniti i kod prava na obaviještenost. Uvođenjem digitalnih rješenja moguće je ostvariti veću transparentnost i omogućiti dioničarima da sudjeluju u glavnoj skupštini na lakši način. Upravo iz navedenih razloga, realizaciju prava na obaviještenost moguće je pojednostaviti i olakšati proširenjem zakonske dispozicije pisanim oblikom zahtijevanja i davanja informacija putem elektroničke

komunikacije prije glavne skupštine. Time bi se također olakšalo ispunjenje zadataka samoj upravi društva koja je obvezna angažirati znatne ljudske i materijalne resurse kako bi se pripremila za odgovaranje na potencijalna, još uvijek nepoznata pitanja dioničara što ulazi u kategoriju koncepta pravne nesigurnosti. Također bi se na taj način mogao smanjiti pritisak na upravu koja bi zahtjeve dioničara za informacijama mogla procijeniti bez žurbe. Dodatno, velika količina informacija dostavljena prije početka glavne skupštine može utjecati i na smanjenje potrebe za korištenjem instituta prava na obaviještenost jer će dioničari imati na raspolaganju sve informacije potrebne za pravilnu procjenu točaka dnevnog reda čime će se posljedično utjecati na povećanje ekonomičnosti održavanja glavne skupštine. No, proširivanje vremenskog horizonta izvan održavanja glavne skupštine dioničkog društva svakako utječe na to da podatci dani unaprijed, prije održavanja glavne skupštine, mogu biti, tzv. okidač za postavljanje dodatnih pitanja na glavnoj skupštini. Prema tome, uz dopuštanje postavljanja pitanja prije početka glavne skupštine, bilo bi korisno dopuniti mogućnosti da se na glavnoj skupštini mogu postaviti pitanja koja se odnose na dodatna pojašnjenja i općenito bolje razumijevanje informacija i obavijesti koje su unaprijed objavljene prije održavanja glavne skupštine, a koje su dioničarima potrebna za procjenu točaka dnevnoga reda.

Pravo na obaviještenost koje bi se pomaknulo na vrijeme prije glavne skupštine omogućilo bi preciznija pitanja dioničara, ciljanu pripremu uprave i koncentriraniju glavnu skupštinu koja bi bila rezervirana za dodatna pitanja proizašla iz rasprave o točkama dnevnog reda ili na koja se nije moglo unaprijed odgovoriti, a koja bi istodobno bila rasterećena od pretjerano dugačkih sesija pitanja i odgovora koje najčešće ne daju dioničarima dodatnu informacijsku vrijednost kojom će se ispuniti svrha instituta prava dioničara na obaviještenost, već nerijetko dovode do motivacijskog problema za sudjelovanjem na glavnim skupštinama kroz povećanje dioničarske apatije. Davanjem odgovora prije glavne skupštine, takvi podatci na glavnoj skupštini više ne bi bili “potrebni” u smislu instituta prava na obaviještenost što bi rezultiralo time da se odgovarajuća prava više ne bi mogla ostvariti na glavnoj skupštini, osim ako uprava ne omogući dioničarima da svoja prava ostvare na odgovarajući način prije njezina održavanja.

VII. POPIS KRATICA

AktG	Aktiengesetz
BayObLG	Bayerisches Oberstes Landesgericht
BGH	Der Bundesgerichtshof
BGH	Der Bundesgerichtshof
br.	broj
BVerfG	Bundesverfassungsgericht
BverfG	Bundesverfassungsgericht
BverfG	Bundesverfassungsgericht FamFG Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit
BW	Burgerlijk Wetboek Boek 2
čl.	članak
CNMV	Comisión Nacional del Mercado de Valores
COVMG	Gesetz über Maßnahmen im Gesellschafts-, Genossenschafts-, Vereins-, Stiftungs- und Wohnungseigentumsrecht zur Bekämpfung der Auswirkungen der COVID-19-Pandemie
CSA	Code des sociétés et des associations
CSA	Code des sociétés et des associations
CSRD	The Corporate Sustainability Reporting Directive
EU	Europska Unija
FAQ	Frequently Asked Question
GDPR	Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka), SL L 119, 4.5.2016.
GesRGenRCOVMVV	Verordnung zur Verlängerung von Maßnahmen im Gesellschafts-, Genossenschafts-, Vereins- und

	Stiftungsrecht zur Bekämpfung der Auswirkungen der COVID-19-Pandemie
i sl.	I slično
KG	Kammergericht
LG	Landgericht
MFSA	Malta Financial Services Authority
OECD	The Organisation for Economic Co-operation and Development
OLG	Oberlandesgericht
PKP6	Zakon o interventnih ukrepih za omilitev posledic drugega vala epidemije COVID-19
RH	Republika Hrvatska
SFDR	Sustainable Finance Disclosure Regulation
st.	stavak
TS	trgovački sud
TUF	Testo Unico della Finanza
UMAG	Gesetz zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts
VS	Visoki sud
VTSRH	Visoki trgovački sud Republike Hrvatske
ZGD	Zakon o gospodarskih družbah
ZID ZTD/03	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 118/03
ZID ZTD/07	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 107/07
ZID ZTD/09	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 137/09
ZID ZTD/12	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 111/12
ZID ZTD/13	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 68/13

ZID ZTD/15	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 110/15
ZID ZTD/19	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 40/19
ZID ZTD/22	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 34/22
ZID ZTD/22-1	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 114/22
ZID ZTD/23	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 18/23
ZNP Slovenije	Zakon o nepravdnem postopku
ZTD/11	Zakon o trgovačkim društvima (potpuni tekst), Narodne novine, br. 152/11
ZTD/93	Zakon o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 111/93
ZTK	Zakon o tržištu kapitala
ZVP 1934	Zakona o vanparničnom postupku za Kraljevinu Jugoslaviju

VIII. LITERATURA

8.1. Knjige i monografije

1. Abma, Rients ... [et al.], De algemene vergadering van Nederlandse beursvennootschappen, Deventer, Wolters Kluwer, 2017.
2. Barbić, Jakša, Pravo društava: Knjiga druga, Društva kapitala, Svezak I, Dioničko društvo, 5., izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb, Organizator, 2010.
3. Barbić, Jakša, Pravo društava: Knjiga druga, Društva kapitala, Svezak I, Dioničko društvo, 6., izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb, Organizator, 2013.
4. Barbić, Jakša, Pravo društava: Knjiga druga, Društva kapitala, Svezak II, Dioničko društvo, 6., izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb, Organizator, 2013.
5. Bartman, Steef, Dorresteyn, Adriaan, Olaerts, Mieke, Van het concern, Deventer, Wolters Kluwer, 2020.
6. Birds, John, ... [et al.], Annotated Companies Legislation, Oxford, Oxford University Press, 2013.
7. Birkmose, Hanne S. (ed.), Shareholders' duties, Alphen aan den Rijn, Wolters Kluwer Law International B.V., 2017.
8. Bohinc, Rado, Bratina, Borut, Pivka, Hilda Marija, Pravo gospodarskih družb: Gospodarsko pravo II., Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Profesija, 1999.
9. Bohinc, Rado, Bratina, Borut, Upravljanje korporacij, Gospodarsko pravo, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, 2005.
10. Bohinc, Rado, Upravljanje gospodarskih družb, Ljubljana, Lege artis, 1993.
11. Bratina, Borut, ... [et al.], Pravo družb z osnovami gospodarskega pogodbenega prava, Maribor, De Vesta, 2008.
12. Buijn, Frederik, Storm, Paul, Ondernemingsrecht BV en NV in de praktijk, Deventer, Kluwer, 2013.
13. De Bauw, François, Les Assemblées Générales Dans Les Sociétés Anonymes, Bruxelles, Bruylant, 1996.

14. Dornseifer, Frank (ed.), *Corporate Business Forms in Europe: A Compendium of Public and Private Limited Companies in Europe*, Otto Schmidt / De Gruyter european law publishers, 2005.
15. Drnovšek, Gregor, *Delničarjeva pravica do obveščenosti*, Maribor, Pravna fakulteta Univerze v Mariboru, 2009.
16. Egle, Jakob, *Informationsrechte der GmbH-Gesellschafter und Aktionäre – Ein Rechtsvergleich zwischen Österreich und der Schweiz*, dissertation, Wien, Universität Wien, 2011.
17. Erbs, Georg, Kohlhaas, Max (Hrsg.), *Strafrechtliche Nebengesetze*, München, C.H. Beck, 2019.
18. Erbs, Georg, Kohlhaas, Max (Hrsg.), *Strafrechtliche Nebengesetze*, München, C.H. Beck, 2022.
19. Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), *Münchener Kommentar zum Aktiengesetz: AktG, Band 3: §§ 118-178*, 4. Auflage, München, Verlag C.H. Beck / Verlag Franz Vahlen, 2018.
20. Goette, Wulf, Habersack, Mathias, Kalss, Susanne (Hrsg.), *Münchener Kommentar zum Aktiengesetz, Band 3: §§ 118-178*, 5. Auflage, München, Verlag C.H. Beck / Verlag Franz Vahlen, 2022.
21. Gorenc, Vilim, ... [et al.], *Komentar Zakona o trgovačkim društvima*, 3. izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb, RRIF, 2004.
22. Grigoleit, Christoph (Hrsg.), *Aktiengesetz: Kommentar*, 2. Aufl., München, Verlag C.H. Beck, 2020.
23. Hansen, Jesper Lau, *Nordic Company Law - the Regulation of Public Companies in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*, København, Djøf Forlag, 2003.
24. Heckelmann, Martin, *Hauptversammlung und Internet*, Studien zum Handels-, Arbeits- und Wirtschaftsrecht, vol. 114, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2006.
25. Heidel, Thomas (Hrsg.), *Aktienrecht und Kapitalmarktrecht*, 3. Aufl., Baden-Baden, Nomos, 2011.
26. Hellemans, Frank, *De algemene vergadering*, Kalmthout, Biblo, 2001.
27. Henssler, Martin (GesamtHrsg.), Spindler, Gerald; Stilz, Eberhard (Hrsg.), *Beck online Grosskommentar*, München, Verlag C.H. Beck, 2021.

28. Henssler, Martin, Strohn, Lutz (Hrsg.), Gesellschaftsrecht, 5. Aufl., München: Verlag C.H. Beck, 2021.
29. Hölters, Wolfgang (Hrsg.), Aktiengesetz: Kommentar, 3. Aufl., München, Verlag C.H. Beck / Verlag Vahlen, 2017.
30. Hölters, Wolfgang, Weber, Markus, (Hrsg.), Aktiengesetz: Kommentar, 4. Aufl., München, Verlag C.H. Beck / Verlag Vahlen, 2022.
31. Horak, Hana, Dumančić, Kosjenka, Pecotić Kaufman, Jasminka, Uvod u europsko pravo društava, Zagreb, Školska knjiga, 2010.
32. Hüffer, Uwe, Aktiengesetz, 9. Aufl., München, Verlag C.H. Beck, 2010.
33. Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), Aktiengesetz Akt, 15. Aufl., München, C.H. Beck, 2021.
34. Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), Aktiengesetz, 13. Aufl., München, C.H. Beck, 2018.
35. Hüffer, Uwe, Koch, Jens (Hrsg.), Aktiengesetz, 16. Aufl., München, C.H. Beck, 2022.
36. Ivanjko, Šime, Kocbek, Marijan, Korporacijsko pravo – Pravni položaj gospodarskih subjektov, Ljubljana, GV Založba, 2003.
37. Jurić, Dionis, Pravno uređenje unutarnjeg korporacijskog upravljanja (Corporate Governance) u dioničkim društvima u hrvatskom i usporednom pravu društava, Rijeka, Pravni fakultet u Rijeci, 2006.
38. Kerčmar, Sebastjan, Tratar, Boštjan, Boltin, Tomaž, Praktični komentar novega Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1), Lesce, Založba Legat, 2006.
39. Kocbek, Marijan (ur.), Veliki komentar Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1), 2. knjiga (168. do 470. člen), Ljubljana, GV Založba, 2007.
40. Kocbek, Marijan (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD) s komentarjem, 1. knjiga (1. do 305. člen), Druga, dopolnjena in spremenjena izdaja, Ljubljana, GV Založba, 2002.
41. Kocbek, Marijan (ur.), Zakon o gospodarskih družbah s komentarjem, Ljubljana, Gospodarski Vestnik, 1999.
42. Kocbek, Marijan, Delnice in delniška družba, Ljubljana, Gospodarski vestnik, 1995.
43. Kocbek, Marijan, Prelič, Saša (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1J, Ljubljana, GV Založba, 2017.
44. Kocbek, Marijan, Prelič, Saša (ur.), Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) z novelo ZGD-1C, GV Založba, Ljubljana, 2009.

45. Lafarre, Anne, *The AGM in Europe: Closing the gap between theory and practice*. S.l.: [s.n.], 2017.
46. Lommer, Sebastian, *Das Auskunftsrecht des Aktionärs in Deutschland und die Informationsrechte der Gesellschafter der US-amerikanischen public business corporation*, Aachen, Shaker Verlag, 2005.
47. Maeijer, J.M.M., *Vertegenwoordiging en rechtspersonen*, Zwolle, Tjeenk Willink, 2000.
48. Mlikotin-Tomić, Deša, Horak, Hana, *Trgovačko pravo – društva*, Zagreb, Školska knjiga, 2009.
49. Nieuwe Weme, Marco, van Solinge, Gerard, *Asser2-Iib NV en BV – Corporate Governance*, Deventer, Wolters Kluwer, 2019.
50. Overkleeft, F.G.K., *De positie van aandeelhouders in beursvennootschappen (Instituut voor Ondernemingsrecht nr. 103)*, Deventer, Wolters Kluwer, 2017.
51. Podgorelec, Peter, *Informacijske pravice družbenikov*, Ljubljana, GV založba, 2007.
52. Raaijmakers, Theo, *Ondernemingsrecht*, Deventer, Wolters Kluwer, 2017.
53. Resteau, Charles, *Traité des Sociétés Anonymes*, Brussel, Polydore Péé, 1933.
54. Schüppen, Matthias, Schaub, Bernhard (Hrsg.), *Münchener Anwaltshandbuch Aktienrecht*, 3. Aufl., München, Verlag C.H. Beck, 2018.
55. Siems, Mathias M., *Convergence in Shareholder Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008.
56. Šinkovec, Janez, Tratar, Boštjan, *Komentar Zakona o gospodarskih družbah s sodno prakso, vzorci tožb in vzorci aktov gospodarskih družb ter prilogami*, Lesce, Založba Legat, 2004.
57. Slakoper, Zvonimir, Buljan, Vesna, *Trgovačka društva prema Zakonu o trgovačkim društvima i domaćoj i inozemnoj sudskoj praksi*, Zagreb, TEB – poslovno savjetovanje, 2010.
58. Šodan, Slavko, *Modeliranje utjecaja računovodstva fer vrijednosti na kvalitetu objavljenih financijskih performansi*, doktorska disertacija, Split, Ekonomski fakultet Split, 2014.
59. Spindler, Gerald, Stilz, Eberhard (Hrsg.), *Kommentar zum Aktiengesetz*, Band 1, §§ 1-149, 4. Aufl., München, Verlag C.H. Beck, 2019.
60. Sudhoff, Heinrich (Hrsg.), *Unternehmensnachfolge*, 5. Aufl., München, Verlag C. H. Beck, 2005.

61. Triva, Siniša, Dika, Mihajlo, Građansko parnično procesno pravo, Zagreb, Narodne novine, 2004.
62. Van der Heijden, E.J.J. ... [et al.], Handboek voor de naamloze en besloten vennootschap, Deventer, Kluwer, 2013.
63. Van der Korst, Pieter, Bedrijfsgeheimen en transparantieplichten, Deventer, Kluwer, 2007.
64. Van der Krans, Anatoli, De virtuele aandeelhoudersvergadering, Proefschrift Universiteit Utrecht, Deventer, Kluwer, 2009.
65. Van Schilfgaarde, Peter, ... [et al.], Van de BV en de NV, Deventer, Wolters Kluwer, 2017.
66. Van Schilfgaarde, Peter, Van de BV en de NV, Deventer, Kluwer, 2013.
67. Vletter-Van Dort, Helene, Gelijke Behandeling van Beleggers bij Informatieverstrekking (Dissertation), Deventer, Kluwer, 2001.
68. Wolf, Rogier, De kapitaalverschaffer zonder stemrecht in de BV, Deventer, Wolters Kluwer, 2013.

8.2. Poglavlja u knjigama

1. Birkmose, Hanne Søndergaard, Directors' Duties to Engage Shareholders, u: Birkmose, Hanne, Neville, Mette, Sørensen, Karsten (eds.), Boards of directors in European companies – reshaping and harmonising their organisation and duties, Kluwer Law International, 2013., Nordic & European Company Law Working Paper, br. 14-05, str. 103-128., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2533382> (25.11.2022.)
2. Birkmose, Hanne Søndergaard, Möslein, Florian, Introduction: Mapping Shareholders' Duties u: Hanne S. Birkmose (ed.), Shareholders' Duties, Kluwer Law International, 2017. Nordic & European Company Law Working Paper, br. 18-03, str. 1-25., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3122380> (20.11.2022.)
3. Birkmose, Hanne Søndergaard, Sergakis, Konstantinos, Enforcement of Shareholders' Duties – Introduction, u: Birkmose, Hanne S., Sergakis, Konstantinos (eds.), Enforcing Shareholder Duties, Cheltenham, Edward Elgar, 2019., Nordic & European Company Law Working Paper, br. 19-02, str. 1-15., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3350310> (20.11.2022.)

4. Birkmose, Hanne Søndergaard, The Transformation of Passive Institutional Investors to Active Owners- Mission Impossible?, u: Birkmose, Hanne, Neville, Mette, Sørensen, Karsten (eds.), The European Financial Market in Transition, Kluwer Law International, 2011., Nordic & European Company Law Working Paper, br. 10-16, str. 108-131., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1869818> (12.12.2022.)
5. Bodiřoga Vukobrat, Nada, Horak, Hana, Kodeksi korporativnog upravljanja - instrument socijalno odgovornog gospodarenja, u: Bodiřoga-Vukobrat, Nada, Barić, Sanja (ur.), Socijalno odgovorno gospodarenje: ekonomski i etički aspekti, Zagreb, TIM press Zagreb, 2008., str. 187-212.
6. Bratina, Borut, ZGD mora omogočati učinkovito odlučanje v delniški družbi, u: Prelič, Saša (ur.), Gospodarsko pravo ob 5. obletnici Zakona o gospodarskih družbah, Šesto posvetovanje, Maribor, Inštitut za gospodarsko pravo, 1998., str. 109-119.
7. Conac, Pierre-Henri, Shareholders' inspection and investigation rights in France, u: Thomas, Randall S., Beasley, John S., Giudici, Paolo (ed.), Research Handbook on Shareholder Inspection Rights: A Comparative Perspective, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2023., str. 100-120.
8. Conac, Pierre-Henri, The Shareholders' Duty Not to Abuse Rights, u: Hanne S. Birkmose (ed.), Shareholders' Duties, Kluwer Law International, 2017., Nordic & European Company Law Working Paper, br. 18-06, str. 363-376., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3123001> (27.11.2022.)
9. Čulinović-Herc, Edita, Jurić, Dionis, Nove tehnologije i promjene paradigmi u trgovačkom društvu, u: Barbić, Jakša (ur.), Okrugli stol Nove tehnologije i pravo društava održanom 22. listopada 2021., Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava, Zagreb, 2022., str. 21-63.
10. Čulinović-Herc, Edita; Jurić, Dionis, Prekogranični aspekti prava glasa - otvorena pitanja u europskom i hrvatskom pravu, u: Bodiřoga-Vukobrat, Nada, Barić, Sanja (ur.), Prekogranična i regionalna suradnja - zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, 6. i 7. listopada 2006., Rijeka, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2007., str. 219-248.
11. Ferran, Eilis, The role of the Shareholder in internal corporate governance: Shareholder information, communication and decision making, u: Ferrarini, Guido ... [et al.] (ed.),

- Reforming Company and Take over Law in Europe, Oxford, Oxford University Press, 2004., str. 417-454.
12. Hellemans, Frank, Het vraagrecht na de wet aandeelhoudersrechten: duidelijkheid verzekerd?, u: Van Schoubroeck, Caroline ... [et al.] (eds.), Liber amicorum Herman Cousy, Antwerpen, Intersentia, 2011., str. 1325–1337.
 13. Horak, Hana, Dumančić, Kosjenka, Jačanje prava dioničara i pravo dioničara na informacije u: Horak, H. ... [et al.] (ur.), Zbornik radova Hrvatsko i europsko pravo društava, Izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015., str. 90-119.
 14. Horak, Hana, Dumančić, Kosjenka, Modeli korporativnog upravljanja s posebnim osvrtom na rješenja u Italiji i Francuskoj u: Horak, H.; ... [et al.] (ur.), Zbornik radova Hrvatsko i europsko pravo društava, izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015., str. 56-89.
 15. Horak, Hana, Dumančić, Kosjenka, Poljanec, Kristijan, Modernizacija i usklađivanje prava društava u Republici Hrvatskoj sa pravnom stečevinom Europske unije i načelo transparentnosti podataka, u: Nevzet Veladžić ... [et al.] (ur.), Zbornik radova: II. Međunarodna konferencija Bosna i Hercegovina i euroatlantske integracije, Trenutni izazovi i perspektive, Bihać, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću, Centar za društvena istraživanja Internacionalnog Burč univerziteta, 2014., str. 575-600.
 16. Kersting, Christian, The Role of Shareholders in Public Companies in Germany, u: Fleischer, Holger, Lau Hansen, Jesper, Ringe, Wolf-Georg (ed.), German and Nordic perspectives on company law and capital markets law, Tübingen, Mohr Siebeck, 2015., str. 111-127.
 17. Kocbek, Marijan, Novela ZGD-F – Spremenjena ureditev ničnosti in izpodbojnosti skupščinskih sklepov, u: Prelič, Saša (ur.), Gospodarski subjekti na trgu (statusno, finančno in davčno poslovanje), VIII. posvetovanje o aktualni problematiki s področja gospodarskega prava, Portorož, 18. do 20. maj 2000., Maribor, Inštitut za gospodarsko pravo, 2000., str. 53-60.
 18. Kunda, Ivana, Ostvarivanje članskih prava u sustavu prekograničnog držanja dionica putem posrednika, u: Čulinović-Herc, E., Jurić, D., Žunić Kovačević, N. (ur.),

- Financiranje, upravljanje i restrukturiranje trgovačkih društva u doba recesije, Rijeka, Pravni fakultet u Rijeci, 2011., str. 303–336.
19. Maganić, Aleksandra, Novi pravci reforme izvanparničnog prava u Republici Hrvatskoj, u: Čizmić Jozo, ... [et al.] (ur.), Zbornik Aktualnosti građanskog procesnog prava–nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća Sveučilište u Splitu, Split, Pravni fakultet, 2015., str. 147-172.
 20. Markovinović, H., Tepeš, N., Ostvarivanje prava glasa po dionicama u skrbništvu, u: Čulinović-Herc, E.; Jurić, D.; Žunić Kovačević, N. (ur.). Financiranje, upravljanje i restrukturiranje trgovačkih društva u doba recesije, Rijeka, Pravni fakultet u Rijeci, 2011., str. 339–377.
 21. Markovinović, Hrvoje, Tepeš, Nina, Posebno o pripadnosti nematerijaliziranih vrijednosnih papira povjerenih u skrbništvo, u: Slakoper, Zvonimir (ur.), Bankovni i financijski ugovori, Zagreb, Narodne novine, 2017., str. 978-995.
 22. Markovinović, Hrvoje, Tepeš, Nina, Skrbništvo nad vrijednosnim papirima, u: Barbić, Jakša, Giunio, Miljenko (ur.), Zbornik 49. susreta pravnika, Opatija 2011., Zagreb, Hrvatski savez udruga pravnika u gospodarstvu, 2011., str. 81-124.
 23. Parać, Zoran, Obveza obavještanja i glavna skupština dioničkog društva, u: Barbić, Jakša, Giunio, Miljenko (ur.), Zbornik 49. susreta pravnika, Opatija 2011., Zagreb, Hrvatski savez udruga pravnika u gospodarstvu, 2011., str. 125.-151.
 24. Pivka, Hilda Marija, Ocena Zakona o gospodarskih družbah in predlogi za njegovo daograjevanje, u: Prelič, Saša (ur.), Gospodarsko pravo ob 5. obletnici Zakona o gospodarskih družbah: VI. posvetovanje, Rogaška slatina 28. do 30. maj 1998., Maribor, Inštitut za gospodarsko pravo, 1998., str. 69-77.
 25. Prelič, Saša. Varstvo interesa upnikov in manjšinskih družbenikov pri statusnih preoblikovanjih, u: Čulinović-Herc, E.; Jurić, D.; Žunić Kovačević, N. (ur.), Financiranje, upravljanje i restrukturiranje trgovačkih društva u doba recesije, Rijeka, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2011., str. 379-398.
 26. Siems, Mathias, Abuse of Shareholder Rights, u: Siems, Mathias, Cabrelli, David (eds.), Comparative Company Law: A Case-Based Approach, London, Bloomsbury Publishing, 2013., str. 258-286.

27. Slakoper, Zvonimir, Polaganje, skrbništvo i upravljanje portfeljem vrijednosnih papira u: Slakoper, Zvonimir (ur.), Bankovni i financijski ugovori, Zagreb, Narodne novine, 2017., str. 933-956.
28. Šodan, Slavko, Primjena metode fer vrijednosti u vrednovanju dugotrajne nefinancijske imovine u Hrvatskoj, u: Ramljak, Branka (ur.), Računovodstveno izvještavanje u RH i harmonizacija sa zahtjevima EU, Split, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2009., str. 69-85.
29. Spindler, Gerald, The Role of Shareholders in Public Companies, u: Fleischer, Holger, Kanda, Hideki, Kon Sik, Kim, Mülberr, Peter (eds.), German and Asian perspectives on company law: Law and policy perspectives, Tübingen, Mohr Siebeck, 2016., str. 203-215.
30. Tepeš, Nina, Investicijska društva i kreditne institucije kao subjekti ovlaštene za obavljanje poslova skrbništva, u: Slakoper, Zvonimir (ur.), Bankovni i financijski ugovori, Zagreb, Narodne novine, 2017., str. 957-964.
31. Tepeš, Nina, Skrbništvo nad financijskim instrumentima i sustav zaštite ulagatelja, u: Miladin, Petar, Jakšić, Tomislav (ur.), Prilagodba hrvatskog prava i ekonomije europskom tržištu kapitala, Zagreb, Pravni fakultet u Zagrebu, 2013., str. 387-418.
32. Van der Elst, Christoph, Right of information and right of inspection in the Netherlands, u: Thomas, Randall S., Beasley, John S., Giudici, Paolo (eds.), Research Handbook on Shareholder Inspection Rights: A Comparative Perspective, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2023., str. 186-203.
33. Vletter-van Dort, Hélène, Informatierecht van de aandeelhoudersvergadering en de individuele aandeelhouder: een update, u: Van der Korst, P., Abma, R., Raaijmakers G. (eds.), Handboek Onderneming en Aandeelhouder, Deventer, Kluwer, 2012., str. 209-245.
34. Vutt, Andres, Vutt, Margit, Adoption of Shareholder Resolutions in Post-Covid Era: Example of Estonian Law, u: Collection of research papers in conjunction with the 8th International Scientific Conference of the Faculty of Law of the University of Latvia "New Legal Reality: Challenges and Perspectives, 21-22 October 2021, Riga, University of Latvia Press, 2022., str. 445-458., dostupno na: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Konferences/2022/iscflul-8 (18.03.2023.)

35. Wymeersch, Eddy, Nieuwe voorschriften inzake vennootschapsinformatie evenals commissaristoezicht, u: Braeckmans, H., Wymeersch, E. (eds.), Hat nieuwe vennootschappenrecht na de wet van 5 december 1984, Antwerpen, Kluwer, 1985., str. 73-115.

8.3. Članci u časopisima i zbornicima

1. Alfier, Karla, Odgovorno ulaganje i održivost u sektoru financijskih usluga Europske unije, Hrvatski časopis za OSIGURANJE, br. 3(2020), str. 133-151., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/242252> (18.03.2023.)
2. Aljinović Barać, Željana, Šodan, Slavko, Vuko, Tina, Koliko je računovodstvo fer vrijednosti zaista fer?, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, Posebno izdanje, 2015., str. 69-93., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/204407> (25.06.2023.)
3. Andersson, Jan Bertil, Shareholder Inspection Rights in Sweden and the Nordic Countries Nordic & European Company Law Working Paper br. 11 (2021), Faculty of Law, Stockholm University Research Paper, br. 100(2021), str. 1-17., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3976926> (16.02.2023.)
4. Angerer, Lutz, Die Beschränkung des Rede- und Fragerechts des Aktionärs in der Hauptversammlung – Besprechung der Entscheidung BGH, NJW 2010, 1604 (Redezeitbeschränkung) –, Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht, vol. 40, br. 1(2011), str. 27-37., <https://doi.org/10.1515/zgre.2011.27> (21.10.2021.)
5. Auskunftsrecht der Aktionäre nach §§ 131, 132 AktG: OLG Frankfurt a.M., Beschluss vom 19. 9. 2006 - 20 W 55/05, Neue Juristische Wochenschrift Spezial, br. 8(2007), str. 367-368.
6. Autenne, Alexia, ... [et al.], The Current Challenges for EU Company and Financial Law and Regulation, The Journal of Accounting, Economics, and Law, A Convivium, vol. 8, br. 3(2018), str. 1-12, 10.2139/ssrn.3089782(15.01.2022.)
7. Avbreht, Aleš, Beton, Katarina, Korporacijskopravne dileme v času epidemije, Pravna praksa, vol. 39, br. 17/18(2020), str. 25-26.

8. Baltov, R.P., Rights of Shareholders in the Republic of Bulgaria, *Beneficium*, vol. 2, br. 39(2021), str. 76-82., 10.34680/BENEFICIUM.2021.2(39).76-82 (21.04.2022.)
9. Barbić, Jakša, Djelovanje zajednice (*poola*) prava glasa, *Revija Kopaoničke škole prirodnog prava*, br. 1(2019), str. 255-271.
10. Barbić, Jakša, Sazivanje glavne skupštine i ostvarivanje prava dioničara nakon novele Zakona o trgovačkim društvima iz 2009., *Pravo u gospodarstvu*, br. 48(2010), str. 7-62.
11. Barbić, Jakša, Tužba za pobijanje odluke glavne skupštine dioničkog društva: neka odabrana pitanja, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 63, br. 3-4(2013), str. 493-522.
12. Barbić, Jakša, Utjecaj njemačkog prava na stvaranje hrvatskog prava društva, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 44, br. 3-4(2007), str. 339-363., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/31519> (5.5.2022.)
13. BayObLG: Auskunftsanspruch des Aktionärs - Grundstücksgeschäfte der Gesellschaft, *Neue Juristische Wochenschrift Rechtsprechungs-Report Zivilrecht*, *Neue Juristische Wochenschrift - Rechtsprechungs-Report Zivilrecht*, br. 16(1996), str. 994-996.
14. Birkmose, Hanne S., From Shareholder Rights to Shareholder Duties – A Transformation of EU Corporate Governance in a Sustainable Direction?, *InterEULawEast*, vol. 5, br. 2(2018), str. 69-96., dostupno na: <https://doi.org/10.22598/iele.2018.5.2.2> (15.5.2022.)
15. Birkmose, Hanne Søndergaard, Bitsch Madsen, Marina, The Danish Stewardship Code – The Past, the Present and the Future, *Nordic & European Company Law Working Paper* br. 20-01(2020), str. 1-22., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3533834> ili <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3533834> (20.11.2022.)
16. Birkmose, Hanne Søndergaard, Strand, Therese, Institutional Investors: The Way to Active Ownership, *Nordic & European Company Law Working Paper*, br. 10-30(2012), str. 1-29., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2151206> (5.5.2022.)
17. Böckli, Peter, ... [et al.], The consequences of Brexit for companies and company law, *Financial Law Institute, Working Paper Series 2017*, Ghent University, 2017., str. 1-68., dostupno na: <https://financiallawinstitute.ugent.be/wp-content/uploads/2020/wps/WP2017-02.pdf> (16.02.2023.)

18. Bolodeoku, Ige Omotayo, Corporate governance in the new information and communication age: An interrogation of the rational apathy theory, *Journal of Corporate Law Studies*, br. 7.1(2007), str. 109-141.
19. Borsano, Pietro, I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quotate, alla luce delle recenti evoluzioni, *Il nuovo diritto delle Società*, br. 12(2014), str. 52-76.
20. Borsano, Pietro, I diritti di informazione (pre)assembleare dei soci nelle s.p.a. quotate, alla luce delle recenti evoluzioni (Parte III), *Il nuovo diritto delle Società*, br. 22(2014), str. 14-44.
21. Borselli, Angelo, Farrando, Miguel Ignacio, Corporate Law Rules in Emergency Times Across Europe, *European Company and Financial Law Review*, vol. 17, br. 3(2020), str. 274-317.
22. Bratina, Borut, Jovanovič, Dušan, Bratina, Miha, Pravice in dolžnosti nadzornega sveta glede delničarjeve pravice do obveščenosti in prisotnosti na skupščini družbe, *Podjetje in delo*, vol. 46, br. 3-4(2020), str. 498-508.
23. Breznik, Karmen, Nadaljnje usklajevanje Zakona o gospodarskih družbah s smernicami Direktive 2007/36/ES o uveljavljanju določenih pravic delničarjev družb, ki kotirajo na borzi, *Podjetje in delo*, vol. 35, br. 3-4(2009), str. 579-601.
24. Brnabić, Ratko, Ivkošić, Marko, Odgovornost članova upravljačke strukture za porezni dug trgovačkih društava kapitala, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 55, br. 1 (2018), str. 169-190., <https://doi.org/10.31141/zrpf.2018.55.127.169> (11.04.2023.)
25. Busani, Angelo, Il diritto di porre domande prima dell'assemblea e l'obbligo della società di rispondere, *Le Società: rivista di diritto e pratica commerciale societaria e fiscale*, vol. 30, br. 4(2011), Milano, Ipsoa, str. 431-439.
26. Conac, Pierre-Henri, Sustainable Corporate Governance in the EU: Reasonable Global Ambitions?, *Revue Européenne du Droit*, vol. 4, br. 1 (2022), str. 111-118.
27. Čulinović Herc, Edita, Hasić, Tea, Sudjelovanje dioničara u radu glavne skupštine dioničkog društva prema noveli Zakona o trgovačkim društvima, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 32, br. 1(2011), str. 31-71., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82229> (22.02.2020.)

28. Čulinović Herc, Edita, Jurić, Dionis, Madžarov Matijević, Sara, Pravo na obaviještenost u društvima kapitala – granice ujednačavanja rješenja i otvorena pitanja primjene, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 41, br. 1(2020), str. 269-288.
29. Čulinović-Herc, Edita, Butorac Malnar, Vlatka, Arbitražno rješavanje sporova između ulagatelja i društava koja kotiraju na burzi zbog povrede dužnosti objave informacija na tržištu kapitala, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 59, br. 4(2009), str. 635-678.
30. Čulinović-Herc, Edita, Financijska transparentnost (javnih) dioničkih društava - trendovi u europskom pravu društava i mogući utjecaj na hrvatsko pravo, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 53, br. 6(2003), str. 1475-1499.
31. Čulinović-Herc, Edita, Kako osigurati primjenu etične blockchain tehnologije u trgovačkom društvu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 72, br. 1-2(2022), str. 157-188., <https://doi.org/10.3935/zpfz.72.12.04> (27.01.2023.)
32. Čulinović-Herc, Edita, Marinac Rumora, Sonja, Braut Filiopović, Mihaela, Pravno uređenje odnosa članova u zatvorenim (*closely held*) društvima na primjeru hrvatskog društva s ograničenom odgovornošću, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 39, br. 1(2018), str. 45-86., <https://doi.org/10.30925/zpfsr.39.1.2> (14.10.2022.)
33. Čulinović-Herc, Edita, Obveza dioničkog društva da objavljuje podatke i da obavještava treće osobe, Pravo u gospodarstvu, vol. 42, br. 4(2003), str. 57-96.
34. Čulinović-Herc, Edita, Zubović, Antonija, Derenčinović Ruk, Morana, Utjecaj modernih tehnologija na posredno držanje dionica – nacionalni modeli i globalna perspektiva, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, vol. 12, br. 1(2021), str. 21-44., <https://doi.org/10.32984/gapzh.12.1.2> (19.12.2022.)
35. Čulinović-Herc, Edita, Zubović, Antonija, Derenčinović Ruk, Morana, Blockchain tehnologija - prema novom regulatornom okviru za tokenizirane vrijednosne papire, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 42, br. 2(2021), str. 323-341., <https://doi.org/10.30925/zpfsr.42.2.4> (27.01.2023.)
36. Cvetko, Mateja, Delničarjeva pravica do obveštenosti v zvezi z organom nadzora v delniški družbi in zahteva za protokoliranje, Podjetje in delo, vol. 37, br. 1(2011), str. 49-59.

37. Danzeglocke, Michael, Ausgewählte Rechtsentwicklungen und -probleme im Bereich des notariellen Hauptversammlungsprotokolls, *Rheinsche Notar-Zeitschrift*, br. 6(2022), str. 229-256.
38. De Wulf, Hans, Shareholder inspection rights in Belgium: unpopular or unnecessary?, Ghent University, Faculty of Law and Criminology, Financial Law Institute, Working Paper Series br. 18(2022), str. 1-35., dostupno na: <https://financiallyawinstitute.ugent.be/wp-content/uploads/2022/11/2022-18.pdf> (15.03.2023.)
39. Decher, Christian E., Aktionärsinformation – Responsio –, *Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht*, vol. 49, br. 2-3(2020), str. 238-247., <https://doi.org/10.1515/zgr-2020-0011> (14.11.2020.)
40. Deraedt, P.G., De verstrekking van inlichtingen aan een individuele aandeelhouder, *Vennootschap & Onderneming*, br. 10(2001), str. 165-167.
41. Dika, Mihajlo, Trgovački statusni izvanparnični postupci, *Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse (građansko i trgovačko pravo u praksi)*, br. 2(1995), str. 73–103.
42. Djokić, Danila, Dodatna razkritja korporacijskih informacij po ZGD-1B, *Podjetje in delo*, vol. 34, br. 8(2008), str. 1637-1648.
43. Drnovšek, Gregor, Priprava posloводства na uresničevanje delničarjeve pravice do obveščenosti, *Pravna praksa*, vol. 29, br. 9(2010), str. 11-13.
44. Dubovitskaya, Elena, Das Krisengesetz als Ideengrube für die künftige virtuelle Hauptversammlung, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 17(2020), str. 647-653.
45. Duynstee, D., Drenth, T., Aandeelhoudersactivisme in Nederland anno 2020: van hyena tot papieren tijger?, *Ondernemingsrecht*, br. 159(2020), str. 927–937.
46. Eckbo, B. Espen, Paone, Giulia, Urheim, Runa, Efficiency of Share-Voting Systems: Report on Sweden, Tuck School of Business Working Paper No. 2010-79, ECGI - Law Working Paper, br. 173/2011, 2010., str. 1-204., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1651582> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1651582> (pristup 14. travanj 2022.)
47. Eckbo, B. Espen, Paone, Giulia, Urheim, Runa, Efficiency of Share-Voting Systems: Report on Italy, Tuck School of Business Working Paper, br. 2009-64, ECGI - Law

- Working Paper, br. 174/2011, 2011., str. 1-177., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1431733> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1431733> (pristup 14. travnja 2022.)
48. Ehmann, Erik, Keine einschränkende Auslegung des Begriffs „Erforderlichkeit“ in § 131 I 1 AktG, Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht, br. 7(2012), str. 157-158.
49. Eichten, Rouven, Weinmann, Philipp Sebastian, Beeinträchtigungen von Aktionärsinteressen durch COVID-19, Deutsches Steuerrecht, vol. 42, 2020., str. 2314-2319.
50. Fairfax, Lisa M., From Apathy to Activism: The Emergence, Impact, and Future of Shareholder Activism as the New Corporate Governance Norm, Boston University Law Review, vol. 99(2019), str. 1301-1345.
51. Fontenot, Lisa, Bivans, Roger, Nix, Jamie, Public Company Virtual Annual Meetings: The 2020 Watershed and Path Forward, The Business Lawyer, vol. 76, br. 3(2021), str. 927-943, dostupno na: <https://www.bakermckenzie.com/en/-/media/files/insight/publications/2021/07/public-company-virtual-annual-meetings-the-2020-watershed-and-path-forward.pdf> (22.04.2022.)
52. Gansmeier, Johannes, „Virtuelle Hauptversammlung“ Digitale Tagung der Forschungsstelle für Notarrecht am 05.07.2021, Mitteilungen des Bayerischen Notarvereins, der Notarkasse und der Landesnotarkammer Bayern, br. 1(2022), str. 100-102.
53. Germain, Michel, Les droits des minoritaires (droit français des sociétés), Revue internationale de droit comparé. vol. 54, br. 2(2002), str. 401-413., <https://doi.org/10.3406/ridc.2002.18750> (29.11.2022.)
54. Götze, Cornelius, Die Änderungen im Recht der virtuellen Hauptversammlung nach dem Gesetz zur weiteren Verkürzung des Restschuldbefreiungsverfahrens, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 6(2021), str. 213-216.
55. Gulinello, Christopher, The retail-investor vote: mobilizing rationally apathetic shareholders to preserve or challenge the board's presumption of authority, Utah Law Review, br. 3(2019), str. 547-603., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1722372> (pristup 22. svibnja 2022.)

56. Haack, Cathleen, LG Frankfurt: Verkürzung von Aktionärsrechten ist in der virtuellen Hauptversammlung zulässig, *Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht*, br. 15(2021), str. 297
57. Haas, Rosa, Hzmer, Daniela, Reisinger, Markus, Corporate Governance: The Rights of Shareholders and Role of the Board – a Comparison of US, UK and Germany, *Journal of Finance and Risk Perspectives*, vol. 3, br. 3(2014), str. 15-34.
58. Handelsrechtsausschuss des Deutschen Anwaltvereins: Stellungnahme zum Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 11(2022), str. 504-512.
59. Härmand, Kai, Digitalisation before and after the Covid-19 crisis. *ERA Forum*, vol. 22, br. 1(2021), str. 39–50, 10.1007/s12027-021-00656-8 (16.02.2022.)
60. Hasić, Tea, Dužnost dioničara na lojalno postupanje prema društvu i ostalim dioničarima, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 34, br. 2(2013), str. 785-815.
61. Herz, Pirmin Jonas, Informationelle Gleichbehandlung und Informationsprivilegien im Aktienrecht, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 8(2020), str. 285-291.
62. Hopt, Klaus J., Corporate Governance and the Shareholders: The German Law on Virtual General Meetings 2022, 2022., str. 1-12., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=4240280> ili <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4240280> (2.01.2023.)
63. Hopt, Klaus J., Corporate Governance in Europe: A Critical Review of the European Commission's Initiatives on Corporate Law and Corporate Governance, *European Corporate Governance Institute (ECGI) - Law Working Paper*, br. 296(2015), str. 1-58., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2644156> (17.08.2022.)
64. Horak, Hana, Poljanec, Kristijan, Fighting Short-Termism in EU Company Law after the Financial Crisis, *European company law*, vol. 17, br. 4(2020), str. 115-122.
65. Horak, Hana, Poljanec, Kristijan, Recent Developments in European Company Law: A Way Forward to More Social Europe?, *InterEULawEast*, vol. 5, br. 2(2018), str. 151-167., 10.22598/iele.2018.5.2.5 (11.06.2022.)
66. Iwasaki, Masaki, Are In-Person Shareholder Meetings Outdated? The Value of Implicit Communication, *Asian Journal of Law and Economics*, vol. 11, br. 3(2020), str. 1-17., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3734803> (11.09.2021.)

67. Jaspers, Philipp, Pehrsson, Patricia-Eleanor, Die virtuelle Haupt- und Mitgliederversammlung im Praxistest, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 28(2021), str. 1244-1253.
68. Juhart, Miha, Odločanje o izvedbi skrbnega pregleda (*due diligence*) v kapitalskih družbah, Podjetje in delo, vol. 37, br. 1(2011), str. 15-37.
69. Jurgec, Lovro, Razveljavitev sklepa skupščine delniške družbe zaradi splošnih izpodbojnih razlogov, Podjetje in delo, vol. 42, br. 1(2016), str. 5-20.
70. Jurić, Dionis, Direktiva (EU) 2017/828 o izmjeni Direktive 2007/36/ez u pogledu poticanja dugoročnog sudjelovanja dioničara i njezina implementacija u hrvatsko pravo društava, Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, vol. 35, br. 3-4(2019), str. 243-260., <https://doi.org/10.25234/pv/8628> (15.05.2022.)
71. Jurić, Dionis, Transparentnost statusnih i financijskih odnosa povezanih društava, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 27, br. 2(2006), str. 939-984., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/25248> (30.05.2022.)
72. Kalss, Susanne, Aktionärsinformation, Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht, vol. 49, br. 2-3(2020), str. 217-237.
73. Kerčmar, Sebastjan, Ambrožič, Marjanca, Izpodbijanje sklepa o prenosu delnic v postopku izključitve manjšinskih delničarjev zaradi kršitve pravice do obveščenosti, Podjetje in delo, vol. 47, br. 3-4(2021), str. 458-490.
74. Kersting, Christian, Billerbeck, Robert, Auskunftsverweigerungsrecht und Auskunftsverweigerungspflicht, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 34(2019), str. 1326-1333.
75. Kersting, Christian, Broadening of the Right to Ask Questions as a result of the Shareholders' Rights Directive (2007/36/EC) (Ausweitung des Fragerechts durch die Aktionärsrechterichtlinie), Zeitschrift für Wirtschaftsrecht, br. 49(2009), str. 2317-2324., dostupno na: <http://ssrn.com/abstract=1520453> (14.11.2021.)
76. Klein, Martin, Der Referentenentwurf des Gesetzes für virtuelle Hauptversammlungen, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 11(2022), str. 483-490.
77. Klettner, Alice, Stewardship Codes and the Role of Institutional Investors in Corporate Governance: An International Comparison and Typology, British Journal of Management,

- vol. 32, br. 4(2021), str. 988-1006., <https://doi.org/10.1111/1467-8551.12466>
(24.05.2022.)
78. Kocbek, Marijan, Politika prejemkov direktorjev – pravice delničarjev in informacije: po predlogu novele ZGD-1K, Podjetje in delo, vol. 45, br. 6-7(2019), str. 1181-1191.
79. Kocbek, Marijan, Unifikacija in harmonizacija evropskega prava družb ter dograjevanje slovenskega ZGD, Pravniki: revija za pravno teorijo in prakso, vol. 53, br. 1-3(1998), str. 3-23.
80. Koch, Jens, Informationsweitergabe und Informationsasymmetrien im Gesellschaftsrecht, Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht, vol. 49, br. 2-3(2020), str. 183-216.,
dostupno na: <https://doi.org/10.1515/zgr-2020-0009> (19.11.2020.)
81. Koelemeijer, Marjan, Minderheidsaandeelhouders revisited: les uit Air France-KLM, Tijdschrift voor vennootschaps- en rechtspersonenrecht, br. 2(2012), str. 42–45.
82. Kontarščak, Kristijan Anton, Prenovljena ureditev sklica skupščine delniške družbe, Pravna praksa, vol. 28, br. 36(2009), str. 1-8.
83. Kubis, Dietmar, Auskunft ohne Grenzen? – Europarechtliche Einflüsse auf den Informationsanspruch nach § 131 AktG, Zugleich eine Anmerkung zum Beschluss des BGH vom 5. 11. 2013 (II ZB 28/12), Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht, vol. 43, br. 5(2014), str. 608-626., dostupno na: <https://doi.org/10.1515/zgr-2014-0608>
(19.11.2020.)
84. Lafarre, Anne, Van der Elst, Christoph, Shareholder Sustainability Activism in the Netherlands, European Corporate Governance Institute (ECGI) - Law Working Paper, br. 396(2018), str. 1-25., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3156614> i
<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3156614>
85. Le Cannu, Paul, Questions écrites à l'assemblée d'actionnaires: de l'art à l'abus, Bulletin Joly Sociétés, br. 10(2004), str. 1238.
86. Leuering, Dieter, Rubner, Daniel, Auskunftsrecht entsprechend Covid-19-Gesetz europarechtskonform, Neue Juristische Wochenschrift Spezial, br. 11(2021), str. 336.
87. LG Frankfurt a.M.: Keine zeitliche Beschränkung für komplexe Auskunftsverlangen in einer Hauptversammlung, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 5(2007), str. 197-199.

88. LG Stuttgart: Auskunftsrechte und Compliance-Überwachung im Konzern – Porsche, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 17(2018), str. 665-678.
89. Magnier, Véronique, Barban, Patrick, The Potential Impact of Blockchains on Corporate Governance: A Survey on Shareholders' Rights in The Digital Era, *InterEULawEast* 5, br. 2(2018), str. 189-226., dostupno na: <https://doi.org/10.22598/iele.2018.5.2.7> (22.07.2022.)
90. Markovič Čas, Alja, Pravica delničarjev do obveščenosti, *Podjetje in delo*, br. 5(1998), str. 546.
91. Miladin, Petar, Poredbenopravna analiza izvanparničnog postupka u Zakonu o trgovačkim društvima i prijedlozi de lege ferenda, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 62, br. 1-2(2012), str. 589-634.
92. Nili, Yaron, Kastiel, Kobi, In Search of the 'Absent' Shareholders: A New Solution to Retail Investors' Apathy, *Delaware Journal of Corporate Law (DJCL)*, Vol. 41, No. 1, 2016., *Univ. of Wisconsin Legal Studies Research Paper*, br. 1397, str. 56-104., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2870590> (12.07.2022.)
93. Nili, Yaron, Shaner, Megan, Virtual Annual Meetings: A Path Toward Shareholder Democracy and Stakeholder Engagement, *Boston College Law Review*, vol. 63, br. 1 (2022), str. 123-198., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3681578> (21.11.2022.)
94. Noack, Ulrich, Zetzsche, Dirk, (Virtuelle) Hauptversammlung mit und nach Corona, *Die Aktiengesellschaft*, vol. 65, br. 19(2020), str. 721-729., dostupno na: <https://doi.org/10.9785/ag-2020-651906> (22.02.2022.)
95. Nolan, Richard C., Shareholder rights in Britain, *European Business Organization Law Review*, vol. 7, br. 2(2006), str. 549-588.
96. Novak, Marko, Stabilitas legis i vladavina prava: problem slovenskog zakonodavstva o pravu društava, *Pravni vjesnik*, vol. 31, br. 3-4(2015), str. 51-64., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/155872> (16.03.2022.)
97. Novak-Krajšek, Darja, Uporabnost stališč nemške korporacijske teorije in sodne prakse o ničnosti in izpodbojnosti skupščinskih sklepov v sporih po ZGD, *Podjetje in delo*, vol. 26, br. 2(2000), str. 223-232.
98. OLG Düsseldorf: Immanente Beschränkung des Informationsrechts nach § 131 AktG – Keine Einschränkung des Auskunftsrechts bei laufender Sonderprüfung, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 27(2020), str. 1061-1067.

99. OLG Frankfurt a.M.: Kein Auskunftsrecht über Höhe einer Konzernumlage im faktischen Konzern, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 5(2003), str. 224-226.
100. OLG Frankfurt: Umfang der Auskunftspflicht nach Aktionärsrichtlinie, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 1(2013), str. 23-28.
101. OLG Stuttgart: Auskunftsanspruch zu Details der Vertragsbeziehungen zur Muttergesellschaft, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 20(2004), str. 966-969.
102. Ott, Christoph, Objektive und subjektive Grenzen des Auskunftsrechts nach § 131 Abs. 1 Satz 1 AktG, *Die Aktiengesellschaft*, vol. 65, br. 10(2020), str. 377-388., dostupno na: <https://doi.org/10.9785/ag-2020-651013> (29.11.2020.)
103. Pasquariello, Caterina, Il diritto di porre domande prima dell'assemblea: un nuovo dialogo tra gli azionisti e la società, *Analisi normativa e prospettive*, *Rivista di diritto societario*, br. 1(2017), str. 87-141.
104. Pečenko, Bojan, Uresničevanje pravic delničarjev(*), *Podjetje in delo*, vol. 20, br. 7(1994), str. 930-940.
105. Pervan, Ivica, Horak, Hana, Vasilj, Marijana, Financial Reporting Regulation for the Listed Companies: Analysis for Selected Eastern European Transitional Countries in the Process of EU Enlargement, *Ekonomika misao i praksa*, vol. 19, br. 2(2010), str. 277-309., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/62316> (15.03.2023.)
106. Pinto, Arthur R., The European Union's Shareholder Voting Rights Directive from an American Perspective: Some Comparisons and Observations, *Fordham International Law Journal*, vol. 32(2008), str. 1-35., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1268454> (17.07.2022.)
107. Pirc, Igor, Uporaba elektronskih sredstev brez fizične prisotnosti delničarjev pri izvedbi skupščine delničarjev, *Pravna praksa*, vol. 39, br. 34(2020), str. 2-6.
108. Pirc, Igor, Uporaba elektronskih sredstev pri izvedbi skupščine delničarjev, *Podjetje in delo*, vol. 35, br. 6-7(2009), str. 1099-1112.
109. Pirc, Igor, Uporaba sodobne informacijske tehnologije pri izvedbi skupščine delničarjev, *Podjetje in delo*, vol. 33, br. 1(2007), str. 2-57.
110. Pirš, Barbara, Vpliv Direktive 2007/36 o uveljavljanju določenih pravic delničarjev na slovenski pravni red, *Podjetje in delo*, vol. 38, br. 3-4(2012), str. 567-584.

111. Plavšak, Nina, ZGD in sodišča: Nova ureditev nepravdnih postopkov v Zakonu o gospodarskih družbah, Podjetje in delo, vol. 27, br. 6-7(2001), str. 787-793.
112. Podgorelec, Peter, Odgovornost uprave obvladujoče družbe za zakonitost poslovanja odvisnih družb, Podjetje in delo, vol. 44, br. 6-7(2018) str. 1025-1033.
113. Podgorelec, Peter, Pravica delničarja do obveščenosti, Podjetje in delo, vol. 30, br. 2(2004), str. 213-229.
114. Podgorelec, Peter, Preglednost in odobritev poslov s povezanimi strankami, Podjetje in delo, vol. 45, br. 6-7(2019), str. 1168-1180.
115. Podgoršek, Bojan, Notarske listine pri poslovanju in organiziranju gospodarskih družb, Podjetje in delo, vol. 40, br. 6-7(2014), str. 1320-1330.
116. Podgoršek, Bojan, Praktični vidiki in problemi izvedbe skupščine d.d. – notarski pogled, Podjetje in delo, vol. 35, br. 6-7(2009), str. 1091-1098.
117. Pospiech, Lutz, Schiller, Claus, Christopher Die virtuelle Hauptversammlung im AktG, Neue Juristische Wochenschrift Spezial, br. 17(2022), str. 527-528.
118. Prelič, Saša, Identifikacija delničarjev in olajšanje uveljavanja njihovih korporacijskih upravičenj, Podjetje in delo, vol. 45, br. 6-7(2019), str. 1153-1167.
119. Prelič, Saša, Manjšinske pravice, povezane s skupščino delniške družbe, Podjetje in delo, br. 40, br. 6-7(2014), str. 1292-1307.
120. Prelič, Saša, Sklic skupščine d.d. in uveljavljanje posameznih in manjšinskih pravic delničarjev osebno in po pooblaščenih, Podjetje in delo, vol. 35, br. 6-7(2009), str. 1071-1081.
121. Primec, Andreja, Delnica kot skupek članskih upravičenj delničarja s poudarkom na pravnih možnostih njene zastavitve, Podjetje in delo, vol. 26, br. 1(2000), str. 22-35.
122. Prostor, Jerneja, Preglednost institucionalnih vlagateljev, upravljavcev premoženja in svetovalcev za glasovanje, Podjetje in delo, vol. 45, br. 6-7(2019), str. 1192-1203.
123. Quass, Guido, Gestaltungen für die Teilhabe der Aktionäre an der virtuellen Hauptversammlung, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 17(2021), str. 261-270.
124. Reger, Gerald, Gaßner, Timm, Die neue virtuelle Hauptversammlung – ein Überblick, Recht Digital, br. 9(2022), str. 396-403.

125. Rieder, Markus S., Auskunftsrecht des Aktionärs zu wirtschaftlichen Beziehungen zwischen Aufsichtsratskandidat und Großaktionär, *Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht*, br. 14(2009), str. 347-348.
126. Sacchi, Roberto, L'informazione nella e per la assemblea delle societ`a quotate, *Analisi Giuridica dell'Economia Fascicolo*, br. 1(2013), str. 101-117., dostupno na: 10.1433/74000 (01.03.2023.)
127. Schulteis, Thomas, Zulässigkeit virtueller Hauptversammlungen nach dem COVMG, *Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht*, br. 11(2021), str. 224.
128. Schwartz-Ziv, Miriam, How Shifting from In-Person to Virtual-Only Shareholder Meetings Affects Shareholders' Voice, *European Corporate Governance Institute – Finance Working Paper*, br. 748(2021), str. 1-77., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3674998> i <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3674998> (28.04.2022.)
129. Senčur Darja, Pravica delničarja do tožbe, *Podjetje in delo*, vol. 21, br. 5-6(1995), str. 655-664.
130. Simons, Cornelius, Hauser, Johanna, „Corona-Hauptversammlung“, die Zweite, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 36(2020), str. 1406-1411.
131. Simons, Cornelius, Hauser, Johanna, Zu Form und Ausgestaltung der Hauptversammlung in der HV-Saison 2022, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 30(2021), str. 1340-1344.
132. Solomon, Dov, Rational Apathy of Shareholders: How to Awaken Investors from Their Sleep, *Tel Aviv University Law Review*, vol. 39, br. 317(2016), str. 317-368.
133. Spindler, Gerald, Digitalization and Corporate Law – A View from Germany, *European Company and Financial Law Review*, vol. 16, br. 1-2(2019), str. 106.-148.
134. Spindler, Gerald, Jaenig, Ronny, Informing Shareholders and Investors: A Behavioral and Economics Approach from a German Law Perspective, *The Journal of Interdisciplinary Economics*, vol. 22, br. 1-2(2010), str. 89-108.
135. Spolidoro, Marco Saverio, Le assemblee delle s.p.a. durante e dopo la pandemia, *Contratto e impresa*, br. 3(2022), str. 792-812.
136. Stelmaszczyk, Peter, Die virtuelle Hauptversammlung nach dem COVID-19-Gesetz vor dem Start in die Hauptversammlungssaison 2022, *Deutsche Notar-Zeitschrift*, br. 12(2021), str. 930-964.

137. Stratling, R., 'How to overcome shareholder apathy in corporate governance - the role of investor associations in Germany, *Annals of public and cooperative economics*, vol. 83, br. 2(2012), str. 143-157.
138. Stojin Štampar, Anja, *Politika prejemkov organov vodenja in nadzora - de lege lata in uskladitev z direktivo o sodelovanju delničarjev, Podjetje in delo*, vol. 44, br. 6-7(2018), str. 1075-1090.
139. Sturm, Wolfgang, Imsameh, Jassem, *Zum Gesetz zur Einführung virtueller Hauptversammlungen*, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 28(2022), str. 1327-1332.
140. Terpan, Fabien, *Soft Law in the European Union - The Changing Nature of EU Law*, *European Law Journal*, Wiley, vol. 21, br. 1(2015), str. 68-96., dostupno na: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00911460/document> (27.11.2022.)
141. Timmermans, R.A.F., *Het agenderingsrecht, preferente beschermingsaandelen en oligarchische clausules*, *Ondernemingsrecht*, br. 121(2012), str. 657-662.
142. Ulrich, Noack, *The Shareholder Rights Directive (Die Aktionärsrechte-Richtlinie)*, *Festschrift für H.P. Westermann, CBC-RPS*, br. 0034(2008), str. 1-19., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1138735> (13.07.2021.)
143. Ulrich, Noack, Zetzsche, Dirk Andreas, *Corporate Governance Reform in Germany: The Second Decade*, *European Business Law Review*, vol. 16, br. 5(2004), str. 1033-1064., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=646761> (15.06.2022.)
144. Unmuth, Nikolai, *Anwesenheitspflicht der Organmitglieder in der Hauptversammlung*, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, br. 12(2020), str. 448-450.
145. Van der Elst, Christoph, *Attending at the general meeting or voting by mail: The French case*, *Revue Trimestrielle de Droit Financier*, br. 2-3(2018), str. 23-29.
146. Van der Elst, Christoph, Lafarre, Anne, *Bringing the AGM to the 21st Century: Blockchain and Smart Contracting Tech for Shareholder Involvement*, *European Corporate Governance Institute (ECGI) - Law Working Paper*, br. 358(2017), str. 1-25., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2992804> (14.06.2022.)
147. Van der Elst, Christoph, *Question time? The shareholder right to ask questions as appropriate stewardship tool*, *Law and Economy*, vol. 4, br. 4(2012), str. 35-62.

148. Velasco, Julian, Shareholder Ownership and Primacy, University of Illinois Law Review, vol. 3(2010), str. 897–956., dostupno na: https://scholarship.law.nd.edu/law_faculty_scholarship/319 (12.05.2022.)
149. Velasco, Julian, Taking Shareholder Rights Seriously, U.C. Davis Law Review, vol. 41(2007-2008), str. 605-681., dostupno na: https://scholarship.law.nd.edu/law_faculty_scholarship/310 (13.05.2022.)
150. Velasco, Julian, The Fundamental Rights of the Shareholder, U.C. Davis Law Review vol. 40, br. 2(2006-2007), str. 407-467., dostupno na: https://scholarship.law.nd.edu/law_faculty_scholarship/311 (12.05.2022.)
151. Vutt, Andreas, Vutt, Margit, Shareholders' Individual Information Right: Prerequisites and Boundaries, Juridica International, vol. 23 (2015), str. 60-69., <https://doi.org/10.12697/JI.2015.23.07> (11.03.2022.)
152. Weber, Robert, Auskunftspflichten in der Hauptversammlung betreffend Beratungsverträge einer Großbank mit Tochterunternehmen von Aktionären, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 7(2020), str. 1060-1062.
153. Werner, Rüdiger, Kann der Auskunftsanspruch des Aktionärs nach § 131 I 1 AktG auch durch eine unwahre Auskunft erfüllt werden? Zugleich Bespr. von BayObLG 20.9.2021 – 101 ZBR 134/20, NZG 2022, 118, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht, br. 3(2022), str. 115-118.
154. Wienand, Meilicke, Heidel, Thomas, UMAG "Modernisierung" des Aktienrechts durch Beschränkung des Eigentumsschutzes der Aktionäre, Der Betrieb, vol. 27-28, 2004., str. 1479-1487.
155. Wooldridge, Frank, The German UMAG of 22 September 2005, Amicus Curiae, br. 70(2007), str. 22-24.
156. Xiangxing Hong, F., Protection of Shareholders' Rights at EU Level: How Far Does It Go?, European Company Law, vol. 6, br. 3(2009), str. 124-130.
157. Zetzsche, Dirk Andreas, Anker-Sørensen, Linn, Consiglio, Roberta, Yeboah-Smith, Miko, The COVID-19-Crisis and Company Law - Towards Virtual Shareholder Meetings, University of Luxembourg, Faculty of Law, Economics & Finance WPS, br. 007(2020), dostupno na: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3576707> (25.10.2022.)

158. Zetsche, Dirk Andreas, Virtual Shareholder Meetings and the European Shareholder Rights Directive - Challenges and Opportunities, CBC-RPS, br. 0029(2007), str. 1-76., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=996434> (26.10.2022.)
159. Zubović, Antonija, Novi regulatorni okvir za transakcije s povezanim osobama, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 41, br. 1(2020), str. 219-240., <https://doi.org/10.30925/zpfsr.41.1.10> (11.07.2022.)
160. Zubović, Antonija, Organizirano prikupljanje punomoći za glasovanje na glavnoj skupštini kao modalitet utjecanja na donošenje odluka u društvu – otvorena pitanja, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 38, br. 1(2017), str. 243-272. <https://doi.org/10.30925/zpfsr.38.1.8> (14.07.2022.)

8.4. Pravni izvori

8.4.1. Republika Hrvatska

1. Kodeks korporativnog upravljanja, HANFA i Zagrebačka burza, Zagreb, 2019., dostupno na: <https://www.hanfa.hr/media/4098/zsekodekshr.pdf> (18.01.2022.)
2. Nacrt prijedloga iskaza o procjeni učinaka propisa za nacrt prijedloga Zakona o izvanparničnom postupku, Ministarstvo pravosuđa, Uprave za građansko, trgovačko i upravno pravo, Zagreb, 2015., dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=1423> (27.10.2021.)
3. Nacrt Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima s konačnim prijedlogom zakona, Ministarstvo pravosuđa, Zagreb, 2009., dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//41519-02.pdf> (27.10.2021.)
4. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 118/03.
5. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 107/07.
6. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 137/09.

7. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 111/12.
8. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 68/13.
9. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 110/15.
10. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 40/19.
11. Zakon o parničnom postupku, SL SFRJ, br. 4/77., 36/77., 6/80., 36/80., 43/82., 69/82., 58/84., 74/87., 57/89., 20/90., 27/90., 35/91., i Narodne novine, br. 53/91., 91/92., 58/93, 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 02/07., 84/08., 96/08., 123/08., 57/11., 148/11., 25/13., 89/14., 70/19., 80/22., 114/22.
12. Zakon o postupku izvanredne uprave u trgovačkim društvima od sistemskog značaja za Republiku Hrvatsku, Narodne novine, br. 32/17.
13. Zakon o sudovima, Narodne novine, br. 28/13., 33/15., 82/15., 82/16., 67/18., 126/19., 130/20.
14. Zakon o sudskom registru, Narodne novine, br. 1/95., 57/96., 1/98., 30/99., 45/99., 54/05., 40/07., 91/10., 90/11., 148/13., 93/14., 110/15., 40/19.
15. Zakon o trgovačkim društvima (potpuni tekst), Narodne novine, br. 152/11.
16. Zakon o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 111/93.
17. Zakon o tržištu kapitala, Narodne novine, br. 65/18., 17/20., 83/21.
18. Zakona o načinu primjene pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. godine, Narodne novine, br. 73/91.
19. Zakonom o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18.

8.4.2. Međunarodni izvori

1. ICGN Global Governance Principles, International Corporate Governance Network, 2021., dostupno na: <https://www.icgn.org/sites/default/files/2021-11/ICGN%20Global%20Governance%20Principles%202021.pdf> (3.09.2022.)

2. Impacts of the Covid - 19 Pandemic ISS Policy Guidance, ISS Global Policy Board, 8. travnja 2020., dostupno na: <https://www.issgovernance.com/file/policy/active/americas/ISS-Policy-Guidance-for-Impacts-of-the-Coronavirus-Pandemic.pdf> (11.11.2021.)
3. ISSgovernance 2020 Global Benchmark Policy Survey, Summary of Results, 24. rujna 2020., <https://www.issgovernance.com/wp-content/uploads/publications/2020-iss-policy-survey-results-report-1.pdf> (9.04.2021.)
4. National corporate governance related initiatives during the Covid-19 crisis: A survey of 37 jurisdictions, OECD, 28 May 2020, dostupno na: <https://www.oecd.org/corporate/National-corporate-governance-related-initiatives-during-the-covid-19-crisis.pdf> (31.07.2021.)
5. OECD Corporate Governance Factbook 2021: Chapter 3: The rights of shareholders and key ownership functions”, OECD, 2021., dostupno na: <https://www.oecd.org/corporate/corporategovernance-factbook.htm> (12.12.2022.)
6. The Future of Corporate Governance in Capital Markets Following the COVID-19 Crisis, OECD, 2021., Corporate Governance, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/efb2013c-en>, dostupno na: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/efb2013c-en/1/3/3/index.html?itemId=/content/publication/efb2013c-en&_csp_ =409139054782c05122f0f603d2656cae&itemIGO=oecd&itemContentType=book#section-d1e7658 (22.12.2022.)
7. The G20/OECD Principles of Corporate Governance, OECD, 2015., OECD Publishing, Paris., dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264236882-en> (21.12.2021.)

8.4.3. Europska unija

1. Annex to the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the exercise of voting rights by shareholders of companies having their registered office in a Member State and whose shares are admitted to trading on a regulated market and amending Directive 2004/109/EC, Impact Assessment {COM (2005) 685 final},

- Commission Staff Working Document, Commission of the European Communities, Brussels, 17.2.2006, SEC (2006) 181
2. Četvrta direktiva Vijeća od 25. srpnja 1978. na temelju članka 54. stavka 3. točke (g) Ugovora o godišnjim financijskim izvještajima za određene vrste trgovačkih društava, SL L 222, 14.8.1978.
 3. Commission staff working document: Impact Assessment accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on amending Directive 2007/36/EC as regards the encouragement of long-term shareholder engagement and Directive 2013/34/EU as regards certain elements of the corporate governance statement and Commission Recommendation on the quality of corporate governance reporting ('comply or explain'), SWD(2014) 127 final, Bruxelles, 2014., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52014SC0127> (27.03.2022.)
 4. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union – A Plan to Move forward, COM (2003) 284 final of 21 May 2003., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0284&from=EN> (28.03.2022.)
 5. Direktiva (EU) 2022/2464 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. prosinca 2022. o izmjeni Uredbe (EU) br. 537/2014, Direktive 2004/109/EZ, Direktive 2006/43/EZ i Direktive 2013/34/EU u pogledu korporativnog izvješćivanja o održivosti, SL L 322, 16.12.2022.
 6. Direktiva 2004/109/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 15. prosinca 2004. o usklađivanju zahtjeva za transparentnošću u vezi s informacijama o izdavateljima čiji su vrijednosni papiri uvršteni za trgovanje na uređenom tržištu i o izmjeni Direktive 2001/34/EZ, SL L 390, 31.12.2004.
 7. Direktiva 2004/25/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o ponudama za preuzimanje, SL L 110, 29.4.2004.
 8. Direktiva 2006/43/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 17. svibnja 2006. o zakonskim revizijama godišnjih financijskih izvještaja i konsolidiranih financijskih izvještaja, kojom se mijenjaju direktive Vijeća 78/660/EEZ i 83/349/EEZ i stavlja izvan snage Direktiva Vijeća 84/253/EEZ, SL L 157, 9.6.2006.

9. Direktiva 2007/36/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o izvršavanju pojedinih prava dioničara trgovačkih društava uvrštenih na burzu, SL L 184, 14.7.2007. i Direktiva 2017/828 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. svibnja 2017. o izmjeni Direktive 2007/36/EZ u pogledu poticanja dugoročnog sudjelovanja dioničara, SL L 132, 20.05.2017.
10. Direktiva 2011/35/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. o spajanjima dioničkih društava, SL L 142, 29.4.2011.
11. Direktiva 2012/30/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o usklađivanju zaštitnih mehanizama koje, radi zaštite interesa članova i trećih osoba, države članice zahtijevaju od trgovačkih društava u smislu članka 54. drugog stavka Ugovora o funkcioniranju Europske unije, u pogledu osnivanja dioničkih društava te održavanja i promjene njihovog kapitala, a s ciljem ujednačavanja tih zaštitnih mehanizama (preinaka), SL L 315, 14.11.2012.
12. Direktiva 2013/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicijskim društvima, izmjeni Direktive 2002/87/EZ te stavljanju izvan snage direktiva 2006/48/EZ i 2006/49/EZ, SL L 176, 27.6.2013.
13. Direktiva 2013/50/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o izmjenama Direktive 2004/109/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o usklađivanju zahtjeva za transparentnošću u vezi s informacijama o izdavateljima čiji su vrijednosni papiri uvršteni za trgovanje na uređenom tržištu, Direktive 2003/71/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o prospektu koji je potrebno objaviti prilikom javne ponude vrijednosnih papira ili prilikom uvrštavanja u trgovanje i Direktive Komisije 2007/14/EZ o utvrđivanju detaljnih pravila za provedbu određenih odredbi Direktive 2004/109/EZ, SL L 294, 6.11.2013.
14. Direktiva 2014/56/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o izmjeni Direktive 2006/43/EZ o zakonskim revizijama godišnjih financijskih izvještaja i konsolidiranih financijskih izvještaja, SL L 158, 27.5.2014.
15. Direktiva 2017/828 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. svibnja 2017. o izmjeni Direktive 2007/36/EZ u pogledu poticanja dugoročnog sudjelovanja dioničara, SL L 132/1, 20.05.2017.

16. Druga direktiva Vijeća 77/91/EEZ od 13. prosinca 1976. o koordinaciji zaštitnih mehanizama koje, u svrhu zaštite interesa članica i ostalih, države članice zahtijevaju od društava u smislu stavka 2. članka 58. Ugovora, u pogledu osnivanja dioničkih društava i održavanja i promjene njihovog kapitala, a s ciljem ujednačavanja tih zaštitnih mehanizama, SL L 26, 31.1.1977.
17. Engrácia Antunes, José, ... [et al.], Report of the Reflection Group on the Future of EU Company Law, 2011., dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1851654> (29.04.2022.)
18. European Commission, DG XV – Internal Market and Financial Services, Acts of conference on company law and single market, Albert Borschette Conference Centre, Brussels, 15 and 16 December 1997, Publications Office, 1998, dostupno na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/dbe5cfdb-dd81-4054-974c-65616e0eae8c> (17.04.2022.)
19. Green Paper on The EU corporate governance framework, COM (2011) 164 final
20. Jedanaesta direktiva Vijeća 89/666/EEZ od 21. prosinca 1989. koja se odnosi na zahtjeve za otkrivanje podataka o podružnicama koje su otvorile neke vrste društava u državama članicama u skladu sa zakonima druge države, L 395, 21.12.1989.
21. Komunikacija Komisije Europskom parlamentu i Vijeću o poreznoj transparentnosti za sprečavanje utaje i izbjegavanja poreza /* COM/2015/0136 final */, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0136> (3.12.2022.)
22. Minutes (2004/C 104 E/03) Proceedings of the Sitting, Wednesday 21 April 2004, P5 TA(2004)0346, OJ C 104E, 30.4.2004, p. 412–738, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.CE.2004.104.01.0412.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2004%3A104E%3ATOC#CE2004104EN.01071401> (25.07.2021.)
23. Opinion of the Committee on Economic and Monetary Affairs for the Committee on Legal Affairs on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the exercise of voting rights by shareholders of companies having their registered office in a Member States and whose shares are admitted to trading on a regulated market and amending Directive 2004/109/EC, COM(2005)0685 – C6-0003/2006 – 2005/0265(COD), 27.11.2006., dostupno na:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/econ/avis/2006/371848/ECON_AD\(2006\)371848_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/econ/avis/2006/371848/ECON_AD(2006)371848_EN.pdf) (30.06.2021.)

24. Proposal for a Directive of The European Parliament and of The Council on the exercise of voting rights by shareholders of companies having their registered office in a Member State and whose shares are admitted to trading on a regulated market and amending Directive 2004/109/EC, Commission of the European Communities, Brussels, 05.01.2006, COM(2005) 685 final, 2005/0265 (COD), dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005PC0685&from=hr> (29.06.2022.)
25. Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937, COM/2022/71 final, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0071> (29.06.2022.)
26. Provedbena Uredba Komisije (EU) 2018/1212 od 3. rujna 2018. o utvrđivanju minimalnih zahtjeva za provedbu odredbi Direktive 2007/36/EZ Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu utvrđivanja identiteta dioničara, prijenosa informacija i olakšavanja izvršavanja prava dioničara, C/2018/5722, SL L 223, 4.9.2018.
27. Prva direktiva Vijeća 68/151/EEZ od 9. ožujka 1968. o koordinaciji zaštitnih mehanizama koje, u svrhu zaštite interesa članica i ostalih, države članice zahtijevaju od društava u smislu članka 58. stavka 2. Ugovora, s ciljem ujednačavanja takvih zaštitnih mehanizama u cijeloj Zajednici, SL L 65, 14.3.1968.
28. Report of The High Level Group of Company law Experts on A Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe (Winter Report), Brussels, 2002., dostupno na: https://ecgi.global/sites/default/files/report_en.pdf (16.06.2022.)
29. Rights and obligations of shareholders: National regimes and proposed instruments at EU level for improving legal efficiency, Study, EU Parliament, Directorate-General for Internal Policies Policy Department C: Citizens' Rights And Constitutional Affairs, Legal Affairs, DG for Internal Policies, 2012., dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/dv/pe462463_/pe462463_en.pdf (17.05.2022.)
30. Sedma direktiva Vijeća 83/349/EEZ od 13. lipnja 1983. na temelju članka 54. stavka 3. točke (g) Ugovora o konsolidiranim financijskim izvještajima, SL L 193, 18.7.1983.

31. Šesta direktiva Vijeća 82/891/EEZ od 17. prosinca 1982. koja se temelji na članku 54. stavku 3. točki g) Ugovora, a odnosi se na podjelu dioničkih društava, SL L 378, 31.12.1982.
32. Study on minority shareholders protection: final report, European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, Publications Office, 2018, dostupno na: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/658269> (26.03.2022.)
33. Treća direktiva Vijeća 78/855/EEZ od 09. listopada 1978. koja se temelji na članku 54. stavku 3. točki g) Ugovora, a odnosi se na pripajanja i spajanja dioničkih društava, SL L 295, 20.10.1978.
34. Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka), SL L 119, 4.5.2016.
35. Uredba (EU) 2019/2088 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. studenoga 2019. o objavama povezanim s održivosti u sektoru financijskih usluga, SL L 317, 9.12.2019.
36. Uredba (EU) br. 596/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o zlouporabi tržišta (Uredba o zlouporabi tržišta) te stavljanju izvan snage Direktive 2003/6/EZ Europskog parlamenta i Vijeća i direktiva Komisije 2003/124/EZ, 2003/125/EZ i 2004/72/EZ Tekst značajan za EGP, SL L 173, 12.6.2014., str. 1–61.
37. Uredba Komisije (EU) br. 1255/2012 od 11. prosinca 2012. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 1126/2008 o usvajanju određenih međunarodnih računovodstvenih standarda u skladu s Uredbom (EZ) br. 1606/2002 Europskog parlamenta i Vijeća s obzirom na Međunarodni računovodstveni standard 12, Međunarodne standarde financijskog izvještavanja 1 i 13 te Tumačenje 20 Odbora za tumačenje međunarodnih standarda financijskog izvještavanja Tekst značajan za EGP, SL L 360, 29.12.2012., str. 78–144.
38. Uredba Vijeća (EU) 2020/699 od 25. svibnja 2020. o privremenim mjerama koje se odnose na glavne skupštine europskih društava (SE-ovi) i europskih zadruga (SCE-ovi), SL L 165/25, 27.5.2020.

8.4.4. Savezna Republika Njemačka

1. 2. BankBiRiLiG: Gesetz zur Durchführung der Richtlinie des Rates der Europäischen Gemeinschaften über den Jahresabschluß und den konsolidierten Abschluß von Banken und anderen Finanzinstituten (Bankbilanzrichtlinie-Gesetz), BGBl. I 1990 S. 2570 od 30.11.1990.
2. Bekanntmachung der Begründung zur Verordnung zur Verlängerung von Maßnahmen im Gesellschafts-, Genossenschafts-, Vereins- und Stiftungsrecht zur Bekämpfung der Auswirkungen der COVID-19-Pandemie (GesRGenRCOVMVV) vom 20. Oktober 2020 (BGBl. I S. 2258), Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz Berlin, 20. Oktober 2020, dostupno na <https://www.bundesanzeiger.de/pub/publication/bBESYN3fIBYTOV5Bipg/content/bBESYN3fIBYTOV5Bipg/BAanz%20AT%2028.10.2020%20B3.pdf?inline> (19.10.2021.)
3. Bericht des Ausschusses für Recht und Verbraucherschutz (6. Ausschuss), Deutscher Bundestag, Drucksache 19/25322 od 16. prosinca 2020. godine, dostupno na: <https://dserver.bundestag.de/btd/19/253/1925322.pdf> (19.10.2021.)
4. Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 15. Juli 2022 (BGBl. I S. 1146) geändert worden ist
5. Deutscher Bundestag, Anlage 4 - Richtlinien für die Fragestunde und für die schriftlichen Einzelfragen, dostupno na: https://www.bundestag.de/parlament/aufgaben/rechtsgrundlagen/go_btg/anlage4-245184 (18.12.2021.)
6. Deutscher Bundestag: Rules of Procedure of the German Bundestag and Rules of Procedure of the Mediation Committee, Travanj 2020., dostupno na: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80060000.pdf> (22.10.2021.)
7. Einzelfragen zum aktienrechtlichen Auskunfts- und Fragerecht im Zuge der COVID-19-Pandemie, Wissenschaftliche Dienste, Deutscher Bundestag, WD 7: Zivil-, Straf- und Verfahrensrecht, Bau und Stadtentwicklung, WD 7 - 3000 - 057/20 od 6. svibnja 2020. godine, dostupno na:

<https://www.bundestag.de/resource/blob/700748/41efcd890a89d36760dfec2210a80ba3/WD-7-057-20-pdf-data.pdf> (16.07.2021.)

8. Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften, Gesetzentwurf der Fraktionen SPD, BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN und FDP, Deutscher Bundestag Drucksache 20/1738, 20. Wahlperiode, 10.05.2022., dostupno na: <https://dserver.bundestag.de/btd/20/017/2001738.pdf> (13.10.2022.)
9. Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften, Beschlussempfehlung und Bericht des Rechtsausschusses (6. Ausschuss) a) zu dem Gesetzentwurf der Fraktionen SPD, BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN und FDP – Drucksache 20/1738, b) zu dem Gesetzentwurf der Bundesregierung, Drucksache 20/2246, Deutscher Bundestag Drucksache 20/2653, 20. Wahlperiode, 06.07.2022., dostupno na: <https://dserver.bundestag.de/btd/20/026/2002653.pdf> (13.10.2022.)
10. Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung weiterer Vorschriften, Gesetzentwurf der Bundesregierung, Deutscher Bundestag, 20. Wahlperiode, Drucksache 20/2246, 15.06.2022, dostupno na: https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/RegE_virtuelle_Hauptversammlung.pdf;jsessionid=E9CD49E522135B35C0AE4E1BA9A243B4.2_cid289?blob=publicationFile&v=2 (11.09.2022.)
11. Entwurf eines Gesetzes zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften, 9. Februar 2022, Das Bundesministerium der Justiz, Referentenentwurf des Bundesministeriums der Justiz, dostupno na: https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/RefE_virtuelle_Hauptversammlung.pdf;jsessionid=E9CD49E522135B35C0AE4E1BA9A243B4.2_cid289?blob=publicationFile&v=3 (12.12.2022.)
12. Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit vom 17. Dezember 2008 (BGBl. I S. 2586, 2587), das zuletzt durch Artikel 45 des Gesetzes vom 10. August 2021 (BGBl. I S. 3436) geändert worden ist.

13. Gesetz zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung genossenschafts- sowie insolvenz- und restrukturierungsrechtlicher Vorschriften vom 20.07.2022. (BGBl. I S. 1166)
14. *Gesetz zur Umsetzung der zweiten Aktionärsrechterichtlinie*, BGBl. I 2019 S. 2637 vom 12.12.2019.
15. Gesetz zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts vom 22.09.2005, BGBl I, Nr. 60, S. 2802
16. Linn, Susanne, Sobolewski, Frank, *The German Bundestag – Functions and Procedures, 18th electoral term, Organisation and working methods, The legislation of the Federation*, Kußschners Politikkontakte, 2015., dostupno na: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80080000.pdf> (17.01.2023.)
17. *The Deutscher Corporate Governance Kodex* (in der Fassung vom 28. April 2022), Die Regierungskommission, dostupno na: https://www.dcgk.de/files/dcgk/usercontent/de/download/kodex/220627_Deutscher_Corporate_Governance_Kodex_2022.pdf (25.10.2022.)
18. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781 die zuletzt durch Artikel 13 des Gesetzes vom 7. Juli 2021 (BGBl. I S. 2363) geändert worden ist

8.4.5. Republika Slovenija

1. Paket mjera Republike Slovenije za ublažavanje posljedica epidemije, dostupno na: <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2/odpravljanje-posledic-epidemije/> (2.06.2022.)
2. Predlog nujni postopek, eva: 2020-1611-0125, *Zakon o interventnih ukrepih za omilitev posledic drugega vala epidemije Covid-19 (PKP6)*, dostupno na: <https://www.gov.si/assets/vlada/Seja-vlade-SZJ/2020/11-2020/PKP6.pdf> (31.05.2022.)
3. Predlog *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o gospodarskih družbah - ZGD-1L* (EVA 2020-2130-0066), dostupno na: <https://e-uprava.gov.si/si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=14371> (20.03.2023.)

4. Zakon o dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1D, Uradni list RS, št. 33/11 od 3.5.2011.
5. Zakon o dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1E, Uradni list RS, br. 91/11. od 14. 11. 2011.
6. Zakon o dopolnitvi Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-D, Uradni list RS, br. 84/98. od 11.12.1998.
7. Zakon o gospodarskih družbah, Uradni list Republike Slovenije, br. 65/09 – uradno prečiščeno besedilo, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13 – odl. US, 82/13, 55/15, 15/17, 22/19 – ZPosS, 158/20 – ZIntPK-C, 18/21, 18/23 – ZDU-10 in 75/23
8. Zakon o gospodarskih družbah, Uradni list RS, br. 30/93. od 10. lipnja 1993.
9. Zakon o gospodarskih družbah, Uradni list RS, br. 30/93., 29/94., 82/94., 20/98., 32/98., 37/98., 84/98., 6/99., 54/99. - ZFPPOd, 31/00 – ZP-L, 36/00 – ZPDZC, 45/01, 59/01 – popr., 93/02 – odločba US, 57/04 in 139/04.
10. Zakon o interventnih ukrepih za omilitev posledic drugega vala epidemije COVID-19 (ZIUOPDVE), Uradni list RS, br. 175/20. od 27. studenog 2020.
11. Zakon o nepravdnem postopku, Uradni list RS, br. 16/19.
12. Zakon o nepravdnem postopku, Uradni list SRS 30/86, 20/88, Uradni list RS, br. 87/02., 131/03., 77/08.
13. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-F, Uradni list RS, br. 45/01. z dne 7.6.2001.
14. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-A, Uradni list RS, br. 29/94. od 31.5.1994.
15. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-E, Uradni list RS, br. 6/99. od 29.1.1999.
16. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-G, Uradni list RS, br. 57/04. od 27.5.2004.
17. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-H, Uradni list RS, br. 139/04. od 28.12.2004.
18. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1A, Uradni list RS, št. 10/08 od 30.1.2008.

19. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1B, Uradni list RS, br. 68/08. z dne 8.7.2008.
20. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1F, Uradni list RS, br. 32/12. od 4.5.2012.
21. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1G, Uradni list RS, br. 57/12. od 27.7.2012.
22. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1H, Uradni list RS, br. 82/13. od 8.10.2013.
23. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1I (Uradni list RS, br. 55/5. od 24.7.2015.
24. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1J, Uradni list RS, br. 15/17. od 31.3.2017.
25. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1K, Uradni list RS, br. 18/21. od 9.2.2021.
26. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah - ZGD-1L, Uradni list RS, br. 75/2023, od 10.07.2023.
27. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1K), Uradni list RS, br. 18/21. od 9. veljače 2021.
28. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah, Uradni list RS, br. 42/09. od 5.6.2009.
29. Zakon o spremembah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-C, Uradni list RS, br. 20/98. od 13.3.1998.
30. Zakon o spremembi Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-B, Uradni list RS, br. 82/94. od 30.12.1994.
31. Zakon o gospodarskih družbah – ZGD-1, Uradni list RS, br. 42/06. od 19. 4. 2006.
19. Aktiengesetz vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089), das zuletzt durch Artikel 7 Absatz 6 des Gesetzes vom 12. Mai 2021 (BGBl. I S. 990) geändert worden ist
20. Geschäftsordnung des Deutschen Bundestages vom 25. Juni 1980 (BGBl. I S. 1237), die zuletzt durch Beschluss d. Bundestages vom 15. Dezember 2022 geändert worden ist, dostupno na: https://www.bundestag.de/parlament/aufgaben/rechtsgrundlagen/go_btg

8.4.6. Druge države

1. 102/2020. (IV. 10.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet során a személy- és vagyonegyesítő szervezetek működésére vonatkozó eltérő rendelkezésekről, Magyar Közlöny, 71. szám, 2020. április 10., oldal 1931.
2. 16. Bundesgesetz betreffend besondere Maßnahmen im Gesellschaftsrecht aufgrund von COVID-19: 2. COVID-19-Gesetz, Bundeskanzleramt Österreich, BGBl. I Nr. 16/2020, 21.03.2020.
3. 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról, Magyar Közlöny 2006/1, 2006. január 4
4. Aktiebolagslag, Svensk författningssamling 2005:551, 16.04.2005.
5. Aktienrechts-Änderungsgesetz 2009 – AktRÄG 2009, BGBl I Nr. 2009/71, 31.07.2009.
6. Äriseadustik, Riigi Teataja I 1995, 26 (355)
7. Arrêté royal n° 4 portant des dispositions diverses en matière de copropriété et de droit des sociétés et des associations dans le cadre de la lutte contre la pandémie Covid-19 (AR n°4), Moniteur belge le 28 avril 2020
8. Attuazione della direttiva 2017/828 del Parlamento europeo e del Consiglio, del 17 maggio 2017, che modifica la direttiva 2007/36/CE per quanto riguarda l'incoraggiamento dell'impegno a lungo termine degli azionisti, (19G00056), Gazzetta Ufficiale Serie Generale n.134 del 10.06.2019.
9. Bekendtgørelse om midlertidig fravigelse af virksomheders pligter på selskabs- og regnskabsområdet på Erhvervsstyrelsens område i forbindelse med covid-19, Lovtidende, BEK nr 393 af 07/04/2020
10. Boek 2 van het Burgerlijk wetboek, Staatscourant van het Koninkrijk der Nederlanden 2022, 17678, 08.07.2022.
11. Boek 3 van het Burgerlijk wetboek, Geldend van 04-11-2022 t/m heden
12. Bundesgesetz über Aktiengesellschaften (Aktiengesetz – AktG), StF: BGBl. Nr. 98/1965 idF BGBl. Nr. 24/1985 (DFB) (NR: GP X RV 301 AB 661 S. 76. BR: S. 226.
13. Code civil, Dernière mise à jour des données de ce code: 06 février 2023, dostupno na: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/ (30.03.2023.)
14. Code de commerce, Dernière mise à jour des données de ce code: 26 mars 2023, dostupno na: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000005634379> (30.03.2023.)

15. *Code de commerce*, Version en vigueur depuis le 21 juillet 2019, Modifié par LOI n°2019-744 du 19 juillet 2019 - art. 18, JORF n°0167 du 20 juillet 2019, dostupno na: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes> (6.09.2022.)
16. *Code de procédure civile*, Dernière mise à jour des données de ce code : 19 février 2023, dostupno na: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070716> (30.03.2023.)
17. *Code des sociétés et des associations*, Moniteur Belge N. 75 du 4. april 2019, page: 33239
18. *Codice Civile* (Regio Decreto 16 marzo 1942, n. 262, Gazzetta Ufficiale n.79 del 4-4-1942)
19. *Código das Sociedades Comerciais*, Decreto-Lei n° 262/86, Diário da República n° 201/1986, Série I de 1986-09-02
20. *Companies (Miscellaneous Provisions) (Covid-19) Act 2020*, Number 9 of 2020, Iris Oifigiúil Number 62, 4th August, 2020
21. *Companies Act 2006*, 2006 c. 46., 8 November 2006. (*An Act to reform company law and restate the greater part of the enactments relating to companies; to make other provision relating to companies and other forms of business organisation; to make provision about directors' disqualification, business names, auditors and actuaries; to amend Part 9 of the Enterprise Act 2002; and for connected purposes*).
22. *Companies Act 2014*, Iris Oifigiúil, Uimhir 38 de 2014, 23.12.2014.
23. *Decreto Legislativo 10 maggio 2019, n. 49., Attuazione della direttiva 2017/828 del Parlamento europeo e del Consiglio, del 17 maggio 2017, che modifica la direttiva 2007/36/CE per quanto riguarda l'incoraggiamento dell'impegno a lungo termine degli azionisti*, (19G00056), Gazzetta Ufficiale Serie Generale n.134 del 10.06.2019
24. *Decreto Legislativo 24 febbraio 1998, n. 58 Testo unico delle disposizioni in materia di intermediazione finanziaria, ai sensi degli articoli 8 e 21 della legge 6 febbraio 1996, n. 52.*, Gazzetta Ufficiale Serie Generale n.71 del 26-03-1998 - Suppl. Ordinario n. 52
25. *Decreto-Legge 17 marzo 2020, n. 18 Misure di potenziamento del Servizio sanitario nazionale e di sostegno economico per famiglie, lavoratori e imprese connesse all'emergenza epidemiologica da COVID-19* (20G00034), Gazzetta Ufficiale Serie Generale n.70 del 17-03-2020
26. *Delaware Code Title 8. Corporations (Delaware General Corporation Law)*, dostupno na: <https://delcode.delaware.gov/title8/Title8.pdf> (30.03.2023.)

27. *Gesetz zur Umsetzung der Aktionärsrechterichtlinie (ARUG)* vom 30.07.2009, BGBl I S. 2479
28. *Grozījumi Komerclikumā*, Latvijas Vēstnesis, 57B, 21.03.2020.
29. *Kamerstukken II, (2008-2009), 31746 Wijziging van boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Wet op het financieel toezicht ter uitvoering van richtlijn nr. 2007/36/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 11 juli 2007 betreffende de uitoefening van bepaalde rechten van aandeelhouders in beursgenoteerde vennootschappen* (PbEU L 184), no. 3 (Memorie van Toelichting), izdano od Tweede Kamer der Staten-Generaal dana 24. listopada 2008. godine, dostupno na: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31746-3.html#extrainformatie> (5.10.2022.)
30. *Kodeks spółek handlowych*, Dziennik Ustaw 2000 Nr 94 poz. 1037 z dnia 15 września 2000, Opracowano na podstawie: t.j. Dziennik Ustaw. z 2022 r. poz. 1467, 1488.
31. *Komerclikums*, Latvijas Vēstnesis, 158/160, 04.05.2000.
32. *La Ley de Sociedades de Capital, Real Decreto Legislativo 1/2010, de 2 de julio, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Sociedades de Capital*, Boletín Oficial del Estado, núm. 161, de 03/07/2010
33. *Lag (2020:198) om tillfälliga undantag för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor*, Svensk författningssamling nr: 2020:198, 03.04.2020.7
34. *Laki osakeyhtiölain 5 luvun muuttamisesta*, Suomen säädöskokoelma/Finlands författningssamling 660, 8.7.2022
35. *Laki väliaikaisesta poikkeamisesta osakeyhtiölaista, asunto-osakeyhtiölaista, osuuskuntalaista, yhdistyslaista ja eräistä muista yhteisölaeista Covid-19 epidemian leviämisen rajoittamiseksi*, Suomen säädöskokoelma/Finlands författningssamling 290/2020, 30.04.2020.
36. *Legea privind societățile comerciale* nr. 31/1990 din 16 noiembrie 1990 Monitorul Oficial nr. 126 - 127/17 noiembrie 1990, modificări (Legea nr. 265/2022)
37. *Legge 24 aprile 2020, n. 27 Conversione in legge, con modificazioni, del decreto-legge 17 marzo 2020, n. 18, recante misure di potenziamento del Servizio sanitario nazionale e di sostegno economico per famiglie, lavoratori e imprese connesse all'emergenza epidemiologica da COVID-19 Proroga dei termini per l'adozione di decreti legislativi.*

(20G00045), Gazzetta Ufficiale Serie Generale n.110 del 29-04-2020 - Suppl. Ordinario n. 16

38. *Lietuvos Respublikos, Akcinių Bendrovių, Įstatymas*, 2000 m. liepos 13 d. Nr. VIII-1835, Valstybės žinios, 2000-07-31, Nr. 64-1914
39. *Loi du 20 décembre 2010 concernant l'exercice de certains droits des actionnaires de sociétés cotées*, Moniteur Belge F. 2011 — 1052 du 18. april 2011., p. 24068.
40. *Loi du 24 mai 2011 concernant l'exercice de certains droits des actionnaires aux assemblées générales de sociétés cotées et portant transposition de la directive 2007/36/CE du Parlement européen et du Conseil du 11 juillet 2007 concernant l'exercice de certains droits des actionnaires de sociétés cotées*, Mémorial A n° 109/2011, 27.05.2011.
41. *Loi n° 84-148 du 1 mars 1984 relative à la prévention et au règlement amiable des difficultés des entreprises*, JORF du 2 mars 1984
42. *Lov om aktie- og anpartsselskaber (selskabsloven)*, Lovtidende, LBK nr 1952 af 11/10/2021
43. *MFSA Full Listing Rules as amended on 02 March 2021*, dostupno na: <https://www.mfsa.mt/wp-content/uploads/2021/03/Full-Listing-Rules-as-amended-on-02-March-2021.pdf> (22.05.2022.)
44. *ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 2190 ΦΕΚ Α' 216/19.09.1920 Περί Ανωνύμων Εταιρειών, Με τις τελευταίες αλλαγές από το Νόμο 4601/2019.*
45. *Obchodný zákonník*, Zbierka Zákonov Slovenskej Republiky, Zákon č. 513/1991 Zb. z 5. novembra 1991.
46. *Ordonanță de Urgență nr. 62 din 7 mai 2020 pentru adoptarea unor măsuri în domeniul societăților, în vederea desfășurării reuniunilor organelor statutare*, Monitorul Oficial nr. 372 din 8 mai 2020.
47. *Ordonnance n° 2010-1511 du 9 décembre 2010 portant transposition de la directive 2007/36/ CE du 11 juillet 2007 concernant l'exercice de certains droits des actionnaires de sociétés cotées*, JORF n°0286 du 10 décembre 2010
48. *Ordonnance n° 2020-1497 du 2 décembre 2020 portant prorogation et modification de l'ordonnance n° 2020-321 du 25 mars 2020 portant adaptation des règles de réunion et de délibération des assemblées et organes dirigeants des personnes morales et entités*

dépourvues de personnalité morale de droit privé en raison de l'épidémie de covid-19,
JORF n°0292 du 3 décembre 2020

49. *Ordonnance n° 2020-321 du 25 mars 2020 portant adaptation des règles de réunion et de délibération des assemblées et organes dirigeants des personnes morales et entités dépourvues de personnalité morale de droit privé en raison de l'épidémie de covid-19,*
JORF n°0074 du 26 mars 2020
50. *Osakeyhtiölaki, Suomen säädöskokoelma/Finlands författningssamling 624, 21.7.2006.*
51. *Real Decreto-ley 8/2020, de 17 de marzo, de medidas urgentes extraordinarias para hacer frente al impacto económico y social del COVID-19., Boletín Oficial del Estado núm. 73,*
de 18 de marzo de 2020, páginas 25853 a 25898
52. *Règlement grand-ducal du 18 mars 2020 portant introduction d'une série de mesures dans le cadre de la lutte contre le Covid-19., Mémorial A n° 165/2020, 18.03.2020.*
53. *Subsidiary Legislation 386.23 Companies Act (Public Companies - Annual General Meetings) Regulations, SL 386.23 10th July, 2020., Legal notice 288 of 2020.*
54. *The Companies (Shareholders' Rights) Regulations 2009 (S.I. 2009/1632), reg. 12(1) (3.8.2009)*
55. *Tsiviilseadustiku üldosa seadus, RT I 2002, 35, 216, jõustumine 01.07.2002.*
56. *Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw,*
Dziennik Ustaw 2020 R. POZ. 568, 31.03.2020.
57. *Wet digitale algemene vergadering privaatrechtelijke rechtspersonen, dostupno na:*
<https://www.internetconsultatie.nl/digiava/b1> (18.01.2023.)
58. *Wet tot wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Wet op het financieel toezicht en ter uitvoering van richtlijn 2007/36/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 11 juli 2007 betreffende de uitoefening van bepaalde rechten van aandeelhouders in beursgenoteerde vennootschappen (PbEU L 184), 30 juni 2010,*
Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, p. 257.
59. *Wet van 22 april 2020, houdende tijdelijke voorzieningen op het terrein van het Ministerie van Justitie en Veiligheid in verband met de uitbraak van COVID-19 (Tijdelijke wet*

- COVID-19 Justitie en Veiligheid*), Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden 2020, 124, 24.04.2020.
60. *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (geldt in geval van digitaal procederen)*, Stb. 1828, 37., Geldend van 01-01-2023 t/m heden
61. *Wetboek van vennootschappen van 7 mei 1999*, JUSTITIE Publicatie: 06-08-1999 nummer: 1999A09646.
62. *Zákon č. 191/2020 Sb. ze dne 17. dubna 2020 o některých opatřeních ke zmírnění dopadů epidemie koronaviru SARS CoV-2 na osoby účastníci se soudního řízení, poškozené, oběti trestných činů a právnické osoby a o změně insolvenčního zákona a občanského soudního řádu*, Sbírka zákonů č. 191/2020 Sb.
63. *Zakon o poduzećima*, Sl. list SFRJ, br. 77/78.
64. *Zákon z 25. marca 2020 o niektorých mimoriadnych opatreniach v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 a v justícii a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*, Zbierka Zákonov Slovenskej Republiky, 62/2020 Z. z., Časová verzia predpisu účinná od 21.05.2021
65. *Zákon ze dne 25. ledna 2012 o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)*, Sbírka zákonů č. 90/2012, Částka 34, Strana 1370, ve znění zákona č. 458/2016 Sb., zákona č. 33/2020 Sb. a zákona č. 163/2020 Sb.
66. *Zakona o vanparničnom postupku za Kraljevinu Jugoslaviju*, Službene novine Kraljevine Jugoslavije, 45-175/1934
67. *Ο περί Εταιρειών Νόμος (ΚΕΦ.113)*, dostupno na: http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/0_113/index.html (21.04.2021.)
68. *Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου της 20.03.2020 Κατεπείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση των συνεπειών του κινδύνου διασποράς του κορωνοϊού COVID-19, τη στήριξη της κοινωνίας και της επιχειρηματικότητας και τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας της αγοράς και της δημόσιας διοίκησης.*, ΦΕΚ Α' 68, 20.03.2020.
69. *ЗАКОН ЗА ПУБЛИЧНОТО ПРЕДЛАГАНЕ НА ЦЕННИ КНИЖА*, В сила от 31.01.2000 г. Обн. ДВ. бр.114 от 30 Декември 1999г.
70. *Търговски Закон*, В сила от 01.07.1991 г., Обн. ДВ. бр.48 от 18 Юни 1991г.

8.5. Sudska praksa

8.5.1. Republika Hrvatska

8.5.1.1. Visoki trgovački sud Republike Hrvatske

1. VTSRH, Pž-7230/03 od 20. siječnja 2004.
2. VTSRH, Pž-195/04 od 10. veljače 2004.
3. VTSRH, Pž-192/07 od 13. veljače 2007.
4. VTSRH, Pž-1868/07-3 od 8. lipnja 2007.
5. VTSRH, Pž-2510/05 od 10. ožujka 2008.
6. VTSRH, Pž-1378/08 od 12. ožujka 2008.
7. VTSRH, Pž-3662/13 od 15. svibnja 2013.
8. VTSRH, P-7368/11 od 2. rujna 2015.
9. VTSRH, Pž-617/16 od 3. veljače 2016.
10. VTSRH, Pž-9494/13 od 23. studenog 2016.
11. VTSRH, Pž-4407/16 od 24. listopada 2017.
12. VTSRH, Pž-7413/17 od 12. prosinca 2017.
13. VTSRH, Pž-3251/18 od 22. svibnja 2018.
14. VTSRH, Pž-3041/18 od 28. svibnja 2018.
15. VTSRH, P-6883/18 od 7. prosinca 2018.
16. VTSRH, P-5752/19 od 17. listopada 2019.

8.5.1.2. Trgovački sudovi

1. TS u Rijeci, P-39/15 od 14. ožujka 2016.
2. TS u Zadru, P-182/14 od 29. veljače 2016.
3. TS u Zagrebu, R1-256/2018 od 22. listopada 2018.
4. TS u Splitu, P-572/17 od 25. listopada 2018.
5. TS u Zagrebu, P-1265/18 od 18. ožujka 2019.
6. TS u Zagrebu, R1-186/2019 od 26. srpnja 2019.

8.5.2. Savezna Republika Njemačka

8.5.2.1. Bundesverfassungsgericht – Savezni ustavni sud

1. BVerfG, 1 BvR 636/95 od 20. rujna 1999.

8.5.2.2. Der Bundesgerichtshof – Savezni vrhovni sud

1. BGH, II ZR 143/58 od 7. travnja 1960.
2. BGH, II ZR 94/08 od 8. veljače 2010.

8.5.2.3. Kammergericht - Prizivni sud u Berlinu

1. KG, 2 W 4557/94 od 24. kolovoza 1995.

8.5.2.4. Bayerisches Oberstes Landesgericht – Bavarski vrhovni sud

1. BayObLG, -2 Z 73/73 od 8. svibnja 1974.
2. BayObLG, 3Z BR 161/93 od 30. studenog 1995.
3. BayObLG, 3Z BR 324/95 od 20. ožujka 1996.
4. BayObLG, 3Z BR 394/01 od 17. srpnja 2002.

8.5.2.5. Oberlandesgericht – Viši zemaljski sud

1. OLG Düsseldorf, 19 W 2/86 od 22. srpnja 1986.
2. OLG München, 7U 3015/92 od 23. rujna 1992.
3. OLG Stuttgart, 20 U 3/04 od 11. kolovoza 2004.
4. OLG Frankfurt a.M., 20 W 55/05 od 19. rujna 2006.
5. OLG Frankfurt a. M., 21 W 33/11 od 8. studenog 2012.

8.5.2.6. Landgericht - Zemaljski sud

1. LG Frankfurt a.M., 3/4 O 68/06 od 22. studenog 2006.
2. LG Frankfurt, 3-5 O 56/06 od 16. siječnja 2007.
3. LG Frankfurt, 3-5 O 144/07 od 15. siječnja 2008.
4. LG Hannover, 23 O 90/09 od 19. kolovoza 2009.
5. LG Frankfurt a.M., 3-5 O 68/10 od 17. svibnja 2011.
6. LG Köln, 91 O 64/13 od 7. studenog 2013.
7. LG Frankfurt a. M., 3-05 O 132/15 od 16. veljače 2016.
8. LG Stuttgart, 31 O 33/16 KfH od 19. prosinca 2017.
9. LG Köln, 82 O 56/19 od 20. prosinca 2019.

8.5.3. Republika Slovenija

1. VS u Ljubljani, I Cpg 432/2004 od 9. lipnja 2004.
2. VS u Ljubljani, I Cpg 902/2005 od 17. studenog 2005.
3. VS u Kopru, VSK sodba Cpg 58/2008 od 4. travnja 2008.
4. VS u Ljubljani, I Cpg 1351/2010 od 12. siječnja 2011.
5. VS u Ljubljani, VSL sklep I Cpg 553/2014 od 24. travnja 2014.
6. VS u Ljubljani, VSL sodba I Cpg 862/2014 od 10. srpnja 2014.
7. VS u Ljubljani, VSL sodba II Cpg 1240/2014 od 19. studenog 2014.
8. VS u Ljubljani, VSK sklep I Cpg 449/2015 od 12. svibnja 2015.
9. VS u Kopru, VSK sodba in sklep Cpg 8/2016 od 7. travnja 2016.
10. VS u Ljubljani, VSL Sodba I Cpg 1247/2016 od 7. rujna 2017.
11. VS u Ljubljani, VSL sodba I Cpg 1811/2014 od 24. ožujka 2015.
12. VS u Kopru, VSK sklep Cpg 47/2015 od 20. svibnja 2015.
13. VS u Ljubljani, VSK sklep I Cpg 1693/2015 od 12. siječnja 2016.
14. VS u Ljubljani, VSL sklep I Cpg 570/2016 od 12. srpnja 2016.
15. VS u Ljubljani, VSL Sodba I Cpg 131/2019 od 5. veljače 2020.
16. VS u Ljubljani, VSL Sodba I Cpg 31/2020 od 12. veljače 2020.
17. VS u Ljubljani, VSL Sodba I Cpg 417/2019 od 2. lipnja 2020.

18. VS u Ljubljani, VSL Sodba I Cpg 44/2020 od 2. lipnja 2020.
19. VS u Kopru, VSK Sklep Cpg 67/2020 od 11. lipnja 2020.
20. VS u Kopru, VSK Sodba Cpg 123/2020 od 4. studenog 2020.

8.5.4. Druge države

1. Cour de cassation, Chambre commerciale, 10-18.989 od 18. listopada 2011. (Francuska)
2. Cour de Cassation, Chambre commerciale, 80-11.853 od 7. prosinca 1981. (Francuska)
3. Enterprise court Antwerp, C/21/00024 od 9. studenog 2021. (Nizozemska)
4. Hof Amsterdam (OK), ARO 2009, 45 od 17. veljače 2009. (Nizozemska)
5. Hoge Raad, NJ 2010, 544 (ASMI) od 9. srpnja 2020., dostupno na: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:HR:2010:BM0976> (20.09.2022.) (Nizozemska)
6. *Latvijas Republikas Augstākā tiesa*, C31344616, SKC-49/2020 od 23. ožujka 2020., dostupno na: <https://www.at.gov.lv/en/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/komerctiesibas/valdes-kompetence-lemumi> (13.10.2022.) (Latvija)
7. Rechtbank Amsterdam, JOR 2000/129 od 22. svibnja 2000. (Nizozemska)
8. Rechtbank Amsterdam, JOR 2002/176 od 4. rujna 2002. (Nizozemska)
9. Riigikohus, 2-18-13213 od 19. listopada 2020., dostupno na: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=277166888> (13.12.2022.) (Estonija)
10. Riigikohus, 2-16-3492/39 od 14. veljače 2018., dostupno na: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=222279217> (13.12.2022.) (Estonija)
11. Riigikohus, 2-19-9918 od 21. listopada 2020., dostupno na: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=277346836> (13.12.2022.)
12. T. com. Paris 2e ch., n° 2003078521, SA Suez c/ D. od 11. svibnja 2004. (Francuska)
13. *Tribunal Supremo*, STS 608/2014 od 12 studenog 2014., dostupno na: <https://vlex.es/vid/552446562> (3.10.2022.) (Španjolska)

14. *Tribunal Supremo*, STS 741/2012 od 13. prosinca 2012., dostupno na: <https://vlex.es/vid/414689294> (3.10.2022.) (Španjolska)
15. *Tribunal Supremo*, STS 858/2011 od 30. studenog 2011., dostupno na: <https://vlex.es/vid/341999702> (3.10.2022.) (Španjolska)
16. *Tribunal Supremo*, STS 986/2011 od 16. siječnja 2012., dostupno na: <https://vlex.es/vid/349466178> (3.10.2022.) (Španjolska)
17. *Wall v. London & Northern Assets Corporation Ltd.* [1898] 2 Ch. 469.146 (Ujedinjeno Kraljevstvo)

8.6. Ostali izvori

1. „Virtuelle Hauptversammlung“, Forschungsstelle für Notarrecht, dostupno na: https://www.jura.uni-muenchen.de/forschung/forschungsstellen/forschung_notar/aktuelles/ankuendigung_virtuellehv_final.pdf (19.10.2022.)
2. 92. Konferenz der Justizministerinnen und Justizminister, Beschluss - TOP I. 9 Virtuelle Hauptversammlung – Chancen des Digitalisierungsschubs auch im Aktienrecht nutzen!, dostupno na: https://www.justiz.nrw.de/JM/jumiko/beschluesse/2021/Fruehjahrskonferenz_2021/TOP-I_-9---Virtuelle-Hauptversammlung.pdf (22.06.2022.)
3. AGMs during COVID-19, 4th Jun 2020., dostupno na: <https://www.chrysostomides.com/2020/06/04/agms-during-covid-19/> (11.08.2022.)
4. Bohinc, Rado, Jovanovič, Dušan, Pravo gospodarskih družb, Priročnik za člane nadzornih svetov in upravnih odborov, dostupno na: https://www.zdruzenjens.si/db/doc/upl/bohinc_in_jovanovic_pravo_gospodarskih_druz_b_2012.pdf (8.07.2021.), str. 1-201.
5. Bosly, Thierry, Van de Wiele, Willem, Hallemeesch, Nick, *Belgian Code on Companies and Associations: A practical handbook on the new law*, 29 April 2019., dostupno na: <https://www.whitecase.com/insight-alert/belgian-code-companies-and-associations> (18.09.2022.)

6. Burm, Sara, De Witte, Olivier, Hoe ver reikt het vraagrecht van een aandeelhouder?, Ondernemers, VOKA Kamer van koophandel West-Vlaanderen, 06. 2021, dostupno na <https://de-langhe.be/wp-content/uploads/2021/04/Delanghe.pdf> (15.09.2022.)
7. Companies (Miscellaneous Provisions) (Covid-19) Act 2020 extended to 31 December 2022, 28th April 2022, dostupno na: <https://enterprise.gov.ie/en/news-and-events/department-news/2022/april/202204282.html> (18.10.2022.)
8. Conducting Annual Meetings During the COVID-19 Outbreak, Broadridge Financial Solutions, May 1, 2020, dostupno na: <https://www.broadridge.com/resource/conducting-annual-meetingsduring-the-covid-19-outbreak> (18.10.2022.)
9. COVID-19: Cura Italia Decree converted into Law, May 2020, dostupno na: https://lpscdn.linklaters.com/-/media/files/document-store/pdf/milan/2020/may/client_alert_cura_italia_law_may_2020.ashx?rev=c72b5a40-f248-44dc-b931-9b40597504c0&extension=pdf (18.10.2022.)
10. Deutsche Bank, Annual General Meeting 2021, Documents, Agenda, dostupno na: https://hauptversammlung.db.com/files/documents/2021/AGM_2021_Agenda.pdf (10.11.2021.)
11. Deutsche Börse AG: Weitergehende Erläuterungen zu den Rechten der Aktionäre insbesondere nach §§ 122 Abs. 2, 126 Abs. 1, 127 und 131 Abs. 1 AktG sowie § 1 Abs. 2 COVID-19-Gesetz, https://www.deutscheboerse.com/resource/blob/2285356/524b8ef4a612cb85eec8a38a37fc10ad/data/agm2021-weitergehende-erlaeuterungen_de.pdf (9.11.2021.)
12. Deutscher Aktien Index, Investopedia, <https://www.investopedia.com/terms/d/dax.asp> (12.04.2021.)
13. Fortune 100, <https://www.investopedia.com/terms/f/fortune-100.asp> (12.11.2021.)
14. Franjić, Vanda, Upravljačka prava dioničara s posebnim osvrtom na pravo na obavještenost, str. 1-13., dostupno na: <https://www.vtsrh.hr> (13.04.2021.)
15. FRC guidance for companies and auditors during Covid-19 crisis, Government and the Financial Reporting Council, 26 March 2020, dostupno na: <https://www.frc.org.uk/news/march-2020/frc-guidance-for-companies-and-auditors-during-cov> (23.12.2022.)

16. Georgiou, Elena, Cyprus: Transforming General Meetings: Covid-19 And Other "Viruses", 29 April 2020, <https://www.mondaq.com/cyprus/shareholders/924526/transforming-general-meetings-covid-19-and-other-viruses> (15.09.2022.)
17. Hoppe, Axel, Fragerecht der Aktionäre in der HV-Saison 2022, objavljeno 8. listopada 2021., dostupno na: <https://www.goingpublic.de/hv-magazin/fragerecht-der-aktionaere-in-der-hv-saison-2022/> (12.11.2021.)
18. Hrvatska obrtnička komora, Gospodarstvo i savjetovanje, Statistika, Trgovačka društva i obrti, <https://www.hok.hr/gospodarstvo-i-savjetovanje/statistika/trgovacka-drustva-i-obrti> (8.06.2021.)
19. Information and Disclosure Rights in Bulgarian Public (or Joint-Stock) Companies, New Balkans Law Office, 11 August 2013, dostupno na: <https://www.newbalkanslawoffice.com/information-and-disclosure-rights-in-bulgarian-public-or-joint-stock-companies/> (14.02.2023.)
20. Kako izvesti skupščino delniške družbe v času epidemije COVID-19?, Odvetniška pisarna Jerovšek Malis, Ljubljana, 30. studeni 2020., dostupno na: <https://jerovsek-malis.si/2020/11/30/kako-izvesti-skupscino-delniske-druzbe-v-casu-epidemije-covid-19/> (14.12.2021.)
21. Kastiel, Kobi, Nili, Yaron, Just a Little “Nudge” Curing Investors’ Rational Apathy, working paper, Comments on Proxy Voting Roundtable, 2015., dostupno na: www.sec.gov/comments/4-681/4681-2.pdf (6.06.2022.)
22. Kemperink, Guus, Reumkens, Hugo, Netherlands: Individual Shareholders’ Right To Information?, Van Doorne N.V., 15 March 2011, dostupno na: <https://www.mondaq.com/directors-and-officers/121582/individual-shareholders-right-to-information> (29.12.2022.)
23. Klaver, Hans, Wanneer geen recht op informatie voor een aandeelhouder, dostupno na: <https://penrose.law/en/shareholder-information-rights/> (29.12.2022.)
24. Kleipool, Reinier, van Olffen, Martin, Klein Bronsvoort, Tijmen, Nagtegaal, Casper, van Wigen, Nathalie, Virtual General Meetings Introduced for Dutch Companies in Light of Coronavirus Crisis, 9 April 2020, dostupno na: <https://www.debrauw.com/articles/virtual-general-meetings-introduced-for-dutch-companies-in-light-of-coronavirus-crisis> (31.12.2022.)

25. Kleipool, Reinier, van Olffen, Martin, Klein Bronsvort, Tijmen, Nagtegaal, Casper, Dumoulin, Sven, Paving the Way for Virtual General Meetings, 20 December 2022, dostupno na: <https://www.debrauw.com/articles/paving-the-way-for-virtual-general-meetings> (18.01.2023.)
26. Knight, Jay, Knox Eric, Wirth, Taylor, Q&A At Virtual Stockholder Meetings: A Review Of Latest Trends, objavljeno 21. travnja 2020., dostupno na: <https://www.bassberrysecuritieslawexchange.com/qa-virtual-stockholder-meetings/> (12.11.2021.)
27. Kymäläinen, Seppo, Sumentola, Hanna, Changes to Chapter 5 of the Finnish Companies Act regarding General Meetings, dostupno na: https://www.roschier.com/newsroom/changes-to-chapter-5-of-the-finnish-companies-act-regarding-general-meetings/?post_date=20220920095801 (29.01.2023.)
28. Markets, Danish Stock Market, All stocks, dostupno na: <https://www.tradingview.com/markets/stocks-denmark/market-movers-large-cap/> (24.11.2022.)
29. Mayer, Barbara, Jenne, Moritz, Aktienrecht: Auskunftserzwingungsverfahren bei virtueller Hauptversammlung?, objavljeno 11. listopada 2021., dostupno na: <https://www.fgvw.de/neues/aktienrecht-auskunftserzwingungsverfahren-bei-virtueller-hauptversammlung> (12.11.2021.)
30. Mayer, Barbara, Jenne, Moritz, Klärung grundsätzlicher Fragen zur virtuellen Hauptversammlung bei der AG, objavljeno 18. kolovoza 2021. godine, dostupno na: https://www.haufe.de/recht/weitere-rechtsgebiete/wirtschaftsrecht/klaerung-grundsatzlicher-fragen-zur-virtuellen-ag-hauptversammlung_210_549632.html (9.12.2021.)
31. Melchior, Felix, Die virtuelle Hauptversammlung als Dauerlösung? Aktuelle Vorschläge zur Reform des Aktienrechts, objavljeno 18. lipnja 2021. godine, dostupno na: <https://www.taylorwessing.com/de/insights-and-events/insights/2021/06/die-virtuelle-hauptversammlung-als-dauerloesung> (9.12.2021.)
32. Paatsi, Karina, Flinters, Gatis, Foigt-Norvaisene, Dalia, Shareholder's Rights to Information, objavljeno 30. ožujka 2021., CEE Legal Matters, dostupno na:

<https://ceelegalmatters.com/estonia/16448-shareholder-s-rights-to-information>

(12.02.2022.)

33. Pannekoek, Michiel, Shareholders' rights in private and public companies in The Netherlands: overview, dostupno na: <https://content.next.westlaw.com/practical-law/document/Iee9dae370b9911e598db8b09b4f043e0/Shareholders-rights-in-private-and-public-companies-in-The-Netherlands-overview?viewType=FullText&ppcid=14e62c31ba614924b4bfd57672063cb5&originati onContext=knowHow&transitionType=KnowHowItem&contextData=%28sc.DocLink%29> (1.11.2022.)
34. Practical Considerations for COVID-19 and its Impact on 2020 Annual General Meetings in Finland, 23. travnja 2020., dostupno na: <https://www.borenus.com/legal-alerts/2020/04/23/practical-considerations-for-covid-19-and-its-impact-on-2020-annual-general-meetings-in-finland/> (28.12.2022.)
35. Pravila Središnjeg klirinškog depozitarnog društva, dioničkog društva, Zagreb, prosinac 2021., dostupno na: <https://www.skdd.hr/portal/f?p=100:250:10107707355966> (16.02.2022.)
36. Priopćenje Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske broj 11.1.1/4., Broj i struktura poslovnih subjekata u prosincu 2020., izdano u Zagrebu dana 9. veljače 2021., dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/11-01-01_04_2020.htm (13.09.2022.)
37. Raaijmakers, Geert, Rutten, Suzanne, The Corporate Governance Review: Netherlands, NautaDutilh, 17 March 2022., dostupno na: <https://thelawreviews.co.uk/title/the-corporate-governance-review/netherlands> (1.12.2022.)
38. Recomendações no âmbito da realização de Assembleias Gerais, dostupno na: https://www.cvm.pt/pt/Legislacao/Legislacaonacional/Recomendacoes/Pages/rec_ag_2020.aspx?v (27.09.2022.)
39. Reform der Hauptversammlung börsennotierter Gesellschaften, Vorschläge der Gesellschaftsrechtlichen Vereinigung, Wissenschaftliche Vereinigung für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht (VGR) e.V., 26. April 2021., dostupno na: https://www.gesellschaftsrechtlichevereinigung.de/wp-content/uploads/2021/12/VGR_Reform_der_Hauptversammlung.pdf (8.11.2021.)

40. Report of the 2020 Multi-Stakeholder Working Group on Practices for Virtual Shareholder Meetings, Rutgers Center for Corporate Law and Governance Council of Institutional Investors, Society for Corporate Governance, 10. prosinca 2020., dostupno na: https://cclg.rutgers.edu/wp-content/uploads/VSM-Working-Group-Report-12_10_2020.pdf (12.11.2021.)
41. Startup Guide, dostupno na: <https://www.ionos.de/startupguide/unternehmensfuehrung/stille-reserven/> (5.09.2019.)
42. STATUT Podravske banke d.d. (pročišćeni tekst od 29. ožujka 2017. godine), dostupno na: <https://www.poba.hr/wp-content/uploads/2021/04/Statut-Podravske-banke-d.d.pdf> (16.02.2023.)
43. Vlaykov, Todor, AGMs in Bulgaria during the pandemic, 14. August 2020., dostupno na: <https://chambers.com/articles/agms-in-bulgaria-during-the-pandemic> (29.11.2022.)
44. Zagrebačka burza, Statistika: Članovi, dostupno na: <https://zse.hr/hr/clanovi/52?period=annual> (21.03.2023.)

IX. POPIS TABLICA

1. Tablica 1.: Usporedni prikaz pretpostavke povezanosti s predmetom raspravljanja na glavnoj skupštini u državama članicama Europske Unije
2. Tablica 2.: Usporedni prikaz razloga uskrate u državama članicama Europske Unije